zborník

Bratislavské právnické fórum 2024
EUROPEIZÁCIA TRESTNÉHO PRÁVA A PRINCÍPY PRÁVNEHO ŠTÁTU

Bratislava legal forum 2024
EUROPEANIZATION OF CRIMINAL LAW AND PRINCIPLES OF THE RULE OF LAW

Adamkovič, Hochmann, Ťažká (zost.)

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

zborník

Bratislavské právnické fórum 2024
Europeizácia trestného práva a princípy právneho štátu

zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie
„Bratislavské právnické fórum 2024"
ktorá sa konala 17. – 19. septembra 2024
na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave

Bratislava legal forum 2024
Europeanization of criminal law and principles of the rule of law

collection of papers from the international scientific conference
„Bratislava legal forum 2024"
which was held on 17. – 19. september 2024
at the Faculty of law, Comenius University in Bratislava

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

2024

Bratislavské právnické fórum 2024 : europeizácia trestného práva a princípy právneho štátu / Marek Adamkovič, Roland Hochmann, Veronika Ťažká (zost.). Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024. 373 s. ISBN 978-80-7160-.732-8

Táto publikácia vznikla v rámci projektu VEGA 1/0722/24: Princípy právneho štátu v trestnom práve.

© Autori

Zostavovatelia: Marek Adamkovič, Roland Hochmann, Veronika Ťažká

Návrh obálky: Jozef Andraško

Všetky príspevky prešli dvojitým anonymným recenzným konaním.

1. vydanie
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
2024

ISBN (e-verzia) 978-80-7160-732-8

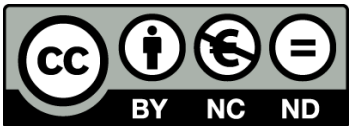

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, Attribution-NonCommercial-NoDerivatives. Dielo je možné opakovanie používať za predpokladu uvedenie mena autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Spoluorganizátori 10. ročníka konferencie Bratislavské právnické fórum

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKYCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

NAJVYŠŠÍ SÚD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SLOVENSKÁ ADVOKÁTSKA KOMORA

Konferencia sa uskutočnila s finančnou podporou

Visegrad Fund

CENTRAL EUROPEAN FOUNDATION

CEF

Obsah

Rozhodovacia činnosť súdov v trestnom konaní k zásade ne bis in idem 7

Jozef Čentéš, Ján Šanta

Europeizace práv obětí trestných činů 18

Petr Angyalossy, Jana Zápotocká

Predbežná väzba v konaní o európskom zatýkacom rozkaze 34

Rastislav Remeta

Změnilo přijetí AI Actu EU možnosti postihu trestné činnosti v oblasti robotů řízených AI? 47

Vladimír Smejkal

Europeizácia trestného práva v Slovenskej republike ako nevyhnutnosť zabezpečenia efektívneho boja proti medzinárodnému organizovanému zločinu 67

Stanislav Šišulák, Lýdia Gladišová

Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii z pohľadu aktuálnych rozhodnutí Súdneho dvora EÚ 87

Andrej Beleš

Zásada lojálnej spolupráce (vzájomnej dôvery) medzi členskými štátmi Európskej únie a jej praktické uplatnenie v rámci justičnej spolupráce v trestných veciach 111

Sergej Romža

Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci Gavanozov II a budúcnosť uplatňovania európskeho vyšetrovacieho príkazu 119

Eva Szabová

Európsky vyšetrovací príkaz a domová prehliadka v kontexte rozsudku C – 852/19. Gavanozov II 128

Samuel Marr

Právna istota obvineného ako reflexia princípu právneho štátu v aplikačnej praxi 139

Ondej Laciak

Zabezpečovanie informácií v zmysle § 116 Trestného poriadku z iného členského štátu Európskej únie 148

Michal Andrýsek

Úvahy o využití pravdepodobnosti v procese dokazovania v trestnom konaní 160

Marek Adamkovič

Informačné kancelárie pre obete trestných činov ako strategické prvky ochrany a podpory obetí trestných činov 167

Lucia Kurilovská, Patrícia Krásná

The main regulatory elements of preliminary compulsory psychiatric treatment and compulsory psychiatric treatment in the Czech republic, Hungary and Slovakia 182

Melinda Hengl

Trestné činy proti životnému prostrediu v kontexte európskych štandardov po novele trestného zákona 200

Radovan Blažek, Margita Prokeinová

Európske záväzky Slovenskej republiky v boji proti sexuálnemu zneužívaniu detí s poukazom na vybrané transpozičné nedostatky 217

Štefan Zeman

Korupcia – aktuálne trestnoprávne a kriminologické aspekty 233

Alex Želinský

Obchodovanie s ľuďmi v kontexte revidovanej smernice 2011/36/EÚ 243

Barbora Klúčiková, Michaela Vilhanová

Bezpečný internet vo väzenskom prostredí: princípy právneho štátu a právo na prístup k internetu v digitálnej ére 256

Jakub Ľorko, Lucia Vasilik

Nástroje Európskej únie na ochranu a podporu právneho štátu 271

Tomáš Strémy, Lilla Hegyi Ozoráková

Vplyv princípov právneho štátu na právnu úpravu trestných činov detskej pornografie 282

Roland Hochmann

Kreovanie trestnoprávnej ochrany finančných záujmov Európskej nie na Slovensku 290

Rudolf Cádra, Lukáš Turay

Pojem „liberálne trestné právo" v nemeckej právnej vede ako predobraz restoratívnej justície 300

Martin Gregor

Princípy právneho štátu v kontexte sprísňovania interrupčnej legislatívy v Poľskej republike 317

Lenka Miklóssyová

Význam európskeho práva pre vývoj právnej úpravy registra trestov 331

Stanislav Mihálik

Sankčná politika korupcie v priestore Európskej únie a Slovenskej republiky . 340

Maximilián Kiko

Budúcnosť alternatívnych trestov v kontexte EÚ 362

Daniel Petričko

ROZHODOVACIA ČINNOSŤ SÚDOV V TRESTNOM KONANÍ K ZÁSADE NE BIS IN IDEM

DECISION-MAKING BY THE CRIMINAL COURTS ON THE NE BIS IN IDEM PRINCIPLE

Jozef Čentéš[1], Ján Šanta[2]

Abstrakt: Zásada ne bis in idem predstavuje základný princíp trestného práva procesného, ktorý zabezpečuje, že osoba nemôže byť dvakrát stíhaná za ten istý skutok. V kontexte rozhodovacej činnosti súdov v trestnom konaní táto zásada zohráva kľúčovú úlohu pri ochrane práv obvinených. Článok analyzuje, ako súdy interpretujú a aplikujú zásadu ne bis in idem a zároveň skúma vplyv tejto zásady na aktuálnu rozhodovaciu prax a tiež jej vplyv na právnu istotu v trestnom práve.

Kľúčové slová: ne bis in idem, rozhodovacia činnosť, zásada, trestné konanie, trestné právo

Abstract: The principle of ne bis in idem is a fundamental principle of criminal procedural law which ensures that a person cannot be prosecuted twice for the same offence. In the context of the decision-making of the criminal courts, this principle plays a key role in protecting the rights of the accused. The article analyses how courts interpret and apply the ne bis in idem principle and also examines the impact of this principle on decision-making practice and also its impact on legal certainty in criminal law.

Key words: ne bis in idem, decision-making, principle, criminal procedure, criminal law.

Úvod

Zásada ne bis in idem, ktorú možno preložiť ako nie dvakrát o tom istom (v totožnej veci) zakazuje dvojité stíhanie, súdenie alebo potrestanie za ten istý skutok tej istej osoby,[3] pričom jej zmyslom je dosiahnuť, aby fyzická osoba bola za jeden skutok

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

[2] Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

[3] Podrobnejšie pozri Franz Fischer v. Rakúsko z 29. mája 2011 a Zolotukhin v. Rusko z 10. februára 2009.

sankcionovaná len raz, patrí k aktuálnym témam aj v trestnom konaní. Tejto problematike je venovaná dostatočná pozornosť v slovenskej odbornej literatúre.[4] Vzhľadom na rozsah a zameranie tohto príspevku venujeme pozornosť stručnému objasneniu uplatňovania zásady ne bis in idem a aktuálnemu rozhodnutiu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd"). Zvýrazňujeme nutnosť rešpektovania zásady ne bis in idem v trestnom konaní z hľadiska zjednotenia súdnej praxe a predvídateľnosti súdnych rozhodnutí ako jednej z predpokladov naplnenia znakov právneho štátu.

Aplikácia zásady ne bis in idem

Na existenciu garancie zákazu dvojitého potrestania *ne bis in idem* podľa čl. 4 Protokolu č. 7 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných práv a slobôd (ďalej len „Dohovor") a zodpovedajúcej rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP") je nevyhnutné splnenie troch komponentov[5]:

i) pluralita konaní (napr. trestného a trestného alebo trestného a správneho o totožnom skutku);
ii) trestnosť konania podľa autonómneho výkladu pojmov obsiahnutých v Dohovore – tieto prvé dva komponenty sa týkajú výkladu prvku *bis*;
iii) totožnosť predmetu konania (skutku), čo sa týka výkladu prvku *idem*.

Z hľadiska týchto komponentov v aplikačnej praxi neevidujeme závažnejší problém pri posúdení plurality konaní (bod i) alebo totožnosti predmetu konania (bod iii). Problémy identifikujeme pri posúdení trestnosti konaní (bod ii), pri ktorom sa aplikujú tzv. **Engelovské kritériá**.[6] Tieto kritériá majú alternatívnu povahu a pre naplnenie pôsobnosti článku 4 ods. 1 Dohovoru sa vyžaduje naplnenie minimálne

[4] ČENTÉŠ, J.: Súbeh trestného konania a daňového konania a zásada ne bis idem. In: Justičná revue, roč. 69, 2017, č. 6-7, s. 757-779; BELEŠ, A.: Uplatňovanie zásady ne bis in idem v disciplinárnom konaní vo výkone väzby a výkone trestu – kazuistický pohľad. In: Policajná teória a prax, roč. 25, 2017, č. 3, s. 81-95, BELEŠ, A.: Uplatňovanie zásady ne bis in idem pri disciplinárnych konaniach príslušníkov ozbrojených bezpečnostných zborov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2017, organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 30.3. – 1.4.2017, s. 684-691. SVÁK, J., PITEK , L.: Ne bis in idem v športe? Justičná revue, roč. 61, č. 1, 2019, s. 1 - 14. MILUČKÝ, J.: Správne trestanie očami nového Správneho súdneho poriadku. Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní. - Pezinok : Justičná akadémia SR, 2016, s. 60-68.

[5] Napr. rozsudok vo veci Mihalache v. Rumunsko z 8. júla 2019, č. 54012/10, bod 49: „The Court observes that the wording of the first paragraph of Article 4 of Protocol No. 7 sets out the three components of the ne bis in idem principle: the two sets of proceedings must be "criminal" in nature (1); they must concern the same facts (2); and there must be duplication of the proceedings (3). It will assess each of those components in turn."

[6] Engel a ďalší v. Holandsko z 8. júna 1976, č. 5100/71.

jedného z nich. Nedostatok trestnej povahy sankcie[7] nevylučuje naplnenie prvého alebo druhého kritéria. V prípade pochybností sa však môže druhé a tretie kritérium testovať kumulatívne.[8]

Prvým kritériom je **právna kvalifikácia skutku vo vnútroštátnom práve**, ak čin (skutok) patrí do trestného práva, tak ide o čin v zmysle Dohovoru.

Z hľadiska druhého kritéria, **povaha deliktu z hľadiska chráneného záujmu** (všeobecný, partikulárny) sa skúma s ohľadom na to, či je daný právny predpis adresovaný všetkým osobám (trestná povaha)[9] alebo určitej špecifickej skupine osôb, ktoré majú osobitné postavenie, keďže podlieha súboru osobitných napr. disciplinárnych pravidiel (sudcovia, prokurátori, vojaci,[10] odsúdení[11] a pod.). Pri skúmaní druhého kritéria sa tiež skúma účel sankcie, a teda či je preventívno-represívny (aspoň čiastočne) alebo reparačný.[12]

V rámci tretieho kritéria sa skúma **stupeň prísnosti sankcie** (druh a stupeň závažnosti sankcie)**, ktorá hrozí dotknutej osobe**. Výška a charakter uloženej sankcie v konkrétnom prípade sú (spravidla) bez významu, keďže podstatným ukazovateľom sú výška a charakter sankcie, ktorú možno uložiť za spáchaný delikt.[13] Aplikáciou týchto kritérií možno ochranu rozšíriť aj do odvetví, ktoré nepatria do tradičných kategórií trestného práva.[14]

---

[7] Z ostatného času pozri Polyakh a ďalší v. Ukrajina zo 17. októbra 2019, č. 58812/15 53217/16 59099/16, bod 154. Pozri aj KMEC, J., KOSÁŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M..: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 578.

[8] Taktiež Polyakh a ďalší ..., bod 154.

[9] Kadubec v. Slovensko z 2. septembra 1998, Lauko v. Slovensko z 2. septembra 1998.Odlišná situácia je v prípade, keď predmetom disciplinárneho konania vedeného proti sudcovi je skutok právne kvalifikovaný ako priestupok (spĺňa druhé engelovské kritérium). V takomto prípade disciplinárny senát zastaví disciplinárne konanie proti sudcovi podľa § 124 ods. 1 písm. b) zákona č. 385/2000 Z.z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Pozri aj § 9 ods. 2 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

[10] Engela ďalší v. Holandsko z 8. júna 1976.

[11] Ezah a Connors v. Spojené kráľovstvo z 9. októbra 2003.

[12]Preventívny účel zahŕňa odradenie od páchania trestnej činnosti v budúcnosti, teda či sankcia bola uložená ako trest s cieľom odradiť od ďalšieho páchania takýchto činov, nie s cieľom bezprostredne zamedziť páchateľovi v tom, aby vo svojej trestnej činnosti pokračoval (napr. rôzne opatrenia majúce za cieľ zabrániť vodičovi, ktorý skonzumoval alkoholické nápoje, aby mohol ďalej pokračovať v jazde). Reparačný účel zahŕňa ekonomickú náhradu napr. v prípade úroku z omeškania.

[13]Podrobnejšie pozri napr. ŠAMKO, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Wolters Kluwer. 2015, s. 388.

[14] Jussila v. Fínsko z 23. novembra 2006, č. 73053/01. ESĽP príkladmo uvádza (ods. 43): disciplinárne konanie vo väzniciach (Campbell a Fell v. Spojené kráľovstvo z 28. júna 1984, séria A č. 80), colné právo (Salabiaku v. Francúzsko z 7. októbra 1988, séria A č. 141-A), právo hospodárskej súťaže (Société Stenuit v. Francúzsku, 27. februára 1992, séria A č. 232-A) a sankcie uložené súdom s právomocou vo finančných záležitostiach (Guisset v. Francúzsko, č. 33933/96, ECHR 2000-IX).

Zvýrazňujeme, že tzv. Engelovské kritériá ďalej boli ďalšou rozhodovacou činnosťou ESĽP doplnené testom komplementárnosti, na základe ktorého možno pripustiť dvojité vedenie konania a dvojitý postih totožného páchateľa za totožný skutok, avšak prvok bis nebude naplnený vzhľadom na určité kritériá – **kritériá komplementárnosti** (vecnej a časovej súvislosti), ktoré ESĽP podrobne definoval v rozhodnutí A. a B. v. Nórsku.[15] Z uvedeného vyplýva, že tak ako tzv. Engelovské kritériá rozširujú ochranu, kritériá komplementárnosti znamenajú zúženie širokého výkladu tzv. engelovských kritérií, a teda aj ochrany. S prihliadnutím na význam týchto kritérií ich skúmame vo vzťahu k rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd").

Vybrané rozhodnutie Najvyššieho súdu

Rozsudkom Špecializovaného trestného súdu v Pezinku (ďalej len „ŠTS") z 2. marca 2022, sp. zn. 4T/13/2021 bola obžalovaná A. odsúdená za skutok kvalifikovaný ako prečin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa 261 ods. 1, ods. 2 písm. a) Trestného zákona, v štádiu pokusu § 14 ods. 1 Trestného zákona, v podstate na tom skutkovom základe, že dňa ....2016 v K. podala na regionálnom pracovisku Pôdohospodárskej platobnej agentúry (ďalej aj „PPA") Jednotnú žiadosť na rok 2016, ktorou požiadala PPA o poskytnutie priamej platby, pričom na poskytnutie platieb na niektoré poľnohospodárske pozemky v žiadosti o poskytnutie priamej platby a v jej prílohách deklarovala obhospodarovanie tejto poľnohospodárskej plochy, i keď tieto poľnohospodárske plochy v tom čase nemala k dispozícii, ani ich nemala možnosť obhospodarovať pestovaním plodín uvedených v žiadosti, ani zachovávaním existujúceho trvalého trávnatého porastu, a teda nespĺňala požiadavky v zmysle príslušných ustanovení Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 342/2014 Z. z. v znení účinnom do 28. februára 2017, ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v poľnohospodárstve v súvislosti so schémami oddelených priamych platieb; vyplatením požadovaných priamych platieb by Slovenskej republike v zastúpení PPA spôsobila škodu na finančných zdrojoch z Európskej únie pochádzajúcich z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu spolu vo výške 5 054,32 eur, pričom k vyplateniu finančných prostriedkov nedošlo z dôvodu kontrolných zistení o nesplnení podmienok na poskytnutie požadovaných platieb. Za to bola obžalovaná A. odsúdená na peňažný trest v sume 8.000 eur a pre prípad, že by výkon tohto trestu

[15] A. a B. v. Nórsko z 15. novembra 2016, č. 24130/11, 29758/11. Podrobnejšie pozri ČENTÉŠ, J.: Súbeh trestného konania a daňového konania a zásada ne bis idem. In: Justičná revue, roč. 69, 2017, č. 6-7, s. 757-779.

mohol byť úmyselne zmarený, súd ustanovil náhradný trest odňatia slobody v trvaní jeden rok.
Proti tomuto rozsudku podala odvolanie, o ktorom rozhodol Najvyšší súd uznesením zo 4. mája 2023, sp. zn. 5To 6/2022 (ďalej len „uznesenie") tak, že zrušil uvedený rozsudok v celom rozsahu a podľa § 281 ods. 1 Trestného poriadku z dôvodu uvedeného v § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku trestné stíhanie obžalovanej A. zastavil. Svoje rozhodnutie Najvyšší súd odôvodnil v podstate tým, že obžalovaná A. v máji 2016 podala na PPA Jednotnú žiadosť na rok 2016. Na základe tejto žiadosti PPA v máji 2017 rozhodla o vylúčení obžalovanej ako prijímateľa z poskytovania podpory a bola jej uložená sankcia v sume 2 896,60 eur. Najvyšší súd zistil, že predmetnú sankciu prijímateľ neuhrádza, ale započítava sa so schválenými platbami počas obdobia troch kalendárnych rokov nasledujúcich po roku zistenia sankcie a potom zaniká. Ďalej zistil, že obžalovaná A. ako prijímateľka bola informovaná listom o započítaní sumy vylúčenia voči schváleným platbám *v* súlade s čl. 28 Nariadenia Komisie EÚ č. 908/2014 a to: schválené platby v celkovej sume: 2 669,51 eur, celkové vylúčenie: 2 896,60 eur, zostávajúca suma vylúčenia: 208,09 eur. Aktuálne je platnosť sankcie ukončená.
Ďalej Najvyšší súd konštatoval, že právna prax, aj vzhľadom na argumentáciu ESĽP, sa prikláňa k názoru, že trestnoprávnu povahu majú priestupky podľa zákona o priestupkoch, prípadne iné správne delikty. To však nebráni tomu, aby členský štát podľa vnútroštátneho práva zaradením určitého konania medzi trestné činy, odlíšil takéto skutky od drobných deliktov a vytvoril tak priestor pre prísny postih týchto konaní. Úvaha konkrétneho členského štátu sa nemôže vymykať z pravidiel upravených pre všetky účastnícke štáty v zmysle príslušných článkov Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd („ďalej len „ Dohovor"). Vzhľadom na ponímanie činu podľa Dohovoru možno však zásadu ne bis in idem, okrem trestného konania, uplatniť iba na tie činy kvalifikovateľné správnymi prípadne inými príslušnými orgánmi ako menej závažné činy, teda priestupky, prípadne iné správne delikty a výnimočne aj disciplinárne delikty, ktoré majú trestnoprávnu povahu, pričom povaha deliktu sa v tomto smere posudzuje z hľadiska chráneného záujmu (či ide o záujem všeobecný alebo partikulárny), z hľadiska adresáta normy (či je norma adresovaná všetkým občanom alebo len skupine osôb so zvláštnym statusom) a z hľadiska účelu a typu sankcie (či má represívny charakter). [16]
Najvyšší súd pri porovnaní popisu skutku v napadnutom rozsudku s popisom skutku, za ktorý bola obžalovaná A. sankcionovaná konštatoval, že konanie uvedené v oboch skutkoch vykazuje zhodu. Povaha a stupeň prísnosti trestu za trestný čin je výrazne prísnejšia ako sankcia za administratívny delikt, pričom zohľadňuje aj povahu a stupeň závažnosti, resp. nebezpečnosti konania pre spoločnosť, ako aj význam

[16] R 125/2012.

záujmu chráneného trestným zákonom. V danom prípade prvostupňový súd uložil obžalovanej A. peňažný trest vo výške 8 000 eur. Najvyšší súd dospel k záveru, že rozhodnutie PPA o uložení sankcie obžalovanej v sume 2 896,60 eur možno považovať v zmysle § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku za dostačujúce.
Vo vzťahu k uzneseniu zaujímame odlišný právny názor z týchto dôvodov.
Uznesením Najvyšší súd podľa § 281 ods. 1 Trestného poriadku z dôvodov uvedených v § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku zastavil trestné stíhanie obžalovanej A. Podľa § 281 ods. 1 Trestného poriadku „*súd zastaví trestné stíhanie , ak na hlavnom pojednávaní zistí, že je tu niektorá z okolností uvedených v § 9 ods. 1*", žiadna takáto okolnosť v uznesení Najvyššieho súdu nie je konkretizovaná. Uvedenú skutočnosť vnímame ako pisársku chybu, pretože ak Najvyšší súd zastavil trestné stíhanie z dôvodov uvedených v § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku mal uviesť vo svojom uznesení § 281 ods. 2 Trestného poriadku podľa ktorého „*súd môže zastaviť trestné stíhanie aj vtedy, ak zistí na hlavnom pojednávaní niektorý z dôvodov uvedených v § 215 ods. 2 alebo 3*". Uvedený názor podporujeme tým, že v odôvodnení uznesenia Najvyšší súd citoval ustanovenie § 281 ods. 2 Trestného poriadku.
V predmetnom uznesení sa Najvyšší súd zmieňuje o zásade ne bis in idem z pohľadu judikatúry (R 125/2012) a formuluje právny názor o totožnosti skutku v napadnutom rozsudku s popisom skutku, za ktorý bola obžalovaná A. v konaní o správnom delikte postihnutá, pričom konštatuje ich zhodu. Následne Najvyšší súd formuluje záver, že rozhodnutie PPA o uložení sankcie obžalovanej A. (2 896,60 eur) možno v zmysle § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku považuje za dostačujúce.
V predmetnej trestnej veci sa Najvyšší súd pri skúmaní konania obžalovanej A. nezaoberal tzv. Engelovskými kritériami, najmä či sa (ne)jednalo o trestnoprávne obvinenie (trestnoprávnu sankciu), pretože fakultatívnemu zastaveniu trestného stíhania (§ 281 ods. 2 Trestného poriadku z dôvodov uvedených v § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku), predchádza obligatórne zastavenie trestného stíhania (§ 281 ods. 1 Trestného poriadku z dôvodov existencie niektorej z okolností uvedených v § 9 ods. 1 Trestného stíhania). V V tomto prípade je relevantné najmä § 9 ods. 1 písm. g) Trestného poriadku, „*ak tak ustanovuje medzinárodná zmluva*". Najvyšší súd však tak nepostupoval a sankciu, na ktorú sa odvoláva (uloženú PPA), nepovažujeme za také rozhodnutie o inom správnom delikte, ktoré by bolo v danej veci bolo dostačujúce, resp. je sporné, či vôbec ide o iný správny delikt.
Z nadväzujúcich právnych predpisov[17] je zrejmé, že administratívna sankcia (na ktorú sa odvoláva Najvyšší súd), nie je sankciou v pravom slova zmysle, pretože

[17] Zákon č. 280/2017 Z. z. o poskytovaní podpory a dotácie v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka a o zmene zákona č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, na Nariadenie vlády SR č. 342/2014 Z. z. v znení účinnom do 28.02.2017, Nariadenie vlády SR č. 152/2013 Z. z. o podmienkach poskytovania podpory v poľnohospodárstve formou prechodných vnútroštátnych

nepredstavuje povinnosť zaplatiť určitú peňažnú sumu správnemu orgánu, ale je osobitnou formou finančného postihu, resp. sankciou „suí generis". Táto sankcia, resp. opatrenie má iba **preventívny charakter**, nejde o sankciu, ktorá by mala povahu správneho trestania, pretože v danom prípade správny orgán neposudzoval štandardným spôsobom rozsah konania, jeho následok či úmysel žiadateľa. Ide o automatický následok s jasne a vopred definovaným výpočtom, ktorý v konečnom dôsledku nezohľadňuje úmysel konajúceho. Pre jeho uplatnenie postačuje existencia tzv. „nadhodnotenia", t. j. rozdielu medzi nahlásenou a určenou plochou. Ide o dopad s cieľom pôsobiť preventívne voči všetkým žiadateľom tak, aby nedochádzalo k pokusom o obchádzanie pravidiel stanovených v oblasti priamych podpôr. Uvedené tvrdenie podporujeme tým, že správny orgán jej vykonanie (vyplatenie) nevynucuje či už vymáhaním alebo iným administratívnym postupom, t. j. uplatňuje ju len za predpokladu, že existuje peňažný nárok zo strany orgánu k žiadateľovi na poskytnutie platieb a zároveň takáto sankcia. Ak k zápočtu takejto sankcie nedôjde v priebehu troch po sebe nasledujúcich kalendárnych rokov nasledujúcich po kalendárnom roku zistenia - nevyrovnaný zostatok sa zruší/zanikne a žiadateľ ostáva nepostihnutý, čím sa vytráca nie len samotný individuálny prevenčný, ale aj sankčný aspekt uloženej sankcie (t. j. žiadateľ ju nemusí vykonať a nepocíti tak v uloženom rozsahu následky svojho protizákonného konania, pričom toto nie je v dôsledku nápravy páchateľa – žiadateľa).

V posudzovanom prípade rozhodnutie vydané PPA bez tohto, aby došlo k zásahu do majetkovej sféry žiadateľa, nevnímame ako rozhodnutie vo veci správneho trestania. Vzhľadom na ustanovenie čl. 3 DNK (EÚ) č. 640/2014, podľa ktorého „*Uplatňovaním administratívnych sankcií a odmietnutia alebo odňatia pomoci alebo podpory stanovených v tomto nariadení nie je dotknuté uplatňovanie trestnoprávnych sankcií, ak sú stanovené vo vnútroštátnych právnych predpisoch*", nie je možné voči takto uloženej sankcii uplatňovať zásadu ne bis in idem. Uložením tejto „sui generis" sankcie nedochádza k žiadnemu vplyvu na trestnoprávne sankcie a tieto musia byť posudzované samostatne ku skutku páchateľa (žiadateľa) bez ohľadu na výšku uvedenej sankcie.

Zároveň pre posúdenie toho, či ide o vec správneho trestania vychádzame z povahy napadnutého rozhodnutia, t. j. či ide o rozhodnutie tzv. „trestného" charakteru, s

---

platieb, Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1307/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa ustanovujú pravidlá priamych platieb pre poľnohospodárov na základe režimov podpory v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (ES) č. 637/2008 a nariadenie Rady (ES) č. 73/2009, Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1306/2013 zo 17. decembra 2013 o financovaní, riadení a monitorovaní spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 352/78, (ES) č. 165/94, (ES) č. 2799/98, (ES) č. 814/2000, (ES) č. 1290/2005 a (ES) č. 485/2008, delegované Nariadenie komisie (EÚ) č. 640/2014 a vykonávacie nariadenie komisie (EÚ) č. 908/2014.

ktorým je spravidla spojené uloženie sankcie. Posúdenie tejto otázky je, okrem iného, podstatné aj pre stanovenie jednotlivých kritérií kladených na výrokovú časť rozhodnutia orgánu vernej správy. Predmetom súdneho prieskumu by tak bolo rozhodnutie vydané vo veci porušenia finančnej disciplíny podľa zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v súvislosti s nakladaním s verejnými prostriedkami, v rámci ktorého sú fyzické a právnické osoby povinné zachovávať hospodárnosť, efektívnosť a účinnosť ich použitia (§19 ods. 3 a ods. 6 zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy). Porušenie finančnej disciplíny je v zmysle § 31 ods. 1 písm. b) predmetného zákona vymedzené tak, že ide o poskytnutie alebo použitie verejných prostriedkov nad rámec oprávnenia, ktorým dôjde k vyššiemu uvedenému čerpaniu verejných prostriedkov. S porušením takto vymedzenej finančnej disciplíny zákonodarca v § 31 ods. 4 zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy spája povinnosť odvodu vo výške porušenia finančnej disciplíny a penále vo výške 0,1% zo sumy, v ktorej došlo k porušeniu finančnej disciplíny, za každý aj začatý deň omeškania s úhradou uloženého odvodu.

Zvýrazňujeme, že pojem „správne trestanie" je vymedzený aj v § 194 ods. 1 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov tak, že ide o rozhodovanie o priestupku, správnom delikte alebo sankcii za iné protiprávne konanie. Porušenie finančnej disciplíny pri nakladaní s verejnými prostriedkami má pritom nepochybne povahu protiprávneho konania, ktoré je v rozpore so záujmom na účelnom, hospodárnom a efektívnom poskytovaní a používaní verejných prostriedkov. Zákonodarca pre prípad porušenia finančnej disciplíny v zmysle § 31 ods. 1 písm. b) zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy ustanovil v § 31 ods. 4 tohto zákona osobitný mechanizmus vyvodzovania zodpovednosti, založený na vydaní rozhodnutia v administratívnom konaní, ktorým sa zodpovednému subjektu uloží povinnosť odvodu čerpaných verejných finančných prostriedkov do príslušného rozpočtu verejnej správy. Účelom takto konštruovaného postupu je zosúladenie nezákonného stavu spočívajúce vo vrátení verejných prostriedkov, ktoré však má, na rozdiel od sankčných mechanizmov represívno - preventívnej povahy (ustanovených v § 31 ods. 16 zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy), výlučne reparačný charakter.

Podstatnou je podľa nášho názoru tiež skutočnosť, že analyzovanú sankciu sui generis uloženú PPA žiadateľ neuhrádza, nedochádza k jej vymáhaniu, ale v prípade, že si žiadateľ podá ďalšie žiadosti o priame platby a sú mu priznané, PPA žiadateľovi zníži priznané priame platby o výšku sankcie.

Náš názor podporujeme čl. 19a Delegovaného nariadenia Komisie (EÚ) č. 640/2014 z 11. marca 2014, ktorým sa dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1306/2013 vzhľadom na integrovaný administratívny a kontrolný systém, podmienky zamietnutia alebo odňatia platieb a administratívne sankcie uplatniteľné na priame

platby, podporné nariadenia na rozvoj vidieka a krížové plnenie (ďalej len „delegované nariadenie komisie (EÚ) č. 640/2014"), podľa ktorého, ak vzhľadom na skupinu plodín podľa článku 17 ods. 1 plocha nahlásená na účely režimov pomoci podľa hlavy III kapitol 1, 2, 4 a 5 a hlavy V nariadenia (EÚ) č. 1307/2013 a podporných opatrení podľa článkov 30 a 31 nariadenia (EÚ) č. 1305/2013 presahuje plochu určenú v súlade s článkom 18 tohto nariadenia, pomoc sa vypočíta na základe určenej plochy zredukovanej o 1,5 násobok zisteného rozdielu, ak daný rozdiel presahuje buď 3 % určenej plochy, alebo dva hektáre. Administratívna sankcia nesmie presiahnuť 100 % súm vypočítaných na základe nahlásenej plochy. Podľa čl. 19a ods. 4 delegovaného nariadenia komisie (EÚ) č. 640/2014, ak sumu vypočítanú podľa odsekov 1, 2 a 3 nie je možné v plnej miere započítať v priebehu troch kalendárnych rokov nasledujúcich po kalendárnom roku zistenia v súlade s článkom 28 Vykonávacieho nariadenia Komisie (EÚ) č. 908/2014, ktorým sa stanovujú pravidlá uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1306/2013 vzhľadom na platobné agentúry a ostatné orgány, finančné hospodárenie, schvaľovanie účtovných závierok, pravidlá kontroly, zábezpeky a transparentnosť (ďalej len „vykonávacie nariadenie komisie (EÚ) č. 908/2014"), nevyrovnaný zostatok sa zruší, cit.: „Bez toho, aby boli dotknuté akékoľvek iné opatrenia vymáhania stanovené vo vnútroštátnych právnych predpisoch, členské štáty započítajú všetky ešte neuhradené dlhy príjemcu zistené v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi voči akýmkoľvek budúcim platbám, ktoré uhrádza platobná agentúra zodpovedná za vymáhanie dlhu predmetného príjemcu." PPA tak postupuje voči všetkým žiadateľom o priame podpory rovnako.
Podstatou právnej úpravy obsiahnutej v čl. 19a ods. 1 a 4 delegovaného nariadenia komisie (EÚ) č. 640/2014 je postup stanovený pri výpočte podpory, resp. administratívnej sankcie v prípade, ak nahlásená plocha presahuje určenú plochu, s tým, že je daný spôsob vysporiadania administratívnej sankcie formou jej započítania v priebehu troch nasledujúcich kalendárnych rokov nasledujúcich po kalendárnom roku zistenia. Na základe toho možno vyvodiť, že predmetná administratívna sankcia nie je sankciou v pravom slova zmysle, t. j. nepredstavuje povinnosť zaplatiť určitú peňažnú sumu správnemu orgánu, ale je osobitnou formou finančného postihu, resp. sankciou „sui generis". Pre jeho uplatnenie postačuje existencia tzv. „nadhodnotenia", t. j. rozdielu medzi nahlásenou a určenou plochou. Ide o dopad, ako to už bolo naznačené, s cieľom pôsobiť preventívne voči všetkým žiadateľom tak, aby nedochádzalo k pokusom o obchádzanie pravidiel stanovených v oblasti priamych podpôr.
Správny orgán vykonanie (vyplatenie) takejto sankcie nevynucuje či už vymáhaním alebo iným administratívnym postupom, t. j. uplatňuje ju len za predpokladu, že existuje peňažný nárok zo strany orgánu k žiadateľovi na poskytnutie platieb a zároveň takáto sankcia. S poukazom na ustanovenie čl. 19a ods. 4 DNK (EÚ) č. 640/2014, v predmetnom prípade, v ktorom bola podaná jednotná žiadosť na rok

2016, sa uložená sankcia uplatnila formou započítania na prípadne schválené priame podpory do sumy 2 000 €, na ktorú by žiadateľka mala nárok podaním jednotnej žiadosti v priebehu troch kalendárnych rokov nasledujúcich po roku 2016 (t. j. po roku podania jednotnej žiadosti), s tým, že ak nebude možné v súlade s platnou legislatívou sankciu uplatniť v plnej miere v priebehu troch kalendárnych rokov nasledujúcich po kalendárnom roku zistenia, nevyrovnaný zostatok zanikne. Obžalovaná ako prijímateľka bola listom informovaná o započítaní sumy vylúčenia voči schváleným platbám v súlade s čl. 28 Nariadenia Komisie EÚ č. 908/2014 a to nasledovne: schválené platby – 2 688,51 €; celkové vylúčenie: 2 896,60 €; zostávajúca suma vylúčenia: 208,90 €. Aktuálne je platnosť tejto administratívnej sankcie ukončená. S poukazom na vyššie uvedenú argumentáciu podľa nášho názoru do úvahy neprichádzalo rozhodnutie o zastavení trestného stíhania z dôvodov ustanovených v § 215 ods. 2 písm. b) Trestného poriadku, pretože **uložená sankcia** obžalovanej A. zo strany PPA **nemala charakter iného správneho deliktu**, tak ako to predpokladá toto ustanovenie, preto aplikovanie tohto ustanovenia sa nemalo v predmetnom prípade aplikovať.

Záver

Posudzovanie aplikovania zásady ne bis in idem v trestnom konaní predpokladá precízne vyhodnotenie skutkového a právneho stavu v konkrétneho prípadu. Pri tomto postupe sa príslušný orgán verejnej moci (orgán činný v trestnom konaní alebo súd) musí tiež zaoberať reálnym naplnením tzv. Engelovských kritérií a testom komplementárnosti a ich podrobným zdôvodnením v rozhodnutí vysvetliť ich (ne)naplnenie. V tejto súvislosti zvýrazňujeme potrebu vydávania takých rozhodnutí, ktoré sú predvídateľné a ktoré rovnako reagujú na obdobnú situáciu. Takouto rozhodovacou činnosťou môžu orgány verejnej moci prispieť k napĺňaniu znakov právneho štátu.

Zoznam použitej literatúry

1. BELEŠ, A.: Uplatňovanie zásady ne bis in idem v disciplinárnom konaní vo výkone väzby a výkone trestu – kazuistický pohľad. In: Policajná teória a prax, roč. 25, 2017, č. 3, s. 81-95.
2. BELEŠ, A.: Uplatňovanie zásady ne bis in idem pri disciplinárnych konaniach príslušníkov ozbrojených bezpečnostných zborov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2017, organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 30.3. – 1.4.2017, s. 684-691.

3. ČENTÉŠ, J.: Súbeh trestného konania a daňového konania a zásada ne bis idem. In: Justičná revue, roč. 69, 2017, č. 6-7, s. 757-779.
4. SVÁK, J., PITEK , L.: Ne bis in idem v športe? Justičná revue, roč. 61, č. 1, 2019, s. 1 - 14.
5. KMEC, J. – KOSÁŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, 1696 s.
6. KOŠIČIAROVÁ, S.: Princíp ne bis in idem a správne trestanie. Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní. - Pezinok : Justičná akadémia SR, 2016, 218 s
7. MILUČKÝ, J.: Správne trestanie očami nového Správneho súdneho poriadku. Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní. - Pezinok : Justičná akadémia SR, 2016, s. 60-68.

Kontaktné údaje

prof. JUDr. Jozef Čentéš, DrSc.
jozef.centes@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

doc. et. doc. JUDr. Ján Šanta, PhD. LLM., MBA
jan.santa@genpro.gov.sk
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

EUROPEIZACE PRÁV OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ

EUROPEANISATION OF VICTIMS' RIGHTS

Petr Angyalossy[1], Jana Zápotocká[1]

Abstrakt: Tento příspěvek se zaměřuje na europeizaci trestního práva v oblasti práv obětí trestných činů. Tematika práv obětí trestných činů je velmi aktuální a vyvíjející se, což platí jak na poli národního práva, tak na poli práva evropského. Proces europeizace na ní lze tedy dobře pozorovat. Příspěvek nejprve zaměříme na europeizaci práv obětí z perspektivy Evropské unie a následně Rady Evropy. Zde upozorníme na aktuální rozsudky Evropského soudu pro lidská práva v této oblasti. Europeizaci následně ukážeme i v kontextu novelizace českých trestních předpisů týkajících se redefinování trestného činu znásilnění.

Klíčová slova: europeizace, trestní právo, práva obětí

Abstract: This article focuses on the Europeanisation of criminal law in the field of victims' rights. Victims' rights are very topical and evolving, which is true both in the field of national law and in the field of European law. Therefore, the process of Europeanisation can be well observed here. This article will first focus on the Europeanisation of victims' rights from the perspective of the European Union and then the Council of Europe. Here, we will highlight recent relevant judgments of the European Court of Human Rights. Europeanisation is then shown in the context of the amendment of the Czech criminal legislation regarding the redefinition of the crime of rape.

Key words: Europeanisation, criminal law, victims' rights

Úvod

Téma europeizace trestního práva je bezpochyby tématem velmi širokým, které, pakliže by k němu mělo být přistupováno celistvěji, si zaslouží podobu rozsáhlé monografie. Tento příspěvek si neklade za cíl věnovat se všem, ba ani většině aspektů europeizace trestního práva, jelikož by to nebylo možné ani žádané. Vědomi si rozsáhlosti problematiky jsme se rozhodli omezit příspěvek na téma europeizace

[1] Nejvyšší soud ČR

práv obětí, a tedy zcela pomineme další aspekty europeizace trestního práva, ať už hmotného, či procesního.

Tematika práv obětí trestných činů se dostává v posledních dekádách stále více do popředí. Samotná důvodová zpráva k českému zákonu o obětech trestných činů[2] uvádí, že historicky byla práva oběti spjata s konkrétní rolí, kterou měl v trestním řízení poškozený[3] sehrát, a končí tam, kde by mohla přesáhnout účel trestního řízení. Celosvětový trend však vede k posilování práv obětí, přičemž tyto jsou subjekty speciální péče ze strany státu.[4]

Tematika práv obětí je tak momentálně velmi aktuální a prochází v poslední době velkým vývojem. Zároveň je i ilustrativním příkladem europeizace trestního práva. V této oblasti je činná jak Evropská unie, tak Rada Evropy. Předmětná je taktéž Evropská úmluva o lidských právech[5] (dále také jen „Úmluva"), která sice explicitně práva obětí nijak nezmiňuje, avšak Evropský soud pro lidská práva, jenž vykládá existující ustanovení Úmluvy, se zaobíral i aspekty práv obětí. Je tedy vhodné se na téma práv obětí podívat v kontextu těchto institucí. I v rámci takto zúženého tématu se však omezíme pouze na dílčí vybrané aspekty, které považujeme pro téma za stěžejní, a dále na aktuální vývoj, který lze v této oblasti pozorovat.

Úvodem je taktéž záhodno se ve stručnosti věnovat pojmu „europeizace", na který lze nahlížet z mnoha úhlů a definovat jej různými způsoby. Není naším cílem zde v teoretické rovině rozebírat definici tohoto pojmu, proto se omezíme na to, že se v kontextu trestního práva jedná o určité „poevropštění", tedy *„proces přizpůsobení trestního práva evropským poměrům*"[6]. V tomto příspěvku pak nezamýšlíme omezit

---

[2] Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgezv6nbvfu2q&rowIndex=0.

[3] Pojem „oběť" a pojem „poškozený" nejsou v českém právním řádu synonyma, ale obsahově se mohou v konkrétním případě překrývat (osoba může být v kontextu trestního řízení poškozeným, ale zároveň ji bude možné považovat i za oběť). Pojem „poškozený" je definován v § 43 zákona č. 141/1961 Sb., zákona o trestním řízení soudním (trestní řád), a jedná se o stranu trestního řízení. Pojem „oběť" je definován v § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů. Jedním z praktických rozdílů například je, že poškozeným, na rozdíl od oběti, může být i právnická osoba.

[4] Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Dostupné online k 27. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6nbvl5shu&rowIndex=0.

[5] Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezf6mrqhewtk.

[6] VRTEK, Michael: Budoucnost trestního práva v kontextu jeho europeizace. In: Trestněprávní revue, č. 2, (2007). Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqg5pxi4s7gjpxgxztgm&groupIndex=2&rowIndex=0&refSource=search.

europeizaci pouze na proces vzniklý v důsledku činnosti Evropské unie a jejích orgánů, nýbrž se zaměříme i na europeizaci v kontextu činnosti Rady Evropy. Evropské vlivy v národní legislativě také ilustrujeme na novelizaci trestních předpisů s ohledem na redefinování trestného činu znásilnění.

Unijní úprava

Evropská unie je na poli práv obětí trestných činů aktivním hráčem. Její kompetence vydávat akty sekundárního práva v této oblasti je odvozena z čl. 82 odst. 2 písm. c) Smlouvy o fungování Evropské unie[7], dle něhož může Evropská unie v rozsahu nezbytném pro usnadnění vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech s přeshraničním rozměrem stanovit formou směrnic minimální pravidla v oblasti práv obětí trestných činů. Na konto Evropské unie můžeme připsat hned několik aktů sekundárního práva, které se práv obětí trestných činů týkají. Příkladem lze zmínit směrnici o odškodňování obětí trestných činů[8] či směrnici o evropském ochranném příkazu[9]. Unijní legislativa se také zaměřuje na oběti v kontextu některé partikulární trestné činnosti.[10] Stěžejním instrumentem je pak směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV (dále jen „směrnice o minimálních pravidlech").[11]
Směrnice o minimálních pravidlech pak členským státům ukládá přijmout pravidla týkající se například informačních práv obětí, přičemž zakotvuje požadavek poměrně rozsáhlé informační povinnosti vůči obětem.[12] Směrnice se také zaměřuje na

[7] Smlouva o fungování Evropské unie. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT.
[8] Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32004L0080.
[9] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32011L0099.
[10] Viz např. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036. Nebo směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32011L0093.
[11] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32012L0029.
[12] Kapitola 2 směrnice o minimálních pravidlech, zejm. čl. 4 a 6.

procesní práva obětí, mj. právo oběti být slyšena, právo na právní pomoc či právo na tlumočení a překlad.[13] Zdůrazňuje potřebu chránit oběti před sekundární viktimizací a za tímto účelem ukládá členským státům zavést vhodná opatření. Sama pak uvádí právo na zamezení kontaktu mezi obětí a pachatelem, právo na ochranu soukromí obětí či práva oběti při vyšetřování, která zahrnují provedení co nejmenšího počtu výslechů obětí, provedení výslechů bez zbytečného prodlení od podání trestního oznámení, možnost účasti doprovodu oběti či provedení co nejméně lékařských prohlídek oběti.[14] Směrnice se také zabývá tzv. oběťmi s potřebou zvláštní ochrany. Pro tyto pak členským státům ukládá zavést určitá opatření, jako např. právo oběti sexuálního násilí být vyslýchána osobou stejného pohlaví.[15]
Na směrnici o minimálních pravidlech lze následně ilustrovat i „přijetí" unijního práva do vnitrostátního právního řádu. Směrnice se v českém vnitrostátním právu promítla zejména do ustanovení zákona o obětech trestných činů.[16] Tento zákon pak například v porovnání s pojmem oběti s potřebou zvláštní ochrany operuje s pojmem zvlášť zranitelné oběti, jenž pro své účely definuje v § 2 odst. 4. Zvlášť zranitelné oběti následně disponují některými dalšími právy. Zákon taktéž upravuje aspekty informační povinnosti[17] vůči obětem či určitá opatření k zabránění druhotné újmy[18].
Novinkou v oblasti unijní ochrany práv obětí trestných činů je, že v červenci 2023 předložila Evropská komise návrh směrnice, jímž by mělo dojít k novelizaci směrnice o minimálních pravidlech.[19] Návrh směrnice ještě nebyl Evropským parlamentem ani Radou přijat.[20] Novela by pak měla adresovat nedostatky, jež byly při praktickém uplatňování směrnice zjištěny.[21]

---

[13] Čl. 10, 13 a 7 směrnice o minimálních pravidlech.
[14] Čl. 18–21 směrnice o minimálních pravidlech.
[15] Čl. 22–24 směrnice o minimálních pravidlech.
[16] Pro zajímavost lze dodat, že v době legislativních prací na zákoně o obětech trestných činů bylo ještě platné rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001F0220. Toto směrnice o minimálních pravidlech nahradila. Dle důvodové zprávy k zákonu se však nakonec mělo vycházet i z návrhů směrnice o minimálních pravidlech.
[17] § 7–13 zákona o obětech trestných činů.
[18] § 17–22 zákona o obětech trestných činů.
[19] Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0424.
[20] Stav legislativního procesu této směrnice lze sledovat zde: Procedure 2023/0250/COD. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=CELEX:52023PC0424.
[21] Viz důvodová zpráva k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu

Důkazem o aktivním přístupu Evropské unie na poli práv obětí trestných činů je i před nedávnem schválená směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1385 ze dne 14. května 2024 o potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jen „směrnice o potírání násilí na ženách").[22] Členské státy mají nyní necelé tři roky na transpozici směrnice do vnitrostátních právních řádů.[23] Tato směrnice pak mimo jiné obsahuje i ustanovení zavazující členské státy, aby ve svých jurisdikcích jako trestný čin trestaly mrzačení ženských pohlavních orgánů, nucený sňatek, sdílení intimního nebo zmanipulovaného materiálu bez souhlasu, kybernetické pronásledování, kybernetické obtěžování a kybernetické podněcování k násilí nebo k nenávisti (proti skupině osob nebo proti příslušníkovi takové skupiny vymezené na základě genderu).[24] Směrnice se také mimo jiné věnuje sankcím za tyto činy, přičemž u většiny z nich stanovuje minimální horní hranici trestu odnětí svobody,[25] či ochraně těchto obětí a jejich přístupu ke spravedlnosti.[26] Zajímavým prvkem směrnice je pak i to, že alespoň v případě kybernetických trestných činů by měla být možnost oznamovat je online nebo prostřednictvím jiných dostupných a bezpečných informačních a komunikačních technologií.[27] Dále se soustředí i na podporu poskytovanou obětem a opatření k prevenci násilí na ženách a domácího násilí.[28]

Rada Evropy, Evropská úmluva o lidských právech a Evropský soud pro lidská práva

Na půdě Rady Evropy vzniklo hned několik mezinárodních úmluv, jež se práv obětí trestných činů dotýkají, předně již zmíněná Evropská úmluva o lidských právech, s níž si nutně musíme spojit i judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Naším cílem není přinést ucelený soubor jeho rozsudků, které se právům obětí trestných činů věnují, ale spíše upozornit na aktuální rozsudky v dané oblasti. Na tomto místě bychom ještě ve stručnosti uvedli, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva (nejen s ohledem na práva obětí trestných činů) je monitorována českým Nejvyšším soudem prostřednictvím redakční rady tzv. Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro

a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Důvodová zpráva je součástí návrhu směrnice (viz výše).

[22] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1385 ze dne 14. května 2024 o potírání násilí na ženách a domácího násilí. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1385.

[23] Viz čl. 49 odst. 1 směrnice o potírání násilí na ženách.

[24] Čl. 3–8 směrnice o potírání násilí na ženách.

[25] Čl. 10 směrnice o potírání násilí na ženách.

[26] Kapitola 3 směrnice o potírání násilí na ženách.

[27] Čl. 14 odst. 1 směrnice o potírání násilí na ženách.

[28] Kapitoly 4 a 5 směrnice o potírání násilí na ženách.

lidská práva pro justiční praxi.[29] V této sbírce pak vychází české překlady vybraných rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, které jsou obohaceny o komentář soudců Nejvyššího soudu, případně dalších spolupracujících odborníků. Některé z níže zmíněných rozsudků pak lze v této sbírce nalézt.

Prvním relativně novým rozsudkem týkajícím se ochrany práv obětí je rozsudek ze dne 28. 11. 2023, Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18.[30] V předmětném případě se stěžovatelka nejprve dobrovolně živila jako sexuální pracovnice. Následně tuto činnost chtěla přestat vykonávat, avšak její kuplíř ji k ní nutil a přisvojil si její výdělky. Stěžovatelka, jakožto oběť obchodování s lidmi, se před národními soudy domáhala po pachateli náhrady ušlého výdělku ze sexuálních služeb. Bulharské soudy jí však nevyhověly s ohledem na „nemravnost" tohoto zisku. Stěžovatelka se pak obrátila na Evropský soud pro lidská práva, který konstatoval pochybení bulharských soudů a porušení čl. 4 Úmluvy. Evropský soud pro lidská práva tak poprvé ve své judikatuře dovodil, že čl. 4 Úmluvy zakládá pozitivní závazek smluvních států umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od svých kuplířů náhradu ušlého výdělku.

Další problematika, jíž se v kontextu práv obětí trestných činů Evropský soud pro lidská práva v poslední době zabýval, se týká nepřiměřenosti, resp. zmírnění trestu v případech, kdy se jednalo o oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. V tomto kontextu velmi stručně představíme rozsudek ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20, a rozsudek ze dne 20. 2. 2024, M. G. proti Litvě, č. 6406/21.

Ve věci Vučković proti Chorvatsku byl pachateli prvostupňovým soudem uložen trest odnětí svobody, který byl však následně druhostupňovým soudem změněn na trest obecně prospěšných prací, přičemž soud poukázal na to, že se pachatel ve čtyřleté době od předmětných událostí nedopustil žádného dalšího trestného činu. Stěžovatelka, která byla obětí sexuálního napadení, před Evropským soudem pro lidská práva namítala porušení čl. 3 a 8 Úmluvy, přičemž ten jí dal v kontextu specifických okolností případu za pravdu. Ve stručnosti, vnitrostátní soudy nevzaly v potaz řadu skutečností, změna trestu nebyla dostatečně odůvodněna a nebyly řádně zhodnoceny zájmy oběti.[31]

---

[29] Taktéž neoficiálně nazývaný jako „Modrá sbírka".
Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/.

[30] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 2023, Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-229129%22]}. (anglický originál).
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 2023, Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/vyber/22041/. (český překlad v Modré sbírce).

[31] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-229399%22]}. (anglický originál).

Rozsudek M. G. proti Litvě se týkal situace, kdy se partner stěžovatelovy tety pokusil nezletilého stěžovatele sexuálně napadnout. Pachatel byl uznán vinným a prvostupňový soud mu uložil nepodmíněný trest odnětí svobody. Ten byl však druhostupňovým soudem změněn na podmíněně odložený, přičemž za stěžejní důvod pro tuto změnu byla považována zdlouhavost trestního řízení (necelých 6 let). Evropský soud pro lidská práva v daném případě konstatoval porušení čl. 3 Úmluvy, jelikož rozhodnutí vnitrostátních soudů o podmíněném odložení trestu odnětí svobody nebylo dostatečně odůvodněno a uložená sankce dle něj neměla potřebný odrazující účinek a oběť ji nemohla vnímat jako spravedlivou.[32]
Tyto dva rozsudky by tak měla odborná právní veřejnost zaznamenat, o to více by je pak měli vzít v potaz soudci na trestních úsecích.
V České republice je v tomto kontextu aktuální tzv. „kauza Anička", v níž se jednalo o nezletilou oběť dlouhodobého znásilňování ze strany partnera její matky. V dané věci odvolací soud změnil nepodmíněně uložený trest odnětí svobody na podmíněně odložený.[33] Ve věci byla ministrem spravedlnosti podána k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona. Ten se v nedávném rozsudku vyslovil, že rozhodnutím odvolacího soudu skutečně došlo k porušení zákona a shledal uložený trest nepřiměřeně mírným. V rozsudku Nejvyššího soudu pak bylo mimo jiné argumentováno právě i dvěma zmíněnými rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Vučković proti Chorvatsku a M. G. proti Litvě. Rozsudek Nejvyššího soudu však měl pouze povahu tzv. akademického výroku, tedy rozhodnutí odvolacího soudu nemohlo být zrušeno.[34] Věc bude řešena ještě Ústavním soudem, kam byla podána poškozenou obětí ústavní stížnost.[35]

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/vyber/22043/. (český překlad v Modré sbírce).

[32] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 2024, M. G. proti Litvě, č. 6406/21. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-231083%22]}. (anglický originál).
K případu lze dále dodat, že pochybení nespočívalo pouze ve změně nepodmíněného trestu na podmíněný. Evropský soud pro lidská práva vnitrostátním orgánům také vyčítal přílišnou zdlouhavost řízení. Kritizoval dále to, že oběť musela podstoupit hned několik lékařských prohlídek a psychologické posouzení oběti bylo nařízeno až několik let po předmětné události.

[33] Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. 1. 2024, sp. zn. 9 To 366/2023. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://justice.cz/documents/15129/0/9+To+366-2023+anonym.docx/1e1f9d67-045f-4faf-9fc0-f703041e4e2a.

[34] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2024, sp. zn. 8 Tz 18/2024. Dostupné online k 16. 9. 2024: https://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DEA67D06148A6421C1258B89004D3FA5?openDocument&Highlight=0,.

[35] DIMUN, Petr: Soud se dopustil excesů proti pravidlům právního státu, namítá ústavní stížnost v případu podmínky za znásilnění. In: Česká justice. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://www.ceska-

Z dalších aktuálních rozsudků Evropského soudu pro lidská práva lze například zmínit rozsudek ze dne 7. 2. 2023, B. proti Rusku, č. 36328/20[36], který se týkal sekundární viktimizace v průběhu trestního řízení mimořádně zranitelné nezletilé oběti, která byla sexuálně zneužívána, a dále také rozsudek ze dne 30. 8. 2022, C. proti Rumunsku, č. 47358/20[37], který se týkal oběti sexuálního obtěžování na pracovišti, přičemž vyšetřování události trpělo závažnými nedostatky.

Aktivity Rady Evropy však zdaleka nejsou vyčerpány odkazem na Evropskou úmluvu o lidských právech. Na její půdě totiž byly sjednány další mezinárodní úmluvy, jež jsou pro danou oblast relevantní. Například lze uvést Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva)[38]. Tato úmluva se nedávno stala v České republice předmětem debat v souvislosti s její ratifikací Parlamentem. Celý ratifikační proces byl prozatím ukončen v lednu tohoto roku, když s ratifikací této mezinárodní úmluvy Senát nevyslovil souhlas.[39] Jedním z hlavních důvodů nesouhlasu bylo, že tato problematika je vnitrostátně již legislativně v dostatečné míře upravena, a tedy je nadbytečné, a bylo by *de facto* duplicitní, smlouvu ratifikovat.[40] Česká republika tak Istanbulskou úmluvu podepsala, avšak neratifikovala.[41] Nelze však říci, že je úmluva pro Českou republiku zcela bez významu. K Istanbulské úmluvě totiž v loňském roce přistoupila Evropská unie, která

justice.cz/2024/04/soud-se-dopustil-excesu-proti-pravidlum-pravniho-statu-namita-ustavni-stiznost-v-pripadu-podminky-za-znasilneni/.

[36] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 2. 2023, B. proti Rusku, č. 36328/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-222872%22]}. (anglický originál).

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 2. 2023, B. proti Rusku, č. 36328/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/vyber/22007/. (český překlad v Modré sbírce).

[37] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 8. 2022, C. proti Rumunsku, č. 47358/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%2247358/20%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-218933%22]}. (anglický originál).

[38] Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://rm.coe.int/168008482e.

[39] Senát neodsouhlasil Istanbulskou úmluvu. Ratifikační proces končí. In: Deník N. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://denikn.cz/minuta/1337653/.

[40] Tento a další důvody pro nesouhlas s ratifikací lze vypozorovat ze stenozáznamu ze schůze Senátu, která se ratifikací zabývala: Stenozáznam z 1. dne 21. schůze. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=14&IS=7383&D=24.01.2024#b25317.

[41] Senát neodsouhlasil Istanbulskou úmluvu. Ratifikační proces končí. In: Deník N. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://denikn.cz/minuta/1337653/.

jí je tak vázána. Státy, jež Istanbulskou úmluvu neratifikovaly, by pak měly být vázány pouze *acquis* EU, které Istanbulskou úmluvu provádí.[42]

Další relevantní úmluvy sjednané na poli Rady Evropy jsou pak například Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (tzv. Lanzarotská úmuva)[43], Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi[44] a Evropská úmluva o odškodnění obětí násilných trestných činů[45]. Těmito úmluvami je Česká republika vázána.

Z dalších instrumentů Rady Evropy lze zmínit (nezávazná) doporučení Výboru ministrů. Novinkou v dané oblasti také je, že Výbor ministrů Rady Evropy loni vydal doporučení ze dne 15. 3. 2023 o právech, pomoci a podpoře obětí trestných činů.[46] Toto doporučení nahrazuje starší doporučení ze dne 14. 6. 2006 o pomoci obětem trestných činů.[47] Nové doporučení pak čerpá z existujících právních instrumentů Rady Evropy.[48]

---

[42] Přistoupení EU k Istanbulské úmluvě. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/eu-accession-to-the-istanbul-convention.html.

[43] Sdělení č. 59/2016 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydcns7gu4s2ma.

[44] Sdělení č. 33/2017 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydcn27gmzs2ma.

[45] Sdělení č. 141/2000 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o odškodnění obětí násilných trestných činů. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydamc7ge2dclja.

[46] Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://search.coe.int/cm#{%22CoEReference%22:[%22CM/Rec(2023)2%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22],%22CoEIdentifier%22:[%220900001680aa8263%22]}.

[47] Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680505afa5c%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}.

[48] Viz preambule doporučení CM/Rec(2023)2 ze dne 15. 3. 2023 o právech, pomoci a podpoře obětí trestných činů.

Novelizace trestních předpisů s ohledem na redefinování trestného činu znásilnění

Vývoj dotýkající se i (byť zdaleka nejen) tématu obětí trestných činů lze pozorovat i s ohledem na nedávnou novelizaci českého trestního zákoníku[49] a trestního řádu[50]. Předmětem novely[51], která nabude účinnosti k 1. 1. 2025, je mimo jiné redefinování trestného činu znásilnění podle pravidla „ne znamená ne". Celkově nelze pominout význam a společenskou důležitost, kterou pro oběti trestných činů novela a debata okolo ní má. I na této novele pak lze ilustrovat určité „evropské" prvky či tendence.

Novela obsahuje řadu dílčích aspektů. Trestní zákoník bude například nově obsahovat definici bezbrannosti a zároveň nevyvratitelnou domněnku o tom, že dítě mladší 12 let má být vždy považované za bezbranné.[52] Dále v souladu s konceptem „ne znamená ne" přestane být v textu zákona jedním z definičních znaků znásilnění násilí či pohrůžka násilí, ale znásilnění bude založeno na nesouhlasné vůli oběti.[53] Pod trestný čin znásilnění bude nově možné podřadit pouze soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží a pro formy sexuálních praktik zasahující sexuální integritu oběti méně intenzivním způsobem je vyčleněn nový trestný čin „sexuálního útoku".[54] Dále také dojde ke změně trestního řádu, která zdůrazní poučovací povinnost státních orgánů ve vztahu k obětem, a to v kontextu dohody o vině a trestu.[55]

S ohledem na určité „evropské" prvky lze například zmínit tendence ostatních evropských států, jež se rozhodly skutkovou podstatu znásilnění redefinovat, na které poukazovala důvodová zpráva.[56] Důvodová zpráva dále čerpala i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Explicitně zmiňuje např. rozsudek ze dne 4. 12.

---

[49] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga4v6nbqfzrwcmk7nbwdcx3eneys2ma&rowIndex=0.

[50] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyyv6mjugewtcmjr&rowIndex=0.

[51] Zákon č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgi2f6mjwgywta&rowIndex=0.

[52] Novelou nově vložený § 119a trestního zákoníku.

[53] Viz srovnání stávajícího a nového znění § 185 trestního zákoníku.

[54] Viz novelou změněný § 185 trestního zákoníku a novelou vložený § 185a. Dále také viz důvodová zpráva k zákonu č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

[55] Viz nové znění § 175a, 206b a 314q trestního řádu.

[56] Důvodová zpráva k zákonu č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6mjwgzpwi6q&rowIndex=0.

2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98[57], dle něhož mají smluvní státy zajistit, *„aby vyšetřování znásilnění bylo zaměřeno na otázku nesouhlasu s pohlavním stykem namísto otázky spojené s použitím síly či překonání odporu"*[58], byť státy disponují širokým prostorem pro uvážení, co se týče trestněprávní definice znásilnění. Zákonodárce také konstatoval, že již existující česká právní úprava (ve spojení se soudní judikaturou k ní) v zásadě odpovídá požadavkům kladeným judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (i Istanbulskou úmluvou), zhodnotil však, že by měl být judikaturní výklad českých soudů promítnut i do samotného textového znění zákona.[59]

Dalším projevem europeizace je například také to, že výše sazeb za trestné činy v sexuální oblasti spáchané na dětech musí být v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV[60].[61]

Závěr

Tento příspěvek ilustroval europeizaci trestního práva v oblasti práv obětí trestných činů. Poukázali jsme jednak na jednotlivé aspekty europeizace skrze integraci v rámci Evropské unie. Uvedli jsme především příklad směrnice o minimálních pravidlech a její transpozice do českého právního řádu. Taktéž jsme zmínili aktuální počiny Evropské unie v oblasti práv obětí. V příspěvku jsme se dále zaměřili na europeizaci spojenou s Radou Evropy. Zmínili jsme zejména aktuální rozsudky Evropského soudu pro lidská práva a také příklad jejich následného praktického „použití" v rámci argumentace v jednom z rozsudků českého Nejvyššího soudu. Konečně jsme představili nedávnou novelizaci českých trestních předpisů související

[57] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-61521%22]}. (anglický originál).

[58] Důvodová zpráva k zákonu č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6mjwgzpwi6q&rowIndex=0.

[59] *Ibid.*

[60] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32011L0093.

[61] Důvodová zpráva k zákonu č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6mjwgzpwi6q&rowIndex=0.

s redefinováním trestného činu znásilnění. Na té je možné vidět vliv obou těchto evropských institucí a jimi používané nástroje, skrze něž k europeizaci dochází. Byť se samozřejmě povaha těchto nástrojů odlišuje, má normativní působení Evropské unie i Rady Evropy nezpochybnitelně pozitivní vliv na právní vývoj v oblasti ochrany práv obětí trestných činů.

Seznam použité literatury

1. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://rm.coe.int/168008482e.
2. DIMUN, Petr: Soud se dopustil excesů proti pravidlům právního státu, namítá ústavní stížnost v případu podmínky za znásilnění. In: Česká justice. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://www.ceska-justice.cz/2024/04/soud-se-dopustil-excesu-proti-pravidlum-pravniho-statu-namita-ustavni-stiznost-v-pripadu-podminky-za-znasilneni/.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgi2f6mjwgzpwi6q&rowIndex=0.
4. Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Dostupné online k 27. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6nbvl5shu&rowIndex=0.
5. Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0424.
6. Přistoupení EU k Istanbulské úmluvě. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/eu-accession-to-the-istanbul-convention.html.
7. Procedure 2023/0250/COD. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=CELEX:52023PC0424.
8. Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001F0220.
9. Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime. Dostupné online k 27. 8. 2024: https://search.coe.int/cm#{%22CoEReference%22:[%22CM/Rec(2

023)2%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22],%22CoEIdentifier%22:[%220900001680aa8263%22]}.
10. Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680 5afa5c%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}.
11. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-229399%22]}.
12. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 12. 2023, Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/vyber/22043/.
13. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 2024, M. G. proti Litvě, č. 6406/21. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-231083%22]}.
14. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 2023, Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-229129%22]}.
15. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 2023, Krachunova proti Bulharsku, č. 18269/18. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/vyber/22041/.
16. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 8. 2022, C. proti Rumunsku, č. 47358/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%2247358/20%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-218933%22]}.
17. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-61521%22]}.
18. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 2. 2023, B. proti Rusku, č. 36328/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/vyber/22007/.
19. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 2. 2023, B. proti Rusku, č. 36328/20. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-222872%22]}.
20. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. 1. 2024, sp. zn. 9 To 366/2023. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://justice.cz/documents/15129/0/9+To+366-2023+anonym.docx/1e1f9d67-045f-4faf-9fc0-f703041e4e2a.
21. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2024, sp. zn. 8 Tz 18/2024. Dostupné online k 16. 9. 2024:

https://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DEA67D06148A6421C1258B89004D3FA5?openDocument&Highlight=0,.
22. Sdělení č. 141/2000 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o odškodnění obětí násilných trestných činů. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydamc7ge2dclja.
23. Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhezf6mrqhewtk.
24. Sdělení č. 33/2017 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydcn27gmzs2ma.
25. Sdělení č. 59/2016 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrg2427giydcns7gu4s2ma.
26. Senát neodsouhlasil Istanbulskou úmluvu. Ratifikační proces končí. In: Deník N. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://denikn.cz/minuta/1337653/.
27. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1385 ze dne 14. května 2024 o potírání násilí na ženách a domácího násilí. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1385.
28. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036.
29. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32011L0093.
30. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32011L0099.
31. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí

trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32012L0029.
32. Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32004L0080.
33. Smlouva o fungování Evropské unie. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT.
34. Stenozáznam z 1. dne 21. schůze. Dostupné online k 29. 8. 2024: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=14&IS=7383&D=24.01.2024#b25317.
35. VRTEK, Michael: Budoucnost trestního práva v kontextu jeho europeizace. In: Trestněprávní revue, č. 2, (2007). Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqg5pxi4s7gjpxgxztgm&groupIndex=2&rowIndex=0&refSource=search.
36. Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://eslp.nsoud.cz/.
37. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyyv6mjugewtcmjr&rowIndex=0.
38. Zákon č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgi2f6mjwgywta&rowIndex=0.
39. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga4v6nbqfzrwcmk7nbwdcx3eneys2ma&rowIndex=0.
40. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Dostupné online k 26. 8. 2024: https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgezv6nbvfu2q&rowIndex=0.

Kontaktní údaje

JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
petr.angyalossy@nsoud.cz
předseda Nejvyššího soudu

Mgr. Jana Zápotocká
jana.zapotocka@nsoud.cz
poradkyně Nejvyššího soudu v otázkách evropského práva

PREDBEŽNÁ VÄZBA V KONANÍ O EURÓPSKOM ZATÝKACOM ROZKAZE

PRE-TRIAL DETENTION IN EUROPEAN ARREST WARRANT PROCEEDINGS

Rastislav Remeta[1]

Abstrakt: Európsky zatýkací rozkaz predstavuje zjednodušené justičné konanie o vydaní osoby do iného členského štátu Európskej únie, prevažne na jej trestné stíhanie alebo výkon trestu odňatia slobody. Pre zabezpečenie prítomnosti vyžiadanej zadržanej osoby na území vykonávajúcej Slovenskej republiky, slúži inštitút predbežnej väzby, na ktorej účel, dôvody, podmienky a aktuálne rozhodnutia súdov, poukážeme v príspevku.

Kľúčové slová: trestné stíhanie, justičná spolupráca, európsky zatýkací rozkaz, predbežná väzba, vydanie osoby.

Abstract: The European Arrest Warrant is a simplified judicial procedure for the surrender of a person to another Member State of the European Union, mainly for prosecution or execution of a custodial sentence. To ensure the presence of the requested detainee on the territory of the executing Slovak Republic, the institute of pre-trial detention is used, the purpose, reasons, conditions and actual decisions of the courts of which we will point out in the paper.

Key words: prosecution, judicial cooperation, European Arrest Warrant, pre-trial detention, surrender of a person.

Úvod

Vydávanie osôb medzi členskými štátmi Európskej únie za účelom ich trestného stíhania, výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranného opatrenia bolo v minulosti zložité a zdĺhavé. Bolo nevyhnutné ho zjednodušiť a urýchliť. Systém vydávania (z hľadiska doslovného prekladu z anglického jazyka by bol možno vhodnejší pojem odovzdávania) mal byť založený na zásade vzájomného uznávania a vysokej miery dôvery medzi členskými štátmi Európskej únie.

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Krajská prokuratúra Bratislava

Vyústením tohto procesu bolo prijatie Rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SW z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi Európskej únie, doplneného Rámcovým rozhodnutím Rady 2009/299/SW z 26. februára 2009 o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní.

Od 1. decembra 2009 po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy bolo vzájomné uznávanie umiestnené do centra právnej sily Európskej únie a stalo sa jedným z dvoch hlavných pilierov justičnej spolupráce v trestných veciach spolu s aproximáciou právnych predpisov členských štátov Európskej únie. Vyplýva to aj z Čl. 82 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, podľa ktorej je justičná spolupráca v trestných veciach v Únii založená na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí a zahŕňa aproximáciu zákonov a iných právnych predpisov členských štátov.[2]

V Slovenskej republike (ďalej len „SR") bolo spomenuté rámcové rozhodnutie transponované vo vzťahu k zákonu č. 301/2005 Z.z. Trestnému poriadku (ďalej len „Tr. por.") formou osobitného zákona (lex specialis), a to zákona č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze. Tento zákon bol zrušený a nahradený zákonom č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze (ďalej len „zákon o EZR"), ktorým boli odstránené nedostatky v implementácií rámcového rozhodnutia a boli zapracované praktické skúsenosti s aplikáciou pôvodného zákona. Zásadnou zmenou bolo zavedenie špeciálnej právnej úpravy predbežnej a vydávacej väzby, inšpirovanej ustanoveniami Tr. por., upravujúcimi extradičné konanie na základe medzinárodného zatýkacieho rozkazu.

Konanie o európskom zatýkacom rozkaze je osobitným druhom extradičného konania. Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SW z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi Európskej únie, používa výraz „surrender", nie „extradition". Z uvedeného dôvodu by bolo možno formálne vhodnejšie implementovať zo spomenutého rámcového rozhodnutia výraz „surrender" ako odovzdávanie, nie „extradition" ako vydávanie, aby bolo možné dôsledne rozlíšiť, že ide o iný typ konania, ako v konaní o medzinárodnom zatýkacom rozkaze (extradičnom, resp. vydávacom konaní).

Zákonodarca však v zákone o EZR vníma celý proces konania o európskom zatýkacom rozkaze ako "vydanie" a odovzdanie je až jeho poslednou fázou, realizáciou európskeho zatýkacieho rozkazu, teda fyzickým odovzdaním osoby orgánom štátu pôvodu. V anglickom jazyku sa celý tento proces označuje ako

[2] KLIMEK, Libor: Zákon o európskom zatýkacom rozkaze. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, s. r. o., 2019, s.23.

"surrender". Ide však len o jazykovú disproporciu, ktorá nemá žiadny reálny vplyv na konanie o európskom zatýkacom rozkaze a v praxi nespôsobuje žiadne problémy.

Význam európskeho zatýkacieho rozkazu

Európskym zatýkacím rozkazom, ktorý sa vyhotovuje na vzorovom formulári, sa rozumie rozhodnutie vydané justičným orgánom členského štátu, aby bola vyžiadaná osoba zadržaná a vydaná tomuto štátu z iného členského štátu na účely trestného stíhania alebo výkonu trestu odňatia slobody, prípadne ochranného opatrenia (ochranného liečenia alebo ochrannej výchovy), spojeného s obmedzením osobnej slobody ak existuje predpoklad, že by sa obvinený mohol zdržiavať alebo sa zdržiava v inom členskom štáte a je potrebné ho vyžiadať.[3]
Proces vydávania osôb založený na princípoch uznávania rozhodnutí, vzájomnej dôvery a ochrany ľudských práv sa na základe rámcového rozhodnutia o európskom zatykači výrazne zrýchlil a zjednodušil, čím sa umožnilo vydávať aj vlastných občanov (§ 23 ods. 4 zákona o EZR), čo v rámci extradičného procesu na základe viacstranných dohovorov, bilaterálnych zmlúv, resp. zásady vzájomnosti, spravidla nie je možné alebo len vo veľmi obmedzenom rozsahu. Zavedený bol aj katalóg najzávažnejších trestných činov, pri ktorých bola vylúčená možnosť skúmania obojstrannej trestnosti. Možnosti odmietnutia vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu boli určené reštriktívne. Tiež boli určené lehoty na vydanie rozhodnutia o európskom zatýkacom rozkaze a jeho samotnú realizáciu vo forme fyzického odovzdania vyžiadanej osoby do štátu pôvodu. Rovnako bola eliminovaná možnosť akýchkoľvek politických zásahov do konania o európskom zatýkacom rozkaze, pretože rozhodnutie prijímajú výlučne justičné orgány bez ingerencie štátnych orgánov.
Vykonávajúcimi justičnými orgánmi v konaní o európskom zatýkacom rozkaze v podmienkach SR sú krajské prokuratúry a krajské súdy. Krajským prokuratúram bolo napríklad v roku 2023 z cudziny doručených 133 európskych zatýkacích rozkazov, čo je nárast oproti rokom 2022 (106) a 2021 (104). O vydanie osôb, predovšetkým štátnych príslušníkov SR, na základe európskeho zatýkacieho rozkazu zo SR, vo väčšine prípadov žiadali Česká republika a Rakúska republika. Z hľadiska skladby trestnej činnosti v roku 2022 dominovala majetková a daňová trestná činnosť, tiež trestné činy proti životu a zdraviu, ako aj trestné činy obchodovania s ľuďmi a prevádzačstva.[4]

[3] Zákon o EZR, § 3 písm. d), § 5 ods. 1, ods. 4.
[4] Správa generálneho prokurátora SR o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2022. Dostupné z https://www.genpro.gov.sk/fileadmin/Sprava_o_cinnosti/2022_sprava_o_cinnosti_GP. [online]. [cit. 2024-09-12].

Vecná a miestna príslušnosť krajskej prokuratúry je upravená v § 11 zákona o EZR. Na začatie konania je príslušná krajská prokuratúra, v ktorej obvode bola vyžiadaná osoba zadržaná alebo jej bola inak obmedzená osobná sloboda, pričom v prípade, ak v priebehu konania o európskom zatýkacom rozkaze dôjde k zmene miesta výkonu väzby alebo miesta výkonu trestu odňatia slobody, príslušnosť krajskej prokuratúry sa nemení. V prípade, ak bola osoba prepustená zo zadržania, je na vykonanie predbežného vyšetrovania príslušná krajská prokuratúra, v obvode ktorej osoba býva alebo sa zdržuje.

Najčastejšie sa konanie o európskom zatýkacom rozkaze začína zadržaním osoby, na ktorú je vydaný európsky zatýkací rozkaz alebo vyhotovený záznam v Schengenskom informačnom systéme. Príslušníci Policajného zboru bezodkladne o zadržaní osoby informujú prokurátora, ktorý rozhodne o ďalšom postupe.

V lehote do 48 hodín (96 hodín v prípadoch, ak ide o trestný čin terorizmu) prokurátor buď prepustí zadržanú osobu alebo podá súdu návrh na jej vzatie do predbežnej väzby vtedy, keď má k dispozícii originál európskeho zatýkacieho rozkazu a sú splnené ďalšie podmienky. Väčšinou však má v prvotnom štádiu konania o európskom zatýkacom rozkaze k dispozícii len tzv. záznam, ktorý má do doručenia originálu európskeho zatýkacieho rozkazu rovnaké účinky ako originál. Náležitosti záznamu sú upravené v § 3 ods. 1 písm. l) zákona o EZR a na jeho základe je možné aspoň predbežne posúdiť, či európsky zatýkací rozkaz je možné vykonať a nie sú dané dôvody na jeho odmietnutie.

V prvotnom štádiu záznamy predbežne preskúmava Generálna prokuratúra SR. Záznamy, ktoré sú zjavne nezákonné alebo nevykonateľné na území SR, napríklad pre rozpor s právnym poriadkom, medzinárodnými záväzkami alebo dôležitými záujmami SR, označí (tzv. flagovanie),[5] pričom následne na základe takto označených európskych zatýkacích rozkazov, nie je možné osobu zadržať, iba vykonať pátranie po jej pobyte.

Prokurátor môže prepustiť zadržanú osobu zo zadržania, ak je už v prvotnom štádiu zrejmé, že európsky zatýkací rozkaz nemal byť vydaný alebo sú dôvody, ktoré môžu viesť k odmietnutiu jeho vykonania. Ak je na vyžiadanú osobu súčasne vydaný príkaz na dodanie do výkonu trestu odňatia slobody, má výkon trestu prednosť pred predbežnou alebo vydávacou väzbou.

Predbežná väzba v konaní o európskom zatýkacom rozkaze

Účelom predbežnej väzby je zabezpečiť prítomnosť zadržanej osoby na území SR tak, aby nedošlo k zmareniu účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze, pokým orgán štátu pôvodu, ktorý má záujem na jej vydaní, nepredloží originál európskeho

[5] ČENTÉŠ, Jozef a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín : Heuréka, 2012, s. 823.

zatýkacieho rozkazu s prekladom do štátneho jazyka, ak sa preklad vyžaduje. Dôvodmi väzby podľa všeobecného predpisu o trestnom konaní (§ 71 Tr. por.) súd nie je pritom viazaný. Predbežná väzba nesmie trvať viac ako 40 dní odo dňa zadržania osoby.[6] Je to lehota zákonná a prekluzívna, ktorú nie je možné predĺžiť a v prípade, ak do tej doby nie je doručený originál európskeho zatýkacieho rozkazu, je prokurátor povinný najneskôr v posledný deň lehoty podať na súd návrh na prepustenie osoby z predbežnej väzby a sudca je povinný ju prepustiť. V prípade prepustenia vyžiadanej osoby z predbežnej väzby uplynutím zákonnej lehoty 40 dní už nie je možné osobu opätovne vziať do predbežnej väzby.

Európsky zatýkací rozkaz je významným zásahom do základných slobôd a ľudských práv osoby, preto je potrebné pred jeho vydaním zvážiť možnosť využitia iného inštitútu právneho styku s cudzinou. Pri vydávaní európskeho zatýkacieho rozkazu by mali existovať dôvody vnútroštátnej väzby aj napriek tomu, že ich existenciu zákon nevyžaduje. Je to v súlade s charakterom európskeho zatýkacieho rozkazu.[7]

Zákon o EZR neuvádza podrobnosti k podmienkam a dôvodom, za ktorých môže byť vyžiadaná osoba vzatá do predbežnej alebo vydávacej väzby. Judikatúrou Najvyššieho súdu SR sa však ustálilo, že rozhodnutie o vzatí zadržanej vyžiadanej osoby do predbežnej väzby vyžaduje okrem splnenia formálnych podmienok aj zistenie materiálnej podmienky.

V zmysle § 15 ods. 1, ods. 2 zákona o EZR v znení zákona č. 344/2012 Z.z., účinného od 1. decembra 2012, je rozhodnutie o vzatí zadržanej vyžiadanej osoby do predbežnej väzby, rozhodnutím fakultatívnym, ktoré okrem splnenia formálnych podmienok vyžaduje aj zistenie materiálnej podmienky, teda existencie takých okolností (konkrétnych skutočností), z ktorých vyplýva obava zo zmarenia účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze v prípade, ak by sa toto viedlo voči vyžiadanej osobe na slobode, t.j. neväzobne, najmä ak hrozí jej útek alebo skrývanie sa. Okolnosti odôvodňujúce hrozbu zmarenia účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze individuálne posúdia konajúce orgány vzhľadom na jednotlivé okolnosti prípadu, osobné pomery vyžiadanej osoby a môžu byť zistené v rámci výsluchu vyžiadanej osoby alebo vyplývať už z obsahu spisového materiálu.

K materiálnym podmienkam Najvyšší súd SR uviedol, že novela zákona o EZR č. 344/2012 Z.z., účinná od 1. decembra 2012 priniesla viaceré zmeny, ktoré sa dotkli aj inštitútu predbežnej väzby. Ustanovenie § 15 ods. 1 zákona o EZR o účele predbežnej väzby bolo doplnené o slovné spojenie „tak, aby nedošlo k zmareniu účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze", čím došlo rovnako ako u vydávacej väzby, aspoň k rámcovému vymedzeniu dôvodu, podmieňujúceho vzatie vyžiadanej osoby do

[6] Zákon o EZR, § 15 ods. 1, ods. 2, ods. 5.

[7] KORDÍK, Marek, FILLOVÁ, Dagmar, HRVOL, Miloš: Európsky zatýkací rozkaz. Komentár. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 51-52.

predbežnej väzby. Ustanovenie § 15 ods. 2 zákona o EZR bolo novelizované oproti predchádzajúcej právnej úprave „radikálnejšie".
Súd má po zvážení všetkých okolností prípadu možnosť návrhu prokurátora vyhovieť a vyžiadanú osobu vziať do predbežnej väzby alebo nevyhovieť a rozhodnúť o jej prepustení na slobodu, a to aj za prípadného uloženia primeraných opatrení alebo obmedzení podľa § 82 Tr. por., napomáhajúcich splneniu účelu predbežnej väzby. Prokurátor musí v návrhu na vzatie osoby do predbežnej väzby konkretizovať skutočnosti, ktoré podľa jeho názoru opodstatňujú hrozbu zo zmarenia účelu predbežnej väzby v prípade ponechania vyžiadanej osoby na slobode. V tomto je dôležitý aj novo koncipovaný obligatórny výsluch zadržanej osoby pred sudcom krajského súdu pred rozhodnutím o jej vzatí do predbežnej väzby. Pri posudzovaní existencie materiálnej podmienky predbežnej väzby a tomu zodpovedajúcich jednotlivých konkrétnych skutočností, treba pamätať na osobitosť konania o európskom zatýkacom rozkaze, ako aj odlišný charakter samotnej predbežnej väzby, vrátane dôvodov oproti tomu, ako je väzba upravená v štvrtej hlave prvej časti Tr. por.[8]
V tomto type konania sú využiteľné primerané obmedzenia podľa § 82 ods. 1, písm. a), písm. e), písm. f) Tr. por., teda zákaz vycestovať do zahraničia, zákaz vzďaľovať sa z miesta pobytu alebo obydlia okrem vymedzených podmienok alebo povinnosť pravidelne alebo v určenom čase sa dostaviť na štátny orgán určený súdom.
Pre vzatie do predbežnej väzby v konaní o vydanie do cudziny nie je potrebné odôvodňovať obavu z úteku alebo skrývania sa, ako tomu je v prípade väzobného dôvodu podľa § 71 ods. 1 písm. a) Tr. por. Verejný záujem prevažujúci nad rešpektovaním osobnej slobody jednotlivca spočíva v potrebe zabezpečenia prítomnosti zadržanej osoby na území SR dovtedy, kým štát, ktorý má záujem na jej vydaní, nepredloží žiadosť o jej vydanie. Výsledkom rozhodovania krajského súdu môže byť vzatie vyžiadanej osoby do predbežnej väzby alebo jej prepustenie na slobodu, najmä s prihliadnutím na dostupnosť tejto osoby na konanie pred orgánmi štátu, ktorý má záujem na jej vydaní. Pre účely rozhodovania súdov SR o predbežnej väzbe vyžiadanej osoby, neprináleží súdom SR riešiť otázky spojené s posudzovaním viny, či neviny vyžiadanej osoby vo vzťahu ku konaniu štátu, ktorý má záujem na jej vydaní (uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 16. júla 2013, sp. zn. 2 Tost 23/2013).
Väzba ako zaisťovací inštitút predstavuje najzávažnejší zásah do osobnej slobody jednotlivca, preto v súvislosti s rozhodovaním o väzbe treba dbať na zásady primeranosti a zdržanlivosti, t.j. vždy by mali byť využité opatrenia, ktoré budú najlepšie viesť k dosiahnutiu účelu, zároveň však nebudú neprimerane zasahovať do základných práv a slobôd osoby, voči ktorej sa uplatňujú. Subsidiarita Tr. por. k zákonu o EZR vyplýva z jeho § 1 ods. 2, ktorý je tzv. lex specialis a jeho ustanovenia

[8] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 29. mája 2013, sp. zn. 6 Tost 17/2013 - R 93/2014.

majú prednosť pred ustanoveniami Tr. por., ktoré sa použijú iba vtedy ak tento zákon nemá osobitné ustanovenia. Vo vzťahu k rozhodovaniu o predbežnej väzbe tomu nasvedčuje aj skutočnosť, že zákon o EZR priamo vylučuje skúmanie dôvodov väzby podľa Tr. por. Z hľadiska splnenia materiálnych podmienok súd skúma existenciu konkrétnych skutočností odôvodňujúcich obavu, že vyžiadaná osoba ujde alebo sa bude skrývať. Okrem skutkových okolností uvedených v európskom zatýkacom rozkaze prihliada pri svojom rozhodovaní aj na iné skutočnosti, najmä či vyžiadaná osoba je cudzinec, či sa zdržiava na území SR oprávnene, aké má väzby k SR, jej osobné a majetkové pomery, rodinné väzby, či je zamestnaná, aký má zdroj obživy a kriminálnu minulosť.[9]

Predbežná väzba nie je obligatórna a zadržanú osobu možno ponechať na slobode. Sudca má však obligatórnu povinnosť pred rozhodnutím o predbežnej väzbe vypočuť vyžiadanú osobu (§ 15 ods. 2 zákona o EZR) a v rámci výsluchu jej umožniť vyjadriť sa minimálne k návrhu prokurátora na jej vzatie do predbežnej väzby.[10]

K formálnym podmienkam pre vzatie vyžiadanej osoby do predbežnej väzby patria aj podmienky o príslušnosti súdu a prokurátora, ako aj zákonné lehoty a práva zadržanej vyžiadanej osoby uvedené v ustanoveniach § 11 ods. 1, § 13 ods. 1, ods. 2, § 14 ods. 1, ods. 3, § 15 ods. 2, ods. 3 zákona o EZR (uznesenie Najvyššieho súdu SR z 15. júla 2024, sp. zn. 5 Tost 34/2024).

Z aktuálnych rozhodnutí sudcov krajských súdov a sťažnostného Najvyššieho súdu SR, ktorý rozhoduje o sťažnostiach vyžiadanej osoby alebo prokurátora krajskej prokuratúry je zrejmé, že súdy s ohľadom na účel, dôvody, podmienky a ďalšie okolnosti, zisťujú pred rozhodnutím o predbežnej väzbe nielen existenciu formálnych podmienok a materiálnej podmienky, ale venujú pozornosť aj existencii dôvodov väzby v zmysle § 71 Tr. por.

Napriek tomu, že sudca krajského súdu rozhodujúci o predbežnej väzbe nie je podľa § 15 ods. 2 zákona o EZR viazaný dôvodmi väzby podľa § 71 Tr. por., z povahy predbežnej väzby vyplýva zásadne jej útekový charakter, čo korešponduje zisťovaniu dôvodu útekovej väzby v § 71 ods. 1 písm. a) Tr. por. V niektorých prípadoch, ak ide u vyžiadanej osoby o viackrát trestanú osou, ktorá je vyžiadaná pre viaceré skutky, zisťujú sudcovia krajských súdov aj dôvody tzv. preventívnej väzby podľa § 71 ods. 1 písm. c) Tr. por., aby zadržaná vyžiadaná osoba po dobu konania a európskom zatýkacom rozkaze nepáchala ďalšiu úmyselnú trestnú činnosť.

Súdy v rámci argumentácie poukazujú aj na ustanovenia článku 5 ods. 1 písm. c), písm. f) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a § 15 zákona o EZR z ktorých vyplýva, že inštitút predbežnej väzby v konaní o európskom zatýkacom

[9] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 18. decembra 2015, sp. zn. 4 Tost 39/2015.

[10] Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR z 25. septembra 2017, sp. zn. Tpj 40/2017 - 62/2017.

rozkaze má iný charakter, než väzba v rozsahu jej úpravy v štvrtej hlave prvej časti prvého až tretieho dielu Tr. por. (§ 71 - § 87 Tr. por.). To platí nielen o dôvodoch tejto väzby (§ 71 Tr. por.), ale aj o rozhodovaní o väzbe (§ 72 Tr. por.). Napriek tomu, že aj predbežná väzba je prostriedkom na zabezpečenie účasti vyžiadanej osoby, v konaní o európskom zatýkacom rozkaze jej dôvody nie sú vymedzené tak striktne ako v ustanovení § 71 Tr. por. Napokon, ustanovenie § 15 ods. 2 zákona o EZR výslovne uvádza, že dôvodmi väzby podľa všeobecného predpisu o trestnom konaní nie je sudca krajského súdu rozhodujúci o predbežnej väzbe viazaný z dôvodu, že účelom predbežnej väzby je zabezpečiť prítomnosť zadržanej osoby na území SR tak, aby nedošlo k zmareniu účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze, pokým orgán štátu pôvodu, ktorý má záujem na jej vydaní, nepredloží originál európskeho zatýkacieho rozkazu s prekladom do štátneho jazyka, ak sa preklad vyžaduje (§ 15 ods. 1 zákona o EZR). Prioritne teda ide o zabránenie zmarenia účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze (napríklad rozhodnutia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2Tost/46/2017, 2Tost/11/2018, 4Tost/3/2019 alebo 3Tost/19/2022).

Vyžiadaná osoba v konaní o predbežnej väzbe, vydávacej väzbe a o prípustnosti vydania do cudziny nemá postavenie obvineného. To znamená, že účelom konania o vydanie do cudziny nie sú konečné závery ohľadom otázky viny alebo neviny, no výsostne dôvody podmieňujúce prijatie pozitívneho záveru ohľadom splnenia zákonných predpokladov na vzatie osoby do predbežnej väzby, vydávacej väzby a či je prípustné jej vydanie ako vyžiadanej osoby. V takom konaní sa neskúma otázka prezumpcie neviny, trestnosť činu a ani právo na obhajobu v rozsahu, ktorý je v konaní pred trestným súdom SR obvinenej osobe ústavne zaručený. Tomu konvenuje skôr vyslovený (v tomto „type" konania upraveného zákonom o EZR) normatív o absencii potreby na základe doteraz zistených konkrétnych skutočností konštatovať obavu z úteku, ovplyvňovania dokazovania alebo páchania trestnej činnosti v zmysle § 71 ods. 1 písm. a), písm. b) alebo písm. c) Tr. por. Súd tiež, nepreskúmava dôvodnosť podozrenia zo spáchania skutku, pre ktorý je osoba vyžiadaná a správnosť právnej kvalifikácie tohto činu z hľadiska práva štátu pôvodu z hľadiska právneho poriadku SR. Naposledy uvedenú otázku skúma až pri rozhodovaní o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu podľa § 22 ods. 3 až 5, a to v súvislostiach použitia § 23 zákona o EZR (uznesenie Najvyššieho súdu SR z 18. júna 2015, sp. zn. 1 Tost/18/2015).

Keďže dôvodom obmedzenia osobnej slobody predbežnou väzbou je potreba zabezpečenia prítomnosti vyžiadanej osoby na území SR, z povahy veci potom vyplýva zásadne útekový charakter predbežnej väzby. Z materiálneho hľadiska skúma súd existenciu konkrétnych skutočností odôvodňujúcich obavu, že vyžiadaná osoba ujde z územia SR alebo sa bude skrývať. Okrem skutkových okolností uvedených v európskom zatýkacom rozkaze súd prihliada aj na iné skutočnosti, najmä či vyžiadaná osoba je alebo nie je cudzinec, ak je cudzinec, či sa na území SR zdržiava oprávnene, aké má väzby k SR, aké sú jej osobné a majetkové pomery,

rodinné väzby, či je zamestnaná, aký má zdroj obživy, akú má kriminálnu minulosť (uznesenia Najvyššieho súdu SR z 18. decembra 2015, sp. zn. 4 Tost/39/2015 a z 27. februára 2024 alebo sp. zn. 4 Tost 6/2024).
Prípady, kedy súd nevezme zadržanú osobu do predbežnej väzby sú výnimočné a vzťahujú sa najmä na situácie, keď je daný niektorý z obligatórnych dôvodov odmietnutia vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu podľa § 23 ods. 1 zákona o EZR, prípadne iné závažné okolnosti. Posúdenie závažnosti okolností je výlučne na zvážení rozhodujúceho súdu (uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 6. apríla 2016, sp. zn. 4 Tost 34/2014).
Rozhodnutie o vzatí zadržanej (vyžiadanej) osoby do predbežnej väzby je v zmysle § 15 ods. 1, ods. 2 zákona o EZR rozhodnutím fakultatívnym, ktoré okrem splnenia formálnych podmienok vyžaduje aj zistenie existencie takých okolností (materiálna podmienka), z ktorých vyplýva obava zo zmarenia účelu konania o európskom zatykačom rozkaze v prípade, ak by sa toto viedlo voči vyžiadanej osobe na slobode. Okolnosti odôvodňujúce hrozbu zmarenia účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze sú vecou individuálneho posúdenia zo strany konajúcich orgánov vzhľadom na jednotlivé okolnosti prípadu, ako aj na osobné pomery vyžiadanej osoby a môžu byť zistené nielen v rámci výsluchu vyžiadanej osoby, ale môžu vyplývať už z obsahu samotného predloženého spisového materiálu (uznesenia Najvyššieho súdu SR z 29. mája 2013, sp. zn. 6 Tost 17/2013 - R 93/2014 a z 30. marca 2017, sp. zn. 3 Tost/10/2017).
Európsky zatýkací rozkaz je založený na zásade vzájomného uznávania rozhodnutí medzi štátmi Európskej únie. Je to vyjadrenie určitej dôvery justičným orgánom členského štátu, že rozhodnutie orgánu iného členského štátu je vecne správne. Predbežnú väzbu treba vnímať ako dočasný prostriedok, kým nie je štátom pôvodu doručený originál európskeho zatýkacieho rozkazu. Jej význam je v zabránení zmarenia účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze.[11]

Záver

Európsky zatýkací rozkaz možno aj v súčasnosti považovať za jeden z najefektívnejších nástrojov justičnej spolupráce, ktorý predstavuje zjednodušené justičné konanie o vydaní (z hľadiska doslovného prekladu z anglického jazyka by bol možno vhodnejší pojem odovzdaní) osoby na účely jej trestného stíhania, výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranného opatrenia, ktoré je založené na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí a vysokej miery dôvery medzi členskými štátmi Európskej únie.
Konanie o európskom zatýkacom rozkaze je osobitným druhom extradičného konania. Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SW z 13. júna 2002 o európskom

[11] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 27. júna 2024, sp. zn. 1Tost 30/2024.

zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi Európskej únie, používa výraz „surrender", nie „extradition", preto by bolo možno formálne vhodnejšie implementovať zo spomenutého rámcového rozhodnutia výraz „surrender" ako odovzdávanie, nie „extradition" ako vydávanie, aby bolo možné dôsledne rozlíšiť, že ide o iný typ konania, ako v konaní o medzinárodnom zatýkacom rozkaze (extradičnom, resp. vydávacom konaní).
Zákonodarca však v zákone o EZR vníma celý proces konania o európskom zatýkacom rozkaze ako "vydanie" a odovzdanie je až jeho poslednou fázou, realizáciou európskeho zatýkacieho rozkazu, teda fyzickým odovzdaním osoby orgánom štátu pôvodu. V anglickom jazyku sa celý tento proces označuje ako "surrender" (napríklad čl. 23 spomenutého rámcového rozhodnutia v anglickej verzii). Ide však len o jazykovú disproporciu, ktorá nemá žiadny reálny vplyv na konanie o európskom zatýkacom rozkaze a v praxi nespôsobuje žiadne problémy.
V budúcnosti možno predpokladať, že otázka justičnej spolupráce v trestných veciach bude upravená komplexne v jednom zákone. V súčasnosti prípravnom zákone o medzinárodnej justičnej spolupráci v trestných veciach, ktorý by mal obsahovať aj zákonnú úpravu konania o európskom zatýkacom rozkaze, sa uvažuje aj o možnosti zosúladenia pojmov v zmysle spomenutého rámcového rozhodnutia.
Z hľadiska reálnej aplikácie európskeho zatýkacieho rozkazu možno spomenúť, že za rok 2023 bolo krajským prokuratúram ako vykonávajúcim justičným orgánom SR z iného členského štátu Európskej únie doručených 133 európskych zatýkacích rozkazov.
Inštitút predbežnej väzby slúži pre zamedzenie zmarenia účelu konania o európskom zatýkacom rozkaze, ktorým je zabezpečenie prítomnosti vyžiadanej zadržanej osoby na území vykonávajúcej SR, pokým orgán štátu pôvodu, ktorý má záujem na jej vydaní, nepredloží originál európskeho zatýkacieho rozkazu s prekladom do štátneho jazyka, ak sa preklad vyžaduje (§ 15 ods. 1 zákona o EZR). Predbežná väzba v konaní o európskom zatýkacom rozkaze má iný charakter, než väzba upravená v § 71 - § 87 Tr. por. To platí aj o dôvodoch, ktoré nie sú vymedzené tak striktne, ako aj o jej rozhodovaní.
Rozhodnutie sudcu krajského súdu o vzatí zadržanej vyžiadanej osoby do predbežnej väzby je v zmysle § 15 ods. 1, ods. 2 zákona o EZR v znení zákona č. 344/2012 Z.z., účinného od 1. decembra 2012 rozhodnutím fakultatívnym. Sudca krajského súdu môže po zvážení všetkých okolností návrhu prokurátora krajskej prokuratúry vyhovieť a vyžiadanú osobu vziať do predbežnej väzby alebo návrhu nevyhovieť a rozhodnúť o jej prepustení na slobodu, a to aj za prípadného uloženia primeraných opatrení alebo obmedzení podľa § 82 Tr. por.
V roku 2024 (do septembra) bol zaznamenaný mierne zvýšený počet prepustených zadržaných vyžiadaných osôb s náhradou predbežnej väzby alebo aj bez jej náhrady.

Z aktuálnych rozhodnutí sudcov krajských súdov a sťažnostného Najvyššieho súdu SR, ktorý rozhoduje o sťažnostiach vyžiadanej osoby alebo prokurátora krajskej prokuratúry je zrejmé, že súdy s ohľadom na účel, dôvody, podmienky a ďalšie okolnosti, zisťujú pred rozhodnutím o predbežnej väzbe, nielen existenciu formálnych podmienok a materiálnej podmienky, ale venujú pozornosť aj existencii dôvodov väzby v zmysle § 71 Tr. por.

Napriek tomu, že sudca krajského súdu rozhodujúci o predbežnej väzbe nie je podľa § 15 ods. 2 zákona o EZR viazaný dôvodmi väzby podľa § 71 Tr. por., z povahy predbežnej väzby vyplýva zásadne jej útekový charakter, čo korešponduje zisťovaniu dôvodu útekovej väzby v § 71 ods. 1 písm. a) Tr. por. Z materiálneho hľadiska skúma súd existenciu konkrétnych skutočností odôvodňujúcich obavu, že vyžiadaná osoba ujde z územia SR alebo sa bude skrývať a okrem skutkových okolností prihliada aj na iné skutočnosti. Najmä či vyžiadaná osoba je alebo nie je cudzinec, ak je cudzinec, či sa na území SR zdržiava oprávnene, či má trvalý alebo obvyklý pobyt, či sa reálne zdržiava v mieste bydliska, aké má väzby k SR, aké sú jej osobné a majetkové pomery, rodinné väzby, či je zamestnaná, aký má zdroj obživy, akú má kriminálnu minulosť, ako aj závažnosť trestnej činnosti, pre ktorú bol na ňu vydaný európsky zatýkací rozkaz a výšku hroziaceho trestu alebo dĺžku uloženého trestu odňatia slobody. Ak ide u vyžiadanej osoby o viackrát trestanú osobu, ktorej vydanie je žiadané pre viaceré skutky, súd zisťuje aj dôvody tzv. preventívnej väzby podľa § 71 ods. 1 písm. c) Tr. por., aby zadržaná vyžiadaná osoba po dobu konania a európskom zatýkacom rozkaze nepáchala ďalšiu úmyselnú trestnú činnosť.

Pri predbežnej väzbe súdy nepreskúmavajú dôvodnosť podozrenia zo spáchania skutku, pre ktorý je osoba vyžiadaná ani správnosť právnej kvalifikácie tohto činu podľa práva štátu pôvodu z hľadiska právneho poriadku SR.

Súdy však v rámci rozsahu použitia európskeho zatýkacieho rozkazu venujú pozornosť otázke predbežného posúdenia obojstrannej trestnosti činu, ako aj skutočnosti, či sa v zmysle § 4 ods. 3 zákona o EZR žiada o vydanie pre trestný čin, za ktorý možno v štáte pôvodu uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky a ktorý je v európskom zatýkacom rozkaze príslušným orgánom štátu pôvodu označený priradením k jednej alebo viacerým kategóriám trestných činov uvedených v § 4 ods. 4 zákona o EZR a vtedy vykonávajúci justičný orgán neskúma, či ide o čin trestný podľa práva vykonávajúceho štátu.

Je však potrebné dodať, že posudzovanie obojstrannej trestnosti skutkov alebo aj označenie trestného činu v súvislosti s priradením ku kategórii, najmä v prípadoch závažných trestných činov podľa práva štátu pôvodu, v kontexte právnej úpravy SR, môže v niektorých prípadoch vzbudzovať pochybnosti. Ak informácie poskytnuté justičným orgánom štátu pôvodu v európskom zatýkacom rozkaze o právnom hodnotení skutku ako trestného činu podliehajúceho vydaniu alebo nepodliehajúceho preskúmaniu obojstrannej trestnosti sú zjavne nesprávne, požiada

prokurátor krajskej prokuratúry ako vykonávajúci justičný orgán v rámci predbežného vyšetrovania podľa § 19 ods. 5 zákona o EZR neodkladne justičný orgán štátu pôvodu o dodatočné informácie. Väčšinou ide o trestné činy, za ktoré v štáte pôvodu nie je možné uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou najmenej tri roky alebo ak je predmetom európskeho zatýkacieho rozkazu viac trestných činov a podmienky na priradenie do kategórie trestných činov uvedených v § 4 ods. 4 zákona o EZR spĺňa len niektorý z nich.

Prípady, kedy súd nevezme zadržanú osobu do predbežnej väzby by mali byť výnimočné a vzťahujú sa najmä na situáciu, kedy je daný niektorý z obligatórnych dôvodov odmietnutia vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu podľa § 23 ods. 1 zákona o EZR a súčasne prepustením zadržanej osoby nehrozí zmarenie konania o európskom zatýkacom rozkaze. Prepustenie zadržanej vyžiadanej osoby na slobodu môže mať v kontexte zásady vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí a vysokej miery dôvery medzi členskými štátmi Európskej únie viaceré dôsledky. Okrem ohrozenia rýchlosti a efektívnosti vydávacieho konania, môže negatívne vyplývať aj na dôveryhodnosť slovenských justičných orgánov ako partnera pre krajiny Európskej únie, ktoré európsky zatýkací rozkaz vydali.

Zoznam použitej literatúry

1. ČENTÉŠ, Jozef a kol.: Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín : Heuréka, 2012, 864 s. ISBN 80-89122-75-2.
2. KLIMEK, Libor: Zákon o európskom zatýkacom rozkaze. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, s. r. o., 2019, 1160 s. ISBN 978-80-571-0041-6.
3. KORDÍK, Marek - FILLOVÁ, Dagmar - HRVOL, Miloš: Európsky zatýkací rozkaz. Komentár. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011, 257 s. ISBN 978-80-7400-371-4.
4. Správa generálneho prokurátora SR o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v SR za rok 2022. Dostupné z https://www.genpro.gov.sk/fileadmin/Sprava_o_cinnosti/2022_sprava_o_cinnosti_GP. [online]. [cit. 2024-09-12].
5. Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SW z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi. Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 190/1, 18. júl 2002.
6. Rámcové rozhodnutie Rady 2009/299/SW z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SW, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní. Úradný vestník Európskych spoločenstiev, L 81/24, 27. marec 2009.
7. Zákon č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze.

8. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.
9. Zákon č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze.
10. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 29. mája 2013, sp. zn. 6 Tost 17/2013 - R 93/2014.
11. Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 16. júla 2013, sp. zn. 2 Tost 23/2013.
12. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 18. decembra 2015, sp. zn. 4 Tost 39/2015.
13. Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR z 25. septembra 2017, sp. zn. Tpj 40/2017 - 62/2017.
14. Unesenie Najvyššieho súdu SR z 27. februára 2024, sp. zn. 4 Tost 6/2024.
15. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 27. júna 2024, sp. zn. 1Tost 30/2024.
16. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 15. júla 2024, sp. zn. 5 Tost 34/2024.

Kontaktné údaje

JUDr. Rastislav Remeta, PhD.
rastislav.remeta@genpro.gov.sk
Krajská prokuratúra Bratislava
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

ZMĚNILO PŘIJETÍ AI ACTU EU MOŽNOSTI POSTIHU TRESTNÉ ČINNOSTI V OBLASTI ROBOTŮ ŘÍZENÝCH AI?

HAS THE ADOPTION OF THE EU'S AI ACT CHANGED THE POSSIBILITIES OF PUNISHING CRIMINAL ACTIVITY IN THE FIELD OF AI-CONTROLLED ROBOTS?

Vladimír Smejkal[1]

Abstrakt: Přijetí AI Actu (Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2024/1689) je prezentováno jako významný legislativní počin v oblasti ochrany před zneužitím AI. Je to odvozováno zejména od zavedení kategorizace „Zakázaná AI", „Vysoce riziková AI", „Omezeně riziková AI" a „Minimálně riziková AI", vytvoření Evropského úřadu pro umělou inteligenci (AI Office), zavedení rizikově orientovaného přístupu a nastavení mechanismů pro pokuty a vynucování. Na pořadu dne v rámci trestního práva je tedy zkoumání otázky, zda tento AI Act sníží riziko zneužití systémů AI pro páchání trestné činnosti, zejména zamezí protiprávní činnosti v oblasti robotů řízených AI a umožní dosáhnout nalezení informací (důkazů) nezbytných pro trestní stíhání – tedy pro zjištění zavinění konkrétním pachatelem a uskutečnění jeho postihu. Podle názoru autora lze předpokládat značný význam Nařízení především pro posuzování trestní odpovědnosti právnických osob.

Klíčové slová: Nařízení EU 2024/1689; AI Act; trestná činnost; trestní odpovědnost právnických osob; roboti

Abstract: The adoption of the AI Act (Regulation 2024/1689 of the European Parliament and of the Council) is presented as an important legislative initiative in the field of protection against misuse of AI. This is mainly derived from the introduction of the categorization of "Prohibited AI", "High risk AI", "Limited risk AI" and "Minimal risk AI", the creation of the European Office for Artificial Intelligence (AI Office), the introduction of a risk-oriented approach and the setting of mechanisms for fines and enforcement. Therefore, on the agenda in criminal law is the examination of the question whether this AI Act will reduce the risk of misuse of AI systems for committing crimes, especially prevent illegal activities in the field of AI-controlled robots and make it possible to find information (evidence) necessary for criminal prosecution – i.e. to establish the

[1] Český institut informatiky, robotiky a kybernetiky, ČVUT v Praze (CIIRC)

culpability of a particular offender and the execution of his penalty. In the author's opinion, the significant importance of the Regulation can be assumed, especially for assessing the criminal liability of legal entities.

Key words: EU Regulation 2024/1689; AI Act; criminal activity; criminal liability of legal entities, robots

Úvod

Dne 13. června 2024 bylo vydáno Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2024/1689, které je také nazýváno jako „akt o umělé inteligenci" (AI Act), v tomto textu dále jen „Nařízení".[2] Toto nařízení je mnohomluvné, ne vždy srozumitelně vyložitelné a snaží se ulovit velké množství zvěře nejrůznějšího druhu jednou ranou. Nařízení se primárně zaměřuje na regulaci a prevenci rizik spojených s AI systémy před jejich nasazením a během jejich používání. Nicméně jedním z důsledků přijetí tohoto Nařízení může být změna paradigmatu při posuzování trestní odpovědnosti zejména u právnických osob.

Hlavní principy Nařízení jsou následující:

1. Rizikově založený přístup.
2. Zakázané praktiky umělé inteligence.
3. Přísné požadavky pro vysoce rizikové systémy.
4. Povinnosti pro poskytovatele a uživatele.
5. Transparentnost a informování uživatelů.
6. Podpora inovací prostřednictvím zřízení tzv. regulatory sandboxes).
7. Zřízení Evropské rady pro umělou inteligenci.
8. Vymáhání a sankce, které mohou dosáhnout až 6 % celosvětového ročního obratu společnosti.

Pokud abstrahujeme od mnoha vzletných a nic neříkajících floskulí, pak z hlediska toto příspěvku je významný **rizikově orientovaný přístup.**

Nařízení navrhuje klasifikovat AI systémy do různých kategorií na základě úrovně rizika, které jsou:

- **Nepřijatelné riziko:** AI aplikace, které jsou považovány za hrozbu pro bezpečnost, živobytí nebo práva lidí (např. sociální skórování občanů), budou zakázány.

[2] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1689 ze dne 13. června 2024, kterým se stanoví harmonizovaná pravidla pro umělou inteligenci a mění nařízení (ES) č. 300/2008, (EU) č. 167/2013, (EU) č. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 a (EU) 2019/2144 a směrnice 2014/90/EU, (EU) 2016/797 a (EU) 2020/1828 (akt o umělé inteligenci). Úřední věstník, řada L, 12.7.2024.

- **Vysoké riziko:** Systémy, které mohou významně ovlivnit životy lidí (např. AI ve zdravotnictví, dopravě, zaměstnanosti), budou podléhat přísným požadavkům na transparentnost a bezpečnost.
- **Omezené riziko:** AI aplikace s nižším rizikem budou vyžadovat specifické označení nebo transparentnost (např. chatboti musí informovat uživatele, že komunikují s AI).
- **Minimální riziko:** Systémy s nízkým rizikem (např. AI ve videohrách) nebudou podléhat žádným zvláštním regulacím.

Nařízení definuje **závažný incident** jako incident nebo chybné fungování systému AI, který přímo nebo nepřímo vede k některému z těchto následků: a) smrt určité osoby nebo závažné poškození zdraví určité osoby; b) závažné a nevratné narušení správy nebo provozu kritické infrastruktury … d) závažné poškození majetku nebo životního prostředí (čl. 3 bod 49).

Systémy AI

Definice je založena na klíčových vlastnostech systémů AI, které je odlišují od jednodušších tradičních softwarových systémů. Jednou z klíčových vlastností systémů AI je jejich schopnost odvozování. Schopností odvozování se rozumí proces získávání výstupů, jako jsou predikce, obsah, doporučení nebo rozhodnutí, které mohou ovlivnit fyzické a virtuální prostředí, a schopnost systémů AI derivovat modely nebo algoritmy, nebo oboje, ze vstupů nebo dat. Schopnost odvozování systému AI přesahuje rámec základního zpracování údajů tím, že umožňuje učení, uvažování nebo modelování. Skutečnost, která zásadně mění možnosti prevence i dokazování v souvislosti s trestnou činností spojenou s AI, je existence tzv. samoučení, kdy ve snaze co nejlépe dosáhnout cíle v souladu se zamýšleným účelem použití systém AI mění sám sebe, tj. přizpůsobuje svůj program a data tak, že se odlišují od původního stavu systému vytvořeného poskytovatelem.[3]

Systémem AI se rozumí strojový systém navržený tak, aby po zavedení fungoval s různými úrovněmi autonomie a který po zavedení může vykazovat adaptabilitu a který za explicitními nebo implicitními účely z obdržených vstupů odvozuje, jak generovat výstupy, jako jsou predikce, obsah, doporučení nebo rozhodnutí, které mohou ovlivnit fyzická nebo virtuální prostředí.

Velká část Nařízení je věnována tzv. **vysoce rizikovým systémům AI**. Podle čl. 6 Nařízení, pokud je daný systém AI určen k použití jako bezpečnostní komponenta produktu nebo je samotný tento systém AI produktem, na který se vztahují harmonizační právní předpisy Unie uvedené v Příloze I (např. směrnice o strojních zařízeních, o zdravotnických prostředcích, o hračkách atd.), přičemž na tento produkt, jehož je daný systém AI bezpečnostní komponentou, nebo AI systém jako

[3] Více viz SMEJKAL, V. Kybernetická kriminalita. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 102 an.

produkt se vztahuje povinnost posouzení shody třetí stranou před uvedením na trh nebo do provozu podle harmonizačních předpisů, jedná se o vysoce rizikový systém. Kromě vysoce rizikových systémů AI uvedených v odstavci 1 jsou za vysoce rizikové považovány systémy AI uvedené v Příloze III, kde vzhledem k zaměření tohoto příspěvky by se jednalo o systémy AI určené k použití jako bezpečnostní komponenty v rámci řízení a provozu kritické digitální infrastruktury, silniční dopravy nebo dodávek vody, plynu, topení či elektřiny podle bodu 2 přílohy.
U robotů používaných k různým účelům by se zřejmě jednalo například o směrnici 2006/42/ES o strojních zařízeních[4] nebo o Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/745 ze dne 5. dubna 2017 o zdravotnických prostředcích, jakož i dalších uvedených v Příloze I. Ve většině případů lze předjímat, že **ve smyslu Nařízení jsou roboti zasahující do fyzického prostředí vysoce rizikovými systémy.**

Roboti

Definice robota podle normy ISO 8373:2021 byla oproti původní definici z roku 2012 rozšířena takto: „Robot je programovatelný mechanismus s určitou mírou autonomie, který v interakci s prostředím vykonává zamýšlené úkoly. Může zahrnovat schopnosti vnímání, rozhodování a jednání, které jsou umožněny integrací senzorů, řídicích systémů a akčních členů." Klíčové změny zahrnují: 1. autonomii robota, 2. interakce s prostředím jako schopnost robota vnímat a reagovat na okolní prostředí, 3. vnímání a rozhodování jako schopnosti vyplývajících z AI a pokročilých řídicích systémů, 4. kolaborativní robotika spolupráce robotů s lidmi v sdílených pracovních prostorech.
Můžeme pak definovat robota řízeného AI: **Robot řízený umělou inteligencí je autonomní nebo semi-autonomní stroj, který využívá algoritmy umělé inteligence k vnímání svého okolí, rozhodování na základě zpracovaných dat a vykonávání úkolů bez přímého lidského zásahu. Kombinuje senzory, zpracování informací a akční mechanismy k interakci s prostředím a adaptaci na změny.**
Pro účely tohoto příspěvku je třeba odlišit:

- AI systémy, které **pouze zpracovávají data** a nemají možnost přímo ovlivňovat okolní fyzický svět,
- AI systémy, které **mohou přímo ovlivňovat fyzický svět**, jako jsou roboti, autonomní vozidla a podobné aplikace.

AI systémy ovlivňující fyzický svět mohou být např. 1. Autonomní vozidla a dopravní systémy: auta, drony, lodě, vesmírné sondy, aktivní řízení dopravy; 2. Robotika: průmysloví roboti, servisní roboti, lékařská robotika; 3. Zemědělství: sklizeň a péče o plodiny; 4. Energetika: aktivní řízení výroby a distribuce energie; 5. Průmysl a výroba:

[4] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/42/ES ze dne 17. května 2006 o strojních zařízeních a o změně směrnice 95/16/ES. Úř. věst. L 157, 09/06/2006, s. 24-86.

řízení strojů a zařízení, třídění a odstraňování vadných produktů, prediktivní údržba strojů; 6. Logistika a obchod: automatické skladovací systémy, asistenti v obchodech (s fyzickou interakcí) a další.
V dalším se omezíme na systémy, zasahující do reálného světa přímo nebo nepřímo jako celkem (autonomní vozidlo) nebo svými komponentami (svařovací robot) nebo ovládáním jiných zařízení (např. v rámci průmyslových řídících systémů SCADA a ICS[5]). Všechna tato a další podobná zařízení budeme v rámci tohoto příspěvku označovat za **roboty** a budeme předpokládat, že jsou řízeny systémem AI. Můžeme tedy předpokládat, že bude-li robot splňovat podmínky podle čl. 6 Nařízení, bude se jednat o vysoce rizikový systém AI.

Požadavky Nařízení pro poskytovatele vysoce rizikových systémů AI

Nejdůležitějšími ustanoveními chránícími majetek, zdraví a životy lidí jsou:
1. **Systém řízení rizik** – Poskytovatelé vysokorizikových AI systémů musí zavést a udržovat **systematický proces řízení rizik** během celého životního cyklu systému (návrh, vývoj, testování, nasazení a monitorování).
2. **Kvalita dat a správa dat – AI** systémy musí být trénovány, testovány a validovány na **datových sadách**, které jsou relevantní, reprezentativní, přesné a bezchybné.
3. **Přesnost, robustnost a kybernetická bezpečnost** – Systémy musí dosahovat vysoké úrovně přesnosti, být odolné vůči chybám a poruchám a musí být chráněny proti kybernetickým útokům.
4. **Lidský dohled** – AI systémy musí být navrženy tak, aby umožňovaly efektivní lidský dohled, a aby lidé mohli zasáhnout nebo systém vypnout v případě potřeby.
5. **Transparentnost a poskytování informací uživatelům** – Uživatelé musí být informováni o funkcích, omezeních a rizicích spojených s AI systémem, včetně návodu k bezpečnému použití.
6. **Protokolování a záznamy (logování)** – AI systémy musí zaznamenávat relevantní data o svém fungování, aby bylo možné sledovat jejich výkon a identifikovat případné problémy.
7. **Posouzení shody před uvedením na trh** – Před uvedením vysokorizikového AI systému na trh musí poskytovatelé provést posouzení shody, aby ověřili, že systém splňuje všechny požadavky AI Actu.
8. **Monitorování po uvedení na trh** – Poskytovatelé musí průběžně sledovat výkon AI systému a hlásit jakékoli incidenty nebo rizika příslušným orgánům.
9. **Systém řízení kvality – Poskytovatelé** musí mít zavedený **systém řízení kvality**, který zahrnuje politiky a postupy pro zajištění souladu s AI Actem.

[5] SMEJKAL, V. Kybernetická kriminalita. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022, s. 1067 an.

Jedním z klíčových požadavků Nařízení je **technická spolehlivost** a bezpečnost, což znamená, že systémy AI jsou vyvíjeny a používány takovým způsobem, jenž zajistí jejich spolehlivost v případě problémů a odolnost vůči pokusům změnit jejich použití nebo výkonnost tak, aby bylo umožněno protiprávní použití třetími stranami, a jímž je minimalizována neúmyslná újma. Lze souhlasit s Nařízením v tom, že „*stále autonomnější roboti, ať už v kontextu výroby, nebo osobní asistence a péče, by měli být schopni bezpečně fungovat a vykonávat své funkce ve složitých prostředích*". U vysoce rizikových systémů AI by technická řešení mohla zahrnovat například mechanismy umožňující systému bezpečně přerušit provoz v přítomnosti určitých anomálií nebo v případě, že provoz probíhá mimo určité předem stanovené hranice.

Do oblasti **bezpečnosti AI** pak spadá i požadavek na zajišťování odolnosti systémů AI proti pokusům o změnu jejich použití, chování nebo výkonnosti nebo o ohrožení jejich bezpečnostních vlastností třetími stranami, které se škodlivým záměrem zneužívají zranitelných míst tohoto systému. Jde vlastně o realizaci systému kybernetické bezpečnosti[6], která je řešena dlouhodobě, a Nařízení pouze upozorňuje na nezbytnost začlenění tohoto aspektu do procesu posuzování vysoce rizikových systémů AI před uvedením do provozu. Nařízení se v této souvislosti odkazuje na zatím nepřijatý dokument „Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady o horizontálních požadavcích na kybernetickou bezpečnost produktů s digitálními prvky a o změně nařízení (EU) 2019/1020".

To, co požaduje Nařízení od **systému řízení rizik** se neliší od běžných postupů v oblasti řízení rizik.[7] Z hlediska dalších úvah je snad jen vhodné upozornit na větu „*Systém řízení rizik by měl přijmout nejvhodnější opatření k řízení rizik s ohledem na nejnovější vývoj v oblasti AI.*". Rovněž se lze ztotožnit s požadavkem rec. (66), podle kterého *na vysoce rizikové systémy AI by se měly vztahovat požadavky týkající se řízení rizik, kvality a významu použitých souborů dat, technické dokumentace a uchovávání záznamů, transparentnosti a poskytování informací zavádějícím subjektům, lidského dohledu a spolehlivosti, přesnosti a kybernetické bezpečnosti*.

Technická dokumentace by měla být řádně aktualizována po celou dobu životního cyklu systému AI. Kromě toho by vysoce rizikové systémy AI měly technicky umožňovat **automatické zaznamenávání událostí** prostřednictvím protokolů po celou dobu životnosti systému.

Nařízení se zabývá i problematikou doposud spíše podceňovanou, jakou je **kvalita trénovacích, validačních a testovacích dat**. Nutno ovšem říci, že požadavek (67) *Soubory trénovacích, validačních a testovacích dat, včetně štítků (labels), by měly být*

[6] K tomu viz např. SMEJKAL, V. – SOKOL, T. – KODL, J. Bezpečnost informačních systémů podle zákona o kybernetické bezpečnosti. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019 nebo technické normy ČSN ISO/IEC řady 27000.

[7] Viz SMEJKAL, V. – RAIS, K. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 4., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: GRADA, 2013 nebo norma ČSN ISO 31000:2018.

relevantní, dostatečně reprezentativní a v nejvyšší možné míře bez chyb a úplné s ohledem na zamýšlený účel systému je formulován vágně a z hlediska zaměření tohoto příspěvku v podstatě nepoužitelně. Autor zde vidí velký prostor pro úvahu úředních orgánů a posuzování znalci, což skrývá riziko subjektivního přístupu.

V čl. 3 Nařízení se nachází definice osoby „**poskytovatel**", což je „fyzická nebo právnická osoba, veřejný orgán, agentura nebo jiný subjekt, který vyvíjí systém AI či obecný model AI nebo nechává vyvíjet systém AI či obecný model AI a uvádějí je na trh nebo které uvádějí systém AI do provozu pod svým vlastním jménem, názvem nebo ochrannou známkou, ať už za úplatu, nebo zdarma". Článek (79) recitálu o tom, že *„Je vhodné, aby za uvedení vysoce rizikového systému AI na trh nebo do provozu převzala odpovědnost konkrétní fyzická nebo právnická osoba definovaná jako poskytovatel bez ohledu na to, zda je tato fyzická nebo právnická osoba totožná s osobou, která tento systém navrhla nebo vyvinula."* vytváří předpoklad, že by měla být aplikována objektivní odpovědnost podobná odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem.[8] Tímto směrem také kráčí zatím nepřijatá Směrnice o odpovědnosti za umělou inteligenci[9]. Tyto otázky ale nejsou předmětem tohoto příspěvku.

Nařízení předpokládá pro poskytovatele tzv. obecných modelů AI[10], že ústřední nástroj pro řádné dodržování povinností stanovených Nařízením by měly představovat „kodexy správné praxe", které bude Komise schvalovat prostřednictvím prováděcích aktů, nebo budou používány tzv. harmonizované normy. Jejich použití je dobrovolné, nicméně harmonizované normy publikované v Úředním věstníku Evropské unie mají v EU zvláštní postavení, protože jejich použití poskytuje presumpci shody s příslušnými právními předpisy EU. V případě, že bude posuzováno, a to i v souvislosti s trestním řízením, zda došlo k porušení nějakého normativního dokumentu (viz ust. § 230 odst. 1 TrZ[11] „Kdo překoná bezpečnostní opatření…"), pak bude třeba zkoumat, zda se jednalo o povinnost dodržovat buď kogentní nařízení nějakého právního předpisu (zákon o kybernetické bezpečnosti[12],

[8] Viz směrnice Rady ES č. 85/374/EHS, o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky a její transpozice do občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. – ust. § 2939 an.

[9] Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o přizpůsobení pravidel mimosmluvní občanskoprávní odpovědnosti umělé inteligenci (směrnice o odpovědnosti za umělou inteligenci) ze dne 28.9.2022. COM/2022/496 final.

[10] Model AI, který je trénován velkým množstvím dat s využitím vlastního dohledu ve velkém měřítku, který vykazuje významnou obecnost a je schopen kompetentně plnit širokou škálu různých úkolů bez ohledu na způsob, jakým je daný model uveden na trh, a který lze začlenit do různých navazujících systémů nebo aplikací (čl. 51).

[11] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[12] Zákon č. 181/2014 Sb., o kybernetické bezpečnosti.

prováděcí vyhlášky), nebo povinnost řídit se dle některého technického předpisu[13] či normy[14] uloženou konformně a v rámci platného právního řádu.[15]
V Nařízení se objevuje myšlenka zřízení tzv. sandboxů (pískovišť) neboli bezpečného a izolovaného prostředí, ve kterém mohou vývojáři testovat, experimentovat a vyvíjet AI systémy bez rizika ovlivnění vnějšího prostředí nebo způsobení škod. Sandbox umožňuje simulovat různé scénáře, data a interakce, což pomáhá při ladění, optimalizaci a ověřování AI modelů. V Nařízení se uvádí, že *„Veškerá významná rizika, která budou zjištěna během vývoje a testování těchto systémů AI, by měla být následně náležitě zmírněna, přičemž v případě neúspěchu by měl být proces vývoje a testování pozastaven.*" Pokud budou taková rizika objevena, a přesto bude systém AI uveden do výroby a distribuce, přičemž takový systém implementovaný v robotu způsobí naplnění některé skutkové podstaty trestného činu, mělo by to zakládat trestní odpovědnost fyzických osob (dále také jen „FO") a/nebo právnických osob (dále také jen „PO").
Zmíněná povinnost sledovat vývoj stavu vědy a techniky je naformulována v Nařízení takto: *„Všichni poskytovatelé vysoce rizikových systémů AI by měli mít zaveden systém monitorování po uvedení na trh s cílem zajistit, že budou schopni zohlednit zkušenosti s používáním vysoce rizikových systémů AI při zlepšování svých systémů a procesu návrhu a vývoje, případně že budou schopni včas přijmout veškerá případná nápravná opatření.*".

Trestná činnost související s roboty

Pokud byly dříve definovány tři kategorie trestné činnosti související s roboty (1. delikty spáchané za použití AI; 2. delikty zaměřené na AI systémy jako cíl útoku; 3. delikty v důsledku selhání AI[16]), zaměříme se nyní na nejzávažnější trestné činy, které by mohl být spáchány v souvislosti s roboty, jako jsou usmrcení z nedbalosti (§ 143 TrZ), (těžké) ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147-148 TrZ), poškození cizí věci (s

[13] Podle § 3 odst. 1 zákona č. 22/1997 Sb.,o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů se technickým předpisem rozumí právní předpis, obsahující technické požadavky na výrobky, popřípadě pravidla pro služby nebo upravující povinnosti při uvádění výrobku na trh, popřípadě do provozu, při jeho používání nebo při poskytování nebo zřizování služby nebo zakazující výrobu, dovoz, prodej či používání určitého výrobku nebo používání, poskytování nebo zřizování služby.
[14] Podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1025/2012 ze dne 25. října 2012 o evropské normalizaci se normou rozumí technická specifikace přijatá uznávaným normalizačním orgánem k opakovanému nebo trvalému použití, jejíž dodržování není povinné.
[15] SMEJKAL, V. – SOKOL, T. – KODL, J. Bezpečnost informačních systémů podle zákona o kybernetické bezpečnosti. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 239.
[16] SMEJKAL, V. Trestní odpovědnost za jednání robotů využívajících AI. In: ČENTÉŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – STRÉMY, T. – VASILIK, L. (eds.) Bratislavské právnické fórum 2023: aktuálne výzvy trestného práva. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, s. 46-73.

nepřímým úmyslem) (§ 228 TrZ) včetně zvláštních případů, jako jsou poškození obecně prospěšného zařízení (§ 276-277 TrZ), obecné ohrožení z nedbalosti (§ 273 TrZ), možná i další. Můžeme si popsat následující modelové situace v případě, že se robot neočekávaně zachová tak, že způsobí škodu na majetku, zdraví nebo dokonce životu osoby.

Varianta a) nezjistí se, proč se robot choval tak, jak se choval	
Subvarianta	*Resumé*
a1 – vůbec se nepodaří zjistit, proč se robot choval tak, jak se choval. Bude vyroben podle dokumentace, dokumentace bude odpovídat poznatkům vědy a techniky, případně požadavkům nějakých předpisů či technických norem. Přesto např. někoho zraní pohybem svého korpusu (přejede).	V takovém případě by mohl dojít policejní orgán k závěru, že se nejednalo o tr. čin, protože nejsou splněny podmínky podle tr. zákoníku § 13 odst. 2, tj. že k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Navíc se nepodaří zjistit pachatele. Nelze zahájit tr. stíhání vůbec, protože se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání konkrétní osoby (§ 160).
a2 – zjistí se důvod chování, které ale nebylo způsobeno primárně chybou výrobku, ale jednou či více náhodami, nešťastnými okolnostmi	V případě nějaké nešťastné okolnosti např. v podobě rušení radiových vln zahlcením okolním provozem a současně nepříznivého počasí, tj. zmatením orientace robota v prostoru, by se dalo diskutovat o tom, že robot měl být projektován tak, aby se s touto situací mohl vypořádat. To bude záviset na odborném posouzení, zda je toto uloženo nějakým právním předpisem nebo zda stačí požadovat, aby návrh robota odpovídal poznatkům vědy a techniky či zdravému rozumu.
a3 – zjistí se ovlivnění jednání robota třetí osobou	V případě ovlivnění jednání robota třetí osobou by se pak jednalo o útok, lhostejno zda fyzický nebo logický (hackerský), a pak je zde zjevná plná tr. odpovědnost pachatele. Pokud by se podařilo zjistit pachatele, je na místě postup podle § 160, tedy zahájit trestní stíhání konkrétní osoby. Jinak bude muset být věc odložena podle § 159a odst. 5 TrŘ, kdy státní zástupce nebo policejní orgán věc odloží též tehdy, pokud se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání (§ 160). Robot by v takovém případě byl věcí, která byla užita ke spáchání trestného činu, tedy nástrojem trestné činnosti ve smyslu § 135a TrZ.
a4 – zjistí se, že řídící systém AI se choval jinak, než se předpokládalo, ale ten se coby	U samoučícího systému může být sice všechno na počátku při dodání robota v pořádku, ale protože to bude samoučící robot, on „sám" si osvojí takový způsob jednání

samoučící sám „přenastavil" jinak	(reakce na vnější podněty), že např. za účelem splnění pracovního úkolu někoho strčí pod jiný stroj (stalo se!). Nevíme, zda mohl výrobce toto předpokládat, a opět budeme diskutovat o tom, zda návrh robota odpovídal poznatkům vědy a techniky nebo požadavků podle Nařízení nebo jiného veřejnoprávního předpisu. Pokud ano, nebude trestní odpovědnost v takovém případě s největší pravděpodobností přicházet v úvahu, neboť chybí zaviněné jednání ve smyslu § 13 odst. 2 TrZ (nelze dovodit ani nevědomou nedbalost).

Varianta b) zjistí se, že uživatel nakládal s robotem v rozporu s dokumentací (návodem), znalostmi informovaného uživatele[17] případně zdravým rozumem průměrného spotřebitele[18]	
Subvarianta	*Resumé*
b1 – uživatel jednal výslovně v rozporu s dokumentací, činil kroky, které jsou zakázány (příklad: spustil pohyb robota i když věděl, že se mohou v dráze pohybovat osoby)	V tomto případě by se mohlo jednat buď o nedbalost podle § 16 odst. 1, a to vědomou nebo nevědomou, nebo vyšší míru nedbalosti, tj. hrubou nedbalost podle § 16 odst. 2 TrZ. Přichází ale i v úvahu úmysl, a to zejména podle § 15 odst. 1 písm. b). Bude možné zahájit podle § 160 TrŘ.
b2 – uživatel činil kroky, které nejsou zakázány, přesto se ale jeví v rozporu s běžným způsobem užívání nebo tzv. zdravým rozumem (příklad: spustil pohyb robota za snížené viditelnosti, kdy mohl očekávat, že senzory robota nemusí správně vyhodnotit okolí)	Tady asi bude absentovat volní složka, kdy pachatel sice neměl úmysl (nechtěl způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem), ale přesto existuje i zde příčinný vztah mezi jednáním pachatele a trestněprávně relevantním následkem takového jednání. Pravděpodobně i zde bude možné zahájit podle § 160 TrŘ.
b3 – v dokumentaci je chyba	Pokud bude delikt způsoben tím, že uživatel postupoval podle vadné dokumentace, pak by měl být uživatel vyviněn (k diskusi je otázka, nakolik vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům to mohl rozpoznat). Pak by platila varianta ad c1) níže.

[17] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 5. 2015, sp. zn. 3 Cmo 112/2014-446; rozsudek NS ČR ze dne 25. 11. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2887/2013; rozsudek Soudního dvora EU ze dne 20. 10. 2011 ve věci C 281/10 P.

[18] Spotřebitel, který má dostatek informací a je v rozumné míře pozorný a opatrný, a to s ohledem na sociální, kulturní a jazykové faktory dle směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/29/ES ze dne 11. května 2005, o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu.

Varianta c) zjistí se, že robot se choval takto v důsledku vady vzniklé u výrobce (lhostejno zda HW nebo SW nebo vložených dat). Příklady mohou být: nevhodný materiál použitý pro tělo robota, který se může ulomit; chybné převody, senzory atd (chybný HW); chybný SW (program); nevhodná trénovací data pro AI.	
Subvarianta	*Resumé*
c1) zjistí se odpovědná osoba, která vadu zavinila (konstruktér, programátor, montér, tester, autor dokumentace…)	V tomto případě by se mohlo jednat buď o nedbalost podle § 16 odst. 1, a to vědomou nebo nevědomou, nebo vyšší míru nedbalosti, tj. hrubou nedbalost podle § 16 odst. 2 TrZ. Přichází ale i v úvahu úmysl podle § 15 odst. 1, a to jak písm. a) /příklad: msta zaměstnavateli/ nebo písm. b) lhostejnost. Bude možné zahájit podle § 160 TrŘ. Vedle stíhání FO přichází do úvahy rovněž trestní odpovědnost právnické osoby (výrobce) podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO", pokud bude jednání FO právnické osobě přičitatelné ve smyslu § 8 tohoto zákona.
c2) nezjistí se, kdo konkrétně za to může, ale bude prokázáno, že vada vznikla při návrhu, výrobě, testování atd., tedy u výrobce	V případě ad c2) se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání konkrétní FO (§ 160 TrŘ). Nicméně i v tomto případě přichází pravděpodobně v úvahu trestní odpovědnosti PO (výrobce) podle ZTOPO, neboť podle § 8 odst. 3 trestní odpovědnosti PO nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní FO jednala způsobem uvedeným v tomto zákoně. Zde je ale třeba upozornit, že případ, kdy se nepodaří zjistit konkrétní jednající FO, neznamená automatické využití § 8 odst. 3 ZTOPO – viz dále.
c3) zjistí se, že vadu zapříčinil subdodavatel nějaké komponenty	V tomto případě nelze vyloučit trestní odpovědnost FO jednající za subdodavatele, resp. subdodavatele jako PO, a vedle toho i trestní odpovědnost FO jednající za výrobce, resp. výrobce jako PO. Nejpravděpodobněji by se v obou případech jednalo o odpovědnost za některý z nedbalostních trestných činů (subdodavatel z nedbalosti způsobí vadu a výrobce ji z nedbalosti neodhalí). Při takovém průběhu nedojde k přerušení příčinné souvislosti[19] a trestní odpovědnosti

[19] Příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a následkem se nepřerušuje, jestliže k jednání pachatele přistoupí další skutečnost, jež spolupůsobí při vzniku následku, avšak jednání pachatele zůstává takovou skutečností, bez níž by k následku nebylo došlo (srov. č. 37/1975 Sb. rozh. tr.).

	ponesou obě fyzické osoby a v závislosti na splnění podmínek přičitatelnosti i obě osoby právnické.

Vliv Nařízení na postih fyzických osob

Pokud fyzická osoba v pozici zaměstnance (vývojář, konstruktér, programátor, tester apod.) svou nedbalostí umožní, aby systém umělé inteligence (AI) nebo robot způsobil újmu na majetku, zdraví či životu, může být tato osoba trestně odpovědná. Trestní odpovědnost v takovém případě vyplývá z principů trestního práva týkajících se nedbalostních trestných činů. Pokud tak učiní úmyslně, platí *mutatis mutandis* totéž.

Významné bude, zda potenciálnímu pachateli byla pro provozování robota uložena zákonem nebo případně podzákonným či dokonce interním předpisem povinnost určitého chování. A zda dotyčná osoba úmyslně či z nedbalosti jednala v rozporu se svými povinnostmi, což může být kvalifikováno jako úmysl, nedbalost anebo opomenutí.[20] Kritériem nedbalosti je zachování potřebné míry opatrnosti, která může být obecná (požadovaná u každé osoby), nebo zvláštní, vyšší (např. u výkonu určitých činností či povolání).[21] Objevuje se zde pojem „potřebná míra opatrnosti". Jde o tzv. neurčitý právní pojem,[22] tudíž bude poměrně široká variabilita možného výkladu. Stanovení požadované (minimální) míry opatrnosti můžeme hledat ve zvláštních předpisech, technických předpisech či technických normách[23], nebo v obecně uznávaných pravidlech, která vyplývají z úrovně poznání v určitém oboru. Odkázat lze také na rozhodnutí Nejvyššího soudu pojednávající o přiměřené opatrnosti.[24] Nicméně pokud Mulák a Provazník uvedli, že *„Uvedené patrně předpokládá (ve vztahu k objektivnímu hledisku) rejstřík práv a povinností, jak s umělou inteligencí nakládat."* [25], pak dle názoru autora lze Nařízení za takový rejstřík práv a povinností považovat.

[20] Smejkal, V. Trestní odpovědnost za jednání robotů využívajících AI. Op. cit.; MULÁK, J. – PROVAZNÍK. J. Roboti za mřížemi – je české trestní právo připraveno na rozvoj umele inteligence? In: GŘIVNA, T. – RICHTER, M. – ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) Vliv nových technologií na trestní právo, Praha : Auditorium, 2022.

[21] Viz nález ÚS ze dne 31. 5. 2016, č. j. III. ÚS 2065/15-2, a rozsudek NS ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012.

[22] Viz MATES, P. K problematice neurčitých právních pojmů ve správním právu. In: Právní rozhledy, 2007, č. 9, s. 326–329.

[23] Viz § 3-4 zákona č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

[24] Usnesení NS ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013.

[25] MULÁK, J. – PROVAZNÍK. J. Op. cit., s.266

Vliv Nařízení na postih právnických osob

V Nařízení EU je definována a sankcionována odpovědnost uvedených osob za veřejnoprávní delikt, přičemž lze předpokládat, že budou převažovat osoby právnické. Při postihu za porušení Nařízení v něm uvedenou sankcí se pak naskýtá otázka, zda při současném trestním stíhání této osoby nedojde k porušení zásady *ne bis in idem* s ohledem na možnost dvojího potrestání podle obou právních titulů. V bodu (168) Nařízení se zmiňuje dodržování zásady *ne bis in idem* bez dalšího vysvětlení.

Předpokladem vzniku subjektivní odpovědnosti [právnické osoby] je zaviněné protiprávní jednání. Musí se jednat o protiprávní jednání zaviněné, a to alespoň ve formě nedbalosti.[26]

Subjektem trestného činu může být podle ZTOPO jen právnická osoba. Ve skutečnosti se však PO přičítá jednání jiného subjektu, a to osoby fyzické uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d), resp. v § 8 odst. 2 písm. b). V takovém případě hovoříme o subjektu primárním (právnická osoba), sekundárním [osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c)] a případně i terciárním [osoba zaměstnance - § 8 odst. 1 písm. d) v kontextu s§ 8 odst. 2, písm. b].[27]

Rozum a vůle PO vždy musejí pocházet od nějaké FO.[28] Příslušná forma zavinění požadovaná legální definicí jednotlivého trestného činu bude odvozována od osoby, která za PO jednala, protože z hlediska trestního práva PO vlastní vůli nemá, nicméně ani její trestní odpovědnost není odpovědností objektivní jako je tomu kupř. v případě přestupků. Skutková podstata trestného činu FO je tvořena čtyřmi formálními znaky (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka) a protiprávností. Znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby jsou odvozeny od konkrétní osoby fyzické. Jiný přístup by mohl vyústit v právní nejistotu v trestněprávních vztazích. Přitom nejde ani o úplné osamostatnění, ani o akcesoritu těchto subjektů, ale o zvláštní vztah, označovaný jako přičitatelnost.[29]

Základní definice, podle které budeme posuzovat trestní odpovědnost PO, je v ust. § 8 odst. 1 ZTOPO, podle kterého „Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

---

[26] BERAN, K. – ČECH, P. – DVOŘÁK, B. – ELISCHER, D. – HRÁDEK, J. – JANEČEK, V. . – KÜHN, Z. – NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, L. – ONDŘEJEK, P. Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 340.

[27] FENYK, J. – SMEJKAL, L. – BÍLÁ, I. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 3., přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, s. 54.

[28] BERAN, K. a kol. Op. cit, s. 326.

[29] FENYK, J. – SMEJKAL, L. – BÍLÁ, I. Op. cit,, s. 47 a 49.

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídící nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),
c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo
d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen "zaměstnanec") při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),
jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.".
Z ust. § 8 odst. 2 vyplývají adekvátní varianty přičítání odpovědnosti PO.
Spáchání trestného činu PO pak vyžaduje splnění následujících předpokladů:
• jde o čin protiprávní;
• protiprávní čin je spáchán v jejím zájmu anebo v rámci její činnosti;
• musí být přičitatelný právnické osobě podle § 8 odst. 2 (popř. podle odst. 3, 4);
• neexistují-li vyviňující důvody uvedené v § 8 odst. 5.
• protiprávní čin je spáchán osobou uvedenou v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d).
Jak vyplývá z ust. § 8 odst. 3, trestní odpovědnosti PO nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní FO jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.
Co se týká pojmu „**protiprávnost**", pak v oblasti trestního práva se pojem používá k označení jednání, které je v rozporu s trestním zákoníkem nebo jinými právními předpisy a které naplňuje znaky trestného činu. Jednání je považováno za protiprávní, pokud je v rozporu s právním řádem a nemá žádné právně přípustné důvody nebo okolnosti, které by vylučovaly jeho protiprávnost (např. nutná obrana nebo krajní nouze).[30] Protiprávnost je v trestním právu jednou z hlavních podmínek pro vznik trestní odpovědnosti.
Spáchání trestného činu v zájmu anebo v rámci činnosti PO je možné jej vykládat tak, že půjde o jakékoliv jednání, které zlepšuje nebo alespoň zachovává PO postavení v oblasti jejího působení, bez ohledu na to, zda jde o zájem hmotný, nebo nehmotný (majetek a majetková práva, vyšší zisk, získání veřejné či soukromé zakázky, získání subdodávky nebo účasti na sdružení v rámci realizace veřejné nebo soukromé zakázky, vyšší podíl na trhu, nižší daňová povinnost atd.).[31] Ignorování závazných postupů pro poskytovatele systémů AI a tedy získání přinejmenším majetkového prospěchu v podobě úspory peněz a/nebo času a v důsledku toho získání (nespravedlivé) tržní výhody může být takovým případem.
Přičitatelnost právnické osobě podle § 8 odst. 2 ZTOPO se odvozuje od úmyslného nebo nedbalostního zavinění jednotlivce – fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d). Dle názoru autora lze v této souvislosti předpokládat zavinění osob

[30] Viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník: Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 251 an.
[31] Tamtéž.

ve všech kategoriích uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d), a to formou konání nebo opomenutí. Může se jednat o (vědomé) rozhodnutí statutárního orgánu (např. o tom, že se nebude provádět analýza rizik (viz čl. 6 Nařízení), tedy jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a). Stejně jako jednání osob podřaditelných pod § 8 odst. 1 písm. b), kdy by se mělo jednat o osoby nacházející se pod vrcholovou linií vedení, které se nacházejí ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby a u ní vykonávají řídicí činnost. Může se ale jednat i o osoby, které vykonávají pouze kontrolní činnost. Některé právnické osoby mají namísto dozorčí rady jiné kontrolní orgány, jako je výbor pro audit, kontrolní radu či kontrolní komisi aj. Vedle toho se může jednat rovněž o jednotlivé zaměstnance zodpovědné za výkon kontrolní činnosti u právnické osoby nebo i zaměstnance, kteří jsou členy dozorčí rady akciové společnosti. Obvykle půjde o zaměstnance interního auditu, oddělení compliance, příslušná osoba podle § 10 zák. o ochraně oznamovatelů, oddělení certifikací či jiného úseku, jehož zaměstnanci mají na starosti kontrolní činnost. Klíčová je skutečná náplň práce takové fyzické osoby a její písemný popis práce, pokud existuje.[32]

Nikoliv ojedinělým případem selhání může být úmyslné či nedbalostní jednání zaměstnance, tedy osoby podle § 8 odst. 1 písm. d), což je kdokoliv, kdo je v okamžiku spáchání trestného činu v pracovněprávním vztahu k PO bez ohledu na formu jeho vzniku. V oblasti vývoje, výroby a užívání robotů pak není málo pravděpodobné, jestliže se na činu podílí dvě nebo více fyzických osob nebo půjde-li o přičítání zavinění zaměstnance v rámci tzv. organizačního selhání – viz dále. Zde si lze přestavit širokou škálu jednání, kterého se tyto osoby dopustí při návrhu, výrobě, programování či testování robota před jeho uvedením do provozu.

Situace popsaná v § 8 odst. 3, podle kterého trestní odpovědnosti PO nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní FO jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2, v oblasti složitých systémů nemusí být ojedinělá. Trestní odpovědnost primárního subjektu není závislá na tom, zda se podaří, či nepodaří individuálně usvědčit/odsoudit sekundární nebo terciární subjekt ze spáchání trestného činu. Stačí, když bude prokázáno, že je nějaký, byť přesně neurčený sekundární nebo terciární subjekt z trestného činu podezřelý.[33] Rozhodná skutková zjištění ovšem musí i v tomto případě poskytovat dostatečný podklad ke spolehlivému závěru, že určitá FO - byť neznámá či neztotožněná - spáchala protiprávní čin jménem trestně odpovědné PO, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, že si tak počínala v postavení vyžadovaném podle § 8 odst. 1 písm. a) až d) a že vzhledem k tomu lze přičítat spáchání trestného činu PO ve smyslu § 8 odst. 2.[34] Lze se domnívat, že např.

[32] Tamtéž, s. 61.

[33] Tamtéž, s. 70.

[34] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016, publikováno pod č. 34/2017 Sb. rozh. tr.

v případě omisivního jednání kolektivního orgánu PO, který nezajistil zavedení systému řízení rizik při návrhu a výrobě vysokorizikových systémů AI, aniž by bylo zjištěno, kdo za to odpovídal nebo jak bylo o tomto požadavku hlasováno na jednání představenstva, je takovým příkladem. Vyloučeno ovšem není ani aplikovat uvedené ustanovení na jiné obdobné případy, v nichž nebude jistota, která z konkrétních FO určitým způsobem jednala, pokud je však zřejmé, že jednání každé z nich by trestní odpovědnost PO založilo.[35] V situaci, kdy je prokázáno, že trestný čin spáchala některá z osob v postavení § 8 odst. 1 písm. a) až d), avšak již není prokázáno, která konkrétní z nich, by měl soud dle zásady in dubio pro reo vycházet z toho, že čin byl spáchán zaměstnancem a tímto směrem vést dokazování."[36]

K možnosti vyvinění právnické osoby

V souvislosti s Nařízením je třeba diskutovat možnost exkulpace podle § 8 odst. 5 ZTOPO. Podle něj se právnická osoba trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zprostí, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odst. 1 zabránila.
Klíčovými podmínkami jsou vynaložení „veškerého úsilí" a „které na ní bylo možno spravedlivě požadovat". Co se týká vynaložení veškerého úsilí, pak lze konstatovat, že nemůže jít jen o pouhé formální přijetí příslušných opatření, např. formální zavedení interního compliance management systému a dalších interních procesů a pravidel. Bude nutno současně hodnotit, zda tato opatření jsou možná jak teoreticky, tak ekonomicky – tedy zda nejde o prázdné nerealizovatelné proklamace – a nakolik byla v době spáchání činu skutečně uvedena do praxe; tedy nejen formálně hodnotit, nakolik byla přijatá opatření odpovídající potřebám právnické osoby, ale zejména zda byla i reálně implementována a kontrolována, zda byly příslušné osoby proškoleny a zda byly požadované postupy aplikovány v praxi, jaká opatření byla přijímána při zjištění nedostatků, a zejména to, nakolik tato opatření byla způsobilá zabránit trestné činnosti, resp. zda jejich nezavedení, nedodržování atd. je v příčinné souvislosti se spácháním konkrétního trestného činu. [37] Pro naplnění exkulpačního důvodu nepostačuje, pokud jsou uvedená opatření ve společnosti pouze „na papíře", musí být zabezpečeno jejich faktické naplňování, kontrola přijatých opatření a vyhledávání jejich porušování.[38]

---

[35] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.11. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1332/2018
[36] ŠELLENG, D. Právnická osoba jako pachatel trestného činu. Praha: Leges, 2019, s. 115-116.
[37] FENYK, J. – SMEJKAL, L. – BÍLÁ, I. Op. cit., s. 79.
[38] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1199/2015 a ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019-36, oboje publikováno pod č. 50/2020 Sb. rozh. tr.), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2019, sp. zn. 5 Tdo 55/2019, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 3. 2017, sp. zn. 6 To 7/2017. Obdobně Šelleng, D. Právnická osoba jako pachatel trestného činu. Praha: Leges, 2019, s. 115.

(Ne)zavedení kontrolních mechanismů není otázkou jednání jedné FO. Iniciativu k zavedení kontrolních mechanismů může mít například statutární orgán vůči kontrolnímu orgánu a naopak, compliance oddělení, případně společníci korporace vůči jejím výkonným orgánům. Provedení kontrolních mechanismů se tak stává komplexním problémem, který může být ovlivněn na vícero úrovních organizační struktury právnické osoby.[39] Právě nezavedení kontrolních mechanismů, resp. porušení prevenční povinnosti do obsahu pojmu organizačního selhání nepochybně spadá.[40]

Skutečnost, že je PO pro účely právní kvalifikace přičítána forma zavinění lidského pachatele, však neznamená, že není na místě zkoumat též zavinění vzhledem k **organizačnímu selhání**. Zásada přičítání zavinění bezprostředního pachatele se totiž neuplatní tehdy, když příslušné kontrolní mechanismy nebyly zavedeny s cílem umožnit spáchání nedbalostního trestného činu zaměstnancem. V tomto případě by osoby, které měly kontrolní mechanismy zavést, byly dle okolností trestně odpovědné jakožto nepřímí pachatelé ve smyslu § 22 odst. 2 TrZ. Právní kvalifikace činu PO by se pak odvíjela od takto úmyslně jednajících osob a nikoli od jednání zaměstnance, které bylo kryto nedbalostní formou zavinění (viz § 9 odst. 2 ZTOPO). Zásadně přitom platí, že postačuje, aby zavinění k organizačnímu zavinění bylo toliko nedbalostní. Byl-li trestný čin i v případě nedbalostního organizačního selhání spáchán úmyslně, bude i právnická osoba odpovědná za úmyslný trestný čin.[41]

Je třeba, aby orgány činné v trestním řízení zkoumaly existenci příslušných opatření ze strany právnické osoby (opatření preventivní), ale rovněž zda a jak byla tato opatření kontrolována (opatření detekční) a jejich dodržování vynucováno (opatření reaktivní).

Druhým sporným kritériem je otázka „spravedlivého požadování". Co pro jednoho může být snadné, a tedy po něm požadovat lze, pro druhého může být z důvodů složitosti, pracnosti, a především nákladovosti nerealizovatelné. Dle názoru autora bude třeba poměřovat onu „spravedlivost" předmětem činnosti konkrétní PO. Neboli pokud se bude jednat o poskytovatele vysokorizikových AI systémů ve smyslu Nařízení, pak se nemůže tato osoba hájit tím, že požadavky na realizaci opatření, které by zabránily spáchání protiprávního činu, pro ni byly příliš nákladné. Mělo by být součástí analýzy podnikatele, zda dostojí všem právním a technickým předpisům spojených s podnikatelským záměrem v rámci požadovaného ziskového rozpočtu. Nelze souhlasit s tvrzením *„Pokud by např. existovalo opatření, které by teoreticky porušení povinnosti zabránilo, ale jeho aplikace by byla natolik nákladná, že by muselo*

[39] ŠELLENG, D. Op. cit, s. 130.

[40] Tamtéž, shodně též JELÍNEK, J. Nad koncepcí odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. Kriminalistika. 2016, č. 1, s. 15-16.

[41] ŠELLENG, D. Op. cit., s. 133.

dojít např. k dramatickému zvýšení konečné ceny produktu, lze toto opatření po právnické osobě stěží požadovat. Pro posouzení, zda bylo přijato nejvhodnější opatření, lze např. použít koncept tzv. nejlepší dostupné technologie, který výslovně počítá s ekonomicky přijatelnými podmínkami (KS Praha 46 A 86/2013; srov. též např. zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci)."[42]

Co se týká odkazovaného rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 23. 6. 2015 č.j. 46 A 86/2013-109, pak se zde uvádí, že „*Po žalobci lze požadovat pouze takové opatření, které je možné jak teoreticky, tak ekonomicky. Pokud by například existovalo opatření, které by teoreticky porušení povinnost zabránilo, ale jeho aplikace by byla natolik nákladná, že by muselo dojít např. k dramatickému zvýšení konečné ceny produktu, nelze toto opatření po právnické osobě požadovat. V tomto ohledu lze na správní uvážení správního orgánu přiměřeně použít koncept tzv. nejlepší dostupné technologie (BAT) užívaný v zákoně č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci, ve znění pozdějších předpisů, který rovněž počítá s ekonomicky přijatelnými podmínkami.*" Podle zákona č. 76/2002 Sb. se rozumí nejlepšími dostupnými technikami nejúčinnější a nejpokročilejší stadium vývoje technologií a způsobů jejich provozování, přičemž při určování nejlepší dostupné techniky se přihlíží k hlediskům uvedeným v příloze č. 3 k tomuto zákonu. Pohledem do přílohy č. 3 nicméně zjistíme, že mezi hledisky se žádné ekonomické (nákladové) kritérium nenachází. Také v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2014 č.j. 4 As 123/2014-33 soud uvedl, že „*Nepostačí poukaz provozovatele na to, že tato technicky možná opatření po něm nebylo možno spravedlivě požadovat, protože by jejich provádění nebylo ekonomické.*".

Závěr

Přístup k AI v rámci Nařízení je typicky evropský: příliš mnoho regulace v oblasti, kde potřebujeme podporovat inovace. Je nicméně třeba počítat s možností zohledňování Nařízení při posuzování trestní odpovědnosti za roboty řízené AI.

V případě předpokládaných úmyslných (výjimečně) a nedbalostních (častěji) trestných činů spáchaných v souvislosti s roboty bude klíčové zjistit, kdo za spáchání trestného činu odpovídá, případně kdo a jak se na něm podílel, zda se jednalo o úmysl nebo nedbalost a zda existuje mezi jednáním (nebo opomenutím) a vzniklým následkem příčinná souvislost. Bude zkoumáno, zda určitá nebo neznámá osoba porušila konkrétní právní povinnost nebo obecnou povinnost opatrnosti (např. bezpečnostní předpisy, standardy pro vývoj a provoz AI systémů, pro kybernetickou bezpečnost apod). Trestní odpovědnost bude posuzována jako odpovědnost za konkrétní jednání ve vztahu ke konkrétnímu rizikovému systému a vědomosti o nebezpečích, které z jeho provozování plynou. Porušení povinnosti plynoucí z Nařízení může být součástí skutkové podstaty trestného činu. Velmi zjednodušeně si

[42] FENYK, J. – SMEJKAL, L. – BÍLÁ, I. Op. cit., s. 79.

například lze představit obvinění z toho, že pachatel, ač věděl, že nakládá s vysoce rizikovým systémem AI ve smyslu Nařízení, neučinil všechna požadovatelná opatření proto, aby nedošlo vzniku škody, k ublížení na zdraví atd. A pak už bude jen tvrzeno, co měl dotyčný udělat a neudělal.

Povinnosti právnické osoby, které zmiňuje Nařízení, mohou být vykládány mnohem šířeji, a i když ZTOPO v ust. § 8 odst. 5 naznačuje cestu k vyvinění, ve skutečnosti tato možnost nebude tak jednoduchá, jak by se dalo předpokládat. Pokud bude existující a funkční compliance management systém zahrnovat i požadavky Nařízení, lze o tom pravděpodobně úspěšně uvažovat.[43]

Administrativní sankce podle Nařízení se mohou vztahovat na fyzické i právnické osoby, přičemž u FO se bude zřejmě jednat o FO podnikající v rolích poskytovatelů, zplnomocněných zástupců, dovozců, distributorů, zavádějících subjektů, provozovatelů a oznámených subjektů posuzování shody. Trestní odpovědnost zjištěných či nezjištěných FO nacházejících se v postavení podle ust. § 8 ZTOPO může zapříčinit trestní odpovědnost fyzických a právnických osob ve všech výše uvedených rolích.

Seznam použité literatury

1. BERAN, K. – ČECH, P. – DVOŘÁK, B. – ELISCHER, D. – HRÁDEK, J. – JANEČEK, V. . – KÜHN, Z. – NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, L. – ONDŘEJEK, P. Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 296 s. ISBN 978-80-7598-043-4.
2. FENYK, J. – SMEJKAL, L. – BÍLÁ, I. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 3., přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024. 276 s. ISBN 978-80-7676-952-6.
3. JELÍNEK, J. Nad koncepcí odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. In: Kriminalistika, 2016, č. 1, s. 15-16.
4. MATES, P. K problematice neurčitých právních pojmů ve správním právu. In: Právní rozhledy, 2007, č. 9, s. 326–329.
5. MULÁK, J. – PROVAZNÍK. J. Roboti za mřížemi – je české trestní právo připraveno na rozvoj umele inteligence? In: GŘIVNA, T. – RICHTER, M. – ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.). Vliv nových technologií na trestní právo. Praha: Auditorium, 2022. 440 s. ISBN 978-80-87284-95-7.
6. NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro

[43] K tomu viz zejm. NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. 3. vyd. Brno: 2020, 1 SL 113/2020.

státní zástupce. Třetí, přepracované vydání. Brno: 9. listopadu 2020, 1 SL 113/2020.
7. SMEJKAL, V. Kybernetická kriminalita. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. 1166 s. ISBN 978-80-7380-849-5.
8. SMEJKAL, V. Trestní odpovědnost za jednání robotů využívajících AI. In: ČENTÉŠ, J. – KURILOVSKÁ, L. – STRÉMY, T. – VASILIK, L. (eds.) Bratislavské právnické fórum 2023: aktuálne výzvy trestného práva. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2023, s. 46-73. ISBN 978-80-7160-696-3.
9. SMEJKAL, V. – SOKOL, T. – KODL, J. Bezpečnost informačních systémů podle zákona o kybernetické bezpečnosti. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 378 s. ISBN 978-80-7380-765-8.
10. SMEJKAL, V. – RAIS, K. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 4., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: GRADA, 2013, 488 s. ISBN 978-80-247-4644-9.
11. ŠELLENG, D. Právnická osoba jako pachatel trestného činu. Praha: Leges, 2019. 252 s. ISBN 978-80-7502-339-1.
12. ŽĎÁRSKÝ, Z. K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe. In: Trestněprávní revue, 2020, č. 1, s. 1.

Kontaktné údaje

Prof. Ing. Vladimír Smejkal, CSc., LL.M., DrSc.
smejkal@znalci.cz
Český institut informatiky, robotiky a kybernetiky, ČVUT v Praze (CIIRC)

EUROPEIZÁCIA TRESTNÉHO PRÁVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE AKO NEVYHNUTNOSŤ ZABEZPEČENIA EFEKTÍVNEHO BOJA PROTI MEDZINÁRODNÉMU ORGANIZOVANÉMU ZLOČINU

EUROPEANISATION OF CRIMINAL LAW IN THE SLOVAK REPUBLIC AS A NECESSITY TO ENSURE EFFECTIVE FIGHT AGAINST INTERNATIONAL ORGANISED CRIME

Stanislav Šišulák[1], Lýdia Gladišová[2]

Abstrakt: Predmetom príspevku je upriamenie pozornosti na medzinárodný organizovaný zločin, ktorý predstavuje jednu z najväčších bezpečnostných hrozieb v modernom svete. Tento typ kriminality prekračuje hranice jednotlivých štátov a zahŕňa široké spektrum trestných činov, ako sú obchodovanie s ľuďmi, drogová kriminalita, počítačová kriminalita, pranie špinavých peňazí a terorizmus. Efektívny boj proti tomuto fenoménu vyžaduje koordinované úsilie na nadnárodnej úrovni, čo kladie vysoké nároky na harmonizáciu právnych rámcov jednotlivých krajín. Europeizácia trestného práva v Slovenskej republike je preto nevyhnutná na zabezpečenie účinného boja proti medzinárodnému organizovanému zločinu. V priebehu posledných rokov prešla drogová kriminalita na Slovensku podstatným vývojom a preto je pozornosť venovaná aj iniciatívam, so zameraním na zlepšenie odolnosti voči tomuto druhu kriminality. Zásadnou výzvou pre bezpečnostné štruktúry Slovenskej republiky, ktorá si vyžaduje pozornosť je prejav terorizmu, tak vo virtuálnom ako aj v reálnom prostredí. Ďalšou formou organizovaného zločinu je obchodovanie s ľuďmi, pričom jeho podstata tkvie vo vykorisťovaní osôb za účelom zisku.

Kľúčové slová: europeizácia, organizovaný zločin, obchodovanie s ľuďmi, terorizmus, drogová kriminalita, Aliancia európskych prístavov

Abstract: The subject of this paper is to draw attention to international organized crime, which represents one of the greatest security threats in the modern world. This type of crime transcends national borders and

[1] Akadémia Policajného zboru v Bratislave
[2] Prezídium Policajného zboru

encompasses a wide range of crimes such as human trafficking, drug crime, cybercrime, money laundering and terrorism. Effective combating of this phenomenon requires coordinated efforts at a transnational level, which places high demands on the harmonisation of the legal frameworks of individual countries. Europeanisation of criminal law in the Slovak Republic is therefore essential to ensure an effective fight against transnational organised crime. In recent years, drug crime in Slovakia has undergone substantial development and attention is therefore also being paid to initiatives aimed at improving resilience to this type of crime. A major challenge for the security structures of the Slovak Republic that requires attention is the manifestation of terrorism, both in the virtual and in the real environment. Another form of organised crime is trafficking in human beings, the essence of which lies in the exploitation of persons for profit.

Key words: Europeanization, organized crime, human trafficking, terrorism, drug crime, Alliance of European Ports

Úvod

Medzinárodný organizovaný zločin, vyznačujúci sa vysokou mierou flexibility, predstavuje významnú hrozbu pre vnútornú a vonkajšiu bezpečnosť Únie, pre priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, narúša integritu hospodárstva a spoločnosti, stabilitu finančného sektora, ohrozuje vnútorný trh a oslabuje sociálnu súdržnosť. Prejavuje sa v organizovaných zločineckých a teroristických skupinách, ktoré sa vyznačujú efektívnymi systémami komunikácie na cezhraničnej úrovni, vysokou mierou spolupráce medzi ich členmi, pričom sa zapájajú do širokého rozpätia nelegálnych činností s hlavným motívom získania finančného zisku, ktorého časť následne reinvestujú na ďalšie pokračovanie v trestnej činnosti. Obchodovanie s drogami, nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami, terorizmus, radikalizmus, korupcia, počítačová kriminalita, hybridné hrozby, obchodovanie s ľuďmi, sexuálne vykorisťovanie, vrátane sexuálneho vykorisťovania detí, ako aj chemické, biologické a jadrové hrozby zostávajú výzvou pre spoločné úsilie členských štátov, inštitúcií a agentúr Únie, príslušných tretích krajín, medzinárodných organizácií, ako aj súkromného sektora a občianskej spoločnosti, pri vytváraní opatrení na predchádzanie trestnej činnosti a na boj proti nej. Nevyhnutnými opatreniami riešenia týchto hrozieb je okrem iných aj poskytnutie operačných kapacít a potrebných prostriedkov na účinné vyhľadávanie, zaistenie a správu nástrojov trestnej činnosti, posilňovanie fyzickej a digitálnej infraštruktúry, podpory cezhraničnej spolupráce, efektívneho vyšetrovania zločineckých sietí,

prevencia a výmena informácií, podliehajúcich zásadám vlastníctva a spoľahlivosti údajov, dostupnosti a dôvernosti a taktiež rovnocenného prístupu.
Posilňovanie spolupráce v oblasti presadzovania práva a justičnej spolupráce a stanovenie závažných právnych následkov za páchanie trestnej činnosti, jej účinné odhaľovanie, ako aj zaistenie a konfiškácia príjmov z trestnej činnosti patrí medzi najúčinnejšie prostriedky v boji proti organizovanému zločinu. Z uvedeného dôvodu si dostatočnú pozornosť vyžaduje oblasť trestného práva a jeho integrácia v rámci Európskej únie, či tento národný systém na základe zákonitostí vzájomného uznávania, harmonizácie a asimilácie vytvára dostatočný komplex pravidiel, vyúsťujúci do unifikovaného európskeho trestného práva.

Europeizácia trestného práva v Slovenskej republike

Viverra Únia vytvára priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pri rešpektovaní základných práv a rôznych právnych systémov a tradícií členských štátov[3] so snahou zabezpečiť vysokú úroveň bezpečnosti prostredníctvom opatrení na predchádzanie trestnej činnosti, rasizmu a xenofóbii a boj proti nej a prostredníctvom opatrení na koordináciu a spoluprácu medzi policajnými a justičnými orgánmi a inými príslušnými orgánmi, ako aj prostredníctvom vzájomného uznávania rozsudkov v trestných veciach a v prípade potreby prostredníctvom aproximácie trestného práva[4]. Rôznorodosť národných právnych úprav je vnímaná ako prejav svojrázu jednotlivých národov, odráža základné hodnoty, zvyklostí, charakteristiky a osobitosti, odvíjajúce sa od etnickej, náboženskej, kultúrnej a etickej rozdielnosti jednotlivých spoločností. Rozvoj spoločnej právnej kultúry Únie v boji proti trestnej činnosti prináša harmonizácia trestného práva v Európskej únii implementáciou rôznych nástrojov a smerníc do národných právnych systémov za účelom zefektívnenia spolupráce a zvyšovania právnej istoty a zabezpečenia efektívneho riešenia cezhraničnej kriminality.
Europeizácia trestného práva je proces, ktorý je súborom európskych trestnoprávnych štandardov (hmotnoprávnych, procesnoprávnych, väzenských a trestnoprávnych s cudzím prvkom)[5]. Tento proces sa neustále prehlbuje a v rámci trestného práva hmotného dochádza k harmonizácii skutkových podstát trestných

[3] Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie - TRETIA ČASŤ: VNÚTORNÉ POLITIKY A ČINNOSTI ÚNIE - HLAVA V: PRIESTOR SLOBODY, BEZPEČNOSTI A SPRAVODLIVOSTI - Kapitola 1: Všeobecné ustanovenia - Článok 67 (1) (bývalý článok 61 ZES a bývalý článok 29 ZEU), Úradný vestník 115 , 09/05/2008 S. 0073 – 0073.

[4] Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie - TRETIA ČASŤ: VNÚTORNÉ POLITIKY A ČINNOSTI ÚNIE - HLAVA V: PRIESTOR SLOBODY, BEZPEČNOSTI A SPRAVODLIVOSTI - Kapitola 1: Všeobecné ustanovenia - Článok 67 (3) (bývalý článok 61 ZES a bývalý článok 29 ZEU), Úradný vestník 115 , 09/05/2008 S. 0073 – 0073.

[5] Tomášek, M. a kol. Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2008. 13 s., ISBN 97880-7201-737-9.

činov a v rámci trestného práva procesného sa realizuje pomocou inštitútov ako napríklad európsky zatýkací rozkaz, európsky verejný žalobca a harmonizáciou procesného postavenia obete a poškodeného.
Vzhľadom na početné množstvo transponovaných právne záväzných aktov Európskej únie do trestného práva Slovenskej republiky, poukazujeme len na niektoré.
Prijatím Rámcového rozhodnutia Rady 2001/220/SVV, zo dňa 15. 3. 2001, o postavení obetí v trestnom konaní[6] Európska únia nastavila minimálne právne štandardy pre postavenie osôb, ktoré sa v dôsledku trestného činu stali obeťami, ich posudzovanie s ohľadom na komplexnosť, aby sa predišlo nedôsledným riešeniam, ktoré môžu viesť k sekundárnej viktimizácii, k vyvíjaniu úsilia na zabezpečenie zaobchádzania s obeťami s náležitou úctou, uznania práv a oprávnených nárokov, špecifického zaobchádzania k obzvlášť zraniteľným obetiam, vypočúvania iba do miery nevyhnutnej vzhľadom na trestné konanie, prístupu k informáciám, podstatným pre ochranu záujmov obetí, možnosti refundácie nákladov vzniknutých v dôsledku ich oprávnenej účasti na trestnom konaní, vhodnej úrovne ochrany rodiny obete a súkromia, stimulácie páchateľa k poskytnutiu primeraného odškodnenia obetiam a zaangažovania systémov na pomoc obetiam. Medzičasom bola prijatá Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2012/29/EÚ[7], ktorá nahradila predmetné Rámcové rozhodnutie. K čiastočnej transpozícii tejto smernice došlo zákonom č. 397/2015 Z. z., ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, vo vzťahu k úprave procesných práv poškodených v trestnom konaní, ako napríklad právo na tlmočenie a preklad v rozsahu, ktorý obeti umožní uplatniť svoje práva, na informácie okrem iného aj o druhoch špeciálnej podpory, možnostiach poskytnutia nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti, o postupoch domáhania sa nápravy pri porušení svojich práv v trestnom konaní orgánmi činnými v trestnom konaní a vymedzenie rozsahu, kedy sa informácie poškodenému neposkytnú, napríklad z dôvodu zmarenia účelu trestného konania, alebo by mohlo dôjsť k ohrozeniu života alebo zdravia obvineného alebo odsúdeného. Úplná transpozícia smernice sa vykonala osobitným zákonom o obetiach trestných činov[8], ktorým sú komplexne upravené práva, ochrana a podpora obetí, ich finančné odškodňovanie a mechanizmus podpory subjektov poskytujúcimi pomoc týmto obetiam.

---

[6] Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní (Ú. v ES L 82, 22.2.2001).

[7] SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, *(Ú. v. EÚ L 315, 14.11.2012, p. 57–73).*

[8] Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zaručenie spravodlivého procesu prostredníctvom zabezpečenia práva podozrivých alebo obvinených osôb na tlmočenie a preklad v trestnom konaní je cieľom Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní[9], ktorá bola transponovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky[10]. V súlade so smernicou sa rozšírilo uvádzané právo aj na podozrivú osobu, na ostatné úkony v rámci trestného konania, ako porada obvineného a obhajcu pri procesných úkonoch, využitie technického zariadenia určeného na prenos obrazu a zvuku, ustanovenie tlmočníka v prípade vyhlásenia osoby, že rozumie jazyku v ktorom sa koná, ale jej jazykové znalosti sú nedostatočné na riadne uplatnenie jej práv a v neposlednom rade aj právo na preklad základných písomností trestného konania, súvisiacich s pozbavením osobnej slobody osoby, obžaloba, obvinenie, rozsudok alebo iných písomností. Významným je aj právo na bezodkladné poskytnutie informácií s cieľom umožnenia jeho účinného uplatňovania, v prístupnej forme, ktoré bolo v časti spôsobu a obsahu poučenia obvineného do národnej legislatívy[11] prevzaté zo Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ o práve na informácie v trestnom konaní[12]. Dotýka sa poučenia obvineného, ktorý bol zadržaný alebo zatknutý, o právach na naliehavú lekársku pomoc, nazerať do spisov, o maximálnej lehote obmedzenia na slobode a vyrozumenia rodinného príslušníka alebo inej osoby v prípade vzatia do väzby.

Priznanie ďalších práv obvinenému, resp. podozrivému, obmedzenému na osobnej slobode, t. j. informovanie tretej osoby a v prípade cudzinca aj konzulárneho úradu štátu, ktorého je občanom alebo na území, ktorého má trvalý pobyt, s presne vymedzeným určením, kedy je možné predmetné právo uplatniť, jeho priznanie aj osobám, ktoré boli zadržané alebo zatknuté, s konkretizáciou na zadržaného alebo zatknutého mladistvého, kedy je orgán činný v trestnom konaní povinný informovať o tejto skutočnosti zákonného zástupcu mladistvého, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a opatrovníka, ak ho má mladistvý ustanoveného a špecifikácia komunikácie s treťou osobou, ktorá sa uskutočňuje telefonicky, podlieha kontrole a jej počet je obmedzený, boli transponované zo Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ[13].

---

[9] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 280, 26.10.2010).

[10] Zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[11] Zákon č. 174/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[12] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 142, 1.6.2012).

[13] Smernica Európskeho parlamentu a Rady2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby

Stanovenie pravidiel náležitého zohľadnenia právoplatného odsúdenia vyneseného voči slovenským občanom súdmi iných členských štátov Únie, ak sa jedná o trestný čin aj podľa slovenského právneho poriadku, presadzovanie užšej spolupráce medzi príslušnými orgánmi členských štátov Únie s cieľom zabrániť nepriaznivým následkom vedenia prípadného súbežného trestného konania v dvoch alebo viacerých členských štátoch, sú ďalšie požiadavky rámcových rozhodnutí o zohľadňovaní odsúdení[14] a o predchádzaní kolíziám[15].

Právny poriadok Slovenskej republiky vo vzťahu k smernici o prezumpcii neviny[16], ktorej cieľom je stanovenie minimálnych pravidiel týkajúcich sa prezumpcie neviny a práva byť prítomný na súdnom konaní, najmä v súvislosti s verejným vyhlásením o vine, dôkazným bremenom, právom odoprieť výpoveď a právo nevypovedať vo vlastný neprospech, právo na nové súdne konanie a účinné opravné prostriedky v prípade porušenia ich práv, je v jej súlade, preto sa transpozícia vykonala iba doplnením tranpozičnej prílohy zákonom o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov[17].

Kolobeh „špinavých peňazí" je latentnou hrozbou voči základom demokracie, pričom osobitnú hrozbu predstavuje financovanie terorizmu, preto je nevyhnutné vytvoriť systém legislatívnych, technických a organizačno-personálnych opatrení, ktoré budú efektívne fungovať aj na národnej úrovni. Do vnútroštátneho právneho poriadku sa transponovala smernica 2018/1673[18], ktorej cieľom je vzhľadom na narúšanie integrity a stability finančného sektora, vnútorného trhu a bezpečnosti Únie, bojovať proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva.

Do katalógu trestných činov Trestného zákona bol doplnený trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti z dôvodu zabezpečenia pôsobnosti zákona aj vtedy, kedy došlo k spáchaniu trestnej činnosti aj mimo územia Slovenska a nejde o páchateľa, ktorý ma na území Slovenska trvalý pobyt.

Vzhľadom na požadovanie trestnosti vyplývajúcej s čl. 3 ods. 1 písm. b) predmetnej smernice bola vykonaná zmena v národnej legislatíve súvisiaca so sankcionovaním

---

po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody (Ú. v. EÚ L 294, 6.11.2013).

[14] Rámcové rozhodnutie Rady 2008/675/SVV z 24. júla 2008 o zohľadňovaní odsúdení v členských štátoch Európskej únie v novom trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 220, 15.8.2008).

[15] Rámcové rozhodnutie Rady 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomocí v trestných veciach a ich urovnávaní (Ú. v. EÚ L 328, 15.12.2009).

[16] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 65, 11.3.2016).

[17] Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[18] SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2018/1673 z 23. októbra 2018 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva.

zatajovania existencie veci, jej pôvodu, či umiestnenia a pod. Uvedené sa dotýka veci, ktorá je výnosom z trestnej činnosti spáchanej iným skutkom. Ďalej ide o úpravu, podľa ktorej bude prísnejšie sankcionované dopustenie sa trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti vo vzťahu k veci, pochádzajúcej z obzvlášť závažného zločinu. Predmetná smernica si vyžadovala transpozíciu aj ďalších inštitútov ako trestnosť napomáhania, navádzania, podnecovania a pokusu, ukladanie účinných, primeraných a odrádzajúcich trestných sankcií, úpravu priťažujúcich okolností, trestnú zodpovednosť právnických osôb, taktiež zaistenie a konfiškáciu výnosov z trestnej činnosti a premlčanie, čo je vo vnútroštátnom právnom poriadku riešené normatívnym spôsobom. Významným z hľadiska prevencie spoločnosti je pri uvedenom trestnom čine zavedenie nedbanlivostnej formy zavinenia, pričom rozhodujúcou bola potreba vyzdvihnutia opatrnosti odôvodnenej zvýšenou kriminalitou v tejto oblasti v poslednom období. Pri nedbanlivostnej forme spáchania tohto trestného činu ide o ukrytie veci, prevedenie veci na seba alebo na iného, prechovávanie alebo užívanie veci, ktorá je výnosom z trestnej činnosti spáchanej inou osobou, alebo umožnenie zatajenia pôvodu alebo zistenie pôvodu veci, ktorá je výnosom z trestnej činnosti spáchanej iným skutkom, čo znamená konať tak, aby informácia o pôvode veci bola utajená alebo skreslená.

V súvislosti s transpozíciou smernice 2014/42/EU[19] do trestného práva Slovenskej republiky sa zaviedol nový inštitút ochranného opatrenia (rozšírená konfiškácia) – zhabanie časti majetku, ktorý vychádza z modelu Talianska, kde je dôraz kladený na ochranu spoločnosti pred páchaním trestnej činnosti zhabaním majetku, ktorý nemá priamu súvislosť s trestným činom. Uvedeným sa má zabezpečiť ochrana pred recidívou páchateľov a taktiež odradiť potencionálnych páchateľov trestnej činnosti, takže má preventívny a ochranný charakter. Z predmetnej smernice vyplýva, že: „Rozšírená konfiškácia by mala byť možná v prípadoch, keď je súd presvedčený, že dotknutý majetok pochádza z trestnej činnosti. To neznamená, že sa musí preukázať, že dotknutý majetok pochádza z trestnej činnosti. Členské štáty môžu stanoviť, že by napríklad postačovalo, ak súd zváži pravdepodobnosť alebo sa odôvodnene domnieva, že je značne pravdepodobnejšie, že dotknutý majetok bol získaný z trestnej činnosti ako z inej činnosti. V tejto súvislosti musí súd zvážiť konkrétne okolnosti veci vrátane skutočností a dostupných dôkazov, na základe ktorých možno vydať rozhodnutie o rozšírení konfiškácie. Skutočnosť, že majetok osoby je neprimeraný k jeho zákonnému príjmu, by mohla spolu s ostatnými skutočnosťami viesť k záveru súdu, že majetok pochádza z trestnej činnosti. Členské štáty by tiež

[19] SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2014/42/EÚ z 3. apríla 2014 o zaistení a konfiškácii prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii.

mohli stanoviť požiadavku týkajúcu sa určitého obdobia, počas ktorého by sa majetok mohol považovať za majetok pochádzajúci z trestnej činnosti."[20]
Vnútroštátna právna úprava ako podmienky pre uloženie tohto opatrenia páchateľovi uvádza, že páchateľ je uznaný za vinného za trestný čin, ktorým získal majetkový prospech a nebol mu uložený trest prepadnutia majetku a existencia skutočností, na základe ktorých má súd za to, že majetok má pôvod v trestnej činnosti. Vychádzajúc z právnych úprav iných štátov a aplikačnej praxe bolo stanovené časové rozpätie najviac na 5 rokov, v ktorom sa skúma hrubý nepomer medzi hodnotou celkového majetku k príjmom páchateľa, čo znamená, že nepostačuje akýkoľvek nepomer, ale musí ísť o výraznejší nepomer, ktorý náležite zdôvodní predmetný zásah do majetkových práv páchateľa a lebo tretích osôb.
Doplnenie účelu trestného konania aj o odnímanie výnosov z trestnej činnosti vychádza z čl. 2 smernice 2014/42/EU, ktorý definuje príjmy ako „akýkoľvek hospodársky prospech pochádzajúci priamo alebo nepriamo z trestnej činnosti; môžu pozostávať z majetku v akejkoľvek podobe a zahŕňajú všetky následné opätovné investície alebo premenu priamych príjmov a akýkoľvek majetkový prospech". Definíciou v národnej legislatíve sa zabezpečuje zaistenie, prepadnutie alebo zhabanie plodov a úžitkov vecí, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti, pričom môže ísť o financie, právne dokumenty, ktoré potvrdzujú vlastnícke právo k určitej veci, alebo podiel na vlastníctve, hnuteľné alebo nehnuteľné veci.
Zmena vo vnútroštátnej legislatíve reflektovala aj na potrebu rozlíšenia dvoch zaisťovacích režimov, režimu predloženia a zaistenia veci, ktorá môže slúžiť na účely dokazovania a režimu zaistenia nástrojov trestnej činnosti a výnosov z trestnej činnosti. Uvedeným oddelením režimu zaistenia na účely dokazovania a režimu zaistenia nástrojov a výnosov z trestnej činnosti na účely ich prepadnutia alebo zhabania sa zároveň transponuje čl. 8 smernice 2014/42/EÚ, v ktorom je uvedená požiadavka, aby členské štáty dotknutej osobe po zaistení majetku, resp. veci uviedli dôvody vydania takéhoto príkazu na zaistenie. Aj právo Európskej únie jednoznačne od seba odlišuje pojem „dôkazné prostriedky" a pojmy „nástroje a výnosy z trestnej činnosti", uvedené potvrdzuje v minulosti prijaté rámcové rozhodnutie Rady 2003/577/SVV z 22 júla 2003 o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v Európskej únii, ktoré však bolo neskôr nahradené smernicou o európskom vyšetrovacom príkaze.[21]

[20] Preambula bod 21 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ z 3. apríla 2014 o zaistení a konfiškácií prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii.
[21] https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=482301, 15.9.2024.

Obchodovanie s ľuďmi

Vysoko nebezpečnou trestnou činnosťou, spojenou s vážnym porušovaním ľudskej dôstojnosti a ľudských práv je obchodovanie s ľuďmi, definované v Trestnom zákone[22], spočívajúce vo verbovaní, preprave, prechovávaní, odovzdaní alebo prevzatí ľudí, využitím prostriedkov ako podvod, lesť, únos, hrozba alebo použitie násilia, ťažkej ujmy, iné formy donucovania, zneužitia právomoci, bezbrannosti alebo zraniteľného postavenia, za účelom prostitúcie, inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce, služby, žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania. Predmetné ustanovenie reguluje aj obchodovanie s dieťaťom. V Slovenskej republike sú opatrenia, ktorými sa presadzujú práva dieťaťa zaradené takmer do všetkých oblastí, tak sociálnej, zdravotnej, výchovy a vzdelávania ako aj kultúrnej a justičnej. Napriek pozitívam v oblasti práv detí, tieto môžu byť ohrozené násilím v rôznych oblastiach života. Sexuálne vykorisťovanie detí, detská pornografia a prostitúcia nadobúdajú znepokojujúce rozmery na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni, majú zničujúci vplyv na zdravie a psychosociálny vývin detí, najmä pri zohľadnení rastúceho využívania digitálnych technológií deťmi a páchateľmi.

V súvislosti s obchodovaním s ľuďmi, sexuálnym zneužívaním, sexuálnym vykorisťovaním detí a detskou pornografiou boli do národnej legislatívy transponované smernice[23] o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania a o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii. Národná legislatíva okrem iného sa zaviazala prijať opatrenia trestne nestíhať alebo neukladať tresty obetiam trestných činov obchodovania s ľuďmi, proti ľudskej dôstojnosti alebo výroby detskej pornografie za ich účasť na vedľajšej trestnej činnosti, ak boli na jej páchanie donútené v priamej súvislosti s vystavením akémukoľvek z uvedených skutkov, minimalizovať riziká recidívy u osôb, ktoré spáchali niektorí z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti na dieťati, zabránením profesných aktivít, ktoré sa dotýkajú priameho kontaktu s deťmi, upravuje osobitné podmienky pre premlčanie trestného stíhania trestných činov sexuálneho vykorisťovania a zneužívania detí a obchodovania s nimi, ustanovuje osobitné definície detskej prostitúcie, detského pornografického predstavenia, dopĺňa definíciu prostitúcie o odkaz na dospelú

[22] § 179 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

[23] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV (Ú. v. EÚ L 101, 15.4.2011) a Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17.12.2011).

osobu, definíciu trestného činu obchodovania s ľuďmi o znak „únosu", „žobrania" ako formy nútenej služby a „zneužívania na páchanie trestnej činnosti". Zákonom č. 204/2013 Z. z.[24] došlo k transpozícii, napríklad v súvislosti s trestným stíhaním návrhu dospelej osoby na stretnutie s dieťaťom, mladším ako pätnásť rokov, realizovaný prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, s cieľom spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin detskej pornografie, trestným stíhaním zapojenia sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, alebo trestným stíhaním úmyselného získavania prístupu k detskej pornografii prostredníctvom internetu a konania založeného na vedomej účasti na detskom pornografickom predstavení.

Boj proti terorizmu

V boji proti terorizmu, vzhľadom na voľný pohyb osôb, komunikácie, technológií a prostriedkov, je nevyhnutné, aby sa na vnútroštátnej, európskej a medzinárodnej úrovni postupovalo spoločne a zosúladene, aby bola vytvorená komplexná a primeraná reakcia na teroristickú hrozbu.
Smernicou Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/541[25] sa stanovujú minimálne pravidlá vymedzenia trestných činov terorizmu a trestných činov súvisiacich s teroristickou skupinou a teroristickými činnosťami, vymedzenia trestov a sankcií, opatrení na ochranu, podporu a pomoc obetiam, napríklad lekárska a psychologická pomoc, právne a praktické poradenstvo, prístup k informáciám, podporným službám a systémom odškodnenia. V rámci smernice sú teroristické činnosti vymedzené ako verejné podnecovanie k páchaniu trestných činov terorizmu, nábor na terorizmus, poskytovanie alebo absolvovanie výcviku, napríklad zameraného na výrobu alebo používanie výbušnín, strelných zbraní, cestovanie na účely terorizmu, organizovanie takéhoto cestovania alebo jeho uľahčovanie a financovanie terorizmu.
Právny rámec spoločný pre všetky členské štáty a najmä harmonizované vymedzenie pojmu trestných činov terorizmu predstavuje referenčný základ pre výmenu informácií a spoluprácu medzi príslušnými vnútroštátnymi orgánmi podľa:

- Rámcového rozhodnutia Rady 2006/960/SVV z 18. decembra 2006 o zjednodušení výmeny informácií a spravodajských informácií medzi orgánmi presadzovania práva členských štátov Európskej únie[26];

[24] Zákon č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
[25] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/541 z 15. marca 2017 o boji proti terorizmu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV a mení rozhodnutie Rady 2005/671/SVV (Ú. v. EÚ L 88/6, 31.3.2017).
[26] Ú. v. EÚ L 386, 29.12.2006, s. 89.

- Rozhodnutia Rady 2008/615/SVV z 23. júna 2008 o zintenzívnení cezhraničnej spolupráce, najmä v boji proti terorizmu a cezhraničnej trestnej činnosti[27],
- Rozhodnutia Rady 2005/671/SVV z 20. septembra 2005 o výmene informácií a spolupráci v oblasti trestných činov terorizmu[28],
- Nariadenia Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) č. 603/2013 z 26. júna 2013 o zriadení systému Eurodac na porovnávanie odtlačkov prstov pre účinné uplatňovanie nariadenia (EÚ) č. 604/2013, ktorým sa ustanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny alebo osobou bez štátnej príslušnosti v jednom z členských štátov, a o žiadostiach orgánov členských štátov na presadzovanie práva a Europolu o porovnanie s údajmi v systéme Eurodac na účely presadzovania práva a o zmene nariadenia (EÚ) č. 1077/2011, ktorým sa zriaďuje Európska agentúra na prevádzkové riadenie rozsiahlych informačných systémov v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti[29],
- Rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi[30],
- Rámcového rozhodnutia Rady 2002/465/SVV z 13. júna 2002 o spoločných vyšetrovacích tímoch[31].[32]

Zmeny v trestnom práve súvisiace s terorizmom reflektujú nielen na požiadavky aplikačnej praxe orgánov činných v trestnom konaní, súdnej praxe a na názory odbornej verejnosti, ale aj na medzinárodné záväzky Slovenskej republiky. V rámci nového konceptu právnej úpravy terorizmu sa pôvodná skutková podstata uvedeného činu dopĺňuje a rozdeľuje na viac samostatných skutkových podstát – trestný čin teroristického útoku, trestný čin niektorých foriem účasti na terorizme, trestný čin financovania terorizmu a trestný čin cestovania na účel terorizmu. Táto zmena si vyžiadala definovanie pojmu teroristickej skupiny ako zoskupenia najmenej troch osôb, existujúcej počas určitého času na účely spáchania niektorého z trestných činov terorizmu a pre ktorú je význačné, že je koordinovaná, pričom jej členovia nemusia mať formálne vymedzené úlohy, rozvinutú štruktúru ani stálu členskú základňu.

[27] Ú. v. EÚ L 210, 6.8.2008, s. 1.
[28] Ú. v. EÚ L 253, 29.9.2005, s. 22.
[29] Ú. v. EÚ L 180, 29.6.2013, s. 1.
[30] Ú. v. ES L 190, 18.7.2002, s. 1.
[31] Ú. v. ES L 162, 20.6.2002, s. 1.
[32] Bod 3 Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/541 z 15. marca 2017 o boji proti terorizmu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV a mení rozhodnutie Rady 2005/671/SVV (Ú. v. EÚ L 88/6, 31.3.2017).

V rámci objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu teroristického útoku sú taxatívne vymedzené protiprávne konania s vyjadrením úmyslu, spočívajúcom v poškodení ústavného zriadenia alebo obranyschopnosť štátu, v narušení alebo zničení základnej politickej, hospodárskej alebo spoločenskej štruktúry štátu alebo medzinárodnej organizácie, v zastrašení obyvateľstva závažným spôsobom alebo donútení vlády alebo iného orgánu verejnej moci alebo medzinárodnej organizácie, aby niečo konala, opomenula alebo strpela.
Na rozdiel od trestného činu teroristického útoku, trestný čin niektorých foriem účasti na terorizme spočíva v nepriamom útoku. Takýmto konaním je verejné schvaľovanie alebo verejné podnecovanie k spáchaniu niektorého z trestných činov terorizmu, obhajovaním alebo ospravedlňovaním jeho prípadného spáchania, konanie páchateľa, ktorým získava výcvik alebo si osvojí zručnosti na účely spáchania niektorého z trestných činov terorizmu, alebo takýto výcvik poskytuje, alebo požiada iného, aby spáchal alebo mal účasť na jeho spáchaní.
V rámci ustanovenia trestného činu financovania terorizmu sú napríklad pokryté situácie, kedy páchateľ priamo alebo prostredníctvom inej osoby zhromažďuje alebo poskytuje veci, finančné prostriedky alebo iné prostriedky pre páchateľa, teroristickú skupinu, člena takejto skupiny alebo na spáchanie niektorého z trestných činov terorizmu. Taktiež sa postihuje konanie páchateľa, financujúceho blízku osobu toho, kto sa podieľa alebo podieľal na príprave, pokuse alebo spáchaní niektorého z uvedených trestných činov. Pri tejto právnej úprave sa zohľadňovali a zapracovali závery odporúčaní výboru MONEYVAL a FATF.
S cieľom posilniť úsilie v boji proti závažnej hrozbe terorizmu a potrebe zastaviť tok zahraničných teroristických bojovníkov bol zavedený trestný čin cestovania na účel terorizmu, za účelom spáchania niektorého z trestných činov terorizmu, okrem trestného činu teroru a trestného činu teroristického útoku.

Drogová kriminalita

S drogami sa spája široké spektrum trestnej činnosti od neoprávneného pestovania rastlín a húb obsahujúcich omamnú alebo psychotropnú látku, neoprávnenej výroby, obchodovania, prechovávania a distribúcie omamných a psychotropných látok, jedov, prekurzorov, cez rozsiahlu trestnú činnosť zameranú na získavanie drog, alebo páchanú pod ich vplyvom alebo v súvislosti s ich užívaním až po trestnú činnosť spojenú s použitím nelegálne získaných finančných prostriedkov z drogovej trestnej činnosti. V priebehu posledných rokov prešla drogová kriminalita na Slovensku podstatným vývojom, charakterizovaným najmä nárastom užívania takmer všetkých druhov drog, rozšírením distribúcie do menších miest, rozdielnosťou v kvalite jednotlivých drog s ohľadom na úroveň distribučnej siete, rozdielnou preferenciou špecifických druhov v jednotlivých regiónoch a vekového priemeru užívateľov.

Medzi agentúry Únie v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí, ktoré pracujú v oblasti drog, patria EUDA (Agentúra Európskej únie pre drogy), Europol (Agentúra Európskej únie pre spoluprácu v oblasti presadzovania práva), Frontex (Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž), Eurojust (Agentúra Európskej únie pre spoluprácu v oblasti trestného súdnictva), CEPOL (Agentúra Európskej únie pre odbornú prípravu v oblasti presadzovania práva).

V rámci Európskej únie drogovú situáciu monitorovalo Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogové závislosti (EMCDDA)[33]. Po zohľadnení vývoja predmetnej problematiky bolo nevyhnutné zrevidovať mandát centra s cieľom posilniť ho a nahradiť ho Agentúrou Európskej únie pre drogy (EUDA), ktorá sa zameria aj na riešenie ponuky drog s cieľom zníženia jej dostupnosti a obmedzenia dopytu. Na to, aby agentúra mohla poskytovať faktické, objektívne, spoľahlivé a porovnateľné dáta a analýzy dôležité pre celú Úniu, mala by sa drogovou problematikou zaoberať prostredníctvom integrovaného a vyváženého multidisciplinárneho prístupu založeného na dôkazoch ku drogám, ich užívaniu, poruchám a závislostiam súvisiacim s užívaním drog, prevencii, liečbe, starostlivosti, znižovaniu rizika a škôd, rehabilitácii, sociálnej reintegrácii a zotaveniu, trhom s drogami a ponuke drog vrátane nezákonnej výroby a nedovoleného obchodovania, ako k ďalším relevantným otázkam súvisiacich s drogami a ich dôsledkami. Prístup agentúry by mal zahŕňať ľudské práva, rodové aspekty a rodovú rovnosť, vek, zdravie, rovnosť v oblasti zdravia a sociálne hľadiská[34].

Vzhľadom na aktuálnosť témy, je potrebné spomenúť aj Alianciu európskych prístavov ako spoločnú iniciatívu verejných orgánov (polícia, colníci, pobrežná stráž a pod.) a súkromných subjektov (lodné a dopravné spoločnosti, poskytovatelia prístavných služieb) zapojených do námorného dodávateľského reťazca so zameraním na zlepšenie odolnosti týchto subjektov voči prenikaniu organizovaného zločinu. Predmetné partnerstvo je iniciatívou Plánu Európskej únie na boj proti obchodovaniu s drogami a organizovanému zločinu, ktorý prijala Európska komisia 18. októbra 2023[35] a v ktorom stanovila 17 opatrení v štyroch prioritných oblastiach, ktoré sa majú realizovať v rokoch 2024 a 2025: posilniť odolnosť logistických uzlov s Európskou prístavnou alianciou, rozložiť vysokorizikové zločinecké siete – narušať ich

[33] EMCDDA zriadené nariadením Rady (EHS) č. 302/93 (Ú. v. ES L 36, 12.2.1993, s. 1), v roku 2006 bolo prepracované nariadením EP a R (ES) č. 1920/2006 (Ú. v. EÚ L 376, 27.12.2006, s. 1).

[34] Nariadenie EP a Rady (EÚ) 2023/1322 o Agentúre Európskej únie pre drogy (EUDA) a o zmene nariadenia (ES) č. 1920/2006 (4) (Ú. v. EÚ L 166, 30.6.2023, s. 6-47).

[35] Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade o pláne EÚ na boj proti obchodovaniu s drogami a organizovanej trestnej činnosti, COM (2023) 641 final, IMMC.COM%282023%29641%20final.SLK.xhtml.1_SK_ACT_part1_v2.docx (europa.eu) ,21.08.2024.

obchodné modely a konfiškovať ich zisky, zvýšiť úsilie v oblasti prevencie, posilniť spoluprácu s medzinárodnými partnermi.

V rámci Slovenskej republiky bola v gescii medzirezortného Expertného koordinačného orgánu pre boj so zločinnosťou (MEKO) zriadená Národná expertná skupina Aliancia európskych prístavov[36]. V národných podmienkach Slovenskej republiky implementácia predmetnej iniciatívy predpokladá zabezpečovanie koordinácie zainteresovaných subjektov pri plnení cieľov pracovného plánu Aliancie európskych prístavov a stanovených národných priorít, súčinnosti útvarov pri plnení systémových požiadaviek implementácie bezpečnostných opatrení, ktoré sú zamerané na bezpečnosť prístavov, posilnenie ochrany vnútrozemskej poriečnej dopravy a prístavov pred trestnou činnosťou pašovania drog a korupciou, zvyšovanie vzdelanostnej úrovne subjektov vykonávajúcich kontroly na úseku vnútrozemskej poriečnej dopravy zameraných na modus operandi súvisiaci napríklad s drogovou, environmentálnou a korupčnou trestnou činnosťou, vybudovanie funkčného aplikačného konceptu predmetného partnerstva v podmienkach Slovenskej republiky a taktiež predpokladá analýzu oprávnení a právomocí subjektov, ako aj súvisiacich aktuálne platných právnych predpisov a vypracovanie návrhu legislatívnej základne na posilnenie právomocí týchto subjektov v súlade s potrebami iniciatívy tejto Aliancie.

Jednotlivé štáty riešenie problematiky zneužívania drog a obchodovania s nimi, regulujú vo svojich národných právnych úpravách, značne ovplyvnených tradíciami, politickým a kultúrnym vývojom. Zahŕňajú rôzne programy, ktoré sú zamerané tak na prevenciu, na zdravotnícke a sociálne služby ako aj na právne predpisy.

V Slovenskej republike tvorí základný právny rámec v drogovej problematike najmä zákon o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch, ktorý ustanovuje podmienky na pestovanie, spracovanie, výrobu, kontrolu, veľkodistribúciu, výdaj, používanie na vedecké, výskumné, výučbové a expertízne činnosti, na dovoz, vývoz, tranzit a prepravu omamných látok, psychotropných látok a prípravkov (ďalej len „omamné a psychotropné látky") a na nakladanie s odpadmi s obsahom omamných a psychotropných látok[37], zákon o priestupkoch[38], ktorý ustanovuje priestupky spáchané v súvislosti s omamnými a psychotropnými látkami, zákon o reklame[39], ktorý zakazuje reklamu liekov obsahujúcich omamné a psychotropné látky

[36] Uznesenie MEKO č. 21/2024 z 8. júla 2024 k zriadeniu Národnej expertnej skupiny Aliancia európskych prístavov.

[37] Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov, §1.

[38] Zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

[39] Zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

a prípravky, zákon o rodine[40], ktorý ustanovuje oprávnenie súdu rozhodnúť o uložení výchovného opatrenia, v osobitnom prípade môže rozhodnúť o dočasnom odňatí maloletého dieťaťa z osobnej starostlivosti rodičov (alebo iných osôb, ktorým bolo dieťa zverené alebo o ktoré sa starajú) a nariadiť takémuto dieťaťu pobyt v zariadení vykonávajúcom resocializačné programy pre drogovo a inak závislých, zákon o orgánoch štátnej správy vo veciach drogových prekurzorov, ustanovuje pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach drogových prekurzorov, opatrenia na kontrolu a monitorovanie pohybu a zaobchádzania s drogovými prekurzormi a ukladanie správnych sankcií a pokút za porušenie povinností prevádzkovateľa[41].

Osobitná pozornosť je venovaná Trestnému poriadku[42], ktorý upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené, ich páchatelia boli podľa zákona spravodlivo potrestaní a výnosy z trestnej činnosti boli odňaté a Trestnému zákonu[43].

Úvodným úsilím o aproximáciu právnych predpisov členských štátov Únie v oblasti prevencie a boja proti nezákonnému obchodovaniu s drogami bola Jednotná akcia Rady Európskej únie č. 96/750/SVV zo 17. decembra 1996[44], kde sa členské štáty usilovali o zosúladenie praxe polície, colných služieb a súdnych orgánov, právnych predpisov v súvislosti so syntetickými drogami, podporu zriadenia rýchleho informačného systému na identifikáciu drog a zaväzovali k zabezpečeniu, aby úmyselné a verejné navádzanie druhých osôb k spáchaniu trestných činov užívania alebo výroby omamných látok bolo trestným činom. Na túto akciu nadviazala Rezolúcia Rady Európskej únie z 20. decembra 1996 o ukladaní trestov za nezákonné obchodovanie s drogami[45].

Ďalšou aktivitou na zintenzívnenie boja proti organizovanému zločinu, najmä na zabránenie zneužívania prekurzorov, so zameraním na výmenu skúseností a osvedčených postupov medzi orgánmi činnými v trestnom konaní a posilnenie komunikačných kanálov na vnútroštátnej úrovni bolo Odporúčanie Rady z 25. apríla 2002[46]. Právne záväzným aktom Európskej únie, ktorý stanovuje potrebu prijať minimálne pravidlá týkajúce sa znakov skutkových podstát drogových trestných činov a ukladá prijať také opatrenia, aby členské štáty za predmetné trestné činy

[40] Zákon 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

[41] Zákon č. 331/2005 Z. z. o orgánoch štátnej správy vo veciach drogových prekurzorov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 1.

[42] Zákon č. 305/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

[43] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

[44] Ú. V. L 342, 31/12/1996, s. 6-8.

[45] COUNCIL RESOLUTION of 20 December 1996 on sentencing for serious illicit drug-trafficking (97/C 10/02),

[46] COUNCIL RECOMMENDATION of 25 April 2002 on the need to enhance cooperation and exchanges of information between the various operational units specialising in combating trafficking in precursors in the Member States of the European Unio (2002/C 114/02).

ukladali účinné, primerané a odradzujúce tresty, ďalej aby sa umožnila konfiškácia ziskov z trestnej činnosti a zaistenie trestnej zodpovednosti právnických osôb je Rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV[47]. Nové psychoaktívne látky predstavujú závažné zdravotné ale aj spoločenské riziká. Z dôvodu účinného zníženia dostupnosti týchto látok, zabránenia obchodu s uvedenými látkami, ich vymedzenia do pojmu „drogy", došlo k zmene Rámcového rozhodnutia Rady 2004/757/SVV Smernicou Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2013[48]. Ďalším zahrnutím nových psychoaktívnych látok do vymedzenia pojmu „drogy" došlo k vydaniu Smernice Komisie (EÚ) 2019/369[49] a následne Smernicou komisie (EÚ) 2020/1687[50] sa do uvedeného pojmu zahŕňa nová psychoaktívna látka Izotonitazén, ktorý je syntetické opioidné analgetikum, Smernicou komisie (EÚ) 2021/802[51] pribudli syntetické kanabinoidy, ktoré predstavujú vysoké riziko otravy a Smernicou komisie (EÚ) 2022/1326[52] pribudli syntetické katinóny so psychostimulačnými účinkami. Trestnoprávne predpisy ako aj osobitný zákon reflektuje požiadavky vyplývajúce z predmetného Rámcového rozhodnutia Rady.

Záver

Europeizácia trestného práva má pre Slovenskú republiku kľúčový význam v boji proti medzinárodnému organizovanému zločinu, keďže tento druh kriminality často presahuje hranice jednotlivých štátov. Zabezpečením harmonizácie slovenských právnych noriem s právom Európskej únie získava Slovenská republika nástroje,

---

[47] RÁMCOVÉ ROZHODNUTIE RADY 2004/757/SVV z 25. októbra 2004, ktorým sa stanovujú minimálne ustanovenia o znakoch skutkových podstát trestných činov a trestov v oblasti nezákonného obchodu s drogami (Ú. v. EÚ L 335, 11.11.2004, s. 8 – 11).

[48] SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV.

[49] DELEGOVANÁ SMERNICA KOMISIE (EÚ) 2019/369 z 13. december 2018, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zahrnutie nových psychoaktívnych látok do vymedzenia pojmu drogy, C/2018/8460, (Ú. v. EÚ L 66, 7.3.2019, s. 3-5)

[50] DELEGOVANÁ SMERNICA KOMISIE (EÚ) 2020/1687 z 2. septembra 2020, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zahrnutie novej psychoaktívnej látky N, N-dietyl-2-[[4-(1-metyletoxy) fenyl]metyl]-5-nitro-1H-benzimidazol-1-etánamín (izotonitazén) do vymedzenia pojmu drogy, C/2020/5897, (*Ú. v. EÚ L 379, 13.11.2020, s. 55 – 57)*

[51] DELEGOVANÁ SMERNICA KOMISIE (EÚ) 2021/802 z 12. marca 2021, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zaradenie nových psychoaktívnych látok metyl-3,3-dimetyl-2-{[1-(pent-4-én-1-yl)-1H-indazol-3-karbonyl]amino}butanoát (MDMB-4en-PINACA) a metyl-2-{[1-(4-fluórbutyl)-1H-indol-3-karbonyl]amino}-3,3-dimetylbutanoát (4F-MDMB-BICA) do vymedzenia pojmu drogy, C/2021/1570, (Ú. v. EÚ L 178, 20.5.2021, s. 1 – 3)

[52] Delegovaná smernica Komisie (EÚ) 2022/1326 z 18. marca 2022, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zahrnutie nových psychoaktívnych látok do vymedzenia pojmu drogy, C/2022/1552, (Ú. v. EÚ L 200, 29.7.2022, s. 148 – 151)

ktoré umožňujú efektívnejšiu cezhraničnú spoluprácu, rýchlejšie stíhanie páchateľov a zabezpečenie spravodlivosti na medzinárodnej úrovni. Medzinárodné zločinecké skupiny využívajú právne rozdiely medzi štátmi a ich nedostatočnú koordináciu. Vďaka Europeizácii má Slovenská republika prístup k mechanizmom, ako je európsky zatýkací rozkaz, spoločné vyšetrovacie tímy, vzájomné uznávanie rozsudkov a podpora nadnárodných inštitúcií (Europol, Eurojust, Európska prokuratúra), čo výrazne zvyšuje efektivitu stíhania medzinárodných zločinov. Implementácia spoločných európskych noriem v oblasti boja proti zločinu tiež prispieva k zlepšeniu ochrany slovenských občanov a k zvyšovaniu bezpečnosti krajiny. Europeizácia umožňuje Slovenskej republike lepšie reagovať na nové hrozby, ako sú kybernetická kriminalita a terorizmus, a zároveň zabezpečuje dodržiavanie základných práv, princípov právneho štátu a zaručenie bezpečnosti a spravodlivosti v rámci EÚ.

Zoznam použitej literatúry

1. Tomášek, M. a kol. Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2008. 13 s., ISBN 97880-7201-737-9.
2. Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie - TRETIA ČASŤ: VNÚTORNÉ POLITIKY A ČINNOSTI ÚNIE -HLAVA V: PRIESTOR SLOBODY, BEZPEČNOSTI A SPRAVODLIVOSTI - Kapitola 1: Všeobecné ustanovenia - Článok 67 (1) (bývalý článok 61 ZES a bývalý článok 29 ZEU), Úradný vestník 115 , 09/05/2008.
3. Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní (Ú. v ES L 82, 22.2.2001).
4. SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV,
5. Rámcové rozhodnutie Rady 2008/675/SVV z 24. júla 2008 o zohľadňovaní odsúdení v členských štátoch Európskej únie v novom trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 220, 15.8.2008).
6. Rámcové rozhodnutie Rady 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomocí v trestných veciach a ich urovnávaní (Ú. v. EÚ L 328, 15.12.2009).
7. Rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV z 25. októbra 2004, ktorým sa stanovujú minimálne ustanovenia o znakoch skutkových podstát trestných činov a trestov v oblasti nezákonného obchodu s drogami (Ú. v. EÚ L 335, 11.11.2004.
8. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 280, 26.10.2010).

9. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 142, 1.6.2012).
10. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody (Ú. v. EÚ L 294, 6.11.2013).
11. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 65, 11.3.2016).
12. Smernica európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1673 z 23. októbra 2018 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva.
13. Smernica európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2014/42/EÚ z 3. apríla 2014 o zaistení a konfiškácii prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii.
14. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV (Ú. v. EÚ L 101, 15.4.2011) a Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17.12.2011).
15. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/541 z 15. marca 2017 o boji proti terorizmu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV a mení rozhodnutie Rady 2005/671/SVV (Ú. v. EÚ L 88/6, 31.3.2017).
16. Smernica európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/2103 z 15. novembra 2017, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV s cieľom zahrnúť nové psychoaktívne látky do vymedzenia pojmu drogy a ktorou sa zrušuje rozhodnutie Rady 2005/387/SVV.
17. Delegovaná smernica komisie (EÚ) 2019/369 z 13. december 2018, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zahrnutie nových psychoaktívnych látok do vymedzenia pojmu drogy, C/2018/8460, (Ú. v. EÚ L 66, 7.3.2019).
18. Bod 3 Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/541 z 15. marca 2017 o boji proti terorizmu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV a mení rozhodnutie Rady 2005/671/SVV (Ú. v. EÚ L 88/6, 31.3.2017).
19. Delegovaná smernica komisie (EÚ) 2020/1687 z 2. septembra 2020, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zahrnutie novej psychoaktívnej látky N, N-dietyl-2-[[4-(1-metyletoxy)

fenyl]metyl]-5-nitro-1H-benzimidazol-1-etánamín (izotonitazén) do vymedzenia pojmu drogy, C/2020/5897.
20. Delegovaná smernica komisie (EÚ) 2021/802 z 12. marca 2021, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zaradenie nových psychoaktívnych látok metyl-3,3-dimetyl-2-{[1-(pent-4-én-1-yl)-1H-indazol-3-karbonyl]amino}butanoát (MDMB-4en-PINACA) a metyl-2-{[1-(4-fluórbutyl)-1H-indol-3-karbonyl]amino}-3,3-dimetylbutanoát (4F-MDMB-BICA) do vymedzenia pojmu drogy, C/2021/1570, (Ú. v. EÚ L 178, 20.5.2021).
21. Delegovaná smernica Komisie (EÚ) 2022/1326 z 18. marca 2022, ktorou sa mení príloha k rámcovému rozhodnutiu Rady 2004/757/SVV, pokiaľ ide o zahrnutie nových psychoaktívnych látok do vymedzenia pojmu drogy, C/2022/1552, (Ú. v. EÚ L 200, 29.7.2022)
22. Preambula bod 21 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ z 3. apríla 2014 o zaistení a konfiškácií prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii.
23. Nariadenie EP a Rady (EÚ) 2023/1322 o Agentúre Európskej únie pre drogy (EUDA) a o zmene nariadenia (ES) č. 1920/2006 (4)
24. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade o pláne EÚ na boj proti obchodovaniu s drogami a organizovanej trestnej činnosti, COM (2023) 641 final.
25. COUNCIL RESOLUTION of 20 December 1996 on sentencing for serious illicit drug-trafficking (97/C 10/02).
26. COUNCIL RECOMMENDATION of 25 April 2002 on the need to enhance cooperation and exchanges of information between the various operational units specialising in combating trafficking in precursors in the Member States of the European Unio (2002/C 114/02).
27. Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov.
28. Zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
29. Zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
30. Zákon 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
31. Zákon č. 331/2005 Z. z. o orgánoch štátnej správy vo veciach drogových prekurzorov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
32. Zákon č. 305/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
33. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
34. Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

35. Zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
36. Zákon č. 174/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
37. Zákon č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
38. Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontaktné údaje

doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD., MBA
stanislav.sisulak@minv.sk
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

JUDr. Mgr. Lýdia Gladišová
lydia.gladisova@minv.sk
Prezídium Policajného zboru

UCHOVÁVANIE A OZNAMOVANIE ÚDAJOV O ELEKTRONICKEJ KOMUNIKÁCII Z POHĽADU AKTUÁLNYCH ROZHODNUTÍ SÚDNEHO DVORA EÚ[1]

RETENTION AND NOTIFICATION OF ELECTRONIC COMMUNICATIONS DATA IN THE LIGHT OF RECENT DECISIONS OF THE CJEU

Andrej Beleš[2]

Abstrakt: Súdny dvor EÚ dlhodobo rozvíja svoju rozhodovaciu činnosť k problematike možných obmedzení dôvernosti elektronických komunikácií podľa čl. 15 ods. 1 smernice 2002/58/ES. Aktuálnymi rozsudkami (napr. vo veci C-162/22 *A.G. / Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra* a ďalšími) kontinuálne rozvíja právo na súkromie ako aj právo na informačné sebaurčenie. Predkladaný príspevok tento vývoj analyzuje v kontexte § 116 TP, zákona o elektronických komunikáciách ako aj aktuálnych legislatívnych udalostí v SR (pôvodný vládny návrh *Lex atentát*).

Kľúčové slová: elektronické komunikácie, uchovávanie, oznamovanie, proporcionalita, smernica 2002/58/ES, Charta základných práv EÚ

Abstract: The CJEU has long developed its case law on the issue of possible restrictions on the confidentiality of electronic communications under Article 15(1) of Directive 2002/58/EC. Recent judgments (e.g. in Case C-162/22 *A.G. / Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra and others*) it has continuously developed the right to privacy as well as the right to informational self-determination. The present paper analyses this development in the context of Article 116 Criminal Procedure Code, the Electronic Communications Act as well as current legislative developments in the Slovak Republic (the government's original Lex assassination proposal).

Key words: electronic communications, retention, notification, proportionality, Directive 2002/58/EC, EU Charter of Fundamental Rights

[1] Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia vedeckého projektu APVV-20-0436 „Nová právna úprava správneho trestania".

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Telekomunikačné tajomstvo verzus získavanie informácií pre účely trestného konania

V aktuálnej dobe digitálnej komunikácie predstavuje otázka ochrany telekomunikačného tajomstva a získavania údajov o elektronickej komunikácii na účely napĺňania úloh orgánov verejnej moci, predovšetkým na účely trestného konania jeden z najvýznamnejších aspektov ochrany súkromia a osobných údajov jednotlivcov.[3] Základnou otázkou je, ako nájsť citlivú rovnováhu medzi slobodou a bezpečnosťou. Pri hľadaní tejto rovnováhy musíme mať na zreteli, že bezpečnosť nie je samoúčelná, ale vždy má „*na konci dňa*" slúžiť ochrane slobody.[4]

Základné právne východiská týkajúce sa **telekomunikačného tajomstva** sú v slovenskom právnom poriadku obsiahnuté v § 117 ods. 1 zákona o elektronických komunikáciách.[5] Tento právny predpis definuje, že predmetom telekomunikačného tajomstva je najmä *obsah prenášaných správ*, ktorý predstavuje jednu z kľúčových súčastí ochrany súkromia komunikujúcich strán. Ďalej sa za súčasť telekomunikačného tajomstva považujú *identifikačné údaje komunikujúcich osôb*, vrátane telefónneho čísla, obchodného mena a sídla právnickej osoby, alebo osobných údajov fyzických osôb, ako je meno, priezvisko a adresa trvalého pobytu. Významnú kategóriu – s najcitlivejším charakterom – predstavujú *prevádzkové údaje*, ktoré zahŕňajú údaje o technickom priebehu komunikácie, a *lokalizačné údaje*, ktoré umožňujú zistiť geografickú polohu zariadení pri komunikácii. Všetky uvedené údaje, ktoré nepredstavujú obsah prenášaných správ, nazývame metadáta (alebo *metaúdaje*).

Získavanie týchto údajov na účely trestného konania je upravené rozličnými ustanoveniami trestných poriadkov v jednotlivých členských štátoch EÚ. V slovenskej právnej úprave je získanie obsahu elektronickej komunikácie spolu s identifikačnými údajmi komunikujúcich strán upravené v § 115 Trestného poriadku,[6] pričom obdobná právna úprava existuje aj v Českej republike v § 88 *Trestního řádu*.[7] Na druhej strane, prevádzkové a lokalizačné údaje sú (taktiež spolu s identifikačnými údajmi komunikujúcich strán) na účely uchovávania a odovzdávania do trestného konania v slovenskom práve regulované podľa § 116 Trestného poriadku, zatiaľ čo v Česku ide o ustanovenie § 88a *Trestního řádu*. Týmto spôsobom sa v trestnom konaní

[3] K širšiemu odôvodneniu, prečo je táto problematika ohniskom konfliktu práv, pozri bližšie BELEŠ, A.: Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, s. 19 a nasl.

[4] GÄRTNER, H., KIPKER, D.-K.: Die Neuauflage der Vorratsdatenspeicherung. Lösungsansätze für zentrale Kritikpunkte am aktuellen Gesetzentwurf. Datenschutz und Datensicherheit, 2015, č. 9, s. 599.

[5] Zákon č. 452/2021 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov.

[6] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

[7] Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním /Trestní řád/.

z hľadiska zásahov do základných práv rozlišuje medzi samotným obsahom komunikácie a údajmi o jej technickom priebehu, čo vedie k rôznym úrovniam ochrany v závislosti od typu údajov.

Postup podľa § 116 Trestného poriadku (ako aj podľa § 88a *Trestního řádu*) teda predstavuje *„zákonom povolený zásah orgánov verejnej moci do súkromia fyzickej osoby, ktorý im na účely objasnenia skutočností dôležitých pre trestné konanie umožňuje získať údaje o telekomunikačnej prevádzke (ktoré sú inak predmetom telekomunikačného tajomstva alebo sa na ne vzťahuje ochrana osobných údajov)*".[8]

Právna úprava telekomunikačného tajomstva a jeho ochrana v slovenskom ako aj českom právnom poriadku predstavuje transpozíciu európskych štandardov vyplývajúcich z práva Európskej únie. Kľúčové ustanovenia sú obsiahnuté v článkoch 5, 6 a 15 smernice 2002/58/ES, známej aj ako ***smernica o súkromí a elektronických komunikáciách***.[9] Tieto články určujú rámec, v ktorom musia členské štáty zabezpečiť ochranu súkromia a dôvernosti elektronických komunikácií. Zároveň však poskytujú možnosť zaviesť výnimky v prípade, že to je nevyhnutné z dôvodu národnej bezpečnosti, obrany alebo prevencie, vyšetrovania a stíhania trestných činov. Pri výklade uvedených ustanovení je však nevyhnutné aplikovať prepojenie s relevantnými ustanoveniami Charty základných práv Európskej únie, konkrétne články 7, 8 a 11, ktoré garantujú:

- **právo na súkromie**,
- **právo na ochranu osobných údajov** (právo na informačné sebaurčenie), pričom tieto dve práva sú dotknuté najmä z toho dôvodu, že z obsahu komunikácie, ale aj v rovnakej miere zo samotných metadát je možné si vytvoriť celistvý obraz o súkromnom živote dotknutej osoby, o jej zvykoch, záľubách, rodinných a partnerských vzťahoch, zdravotnom stave a pod.
- a **slobodu prejavu**, pretože obmedzovanie dôvernosti komunikácií môže mať odradzujúci účinok od používania elektronických komunikácií, čiže od výkonu slobody prejavu, práva na šírenie a získavanie informácií.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje otázka uchovávania metadát, ktoré neobsahujú priamy obsah komunikácie, ale môžu odhaliť kľúčové informácie o čase, trvaní a mieste komunikácie, ako aj o komunikujúcich stranách. Zaznamenávanie a uchovávanie takýchto údajov *ex lege* na plošnom základe, bez individuálneho súdneho povolenia, bolo dlhodobo považované za prípustné v záujme ochrany verejného poriadku a boja proti závažnej trestnej činnosti. V rámci slovenskej právnej úpravy boli tieto údaje povinne uchovávané po dobu 6 mesiacov pri internetovej

[8] ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty, 1. vydanie, 2013, s. 92.

[9] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/58/ES z 12. júla 2002, týkajúca sa spracovávania osobných
údajov a ochrany súkromia v sektore elektronických komunikácií (smernica o súkromí a elektronických komunikáciách), Úradný vestník L 201, 31/07/2002 S. 0037 – 0047.

komunikácii a 12 mesiacov pri ostatných druhoch elektronickej komunikácie, a to na základe všeobecne záväzného právneho predpisu.

Táto právna úprava bola pôvodne harmonizovaná na úrovni EÚ smernicou 2006/24/ES,[10] ktorá zaviedla povinné plošné uchovávanie metadát v celej Únii. Avšak po preskúmaní tejto smernice v kontexte základných práv vyplývajúcich z Charty základných práv EÚ, Súdny dvor EÚ v rozsudku vo veci ***Digital Rights Ireland a Seitlinger a i.***[11] dospel k záveru, že takéto uchovávanie údajov predstavuje neprimeraný zásah do práv na súkromie a ochranu osobných údajov. Z tohto dôvodu bola smernica v roku 2014 zrušená. Následne sa aj slovenský ústavný súd rozhodol pre zrušenie vnútroštátnej právnej úpravy, ktorá umožňovala plošné a nediferencované uchovávanie metadát. Slovenský ústavný súd zároveň vyhlásil za protiústavnú aj právnu úpravu v Trestnom poriadku, ktorá bola príliš neurčitá a všeobecná, pričom umožňovala oznamovanie metadát do trestného konania vo vzťahu k okruhu trestných činov, ktorý bol príliš široký (podstatne širší ako v prípade oznamovania obsahu komunikácie).[12] Týmto rozhodnutím ústavný súd posilnil ochranu práv na súkromie a proporcionalitu voči verejnému záujmu v rámci trestného konania.

Zásahy do práva na súkromie teda musia byť prísne kontrolované a obmedzené na prípady, kde sú legitímne, nevyhnutné a primerané cieľu, ktorý sledujú. Ochrana metadát nadobúda rovnakú – totožnú vážnosť ako pri samotnom obsahu komunikácie.[13] V súčasnom právnom kontexte je uchovávanie a oznamovanie metadát o elektronickej komunikácii na účely trestného konania možné iba v rámci **prísne obmedzeného režimu, ktorý zohľadňuje kvalitatívne požiadavky na právnu úpravu**. Tieto požiadavky zahŕňajú obmedzenie len na určité kategórie osôb, zber len nevyhnutných údajov, stanovenie jasných kritérií pre závažnosť trestných činov, ktoré oprávňujú na takýto zásah, a taktiež časové ohraničenie uchovávania údajov. Zásada proporcionality zohráva rozhodujúcu úlohu, pričom zabezpečuje, že zásah do základných práv, najmä do práva na súkromie a ochranu osobných údajov, bude primeraný cieľu verejného záujmu, ktorý tento zásah odôvodňuje.

---

[10] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/24/ES z 15. marca 2006 o uchovávaní údajov vytvorených
alebo spracovaných v súvislosti s poskytovaním verejne dostupných elektronických komunikačných služieb
alebo verejných komunikačných sietí a o zmene a doplnení smernice 2002/58/ES (Ú. v. EÚ L 105, 13. 4. 2006).

[11] Rozsudok z 8. apríla 2014, *Digital Rights Ireland a i.*, C 293/12 a C 594/12, ECLI:EU:C:2014:238.

[12] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 29. apríla 2015, sp. zn. PL. ÚS 10/2014, vo výroku. Pozri tiež bod 131 a ďalšie.

[13] Napr. nález *Ústavního soudu České republiky* z 22. marca 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (Data retention I), bod 32.

Od zrušenia smernice 2006/24/ES v roku 2014 prešla ochrana metadát významným vývojom. V nasledujúcich desiatich rokoch, až do roku 2024, judikatúra Súdneho dvora EÚ postupne spresňovala požiadavky na ochranu základných práv pri uchovávaní a oznamovaní údajov o elektronickej komunikácii. V tomto vývoji sa čoraz viac zdôrazňovala nevyhnutnosť dôkladného **stupňovitého kategorizovania proporcionality zásahu do práv jednotlivcov v závislosti od závažnosti cieľa verejného záujmu, ktorý má byť týmto zásahom chránený**.

Najzásadnejšou otázkou, ktorú musia vnútroštátne súdy a orgány zohľadniť pri schvaľovaní takýchto opatrení, je proporcionalita medzi rozsahom zásahu do základných práv jednotlivých kategórií metadát a významom cieľa verejného záujmu, ktorý tento zásah odôvodňuje. Súdny dvor EÚ vo svojich rozhodnutiach, vrátane prípadov ***La Quadrature du Net a i.***, opakovane zdôrazňuje, že akékoľvek opatrenia, ktoré umožňujú plošné uchovávanie alebo oznamovanie metadát, musia byť obmedzené na nevyhnutné minimum a musia byť podrobené prísnemu dohľadu nezávislých orgánov.[14] Zároveň musí byť starostlivo posúdená miera zásahu do základných práv, pričom uchovávanie a sprístupňovanie jednotlivých kategórií údajov musí byť obmedzené iba na prípady, kde je to nevyhnutné pre ochranu dôležitých cieľov verejného záujmu, ako sú napríklad boj proti závažným trestným činom alebo až ochrana národnej bezpečnosti.

Ciele verejného záujmu, ktoré môžu odôvodniť zásah do práv jednotlivcov, sa môžu líšiť svojou závažnosťou. Na jednej strane stoja ciele, ako je ochrana verejného poriadku a verejnej bezpečnosti, ktoré sú v porovnaní s ochranou národnej bezpečnosti na nižšej úrovni. Na druhej strane, národná bezpečnosť, vzhľadom na svoju kritickú dôležitosť, predstavuje najvyššiu úroveň verejného záujmu, pričom hrozba pre národnú bezpečnosť (napr. terorizmus)[15] môže legitímne ospravedlniť veľmi intenzívne zásahy do práv jednotlivcov, ak sú tieto zásahy primerané a nevyhnutné. Ochrana národnej bezpečnosti má v rámci právneho rámca Európskej únie špecifické postavenie, čo je zdôraznené aj v čl. 15 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách.

Rozhodovacia činnosť Súdneho dvora EÚ

Rozhodovacia činnosť Súdneho dvora Európskej únie v oblasti uchovávania a oznamovania údajov o elektronických komunikáciách predstavuje dôležitý aspekt vývoja právnej ochrany základných práv a slobôd na jednej strane a bezpečnosti na druhej strane v rámci Európskej únie. Podobne ako Európsky súd pre ľudské práva, aj SDEÚ vo svojej rozhodovacej praxi usiluje o vyváženie hodnôt slobody a bezpečnosti.

[14] Rozsudok zo 6. októbra 2020, *La Quadrature du Net a i.*, C-511/18, C-512/18 a C-520/18, ECLI:EU:C:2020:791.

[15] Rozsudok *La Quadrature du Net a i.*, bod 135.

Táto rovnováha má zásadný význam, najmä pokiaľ ide o zásahy do práv na súkromie v kontexte elektronickej komunikácie, kde je nevyhnutné zabezpečiť primerané zohľadnenie bezpečnostných záujmov štátu na jednej strane a ochranu práva na súkromie, práva na informačné sebaurčenie a slobodu prejavu na druhej strane.
Chronologický prehľad rozsudkov Súdneho dvora EÚ v tejto oblasti odhaľuje postupné formovanie princípov v otázke prípustnosti uchovávania a oznamovania metadát na účely trestného konania od zrušenia smernice 2006/24 v priebehu nasledujúcich desiatich rokov:

- *Digital Rights Ireland a Seitlinger a i.* (2014),[16]
- *Tele2 Sverige AB a i.* (2016),[17]
- *Privacy International* (2020),[18]
- *La Quadrature du Net a i.* (2020),[19]
- *H. K.* (2021),[20]
- *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.* (2022),[21]
- ***SpaceNet*** (september 2022),[22]
- ***V.D. a S.R.*** (september 2022),[23]
- ***Specializirana prokuratura*** (november 2022),[24]
- ***HYA*** (február 2023),[25]
- ***HYA II*** (jún 2024),[26]
- ***A.G./Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*** (september 2023),[27]
- ***Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano*** (apríl 2024),[28]
- ***La Quadrature du Net a i. II*** (apríl 2024).[29]

[16] Rozsudok citovaný vyššie.
[17] Rozsudok z 21. decembra 2016, *Tele2 Sverige AB a i.*, C-203/15, ECLI:EU:C:2016:970.
[18] Rozsudok zo 6. októbra 2020, *Privacy International*, C-623/17, ECLI:EU:C:2020:790.
[19] Rozsudok citovaný vyššie.
[20] Rozsudok z 2. marca 2021, *H. K. (Prokuratuur)*, C-746/18, ECLI:EU:C:2021:152.
[21] Rozsudok z 5. apríla 2022, *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, C-140/20, ECLI:EU:C:2022:258.
[22] Rozsudok z 20. septembra 2022, *SpaceNet AG*, C-793/19, ECLI:EU:C:2022:702.
[23] Rozsudok z 20. septembra 2022, *V.D. a S.R.*, C-579/19, ECLI:EU:C:2022:704.
[24] Rozsudok zo 17. novembra 2022, *Specializirana prokuratura*, C-351/20, ECLI:EU:C:2022:896.
[25] Rozsudok zo 16. februára 2023, *HYA*, C-349/21, ECLI:EU:C:2023:102.
[26] Rozsudok z 13. júna 2024, *HYA II*, C-229/23, ECLI:EU:C:2024:505.
[27] Rozsudok zo 7. septembra 2023, *A.G./Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, C-162/22, ECLI:EU:C:2023:631.
[28] Rozsudok z 30. apríla 2024, *Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano*, C-178/22, ECLI:EU:C:2024:371.
[29] Rozsudok z 30. apríla 2024, *La Quadrature du Net a i. II*, C-470/21, ECLI:EU:C:2024:370.

Prvých šesť rozsudkov sme analyzovali v predchádzajúcej publikácii,[30] pričom predkladaným článkom chceme nadviazať výskumom, ako sa ďalej judikatúra vyvíjala (ďalších osem rozsudkov).[31]

Viaceré z novších rozsudkov, vrátane rozhodnutí vo veciach ***SpaceNet* (2022), *V.D. a S.R.* (2022)** a ***Specializirana prokuratura* (2022)**, sa detailnejšie venovali bližšej špecifikácii cieľov verejného záujmu, ktoré môžu legitimizovať uchovávanie a oznamovanie metadát na účely trestného konania, a proporcionalite zásahu do základných práv. Súdny dvor opakovane potvrdil, že takéto zásahy musia byť presne definované, časovo obmedzené a podrobené prísnej kontrole zo strany nezávislých orgánov.

Judikatúra pokračuje aj v roku 2023 a 2024, pričom ďalšie rozsudky, ako napríklad ***HYA* (2023)**, ***A.G./Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra* (2023)** a ***Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano* (2024)**, rozvíjajú právny rámec ochrany súkromia a osobných údajov v digitálnej ére. V týchto rozsudkoch sa riešia aj ďalšie technické a právne otázky týkajúce sa uchovávania a oznamovania údajov (napr. aj otázku možnej absencie odôvodňovania súdnych príkazov, ak bol podrobne odôvodnený návrh: *HYA* a *HYA II*),[32] ako aj sa precizuje posudzovanie proporcionality opatrení, ktoré zasahujú do práv jednotlivcov (napr. využívanie zhromaždených IP adries na účel trestnoprávnej ochrany autorských práv: *La Quadrature du Net a i. II*).

Nad rámec tejto oblasti vydal Súdny dvor aj rozsudky, ktoré sa týkajú širšieho kontextu práva na súkromie a ochranu osobných údajov, ako napríklad v prípade ***RL / Landeshauptstadt Wiesbaden*** (2024),[33] kde rozhodol o neplatnosti nariadenia o preukazoch totožnosti občanov Únie kvôli rozporu s právom na súkromie podľa Charty.

Proporcionalita zásahu do základných práv vzhľadom na závažnosť cieľa verejného záujmu

Rozsudok vydaný Súdnym dvorom EÚ vo veci **La Quadrature du Net a i.** z 6. októbra 2020 sa stal doktrinálnym základom pre ďalšie posudzovanie prípustnosti zásahov do základných práv v oblasti elektronickej komunikácie.

Jedným z kľúčových prvkov, ktorý Súdny dvor v tomto rozsudku zdôraznil, je odstupňovanie závažnosti jednotlivých opatrení (získavania jednotlivých kategórií údajov) v závislosti od cieľa verejného záujmu, ku ktorému sa tieto opatrenia

[30] BELEŠ, A.: Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, 280 s.

[31] Zameriame sa preto najmä na analýzu vybraných rozsudkov z tých, ktoré sú zvýraznené.

[32] K odôvodňovaniu súdnych rozhodnutí a ich kvalite v trestnom konaní pozri ČENTÉŠ, J.: Právo na odôvodňovanie súdnych rozhodnutí. In: JELÍNEK, J. a kol.: Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení. Praha: Leges, 2020, s. 191 a nasl.

[33] Rozsudok z 21. marca 2024, *RL / Landeshauptstadt Wiesbaden*, C-61/22, ECLI:EU:C:2024:251.

vzťahujú. Tieto ciele sa pohybujú od všeobecnej ochrany verejného poriadku a bezpečnosti, až po ochranu národnej bezpečnosti, pričom ochrana národnej bezpečnosti zaujíma najvyššie miesto na stupnici dôležitosti cieľov verejného záujmu. Súd preto jasne rozlíšil, že pri zásahoch do základných práv, ako je uchovávanie a oznamovanie metadát, musí byť prísne zohľadnená váha verejného záujmu, ktorým je zásah odôvodnený.

Stupnica jednotlivých druhov opatrení, ktoré predstavujú uchovávanie a oznamovanie metadát, ktorá spĺňa podmienku *prísnej proporcionality voči sledovanému účelu*,[34] je nasledujúca:

1) uchovávanie **údajov týkajúcich sa občianskej totožnosti** používateľov elektronických komunikačných prostriedkov,
2) uchovávanie **IP adries** pridelených zdroju spojenia,
3) **cielené uchovávanie údajov** o prenose dát a polohe (uchovávanie *pro futuro*),
4) **„urýchlené" uchovanie údajov** o prenose dát a polohe, ktoré majú poskytovatelia elektronických komunikačných služieb k dispozícii (uchovávanie *pro praeterito*),
5) **automatizovaná analýza** (všeobecné opatrenie) a zber najmä údajov o prenose dát a polohe v reálnom čase, resp. **zber technických a lokalizačných údajov v reálnom čase**, ktoré sa týkajú polohy použitých koncových zariadení a prenosu dát (cielené opatrenie),
6) **všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov o prenose dát a polohe** na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci na obmedzenú dobu pri zachovaní požiadavky nevyhnutnosti.

Táto **stupnica prípustných spôsobov nakladania s metadátami** elektronických komunikácií predstavuje dôležitý rámec pre posudzovanie proporcionality zásahov do základných práv, pričom jasne stanovuje, že iba opatrenia nevyhnutné pre konkrétny cieľ verejného záujmu môžu byť považované za zlučiteľné s právom EÚ. Nad rámec uvedenej stupnice je potrebné uviesť, čo judikatúra Súdneho dvora **dlhodobo nepripúšťa** (a to sa nezmenilo ani aktuálnymi rozsudkami): všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov – plošne všetkých elektronických komunikácií, ktoré je stanovené *ex lege*.

Povinnosť uchovávať takéto údaje plošne a bez rozlíšenia, bez ohľadu na to, či existuje spojitosť medzi uchovávanými údajmi a konkrétnou hrozbou pre verejnú bezpečnosť, predstavuje podľa súdu nadmerný zásah do súkromia a práva na ochranu osobných údajov. Tento typ uchovávania údajov podľa Súdneho dvora nezodpovedá čl. 15 ods. 1 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách v spojení s ustanoveniami čl. 7, 8, 11 a 52 ods. 1 Charty základných práv EÚ. Súdny dvor

[34] La Quadrature du Net a i., bod 129, *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, bod 51.

zdôraznil, že monitorovanie metadát, ktoré zahŕňa údaje o tom, kto, kedy, kde a s kým komunikuje, a to prakticky u celého obyvateľstva, nie je možné ospravedlniť na základe všeobecného cieľa ochrany verejného poriadku. Takéto opatrenia totiž musia byť prísne cielené a obmedzené, aby spĺňali požiadavky proporcionality a nevyhnutnosti.

V nadväznosti na rozsudok **La Quadrature du Net a i.**, Súdny dvor následne potvrdil tieto zásady aj v ďalších prípadoch, ako boli rozsudky **G.D. (Commissioner of the Garda Síochána)** z apríla 2022 a **SpaceNet** zo septembra 2022. V oboch prípadoch súd opätovne zdôraznil, že plošné uchovávanie údajov o prenose dát a lokalizácii je prípustné iba v prípade veľmi vážnych hrozieb, ako je napríklad národná bezpečnosť, a aj to len za prísnych podmienok, nie *ex lege*, ale rozhodnutím orgánu verejnej moci a na obmedzené časové obdobie.

Stupnica opatrení sa začína na úrovni uchovávania údajov týkajúcich sa občianskej totožnosti používateľov elektronických komunikačných prostriedkov.

a) Uchovávanie údajov o občianskej totožnosti používateľov elektronických komunikačných prostriedkov

Uchovávanie údajov o občianskej totožnosti zahŕňa informácie, ako sú meno, priezvisko, trvalý pobyt alebo iné identifikačné údaje, ktoré môžu byť spojené s používateľom elektronických komunikačných služieb. Tieto údaje však nie sú viazané na konkrétnu komunikáciu alebo pohyb používateľa, čo znamená, že **z nich nemožno odvodiť detaily o súkromnom živote jednotlivca**. Vzhľadom na tento fakt je uchovávanie týchto údajov z hľadiska ochrany základných práv a slobôd považované za *najmenej invazívne* zo všetkých analyzovaných opatrení. Keďže tieto údaje neodkrývajú podrobnosti o samotnej komunikácii používateľov ani o ich lokalizácii, tento mierny zásah do práv na ochranu súkromia je preto možné aplikovať najširšie – nie len vo vzťahu k ochrane národnej bezpečnosti a závažnej trestnej činnosti, ale aj k širšiemu cieľu ochrany verejnej bezpečnosti všeobecne.[35]

Z hľadiska cieľov verejného záujmu môže byť toto opatrenie aplikované na širokú škálu účelov, vrátane ochrany verejného poriadku a bezpečnosti, ako aj potláčania trestnej činnosti, a to aj menej závažnej. *A fortiori* je prípustné toto opatrenie aplikovať v kontexte závažnej trestnej činnosti a ochrany národnej bezpečnosti, kde je potrebné zabezpečiť dostatočnú identifikáciu používateľov elektronických komunikačných prostriedkov.

Zásadnou otázkou v tejto súvislosti je, že na rozdiel od uchovávania iných druhov údajov, uchovávanie občianskej totožnosti používateľov môže byť aplikované všeobecne a nediferencovane, a to priamo na základe zákona, t. j. bez potreby individuálneho posúdenia prípad od prípadu. Súdny dohľad alebo iný kontrolný mechanizmus nie je pri tomto opatrení nevyhnutný, čo znamená, že takéto

[35] Rozsudok *La Quadrature du Net a i.*, bod 157.

uchovávanie môže byť realizované *ex lege*, a teda je legitímne aj bez časového obmedzenia. Zostáva na uvážení vnútroštátneho zákonodarcu, či priamo zákonom stanoví všeobecnú povinnosť zisťovania a uchovávania totožnosti napr. pri predaji predplatených SIM kariet.[36]

b) Uchovávanie IP adries pridelených zdroju spojenia

V rámci problematiky uchovávania a oznamovania údajov o elektronickej komunikácii, jednou z kľúčových oblastí rozhodovacej činnosti Súdneho dvora EÚ je otázka uchovávania IP adries pridelených zdroju spojenia. V prípade uchovávania IP adries je rozsah zásahu do základných práv a slobôd hodnotený na podobnej úrovni ako v prípade cieleného uchovávania metadát,[37] keďže tieto údaje umožňujú **sledovať kompletnú digitálnu aktivitu používateľa internetu**. Tento fakt môže viesť k vytvoreniu podrobného profilu daného používateľa, teda podrobného obrazu o súkromnom živote, čo predstavuje výrazný zásah do práva na súkromie. Avšak, v porovnaní s uchovávaním všetkých prevádzkových a lokalizačných údajov je objem informácií získaných uchovávaním IP adries podstatne menší.

V súlade so zásadou proporcionality – toto opatrenie je považované za dôležité a prípustné z hľadiska potláčania závažnej trestnej činnosti, predchádzania vážnym hrozbám pre verejnú bezpečnosť a, čo je ešte významnejšie, ochrany národnej bezpečnosti.[38]

Uchovávanie IP adries je účinným procesným nástrojom najmä v prípade určitých druhov závažnej trestnej činnosti, ako sú trestné činy spojené s detskou pornografiou alebo sexuálnym zneužívaním detí v online priestore.[39] V týchto prípadoch je objasnenie trestnej činnosti často možné výlučne prostredníctvom IP adries, čo zdôrazňuje ich dôležitosť pri trestnom stíhaní a zistení skutkového stavu bez dôvodných pochybností.[40] Súdny dvor EÚ pritom konštatuje, že toto opatrenie môže byť uplatňované všeobecne a nediferencovane, *ex lege*, pričom nemusí byť nevyhnutne viazané na časové obmedzenie a súdny dohľad sa nevyžaduje. Na druhej strane je možné zaviesť aj systém *ad hoc* oznamovania IP adries na základe súdneho rozhodnutia v konkrétnych trestných prípadoch.

---

[36] Rozsudok *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, bod 72; resp. rozsudok *SpaceNet*, bod 99.

[37] Pozri ďalej.

[38] Rozsudok *SpaceNet*, bod 103.

[39] Porovnaj osobitný právny predpis - nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/1232 zo 14. júla 2021 o dočasnej výnimke z určitých ustanovení smernice 2002/58/ES, pokiaľ ide o používanie technológií poskytovateľmi interpersonálnych komunikačných služieb nezávislých od číslovania na spracúvanie osobných a iných údajov na účely boja proti online sexuálnemu zneužívaniu detí (Text s významom pre EHP) (OJ L 274, 30.7.2021, p. 41–51).

[40] Pozri tiež rozsudok *La Quadrature du Net a i.*, bod 154, resp. rozsudok *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, body 73 a 74.

Na zabezpečenie ochrany uchovávaných údajov pred zneužitím musia byť splnené prísne podmienky. Medzi ne patrí napríklad zavedenie hmotnoprávnych a procesných záruk, ktoré chránia osobné údaje, ako aj možnosť dotknutých osôb využiť účinné právne prostriedky, vrátane informovania o uchovaní údajov a práva na preskúmanie zákonnosti takéhoto opatrenia.

Vo vzťahu k uchovávaniu IP adries prináša neskoršia, teda súčasná rozhodovacia činnosť Súdneho dvora EÚ aktualizačné momenty. V tejto súvislosti je potrebné skúmať nedávny rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci ***La Quadrature du Net a i. II*** z apríla 2024, ktorý sa týka ochrany autorských práv a v ktorom súd riešil otázku prístupu orgánov verejnej moci k **údajom o totožnosti zodpovedajúcim IP adresám** uchovávaným poskytovateľmi verejne dostupných elektronických komunikačných služieb. V tomto rozhodnutí Súdny dvor potvrdil, že aj keď tieto údaje per se neumožňujú získať presné informácie o súkromnom živote osoby, v kombinácii a s prepojením s inými údajmi môžu tvoriť citlivú zmes, pričom prístup k nej môže predstavovať vážny zásah do súkromia.[41] Tieto údaje sú jednoznačne vhodné na identifikáciu jednotlivcov podozrivých zo spáchania trestného činu. Prístup k týmto údajom môže byť **orgánu verejnej moci príslušnému na ochranu autorských práv – v súlade so zásadou proporcionality – povolený** na účely realizácie trestnoprávnej ochrany autorských práv, avšak len v prísne stanovených podmienkach (nepriepustné oddelenie rôznych kategórií údajov), pričom systém spracovania údajov musí byť pravidelne kontrolovaný (nezávislým orgánom) a zabezpečený proti zneužitiu.

Rozvoj rozhodovacej činnosti Súdneho dvora EÚ aj v tejto oblasti ukazuje, že ochrana základných práv a slobôd musí byť vždy proporčne vyvážená s potrebou efektívneho uplatňovania opatrení na ochranu verejného poriadku, a to aj v oblasti deliktov, ktoré primárne chránia súkromnoprávne záujmy. Uchovávanie a oznamovanie IP adries je v tomto kontexte nevyhnutným nástrojom, avšak jeho použitie musí byť vždy podmienené prísnymi právnymi zárukami na ochranu práv dotknutých osôb, najmä tým, aby údaje nemohli vytvárať celistivý obraz o súkromnom živote dotknutých osôb.

c) Cielené uchovávanie údajov o prenose dát a polohe (uchovávanie pro futuro) a „urýchlené" uchovanie údajov o prenose dát a polohe, ktoré majú poskytovatelia elektronických komunikačných služieb k dispozícii (uchovávanie pro praeterito)

Cielené uchovávanie údajov o prenose dát a polohe predstavuje nástroj, ktorého účelom je od rozhodnutia *pro futuro* uchovávať údaje o komunikáciách osôb, ktoré by mohli byť podozrivé z účasti na závažnej trestnej činnosti alebo ktorých údaje by mohli byť relevantné pre ochranu národnej bezpečnosti. Toto opatrenie je typicky aplikované na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci a vyžaduje striktne

[41] Rozsudok *La Quadrature du Net a i. II* z apríla 2024, bod 81.

vymedzené podmienky jeho uplatnenia, predovšetkým vzhľadom na zásah do práva na ochranu súkromia.

Druhé opatrenie, ktoré analyzujeme, je tzv. „urýchlené" uchovávanie údajov o prenose dát a polohe, ktoré poskytovatelia elektronických komunikačných služieb už majú k dispozícii (uchovávanie dát vzniknutých v minulosti, čiže *pro praeterito*). Toto opatrenie predstavuje tzv. zmrazenie existujúcich metadát o elektronickej komunikácii, teda ochranu pred ich zničením a možnosť ich oznámenia orgánu verejnej moci v trestnom konaní. Na rozdiel od opatrenia *pro futuro*, kde sa údaje zhromažďujú s cieľom ich budúceho využitia, uchovávanie *pro praeterito* sa týka údajov, ktoré už vznikli. Toto opatrenie môže byť aplikované v prípadoch, keď je nutné uchovať dôležité údaje, pri ktorých je predpoklad, že ešte vzniknú, na účely vyšetrovania konkrétnych trestných činov.

Z hľadiska proporcionality je uchovávanie údajov *pro futuro* prípustné len na účel boja proti závažnej trestnej činnosti a ochrany pred vážnymi hrozbami pre verejnú bezpečnosť, keďže prístup k takýmto údajom umožňuje vytvorenie presného obrazu o súkromí dotknutej osoby. Oprávnenie uchovávať tieto údaje môže byť podľa Súdneho dvora EÚ stanovené aj *ex lege* vo vzťahu k vymedzenému okruhu osôb, pričom je v tomto kontexte odôvodnené najmä pozitívnymi záväzkami štátu v oblasti národnej bezpečnosti a verejného poriadku. Súdny dvor vo svojich rozhodnutiach opakovane zdôrazňuje, že takéto opatrenia musia byť obmedzené na prísne nevyhnutnú mieru zásahu do základných práv a slobôd dotknutých osôb. Uchovávanie údajov *pro futuro* by malo byť aplikované na základe objektívnych a nediskriminačných kritérií,[42] pričom kľúčovým je výber kategórií osôb, na ktoré sa opatrenie vzťahuje, alebo definícia relevantných geografických oblastí, kde sa má vykonať urýchlené uchovávanie údajov.

Intenzita zásahu do základných práv pri uchovávaní údajov *pro praeterito* je adevátna alebo podobná ako v prípade *pro futuro*, no rozdiel spočíva v časovom horizonte. V oboch prípadoch je uchovávanie údajov možné aplikovať len v súvislosti s vážnymi hrozbami pre verejné bezpečnosť, so závažnou trestnou činnosťou a ochranou národnej bezpečnosti. Obmedzenie všeobecného cieľa verejného záujmu – na závažnú trestnú činnosť alebo ohrozenie národnej bezpečnosti[43] – sa v tomto kontexte vzťahuje nielen na uchovávanie, ale aj na prístup verejných orgánov k týmto údajom. Prístup k údajom uchovávaným *pro praeterito* je možný len na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci a musí byť podrobený súdnemu prieskumu.

[42] Rozsudok *La Quadrature du Net a i.*, body 147 a nasl.; ďalej rozsudok *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, body 81 a 82. Taktiež rozsudok *SpaceNet,* body 107 a 108.

[43] Rozsudok *La Quadrature du Net a i.*, body 160 a 161; ďalej rozsudok *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, bod 85.

Na zabezpečenie ochrany základných práv dotknutých osôb sú pre obe tieto opatrenia stanovené prísne záruky ochrany pred zneužitím. Tieto záruky zahŕňajú hmotnoprávne i procesné podmienky, pričom sa vyžaduje, aby dotknuté osoby mali k dispozícii účinné právne prostriedky na ochranu proti nezákonnému zásahu do ich práv, vrátane informovania o uchovávaní a sprístupnení ich údajov.
Súdny dvor EÚ vo svojej aktuálnej rozhodovacej činnosti uvedené závery potvrdil a rozvinul najmä v prípade vo veci ***Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano*** z apríla 2024. V tomto rozsudku Súdny dvor zdôraznil, že uchovávanie údajov je prípustné len pri trestných činoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby je najmenej tri roky.
Tento rozsudok v zásade zodpovedá súčasnej

- slovenskej právnej úprave podľa § 116 Trestného poriadku,[44] kde je to obmedzené na úmyselné trestné činy s uvedenou trestnou sadzbou – s výnimkou niektorých vybraných trestných činov, pri ktorých zákonodarca usúdil, že oznamovanie metadát je vzhľadom na verejný záujem primeraným zásahom do základných práv,[45]
- ako aj českej právnej úprave podľa § 88a *Trestního řádu*,[46] kde je to rovnako obmedzené na úmyselné trestné činy s uvedenou sadzbou – pričom je taktiež stanovená výnimka pre niektoré ďalšie trestné činy.[47]

---

[44] Ust. § 116 ods. 1 TP: *„V trestnom konaní pre úmyselný trestný čin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica je najmenej tri roky […]*"

[45] Trestný čin:

- ochrany súkromia v obydlí podľa § 194a,
- podvodu podľa § 221,
- nebezpečného vyhrážania podľa § 360,
- nebezpečného prenasledovania podľa § 360a,
- šírenia poplašnej správy podľa § 361,
- podnecovania podľa § 337,
- schvaľovania trestného činu podľa § 338,
- ktorým bola spôsobená ťažká ujma na zdraví alebo smrť
- alebo pre iný úmyselný trestný čin, pri ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva.

[46] Ust. § 88a ods. 1 Trestního řádu: *„Je-li třeba pro účely trestního řízení vedeného pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně tři roky […]*"

[47] Trestný čin:

- porušenie tajomstva prepravovaných správ (§ 182 trestného zákonníka),
- podvodu (§ 209 trestného zákonníka),
- neoprávneného prístupu do počítačového systému a neoprávneného zásahu do počítačového systému alebo nosiča informácií (§ 230 trestného zákonníka),
- poskytnutia a prechovávania prístupového zariadenia a hesla k počítačovému systému a iným takým údajom (§ 231 trestného zákonníka),
- nebezpečného vyhrážania (§ 353 Trestného zákonníka),
- nebezpečného prenasledovania (§ 354 Trestného zákonníka),
- šírenia poplašnej správy (§ 357 Trestného zákonníka),

pričom Súdny dvor takto uznal, že trestné činy s touto sadzbou predstavujú závažnú trestnú činnosť a zároveň vážnu hrozbu pre verejnú bezpečnosť. Ako sme uviedli vyššie, súčasná slovenská právna úprava podľa § 116 Trestného poriadku je reakciou na zrušenie pôvodného znenia tohto ustanovenia nálezom PL. ÚS 10/2014. Zrušené znenie § 116 Trestného poriadku pripúšťalo oznámenie metadát do trestného konania *o akomkoľvek úmyselnom trestnom čine*. Ešte pred vydaním uvedeného nálezu bola takáto právna úprava – vzhľadom na nižší verejný záujem pri všetkých úmyselných trestných činoch – ako *„príliš liberálna z hľadiska charakteru možného zásahu do práva na súkromie*", pričom **Čentéš navrhoval, že by diapazón trestných činov mal byť obmedzený len na tie úmyselné trestné činy, pri ktorých je horná hranica trestnej sadzby na úrovni najmenej päť rokov**.[48] Tým by sa právna úprava podľa § 116 Trestného poriadku priblížila podmienkam získavania obsahu komunikácie podľa § 115 Trestného poriadku, avšak tieto podmienky by stále neboli totožné, pretože získavanie obsahu (§ 115 ods. 1 Trestného poriadku) je z hľadiska proporcionality verejného záujmu obmedzené na zločiny (a niektoré ďalšie vybrané trestné činy).

Súdny dvor EÚ v rámci svojich úvah v rozsudku *Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano* k predmetnej problematike pripomenul, že definícia pojmu *závažný trestný čin* je v zásade ponechaná na vnútroštátneho zákonodarcu (čo je reflexiou spoločenskej reality ako aj právnych tradícií konkrétneho členského štátu), avšak musí byť zachovaná povinnosť dodržiavať právo Únie.[49] K tomu dodávame, že Súd pri svojich úvahách nesiahol po definícii závažného trestného činu podľa čl. 2 písm. b) Dohovoru Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu,[50] podľa ktorej ide o trestné činy s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej štyri roky. Súd pri skúmaní súladu vnútroštátnej právnej úpravy s čl. 15 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách v spojení s čl. 7, 8 a 11 Charty zdôraznil nasledujúce atribúty:

- stanovenie konkrétnej trestnej sadzby ako zákonnej hranice na aplikáciu uvedeného procesného postupu má charakter objektívneho kritéria, preto je v súlade s predchádzajúcou judikatúrou,
- horná hranica na úrovni troch rokov nemá za následok to, že prístup k údajom by bol možný pri veľkej väčšine trestných činov, preto ju nemožno hodnotiť ako neprimerane nízku,

---

- podnecovania k trestnému činu (§ 364 Trestného zákonníka),
- schvaľovania trestného činu (§ 365 Trestného zákonníka)
- alebo za úmyselný trestný čin, na ktorého stíhanie je Česká republika viazaná vyhlásenou medzinárodnou zmluvou.

[48] ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty, 1. vydanie, 2013, s. 141.

[49] Rozsudok *Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano*, bod 44.

[50] Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 621/2003 Z. z.

- stanovenie takejto hornej hranice nie je nevyhnutne v rozpore so zásadou proporcionality.[51]

Okrem toho Súd zdôraznil význam nepriamych dôkazov ako podkladu pre vydanie súdneho rozhodnutia o uchovaní a oznámení údajov, teda zásah do súkromia musí byť legitimizovaný tým, že dôvodné podozrenie je podporené nepriamymi dôkazmi. Významnou podmienkou na zabezpečenie primeranosti zásahu do základných práv je, že súd má diskrečné oprávnenie **posúdiť konkrétnu závažnosť trestného činu a posúdiť tak legitímnosť a proporcinalitu zásahu do práva na súkromie v každom jednom prípade zvlášť**. Eurokonformný výklad § 116 TP by mal byť v tomto kontexte vykonávaný tak, aby vnútroštátny súd mohol v jednotlivých prípadoch dôkladne odôvodniť svoje rozhodnutie, príp. obmedziť rozsah oznamovaných údajov, najmä v prípadoch menej závažných trestných činov, pričom musí existovať dostatočne odôvodnená závažnosť činu, ktorá legitimizuje takýto zásah. Aplikáciu takého eurokonformného výkladu zjednodušuje aj zásada subsidiarity použitia tohto procesného inštitútu, ktorá bola doplnená do § 116 ods. 1 Trestného poriadku po zrušení pôvodného znenia uvedeným nálezom:[52] *„Príkaz možno vydať, ak nemožno sledovaný účel dosiahnuť inak alebo ak by bolo jeho dosiahnutie iným spôsobom podstatne sťažené.*"

Týmto spôsobom Súdny dvor EÚ rozšíril pevný právny základ pre aplikáciu cieleného a urýchleného uchovávania údajov, pričom stanovil jasné kritériá pre vyváženie medzi ochranou základných práv a verejným záujmom na potláčaní závažnej trestnej činnosti a ochrane národnej bezpečnosti.

d) Automatizovaná analýza (všeobecné opatrenie) a zber najmä údajov o prenose dát a polohe v reálnom čase, resp. zber technických a lokalizačných údajov v reálnom čase, ktoré sa týkajú polohy použitých koncových zariadení a prenosu dát (cielené opatrenie); všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov o prenose dát a polohe nie všeobecne a nediferencovane voči celému obyvateľstvu a všetkej komunikácii, ale len ex lege na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci na obmedzenú dobu pri zachovaní požiadavky nevyhnutnosti.

Automatizovaná analýza údajov, najmä údajov o prenose dát a polohe v reálnom čase, ako aj všeobecné a nediferencované uchovávanie technických a lokalizačných údajov predstavujú dva druhy opatrení, ktoré sa v rámci právneho rámca ochrany národnej bezpečnosti **vyznačujú veľmi vysokou intenzitou zásahu do základných práv a slobôd jednotlivcov**. Prvé z týchto opatrení sa týka plošného zberu a automatizovanej analýzy údajov v reálnom čase, kde sa osobitný dôraz kladie na

[51] Body 54 a nasl. uvedeného rozsudku.

[52] Táto zásada zároveň reflektuje jednu zo základných zásad trestného konania – zásadu primeranosti a zdržanlivosti. Pozri ČENTÉŠ, J.: Vývoj právnej úpravy oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke v trestnom konaní. In: ZÁHORA, J. (ed.): Teoretické a praktické problémy využívania informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní. Praha: Leges, 2017, s. 59.

technické a lokalizačné údaje súvisiace s polohou použitých koncových zariadení a prenosom dát. Tento zber môže byť cielený voči konkrétnym jednotlivcom, predovšetkým podozrivým osobám, čím sa výrazne zvyšuje intenzita zásahu do základných práv, keďže toto opatrenie umožňuje prakticky takmer úplné monitorovanie pohybu používateľov mobilných zariadení.

Druhé opatrenie zahŕňa všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov o prenose dát a polohe, ktoré však nie je aplikované *ex lege* plošne na celé obyvateľstvo (a na všetku elektronickú komunikáciu), ale *ad hoc* na základe rozhodnutia orgánu verejnej moci. Toto opatrenie je vždy časovo obmedzené a podlieha prísnej požiadavke nevyhnutnosti, pričom jeho účelom je výlučne ochrana národnej bezpečnosti.

Obidve opatrenia predstavujú značný zásah do základných práv, a to najmä práva na ochranu súkromia a osobných údajov. Zatiaľ čo automatizovaná analýza a plošný zber údajov o prenose dát a polohe sú plošnými opatreniami, aj cielené zberanie údajov v reálnom čase voči konkrétnym osobám, hoci selektívnejšie, má veľmi vysokú intenzitu zásahu. Vzhľadom na to, že toto opatrenie umožňuje vnútroštátnym orgánom presné a kontinuálne sledovanie pohybu jednotlivcov, jeho aplikácia predstavuje väčší zásah než uchovávanie údajov s následným prístupom alebo spätným oznámením lokalizačných údajov. Tento rozsiahly monitoring vyvoláva obavy najmä vzhľadom na možnosť permanentného sledovania používateľov.[53]

Z týchto dôvodov predmetné opatrenia nemožno používať na účely ochrany verejného poriadku či verejnej bezpečnosti v súvislosti s „*bežnou*" závažnou trestnou činnosťou, ale **výhradne na riešenie skutočných a aktuálnych ohrození národnej bezpečnosti,[54] ako sú teroristické útoky, vojenské konflikty** alebo ich potenciálne predvídateľné hrozby.

V rámci týchto opatrení je nevyhnutný súdny dohľad, alebo aspoň dohľad nezávislého orgánu, ktorý bude mať za úlohu preveriť existenciu hrozby pre národnú bezpečnosť, posúdiť dodržanie podmienok nevyhnutnosti a primeranosti a garantovať ochranu základných práv dotknutých osôb. Súdny prieskum musí tiež zabezpečiť, že opatrenie bude uplatňované len na striktne nevyhnutné obdobie, čím sa zamedzí jeho neprimerane dlhému trvaniu.

Dodatočne je dôležité zdôrazniť, že podobne ako opatrenia analyzované v predchádzajúcom texte, tak *a fortiori* tieto opatrenia musia byť sprevádzané prísnymi zárukami ochrany týchto údajov pred zneužitím. Tieto záruky zahŕňajú procesné a hmotnoprávne podmienky, ktoré musia byť splnené, aby sa minimalizovalo riziko zneužitia, pričom dotknuté osoby musia mať k dispozícii účinné prostriedky obrany voči prípadnému neoprávnenému prístupu alebo použitiu ich údajov.

---

[53] *La Quadrature du Net a i.*, bod 187.

[54] Tamtiež, bod 135.

e) Všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov o prenose dát a polohe ex lege

Všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov o prenose dát a polohe, ak je stanovené *ex lege* na určitý čas ako povinnosť pre poskytovateľov elektronických komunikačných služieb vo vzťahu ku všetkej elektronickej komunikácii, je podľa dlhodobej a aj aktuálnej judikatúry Súdneho dvora EÚ neprípustné. Toto opatrenie totiž porušuje článok 15 ods. 1 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách, ktorý sa vykladá v spojení so základnými právami podľa článkov 7, 8, 11 a 52 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie. V praxi to znamená, že takéto plošné uchovávanie údajov nie je možné všeobecne a nediferencovane aplikovať na celé obyvateľstvo bez ohľadu na akúkoľvek skutočnú konkrétnu alebo potenciálnu hrozbu. Uchovávanie metadát je prípustné iba v prípade, že je založené na konkrétnom rozhodnutí verejnej moci, ktoré sa prijíma *ad hoc*, a nie ako plošná povinnosť ex lege, ktorá sa aplikuje bez rozdielu na všetky prípady.

Súdny dvor vo svojom rozsudku v prípade *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána* z roku 2022 nadviazal na predchádzajúce rozhodnutie v kauze *La Quadrature du Net a i.* a potvrdil, že všeobecné sledovanie elektronickej komunikácie sa dotýka takmer celého obyvateľstva bez toho, aby bolo možné odlíšiť rizikových jednotlivcov od tých, ktorí nepredstavujú hrozbu pre verejnú bezpečnosť. Dôsledkom takéhoto sledovania je **zhromažďovanie citlivých informácií bez akéhokoľvek prepojenia medzi uchovávanými údajmi a reálnou hrozbou**. V prípade, že takéto plošné opatrenia slúžia len na boj proti závažnej trestnej činnosti a sú zavedené *ex lege* bez špecifických kritérií, sú považované za neproporcionálne, a teda v rozpore so základnými právami jednotlivcov.

Táto jasná a kategorická téza o neprípustnosti *ex lege* stanoveného plošného uchovávania údajov zostáva zachovaná aj v najnovších rozhodnutiach Súdneho dvora EÚ. Napríklad v rozsudku ***V.D. a S.R.*** zo septembra 2022, Súdny dvor rozhodoval o otázke uchovávania metadát na účely boja proti trestným činom súvisiacim so zneužívaním trhu (*insider trading*). Súd dospel k záveru, že ani v prípade, keď je uchovávanie údajov časovo obmedzené na jeden rok, takéto opatrenie nemožno ospravedlniť.

V rozsudku ***SpaceNet*** z rovnakého obdobia sa súd zaoberal nemeckou právnou úpravou, ktorá stanovuje, že z plošného a nediferencovaného uchovávania údajov je vylúčený nie len obsah komunikácie, ale aj údaje o navštívených internetových stránkach. Súd to však nebral ako relevantný argument a poukázal na to, že uchovávajú sa IP adresy, ktoré umožňujú vytvoriť kompletný profil používateľa, pričom v pomere k celej nemeckej spoločnosti len málo subjektov (približne 1300) je zaradených na zoznam subjektov, ktorých údaje sú vylúčené z uchovávania.[55] Údaje o elektronickej komunikácii osôb, ktoré sú viazané profesijným tajomstvom

[55] Rozsudok *SpaceNet,* bod 82.

(advokáti, lekári, novinári), čo bolo dlhšie predmetom oprávnenej kritiky ako masívny zásah do zákonom chráneného záujmu.[56] Vzhľadom na to, že sa plošne uchováva široké spektrum citlivých údajov, **taktiež nie je relevantným argumentom, že doba uchovávania je podľa nemeckej právnej úpravy relatívne krátka**: 4 týždne pri lokalizačných údajoch a 10 týždňov pri iných údajoch.[57] Aj v tomto prípade teda Súd potvrdil svoju staršiu tézu o neprípustnosti takého uchovávania.

Ďalšie rozhodnutie Súdneho dvora z novembra 2022 vo veci ***Specializirana prokuratura*** potvrdilo, že všeobecné a nediferencované uchovávanie údajov nie je prípustné ani na účely boja proti závažnej trestnej činnosti či predchádzania hrozbám pre verejnú bezpečnosť. V tomto prípade bolo preventívne stanovené šesťmesačné uchovávanie údajov, avšak Súdny dvor aj v tomto prípade konštatoval, že takéto opatrenie je v rozpore s analyzovanými európskymi normami ochrany základných práv.

V kontexte týchto rozhodnutí možno konštatovať, že hoci Európsky súd pre ľudské práva (ESĽP) zatiaľ neuložil rovnaký zákaz pre všeobecné uchovávanie údajov, judikatúra Súdneho dvora EÚ zostáva v zásade konštantná pri zápornom hodnotení legitimity a proporcionality proporcionality takýchto opatrení. Novšia rozhodovacia činnosť SDEÚ len dopĺňa, že ani niektoré osobitosti jednotlivých právnych úprav neodôvodňujú záver od ustálenej judikatúry.

Správne delikty a primeranosť zásahu do základných práv

Pri analyzovaní možnosti aplikácie opatrení na uchovávanie údajov o elektronickej komunikácii, konkrétne údajov konkrétne údajov o identite komunikujúcich strán, ale aj o prenose dát a lokalizácii, v prípade správnych deliktov, je potrebné pristúpiť k hodnoteniu z pohľadu aktuálnej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie. Rozhodnutie Súdneho dvora EÚ vo veci ***A.G./Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*** z roku 2023 prináša dôležité východiská na posúdenie proporcionality takýchto opatrení aj pri menej závažných deliktoch. Z pohľadu základných práv na súkromie a na informačné sebaurčenie sa otvára otázka, či objasňovanie správnych deliktov predstavuje dostatočne významný cieľ verejného záujmu na to, aby odôvodnil takýto zásah.

Tento rozsudok jasne stanovuje, že článok 15 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách v spojení s článkami 7, 8 a 11 a s článkom 52 ods. 1 Charty základných práv, vylučuje, aby osobné údaje súvisiace s elektronickými komunikáciami, zhromaždené na účely boja proti závažnej trestnej činnosti, mohli byť následne

[56] HENSSLER, M., KLEEN, J., RIEGLER, A.: Auswirkungen der Vorratsdatenspeicherung auf das Berufsgeheimnis der Ärzte und Rechtsanwälte. Medizinrecht, 2016, roč. 34, s. 850 – 857.

[57] Rozsudok *SpaceNet,* body 87 a 88.

využité na vyšetrovanie menej závažných verejnoprávnych deliktov, vrátane nesprávnych služobných postupov súvisiacich s korupciou.
Z uvedeného rozhodnutia vyplýva, že takto zhromaždené metadáta o elektronickej komunikácii nemožno použiť na menej závažné verejnoprávne delikty (správne delikty) – vrátane disciplinárnych deliktov, čo zdôrazňuje zásadu proporcionality ako kľúčový faktor pri hodnotení zásahu do základných práv. Správne delikty, hoci sú súčasťou verejného práva, v hierarchii záujmov všeobecného verejného blaha nedosahujú rovnaký význam ako závažné trestné činy.
V bode 41 rozsudku *A.G./Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra* Súdny dvor konkrétne zdôrazňuje, že boj proti nesprávnemu služobnému postupu, vrátane disciplinárnych deliktov súvisiacich s korupciou, nemožno z hľadiska dôležitosti považovať za rovnocenný cieľ boja proti závažnej trestnej činnosti alebo prevencie vážnych ohrození verejnej bezpečnosti. Inými slovami, korupčné delikty, ktoré sú klasifikované ako menej závažné priestupky, nemôžu byť z hľadiska ich závažnosti porovnávané s trestnými činmi alebo s hrozbami, ktoré ohrozujú verejnú bezpečnosť a vyžadujú si striktné bezpečnostné opatrenia.
V bode 43 predmetného rozsudku Súdny dvor uvádza, že takéto legislatívne opatrenia, ktoré umožňujú zhromažďovanie a využívanie elektronických dát na menej závažné účely, nezodpovedajú prísnym požiadavkám stíhania trestnej činnosti podľa článku 15 ods. 1 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách. Tento článok totiž jasne stanovuje, že takéto zásahy sú legitímne len striktne na účely trestného stíhania a nemôžu sa rozširovať na prípady, ktoré nesiahajú k vážnemu ohrozeniu verejnej bezpečnosti. Tento prístup vytvára výraznú hranicu medzi cieľmi trestného práva a menej závažnými správnymi deliktmi.

Aplikácia záverov Súdneho dvora v kontexte návrhu *Lex atentát*

Z uvedenej judikatúry je zrejmé, že navrhované opatrenia, ktoré boli obsiahnuté v pripravovanom návrhu zákona č. 166/2024 Z. z. o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike, tzv. *Lex atentát*, nemusia byť v súlade s právnym rámcom podľa analyzovanej smernice a Charty spolu s výkladom vytvoreným Súdny dvorom. Návrh *Lex atentát* obsahoval zmeny zákona o Policajnom zbore a zákona o elektronických komunikáciách, ktorými sa rozširujú právomoci polície na požadovanie údajov o elektronickej komunikácii osôb podozrivých z priestupkov, pričom je potrebný predchádzajúci súhlas prokurátora.
Zákon o elektronických komunikáciách mal byť podľa pôvodného návrhu doplnený nasledujúcim spôsobom:[58]

[58] Vládny návrh zákona o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9830 cit. 20. 9. 2024.

§ 117 sa dopĺňa odsekom 23, ktorý znie:
„(23) Podnik poskytujúci verejné siete alebo verejne dostupné služby je povinný s predchádzajúcim súhlasom prokurátora poskytnúť Policajnému zboru pri identifikácii osoby podozrivej zo spáchania priestupku prostredníctvom elektronickej komunikačnej službyl36b) údaje potrebné na zistenie a identifikáciu zdroja komunikácie.".
Poznámka pod čiarou k odkazu 136b znie:
„136b) § 2 ods. 3 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. v znení zákona č. …./2024 Z. z.".
Podľa zámeru predkladateľa (vlády) bolo cieľom tejto navrhovanej právnej úpravy špecificky *„posilniť oprávnenia príslušníkov Policajného zboru za účelom zvýšenia objasniteľnosti týchto priestupkov spáchaných prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby."*[59] Špecificky k danému oprávneniu uvádza dôvodová správa len všeobecné konštatovanie, že **získavanie predmetných informácií je nevyhnutné na objasnenie priestupkov spáchaných prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby**. Predkladatelia upriamili pozornosť na to, že takéto priestupky bez zistenia zdroja komunikácie nie je možné prakticky efektívne stíhať. Dôvodová správa však neobsahuje úvahy o proporcionalite zásahov do základných práv, presné vymedzenie, aké okruhy údajov sa majú uchovávať a sprístupňovať, resp. aké sú záruky ochrany základných práv. V dôvodovej správe je uvedené ustanovenie vysvetlené len všeobecne tým, že upravuje *„povinnosť podniku poskytujúcemu verejné siete alebo verejne dostupné služby poskytovať údaje nevyhnutné na objasnenie priestupkov spáchaných prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, a to po doložení predchádzajúceho súhlasu prokurátora."*[60]
Prvým problémom návrhu teda je, že neurčuje konkrétny rozsah údajov potrebných na „zistenie a identifikáciu zdroja komunikácie". Ak by bolo potrebné poskytnúť rozsiahlejšie údaje o používateľovi, ktoré zahŕňajú údaje ako IP adresa alebo adresa trvalého pobytu, takáto široká interpretácia by mohla spôsobiť neprimeraný zásah do práva na súkromie. Príloha č. 4 k zákonu o elektronických komunikáciách určuje rozsah údajov, ktoré sa považujú za *„údaje potrebné na zistenie a identifikáciu zdroja komunikácie"*:

- ak ide o telefónnu službu: telefónne číslo volajúceho, resp. meno, priezvisko a adresa trvalého pobytu, alebo obchodné meno a sídlo alebo miesto podnikania účastníka alebo registrovaného užívateľa;
- ak ide o službu prístupu k internetu a internetovú elektronickú poštu: pridelené označenie užívateľa pridelené každej komunikácii, resp. meno,

[59] Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike, s. 1. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=548663 cit. 20. 9. 2024.
[60] Tamtiež, s. 13.

priezvisko a adresa trvalého pobytu, alebo obchodné meno a sídlo alebo miesto podnikania účastníka alebo registrovaného užívateľa a adresa internetového protokolu (IP), ktorá mu bola v čase komunikácie pridelená.

Ako sme vyššie vysvetlili, uchovávanie a oznamovanie údajov o občianskej totožnosti je prípustné na účely ochrany verejného poriadku a verejnej bezpečnosti všeobecne, čo však v súlade s čl. 15 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách je stíhanie trestnej činnosti. Na rozdiel od toho, uchovávanie IP adries je prípustné na účely potláčania vážnych hrozieb pre verejnú bezpečnosť – ak je možné z týchto údajov vyvodiť presné závery o súkromnom živote dotknutej osoby. Tomu zodpovedajú len závažnejšie trestné činy (napr. adekvátne podľa rozsudku *Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano* trestné činy s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky).

Ďalším nedostatkom návrhu *Lex atentát* je nedostatočné definovanie doby spracovania a uchovávania údajov, ako aj absencia povinnosti na zničenie údajov po uplynutí doby uchovávania. Návrh taktiež nespomína povinnosť informovať dotknutú osobu o uchovávaní a spracovaní jej údajov, čo by za bežných okolností predstavovalo dôležitú garanciu ochrany jej práv. Judikatúra Súdneho dvora EÚ pritom naznačuje, že opatrenia, ktoré výrazne zasahujú do základných práv jednotlivcov, musia byť sprevádzané prísnymi právnymi zárukami.

V kontexte pôvodného návrhu zákona *Lex atentát* – a možných ďalších legislatívnych zmien (*Lex atentát II*) je teda potrebné navrhnúť ďalšie záruky, ktoré by zabezpečili ochranu základných práv dotknutých osôb. Z pohľadu proporcionality by malo byť zabezpečené, že uchovávanie a poskytovanie údajov o elektronickej komunikácii bude striktne obmedzené na prípady, ktoré predstavujú skutočnú a vážnu hrozbu pre verejnú bezpečnosť. V prípade menej závažných deliktov, pri ktorých nehrozí taký závažný zásah do verejného poriadku alebo bezpečnosti, by zhromažďovanie údajov mohlo byť v rozpore so zásadou proporcionality.

Záver

Rozvoj judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ) v otázkach uchovávania a poskytovania údajov o elektronickej komunikácii zaznamenáva v priebehu ostatných 10 rokov významný posun, najmä pokiaľ ide o ochranu práva na súkromie a práva na informačné sebaurčenie. Súdny dvor EÚ v období od jesene 2022 do jesene 2024 vydal približne osem ďalších rozsudkov, v ktorých spresňuje podmienky, za ktorých je prípustné uchovávanie a oznamovanie metadát na účely trestného konania.

Rozsudky sa primárne zaoberajú otázkou proporcionality medzi potrebou zabezpečenia verejného poriadku, predchádzania závažným hrozbám a ochranou základných práv jednotlivcov, a to odstupňovane: čím spôsobuje opatrenie závažnejší zásah do základných práv, tým musí byť vyvážené silnejším cieľom

verejného záujmu. To by *de lege ferenda* mala reflektovať aj vnútroštátna právna úprava (§ 116 Trestného poriadku).[61]

Rozsudky vykladajú čl. 15 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách v spojení s ustanoveniami Charty vo vzťahu k rôznym osobitostiam vnútroštátnych právnych úprav – napr. využívaniu IP adries pri trestnoprávnej ochrane autorského práva, definícii závažného trestného činu vzhľadom na hornú hranicu trestnej sadzby (najmenej tri roky) pri uchovávaní prevádzkových a lokalizačných údajov *pro praeterito* (tzv. „urýchlené" uchovanie údajov) alebo *pro futuro* a v množstve ďalších prípadov.

V kontexte posledného uvedeného problému je podstatná požiadavka, aby každý jednotlivý skutok kvalifikovaný ako trestný čin bol individuálne posúdený súdom z hľadiska proporcionality zásahu do základných práv a slobôd vzhľadom na závažnosť činu. Súd tak posúdil, že trestné činy s hornou hranicou trestnej sadzby tri roky a viac sú závažnými trestnými činmi, avšak musí byť zachované diskrečné oprávnenie súdu *ad hoc* posúdiť závažnosť činu a prípadne obmedziť rozsah uchovávaných a oznamovaných metadát. Preto je potrebné aplikovať eurokonformný výklad § 116 Trestného poriadku.

Súdny dvor EÚ zároveň vo svojej staršej i novšej judikatúre jednoznačne odmieta možnosť plošného a nediferencovaného uchovávania údajov o prenose dát a polohe poskytovateľmi elektronických služieb pre účely budúceho využitia ako zákonnú povinnosť. Tento postup súd odmieta aj napriek argumentácii o možných výhodách takéhoto opatrenia pre účely trestného stíhania, keďže by mohlo umožniť efektívnejšie odhaľovanie závažných trestných činov, *a fortiori* hrozieb pre národnú bezpečnosť. To sa týkalo napríklad aj prieskumu nemeckej právnej úpravy (*SpaceNet*), pričom Súd nedospel k opačnému záveru napriek tomu, že rozsah uchovávaných údajov bol mierne obmedzený a doba uchovávania je relatívne krátka. Taktiež judikatúra SDEÚ v otázke aplikácie článku 15 smernice o súkromí a elektronických komunikáciách jednoznačne vylučuje možnosť využívať metadáta o elektronickej komunikácii na účely objasňovania správnych deliktov, ako sú priestupky alebo disciplinárne delikty. Tieto údaje, ako sú prevádzkové a lokalizačné informácie, môžu byť zhromažďované len pre účely boja proti závažnej trestnej činnosti. Navrhovaná právna úprava (*Lex atentát*) zvažovala oznamovanie údajov na účely identifikácie zdroja komunikácie, teda údajov ako je občianska totožnosť, príp. aj IP adresy. Uvedený článok smernice však neumožňuje prelomenie dôvernosti komunikácií na menej závažné delikty ako sú trestné činy, čo reflektuje aj judikatúra.

[61] K úvahám nad implementovaním daných imperatívov do vnútroštátnej právnej úpravy pozri KORDÍK, M.: Sprístupňovanie (a uchovávanie) údajov o elektronickej komunikácii pre účely odhaľovania a dokazovania trestnej činnosti v rozhodovacej činnosti Súdneho dvora. In: SZABOVÁ, E., VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. (eds.): Tradičné a netradičné prístupy v trestnom práve. Zborník príspevkov z konferencie Trnavské právnické dni 2024, Trnava: Typi, s. 310 a 311.

Z uvedených záverov vyplýva, že tvorba a aplikácia vnútroštátnej právnej úpravy týkajúcej sa uchovávania a oznamovania údajov o elektronickej komunikácii si vyžaduje neustálu revíziu v súlade s požiadavkami SDEÚ.

Zoznam použitej literatúry

Vedecká literatúra

1. BELEŠ, A.: Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, 280 s.
2. ČENTÉŠ, J.: Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty, 1. vydanie, 2013, 272 s.
3. ČENTÉŠ, J.: Vývoj právnej úpravy oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke v trestnom konaní. In: ZÁHORA, J. (ed.): Teoretické a praktické problémy využívania informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní. Praha: Leges, 2017, s. 53 – 61.
4. ČENTÉŠ, J.: Právo na odôvodňovanie súdnych rozhodnutí. In: JELÍNEK, J. a kol.: Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení. Praha: Leges, 2020, s. 189 – 198.
5. GÄRTNER, H., KIPKER, D.-K.: Die Neuauflage der Vorratsdatenspeicherung. Lösungsansätze für zentrale Kritikpunkte am aktuellen Gesetzentwurf. Datenschutz und Datensicherheit, 2015, č. 9, s. 593 – 599.
6. HENSSLER, M., KLEEN, J., RIEGLER, A.: Auswirkungen der Vorratsdatenspeicherung auf das Berufsgeheimnis der Ärzte und Rechtsanwälte. Medizinrecht, 2016, roč. 34, s. 850 – 857.
7. KORDÍK, M.: Sprístupňovanie (a uchovávanie) údajov o elektronickej komunikácii pre účely odhaľovania a dokazovania trestnej činnosti v rozhodovacej činnosti Súdneho dvora. In: SZABOVÁ, E., VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. (eds.): Tradičné a netradičné prístupy v trestnom práve. Zborník príspevkov z konferencie Trnavské právnické dni 2024, Trnava: Typi, s. 304 – 311.

Internetové zdroje

8. Vládny návrh zákona o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9830 cit. 20. 9. 2024.
9. Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o niektorých opatreniach na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Slovenskej republike. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=548663 cit. 20. 9. 2024.

Rozsudky Súdneho dvora EÚ

10. Rozsudok z 8. apríla 2014, *Digital Rights Ireland a i.*, C 293/12 a C 594/12, ECLI:EU:C:2014:238.
11. Rozsudok z 21. decembra 2016, *Tele2 Sverige AB a i.*, C-203/15, ECLI:EU:C:2016:970.
12. Rozsudok zo 6. októbra 2020, *La Quadrature du Net a i.*, C-511/18, C-512/18 a C-520/18, ECLI:EU:C:2020:791
13. Rozsudok zo 6. októbra 2020, *Privacy International*, C-623/17, ECLI:EU:C:2020:790.
14. Rozsudok z 2. marca 2021, *H. K. (Prokuratuur)*, C-746/18, ECLI:EU:C:2021:152.
15. Rozsudok z 5. apríla 2022, *G. D. / Commissioner of the Garda Síochána a i.*, C-140/20, ECLI:EU:C:2022:258.
16. Rozsudok z 20. septembra 2022, *SpaceNet AG*, C-793/19, ECLI:EU:C:2022:702.
17. Rozsudok z 20. septembra 2022, *V.D. a S.R.*, C-579/19, ECLI:EU:C:2022:704.
18. Rozsudok zo 17. novembra 2022, *Specializirana prokuratura*, C-351/20, ECLI:EU:C:2022:896.
19. Rozsudok zo 16. februára 2023, *HYA*, C-349/21, ECLI:EU:C:2023:102.
20. Rozsudok zo 7. septembra 2023, *A.G./Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, C-162/22, ECLI:EU:C:2023:631.
21. Rozsudok z 21. marca 2024, *RL / Landeshauptstadt Wiesbaden*, C-61/22, ECLI:EU:C:2024:251.
22. Rozsudok z 30. apríla 2024, *Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano*, C-178/22, ECLI:EU:C:2024:371.
23. Rozsudok z 30. apríla 2024, *La Quadrature du Net a i. II*, C-470/21, ECLI:EU:C:2024:370.
24. Rozsudok z 13. júna 2024, *HYA II*, C-229/23, ECLI:EU:C:2024:505.

Rozhodnutia vnútroštátnych súdov

25. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 29. apríla 2015, sp. zn. PL. ÚS 10/2014
26. Nález *Ústavního soudu České republiky* z 22. marca 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (*Data retention I*)

Kontaktné údaje

doc. JUDr. Andrej Beleš, PhD.
Andrej.Beles@flaw.uniba.sk
Ústav európskeho práva Právnickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave

ZÁSADA LOJÁLNEJ SPOLUPRÁCE (VZÁJOMNEJ DÔVERY) MEDZI ČLENSKÝMI ŠTÁTMI EURÓPSKEJ ÚNIE A JEJ PRAKTICKÉ UPLATNENIE V RÁMCI JUSTIČNEJ SPOLUPRÁCE V TRESTNÝCH VECIACH

THE PRINCIPLE OF LOYAL COOPERATION (MUTUAL TRUST) BETWEEN THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION AND ITS PRACTICAL APPLICATION IN THE FRAMEWORK OF JUDICIAL COOPERATION IN CRIMINAL MATTERS

Sergej Romža[1]

Abstract: Justičná spolupráca medzi jednotlivými členskými štátmi Európskej únie, je neodmysliteľnou súčasťou europeizácie trestného práva.
Cieľom justičnej spolupráce je zefektívnenie tejto spolupráce, pri odhaľovaní a objasňovaní predovšetkým typovo najzávažnejších foriem trestnej činnosti.
Pre naplnenie deklarovaného cieľa tejto justičnej spolupráce sa javí nevyhnutným, aby táto spolupráca bola založená na určitých všeobecných (všeobecne uznávaných) zásadách justičnej spolupráce, medzi ktoré nepochybne patrí aj zásada lojálnej spolupráce resp. vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi Európskej únie.

Kľúčové slová: zásada vzájomnej dôvery; justičná spolupráca; europeizácia trestného práva; unifikácia trestného práva; európsky zatýkací rozkaz;

Abstract: Judicial cooperation between individual member states of the European Union is an integral part of the Europeanization of criminal law. The goal of judicial cooperation is to make this cooperation more efficient, especially in the detection and clarification of the most serious forms of criminal activities. In order to fulfill the declared goal of this judicial cooperation, it seems necessary that this cooperation was based on certain general (generally recognized) principles of judicial cooperation, which undoubtedly include the principle of loyal cooperation or mutual trust between the member states of the European Union.

Keywords: Principle of mutual trust; Judicial cooperation; Europeanization of criminal law; Unification of criminal law; European Arrest Warrant;

1Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Katedra trestného práva;

Úvod

Europeizácia trestného práva, má nepochybne svoj historický kontext, ako aj explicitné, či implicitné dôvody (účel) jej kreovania.
Europeizácia trestného práva je určitý ***proces, ktorého začiatky*** vieme spoľahlivo vysledovať do obdobia začiatkov 70. rokov 20. storočia, pričom tento proces nie je ukončený ani v súčasnosti, ba naopak nadobúda na dynamike.
Europeizácia trestného práva, a teda požiadavka na harmonizáciu trestného práva, ***vznikala*** v kontexte (na pozadí) nárastu medzinárodnej a cezhraničnej trestnej činnosti. Jednoducho internacionalizácia zločinu logicky vyvolala potrebu hľadať efektívne inštrumenty medzinárodnej trestnej spolupráce, osobitne na úrovni Európskej únie. Inak povedané internacionalizácia zločinu determinovala internacionalizácia prostriedkov – mechanizmov na jej odhaľovanie a objasňovanie.
Primárnym účelom jej vzniku bola ***snaha o efektívnejšiu spoluprácu medzi jednotlivými členskými štátmi Európskej únie (ďalej len ako „EÚ")***, pri odhaľovaní a objasňovaní predovšetkým trestných činov terorizmu, drogových trestných činov, obchodovania s ľuďmi, prania špinavých peňazí, či organizovanú trestnú činnosť, teda postihovanie typovo najzávažnejších trestných činov, avšak postupom času, sa tento katalóg trestných činov neustále rozširoval aj o ďalšie trestné činy, akými sú poškodzovanie finančných záujmov EÚ, falšovanie platobných prostriedkov, či počítačová kriminalita.
V tejto súvislosti sa žiada poznamenať, a v tomto smere sa stotožňujem s prof. TOMÁŠKOM, ***že snaha o neustále intenzívnejšiu harmonizáciu, či unifikáciu trestného práva v rámci EÚ, sa neustále argumentačne skrýva za nepochybné hodnoty, akými sú vláda práva, demokratický rozhodovací proces, či ochrana základných práv a slobôd. V poslednom období sa práve prostredníctvom tejto abstraktnej argumentácie podarilo presadiť a harmonizovať vydávanie osôb, prostredníctvom inštitútu Európskeho zatýkacieho rozkazu*** (ďalej len ako „EZR")***, či ochranu finančných záujmov EÚ, prostredníctvom zriadenia inštitútu Európskeho prokurátora.***[2]
Jednoducho tieto postupné kroky, nasvedčujú eminentnej snahe o vytvorenie unifikovaného trestného práva, čo je tendencia, ktorá je v rozpore s primárnymi cieľmi, pre ktoré sa pristúpilo k harmonizácii – europeizácii trestného práva v EÚ, ktorými bolo formulovanie základných princípov európskeho trestného súdnictva.

Podstata a ideové východiská europeizácie trestného práva

Europeizácia trestného práva, doslovne znamená „poeuropštenie" trestného práva alebo aj inak povedané „zbližovanie práva".

2 TOMÁŠEK, M.: Europeizace trestního práva. PRAHA: LINDE, 2009, s. 16.

Europeizácia trestného práva, je najčastejšie vnímaná ako určitý proces ovplyvňovania vnútroštátnych právnych vzťahov, európskym právom, najčastejšie v prípadoch, kedy príslušné právomoci, neboli výslovne odovzdané, z úrovne jednotlivých členských štátov, na úroveň Spoločenstva.[3]

V tejto súvislosti sa javí zaujímavou otázka, existencie Európskeho trestného práva, či Trestného práva Európskej únie, de lege lata.

Pojem „Európske trestné právo" sa začína objavovať v odbornej literatúre na konci 20. storočia, avšak tento pojem sa používa nejednotne.[4]

CORSTENS a PRADEL,[5] zdôrazňujú, že len obtiažne možno definovať európske trestné právo, nakoľko táto definícia nebola doposiaľ unifikovaná a kodifikovaná a navyše nie sú definične vymedzené, ani len sygnifikantné znaky tejto definície – pojmu. Z uvedeného dôvodu označení autori prezentujú zjednodušenú definíciu európskeho trestného práva, podľa ktorej *„európske trestné právo predstavuje súbor trestnoprávnych štandardov (hmotných, procesných a penitenciálnych) spoločných pre všetky európske štáty, ktorých cieľom je efektívnejší boj proti trestnej činnosti vo všeobecnosti a najmä nadnárodnej organizovanej kriminalite*".

Naopak TOMÁŠEK, existenciu európskeho práva vôbec nepripúšťa a pritom akcentuje, že existuje iba spolupráca v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie.[6]

KRATOCHVÍL,[7] vníma európske trestné právo pragmaticky, v tzv. „funkčnom poňatí", ako *„súbor noriem rôznej povahy prijatých tak orgánmi členských štátov Európskej únie alebo smerujúcich k postupnému vytváraniu trestnoprávneho systému samotnej Európskej únie, a to supranacionálnej povahy*". Možno konštatovať, že KRATOCHVÍL, nielen pragmaticky a kompilatívne zadefinoval samotnú podstatu „európskeho trestného práva", ale rovnako prezieravo zadefinoval (naznačil) budúce smerovanie „europeizácie trestného práva".

Po účinnosti Lisabonskej zmluvy, viacerí autori začínajú namiesto pojmu „európske trestné právo", používať hádam príznačnejší pojem „trestné právo Európskej únie".

KLIMEK,[8] zosumarizoval sygnifikantné kritériá charakterizujúce pojem „trestné právo Európskej únie", ktorým rozumieme „súbor právnych noriem vydaných

3 tamtiež, s. 29.

4 IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. 1. vydanie. Žilina: EUROÓDEX, 213, s. 36.

5 CORSTENS, G.; PRADEL, J.: European Criminal Law. The Hague: Kluwer Low International, 2002, s. 2.

6 TOMÁŠEK, M.: Existuje „európske trestní právo" ?. In.: Trestněprávní revue, roč. 3 (2004), č. 5, s. 146.

7 KRATOCHVÍL, V.: Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Európu a jeho význam pre európske trestní právo; rakouské skušenosti. In.: Právnik, roč. 146 (2007), č. 3, s. 274.

8 IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. 1. vydanie. Žilina: EUROÓDEX, 213, s. 39 – 40..

orgánmi Európskej únie a judikatúry Súdneho dvora Európskej únie, ktoré:
- stanovujú pravidlá trestného práva hmotného, ktoré sú členské štáty povinné prijať;
- stanovujú jednotné pravidlá trestného konania a minimálne práva osôb v trestnom konaní, ktoré sú spoločné pre všetky členské štáty;
- upravujú justičnú spoluprácu v trestných veciach medzi štátmi Európskej únie;
- upravujú postavenie, úlohy a kompetencie orgánov koordinujúcich policajnú a justičnú spoluprácu v trestných veciach medzi členskými štátmi.

Europeizácia trestného práva, je vystavaná (vo všeobecnosti) na troch ***východiskách*** :

1. medzištátna spolupráca v trestných veciach;
2. ochrana základných práv a slobôd;
3. na európskom práve;[9]

Princípy a zásady europeizácie trestného práva

Ako bolo už v úvode tohto príspevku opakovane akcentované, primárnym cieľom europeizácie trestného práva, bolo kreovanie určitých princípov a zásad, na ktorých bude založená justičná spolupráca medzi jednotlivými členskými štátmi EÚ.

Princípy a zásady, na ktorých je založená justičná spolupráca medzi jednotlivými členskými štátmi EÚ, v trestných veciach, ideovo vychádzajú z ***tzv. tvrdého jadra európskych hodnôt***, akými sú: ***sloboda, demokracia, dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd, ako aj právny štát***, ktoré boli expressis verbis, ako zásady, deklarované už v čl. 6 Zmluvy o Európskej únii (ďalej len ako"ZEÚ"), ktoré boli vzápätí potvrdené a rozšírené aj o ďalšie zásady, už označované ako „***hodnoty***" aj v čl. 2 Lisabonskej zmluvy.

Europeizácia trestného práva je založená na:

A. ***všeobecných právnych zásadách,*** ktoré obsahujú vzájomné pravidlá spoločne pre všetky členské štáty a ktoré rovnako ako v komunitárnom práve, vychádzajú z myšlienky základných ľudských práv a slobôd, pričom majú univerzálnu platnosť vo vzťahu ku všetkým uplatňovaným inštitútom, či už trestného práva hmotného alebo procesného.

B. ***osobitných právnych zásadách,*** ktoré sa uplatňujú len pri realizácii konkrétnych (vybraných) inštitútov, tvoriacich systém europeizácie trestného práca, teda nemajú univerzálnu pôsobnosť, ako je to v prípade všeobecných zásad.

Spomínané zásady europeizácie trestného práva sú kodifikované v rôznych právnych dokumentoch, akými je ZEÚ, Lisabonská zmluva, Charta základných práv a slobôd, Dohovor o ochrane základných práv a slobôd, resp. boli kreované doktrínou Súdneho dvora EÚ, či Európskeho súdu pre ľudské práva.

9 KRABIT, E.: Recherches sur la notion d´espace judiciare europeen. Presses Universitaires de Bordeaux, 1998, s. 39.

Medzi ***všeobecné zásady*** europeizácie trestného práva radíme:
1. *zásadu právneho štátu*, ktorá okrem iného vyjadruje premisu, že všetky základné práva a slobody sa chránia len v takej miere a rozsahu, dokiaľ uplatnením jedného práva alebo slobody, nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, či dokonca popretiu iného práva alebo slobody.
2. *zásada ochrany ľudských práv a základných slobôd*, ktorá garantuje osobám, voči ktorým je vedené trestné stíhanie, univerzálny rozsah práv a slobôd.
Zásada ochrany ľudských práv a základných slobôd, garantuje osobe, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, minimálny katalóg ľudských práv a slobôd, ktoré by mali právne poriadky členských štátov EÚ dosiahnuť, rešpektovanie zásady ochrany ľudských práv a základných slobôd, sa tak stáva spoločným menovateľom všetkých európskych trestných systémov a jedným zo základov ich harmonizácie.
3. *zásada legality* (čl. 49 Charty základných práv EÚ)
4. *zásada subsidiarity* (čl. 5 ods. 3 ZEÚ)
5. *zásada proporcionality* (čl. 5 ods. 4 ZEÚ);
6. *zásada lojálnej spolupráce, resp. vzájomnej dôvery* (čl. 4 ods. 3 ZEÚ);

Zásada lojálnej spolupráce a jej miesto pri realizácii justičnej spolupráce medzi členskými štátmi EÚ

Zásada lojálnej spolupráce, resp. vzájomnej dôvery, je reglementovaná v čl. 4 ods. 3 ZEÚ, podľa ktorého *„Únia a členské štáty sa vzájomne rešpektujú a vzájomne si pomáhajú pri vykonávaní úloh, ktoré vyplývajú zo zmlúv*".
Zásada lojálnej spolupráce, resp. vzájomnej dôvery, je prejavom dôvery v štruktúru a fungovanie justičných systémov členských štátov zaistiť spravodlivý proces.
Platnosť tohto princípu (zásady) potvrdil aj Súdny dvor EÚ, keď judikoval, že *„členské štáty majú vzájomnú dôveru v jednotlivé systémy trestného súdnictva a každý z nich uznáva trestné právo v inom členskom štáte, aj keby pri aplikácii vlastného práva dospel k inému riešeniu*" [10]
V poslednom období aplikačná prax je opakovane konfrontovaná, so zneužívaním princípu lojálnej spolupráce, resp. vzájomnej dôvery, na ktorom je založená justičná spolupráca medzi jednotlivými členskými štátmi EÚ, keď justičné orgány dožadujúceho štátu, pri vydávaní justičných rozhodnutí (rôznych príkazov, či rozkazov), výslovne kalkulujú s uplatňovaním tohto princípu zo strany justičných orgánov dožiadaného štátu a pritom nerešpektujú ani zákonné (procesné) podmienky na vydávanie takýchto rozhodnutí, reglementované v právnych poriadkoch dožadujúceho štátu, a ani elementárne princípy tzv. tvrdého jadra hodnôt, na ktorých je vystavaná justičná spolupráca.

10 porov. Rozsudok Súdneho dvora EÚ(S), z 11. februára 2003, v spojených veciach C – 187/01. HŰSEIN GŰZŰTOK a C – 385/01 - KLAUS BRŰGGE, bod 33.

Ide predovšetkým, o procesnú situáciu, ***keď justičný orgán dožadujúceho štátu, účelovo zakvalifikuje určitý skutok tak, aby spadal do okruhu katalogizovaných trestných činov, na ktoré sa vzťahuje právny režim Európskeho zatýkacieho rozkazu.***

Kľúčový charakter právnej kvalifikácie skutku, pre ktorý je stíhaná vydávaná osoba, je objektívne daný formálnym charakterom režimu EZR, keď justičné orgány dožiadaného štátu, neskúmajú trestnosť skutku, teda konformitu medzi právnou kvalifikáciou skutku a jeho skutkovým základom, a to ani v tom prípade, ak by išlo o celkom zjavný nesúlad, čo by mohlo vo svojich dôsledkoch evokovať legalitu úvah o účelovosti takejto právnej kvalifikácii a o flagrantnom zneužití princípu lojality spolupráce, resp. vzájomnej dôvery medzi justičnými orgánmi jednotlivých členských štátov.

Popisovaná situácia je to závažnejšia, že zákon o EZR s takouto procesnou situáciou neráta, a pre tento prípad neustanovuje osobitný dôvod na odmietnutie vykonať takýto EZR, teda pre tento prípad neposkytuje dožiadanému štátu žiadny procesný inštrument, žiadnu účinnú procesnú brzdu, ktorá by mohla reflektovať na túto procesnú situáciu.

V tejto súvislosti *vyvstáva absolútne legitímna otázka, či princíp vzájomnej dôvery, ako všeobecný princíp justičnej spolupráce v trestných veciach, je princípom absolútnym, ktorý je potrebné rešpektovať a prakticky uplatňovať formálne, a to aj vtedy, keď celkom evidentne koliduje s inými všeobecnými princípmi justičnej spolupráce, osobitne v situácii, keď koliduje s princípmi ochrany ľudských práv, ako s princípmi právneho štátu a legality, ktoré tvoria tzv. tvrdé jadro európskych hodnôt, na ktorých je založená justičná spolupráca a europeizácia trestného práva.*

Aplikačná prax ukazuje, že ***princíp justičnej kontroly*** [11], ktorý sa prakticky uplatňuje tak, že EZR vydávajú justičné orgány (autority) členských štátov EÚ, sa ***javí ako neúčinná brzda vydávania nezákonných a nespravodlivých justičných rozhodnutí, ktorými sa zasahuje do základných práv a slobôd vydávaných osôb.***

V tejto súvislosti, je potrebné si uvedomiť, že ***účelové a nezákonné justičné rozhodnutie, ktoré zneužíva vzájomnú dôveru justičných orgánov pri jeho realizácii, je rozhodnutím nespravodlivým, nerešpektujúcim princíp právneho štátu a ochrany ľudských práv, teda hodnotové (ideove) jadro europeizácie trestného práva a preto nemôže požívať právnu ochranu a rešpekt.***

Jednoducho povedané, ***prípadnú kolíziu – konkurenciu medzi princípom vzájomnej dôvery justičných orgánov a princípom právneho štátu a ochrany ľudských práv a slobôd, je potrebné riešiť v prospech zásady ochrany ľudských práv a slobôd,***

11 ***Princíp justičnej kontroly,*** sa prejavuje jednak v tom, že určitý príkaz, či iné rozhodnutie, je rozhodnutím justičného orgánu, a jednak v tom, že predmetné justičné rozhodnutie musí podliehať dostatočnej kontrole.

nakoľko táto zásada je absolútnou zásadou, na ktorej sú kreované všetky európske trestné systémy, v dôsledku uvedeného nadobúda charakter rozhodujúceho prostriedku ich harmonizácie na demokratickom základe, čo vo svojich dôsledkoch znamená, že ostatné princípy – zásady, vrátane zásady vzájomnej dôvery, je potrebné prakticky uplatňovať a interpretovať v intenciách – limitoch vymedzených princípom ochrany ľudských práv a slobôd, a to spôsobom, ktorý by garantoval jej podstaty, zmyslu a účelu, a to s využitím ***tzv. eurokonformného výkladu.***
Popisovaná procesná situácia len názorne ilustruje, akým smerom sa uberá v súčasnosti europeizácia trestného práva , keď rýchlosť a efektivita vedenie trestného stíhania sa priorizuje na úkor dodržiavania zásady ochrany ľudských práv a slobôd, v dôsledku čoho dochádza k faktickému popretiu ideových východísk, na ktorých bola europeizácia trestného práva, vo svojich začiatkoch budovaná.

Záver

Nespornou skutočnosťou je, že v trestnom práve jednotlivých štátov sa odrážajú rozdielne morálne, náboženské a kultúrne odlišnosti, rovnako ako ekonomické, politické a sociálne zvláštnosti vychádzajúce z tradícií tej ktorej krajiny.[12]
Právny rámec pre úniovú reguláciu trestného práva procesného, predstavujú predovšetkým ustanovenia čl. 82 ZEÚ, ktoré upravujú právny základ pre vydávanie právnych aktov EÚ, v oblasti trestného práva procesného.
Europeizácia trestného práva ako určitý proces zbližovania, či ovplyvňovania národných právnych poriadkov, európskym právom, nepochybne predstavuje jeden z efektívnych nástrojov na odhaľovanie a objasňovanie „nadnárodnej" kriminality páchanej na území jednotlivých členských štátov EÚ. V tejto súvislosti však vyvstáva absolútne legitímna otázka, či ak áno, aké sú limity a ciele tejto europeizácie trestného práva. V poslednom období sa nemožno ubrániť dojmu, že pôvodné ciele europeizácie trestného práva (zefektívnenie odhaľovania a objasňovania trestnej činnosti nadnárodného charakteru) sú využívané či dokonca zneužívané na postupnú unifikáciu európskeho trestného práva, čo je v rozpore s jej primárnymi cieľmi. Nevyhnutným dôsledkom tohto procesu – trendu, je favorizovanie princípov efektivity a lojality vzájomnej spolupráce medzi jednotlivými členskými štátmi EÚ, na úkor princípov a zásad, ktoré predstavujú tzv. tvrdé jadro európskych hodnôt, akými sú sloboda, demokracia, dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd, ako aj právny štát, na ktorých bola primárne vystavaná justičná spolupráca medzi členskými štátmi EÚ.
Z uvedených dôvodov, prípadnú konkurenciu – kolíziu, medzi princípom vzájomnej dôvery (lojálnej spolupráce) justičných orgánov EÚ a princípom právneho štátu a

12 KMEC, J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestného práva a vytváření skutočného európskeho trestního práva. I. vydání. PRAHA: C.H.BECK, 206, s. 186.

ochrany ľudských práv a základných slobôd (tvoriacich tzv. tvrdé jadro európskych hodnôt), je potrebné riešiť a prakticky uplatňovať v prospech zásady ochrany ľudských práv a slobôd.

Zoznam použitej literatúry

1. CORSTENS, G.; PRADEL, J.: European Criminal Law. The Hague: Kluwer Low International, 2002.
2. IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. 1. vydanie. Žilina: EUROÓDEX, 213.
3. KMEC, J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestného práva a vytváření skutočného európskeho trestního práva. I. vydání. PRAHA: C.H.BECK.
4. KRABIT, E.: Recherches sur la notion d´espace judiciare europeen. Presses Universitaires de Bordeaux, 1998.
5. KRATOCHVÍL, V.: Trestněprávní rozměr Smlouvy o Ústavě pro Európu a jeho význam pre európske trestní právo; rakouské skušenosti. In.: Právnik, roč. 146 (2007), č. 3.
6. TOMÁŠEK, M.: Existuje „európske trestní právo“ ?. In.: Trestněprávní revue, roč. 3 (2004), č. 5.
7. TOMÁŠEK, M.: Europeizace trestního práva. PRAHA: LINDE, 2009.

Súdne rozhodnutie

8. porov. Rozsudok Súdneho dvora EÚ(S), z 11. februára 2003, v spojených veciach C – 187/01. HÜSEIN GÜZŰTOK a C – 385/01 - KLAUS BRŰGGE, bod 33.

Kontaktné údaje

prof. JUDr. Sergej Romža, PhD.
sergej.romza@upjs.sk
Katedra trestného práva
Právnická fakulta Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

ROZSUDOK SÚDNEHO DVORA EÚ VO VECI GAVANOZOV II A BUDÚCNOSŤ UPLATŇOVANIA EURÓPSKEHO VYŠETROVACIEHO PRÍKAZU

THE JUDGMENT OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EU IN THE GAVANOZOV II CASE AND THE FUTURE OF THE APPLICATION OF THE EUROPEAN INVESTIGATION WARRANT

Eva Szabová[1]

Abstrakt: Predložený príspevok sa zaoberá analýzou rozsudku Gavanozov II (C-852/19), ktorý bol v roku 2021 prijatý zo strany Súdneho dvora EÚ. Predmetné rozhodnutie je považované za prelomové a to predovšetkým z toho dôvodu, že ide o vôbec prvé rozhodnutie Súdneho dvora EÚ, v rámci ktorého luxemburský súd de facto pozastavuje používanie nástroja vzájomného uznávania v oblasti trestného práva z dôvodu nedodržiavania základných práv dotknutých osôb. Na strane druhej je však nevyhnutné poukázať aj na kritické atribúty, ktoré toto rozhodnutie nanešťastie vykazuje. Gavanozov II totiž predstavuje rozsudok, ktorý je charakterizovateľný aj svojou vágnosťou a v niektorých častiach priam abstraktnosťou, logickým dôsledkom čoho bol takmer okamžitý vznik niekoľkých problémov, resp. sporných otázok súvisiacich s uplatňovaním európskeho vyšetrovacieho príkazu. Príspevok sa bude snažiť identifikovať tie najzásadnejšie otázky uvedeného charakteru, pričom zároveň bude vo vzťahu k nim formulovať adekvátne odpovede a to za súčasného nahliadnutia na relevantnú aplikačnú prax členských štátov EÚ, ktorá nasledovala bezprostredne po vynesení rozsudku Gavanozov II.

Kľúčové slová: Európsky vyšetrovací príkaz, Súdny dvor EÚ, Gavanozov II, vnútroštátne vyšetrovacie opatrenia

Abstract: The submitted contribution deals with the analysis of the judgment Gavanozov II (C-852/19), which was adopted by the Court of Justice of the EU in 2021. The decision in question is considered ground-breaking, primarily because it is the first ever decision of the Court of Justice of the EU, in which the Luxembourg court de facto suspends the use of the instrument of mutual recognition in the field of criminal law due to non-compliance with the basic

[1] Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

rights of the persons concerned. On the other hand, it is necessary to point out the critical attributes that this decision unfortunately exhibits. Indeed, Gavanozov II represents a judgment that is also characterized by its vagueness and, in some parts, downright abstractness, the logical consequence of which was the almost immediate emergence of several problems and disputed issues related to the application of the European investigation order. The contribution will try to identify the most fundamental questions of the above-mentioned character, while at the same time it will formulate adequate answers in relation to them, with a simultaneous insight into the relevant application practice of the EU member states, which followed immediately after the Gavanozov II judgment.

Key words: European Investigation Order, Court of Justice of the EU, Gavanozov II, national investigative measures.

Úvod

Dňa 11. novembra 2021 prišlo zo strany Súdneho dvora EÚ k prijatiu rozsudku číslo C-852/19, ktorý bol výsledkom prejudiciálneho konania iniciovaného Špecializovaným trestným súdom v Bulharsku (Specializiran nakazatelen săd). Predmetný rozsudok súvisel s trestným konaním, ktoré bolo na bulharskom Špecializovanom trestnom súde vedené proti Ivanovi Gavanozovi pre účasť v zločineckej skupine vytvorenej na účely páchania daňových trestných činov. Aj z tohto dôvodu nesie predmetný rozsudok zjednodušené označenie ako rozhodnutie Gavanozov II[2]. V uvedenom trestnom konaní totiž prišlo k vydaniu európskeho vyšetrovacieho príkazu (ďalej len „EVP"), na základe ktorého mali príslušné orgány Českej republiky vykonať prehliadky a zaistenia vecí a pristúpiť k výsluchu svedka formou videokonferencie. Práve v súvislosti s vydaním EVP bol zo strany bulharského

[2] Dňa 24. októbra 2019 prišlo zo strany Súdneho dvora EÚ k prijatiu rozhodnutia, ktoré je označované ako rozhodnutie Gavanazov I (C-324/17). Predmetné rozhodnutie bolo iniciované rovnako v súvislosti s trestným stíhaním Ivana Gavanozova a rovnako v súvislosti s vydaním európskeho vyšetrovacieho príkazu. Je výsledkom prejudiciálneho konania, ktoré bolo zahájené na podklade prejudiciálnej otázky súvisiacej s potrebou uvádzania opisu opravných prostriedkov uplatniteľných proti vydaniu EVP do formulára európskeho vyšetrovacieho príkazu. Súdny dvor EÚ v tejto veci poskytol nasledovnú odpoveď:
Článok 5 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach v spojení s oddielom J formulára v prílohe A tejto smernice sa má vykladať v tom zmysle, že justičný orgán členského štátu nemusí pri vydávaní európskeho vyšetrovacieho príkazu uviesť v tomto oddiele opis opravných prostriedkov, ktoré sú prípadne stanovené v jeho členskom štáte proti vydaniu takéhoto príkazu.
Toto rozhodnutie bude podrobené čiastočnej analýze v časti príspevku venovanej vzájomnému kolidovaniu rozhodnutí Gavanozov I a Gavanozov II.

súdu predložený návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý bol Súdnemu dvoru EÚ doručený dňa 21. novembra 2019. V predmetnom návrhu boli zo strany Specializiran nakazatelen săd položené luxemburskému súdu dve prejudiciálne otázky:

1. Je vnútroštátna právna úprava, ktorá neupravuje nijaký opravný prostriedok proti vydaniu európskeho vyšetrovacieho príkazu v trestných veciach na domovú prehliadku a prehliadku obchodných priestorov, na zaistenie určitých vecí a na výsluch svedka, zlučiteľná s článkom 14 ods. 1 až 4, článkom 1 ods. 4 a odôvodneniami 18 a 22 smernice 2014/41, ako aj s článkami 47 a 7 Charty v spojení s článkami 13 a 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd?
2. Je možné za takýchto okolností vydať európsky vyšetrovací príkaz v trestných veciach?

Súdny dvor EÚ odpovedal na položené prejudiciálne otázky nasledovným spôsobom:
I. Článok 14 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach v spojení s článkom 24 ods. 7 tejto smernice a článkom 47 Charty základných práv Európskej únie sa má vykladať v tom zmysle, že bráni právnej úprave členského štátu vydávajúceho európsky vyšetrovací príkaz, ktorá neupravuje nijaký opravný prostriedok proti vydaniu európskeho vyšetrovacieho príkazu na vykonanie prehliadok a zaistení, ako aj na výsluch svedka prostredníctvom videokonferencie.
II. Článok 6 smernice 2014/41 v spojení s článkom 47 Charty základných práv Európskej únie a článkom 4 ods. 3 ZEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby príslušný orgán členského štátu vydal európsky vyšetrovací príkaz na vykonanie prehliadok a zaistení, ako aj na výsluch svedka prostredníctvom videokonferencie, ak právna úprava tohto členského štátu neupravuje nijaký opravný prostriedok proti vydaniu takéhoto európskeho vyšetrovacieho príkazu.

Vzhľadom na limitovaný rozsah príspevku sa bude príspevok venovať výlučne dvom otázkam plynúcim z predmetného rozsudku, a to:

1. Akým spôsobom majú členské štáty naplniť požiadavku Súdneho dvora EÚ dotýkajúcu sa opravného prostriedku proti vydaniu EVP?
2. Na aké druhy vyšetrovacích opatrení je potrebné uplatňovať závery plynúce z rozhodnutia vo veci Gavanozov II?

Akým spôsobom majú členské štáty naplniť požiadavku Súdneho dvora EÚ dotýkajúcu sa opravného prostriedku proti vydaniu EVP?

Jedna z prvých otázok, ktoré vyplynuli z rozhodnutia Gavanozov II, sa dotýkala toho, kedy bude možné konštatovať, že legislatíva členského štátu napĺňa požiadavku existencie opravného prostriedku uplatniteľného proti vydaniu EVP. Zo znenia

predmetného rozsudku totiž nie je možné dovodiť, či na jeho podklade vznikla členským štátom povinnosť koncipovania osobitného opravného prostriedku určeného výlučne na namietanie vydania EVP. Za účelom objasnenia tejto otázky je potrebné vychádzať primárne zo znenia článkov smernice. Rozhodujúcim v tomto ohľade je konkrétne článok 14 ods. 2 smernice, v zmysle ktorého: „Vydanie EVP možno v samej veci napadnúť len žalobou podanou vo vydávajúcom štáte bez toho, aby tým boli dotknuté záruky základných práv vo vykonávajúcom štáte." Smerodajné je pritom slovné spojenie „napadnutie EVP vo veci samej", ktorým má európsky normotvorca na mysli napadnutie vydania EVP z tzv. vecných dôvodov. V nadväznosti na uvedené sa ale logicky vynára ďalšia parciálna otázka, a teda otázka čo je potrebné rozumieť pod pojmom vecné dôvody vydania EVP. Odpoveď nám žiaľ neposkytuje ani samotný európsky zákonodarca a rovnako ani Súdny dvor EÚ vo svojom rozhodnutí Gavanozov II. V zahraničnej odbornej literatúre[3] sa však možno stretnúť s doktrinálnym výkladom, v zmysle ktorého je potrebné vecnými dôvodmi vydania rozumieť:

a) nevyhnutnosť alebo relevantnosť určitého vyšetrovacieho opatrenia,
b) potrebný stupeň podozrenia na nariadenie vyšetrovacieho opatrenia, alebo
c) splnenie podmienok potrebných pre vydanie EVP koncipovaných v článku 6 ods. 1 smernice[4].

Z predmetného uchopenia pojmu „vecné dôvody vydania" možno dovodiť, že napadnutím EVP vo veci samej je potrebné rozumieť aj napadnutie vyšetrovacieho opatrenia, ktoré bolo vykonané na podklade EVP. Z vysloveného výkladu čl. 14 ods. 2 smernice teda vyplýva, že pre členské štáty neexistuje potreba zavádzania nového osobitného opravného prostriedku, ktorý by bol dostupný pre dotknutú osobu výlučne pokiaľ ide o úkon v podobe vydania EVP. Rovnako treba podotknúť, že k záveru iného charakteru nemožno dospieť ani žiadnym výkladom rozhodnutia Súdneho dvora EÚ vo veci Gavanazov II. Okrem toho s obdobným konštatovaním sa možno stretnúť aj v stanovisku generálneho advokáta Michala Bobeka publikovanom práve vo vzťahu k rozhodnutiu Gavanozov II.[5] Zosumarizujúc vyššie vyslovené úvahy a za použitia logického výkladu možno formulovať záver, že

[3] Pozri napríklad Costa Ramos, V.: Medios Procesales de impugnación de la Orden Europea de Investigación: Aportaciones a la interpretación del Art. 14 de la Directiva. In: Coral Aragüena Fango and Montserrat de Hoyos S´anchez (eds), Garant´ıas Procesales de Investigados y Acusados: situación actual en el ´ambito de la unión europea. Tirant Lo Blanch, 2018, s. 344, 346, 347

[4] Smernica upravuje dve podmienky pre vydanie EVP, a teda:
a) vydanie EVP je pri zohľadnení práv podozrivej alebo obvinenej osoby nevyhnutné a primerané na účely konania
uvedeného v článku 4 a
b) vyšetrovacie opatrenie (opatrenia) uvedené v EVP by sa mohlo (mohli) za rovnakých podmienok nariadiť v podobnom vnútroštátnom prípade

[5] Návrhy Generálneho advokáta, Michal Bobek, prednesené 29. apríla 2021, odsek 58

vydávajúci štát môže naplniť požiadavku Súdneho dvora EÚ týkajúcu sa opravného prostriedku proti vydaniu EVP dvomi spôsobmi, a to:

a) koncipovaním osobitného opravného prostriedku vo vzťahu k EVP priamo v implementačnom právnom predpise, alebo
b) preukázaním existencie opravného prostriedku, ktorý by bolo možné za bežnej situácie uplatniť vo vzťahu k vyšetrovacím opatreniam vykonaným na území vydávajúceho štátu, a ktorý je možné preukázateľne uplatniť aj v situácii vykonania predmetných úkonov na podklade EVP na území iného členského štátu.

Z uvedeného teda vyplýva, že povinnosť členských štátov koncipovať nový osobitný opravný prostriedok vo vzťahu k vydaniu EVP neexistuje, pokiaľ ich právne poriadky umožňujú napadnutie vyšetrovacieho opatrenia vykonaného na jeho základe.

Vychádzajúc z relevantných právnych predpisov jednotlivých členských štátov možno ustáliť, že členské štáty riešia požiadavku Súdneho dvora EÚ dotýkajúcu sa potreby zakotvenia opravného prostriedku vo vzťahu k vydaniu EVP práve druhým z uvedených spôsobov. V tejto súvislosti možno na ilustráciu poukázať na trestný poriadok Belgicka, ktorý zakotvuje možnosť podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu o nariadení prehliadky, a to po jej vykonaní.[6] Belgický trestný poriadok dokonca upravuje možnosť preskúmania zákonnosti prehliadky vykonanej v zahraničí, pričom na tento účel obsahuje osobitné ustanovenie o možnosti vyžiadania spisu z vykonávajúceho štátu.[7] Pokiaľ ide o zhodnotenie právnej úpravy Slovenskej republiky, táto bude podrobená detailnej analýze v poslednej časti príspevku.

Konštatovanie, že členské štáty naplnia požiadavku Súdneho dvora EÚ plynúcu z Gavanozova II, možno dokonca podporiť aj znením samotného rozhodnutia Gavanozov II. Súdny dvor EÚ totiž právo na účinný prostriedok nápravy proti EVP v celom rozhodnutí prepája, resp. priam odvíja od prostriedku nápravy, ktorý je prípustný proti opatreniam nariadeným prostredníctvom EVP (bod 35 rozsudku[8]). Táto skutočnosť však nepôsobí len ako potvrdenie už vyššie vysloveného konštatovania, ale súčasne naznačuje, že rozhodnutie SD EÚ nedopadá len na potrebu existencie opravného prostriedku proti EVP, ale obdobne aj na potrebu opravného prostriedku proti vnútroštátnym vyšetrovacím opatreniam.[9] Čisto

[6] § 28 a § 61 Belgického Trestného poriadku

[7] § 235 a nasl. Belgického Trestného poriadku
prehľad s. 19

[8] Bod 35 Rozsudku Gavanozov II: „Okrem toho právo dotknutej osoby napadnúť zákonnosť a nevyhnutnosť týchto opatrení znamená, že táto osoba musí mať možnosť podať opravný prostriedok proti EVP, ktorým sa nariaďuje vykonanie uvedených opatrení."

[9] Pozri aj Weyembergh, A.: About the Gavanazov II and HP judgments of the CJEU onthe European Investigation Order Directive: strengtheningthe judicial protection in the issuing Member State.

hypoteticky možno namodelovať situáciu, kedy by zo strany niektorého členského štátu prišlo k doplneniu zákona o EVP o nový osobitný opravný prostriedok uplatniteľný výlučne vo vzťahu k vydaniu EVP za súčasnej neprípustnosti opravného prostriedku proti vnútroštátnym vyšetrovacím opatreniam. Dôsledok uvedeného scenára by bol taký, že osoby, na ktoré sa vzťahuje vyšetrovacie opatrenie nariadené v EVP, budú požívať širšiu ochranu práv ako osoby podliehajúce rovnakým vyšetrovacím opatreniam vykonávaným v rýdzo vnútroštátnych trestných konaniach. Z tejto úvahy teda pochopiteľne vyplýva, že výsledkom Gavanazova II je nielen potreba revidovania opravných prostriedkov vo vzťahu k vydaniu EVP, ale aj potreba revidovania právnej úpravy súvisiacej s vyšetrovacími opatreniami.

Na aké druhy vyšetrovacích opatrení je potrebné uplatňovať závery plynúce z rozhodnutia vo veci Gavanozov II?

Vyriešením prvej vyššie nastolenej otázky, a teda konštatovaním, že členský štát nemá povinnosť koncipovať nový osobitný opravný prostriedok vo vzťahu k vydaniu EVP, pokiaľ jeho právny poriadok umožňuje napadnutie vyšetrovacieho opatrenia vykonaného na základe EVP, nedochádza ani zďaleka k odstráneniu spornosti plynúcej z rozhodnutia Gavanozov II. Ďalšou pomerne nejednoznačnou je tá skutočnosť, že Súdny dvor EÚ v celom rozhodnutí pracuje len s tromi konkrétnymi vyšetrovacími opatreniami, konkrétne s prehliadkou, zaistením a výsluchom svedka realizovaným prostredníctvom videokonferencie. V žiadnom smere sa však už nezmieňuje o tom, či závery formulované v tomto rozsudku je potrebné vzťahovať aj na ďalšie vyšetrovacie opatrenia vykonávané na základe EVP.
Riešenie pomenovanej nejednoznačnosti je pomerne zložité, keďže v tomto ohľade sa nemožno oprieť ani o výklad relevantných ustanovení smernice, ani o výklad jednotlivých častí rozhodnutia Gavanozov II. Domnievam sa však, že vodítko pri hľadaní relevantného riešenia by mala predstavovať intenzita zásahu do základných práv, ku ktorému dochádza na podklade vykonania EVP. Rôzne vyšetrovacie opatrenia môžu totiž vyvolávať rôznu mieru a intenzitu zásahu do práv dotknutých subjektov, pričom prehliadku a zaistenie je bezpochyby potrebné vnímať ako zásah najzásadnejšieho charakteru[10]. Vychádzajúc z takto nastaveného merného kritéria sa ako absolútne nezmyselný javí výklad rozhodnutia Gavanozov II, podľa ktorého by sa mal opravný prostriedok požadovať aj vo vzťahu k takým úkonom realizovaným na podklade EVP, ako je vyžiadanie listín z iného členského štátu. Súčasne za použitia mnou formulovaného vodítka je však na mieste vysloviť aj značnú pochybnosť vo

Dostupné na: https://www.eurojust.europa.eu/20-years-of-eurojust/gavanazov-ii-and-hp-judgments-cjeu-european-investigation-order

[10] Uvedeným sa má na mysli najzásadnejší zásah do základných práv, ku ktorému môže prísť na základe vykonania EVP, keďže na podklade EVP nedochádza k zásahu do osobnej slobody jednotlivca

vzťahu k požiadavke Súdneho dvora EÚ na opravný prostriedok vo vzťahu k výsluchu svedka realizovanému prostredníctvom videokonferencie. Je totiž skutočne nepravdepodobné, aby výsluch svedka spôsobil rovnako závažný zásah do základných slobôd jednotlivca, ako je tomu v prípade rozhodnutia o prehliadke a zaisťovacích úkonoch. V tejto súvislosti je na mieste doplniť, že práve v prípade výsluchu svedka Súdny dvor EÚ skonštruoval povinnosť opravného prostriedku pre osobu inú ako osobu obvinenú, a teda konkrétne pre dotknutého svedka. Argumentáciou v prospech existencie takéhoto opravného prostriedku bolo slabé procesné postavenie svedka v súdnom konaní vo vydávajúcom štáte, keďže nedisponuje právom namietať priebeh výsluchu a ani právom namietať konečné rozhodnutie súdu.

Vzhľadom k tomu, že Súdny dvor EÚ na toto vyšetrovacie opatrenie v rozhodnutí Gavanozov II reflektuje, táto skutočnosť môže pomerne zásadne ovplyvniť vykonávanie výsluchov prostredníctvom EVP. Pomerne veľký počet členských štátov, vrátane Slovenskej republiky, totiž opravný prostriedok proti takémuto typu úkonu neupravuje. V tejto súvislosti možno poukázať na skúsenosť Talianska, kedy bol EVP zo strany talianskych príslušných orgánov vydaný za účelom vykonania výsluchu svedka prostredníctvom videokonferencie, pričom zo strany vykonávajúcich justičných orgánov prišlo k dožiadaniu talianskych orgánov o doplnenie informácie o existencii opravného prostriedku vo vzťahu k výsluchu svedka. V tomto smere je na škodu, že Taliansko vo svojej správe už neuvádza, akým spôsobom bola táto situácia v konečnom dôsledku vyriešená zo strany vykonávajúceho štátu, keďže talianska právna úprava žiadny opravný prostriedok proti výsluchu svedka neukotvuje. Taliansko rovnako nešpecifikovalo ani členský štát, ktorý bol v tomto prípade v pozícii vykonávajúceho štátu.[11] Avšak samotná skutočnosť, že vykonávajúci členský štát vôbec žiadal o doplnenie informácie o opravnom prostriedku proti výsluchu svedka, čo bolo pred rozhodnutím Gavanozov II nepredstaviteľné, predznačuje problémy, ktoré sa v oblasti uplatňovania EVP môžu v budúcnosti ďalej vyskytovať. V tomto kontexte by mohla vzniknúť otázka, akým spôsobom by bol vybavený EVP vydaný zo strany slovenských orgánov, na podklade ktorého by sa žiadalo vykonanie výsluchu, pokiaľ by bol adresovaný rovnakému štátu, akému bol EVP adresovaný v popísanom talianskom prípade. Možno sa však domnievať, že tento problém bol v Slovenskej republike čiastočne vyriešený na základe novej právnej úpravy, ktorá umožňuje napadnutie EVP u sudcu pre prípravné konanie.[12]

[11] General Secretariat of the Council: The impact of the judgment of the CJEU in Case C-852/19 (Gavanozov II) - Questionnaire and compilation of replies by Eurojust and the European Judicial Network (EJN), 6052/1/22, s. 58

[12] Podrobne bude táto problematika spracovaná v rámci poslednej časti príspevku.

Pre zaujímavosť však možno uviesť aj príklad štátu, ktorý vo svojom právnom poriadku upravuje osobitný opravný prostriedok vo vzťahu k výsluchom svedkov vykonávaným prostredníctvom videokonferencie. Týmto štátom je Belgicko. V zmysle ustanovenia § 235 a nasl. belgického trestného poriadku existuje právo podať opravný prostriedok vo vzťahu k rozhodnutiu, ktorým sa nariadil výsluch svedka, dokonca aj vo vzťahu k výsluchu vykonanému v zahraničí, pričom toto právo je koncipované tak pre obvinenú osobu ako aj pre samotného svedka. Výsledkom uplatnenia uvedeného opravného prostriedku môže byť vylúčenie takto získanej výpovede, resp. zneprípustnenie takéhoto dôkazu.[13]

Záver

Rozhodnutie Súdneho dvora EÚ vo veci Gavanozov II predstavuje bezpochyby jedno z kľúčových rozhodnutí pochádzajúcich z dielne Súdneho dvora EÚ v oblasti uplatňovania nástrojov justičnej spolupráce v trestných veciach. Žiaľ, vzhľadom na jeho pomernú vágnosť a nejednoznačnosť prináša do oblasti uplatňovania európskeho vyšetrovacieho príkazu viac otázok ako odpovedí, nehovoriac o značnej roztrieštenosti aplikačnej praxe jednotlivých členských štátov, ktorá nastala takmer okamžite po jeho prijatí. Kým niektoré štáty v tejto oblasti aj naďalej zotrvali na doposiaľ pomerne striktne uplatňovanom princípe vzájomnej dôvery, iné presadzujú cestu požadovania dodatočných informácií dotýkajúcich sa opravných prostriedkov uplatniteľných vo vzťahu k vydaniu EVP. Logickou otázkou je, či tento vývoj predstavuje správne smerovanie justičnej spolupráce v trestných veciach v rámci EÚ. Zmena prístupu niektorých členských štátov k uplatňovaniu európskeho vyšetrovacieho príkazu totiž nepochybne vedie k nadbytočným prieťahom pri cezhraničnom zaisťovaní dôkazov, ktorých odstránenie predstavovalo primárny dôvod pre zavedenie EVP. Práva dotknutých osôb, resp. minimálne štandardy ochrany vyplývajúce jednak z čl. 47 Charty EÚ a jednak z judikatúry ESĽP vo vzťahu k článku 13 EDĽP nemožno samozrejme podceňovať, avšak na mieste by bolo nájsť určitý balans medzi ochranou základných práv na jednej strane a zabezpečením adekvátneho fungovania nástrojov justičnej spolupráce v trestných veciach na strane druhej, keďže uplatňovanie týchto nástrojov je už priam nevyhnutné pre náležité zistenie trestného činu a realizáciu trestného konania.

[13] General Secretariat of the Council: The impact of the judgment of the CJEU in Case C-852/19 (Gavanozov II) - Questionnaire and compilation of replies by Eurojust and the European Judicial Network. Brussels, 2 June 2022, 6052/1/22, s. 20

Zoznam použitej literatúry

1. Code pénal belge
2. Costa Ramos, V.: Medios Procesales de impugnación de la Orden Europea de Investigación: Aportaciones a la interpretación del Art. 14 de la Directiva. In: Coral Aragüena Fango and Montserrat de Hoyos S´anchez (eds), Garant´ıas Procesales de Investigados y Acusados: situación actual en el ´ambito de la unión europea. Tirant Lo Blanch, 2018
3. General Secretariat of the Council: The impact of the judgment of the CJEU in Case C-852/19 (Gavanozov II) - Questionnaire and compilation of replies by Eurojust and the European Judicial Network (EJN), 6052/1/22
4. Návrhy Generálneho advokáta, Michal Bobek, prednesené 29. apríla 2021
5. Weyembergh, A.: About the Gavanazov II and HP judgments of the CJEU onthe European Investigation Order Directive: strengtheningthe judicial protection in the issuing Member State. Dostupné na: https://www.eurojust.europa.eu/20-years-of-eurojust/gavanazov-ii-and-hp-judgments-cjeu-european-investigation-order
6. Rozsudok číslo C-852/19
7. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach

Kontaktné údaje

doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.
eva.szabova@truni.sk
Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

EURÓPSKY VYŠETROVACÍ PRÍKAZ A DOMOVÁ PREHLIADKA V KONTEXTE ROZSUDKU C – 852/19. GAVANOZOV II

EUROPEAN INVESTIGATION ORDER AND HOME SEARCH IN THE CONTEXT OF THE JUDGMENT C – 852/19.GAVANOZOV II

Samuel Marr[1]

Abstrakt: Príspevok približuje legislatívny a právno-aplikačný problém výkonu domovej prehliadky (ďalej len „DP") prostredníctvom európskeho vyšetrovacieho príkazu (ďalej len „EVP") v kontexte rozsudku C – 852/19. Osobitná akcentácia je venovaná absencii *a posteriori* opravného prostriedku proti EVP. Jadrom príspevku sú subjektívne právne úvahy autora nad vykonávaním DP vzhľadom na anticipovanú judikatúru z hľadiska *pro futuro*, podporené analýzou vplyvu právne záväzných aktov Európskej únie (ďalej len „EÚ") a ich adekvátnej transpozície do vnútroštátneho právneho poriadku Slovenskej republiky (ďalej len „SR") ako jedného z členských štátov EÚ.

Kľúčové slová: Europeizácia trestného práva, európsky vyšetrovací príkaz, domová prehliadka

Abstract: The contribution approximates the legislative and legal-application problem of the execution of a home search (hereinafter referred to as „DP") by means of a European Investigation Order (hereinafter referred as „EVP") in the context of judgment C – 852/19. Special emphasis shall be placed on the absence of a posteriori remedy against EVP. Core of the contribution are the subjective legal considerations of the author about conducting of home search in view of the anticipated case-law from the *pro futuro* perspective, supported by an analysis of the impact of legally binding acts of the European Union (hereinafter the „EU ") and their adequate transposition into the national legal order of the Slovak Republic (hereinafter the „SR ") as one of the EU Member States.

Key words: Europeanization of criminal law, European Investigation Order, Home search

[1]Katedra trestného práva kriminológie a kriminalistiky Právnickej fakulty UK
Okresná prokuratúra Galanta

Úvod

Europeizácia trestného práva je determinovaná členstvom SR v EÚ. Je preto logické, že komunitárne právo ovplyvňuje normatívnu reglementáciu vnútroštátnych právnych poriadkov jednotlivých členských štátov. Tieto nemôžu byť výrazne disparátne a členské štáty musia vyvíjať úsilie o ich harmonizáciu v snahe o udržanie a prehĺbenie idei jednotného európskeho ducha. Z Ústavy SR vyplýva, že *„slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky*."[2] *Obiter dictum* potom z Čl. 7 ods. 2 Ústavy vyplýva, že *„slovenská republika môže medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo na základe takej zmluvy preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu. Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.*"[3] Poznamenávame, že práve členstvo SR v EÚ a tomu zodpovedajúce iniciatívy o harmonizáciu právnych poriadkov jednotlivých členských štátov, včítane SR logicky narážajú a pravdepodobne aj budú narážať na parciálne právno-aplikačné problémy. Práve preto je pri aplikácii národného práva potrebné toto vykladať nadnárodne. Povedané inak, SR musí uplatniť tzv. eurokonformný výklad práva a tento interpretovať v súlade s medzinárodnými zmluvami ako aj právne záväznými aktmi EÚ a to aj vtedy, ak napríklad konkrétna smernica ešte nebola transponovaná do právnej úpravy SR. V niektorých prípadoch je tak napríklad výslovne potrebné *„odchýliť sa od doslovného znenia zákona tak, aby bol jeho výklad ústavne a medzinárodne konformný.*"[4]

Smernica Európskeho parlamentu a rady 2014/41/EÚ o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach

V podmienkach SR sa EVP vykonáva osobitným zákonom č. 236/2017Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Vzhľadom k tomu, že *„justičná spolupráca v trestných veciach v Únii je založená na zásade vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí*"[5] je vo vzťahu k využívaniu EVP v aplikačnej praxe dôvodné očakávať už viac-krát spomenutú harmonizáciu právnych úprav národných poriadkov v členských štátoch. *„Základom vytvorenia priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v Únii je vzájomná dôvera a domnienka, že ostatné členské štáty dodržiavajú právo Únie,*

2Čl. 1 ods. 2 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
3Čl. 7 ods. 2 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
4III. ÚS 375/2015.
5Čl. 82 Zmluvy o fungovaní Európskej únie

a konkrétne základné práva. Táto domnienka je však vyvrátiteľná. Preto ***ak existujú podstatné dôvody domnievať sa, že vykonávajúci štát by si nesplnil svoje povinnosti týkajúce sa ochrany základných práv uznaných v charte, výkon EVP by sa mal odmietnuť****.*"6 Tu zvýrazňujeme, že v zmysle článku 36 ods. 1 s marginálnou rubrikou „Transpozícia", vyššie citovanej smernice rezultuje povinnosť členských štátov prijať opatrenia potrebné na jej dosiahnutie do 22. mája 2017, pričom z článku 38 ďalej vyplýva, že účinnosť smernice nastáva uplynutím 20 (dvadsiatym) dňom od jej uverejnenia v Úradnom vestníku EÚ. Predmetná smernica nijako „***nemení povinnosť rešpektovať základné ľudské práva a právne zásady zakotvené v článku 6 Zmluvy o EÚ vrátane práv osôb, voči ktorým sa vedie trestné konanie, na obhajobu a všetky povinnosti justičných orgánov***."7

Zmluva o Európskej únii sa hneď v článku 6 ods. 1 prihlásila k Charte základných práv EÚ 12. decembra 2007. Táto v žiadnom z jej ustanovení nijako nerozširuje právomoci Únie nad zmluvne vymedzený rámec. Charta je postavená na roveň zmlúv. Platí, že „*práva, slobody a zásady v charte sa vykladajú v súlade so všeobecnými ustanoveniami hlavy VII charty, ktorými sa upravuje jej výklad a uplatňovanie pri riadnom zohľadnení vysvetliviek, na ktoré sa v charte odkazuje a ktoré označujú zdroje týchto ustanovení.*"8 EÚ sa tiež prihlásila k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a zaviazala sa, že „***základné práva*** *tak, ako sú* ***zaručené Európskym dohovorom*** *o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty,* ***predstavujú všeobecné zásady práva Únie***."9 Na tomto mieste si dovoľujeme pripojiť krátku konotáciu v tom smere, že kooxistenciu Charty EÚ s Dohovorom je potrebné vnímať prostredníctvom čl. 52 ods. 3 Charty. Z tohto vyplýva, že „*v rozsahu, v akom táto Charta obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zmysel a rozsah týchto práv je* ***rovnaký ako rozsah práv ustanovených v uvedenom Dohovore****. Toto ustanovenie nebráni tomu, aby právo Únie priznávalo širší rozsah ochrany týchto práv*."10 Citovaný článok Charty je označovaný ako „*stand still clause*" *a ide o tzv. harmonizačné ustanovenie. Toto zakazuje obmedzujúci výklad jej ustanovení, ktorý by mohol viesť k narušeniu Chartou, ako aj medzinárodnými zmluvami garantovaných práv.*

Vo väzbe na problematiku opravných prostriedkov je eminentný osobitne článok 14 Smernice v zmysle ktorého vyplýva povinnosť členských štátov zabezpečiť „*aby boli proti vyšetrovacím opatreniam uvedeným v EVP dostupné opravné prostriedky,* ***ktoré sú rovnocenné s opravnými prostriedkami dostupnými v podobnom vnútroštátnom***

62014/41/EÚ

7Tamtiež

8Čl.6 ods. 1 Zmluvy Európskej únii

9Čl.6 ods. 3 Zmluvy Európskej únii

[10]Čl. 52 ods. 3 Charty základných práv Európskej únie

prípade."[11] EVP možno ,,*v samej veci napadnúť žalobou podanou vo vydávajúcom štáte bez toho, aby tím boli dotknuté záruky základnýchpráv vo vykonávajúcom štáte.*"[12] Podčiarkujeme, že,,*...vydávajúci a vykonávajúci orgán príjmu vhodné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že informácie o dostupných možnostiach uplatniť opravné prostriedky podľa vnútroštátneho právneho poriadku sa poskytnú v prípadoch, keďich možno uplatniť, a to včas, aby sa zabezpečilo ich účinné uplatnenie*"[13] Vo vzťahu k lehotám na uplatnenie vyššie spomenutých opravných prostriedkov je potrebné poznamenať, že tieto lehoty majú byť pre podobné vnútroštátne prípady identické, pričom sa majú uplatňovať tak, aby bola zabezpečená možnosť využitia opravného prostriedku pre dotknuté strany.

Charta EÚ

Inter alia Charta zaručuje „*rešpektovanie súkromného a rodinného života, obydlia a komunikácie*"[14] a zároveň stanovuje, že „***každý, koho práva a slobody zaručené právom Únie sú porušené, má za podmienok ustanovených v tomto článku právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom***."[15]

C – 852/19

Rozsudok prvej komory Súdneho dvora EÚ z 11. novembra 2021 vo veci C- 852/19 proti Ivanovi Gavanozovovi (obvinenému z vedenia zločineckej skupiny a daňových trestných činov) v Bulharskej republike reflektoval v prejudiciálnom konaní výklad čl. 1 ods. 4 a čl. 14 ods. 1 až 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a tiež čl. 7 a 47 Charty. Argumentačný index Súdneho dvora EÚ dôvodil najmä poukazom smerom k odôvodneniam 2, 6, 18, 19 a 22 predmetnej smernice. Na tieto preto v podrobnostiach bližšie odkazujeme.
Špecializovaný trestný súd Bulharskej republiky naformuloval 2 (dve) prejudiciálne otázky.

- *„Je vnútroštátna právna úprava, ktorá neupravuje nijaký opravný prostriedok proti vydaniu [EVP] v trestných veciach na domovú prehliadku a prehliadku obchodných priestorov, na zaistenie určitých vecí a na výsluch svedka, zlučiteľná s článkom 14 ods. 1 až 4, článkom 1 ods. 4 a odôvodneniami 18 a 22 smernice 2014/41, ako aj s článkami 47 a 7 Charty v spojení s článkami 13 a 8*

112014/41/EÚ.
12Tamtiež
13Tamtiež
14Čl. 7 Charty základných práv Európskej únie
15Čl. 47 Charty základných práv Európskej únie

[Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podpísaného v Ríme 4. novembra 1950 (ďalej len ‚EDĽP']?"16

- *„Je možné za takýchto okolností vydať [EVP] v trestných veciach?"17*

Prejudiciálne otázky sa zjednodušene povedané zaoberajú tým,či absencia *a posteriori* opravného prostriedku, ktorým možno EVP napadnúť, stigmatizujú ním vykonané úkony vadou nezákonnosti. EVP je síce prípustné napadnúť žalobou vo vydávajúcom členskom štáte (Čl. 14 ods. 1 2014/41/EÚ) avšak toto ustanovenie s prihliadnutím na odôvodnenie 22 naposledy uvedenej smernice *„nevyžaduje od členských štátov, aby stanovili dodatočné opravné prostriedky v porovnaní s opravnými prostriedkami, ktoré existujú v podobnom vnútroštátnom konaní"*18 Tu je potrebné uviesť, že *„...členské štáty sú pri vykonávaní práva Únie povinné zabezpečiť dodržiavanie práva na účinný prostriedok nápravy zakotveného v článku 47, ktorý predstavuje potvrdenie zásady účinnej súdnej ochrany"*19 *„Keďže postup vydávania a vykonávania EVP upravuje smernica 2014/41, tento postup predstavuje vykonávanie práva Únie v zmysle článku 51 ods. 1 Charty, čo vedie k uplatniteľnosti článku 47 Charty "*20 Je nepochybné, že výkonom DP sa zasahuje okrem iných práv ,najmä do práv, ktorým je poskytovaná ochrana Čl. 7 a 17 ods. 1 Charty.

In fine zhŕňame, že výkonom DP ako aj prehliadky iných priestorov (ďalej len „PIP") dotknuté subjekty musia mať priznanú možnosť namietnuť postup s charakterom *contra legem*, takýchto, EVP nariadených úkonov.

Argumentačný index vo väzbe na prezentované opierame o judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP") vo veci Iľja Stefanov proti Bulharsku, bod 59 z 22. mája 2008 a Poseveni proti Bulharsku, body 84 až 86 z 19. januára 2017. *„Aby teda osoby dotknuté výkonom EVP vydaného alebo potvrdeného justičným orgánom tohto členského štátu na vykonanie prehliadok a zaistení mohli účinne vykonať svoje právo zaručené článkom 47 Charty, uvedenému členskému štátu prináleží zabezpečiť, aby tieto osoby mohli podať opravný prostriedok na súd toho istého členského štátu, ktorý im umožní napadnúť nevyhnutnosť a zákonnosť tohto príkazu prinajmenšom vzhľadom na vecné dôvody, ktoré viedli k vydaniu EVP. "*21

Preto bolo judikované, že *„vzhľadom na predchádzajúce úvahy treba na prvú otázku odpovedať tak, že článok 14 smernice 2014/41 v spojení s článkom 24 ods. 7 tejto smernice a článkom 47 Charty sa má vykladať v tom zmysle, že bráni právnej úprave*

16C-852/19
17C-852/19
18Tamtiež
19C-194/19
20C-682/15
21C-852/19

členského štátu vydávajúceho EVP, ktorá neupravuje nijaký opravný prostriedok proti vydaniu EVP na vykonanie prehliadok a zaistení."[22]

Vo väzbe na 2 (druhú) prejudiciálnu otázku ide o vysporiadanie sa s tým, či relevantný právny rámec (článok 1 ods. 4 a článok 14 ods. 1 až 4 smernice 2014/41 v spojení s jej odôvodneniami 18 a 22 a článkom 7 a článkom 47 Charty v spojení s článkom 8 a 13 Dohovoru) sa má vykladať tak, že bráni tomu, aby príslušný orgán členského štátu vydal EVP, ktorým sa má vykonať DP (tiež však aj prehliadka iných priestorov ako aj výsluch svedka prostredníctvom videokonferencie) za predpokladu, že normatívna reglementácia v členskom štáte, neupravuje žiaden opravný prostriedok proti vydaniu EVP.

Na tomto mieste obraciame našu pozornosť smerom k článku 6 ods. 1 smernice 2014/41 ktorý možnosť vydať EVP podmieňuje nevyhnutnosťou a primeranosťou na účely konaní uvedených v článku 4 naposledy uvedenej smernice. Absolútne zásadným je, že vyšetrovacie opatrenie alebo opatrenie uvedené v EVP musí byť možné nariadiť za identických podmienok v podobnom vnútroštátnom prípade.

Poukazujúc na body 53 a 54 rozsudku vo veci C-852/19 uvádzame, že *„**nemožnosť namietať vo vydávajúcom členskom štáte nevyhnutnosť a zákonnosť EVP na vykonanie prehliadok** a zaistení, ako aj na výsluch svedka prostredníctvom videokonferencie **prinajmenšom vzhľadom na vecné dôvody, ktoré viedli k jeho vydaniu, však predstavuje porušenie práva na účinný prostriedok nápravy zakotveného v článku 47 Charty, ktoré vylučuje, aby sa toto vzájomné uznanie mohlo vykonať a aby ho tento členský štát mohol využiť**."*[23] *„Plnenie záväzkov vyplývajúcich zo Zmlúv alebo z aktov inštitúcií Únie"*[24] v duchu zásad vzájomnej justičnej spolupráce vyznačujúcej sa lojálnosťou, ako aj v duchu efektívneho uplatňovania práva Únie v národných právnych poriadkoch je v prvom rade v gescii jednotlivých členských štátov. Z uvedeného dôvodu a s poukazom na bod 58 a 59 rozsudku vo veci C-852/19 považujeme vydanie EVP, ktoré je v rozpore s článok 47 Charty za také, ktorého výkon by mal preto logicky vykonávajúci členský štát odmietnuť podľa článku 11 ods. 1 písm. f) smernice 2014/41 pretože je **nezlučiteľné so zásadami lojálnej justičnej spolupráce a vzájomnej dôvery**.

Považujeme za postup s charakterom *contra legem* (uvedené sme reflektovali vyčerpávajúcim výkladovým oblúkom vo väzbe na prvú prejudiciálnu otázku), ak vykonanie DP, eventuálne prehliadky iných priestorov ako aj výsluchu svedka prostredníctvom videokonferencie, nie je možné na súde vydávajúceho členského štátu napadnúť opravným prostriedkom. Uvedené je podľa nášho právneho názoru spôsobilé byť v príkrom rozpore z čl. 47 Charty. Nad rámec rozvedeného, vo väzbe na

22C-852/19
23Tamtiež
24C-284/16

problematiku výsluchovej činnosti realizovanej prostredníctvom videokonferencie pripájame konotáciu v tom smere, že táto právna úprava je predmetom Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/2844 z 13. decembra 2023 o digitalizácii justičnej spolupráce a prístupu k spravodlivosti v cezhraničných občianskych, obchodných a trestných veciach a o zmene niektorých aktov v oblasti justičnej spolupráce. Konkrétne možno hovoriť o článku 6 daného nariadenia. Podľa bodu č. 43 recitálu tohto naradenia vyplýva, že *„pravidlá ustanovené v tomto nariadení, ktoré sa týkajú používania videokonferencií alebo iných technológií diaľkovej komunikácie na účely výsluchov v rámci postupov justičnej spolupráce v trestných veciach, by sa nemali vzťahovať na výsluchy prostredníctvom videokonferencie alebo inej technológie diaľkovej komunikácie na účely vykonávania dôkazov alebo vedenia súdneho konania, ktoré by mohli viesť k rozhodnutiu o vine alebo nevine podozrivej alebo obvinenej osoby. Týmto nariadením by nemala byť dotknutá smernica 2014/41/EÚ, Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie ani rámcové rozhodnutie Rady 2002/465/SVV. Pravidlá ustanovené v tomto nariadení, ktoré sa týkajú používania videokonferencií alebo iných technológií diaľkovej komunikácie na účely výsluchov v rámci postupov justičnej spolupráce v trestných veciach, by sa nemali vzťahovať na výsluchy prostredníctvom videokonferencie alebo inej technológie diaľkovej komunikácie na účely vykonávania dôkazov alebo vedenia súdneho konania, ktoré by mohli viesť k rozhodnutiu o vine alebo nevine podozrivej alebo obvinenej osoby. Týmto nariadením by nemala byť dotknutá smernica 2014/41/EÚ, Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie ani rámcové rozhodnutie Rady 2002/465/SVV."*[25]

Je preto na subjektívnom posúdení každého, v akej miere je v aplikačnej praxi, najmä v kontexte rozsudku C-852/19 vhodné realizovanie „citlivých" výsluchov v praxi.

Možno uzavrieť, že *„článok 6 smernice 2014/41 v spojení s článkom 47 Charty a článkom 4 ods. 3 ZEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby príslušný orgán členského štátu vydal EVP na vykonanie prehliadok a zaistení, ako aj na výsluch svedka prostredníctvom videokonferencie, ak právna úprava tohto členského štátu neupravuje nijaký opravný prostriedok proti vydaniu takéhoto EVP."*[26]

Záver

Osobitne je výkon DP a/alebo PIP spojený so zásahom/mi do základných práv normatívne reglementovaných Ústavou (ďalej len „ÚS"), a tiež viacero medzinárodnými dokumentami. Príkladmo sa možno zmieniť o zásahoch do:

- práva na súkromie chráneného ÚS, v článku 16 ods. 1, článku 7 ods. 1 Ústavného zákona č. 23/1991 Zb. ktorým sa uvádza Listina Základných práv

25 2023/2844
26 C-852/19

a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ďalej len „Listina"), čl. 8 ods. 1 a ods. 2 Európskeho dohovoru o ľudských právach v znení protokolov č. 11, 14 a 15 s dodatkovým protokolom a protokolmi č. 4, 6, 7, 12, 13 a 16 (ďalej len „Dohovor"), čl. 7 Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta EÚ") a čl. 17 ods. 1 a ods. 2 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej len „MPoOPP").

- práva na nedotknuteľnosť osoby a osobnej slobody obsiahnutého v čl. 16 ods. 1, ods. 2, a čl. 17 ods. 1, ods. 2 ÚS, čl. 7 ods. 1 a čl. 8 ods. 1, ods.2 Listiny, čl. 5 Dohovoru a čl. 9 MPoPP.
- práva na nedotknuteľnosť obydlia uvedeného v čl. 21 ods. 1, 2 a 3 ÚS, čl. 12 ods. 1 až 3 Listiny a čl. 8 Dohovoru.
- vlastníckeho práva upraveného v čl. 20 (najmä odsekoch 1, 4 a 5) ÚS, čl. 11 Listiny, čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru z Paríža datovaného k 20. marca 1952 a čl. 17 ods. 1 Charty EÚ.
- Práva na slobodu pohybu a pobytu reglementovaného čl. 23 ods. 1 a 3 ÚS, čl. 14 ods. 1 a 3 Listiny, čl. 2 Protokolu č. 4 k Dohovoru zo Štrasburgu datovaného k 16. septembru 1963, č. 6 v spojení s čl. 45 Charty EÚ, čl. 12 MPoPP a tiež čl. 20 ods. 2 písm. a) Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len „ZFEÚ") v spojení s čl. 21 ods. 1 ZFEÚ.

Vzhľadom na vyššie ilustrovaný demonštratívny výpočet významných práv, ktorým je poskytovaná ochrana národným poriadkom Slovenskej republiky, ako aj množstvom medzinárodných dokumentov, ktorých porušenie v zmysle aktuálnej judikatúry rezultuje v už skôr glosované konzekvencie, považujeme za potrebné, aby si najmä aplikačná prax, relevantnú judikatúru *a limine* osvojila, *a tempo* ju aplikovala. Máme za to, že primárne predstavitelia právnej praxe musia pružne reflektovať nezastaviteľnú europeizáciu trestného práva v snahe o jej harmonickú koreláciu s národnými právnymi poriadkami. Markantný vplyv transpozície právne záväzných aktov Európskej únie do nášho vnútroštátneho poriadku musí následne logicky viesť v prijatie, čo možno najracionálnejšieho záveru/ov o vhodnosti ďalšieho postupu v praxi. *„Zákonodarca by mal brať do úvahy vo vyváženej miere všetky základné funkcie trestného práva: regulatívnu, ochrannú, represívnu a preventívno-výchovnú. Pretože účelom trestného práva je nielen trestať, ale aj regulovať (zákonom upraviť) trestnoprávne vzťahy, chrániť svojimi ustanoveniami práva a oprávnené záujmy fyzických, právnických osôb, najdôležitejšie záujmy spoločnosti, naše ústavné zriadenie*

a tiež záujmy Európskeho spoločenstva a prostredníctvom uvedených troch funkcií pôsobiť preventívne a súčasne výchovne vo vzťahu k jednotlivcovi a celej spoločnosti. "[27] Vzhľadom na *de lege lata* podobu osobitného zákona o EVP za takýto podľa nás je aby,

- Slovensko z pozície EVP vykonávajúceho štátu rázne *en bloc*, pri všetkých obdržaných a doposiaľ nevybavených („živých") EVP, súvisiacich s výkonom DP, tiež však aj PIP, pri zaisťovaní vecí, výsluchoch svedkov realizovaných prostredníctvom videokonferencie, u ktorých absentuje informácia o opravnom prostriedku v štáte pôvodu, ktorým je EVP možné napadnúť, postupovala podľa § 10 ods. 3 zákona o EVP. *„Ak nie je možné posúdiť splnenie podmienok na výkon európskeho vyšetrovacieho príkazu,* ***pretože je neúplný alebo zjavne nesprávny****, alebo nie je preložený do jazyka podľa § 40,* ***vykonávajúci justičný orgán bezodkladne požiada vydávajúci orgán, aby v určenej lehote taký nedostatok odstránil; ak tento nedostatok nie je bez primeraných dôvodov v určenej lehote odstránený, vykonávajúci justičný orgán vráti európsky vyšetrovací príkaz vydávajúcemu orgánu bez vybavenia. Na tieto následky musí byť vydávajúci orgán vopred upozornený****.* "*28* Inými slovami Slovenská republika by sa mala obrátiť na príslušný justičný orgán vydávajúceho štátu a požiadať ho o poskytnutie informácie o tom, či je v zmysle jeho národného právneho poriadku, podanie opravného prostriedku proti vydaniu EVP prípustné. Obdržanie zápornej odpovede, poťažmo jej neobdržanie, podľa nás musí rezultovať do záveru o nemožnosti uznania a následného vykonania EVP.
- Slovensko, ak je štátom pôvodu, zabezpečí riadne vyplnenie oddielu J formulára A tak, že doň uvedie, vetnú skladbu (demonštratívne),, Vydanie EVP nebolo doposiaľ napadnuté opravným prostriedkom, avšak každá fyzická osoba a/alebo právnická osoba, ktorá namieta, že v dôsledku vydania EVP boli porušené jej základné práva alebo slobody alebo ľudské práva a základné slobody vyplývajúce z medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, je oprávnená na podanie sťažnosti, o ktorej rozhoduje ÚS SR, ak o ochrane predmetných práv a slobôd nerozhoduje iný súd." *In fine* sa žiada pripojiť konotáciu smerom k potrebe, v bode 2 oddielu J pripojiť informáciu o organizačnej zložke, ktorá EVP vydala a poznamenať, že *„s poukazom na nález Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len ,,ústavný*

27KURILOVSKÁ, L – TURAY, L.: Quo vadis trestná politika. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 12. – 13. septembra 2023 na tému Aktuálne výzvy trestného práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023, s. 25

28§ 10 ods. 3 zákona číslo 236/2017 Z. z. o Európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

súd") sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20.12.1999 je potrebné uviesť, že povinným subjektom napĺňania článku 17 Ústavy je štát a jeho orgány. K porušeniu tohto článku môže prísť porušením povinnosti štátnym orgánom. Všeobecný ústavný rámec pre konanie štátnych orgánov je daný článkom 2 ods. 2 Ústavy SR. Podľa neho štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nesporným zámerom ústavodarcu bolo zabezpečiť týmto ustanovením ochranu občanov pred každým konaním štátneho orgánu, ktoré z tohto ústavného rámca vybočuje."29 „Orgány činné v trestnom konaní a súdy ako orgány verejnej moci sú v trestnom konaní povinné postupovať výlučne na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon."30

Zoznam použitej literatúry

1. ČENTÉŠ, J – ŠANTA, J.: K niektorým aplikačným poznatkom prokurátorov k zákonnosti vykonávania dôkazov. In: Bratislavské právnické fórum 2019. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 14. – 15. februára 2019 na tému Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019, s. 31
2. Charta základných práv Európskej únie, Ú. V. EÚ pod č. 2007/C 303/01
3. KURILOVSKÁ, L – TURAY, L.: Quo vadis trestná politika. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 12. – 13. septembra 2023 na tému Aktuálne výzvy trestného práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023, s. 25
4. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/2844 z 13. decembra 2023 o digitalizácii justičnej spolupráce a prístupu k spravodlivosti v cezhraničných občianskych, obchodných a trestných veciach a o zmene niektorých aktov v oblasti justičnej spolupráce.
5. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 375/2015 zo dňa 20. októbra 2015
6. REMETA, R.: Zásady ukladania trestov z pohľadu navrhovaných zmien. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 11. – 12. februára 2019 na tému Aktuálne výzvy trestného práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023,s.143

29ČENTÉŠ, J – ŠANTA, J.: K niektorým aplikačným poznatkom prokurátorov k zákonnosti vykonávania dôkazov. In: Bratislavské právnické fórum 2019. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 14. – 15. februára 2019 na tému Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019, s. 31

30REMETA, R.: Zásady ukladania trestov z pohľadu navrhovaných zmien. In: Bratislavské právnické fórum 2023. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 11. – 12. februára 2019 na tému Aktuálne výzvy trestného práva. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2023,s.143

7. Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (prvá komora) vo veci C – 852/19 z 11. novembra 2021
8. Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (veľká komora) vo veci C – 194/19 z 15. apríla 2021
9. Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (veľká komora) vo veci C- 284/16 zo 6. marca 2018
10. Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (veľká komora) vo veci C- 682/15 z 16. mája 2017
11. Smernica Európskeho parlamentu a rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach
12. Zákon číslo 236/2017 Z. z. o Európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov
13. Ústava Slovenskej republiky číslo 460/1990 Zb.
14. Zmluva o Európskej únii Ú. v. EU C 202, 26.10.2016
15. Zmluva o fungovaní Európskej únie Ú. v. EU C 326, 26.10.2012

Kontaktné údaje

JUDr. Samuel Marr, LL.M
marr1@uniba.sk
samuel.marr@genpro.gov.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

Okresná prokuratúra Galanta

PRÁVNA ISTOTA OBVINENÉHO AKO REFLEXIA PRINCÍPU PRÁVNEHO ŠTÁTU V APLIKAČNEJ PRAXI [1]

LEGAL CERTAINTY OF THE ACCUSED AS A REFLECTION OF THE RULE OF LAW IN THE APPLICATION PRACTICE

Ondrej Laciak[2]

Abstrakt: Tento príspevok je zameraný na akcentovanie právnej istoty pre podozrivého a obvineného v trestnom konaní, ktorá je jedným z princípov právneho štátu. Právna istota sa prejavuje najmä v predvídateľnosti procesných úkonov a krokov orgánov činných v trestnom konaní a súdov, ktoré by mali byť len na základe zákona, pričom právnu istotu narušuje, ak by sa jednotlivé procesné inštitúty interpretovali účelovo alebo nedobromyseľne s cieľom ukrátiť práva podozrivého a obvineného.

Kľúčové slová: právna istota, obvinený, právo na obhajobu, trestné konanie, právny štát.

Abstract: This paper is aimed at emphasizing legal certainty for the suspect and accused in criminal proceedings, which is one of the principles of the rule of law. In particular, legal certainty is manifested in the predictability of procedural acts and actions of law enforcement agencies and courts, which should only be on the basis of the law, while legal certainty is undermined if individual procedural institutes are interpreted purposively or unwisely in order to deprive the rights of the suspect and accused.

Key words: legal certainty, accused, right of defence, criminal proceedings, rule of law.

1

Právna istota je neodmysliteľnou súčasťou fungujúceho právneho štátu. Na úvod je na mieste uviesť pár slov o tom, čo z materiálneho hľadiska môžeme chápať pod pojmom právny štát. Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (ďalej

[1] Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA *č. 1/0722/24* - Princípy právneho štátu v trestnom práve/ This contribution was prepared as part of the VEGA project no. 1/0722/24 - Principles of the rule of law in criminal law.

[2] Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

len „Benátska komisia") identifikovala spoločné znaky pojmov rule of law, Rechtsstaat a État de droit, teda v slovenskej právnej terminológii právneho štátu. Pojem právneho štátu vyžaduje systém určitého a predvídateľného práva, v ktorom má každý právo, aby s ním všetky orgány zaobchádzali dôstojne, racionálne, v súlade so zákonom a rešpektujúc princíp rovnosti, a zároveň možnosť napadnúť rozhodnutia pred nezávislým a nestranným súdom v rámci spravodlivého procesu. Benátska komisia došla k záveru, že napriek rozdielnym názorom existuje zhoda na kľúčových prvkoch pojmov „Rule of Law", „Rechtsstaat" a „Etat de droit", ktoré nie sú iba formálne, ale aj materiálne (materieller Rechtsstaatsbegriff). Tieto kľúčové prvky právneho štátu sú legalita (vrátane transparentného, zúčtovateľného a demokratického legislatívneho procesu); **právna istota**; zákaz svojvôle a predchádzanie zneužitiu právomoci; prístup k spravodlivosti pred nezávislým a nestranným súdom (vrátane súdneho prieskumu správnych aktov); dodržiavanie ľudských práv; zákaz diskriminácie a rovnosť pred zákonom. [3] Právny štát teda vytvára meradlo kvality zákonov o ochrane ľudských práv: zákonné ustanovenia v tejto oblasti a tiež mimo nej musia byť okrem iného jasné a predvídateľné, nediskriminačné a musia byť aplikované nezávislými súdmi za použitia procesných záruk ekvivalentných zárukám aplikovateľným v sporoch, ktoré vznikli v dôsledku zásahov do ľudských práv zo strany orgánov verejnej moci. Záruky právneho štátu sa nevzťahujú iba na právne normy upravujúce ľudské práva, ale na celé objektívne právo.[4] Možno konštatovať, že aj vyššie uvedené princípy nevyhnutné pre fungovanie právneho štátu sú priamo aplikovateľné aj v trestnom konaní a súvzťažnej aplikačnej praxi.

Pojem právny štát sa prvýkrát objavil v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Golder v. Spojené Kráľovstvo.[5] V tomto prípade súd založil svoj široký výklad článku 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (právo na spravodlivý proces), z ktorého vyvodzoval prirodzené právo na prístup k súdom, s odkazom na „právny štát/rule of law/prééeminence du droit" uvedený v preambule Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podľa súdu by bolo chybou chápať zásadu „prééminence du droit" ako iba „viac-menej rétorický odkaz", ktorý nemá význam pre tých, ktorí vykladajú Dohovor. Jedným z dôvodov, prečo sa signatárske štáty rozhodli urobiť prvé kroky pre kolektívne vymáhanie niektorých

[3] Zoznam kritérií právneho štátu (Rule of law Checklist) CDL-AD(2016)007, s. 8. Dostupné v slovenskom preklade na
https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/42829548/CDL-AD%282016%29007+Zoznam+kriterii+pravneho+statu+%28SJ%29.pdf/dd9a0faa-6028-4646-9a2d-a81bf582014c

[4] Tamtiež, s. 10-11

[5] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Golder v. Spojené kráľovstvo z 21.2.1975 č. sťažnosti 4451/70.

práv uvedených vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv bola ich hlboká viera v právny štát" (§ 34).[6] Hoci v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva neexistuje abstraktná definícia právneho štátu, súd postupne rozvinul rôzne materiálne záruky, ktoré možno z tohto pojmu odvodiť. Patria sem zásada zákonnosti alebo predvídateľnosti, zásada právnej istoty, zásada rovnosti jednotlivcov pred zákonom, princíp kontroly výkonnej moci, zásada možnosti opravného prostriedku pred súdom a právo na spravodlivý proces. Niektoré z týchto princípov spolu úzko súvisia a možno ich zaradiť do kategórie zákonnosti a spravodlivého procesu. Všetky majú za cieľ chrániť jednotlivca pred svojvôľou (arbitrárnosťou), najmä vo vzťahoch medzi jednotlivcom a štátom.[7]

2

Viverra V uznesení sp. zn. IV. ÚS 99/2018 Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd") poukazujúc na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva zdôrazňuje, že rozdielna judikatúra v skutkovo rovnakých, prípadne podobných veciach je prirodzenou súčasťou vnútroštátneho súdneho systému (v zásade každého súdneho systému, ktorý nie je založený na precedensoch ako prameňoch práva). K rozdielnej judikatúre prirodzene dochádza aj na úrovni najvyššej súdnej inštancie [pozri rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva Beian v. Rumunsko zo 6. 12. 2007 a uznesenie ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 694/2015 z 22. októbra 2015]. Ústavný súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti už viackrát vyslovil, že k imanentným znakom právneho štátu patrí neodmysliteľne aj princíp právnej istoty (napr. PL. ÚS 36/95), ktorého súčasťou je tiež požiadavka, aby sa na určitú právne relevantnú otázku pri opakovaní v rovnakých podmienkach dala rovnaká odpoveď (napr. I. ÚS 87/93, PL. ÚS 16/95 a II. ÚS 80/99). Diametrálne odlišná rozhodovacia činnosť všeobecného súdu o tej istej právnej otázke za rovnakej alebo analogickej skutkovej situácie, pokiaľ ju nemožno objektívne a rozumne odôvodniť, je ústavne neudržateľná (m. m. PL. ÚS 21/00, PL. ÚS 6/04, III. ÚS 328/05).

Obsahovým komponentom princípu právnej istoty je veľmi zjednodušene povedané rovnaká odpoveď na právnu otázku za rovnakého alebo analogického skutkového stavu. Z uvedeného zároveň vyplýva, že **pokiaľ nie je splnená podmienka existencie rovnakého alebo analogického skutkového stavu, nie je splnený základný predpoklad na to, aby všeobecný súd na účel dodržania princípu**

[6] Tamtiež.

[7] Pozri k tomu aj LACIAK, O.: Záruky právneho štátu v 21. storočí. In: Ústava Slovenskej republiky ako normatívny základ demokratického a právneho štátu (30. rokov Ústavy Slovenskej republiky). Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022. - S. 54-60. - ISSN 2454- 003X. - ISBN 978-80-574-0141-4.

právnej istoty a predvídateľnosti súdneho rozhodnutia musel dať na určitú právnu otázku rovnakú odpoveď.

Podľa konštantnej judikatúry ústavného súdu **je podstatou, účelom a cieľom základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy odstránenie stavu právnej neistoty, pričom k vytvoreniu stavu právnej istoty dochádza zásadne až právoplatným rozhodnutím súdu alebo iného štátneho orgánu** (I. ÚS 10/98, I. ÚS 44/99, IV. ÚS 68/02), **alebo iným zákonom predvídaným spôsobom, ktorý znamená nastolenie právnej istoty inak ako právoplatným rozhodnutím súdu** (m. m. IV. ÚS 221/04, IV. ÚS 86/08).

Európsky súd pre ľudské práva v rozhodnutí Tripon proti Rumunsku vyjadril, že právo na spravodlivý súdny proces garantované v čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Dohovor) musí byť interpretované vo svetle princípov právneho štátu, považovaného za spoločné dedičstvo zmluvných štátov Dohovoru. Jedným zo základných aspektov právneho štátu je **princíp právnej istoty, ktorý okrem iného vyžaduje, aby tam, kde súdy právoplatne rozhodli, toto ich rozhodnutie nebolo spochybňované**.[8]

Ak existuje možnosť napadnúť právoplatné rozhodnutie, právna istota adresátov takéhoto individuálneho právneho aktu je síce vyššia, ako po vydaní neprávoplatného rozhodnutia, je však stále potenciálne ohrozená. Obrazne povedané, do momentu, kým je možné legálne meniť, či rušiť právoplatné rozhodnutie, tak nad ním visí mýtický Damoklov meč vo forme mimoriadneho opravného prostriedku. Lano na ktorom meč visí síce nemusí byť nikdy prerezané, napriek tomu však predstavuje ohrozenie.[9]

Možno ale konštatovať, že ak sú v právnom poriadku upravené mimoriadne opravné prostriedky tak, že ich použitie je len pre výnimočné situácie, na odstránenie zrejmých právnych alebo skutkových nesprávnosti, resp. na nápravu „justičných omylov" (miscarriage of justice) a podmienky na ich podanie – tak materiálne, ako aj formálne (najmä predvídateľná procesná lehota), existencia takejto striktnej právnej úpravy mimoriadnych opravných prostriedkov zmierňuje právnu neistotu pre potenciál podania mimoriadneho opravného prostriedku proti právoplatnému rozhodnutiu, hoci pre účastníka konania, resp. subjekt trestného konania (najmä obvineného), obdobie plynutia lehoty pre podania napr. dovolania v trestnom konaní, predstavuje nepochybne právnu neistotu.

Európsky súd pre ľudské práva v rozhodnutí Sutyazhnik proti Ruskej federácii pripustil, že za určitých okolností možno narušiť právnu istotu s cieľom napraviť

[8] Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Tripon proti Rumunsku zo dňa 23.9.2008, par. 24, č. sťažnosti 36942/03.

[9] LYSINA, R.: Právo na spravodlivý proces alebo právna istota? Zrážka ústavných princípov vo svetle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Acta Facultatis Iuridicae Universitas Cominiae. Tomus XL, 1/2021, s. 156.

„zásadnú vadu" alebo „justičný omyl". Tieto pojmy sa však nedajú presne definovať. Súd musí v každom prípade rozhodnúť, do akej miery je odchýlka od zásady právnej istoty odôvodnená (pozri v kontexte trestného konania prípad Radchikov proti Rusku, č. 65582/01, § 44, 24. máj 2007; v kontexte občianskoprávneho konania pozri prípady Protsenko proti Rusku, č. 13151/04, § 31 a nasl., 31. júl 2008; a Tishkevich proti Rusku, č. 2202/05, §§ 25-26, 4. december 2008).[10] Súd už rozhodol, že chyby v právomoci možno v zásade považovať za „zásadnú chybu", ktorú možno napraviť prostredníctvom mimoriadneho prieskumu (pozri Luchkina proti Rusku, č. 3548/04, § 21, 10. apríla 2008).[11]

Súčasťou právnej istoty je aj zákaz retroaktivity. Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze PL. 1/2004 uviedol, že k znakom právneho štátu patrí aj požiadavka právnej istoty a ochrany dôvery občanov v právny poriadok. Súčasťou tejto dôvery je zákaz retroaktívneho pôsobenia všeobecne záväzných právnych predpisov. Z požiadavky právnej istoty vyplýva záver, že všeobecne záväzný právny predpis pôsobí zásadne iba do budúcnosti. V prípade retroaktívneho pôsobenia by sa porušila požiadavka všeobecnej prístupnosti (poznateľnosti) právneho predpisu, čoho dôsledkom by bola situácia, v ktorej osoba postupujúca podľa práva by nemala žiadnu možnosť oboznámiť sa s obsahom budúcej právnej normy, ktorá by jej konanie podľa platného práva v minulosti vyhlásila za právne neúčinné alebo také, ktorým sa nedalo vyvolať účinky predpokladané takým právom, napríklad získanie určitého postavenia, funkcie alebo výhody. Zákaz rektroaktivity spočíva predovšetkým v tom, že podľa súčasnej platnej právnej normy zásadne nie je možné posudzovať úkony, iné právne skutočnosti alebo právne vzťahy, ktoré sa stali alebo vznikli pred účinnosťou tejto právnej normy. Každý, kto koná podľa práva, musí mať objektívnu možnosť posúdiť to, do akej miery spĺňa predpoklady na nadobudnutie určitého postavenia, práv a povinností s tým spojených. Táto objektívna možnosť poznania zásadne nemôže byť v budúcnosti negovaná tak, že ak by táto negácia bola subjektu práva známa, neuchádzal by sa o nadobudnutie postavenia alebo práv, resp. ani by ich nadobudnúť nemohol.

Z judikatúry ústavného súdu treba pripomenúť, že každý zákon by mal spĺňať požiadavky, ktoré sú vo všeobecnosti kladené na akúkoľvek zákonnú úpravu v právnom štáte a ktoré možno odvodiť z čl. 1 ods. 1 ústavy. Ústavný súd už vo veci sp. zn. PL. ÚS 15/98 uviedol, že **s uplatňovaním princípu právnej istoty v právnom štáte sa spája požiadavka všeobecnosti, platnosti, trvácnosti, stability, racionálnosti a spravodlivého obsahu právnych noriem**, a vo veci sp. zn. PL. ÚS 52/99 uviedol, že medzi ústavné princípy vlastné právnemu štátu patrí **aj zákaz**

[10] Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Sutyazhnik proti Ruskej federácii zo dňa 23.7.2009, č. sťažnosti č. 8269/02, bod 35.

[11] Tamtiež bod 36.

svojvôle v činnosti štátnych orgánov, ako aj zásada primeranosti (proporcionality).

Takisto je **nevyhnutnou súčasťou právnej istoty princíp predvídateľnosti rozhodnutia v analogicky obdobnej veci a postupu orgánov verejnej moci, ktorý je v právnom poriadku upravený**. S tým **súvisí aj princíp legitímneho očakávania, že takto budú orgány verejnej moci postupovať a konať**. Práve v tejto oblasti sa v aplikačnej praxi trestného konania vyskytli prípady, keď najmä orgány činné v trestnom konaní nepostupovali predvídateľne a interpretovali si niektoré procesné postupy upravené v Trestnom poriadku neštandardne, čo spôsobilo minimálnej narušenie princípu právnej istoty a v ňom obsiahnutého princípu predvídateľnosti a legitímneho očakávania. Ako príklad takéhoto postupu v trestnom konaní možno uviesť napríklad vedomé doručovanie uznesenia o vznesení obvinenia obvinenému na adresu trvalého bydliska, ktoré je neaktuálna, prípadne neumožnenie kladenia otázok obhajcom kľúčovému svedkovi vyšetrovateľom, či upovedomenie o termínoch výsluchov svedkov v prípravnom konaní na poslednú chvíľu bez objektívneho dôvodu jedine s cieľom, dosiahnuť neúčasť obhajcov na predmetnom výsluch z dôvodu objektívnej kolízie, a pod. Takéto postupy sú častokrát vyhodnotené súdom v rámci preskúmania alebo predbežného prejednania obžaloby ako porušením práva na obhajobu, ale nie vždy tomu tak musí byť, najmä ak ide o drobné „naschvály", najmä namierené proti obhajobe obvineného. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že naznačené postupy nie sú bežné v aplikačnej praxi, ale nemožno zároveň konštatovať, žeby sa nevyskytovali a zdanie istého male fides niekedy v praxi badať.

Je potrebné vziať do úvahy, že hoci ľudské práva a základné slobody, ku ktorým bezo sporu patrí aj právo na obhajobu podozrivého a obvineného, sú najlepšie chránené prostredníctvom pozitívneho práva, pozitívne právo bude zároveň tvoriť základ obmedzovania ľudských práv. Taktiež sa základné práva chránia prostredníctvom právneho systému štátu, pričom sú primárne zamerané na ochranu jednotlivca pred svojvoľnou toho istého štátu. Primeraná právna ochrana základných práv si preto vyžaduje nielen kodifikáciu práv, ale aj inštitucionálny rámec na ochranu základného charakteru ľudských práv v právnom poriadku, ako je oddelenie moci a ústavná kontrola.[12] Z hľadiska trestného konania možno základné procesné práva, najmä podozrivého a obvineného, ich rešpektovanie a umožnenie ich plnohodnotného výkonu zo strany orgánov činných v trestnom konaní a súdu, považovať za lakmusový papierik funkčnosti právneho štátu. Súvis najmä s prvým princípom – právnej istoty a zákazu svojvôle – možno vidieť najmä v predvídateľnosti konania orgánu verejnej moci, teda akékoľvek vedomé úskoky zo strany orgánu činného v trestnom konaní,

[12] LAUTENBACH, G.: The concept of the rule of law and the European court of human rights. Oxford University Press. 2013, s. 56. ISBN 978–0–19–967119–9.

alebo vedomé porušovanie alebo upieranie procesných práv, je samo o sebe porušením základných princípov právneho štátu.[13]

Prípady absencie ochrany základných práv a slobôd, resp. neúplného rešpektovania procesných práv podozrivých a obvinených osôb a v horšom prípade vedomom porušovaní týchto práv zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ktoré narúšajú právnu istotu, sa vyskytujú naprieč celou Európou. Jednotlivé európske štáty sa líšia v miere a kvantite takýchto porušení, čo možno najzreteľnejšie vidieť v štatistikách rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva. Z členských štátov Európskej únie, ktoré sú zároveň všetky aj Vysoké zmluvné strany Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, za rok 2023 najviac sťažností bolo podaných proti Rumunsku a Maďarsku.[14] Za rok 2023 bolo podaných vyše tridsaťštyritisíc sťažností a rozsudkov konštatujúcich porušenie základných práv sťažovateľov niektorým z štátov, ktorý je Vysokou zmluvou stranou Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd bolo vydaných takmer sedemtisíc.

V Slovenskej republike by primárne ochranu základných práv a slobôd v trestnom konaní mali garantovať orgány činné v trestnom konaní a všeobecné súdy, čím by mala byť zabezpečená aj právna istota subjektov v trestnom konaní.[15] Za ostatné obdobie bolo nemálo rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktoré konštatovali porušenie základných procesných práv najmä obvinených v prípravnom konaní, resp. v konaní o rozhodovaní o väzbe. Za zvlášť citeľné možno považovať kvalitatívne nedostatky dodržiavania atribútov materiálneho právneho štátu v oblasti rozhodovania vo väzobných veciach, čo v prípade zásahov do osobnej slobody možno kvalifikovať aj ako zásadné porušenie právnej istoty. Ide o nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky konštatujúce zjavne excesívne zásahy do ľudských práv a základných slobôd práve v spojitosti s väzobnými stíhaniami. Za nedostatok možno vnímať najmä vágne odôvodnenie existencie väzobných dôvodov, či už v návrhoch prokurátorov alebo aj v uzneseniach sudcov pre prípravné konanie alebo sťažnostných súdov, ktoré častokrát pristupujú k odôvodneniu rozhodnutí o väzbe konkrétneho obvineného všeobecne, vágne a po kvalitatívnej stránke nedostatočne z hľadiska skúmania reálnej existencie dôvodov väzby. Inštitút väzby je častokrát interpretovaný extenzívne a v rozpore s jeho účelom. In concreto,

---

[13] LACIAK, O.: (Ne)potrebnosť vymáhania základných práv a slobôd v právnom štáte. In: Bratislavské právnické fórum 2022: právny štát a akadémia vo víchroch 100 rokov. 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta UK, 2022. – ISBN (elektronické) 978-80-7160-669-7, s. 39.

[14] Pozri výročnú správu o činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva za rok 2023. https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/annual-report-2023-eng

[15] Pozri k tomu aj LACIAK, O.: **(Ne)potrebnosť vymáhania základných práv a slobôd v právnom štáte.** In: Bratislavské právnické fórum 2022: právny štát a akadémia vo víchroch 100 rokov. 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta UK, 2022. – ISBN (elektronické) 978-80-7160-669-7, s. 39-43.

sa orgány činné v trestnom konaní a súdy častokrát uspokojujú s odôvodnením, že väzobný dôvod je súčasťou skutku, ktorý je obvinenému kladený za vinu a to najmä s poukazom na povahu, druh, rozsah a závažnosť stíhaného skutku. Uvedené sa týka najmä skupinových vecí, v dôsledku čoho je možné usudzovať, že orgány aplikujúce právo vnímajú inštitút väzby ako obligatórnu súčasť trestného stíhania vybraných subjektov, resp. povahou trestných káuz, čo je z ústavnoprávneho hľadiska neudržateľné a v príkrom rozpore s princípmi právneho štátu, právnu istotu akcentujúc.[16]

Záver

Na to, aby bola pre subjekty v trestnom konaní garantovaná právna istota, a teda aj dodržiavanie všetkých základných práv a slobôd, ako aj procesných práv subjektov trestného konania, je kľúčová kvalitná vnútroštátna legislatíva, adekvátne vzdelanie osôb pôsobiacich v orgánoch činných v trestnom konaní a justícii, a dôvera a rešpekt spoločnosti a médií voči súdnym rozhodnutiam, najmä voči najvyšším súdnym inštanciám. Ako kľúčové možno pre zvýšenie ochrany základných práv a slobôd, a tým garantovanie právnej istoty, považovať rešpektovanie (a to aj mediálne) a vykonávanie rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva proti Slovenskej republike, ako aj nálezov Ústavného súdu Slovenskej republiky. Na garantovanie ochrany základných práv a slobôd nie je potrebné prijímať nové medzinárodnoprávne dokumenty či novú ústavu, ale je potrebné dôsledne dodržiavať záväzky z nich vyplývajúce tak, aby aplikačná prax dokazovala, že štáty prostredníctvom praxe orgánov činných v trestnom konaní a súdov ľudské práva a základné slobody rešpektujú a chránia za súčasného chápania kľúčových prvkov právneho štátu, právnu istotu akcentujúc. Nevyhnutnou súčasťou právnej istoty je princíp predvídateľnosti rozhodnutia v analogicky obdobnej veci a postupu orgánov verejnej moci, ktorý je v právnom poriadku upravený. S tým súvisí aj princíp legitímneho očakávania, že takto budú orgány verejnej moci postupovať a konať. Práve v tejto oblasti sa v aplikačnej praxi trestného konania vyskytli prípady, keď najmä orgány činné v trestnom konaní nepostupovali predvídateľne a interpretovali si niektoré procesné postupy upravené v Trestnom poriadku neštandardne, čo spôsobilo minimálnej narušenie princípu právnej istoty a v ňom obsiahnutého princípu predvídateľnosti a legitímneho očakávania. Takéto prípady je potrebné identifikovať a zákonným spôsobom zjednať nápravu, eventuálne vyvodiť primeranú právnu zodpovednosť.

[16] Pozri napríklad Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 13.06.2024 vo veci Cviková v. Slovensko, č. sťažnosti 615/21.

Zoznam použitej literatúry

1. Zoznam kritérií právneho štátu (Rule of law Checklist) CDL-AD(2016)007, Dostupné v slovenskom preklade na
2. https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/42829548/CDL-AD%282016%29007+Zoznam+kriterii+pravneho+statu+%28SJ%29.pdf/dd9a0faa-6028-4646-9a2d-a81bf582014c
3. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Golder v. Spojené kráľovstvo z 21.2.1975 č. sťažnosti 4451/70.
4. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Tripon proti Rumunsku zo dňa 23.9.2008, par. 24, č. sťažnosti 36942/03.
5. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Sutyazhnik proti Ruskej federácii zo dňa 23.7.2009, č. sťažnosti č. 8269/02.
6. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva zo dňa 13.06.2024 vo veci Cviková proti Slovensku, č. sťažnosti 615/21.
7. LACIAK, O.:(Ne)potrebnosť vymáhania základných práv a slobôd v právnom štáte. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2022, Bratislava: Faculty of Law, Comenius University Bratislava, 2022.
8. LACIAK, O.: Záruky právneho štátu v 21. storočí. In: Ústava Slovenskej republiky ako normatívny základ demokratického a právneho štátu (30. rokov Ústavy Slovenskej republiky). Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022. - S. 54-60. - ISSN 2454- 003X. - ISBN 978-80-574-0141-4.
9. LAUTENBACH, G.: The concept of the rule of law and the European court of human rights. Oxford University Press. 2013. ISBN 978–0–19–967119–9.
10. LYSINA, R.: Právo na spravodlivý proces alebo právna istota? Zrážka ústavných princípov vo svetle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Acta Facultatis Iuridicae Universitas Cominiae. Tomus XL, 1/2021
11. SICILIANOS, L.,A.: The Rule of Law and the European Court of Human Rights: the independence of the judiciary Montenegrin Academy of Sciences and Arts, Montenegro, 28 February 2020. Dostupné na:
12. https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20200228_Sicilianos_Montenegro_ENG.pdf
13. Výročná správa o činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva za rok 2023. https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/annual-report-2023-eng

Kontaktné údaje

doc. JUDr. Ondrej Laciak, PhD.
ondrej.laciak@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ZABEZPEČOVANIE INFORMÁCIÍ V ZMYSLE § 116 TRESTNÉHO PORIADKU Z INÉHO ČLENSKÉHO ŠTÁTU EURÓPSKEJ ÚNIE

SECURING INFORMATION IN ACCORDANCE WITH SECTION 116 OF THE CODE OF CRIMINAL PROCEDURE FROM ANOTHER MEMBER STATE OF THE EUROPEAN UNION

Michal Andrýsek [1]

Abstrakt: Predkladaný článok je zameraný na vymedzenie teoretických východísk témy, ako aj na popis aplikačných postupov orgánov činných v trestnom konaní a súdov pri zabezpečovaní údajov o telekomunikačnej prevádzke v kontexte rozsudku Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C- 724/19 vo veci HP.

Kľúčové slová: oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke, európsky vyšetrovací príkaz, príslušný orgán

Abstract: The presented article is focused on a definition of the theoretical basis of the topic, as well as describing the application procedures of law enforcement authorities and courts in securing data on telecommunications operations in the context of the judgment of the Court of Justice (fourth chamber) from 16th of December 2021, number C-724/19 in the case HP.

Key words: notification of data on telecommunications traffic, european investigation order, competent authority

Úvod

Zabezpečovanie informácií podľa piatej hlavy prvej časti zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok patrí k významným spôsobom získavania dôkazov v trestnom konaní. Zaraďujeme sem sledovanie osôb a vecí (§ 113 TP), vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov (§ 114 TP), odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky (§ 115 TP), oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke (§ 116 TP), použitie agenta (§ 117 TP) a porovnávanie údajov v informačných systémoch (§ 118 TP). Obsahová pozornosť tohto príspevku

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

bude zameraná na zabezpečovanie informácií v zmysle § 116 Trestného poriadku - oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke a to v kontexte rozsudku Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C-724/19 vo veci HP, s dopadom na aplikačnú prax orgánov činných v trestnom konaní.

Oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku – základné podmienky a orgán príslušný na vydanie príkazu

Základnými podmienkami pre zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku sú: 1/ Vedenie trestného konania a to bez ohľadu na jeho štádium – použitie predmetného inštitútu je možné tak v štádiu postupu pred začatím trestného stíhania, ako aj v prípravnom konaní (po začatí trestného stíhania), a taktiež aj v konaní pred súdom. 2/ Trestné konanie sa vedie pre niektorý z nasledovných (vybraných) trestných činov – a) úmyselný trestný čin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica je najmenej tri roky (napríklad trestný čin neoprávnenej výroby a obchodovania s omamnou látkou a psychotropnou látkou podľa § 173 ods. 1 Trestného zákona), b) niektorý z taxatívne vymenovaných trestných činov[2], c) pre trestný čin, ktorým bola spôsobená ťažká ujma na zdraví alebo smrť, alebo d) pre iný úmyselný trestný čin, pri ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva. Postup podľa § 116 Trestného poriadku teda nemožno aplikovať v trestnom konaní vedenom pre akýkoľvek trestný čin, ale okruh vybraných trestných činov je obmedzený najmä z hľadiska závažnosti trestnej činnosti (úmyselný trestný čin so zákonom ustanovenou hornou hranicou trestnej sadzby trestu odňatia slobody v trvaní aspoň tri roky, spôsobenie následku v podobe ťažkej ujmy na zdraví či smrti, apod.). Uvedené je vyjadrením princípu proporcionality zásahov do základných práv a slobôd, ktorý vyžaduje, aby zásah do práva na súkromie (ktorým je uchovávanie, zisťovanie a oznamovanie údajov) bol primeraný sledovanému cieľu vo verejnom záujme, teda objasňovaniu trestnej činnosti dosahujúcej určitú mieru spoločenskej závažnosti. Uvedené je v súlade aj s rozhodovacou činnosťou Európskeho súdu pre ľudské práva, Súdneho dvora Európskej únie či Ústavného súdu Slovenskej republiky.[3] Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval, že ,,*miera intenzity zásahu do práva na súkromie spôsobená uchovávaním a následným sprístupnením údajov o uskutočnenej elektronickej komunikácii orgánom činným v trestnom konaní však požaduje, aby oprávnenie*

[2] Trestný čin ochrany súkromia v obydlí podľa § 194a TZ, podvodu podľa § 221 TZ, nebezpečného vyhrážania podľa § 360 TZ, nebezpečného prenasledovania podľa § 360a TZ, šírenia poplašnej správy podľa § 361 TZ, podnecovania podľa § 337 TZ, schvaľovania trestného činu podľa § 338 TZ.

[3] BELEŠ, Andrej: Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii. 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. s. 217. [cit. 2024-09-10]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UEP/Temy/Monografia_Uchova__vanie_a_oznamovanie_u__dajov_final_16.5..pdf.

orgánov činných v trestnom konaní požadovať zistenie a oznámenie údajov potrebných na objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie sa vzťahovalo len na najzávažnejšie trestné činy."[4] Je nutné dodať, že tento záver ústavného súdu vychádzal z predchádzajúcej právnej úpravy – Trestný poriadok č. 301/2005 Z. z. v znení účinnom do 22.06.2015, podľa ktorého bolo možné vydať príkaz na zistenie a oznámenie údajov o uskutočnenej telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 v trestnom konaní pre (ktorýkoľvek) úmyselný trestný čin, pričom Ústavný súd Slovenskej republiky v citovanom náleze vo vzťahu k § 116 Trestného poriadku v znení účinnom do 22.06.2015 rozhodol, že nie je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, Listinou základných práv a slobôd ani Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd.[5] 3/ Nevyhnutnosť týchto údajov (údajov o telekomunikačnej prevádzke, ktoré sú predmetom telekomunikačného tajomstva, alebo na ktoré sa vzťahuje ochrana osobných údajov – ods. 1, údajov prenášaných prostredníctvom počítačového systému – ods. 6) na objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie. 4/ Zásada subsidiarity – sledovaný účel nemožno dosiahnuť inak alebo jeho dosiahnutie iným spôsobom by bolo podstatne sťažené. Ak teda orgány činné v trestnom konaní či súd majú možnosť (bez výrazných prekážok) dosiahnuť sledovaný účel aj iným, menej intenzívnym, spôsobom, sú povinné tento spôsob uprednostniť. Údaje o telekomunikačnej prevádzke možno, za kumulatívneho (súčasného) splnenia všetkých uvedených podmienok, zabezpečiť len na základe príkazu na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku vydaného orgánom na to príslušným. Proti príkazu nie je prípustný opravný prostriedok. Orgánom príslušným vydať príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke je predseda senátu v konaní pred súdom a sudca pre prípravné konanie v štádiu pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní. Predseda senátu, resp. samosudca má právomoc vydať príkaz *ex offo* (z úradnej povinnosti), bez návrhu prokurátora (ktorý má v konaní pred súdom postavenie strany). Sudca pre prípravné konanie môže vydať príkaz iba na návrh prokurátora (ktorý má v štádiu pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní postavenie *dominus litis* – pán sporu). Návrh prokurátora musí byť písomný a odôvodnený aj skutkovými okolnosťami. Prokurátor návrh, ku ktorému pripojí s vecou súvisiaci vyšetrovací spis adresuje vecne a miestne príslušnému súdu (sudcovi pre prípravné konanie). Na vydanie príkazu podľa § 116 Trestného poriadku je v štádiu pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní príslušný okresný súd podľa § 16 ods. 1 Trestného poriadku[6], v ktorého obvode je súd, ktorý by bol príslušný na

[4] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 29. apríla 2015, sp. zn. PL. ÚS 10/2014. Bod 134.

[5] Bližšie pozri nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 29. apríla 2015, sp. zn. PL. ÚS 10/2014.

[6] Podľa § 16 ods. 1 Trestného poriadku *na konanie v prvom stupni o obzvlášť závažných zločinoch, za ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej dvanásť rokov,*

konanie o obžalobe, a Špecializovaný trestný súd, ak ide o veci patriace do jeho pôsobnosti. Ak je takých súdov viac, úkony vykonáva súd, v ktorého obvode je činný prokurátor, ktorý podal taký návrh. Ak ide o veci podľa § 16 ods. 2 Trestného poriadku[7], je príslušný okresný súd, ktorý by bol príslušný na konanie o obžalobe. Posúdenie splnenia zákonných podmienok na vydanie príkazu na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke je v ingerencii súdu ako nezávislého a nestranného orgánu. Príkaz musí byť písomný a odôvodnený. Jeho súčasťou je aj spôsob, rozsah a lehota oznámenia údajov a prípadne aj totožnosť konkrétneho používateľa, ak je známa. Odôvodnenie musí obsahovať predovšetkým uvedenie konkrétnych (na danú trestnú vec sa vzťahujúcich) okolností, z ktorých bude vyplývať splnenie podmienok vydania príkazu podľa § 116 Trestného poriadku. Odôvodnenie rozhodnutia predstavuje jeho základný a imanentný atribút, ktorým sa prejavuje transparentnosť súdneho rozhodovania.[8] Ak nejde o zistenie a oznámenie údajov o uskutočnenej telekomunikačnej prevádzke, zisťovanie a oznamovanie týchto údajov môže trvať najviac šesť mesiacov. Uvedenú lehotu (čas) môže v prípravnom konaní na písomný a odôvodnený návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie predĺžiť vždy o ďalšie dva mesiace, a to aj opakovane. Príkaz na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke sa doručuje podniku poskytujúcemu verejné siete alebo služby.[9] Možno konštatovať, že zákonná úprava

---

alebo ak bol skutok spáchaný organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, sú príslušné
a) Mestský súd Bratislava I pre obvod Krajského súdu v Bratislave,
b) Mestský súd Košice pre obvod Krajského súdu v Košiciach,
c) Okresný súd Banská Bystrica pre obvod Krajského súdu v Banskej Bystrici,
d) Okresný súd Nitra pre obvod Krajského súdu Nitra,
e) Okresný súd Prešov pre obvod Krajského súdu v Prešove,
f) Okresný súd Trenčín pre obvod Krajského súdu v Trenčíne,
g) Okresný súd Trnava pre obvod Krajského súdu v Trnave,
h) Okresný súd Žilina pre obvod Krajského súdu v Žiline.

[7] Podľa § 16 ods. 2 Trestného poriadku *na konanie v prvom stupni o trestných činoch vojakov podľa § 128 ods. 3 písm. a), b) a d) Trestného zákona a trestných činov vojnovej zrady, služby v cudzom vojsku a nenastúpenia služby v ozbrojených silách sú príslušné*
a) Mestský súd Bratislava I pre obvody Krajského súdu v Bratislave, Krajského súdu v Nitre, Krajského súdu v Trnave,
b) Okresný súd Banská Bystrica pre obvody Krajského súdu v Banskej Bystrici, Krajského súdu v Trenčíne, Krajského súdu v Žiline,
c) Okresný súd Prešov pre obvody Krajského súdu v Košiciach, Krajského súdu v Prešove.

[8] BELEŠ, Andrej: Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii. 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. s 226-227. [cit. 2024-09-10]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UEP/Temy/Monografia_Uchova__vanie_a_oznamovanie_u__dajov_final_16.5..pdf.

[9] § 116 ods. 2 Trestného poriadku.

obsiahnutá v § 116 Trestného poriadku nespôsobuje v aplikačnej praxi problémy týkajúce sa subjektu (orgánu) príslušného na vydanie príkazu na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku, ktorým sa majú zabezpečiť predmetné informácie (údaje) na území Slovenskej republiky. Otázka vzniká, ako však postupovať pri zabezpečovaní takých informácií z územia, resp. na území iného členského štátu.

Európsky vyšetrovací príkaz – základné podmienky a orgán príslušný na jeho vydanie

Zabezpečovanie dôkazov z iného členského štátu Európskej únie sa po prijatí smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach (Ú. v. EÚ L 130, 2014) (ďalej ako „smernica o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach") a následne jej transpozícii do právneho poriadku Slovenskej republiky v podobe zákonnej normy – zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach") s účinnosťou od 15. októbra 2017 v zásade realizuje prostredníctvom európskeho vyšetrovacieho príkazu. Európskym vyšetrovacím príkazom sa rozumie „*1. rozhodnutie vydané justičným orgánom Slovenskej republiky na účely vykonania vyšetrovacieho úkonu s cieľom získať dôkaz na území iného členského štátu, 2. rozhodnutie vydané justičným orgánom iného členského štátu alebo iným ako justičným orgánom iného členského štátu, ktorý má v tomto členskom štáte právomoc obstarávať dôkazy, ak ním vydané rozhodnutie potvrdil justičný orgán tohto členského štátu, na účely vykonania vyšetrovacieho úkonu s cieľom získať dôkaz na území Slovenskej republiky*".[10] Európsky vyšetrovací príkaz nepredstavuje typický druh „rozhodnutia", ale vo svojej podstate má skôr charakter „žiadosti", ktorou príslušný orgán žiada o realizovanie vyšetrovacieho úkonu[11] na území iného členského štátu. Podľa § 5 zákona o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach možno európsky vyšetrovací príkaz vydať: 1/ ak je potrebné vykonať vyšetrovací úkon v inom členskom štáte s cieľom získať dôkaz na účel trestného konania vrátane získania dôkazu, ktorý už má vykonávajúci orgán k dispozícii, 2/ je to nevyhnutné a primerané na účely trestného konania a zároveň 3/ vyšetrovací úkon uvedený v európskom vyšetrovacom príkaze by bolo možné za obdobných

[10] § 3 písm. a) zákona č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[11] Podľa § 3 písm. g) zákona č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov *na účely tohto zákona sa rozumie vyšetrovacím úkonom úkon, ktorý je potrebné vykonať vo vykonávajúcom štáte na účely získania dôkazu v trestnom konaní okrem vytvorenia spoločného vyšetrovacieho tímu a zabezpečovania dôkazu v rámci takého tímu.*

podmienok vykonať na území Slovenskej republiky. Orgánom príslušným vydať európsky vyšetrovací príkaz je predseda senátu alebo sudca a v prípravnom konaní prokurátor[12] okrem prípadu, ak sa má európsky vyšetrovací príkaz vydať na účely dočasného odovzdania osoby nachádzajúcej sa vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody na území Slovenskej republiky do vykonávajúceho štátu na účely zabezpečenia dôkazu v trestnom konaní vedenom v Slovenskej republike, kedy v prípravnom konaní rozhoduje súd na návrh alebo po písomnom vyjadrení prokurátora vykonávajúceho dozor podľa § 230 Trestného poriadku[13]. Prokurátor teda nemá iba návrhové oprávnenie (ako je tomu pri postupe v zmysle § 116 Trestného poriadku), ale je priamo zo zákona oprávnený na vydanie európskeho vyšetrovacieho príkazu v štádiu prípravného konania (nie aj v štádiu postupu pred začatím trestného stíhania, v ktorom štádiu *en bloc* neprichádza do úvahy vydanie európskeho vyšetrovacieho príkazu). Európsky vyšetrovací príkaz príslušný orgán vydáva *ex offo* – bez potreby podania návrhu (s vyššie uvedenou výnimkou), ale môže ho vydať aj na základe žiadosti obvineného, jeho zákonného zástupcu alebo jeho obhajcu. Zákon o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach teda neobsahuje osobitnú právnu úpravu vo vzťahu k vydaniu európskeho vyšetrovacieho príkazu (ktorý vo všeobecnosti môže v prípravnom konaní vydať prokurátor) za účelom zabezpečovania údajov o telekomunikačnej prevádzke v zmysle § 116 Trestného poriadku (taký príkaz v prípravnom konaní môže vydať iba sudca pre prípravné konanie a prokurátor má „len" návrhové oprávnenie) na území iného členského štátu Európskej únie.

Rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021 vo veci číslo C-724/19, trestné konanie proti HP

V súvislosti s postupom pri zabezpečovaní údajov o telekomunikačnej prevádzke nemožno opomenúť rozhodovaciu činnosť Súdneho dvora Európskej únie. Konkrétne možno poukázať na rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021 vo veci číslo C-724/19, ktorej predmetom bol návrh na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie podaný rozhodnutím Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd, Bulharsko) z 24. septembra 2019 a doručený Súdnemu dvoru 1. októbra 2019, ktorý súvisí s trestným konaním proti HP za účasti Specializirana prokuratura (Špecializovaná prokuratúra). Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týkal výkladu článku 2 písmena c) bodu i) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach (Ú. v. EÚ L 130, 2014). Predmetný návrh bol podaný v rámci trestného konania začatého proti osobe HP, v

[12] Tamtiež § 5 ods. 1.
[13] Tamtiež § 20 ods. 3.

rámci ktorého bulharská prokuratúra vydala štyri európske vyšetrovacie príkazy na získanie dôkazov v Belgicku, Nemecku, Rakúsku a Švédsku. V podmienkach Slovenskej republiky článku 2 písmeno c) bod i) smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach zodpovedá ustanovenie § 3 písm. d) bod 1, § 5 ods. 1 zákona o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach.[14] Smernica o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach bola prebratá do bulharského právneho poriadku predpisom zakon za evropejskata zapoved za razsledvane (zákon o európskom vyšetrovacom príkaze) (DV č. 16 z 20. februára 2018). Podľa čl. 5 ods. 1 bod 1 tohto zákona je prokurátor tým orgánom, ktorý je v prípravnej fáze trestného konania príslušný v Bulharsku na vydanie európskeho vyšetrovacieho príkazu. Podľa čl. 159a ods. 1 nakazatelno procesualen kodex (trestný poriadok) na žiadosť súdu v súdnom konaní alebo na základe odôvodneného príkazu príslušného sudcu prvostupňového súdu vydaného na návrh prokurátora povereného dozorom nad vecou v prípravnej fáze trestného konania podniky prevádzkujúce verejné elektronické komunikačné siete a/alebo elektronické komunikačné služby poskytnú údaje získané v rámci svojich obchodných činností, ktoré sú potrebné na: 1/ určenie a zistenie zdroja pripojenia, 2/ zistenie smeru pripojenia, 3/ zistenie dátumu, času a dĺžky pripojenia, 4/ zistenie druhu pripojenia, 5/ zistenie elektronického koncového komunikačného zariadenia (prístroja) používateľa alebo prístroja, ktorý sa považuje za jeho koncové zariadenie, 6/ určenie identifikátora používaných dátových buniek.[15] Slovenská právna úprava je v časti týkajúcej sa príslušných orgánov a ich postupu obdobná, keďže prokurátor v prípravnom konaní je oprávnený vydať európsky vyšetrovací príkaz, avšak taktiež má „iba" návrhové oprávnenie (môže podať návrh) na vydanie príkazu podľa § 116 Trestného poriadku, ktorý je v štádiu pred začatím trestného stíhania, resp. v prípravnom konaní oprávnený vydať len sudca pre prípravné konanie a v konaní pred súdom predseda senátu. Prvá prejudiciálna otázka, ktorá bola vo veci číslo C-724/19 položená Súdnemu dvoru v podstate bola, či sa má článok 2 písm. c) bod i) smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby prokurátor mal právomoc vydať v prípravnej fáze trestného konania európsky vyšetrovací príkaz na získanie údajov o prenose dát a polohe, týkajúcich sa telekomunikačnej prevádzky, ak v rámci podobného vnútroštátneho konania prijatie vyšetrovacieho opatrenia na účely prístupu k takýmto údajom patrí do výlučnej právomoci sudcu. Súdny dvor vo svojom rozhodnutí poukazuje okrem iného na čl. 6 ods. 1 písm. b) smernice o európskom

[14] Tabuľka zhody - Smernica EP a Rady 2014/41/EÚ. [online]. [cit. 2024-09-12]. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6416.

[15] In: Rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021 vo veci číslo C-724/19, trestné konanie proti HP. Bod 16 a 17. [online]. [cit. 2024-09-12]. Dostupné na: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=251302&pageIndex=0&doclang=sk&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2066514.

vyšetrovacom príkaze v trestných veciach, z ktorého vyplýva, že vydávajúci orgán môže vydať európsky vyšetrovací príkaz len pod podmienkou, že sa vyšetrovacie opatrenie v ňom uvedené môže za rovnakých podmienok nariadiť v podobnom vnútroštátnom konaní a preto iba ten orgán, ktorý má právomoc nariadiť takéto vyšetrovacie opatrenie podľa vnútroštátneho práva vydávajúceho štátu, môže mať právomoc vydať európsky vyšetrovací príkaz. Súdny dvor uvádza, že ak prokurátor nie je podľa vnútroštátneho práva oprávnený nariadiť vyšetrovacie opatrenie na účely získania predmetných údajov, nemožno ho považovať za vydávajúci orgán v zmysle čl. 2 písm. c) bodu i) smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach, ktorý je príslušný vydať európsky vyšetrovací príkaz na získanie takých údajov. Prokurátor teda (v kontexte predmetnej bulharskej právnej úpravy) nemôže mať právomoc vydať európsky vyšetrovací príkaz na získanie údajov o prenose dát a polohe, týkajúcich sa telekomunikačnej prevádzky. Súdny dvor (štvrtá komora) teda na prvú prejudiciálnu otázku odpovedal tak, že „*článok 2 písmeno c) bod i) smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby prokurátor mal právomoc vydať v prípravnej fáze trestného konania európsky vyšetrovací príkaz v zmysle tejto smernice na získanie údajov o prenose dát a polohe, týkajúcich sa telekomunikačnej prevádzky, ak v rámci podobného vnútroštátneho konania prijatie vyšetrovacieho opatrenia na účely prístupu k takýmto údajom patrí do výlučnej právomoci sudcu*“.[16] Druhou prejudiciálnou otázkou, ktorou sa v predmetnej veci Súdny dvor zaoberal vo svojej podstate bolo, či článok 6 a článok 9 odsek 1 a 3 smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach sa majú vykladať v tom zmysle, že uznaním európskeho vyšetrovacieho príkazu vykonávajúcim orgánom, ktorý bol vydaný na získanie údajov o prenose dát a polohe, týkajúcich sa telekomunikačnej prevádzky, možno nahradiť požiadavky uplatniteľné vo vydávajúcom štáte, ak tento príkaz bol neoprávnene vydaný prokurátorom napriek tomu, že v rámci podobného vnútroštátneho konania prijatie vyšetrovacieho opatrenia na získanie takýchto údajov patrí do výlučnej právomoci sudcu. Podľa čl. 9 ods. 1 smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach (tomuto ustanoveniu zodpovedá v podmienkach Slovenskej republiky § 7 ods. 1, ods. 2, ods. 3, ods. 4 a § 9 ods. 1 zákona o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach[17]) vykonávajúci orgán uzná európsky vyšetrovací príkaz zaslaný v súlade s touto smernicou bez toho, aby sa museli splniť akékoľvek ďalšie formálne náležitosti, a zabezpečí jeho vykonanie rovnakým spôsobom a za rovnakých podmienok, ako keby také vyšetrovacie opatrenie nariadil orgán vykonávajúceho štátu, pokiaľ tento orgán nerozhodne o uplatnení jedného z dôvodov neuznania

[16] Rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C- 724/19 vo veci HP.

[17] Tabuľka zhody - Smernica EP a Rady 2014/41/EÚ. [online]. [cit. 2024-09-12]. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6416.

alebo nevykonania európskeho vyšetrovacieho príkazu, alebo jedného z dôvodov odkladu uvedeného v tejto smernici. Súdny dvor konštatuje, že rozdelenie právomocí medzi vydávajúcim orgánom a vykonávajúcim orgánom je základný prvok vzájomnej dôvery, ktorou sa riadia vzťahy medzi členskými štátmi, ktoré konajú o európskom vyšetrovacom príkaze. Ďalej Súdny dvor uvádza, že ak by vykonávajúci orgán mohol rozhodnutím o uznaní napraviť nedodržanie podmienok vydania európskeho vyšetrovacieho príkazu uvedených v čl. 6 ods. 1 smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach (tomuto ustanoveniu zodpovedá v podmienkach Slovenskej republiky ustanovenie § 5 ods. 3 zákona o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach[18]), došlo by k spochybneniu rovnováhy systému európskeho vyšetrovacieho príkazu založeného na vzájomnej dôvere, pretože by to znamenalo priznať vykonávajúcemu orgánu právomoc preskúmať hmotnoprávne podmienky vydania európskeho vyšetrovacieho príkazu. Podľa čl. 9 ods. 3 smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach (tomuto ustanoveniu zodpovedá v podmienkach Slovenskej republiky § 10 ods. 1 písm. a) zákona o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach[19]) vykonávajúci orgán teda vráti európsky vyšetrovací príkaz vydávajúcemu štátu v prípade, ak mu je doručený európsky vyšetrovací príkaz, ktorý nevydal niektorý z vydávajúcich orgánov uvedených v čl. 2 písm. c) tejto smernice. Súdny dvor (štvrtá komora) teda na druhú prejudiciálnu otázku odpovedal tak, že „*článok 6 a článok 9 ods. 1 a 3 smernice o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach sa majú vykladať v tom zmysle, že uznaním európskeho vyšetrovacieho príkazu vykonávajúcim orgánom, ktorý bol vydaný na získanie údajov o prenose dát a polohe, týkajúcich sa telekomunikačnej prevádzky, nemožno nahradiť požiadavky uplatniteľné vo vydávajúcom štáte, ak tento príkaz bol neoprávnene vydaný prokurátorom napriek tomu, že v rámci podobného vnútroštátneho konania prijatie vyšetrovacieho opatrenia na získanie takýchto údajov patrí do výlučnej právomoci sudcu*".[20]

Postup slovenských orgánov pri vydaní európskeho vyšetrovacieho príkazu

Pri zabezpečovaní údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku z iného členského štátu Európskej únie prostredníctvom európskeho vyšetrovacieho príkazu v kontexte rozsudku Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C-724/19 vo veci HP (v ktorom bola posudzovaná bulharská právna úprava) v podmienkach Slovenskej republiky je nevyhnutné poukázať na ustanovenie § 533a Trestného poriadku. Podľa § 533a Trestného poriadku, *ak sa má úkon realizovať v cudzine a jeho vykonanie nemožno dosiahnuť bez rozhodnutia*

[18] Tamtiež.
[19] Tamtiež.
[20] Rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C- 724/19 vo veci HP.

slovenského orgánu, môže príslušný slovenský orgán vydať rozhodnutie podľa ustanovení štvrtého, piateho a šiesteho dielu štvrtej hlavy a piatej hlavy (ktorá obsahuje aj oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116) *prvej časti tohto zákona, na základe ktorého sa úkon v cudzine vykoná.* Cieľom citovaného ustanovenia je umožniť slovenským orgánom vydať rozhodnutie s extrateritoriálnym účinkom, ktoré je potrebné na to, aby sa mohol úkon vykonať v cudzine.[21] V prípade, že je potrebné na území iného členského štátu Európskej únie zabezpečiť prostredníctvom európskeho vyšetrovacieho príkazu údaje o telekomunikačnej prevádzke v zmysle § 116 Trestného poriadku orgánom príslušným na jeho vydanie v prípravnom konaní *de lege lata* je prokurátor (§ 5 ods. 1 zákona o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach). Prokurátor tak však postupuje až po tom, ako sú splnené všetky potrebné podmienky na takýto postup. Prokurátor, ktorý v konkrétnej trestnej veci v prípravnom konaní zamýšľa vydať európsky vyšetrovací príkaz na účely zistenia a oznámenia údajov o telekomunikačnej prevádzke teda postupuje tak, že najskôr podá návrh sudcovi pre prípravné konanie na vydanie príkazu podľa § 116 Trestného poriadku s poukazom na § 533a Trestného poriadku. Následne prokurátor vydávajúci európsky vyšetrovací príkaz v prípravnom konaní na účely zistenia a oznámenia údajov o telekomunikačnej prevádzke priloží ako prílohu k európskemu vyšetrovaciemu príkazu príkaz súdu (sudcu pre prípravné konanie) vydaný podľa § 116 Trestného poriadku s poukazom na § 533a Trestného poriadku. Takýto postup je v aplikačnej praxi pomerne bežný. Možno sa však stretnúť aj s prípadmi, kedy sudca pre prípravné konanie príkaz podľa § 116 Trestného poriadku s poukazom na § 533a Trestného poriadku nevydá, poukazujúc pri tom aj na rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C-724/19 vo veci HP, vo svojej podstate s odôvodnením, že je nutné požiadať súd o vydanie európskeho vyšetrovacieho príkazu (bez samostatného príkazu podľa § 116 Trestného poriadku), avšak až po zmene legislatívy, nakoľko výlučne súd má právomoc na vydávanie príkazu podľa § 116 Trestného poriadku. V tejto súvislosti možno poukázať na českú právnu úpravu, kde novelou zákona č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních s účinnosťou od 1. januára 2023 vykonanou zákonom č. 422/2022 Sb. bolo okrem iného v nadväznosti na rozsudok Súdneho dvora Európskej únie zo 16. decembra 2021, číslo C-724/19 vo veci HP v § 374 ods. 1, ods. 2 zákona č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních nanovo upravené oprávnenie justičných orgánov Českej republiky vydať európsky vyšetrovací príkaz.[22] Podľa § 374 ods. 1 zákona č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční

[21] Dôvodová správa k zákonu č. 236/2017 Z. z. Osobitná časť. Publikované: 05.10.2017. [cit. 2024-09-14]. Dostupné na https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/236-2017-z-z.html.

[22] Zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství za rok 2023 z 24. júna 2024. s. 123. [cit. 2024-09-14]. Dostupné na https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2024/06/Zpr%C3%A1va-o-%C4%8Dinnosti-SZ-za-rok-2023.pdf.

spolupráci ve věcech trestních, *ak treba vykonať úkon právnej pomoci za účelom opatrenia dôkazu pre trestné konanie v inom členskom štáte, predseda senátu a v prípravnom konaní štátny zástupca vydá európsky vyšetrovací príkaz. Ak sa európsky vyšetrovací príkaz vydáva v prípravnom konaní za účelom vykonania úkonu právnej pomoci, ktorý je v prípravnom konaní oprávnený povoliť alebo nariadiť iba sudca, sudca na návrh štátneho zástupcu potvrdí európsky vyšetrovací príkaz pre tento úkon; ak nevyhovie návrhu, uvedie súčasne dôvody, pre ktoré tak urobil. Návrh štátneho zástupcu musí obsahovať odôvodnenie nevyhnutnosti a primeranosti úkonu právnej pomoci a zhodnotenie splnenia zákonných podmienok pre povolenie alebo nariadenie takého úkonu sudcom v obdobnom vnútroštátnom prípade. Ak je potrebné vydať európsky vyšetrovací príkaz za účelom opatrenia dôkazu, ktorý štátny zástupca potrebuje k zastupovaniu obžaloby v konaní pred súdom, môže ho štátny zástupca za týmto účelom z vlastného podnetu vydať aj po podaní obžaloby.*

Záver

Príspevok má za cieľ poukázať na postup príslušných slovenských orgánov pri zabezpečovaní údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku z iného členského štátu Európskej únie prostredníctvom európskeho vyšetrovacieho príkazu, zohľadňujúc aj rozhodovaciu činnosť Súdneho dvora Európskej únie – rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C-724/19 vo veci HP.

Zoznam použitej literatúry

1. BELEŠ, Andrej: Uchovávanie a oznamovanie údajov o elektronickej komunikácii. 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022. s. 217. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Ustavy/UEP/Temy/Monografia_Uchova__vanie_a_oznamovanie_u__dajov_final_16.5..pdf
2. Dôvodová správa k zákonu č. 236/2017 Z. z. Osobitná časť. Publikované: 05.10.2017. Dostupné na https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2017/236-2017-z-z.html
3. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015
4. Rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) zo 16. decembra 2021, číslo C-724/19 vo veci HP
5. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach (Ú. v. EÚ L 130, 2014)
6. Tabuľka zhody - Smernica EP a Rady 2014/41/EÚ. [online]. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6416

7. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
8. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok
9. Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov
10. Zákona č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
11. Zmluva o fungovaní Európskej únie
12. Zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství za rok 2023 z 24. júna 2024. Dostupné na https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2024/06/Zpr%C3%A1va-o-%C4%8Dinnosti-SZ-za-rok-2023.pdf

Kontaktné údaje

JUDr. Michal Andrýsek
andrysek1@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

ÚVAHY O VYUŽITÍ PRAVDEPODOBNOSTI V PROCESE DOKAZOVANIA V TRESTNOM KONANÍ

CONSIDERATIONS ON THE USE OF PROBABILITY IN THE PROCESS OF EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Marek Adamkovič[1]

Abstrakt: Príspevok sa v podmienkach Slovenska, zaoberá problematikou využitia matematických alebo štatistických teórií pravdepodobnosti v procese dokazovania v trestnom konaní. Diskutuje o vzťahu medzi pravdou, istotou a pravdepodobnosťou pri rozhodovaní v trestných veciach a analyzuje, do akej miery je možné a vhodné zaviesť matematické a štatistické teórie pravdepodobnosti pri hodnotení dôkazov. Príspevok ďalej hodnotí, či by aplikácia týchto teórií mohla byť v súlade so zásadou voľného hodnotenia dôkazov.

Kľúčové slová: dokazovanie, trestné konanie, pravdepodobnosť, voľné hodnotenie dôkazov, zistenie skutkového stavu bez dôvodných pochybností

Abstract: The paper deals with the issue of using mathematical or statistical probability theories in the process of evidence evaluation in criminal proceedings under Slovak conditions. It discusses the relationship between truth, certainty, and probability in decision-making in criminal cases and analyzes to what extent it is possible and appropriate to introduce mathematical and statistical probability theories in evidence evaluation. Furthermore, the paper evaluates whether the application of these theories could be compatible with the principle of free evaluation of evidence.

Key words: evidence, criminal proceedings, probability, free evaluation of evidence, proof beyond reasonable doubt

Úvod

Odhliadnuc od akceptácie, že pre obvinenie sa vyžaduje určitý stupeň pravdepodobnosti, pri odsudzujúcom rozsudku je v kontexte našej doktríny pravdepodobnostný záver o vine nemysliteľný. Súd jednoducho má rád pojem istoty.

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Podľa nás však usudzovanie po zhodnotení dôkazov bude v sebe vždy niesť určitú neistotu. Záver súdu je tak len pravdepodobnostný pričom otázkou ostáva, či by bolo možné jeho numerické vyjadrenie. Zo znaleckého dokazovania vieme, že okrem kategorických záverov, výsledok znaleckého posudku je často (a tak je to správnejšie) vyjadrený pomocou pravdepodobnosti, pričom tá nemusí byť vyjadrená iba slovne, ale aj určitou číselnou hodnotou. Znalecký posudok ako dôkaz je dnes pritom častým, ba až pričastým javom. Už Mathern vo svojej monografii z roku 1984 poukazoval na problém spojený s nadužívaním znalcov v konaniach kde neboli dôvodne potrební, pričom poukazoval na rozhodnutie NS ČSR ešte z roku 1972.[2] Ide tak o dlhotrvajúci problém. A napriek tomu že teória o každom dôkaze hovorí ako o rovnocennom, pri čítaní odôvodnení niektorých rozsudkov možno nadobudnúť pocit o určitej nadradenosti znaleckého posudku, keď súd primárne vychádza práve z jeho záverov. Ak potom dôkaz, z ktorého súd vychádza svedčí len o nejakej pravdepodobnosti, nebude aj jeho úsudok vyjadrený v rozsudku iba pravdepodobný? Do toho je potrebné vysporiadať sa s povahou istoty pri rozhodovaní a s tým, aká pravda o minulom deji sa má v trestnom konaní zistiť, keďže pri úplnej objektívnej pravde by pravdepodobnostné závery nemali miesto. Príspevok stručne prechádza prvkami pravdy, istoty a pravdepodobnosti v rozhodovaní a vyslovuje pritom úvahy, prečo by využívanie matematických a štatistických teórii pravdepodobnosti s numerickými výsledkami bolo vhodné a zároveň súladné so zásadou voľného hodnotenia dôkazov.

Pravda, istota a pravdepodobnosť

Vnímanie pravdy z pohľadu trestného práva procesného sa časom menilo.[3] Právna doktrína v časoch marxisticko-leninského učenia na našom území vyžadovala zistenie objektívnej pravdy, ktorá mala byť odrazom objektívnej reality.[4] Namiesto nej je súčasné trestné konanie vedené zásadou zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností podľa § 2 ods. 10 TP. Ako už jej názov vypovedá, stanovuje zisťovanie skutkového stavu namiesto skutočného, a cieľom dokazovania tak už nie je zistiť objektívnu „skutočnú" pravdu.[5] K tomu výstižne uvádza Šámal, že *„[p]rávní teorie i praxe musí počítat s gnoseologickým faktem nejistoty poznání, s generický i řádově různou jistotou poznatků. Právní rozhodnutí sdílí v uvažované otázce osud veškerého praktického jednání, že nemá absolutně jistý informační základ. Z hlediska filosofického a z hlediska kritické gnoseologie nelze o této skutečnosti pochybovat. K tomu přistupuje fakt, skutkové informace, které tvoří bázi právního rozhodnutí, bývají*

[2] MATHERN, V. *Dokazovanie v československom trestnom procese*. Obzor. 1984. s. 171

[3] Pozri k tomu napríklad DESET, M. O hľadaní pravdy v trestnom konaní v minulosti a dnes. In *Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, roč. 152, č. 2(2013), s. 170–179.

[4] Ibid. s. 40-45.

[5] ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 65.

ovlivněny určitou nejistotou, pramenící z nejisté hodnověrnosti zdrojů informací, neboť tyto informace bývají nepřímé, závislé na nedokonalosti lidské paměti, na úmyslném nebo neúmyslném zkreslení a podléhají i dalším okolnostem, které působí na jejich hodnověrnost. Vzniká proto otázka, jak tyto skutečnosti týkající se poznání dát do souladu s právnickým požadavkem, aby skutkový základ rozhodnutí soudu byl bezpečně zjištěn mimo důvodnou pochybnost."[6]. Dôvodné pochybnosti si pritom Najvyšší súd SR spája s pravdepodobnosťou, keďže *„[p]okiaľ ide o kvalitu skutkových zistení, potom skutkový základ rozhodnutia v trestných veciach musí byť zistený mimo dôvodnú pochybnosť, nestačí iba zistenie pravdepodobnosti. V danom smere platí pravidlo, že nedokázaná vina má v rozhodnutí súdu taký istý význam ako dokázaná nevina.*".[7] Súdu tak pre vyrieknutie viny nestačí pravdepodobnosť, pretože tá symbolizuje dôvodnú pochybnosť, ale potrebuje „istotu". Na základe vyššie uvedeného je taktiež dôležité podotknúť, že aj keď by ustanovenie § 2 ods. 10 TP mohlo adresáta zmiasť tým, že spomína len orgány činné v trestnom konaní, daná zásada sa týka aj súdu. Najvyšší súd opakovane uvádza, že zisťuje skutkový stav o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti. V jednom z novších rozhodnutí k tomu zároveň dodáva, že v *„…trestnom konaní sa vyžaduje, aby súd dosiahol najvyšší možný stupeň istoty, ktorý je možné od ľudského poznania vyžadovať, a to prinajmenšom na úrovni pravidla preukázania spáchania trestnej činnosti bez dôvodných pochybností.*"[8]. Aj keď prvé zo spomenutých rozhodnutí NSSR nespája pravdepodobnosť s istotou, druhé spomína „najvyšší možný stupeň istoty". Môžeme polemizovať, prečo súd pri druhej formulácií nespomenul pravdepodobnosť, a či by sme stupeň istoty mohli zameniť so stupňom pravdepodobnosti. Niektoré doktrinálne názory totiž istotu vnímajú ako určitý stupeň pravdepodobnosti. Či dokonca ako uvádza Tichý, pravdepodobnosť je určitým stupňom pravdy, a *„[d]ůkaz je třeba chápat jako důkaz pravděpodobnosti, rozsudek jako úsudek či soud pravděpodobnostní.*"[9]. Výstižne popisuje vzťah istoty a pravdepodobnosti Gábriš s Laclavíkovou. Podľa nich *„sudca musí nadobudnúť presvedčenie zodpovedajúce expertnej epistemickej pravdepodobnosti v zmysle dnes akceptovaného ‚štandardu istoty' ako objektívnej istoty bez racionálnych a objektívnych pochybností, resp. bez takých pochybností, ktoré zohľadňuje platná právna úprava. Expertná epistemická pravdepodobnosť ako objektívna, či ‚praktická istota' všade tam, kde nie je možnénemožno použiť korešpondenčnú teóriu pravdy, je teda zrejme práve tým riešením, ktoré najviac zodpovedá našim možnostiam, a ktoré zároveň dokáže učiniť zadosť očakávaniu a povinnosti rozhodnúť spravodlivo v konkrétnej veci (…) Štandard objektívnej istoty sa pritom aspoň teoreticky dokáže vysporiadať aj so*

[6] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 34.

[7] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 29. októbra 2015, sp. zn. 5 To 10/2015.

[8] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 23. októbra 2021, sp. zn. 1Tdo/27/2021.

[9] TICHÝ, L. *Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazů (skica o možné změně paradigmatu v NOZ)*. Bulletin advokacie, 2013, č. 12, s. 30-31.

subjektívnou neistotou a subjektívnymi pochybnosťami sudcu o tvrdenom či zistenom skutkovom stave – keď sa na pochybnosti, ktoré nie sú objektívnymi, neprihliada."[10]. Pravdepodobnosť aj istota je tu výsledkom racionality hodnotiteľa – sudcu. Jeho subjektívna istota je objektivizovaná, avšak objektivizácia je tiež založená len na racionalite. A v tom vidíme problém. Stále nemožno jednoznačne vylúčiť, že dôjde k justičnému omylu. A to aj napriek tomu, že kontrola a test správnosti starostlivého uváženia sa realizuje požiadavkou na odôvodňovanie rozhodnutí hodnotiteľa a v možnosti preskúmania rozhodnutia v rámci systému opravných prostriedkov.[11] Naďalej totiž hrá kľúčovú úlohu vnútorné presvedčenie ako subjektívna istota, ktorá je len objektivizovaná – korigovaná tým, že má vylúčiť iracionálne subjektívne pochybnosti.[12] Avšak ani takáto kontrola nezaručuje, že pri použití subjektívnej istoty pri nadmernej sebadôvere vyplývajúcej napríklad z toho, že je hodnotiteľ dlhoročný praktik resp. expert, môže ísť o omyl spočívajúci v tom, že *„...subjektívna istota vo vlastný úsudok je väčšia ako objektívna presnosť, najmä v prípadoch, keď je táto istota relatívne vysoká. Napríklad v niektorých testoch ľudia tvrdia, že sú si svojimi odpoveďami na „99 % istí", hoci sa mýlia v 40 % prípadoch. Prílišná dôvera vo vlastný úsudok je jedným z príkladov nesprávneho odhadu pravdepodobností daného javu."*[13]. Ak má teda hodnotiteľ objektívnu istotu vo svojom úsudku – rozhodnutí, a táto istota bude preverená aj v rámci preskúmania pomocou opravných prostriedkov, korešponduje táto istota skutočne s tým, aký skutkový stav preukazujú dôkazy? Môže, aj nemusí. Práve pre tieto pochybnosti by stálo za zváženie aplikovať teórie matematických pravdepodobností.

Išlo by o priveľký zásah do voľného hodnotenia dôkazov?

Počas zisťovania skutkového stavu súčasne dochádza k realizácii zásady voľného hodnotenia dôkazov podľa § 2 ods. 12 TP. Inak povedané, voľné hodnotenie dôkazov je spôsob, akým sa má zistiť skutkový stav bez dôvodných pochybností. Konkrétne, podľa danej zásady, orgány činné v trestnom konaní a súdy hodnotia dôkazy, podľa svojho vnútorného presvedčenia založenom na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne. Pri rozhovoroch s praktikmi z radov advokácie, súdov a prokuratúry o využití matematickej pravdepodobnosti v dokazovaní, dochádzalo často ku pochybnosti o súlade využitia danej pravdepodobnosti so zásadou voľného hodnotenia dôkazov. Tento kritický

[10] GÁBRIŠ, T., LACLAVÍKOVÁ, M. Štandardy pravdy a istoty v procesnom práve (právno-filozofické a právno-historické pozadie problému). In *Právnické listy*. 2022, č. 2, s. 22.
[11] Ibid.
[12] Ibid.
[13] GÁBRIŠ, T. *Nedogmatická právna veda: od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 216. Citovaná poznámka pod čiarou.

argument je ale nutné odmietnuť. Na jednej strane preto, že už dnes niektoré ustanovenia trestného poriadku a judikatúra obmedzujú zásadu voľného hodnotenia dôkazov[14] a na druhej strane preto, že cieľom by nemalo byť jej využívanie v každom prípade. Zastavme sa prv pri ustanoveniach obmedzujúcich zásadu voľného hodnotenia dôkazov. Napríklad ak obžalovaný na hlavnom pojednávaní vyhlási že je vinný podľa § 257 ods. 5 TP a súd jeho vyhlásenie prijme, tak podľa § 257 ods. 8 TP v rozsahu akom priznal spáchanie skutku sa dokazovanie nevykoná. Možno teda povedať, že dôkazy preukazujúce priznaný skutok sa stávajú nespornou skutočnosťou resp. nebudú sa hodnotiť. Za obmedzenie vyplývajúce z judikatúry môžeme označiť *apriori* stanovenú dôkaznú hodnotu pachovej stopy ako dôkazu nepriameho alebo podporného.[15] Ako k tomu uvádza Holländer, ide o legislatívne a judiciálne prvky ktoré by sme mohli zaradiť pod tzv. viazanú dôkaznú teóriu, uplatňovanú v dávnej minulosti namiesto zásady voľného hodnotenia dôkazov.[16] Tým že zužujú rozsah zásady voľného hodnotenia dôkazov, podľa nás aj legitimizujú úvahy o zavedení ustanovení o aplikácii pravdepodobnostných teórií. Tu sa dostávame k druhej stránke argumentu, a to že dané pravdepodobnostné teórie by sa využívali len na určitý druh prípadov. Išlo by o priveľký zásah do zásady voľného hodnotenia dôkazov, ak by síce došlo k normatívnemu zakotveniu aplikácie matematickej pravdepodobnosti, avšak len pre určitý typ prípadov a jej využitie by bolo fakultatívne, resp. by norma mala len odporúčací charakter? Precizovala by sa ako určitá metóda, ku ktorej sa súd v rámci voľného hodnotenia dôkazov môže uchýliť pri riešení zložitých prípadov s enormným množstvom dôkazov[17], kedy je sťažené komplexné pochopenie súvislostí medzi jednotlivými dôkazmi a zhodnotenie, ktoré dôkazy sú pre prípad relevantné. Samozrejme aby táto možnosť nespôsobila viac škody ako úžitku, mala by podliehať určitej kontrole výpočtov, čo je v časoch rozvíjajúcej sa umelej inteligencie reálny scenár. Veď už dnes sú využívané nástroje pracujúce so štatistikou a strojovým učením pre predikciu recidívy resp. pravdepodobnosti páchania trestnej činnosti odsúdeného, ktorý si podal žiadosť o podmienečné prepustenie.[18] Ak je to akceptované tam, prečo by nemohlo byť aj pri preukazovaní skutku a viny? Zároveň, viacero zásad môže byť využívaním

[14] HÖLLANDER, P. *Dokazovanie v práve (miera dokazovania ako večný rébus?).* s. 8. Záznam z prednáškového cyklu „Rébusy v práve", Justičná akadémia SR, Pezinok, 17.02. 2020. Dostupné na: https://ja-sr.grafeondev.sk/podujatie/rebusy-v-prave-celoslovenske-podujatie-ja-sr-pezinok-op-evs

[15] Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 6. júna 2017, sp. zn. 4 Tdo 49/2016.

[16] HÖLLANDER, P. *Dokazovanie v práve (miera dokazovania ako večný rébus?).* s. 8. Záznam z prednáškového cyklu „Rébusy v práve", Justičná akadémia SR, Pezinok, 17.02. 2020. Dostupné na: https://ja-sr.grafeondev.sk/podujatie/rebusy-v-prave-celoslovenske-podujatie-ja-sr-pezinok-op-evs

[17] Nie je tajomstvom, že spisový materiál obsahujúci rôzne dôkazy má niekedy vyše 10 tisíc strán.

[18] Na Slovensku v rámci programu Šanca na návrat je to CRA: Crime Risk Assessment (Nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti). Viac o téme pozri napr. BERK, R. *Machine Learning Risk Assessments in Criminal Justice Settings*. Cham: Springer, 2019.

pravdepodobnosti posilnených, ako zásada rýchlosti konania, zásada prezumpcie neviny, zásada zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností. Totiž, jej účelom je o. i. aj zabrániť unáhlenému a nedostatočne podloženému rozhodovaniu vo veci vrátane rozhodovania o vine a treste.[19]

Záver

Z uvedeného vyplýva, že využívanie matematických teórií pravdepodobnosti v slovenskom trestnom konaní, by mohlo priniesť významné benefity pri hodnotení dôkazov. Prekážkou môže byť vnímanie dôvodných pochybností skrz pravdepodobnosť a absencia týchto pochybností s istotou, ako keby sa istota a pravdepodobnosť vylučovali. Pri snahách o využívanie matematickej pravdepodobnosti by tak bolo nutné zmeniť nazeranie na pravdepodobnosť, ako na kategóriu vyjadrujúcu pochybnosť resp. zmeniť teóriu, z ktorej hodnotitelia vychádzajú. Matematická pravdepodobnosť môže pomôcť kvantifikovať neistotu a poskytnúť objektívnejší pohľad na podporu hypotéz o vine či nevine obvineného. Tým by sa mohla posilniť zásada prezumpcie neviny a zabrániť unáhleným či nedostatočne podloženým rozhodnutiam. Kritické argumenty týkajúce sa možného rozporu so zásadou voľného hodnotenia dôkazov je možné odmietnuť, ak sa matematická pravdepodobnosť bude používať iba pri vybraných rozsiahlych prípadoch, (definícia rozsiahlosti by sa odvíjala od určitého počtu dôkazov a dôkazných prostriedkov) a jej využitie by bolo fakultatívne, resp. by norma mala len odporúčací charakter. Moderné technológie a umelá inteligencia môžu zároveň zabezpečiť správnosť a kontrolu pravdepodobnostných výpočtov. Vyhýbať sa teda matematickým teóriám môže byť chybou, ktorú nakoniec pocítia obvinený aj poškodený.

Zoznam použitej literatúry

1. BERK, R. *Machine Learning Risk Assessments in Criminal Justice Settings*. Cham: Springer, 2019.
2. ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, 438 s.
3. DESET, M. O hľadaní pravdy v trestnom konaní v minulosti a dnes. In *Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva,* roč. 152, č. 2(2013), s. 170–179.
4. GÁBRIŠ, T. *Nedogmatická právna veda: od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 318 s.

[19] ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 52.

5. GÁBRIŠ, T., LACLAVÍKOVÁ, M. Štandardy pravdy a istoty v procesnom práve (právno-filozofické a právno-historické pozadie problému). In *Právnické listy*. 2022, č. 2, s. 13-22.
6. HÖLLANDER, P. *Dokazovanie v práve (miera dokazovania ako večný rébus?).* s. 8. Záznam z prednáškového cyklu „Rébusy v práve", Justičná akadémia SR, Pezinok, 17.02. 2020. Dostupné na: https://ja-sr.grafeondev.sk/podujatie/rebusy-v-prave-celoslovenske-podujatie-ja-sr-pezinok-op-evs
7. MATHERN, V. *Dokazovanie v československom trestnom procese*. Obzor. 1984. 229 s.
8. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4700 s.
9. TICHÝ, L. *Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazů (skica o možné změně paradigmatu v NOZ)*. Bulletin advokacie, 2013, č. 12, s. 28-32.
10. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 29. októbra 2015, sp. zn. 5 To 10/2015.
11. Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 6. júna 2017, sp. zn. 4 Tdo 49/2016.
12. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 23. októbra 2021, sp. zn. 1Tdo/27/2021.

Kontaktné údaje

Mgr. Marek Adamkovič
marek.adamkovic@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta,
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

INFORMAČNÉ KANCELÁRIE PRE OBETE TRESTNÝCH ČINOV AKO STRATEGICKÉ PRVKY OCHRANY A PODPORY OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV[1]

INFORMATION OFFICES FOR VICTIMS OF CRIMES AS STRATEGIC ELEMENTS OF PROTECTION AND SUPPORT FOR VICTIMS OF CRIMES

Lucia Kurilovská[2], Patrícia Krásná[3]

Abstrakt: Informačné kancelárie pre obete trestných činov sú podstatnými prvkami, ktoré podporujú postavenie obetí trestných činov na Slovensku. Zastávajú významné miesto v rámci ochrany a podpory obetí. Autorky sa v predloženom vedeckom článku zaoberajú významom informačných kancelárií a ich úlohou pri efektívnom prístupe k obetiam trestných činov v podmienkach Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: obeť, informačná kancelária pre obete trestných činov, pomoc, intervenčné centrum, PORT.

Abstract: Information offices for victims of crime are crucial elements that support the status of victims of crime in Slovakia. They occupy an important place in the protection and support of victims. In the presented scientific article the authors deal with the importance of information offices and their role in effective access to victims of crime in the conditions of the Slovak Republic.

Key words: victim, information office for victims of crimes, help, intervention center, PORT.

Úvod

Postavenie obetí trestných činov v našej spoločnosti je problematika, ktorou by sme sa mali zaoberať na úrovni vedeckého výskumu, ale aj aplikačnej praxe. Ochrana a podpora obetí trestných činov je potrebné, aby mala kvalitnú a efektívnu úroveň. Je

[1] Projekt VEGA č. 1/0722/24 - Princípy právneho štátu v trestnom práve.

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, 1. štátna tajomníčka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied, Akadémia Policajného zboru v Bratislave.

[3] Akadémia Policajného zboru v Bratislave.

to z dôvodu neodškriepiteľnej potreby budovania komplexného systému, ktorý vytvorí ochranné stredisko pre obete trestných činov. Pretože v prípade, keď sa z potenciálnej obete stane obeť reálna je s tým spojené veľmi veľké množstvo skutočností, ktoré sa priamo dotýkajú obete trestného činu a ovplyvňujú jej následný život v spoločnosti. V predloženej štúdii poukazujeme na skutočnosti a opodstatnenia zakladania informačných kancelárií pre obete trestných činov aj z dôvodu, že práve tieto kancelárie by mali byť efektívnym prvkom pri ochrane, podpore obetí trestných činov, ale aj prvkom, ktorý bude stelesnením naplnenia všetkých potrieb, ktoré obete majú po spáchaní trestného činu.

V rámci spracovanej vedeckej štúdie sme si vymedzili 4 základné vedecké otázky, na ktoré sme aj prostredníctvom realizácie výskumu nachádzali odpovede. Pri ich vymedzení a následnej práci v rámci výskumu sme využívali primárne, ale aj špecifické vedecké metódy, ktoré nám napomohli k dosiahnutiu cieľa. Využívali sme analýzu, syntézu, pozorovanie, riadený rozhovor a deskripciu. Máme za to, že počas realizácie výskumu je podstatne dôležité aj komunikovať, resp. pozorovať určité špecifiká vnímania skúmanej problematiky medzi odbornou, ale i laickou verejnosťou. Na základe daného sme určité skutočnosti aj v rámci realizácie riadených rozhovorov prezentovali a tým sme prispeli s určitosťou k rozšíreniu dôležitých informácií o nami zvolenej problematike. Pretože máme za to, že informovanie je kľúčom k efektívnej prevencii.

Ako bolo vyššie uvedené pri spracovávaní predloženej štúdie sme formulovali 4 vedecké otázky. Vymedzenie vedeckých otázok je totiž dôležité, aby sme jasne formulovali náš hlavný cieľ a čiastkové ciele. Naším hlavným cieľom bolo reagovať na potrebu zvýšenia povedomia o informačných kanceláriách pre obete medzi príslušníkmi Policajného zboru, ktorí zohrávajú primárnu úlohu v rámci prístupu k obetiam trestných činov. Uvádzané sme si zvolili za cieľ z dôvodu, že nami oslovení 20 poverení príslušníci Policajného zboru z viacerých Okresných riaditeľstiev Policajného zboru pôsobiaci v Policajnom zbore viac ako 2 roky a menej ako 5 rokov, ani nemali vedomosť o tom, že takéto informačné kancelárie pre obete trestných činov (ďalej už iba „informačné kancelárie“) v podmienkach našej krajiny existujú. Nemali vedomosť ani o tom, že informačné kancelárie sú efektívnym prvkom v rámci ochrany a podpory obetí trestných činov. Naše vedecké poznanie viedlo i ku skúmaniu konkrétností spojených s informačnými kanceláriami pre obete, ktoré sme spracovávali v súvislosti s parciálnymi cieľmi vychádzajúcimi z definovaných vedeckých otázok.

Spomínané 4 vedecké otázky, ktoré sme si vytýčili boli: „Na základe akých skutočností a podnetov informačné kancelárie pre obete trestných činov vznikli?“, „Akú podstatu fungovania majú informačné kancelárie pre obete trestných činov a pre koho sú určené?“, „Aká je diferencia medzi informačnou kanceláriou pre obete trestných činov, intervenčným centrom a akreditovaným subjektom?“, „Aké sú vízie

v rámci vývoja a účelnosti zabezpečenia podpory obetí trestných činov?" Tieto účelovo formulované otázky tvoria základnú osnovu pri interpretácii čiastkového poznania z aplikovaného výskumu. Objektom tohto výskumu sú špecifické činnosti, ktoré charakterizujú princípy právneho štátu v trestnom práve - Projekt VEGA č. 1/0722/24 - Princípy právneho štátu v trestnom práve.
Následne v texte budeme uvádzať nami získané skutočnosti a poznatky.

Na základe akých skutočností a podnetov informačné kancelárie pre obete trestných činov vznikli?

Každý, kto sa stane obeťou trestného činu, ale aj jeho rodinní príslušníci majú nárok na definované zákonné výhody. Tieto práva, resp. výhody sú dostupné od okamihu, keď bol trestný čin oznámený orgánom činným v trestnom konaní. Tieto práva zahŕňajú, napr. právo na informácie, či podporu a pomoc v systéme trestného súdnictva. Teda svedkom aj obetiam musí byť reálne umožnené požadovanie ochrany života, zdravia a bezpečnosti, napríklad využitím inštitútu utajeného (anonymného) svedka.[4] Obete však môžu mať rôzne práva v závislosti aj od krajiny pobytu a krajiny, v ktorej sa trestný čin stal. Nie všetky krajiny poskytujú rovnaké práva, ako tie, ktoré sú dostupné v rámci Európskej únie. Európska únia zaručuje minimálny súbor práv a určitých noriem, ktoré by členské štáty mali právne dodržiavať. V roku 2012 Európska únia prijala smernicu, ktorou sa ustanovujú minimálne štandardy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov - Smernicu o právach obetí, ktorá platí pre všetky členské štáty EÚ okrem Dánska. Je to Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV[5] (ďalej už iba „Smernica"). Práve v danej Smernici je jasne definované, v čl. 62 nasledovné, citujeme: „Členské štáty by mali podporovať organizácie občianskej spoločnosti vrátane uznaných a aktívnych mimovládnych organizácií, ktoré pracujú s obeťami trestných činov a úzko s nimi spolupracovať najmä v oblasti iniciatív na tvorbu politiky, informačných a osvetových kampaní, výskumných a vzdelávacích programov a odbornej prípravy, ako aj v oblasti monitorovania a hodnotenia vplyvu opatrení zameraných na podporu a ochranu obetí trestných činov. Na to, aby sa obetiam trestných činov dostala primeraná úroveň pomoci, podpory a ochrany, by verejné služby mali pracovať koordinovane a byť zapojené na všetkých

[4] VRTÍKOVÁ, K. 2022. Inštitút svedka s akcentom na jeho právnu ochranu v trestnom konaní. Praha: Leges, 2021, s. 32.
[5] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

administratívnych úrovniach – na úrovni Únie i na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Obetiam by sa malo pomáhať nájsť a osloviť príslušné orgány, aby sa zabránilo opakovanému odkazovaniu na iné príslušné orgány. Členské štáty by mali zvážiť vytvorenie „jediných prístupových bodov" alebo „jednotných kontaktných miest", ktoré sa venujú viacerým potrebám obetí, keď sa zúčastňujú na trestnom konaní, vrátane potreby dostávať informácie, pomoc, podporu, ochranu a náhradu škody." Tento článok Smernice jasne definuje, že jednotlivé krajiny majú dbať na to, aby bol prístup k pomoci a podpore obetí čo najefektívnejší a najjednoduchší. Považujeme za dôležité, aby aj priamo, v tomto prípade, príslušníci Policajného zboru mali vedomosť o týchto skutočnostiach a dbali na ich dodržiavanie. Je zrejmé, že príslušníci Policajného zboru sú v súčasnosti nad mieru zaťažení, ale v rámci ochrany a podpory obetí trestných činov je bezpodmienečne potrebné prihliadať na všetky ich práva.

Jedným z práv, ktorým obeť trestného činu disponuje je aj právo na pomoc a podporu v maximálnej miere. Informačné kancelárie sú práve jedným z týchto prvkov, ktorý, máme za to, že sa snaží v plnej miere obsiahnuť primárne, ale i následné potreby, ktoré obeť pri spáchaní trestného činu má. S uvádzaným súvisí i fakt uvedený v Smernici, kedy je potrebné, aby členské štáty prijali vhodné opatrenia s cieľom pomôcť obetiam rozumieť a byť pochopený od prvého kontaktu a pri akomkoľvek ďalšom potrebnom kontakte s príslušným orgánom v rámci trestného konania, a to aj vtedy, keď uvedený orgán poskytuje informácie. Na základe daného je povinnosť štátu zabezpečiť to, aby aj pri prvotnom kontakte, napr. s príslušníkom Policajného zboru bola obeť chránená a boli jej poskytnuté všetky relevantné informácie.

V súvislosti s tým vznikli i informačné kancelárie, ako iniciatíva zriadená v rámci národného projektu „Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obete" (ďalej už iba „Projekt"). Tento Projekt bol vytvorený a svoje aktivity formuloval tak, aby sa zvýšil podiel zainteresovaných subjektov prevencie kriminality na riešení aktuálnych celospoločenských problémov vyplývajúcich z kriminality v Slovenskej republike. Tiež však aj za účelom vytvorenia predpokladov pre realizáciu preventívnej politiky Slovenskej republiky ako neodmysliteľnej súčasti bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky, ktorej úlohou je dosiahnutie kontroly kriminality prostredníctvom koordinácie komplementárneho súboru represívnych a nerepresívnych prostriedkov. Konštatujeme, že dané je podstatne dôležité, pretože iba komplexným prístupom je možné dosiahnuť kvalitné výsledky. Je potrebné aj v tomto prípade nazerať na riešenie dopadov kriminality na spoločnosť v širších konotáciách. Kriminalitu nevieme absolútne znížiť, ale vieme aplikovať efektívne preventívne prvky, ktoré jej zabránia a tiež vieme napomáhať v maximálnej miere obetiam, ktoré sa, žiaľ, stali obeťou trestného činu.

Oceňujeme, že takýto Projekt vznikol a v rámci jeho aktivít sa vo zvýšenej miere zlepšili podmienky pre obete trestných činov. Považujeme za dôležité, aby sa

neustále systém pomoci a podpory obetí rozširoval a nachádzali sa spôsoby na jeho zefektívnenie.

Projekt sa tiež zameral i na postupy na znižovanie výskytu sociálno-patologických javov, motívov a príležitostí na páchanie trestných činov. Opäť dané kvitujeme, pretože v súčasnosti je výskyt sociálno-patologických javov v našej spoločnosti rozšírený. Rizikové správanie totiž tvorí najväčšie nebezpečenstvo, najmä u detí a dospievajúcich, ktorí sú najmenej odolný voči rôznym nežiadúcim vplyvom.[6] Veľmi často sa domnievajú, že sociálno-patologické správanie vyrieši ich problémy.[7] Pretože aj obavy mnohých rodičov v dnešnej dobe smerujú okrem rizík číhajúcich na ich deti v online prostredí i k rizikám, ktoré predstavujú sociálno-patologické javy mimo prostredia internetu.[8]

Projekt zvýraznil i potrebu komplexného a koordinovaného riešenia úloh prevencie kriminality štátnymi orgánmi a orgánmi samosprávy s väzbou na mimovládne organizácie, vzdelávacie a vedecké ustanovizne. Predpokladom realizácie komplexného a koordinovaného riešenia úloh prevencie kriminality v oblasti podpory a pomoci obetiam bolo tiež vytvorenie a poskytovanie dostupných služieb na verejne prístupných a známych miestach vo forme stabilných kontaktných bodov. Tieto kontaktné body mali byť nielen miestom konzultácií a poskytovania informácií, ale zároveň priestorom pre sieťovanie a koordináciu asistenčných systémov a inštitúcií (samospráva, vzdelávacie inštitúcie, poskytovatelia sociálnych služieb, poskytovatelia služieb zamestnanosti, poskytovatelia zdravotnej starostlivosti a iné). V rámci nášho výskumu sme sa zamerali i na konkrétne aktivity, ktoré mal za úlohu tento Projekt dosiahnuť. Projekt bol realizovaný prostredníctvom hlavných aktivít Projektu, a to: vybudovaním špeciálneho pracoviska pre analýzu potrieb a podporu obetí – cieľom analytického centra bolo vytvoriť koncepčné a analytické materiály, ktoré budú ďalej využívané koordinátormi na regionálnej úrovni, ich asistentmi a metodickými pracovníkmi. Úlohou analytického centra bolo zároveň monitorovať dosahované výsledky a pokrok. V súvislosti s daným uvádzame, že aktuálne sa v zahraničí pracuje na skúmaní aplikácie prediktívnej analýzy pri prevencii obchodovania s ľuďmi a reintegrácii obetí, pričom sa zdôrazňuje jej potenciál zvýšiť proaktívnu podporu obetiam a zlepšiť celkové výsledky. Prediktívna analýza môže v budúcnosti zohrávať kľúčovú úlohu v prevencii obchodovania s ľuďmi identifikáciou vzorcov a trendov, ktoré môžu naznačovať potenciálne aktivity obchodovania s

[6] WOOTTON, B. 2024. Social Science and Social Phatology, s. 7. DOI: 10.4324/9781003503156-2.

[7] HEDRICHOVÁ, P., SKOPALOVÁ, J. 2016. NEGATIVE SOCIAL PHENOMENA, SOCIALLY PATHOLOGICAL PHENOMENA, PROBLEM BEHAVIOUR, RISK BEHAVIOUR WITH FOCUS ON SCHOOL ENVIRONMENT. In Social Pathology and Prevention.

[8] VÚDPaP. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://vudpap.sk/pozrite-si-zaznam-z-prednasky-konferencie-dieta-v-ohrozeni-2024-s-nazvom-hranim-k-bezpecnosti-na-internete-simulacia-nebezpecnych-rozhodnuti-v-bezpeci-hry/.

ľuďmi. Analýzou údajov z rôznych zdrojov, ako sú sociálne médiá, finančné transakcie a záznamy orgánov činných v trestnom konaní, môže prediktívna analýza pomôcť identifikovať vysoko rizikové oblasti a jednotlivcov, čo umožňuje orgánom činným v trestnom konaní a mimovládnym organizáciám prijímať proaktívne opatrenia na zabránenie obchodovaniu s ľuďmi. Prediktívna analýza môže napríklad pomôcť identifikovať zraniteľné skupiny obyvateľstva, ako sú mladí na úteku alebo migranti a podľa toho zamerať preventívne úsilie.[9] Dané považujeme za možný veľký prínos aj vo všeobecnosti v súvislosti so zabezpečením pomoci a podpory pre obete akýchkoľvek trestných činov.

Aktivitou Projektu bolo aj vytvorenie siete koordinátorov pre obete trestných činov, čo malo zabezpečiť efektívnejší dosah obetí trestných činov k službám poskytovaných v rámci Projektu. Cieľom bolo tiež vytvoriť systém metodického riadenia a koordinácie jednotlivých kontaktných bodov, tvorbu, schválenie štandardov a metodík z jednotlivých oblastí so zameraním na potreby klienta, ale aj poskytnutie platformy pre koordinátorov a ich asistentov na ďalší rozvoj, výmenu informácií a postupov.

Za pozitívum považujeme aj snahu o nastavenie spolupráce formou zapojenia všetkých zainteresovaných subjektov vrátane občianskej spoločnosti. V rámci tejto aktivity existujúce organizácie a subjekty štátnej správy, ktoré sa venujú danej problematike dopĺňali systém poskytovania pomoci. Cieľom bolo dosiahnuť, čo najvyššiu efektivitu v tejto oblasti a vytvoriť určitú úroveň poskytovaných služieb. Úlohou Projektu bolo tiež zabezpečiť vzdelávanie koordinátorov, asistentov a príslušníkov Policajného zboru na úrovni okresov – zabezpečiť rozvoj ľudských zdrojov s cieľom poskytnúť dostupné, primerané a kvalitné služby klientom. V súvislosti s daným konštatujeme, že sme mali možnosť vnímať priamo v aplikačnej praxi, kedy už ako bolo nami spomínané, príslušníci Policajného zboru o tejto skutočnosti nemali vedomosť. Navrhujeme aj v súvislosti s naším výskumom pravidelnú informovanosť a kladenie dôrazu na vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru, aby aj oni mali vedomosti o všetkých možnostiach, ktoré je možné obetiam trestných činov poskytnúť. V súvislosti s daným konštatujeme, že Akadémia Policajného zboru v Bratislave pravidelne organizuje v rámci celoživotného a ďalšieho vzdelávania rôzne kurzy aj práve za týmto účelom.

Cieľom, aktivitou, Projektu bolo aj vytvorenie databázy kontaktných bodov podporených v kontexte Projektu, ich výsledkov a evaluácie dosiahnutých výsledkov. Cieľom bolo mapovať jednotlivé kontaktné body (sieť koordinátorov a ich asistentov)

[9] AMEN EDIAE, A., FAVOUR CHIKWE, CH., NAMIIRO KUTEESA, K. 2024. PREDICTIVE ANALYTICS FOR PROACTIVE SUPPORT IN TRAFFICKING PREVENTION AND VICTIM REINTEGRATION. Engineering Science & Technology Journal, 5(4), 1502-1523. https://doi.org/10.51594/estj.v5i4.1079

ako aj ich výsledky a výstupy. Ďalšou úlohou Projektu bola aj realizácia preventívnych aktivít s vybranými skupinami obetí.
V súlade s Projektom vznikli aj informačné kancelárie v každom krajskom meste v priestoroch klientskych centier na okresných úradoch v sídlach krajov, ako aj vo vybraných okresných mestách. V súčasnosti je aktuálne dostupných 16[10] informačných kancelárií pre obete trestných činov (Bratislava, Trnava, Nitra, Trenčín, Žilina, Banská Bystrica, Prešov, Košice, Prievidza, Poprad, Levice, Ružomberok, Lučenec, Dunajská Streda, Michalovce, Malacky). Informačné kancelárie sú nielen miestom konzultácií a poskytovania informácií, ale zároveň aj priestorom pre sieťovanie a koordináciu asistenčných systémov a inštitúcií (samospráva, vzdelávacie inštitúcie, poskytovanie sociálnych služieb, poskytovanie služieb zamestnanosti, poskytovanie zdravotnej starostlivosti a iné).

Akú podstatu fungovania majú informačné kancelárie pre obete trestných činov a pre koho sú určené?

Obetiam trestných činov sú na informačných kanceláriách k dispozícii zamestnanci, ktorí na základe identifikovaných potrieb každého individuálneho prípadu pomáhajú obetiam alebo potenciálnym obetiam k čo najskoršiemu a efektívnemu prístupu k pomoci. Ide o pomoc vo forme poskytovania základných informácií a konzultácií, ktoré zahŕňajú predovšetkým komunikáciu s obeťami a ich blízkymi, sprostredkovanie
aktuálnych kontaktov na organizácie poskytujúce pomoc obetiam, nasmerovanie na subjekty, ktoré poskytujú právnu pomoc a právne zastupovanie, sociálne, psychologické alebo ekonomické poradenstvo, či sprevádzanie obetí počas trestného konania. Informačné kancelárie pomáhajú obetiam rôznorodej trestnej činnosti. Informačné kancelárie sa stali bezpečným a vyhľadávaným miestom občanov, ktorí sa ocitli v náročnej, často život ohrozujúcej životnej situácii, nevedia si rady a potrebujú poradiť, nasmerovať, či získať viac informácií pre riešenie svojho problému.
Informačné kancelárie riadia svoju činnosť tiež na základe zákona č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov[11] (ďalej už iba „Zákon"), ktorý upravuje, že Ministerstvo vnútra zriaďuje informačné kancelárie spravidla so sídlom v okresnom úrade v sídle kraja. Informačná kancelária podľa základných zásad ochrany a podpory obetí

[10] MV SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.15.] Dostupné online https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=informacne-kancelarie-pre-obete-trestnych-cinov-pomahaju-v-kazdom-kraji-na-slovensku
[11] Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ustanovených osobitným predpisom[12] najmä poskytuje obetiam kriminality a inej protispoločenskej činnosti informácie v rozsahu práva na informácie ustanoveného osobitným predpisom[13] a sprostredkúva obetiam kriminality a inej protispoločenskej činnosti odbornú pomoc.[14] Zákon tiež uvádza, že informačná kancelária za účelom prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti spolupracuje a vymieňa si informácie s intervenčnými centrami, so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam kriminality a inej protispoločenskej činnosti,[15] s poskytovateľmi sociálnych služieb a s orgánmi verejnej moci. Realizuje aj aktivity napomáhajúce osvetovej činnosti na ochranu obetí kriminality a inej protispoločenskej činnosti.

V kontexte analýzy a pozorovania považujeme za dôležité poukázať na výsledky výskumu aj v súvislosti s prevádzkou informačných kancelárií Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky uvádza, že považuje za dôležité informovať o podmienkach poskytovania informácií a sprostredkúvania služieb informačnými kanceláriami. O týchto podmienkach sú všetci klienti informovaní pracovníkmi v informačných kanceláriách v rámci osobného kontaktu pred začiatkom konzultácie, prípadne písomne, ak je kontakt s klientom uskutočnený poštou alebo on-line. V informačných kanceláriách platia 3 zásady - podmienky poskytovania pomoci .

Mlčanlivosť - služby informačnej kancelárie sú poskytované bezplatne a diskrétne, pričom jej pracovníci sú v zmysle legislatívnych predpisov povinní dodržiavať mlčanlivosť vo veciach, ktoré sa počas konzultácie dozvedeli od klienta.

Povinnosť informovať zodpovedné orgány - porušením povinnosti mlčanlivosti nie je, ak sa pracovníci na základe životného príbehu alebo životnej situácie klienta dozvedia skutočnosti nasvedčujúcemu tomu, že bol spáchaný trestný čin. V takom prípade sú povinní dané skutočnosti bez meškania oznámiť orgánom činným v trestnom konaní. Informovanie môže byť uskutočnené napríklad aj v deň návštevy obete v informačnej kancelárii vo forme telefonátu na najbližšie obvodné oddelenie Policajného zboru. Policajnému zboru, resp. príslušníkovi Policajného zboru sa oznamuje, napr. to, že tam obeť bola, že sa dozvedeli skutočnosti nasvedčujúce tomu, že bol spáchaný trestný čin a pod. Z uvádzaného je teda zrejmé, že informačnú kanceláriu môžu navštíviť aj potenciálne obete. V prípade, ak dôjde k porušeniu práv

[12] § 3 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[13] § 4 ods. 5 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[14] § 5 až 7 a § 28a zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[15] Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, § 32 zákona č. 274/2017 Z. z. v znení zákona č. 217/2021 Z. z.

dieťaťa, sú pracovníci informačných kancelárií povinní upozorniť na túto skutočnosť orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. V týchto prípadoch sú povinní vykonať nevyhnutné kroky za účelom ochrany života a zdravia ohrozenej osoby.
Rozsah zodpovednosti informačnej kancelárie. Informačná kancelária a služby, ktoré poskytuje, majú predovšetkým informačný charakter. Úlohou informačnej kancelárie nie je „odoberať" klientovi vlastnú zodpovednosť za riešenie svojho problému, ale poskytnutím potrebných informácií a vhodného usmernenia pomôcť klientovi k tomu, aby bol schopný samostatne sa správne rozhodnúť a realizovať kroky potrebné k riešeniu svojej situácie. Z uvedeného dôvodu preto informačná kancelária nenesie zodpovednosť za ďalšie kroky klienta, ani prípadné dôsledky, ktoré môžu klientovi vzniknúť tým, že nedodrží postup odporúčaný informačnou kanceláriou. Zároveň informačná kancelária nenesie zodpovednosť za uplatnené postupy a rozhodnutia iných subjektov. Dôležité je zdôrazniť, že informačná kancelária nemá vplyv na to, ako skutok, o ktorom sa klient zdôveril pracovníkom informačnej kancelárie. Informačná kancelária neplní funkciu orgánu ochrany práva (ako napr. polícia, súdy) a taktiež neposkytuje právne služby (ako napr. advokát, notár).[16]

Kancelárie pre obete trestných činov, intervenčné centrá, akreditované subjekty

V rámci realizácie nášho výskumu sme sa stretli i so skutočnosťou zamieňania si, resp. nechápania diferencii medzi informačnou kanceláriou pre obete trestných činov, intervenčným centrom a akreditovaným subjektom. Na základe uvádzaného sme, samozrejme, dané relevantne vysvetlili, ale považujeme za dôležité zahnúť to aj do našej štúdie. Špecifikáciu informačných kancelárií pre obete trestných činov sme si uviedli už vyššie. Následne pristúpime k špecifikácii intervenčných centier, ktorých je aktuálne na Slovensku 10.[17] Novelou zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej iba ,,Zákon o obetiach") s účinnosťou od 1. júla 2021 môžu akreditované subjekty poskytujúce špecializovanú odbornú pomoc obetiam trestného činu domáceho násilia pôsobiť ako tzv. ,,intervenčné centrum". Intervenčné centrum na základe spolupráce s Policajným zborom zabezpečuje pomoc obetiam trestného činu domáceho násilia, ale aj osobám ohrozeným

[16] MV SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.15.] Dostupné online https://www.minv.sk/?podmienky-poskytovania-pomoci.
[17] Poradenské Centrum Nádej BA kraj. Centrum Slniečko NR kraj a okresy: Dunajská Streda, Galanta, Hlohovec. LUNA n.o. TN kraj. Kanisová & Kanis Advokátska kancelária s.r.o. TT kraj. ŽENA V TIESNI ZA kraj. Centrum sociálnych služieb KA BB kraj. MyMamy, o.z. PO kraj. Fenestra - okresy: Košice I - IV, Košice-okolie, Rožňava. OZ Hana - okresy: Spišská Nová Ves, Gelnica. Pomoc rodine - okresy: Michalovce, Sobrance, Trebišov.

domácim násilím v prípadoch, ak bola násilná osoba vykázaná zo spoločnej domácnosti a kontaktné informácie mu boli poskytnuté Policajným zborom vo forme záznamu o vykázaní. Intervenčné centrum poskytuje pomoc aj tým obetiam domáceho násilia, ktoré sa na neho priamo obrátia, bez ohľadu na vykázanie/nevykázanie násilnej osoby zo spoločnej domácnosti. V zmysle § 28a Zákona o obetiach úlohou intervenčného centra je najmä: nadviazať prvý kontakt s obeťou do 72 hodín po doručení záznamu o vykázaní zo strany polície a ponúknuť poskytnutie odbornej pomoci. Poskytnúť krízovú intervenciu - najmä poskytnúť krízovú psychologickú intervenciu, vyhodnotiť hrozbu nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia a zostaviť bezpečnostný plán v spolupráci s obeťou trestného činu domáceho násilia, a to v čo najkratšom čase po nadviazaní kontaktu a získaní súhlasu obete s poskytovaním pomoci. Poskytnúť odbornú pomoc podľa udelenej akreditácie - špecializovanú odbornú pomoc, poskytnúť právnu pomoc podľa § 7 ods. 1 Zákona o obetiach a sprostredkovať poskytovanie sociálnych služieb podľa potrieb obete trestného činu domáceho násilia. Zabezpečiť spoluprácu a výmenu informácií medzi intervenčnými centrami, subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam, poskytovateľmi sociálnych služieb a orgánmi verejnej moci.[18] Podľa zákona č. 171/1993 Z. z. zákona Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore je policajt podľa § 27a, čl. (7) povinný poučiť ohrozenú osobu o možnosti podať návrh na nariadenie neodkladného opatrenia podľa Civilného sporového poriadku[19] a poskytnúť jej, podľa možností v písomnej forme, informácie o organizáciách na pomoc obetiam a intervenčných centrách[20] vrátane informácií o službách nimi poskytovaných a kontaktných údajoch. Policajt osobitne informuje ohrozenú osobu o činnosti intervenčného centra, poskytnutí údajov obsiahnutých v potvrdení o vykázaní a o poskytnutí telefónneho čísla ohrozenej osoby intervenčnému centru. Intervenčné centrum nad rámec špecializovanej odbornej pomoci poskytovanej akreditovaným subjektom spolupracuje s Policajným zborom a proaktívne kontaktuje obete domáceho násilia, ktorých kontaktné informácie mu boli poskytnuté na základe doručeného záznamu o vykázaní násilnej osoby zo spoločného obydlia.

[18] MS SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.12.] Dostupné online https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2022/03/210920_IC_vyzva_zapis.pdf.

[19] § 325 ods. 2 písm. e) 14. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.

[20] 28a zákona č. 274/2017 z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Akreditovaným subjektom je subjekt poskytujúci alebo zabezpečujúci pomoc a podporu obetiam a je zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam.[21] Takýchto subjektov máme v súčasnosti 35.[22]

Aké sú vízie v rámci vývoja a účelnosti zabezpečenia podpory obetí trestných činov?

Podnety de lege ferenda

V spojitosti s vymedzením a venovaním sa tejto vedeckej otázke sme sa rozhodli, na základe nami realizovaných úkonov počas výskumu, zaoberať prvým centrom pre obete sexuálneho násilia v Českej republike. Máme totiž za to, že tento nový model poskytovania pomoci obetiam sexuálneho násilia je veľmi vhodným prvkom pri podpore a ochrane obetí, v tomto prípade, sexuálneho násilia, a bolo by vhodné, aby sme aj v našich podmienkach pripravili a zrealizovali takýto výnimočný a efektívny krok k pomoci obetiam sexuálneho násilia.

PORT - prvé centrum pre obete sexuálneho násilia v Českej republike (ďalej už iba „PORT") bolo otvorené 22. januára 2024. PORT ponúka široké spektrum podporných služieb pod jednou strechou. Vzniklo v reakcii na kritické medzery v systéme pomoci a nedostatočnej starostlivosti o obete sexuálneho násilia. Ide o priekopnícke centrum, ktoré poskytuje služby obetiam sexuálneho násilia i sexuálneho obťažovania so zameraním na ich aktuálne, ale aj dlhodobé potreby. Cieľom PORT je zvýšiť kvalitu starostlivosti o obete, znížiť riziko retraumatizácie a poskytnúť obetiam násilia vhodnú podporu pre proces uzdravovania a vyrovnania sa s prežitou traumou. Tým sa tiež snaží prispieť k širšiemu cieľu, ktorým je zlepšenie spoločenského porozumenia a podpory obetí a preživších sexuálneho násilia.

PORT vzniklo aj z dôvodu, že s nejakou formou sexuálneho násilia alebo obťažovania sa stretla každá druhá Češka (54 % žien, proFem 2021). Najnovší a zatiaľ nepublikovaný výskum organizácie proFem tiež ukazuje, že so znásilnením má skúsenosť dokonca 20% českých žien. „Z našej dlhodobej praxe však vieme, že mnohým obetiam stoja v ceste za riešením ich situácie a zlepšením psychického stavu systémové prekážky, stigma a hlboký nedostatok špecializovanej podpory. Existujúce služby sú roztrieštené a odborníci, ktorí ich poskytujú, majú často veľmi

[21] Zákon č. 274/2017 z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

[22] MS SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.12.] Dostupné online https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/subjekty-poskytujuce-pomoc-obetiam/?pageIndex=0&pageSize=5&sortCriteria[0].fieldName=ObchodneMeno&sortCriteria[0].direction=Ascending.

nízke povedomie o sexuálnom násilí a jeho dopadoch. To potom vedie k opätovnej traumatizácii obetí a ďalšej ujme."[23]

Z našich podmienok je zrejmé, že rôzne formy sexuálneho obťažovania zažilo 54 % slovenských žien a mužov. Najviac ohrozené sú ženy, najmä v mladom veku. U mužov je ohrozenou skupinou mladší produktívny vek. Uvádzané kvantitatívne ukazovatele ukazujú výsledky reprezentatívneho prieskumu, ktorý uskutočnil Inštitút pre výskum práce a rodiny v spolupráci s agentúrou 2muse v roku 2022 v Slovenskej republike.[24] Takže opodstatnenie v súvislosti so zriadením PORT v našich podmienkach je s určitosťou podporené aj danou skutočnosťou.

Ľudia, ktorí zažili sexuálne násilie, sa stretávajú s dlhodobými následkami traumy, ktoré ovplyvňujú ich psychiku, emócie, fyzické zdravie a teda ich celý následný život. Napriek tomu sa od nich očakáva, že sa zotavia v systéme, ktorý toto neberie na vedomie a nerieši ich individuálne potreby.

Komplexné centrum PORT je v tomto prípade riešením: ponúka štruktúrovanú a špecializovanú podporu, široké spektrum služieb vychádzajúcich z dlhodobých skúseností z priamej práce s obeťami, odborných zdrojov i inšpirácie zo zahraničia a tiež zo spolupráce s ďalšími inštitúciami a aktérmi v systéme pomoci. Máme za to a podporujú to aj zakladatelia PORT, že dostupnosť špecializovaných služieb, ako je centrum PORT, je úplne kľúčová na to, aby sme dokázali včas a odborne pomôcť všetkým obetiam. V súvislosti s daným, ale považujeme za kľúčové, aby sa Slovenská republika riadila i znením čl. 25 Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu[25] v súvislosti s podporou obetí sexuálneho násilia, kedy je v ňom uvedené, citujeme: „Zmluvné strany prijmú potrebné legislatívne a iné opatrenia, aby vybudovali dostatočné množstvo ľahko dostupných a dostačujúcich krízových centier pre obete znásilnenia alebo centier pomoci pre obete sexuálneho násilia na účel poskytnutia lekárskeho a súdneho vyšetrenia, podpory pri liečbe traumy a poradenstva obetiam."

Zásadným princípom všetkých služieb PORT je citlivý prístup k obetiam a rešpektovanie ich individuálnych potrieb. Vyrovnávanie sa s dopadmi traumy nie je univerzálny proces, musí vždy začať pochopením a citlivou reakciou na potreby a priania jednotlivých obetí. Prostredníctvom služby PORT sa od základu mení spôsob,

[23] MF ČR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.12.] Dostupné online https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/aktuality/2024/prvni-centrum-pro-obeti-sexualniho-nasil-4328.

[24] IVPR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.08.] Dostupné online https://ivpr.gov.sk/prieskum-potvrdil-ze-so-sexualnym-obtazovanim-sa-stretla-viac-ako-polovica-slovenskej-populacie-a-viac-ako-dve-tretiny-zien-tlacova-sprava/.

[25] Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:22023A0602(01).

ako obetiam pomáhať a pristupovať k nim a to spôsobom krízovej pomoci – ide o krátkodobú podporu zameranú na „tu a teraz" a zlepšenie aktuálneho prežívania vo chvíli, keď sa klientka cíti zahltená emóciami, nevie ako ďalej, alebo nie je schopná vykonávať bežné činnosti. Spôsobom sociálneho poradenstva - pomôže klientke zorientovať sa v situácii, zmapovať potreby a naplánovať kroky na to, aby jej bolo lepšie. Sociálna pracovníčka je klientkinou sprievodkyňou na ceste k zmene a prípadne k ďalším službám PORT. Poskytnutím krízovej izby – bezpečným priestorom pre stabilizáciu klientky, až na 7 nocí. PORT poskytuje aj právne poradenstvo a zastupovanie. Pomáha klientke zorientovať sa v jej právach a právnych cestách, ktoré sa jej ponúkajú. Pomáha tiež sprostredkovať právne zastupovanie a sprievod na súd, aby na proces nebola sama. V rámci PORT prichádza aj k individuálnej a skupinovej psychoterapii - podpora klientkinej duševnej stability, porozumenie vlastnému emocionálnemu prežívaniu a pocitu sebahodnoty a vedomia vlastného ja. Súčasťou PORT je aj výsluchová miestnosť, ktorá umožňuje realizovať výsluch obete v bezpečnom zázemí PORT a zároveň zaznamenať je výpoveď (rozhovor), ktorú citlivo a odborne vedú vyškolené pracovníčky na obrazovo-zvukový záznam a v prípade, že sa klientka rozhodne trestný čin nahlásiť, môže tento rozhovor slúžiť ako dôkaz. PORT poskytuje aj možnosť testovania na pohlavné prenosné choroby. Umožňuje zistiť prípadnú nákazu pohlavne prenosnými chorobami a tiež poskytuje prostriedky a informácie na ich liečbu.

PORT slúži aj na zber a uchovanie vzoriek a dôkazov, ktoré budú k dispozícii bez nutnosti sa ihneď rozhodnúť, či chce klientka trestný čin nahlásiť. Dôkazy a vzorky budú citlivo zhromaždené a starostlivo uchované pre ďalší postup v rámci trestného konania.[26] Tu však konštatujeme, že pri prípadnom vytvorení PORT v našich podmienkach dané okolnosti (výpoveď, zber a uchovanie vzoriek a dôkazov) je potrebné dôsledne upraviť v legislatíve a komunikovať s odborníkmi z aplikačnej praxe. Práve, ale následné skúsenosti z Českej republiky nám môžu slúžiť ako príklady dobrej praxe pre našu čo najefektívnejšiu aplikáciu a implementáciu PORT do našich podmienok.

Ako uvádza aj Európsky inštitút pre rodovú rovnosť PORT je centrum, ktoré poskytuje špecializované služby obetiam sexuálneho násilia, ako je kombinácia okamžitej lekárskej starostlivosti, posttraumatickej podpory a okamžité forenzné vyšetrenia na zhromažďovanie dôkazov potrebných na trestné stíhanie. Tiež poskytuje aj dlhodobé psychologické poradenstvo a terapiu, podporu obetiam počas súdnych konaní a iné formy praktickej pomoci.[27]

[26] PROFEM. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://www.profem.cz/.

[27] EIGE. EUROPA. EU. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1088?language_content_entity=sk.

Záver

V predloženej vedeckej štúdii sme vykonali vedeckú analýzu, ktorá slúži na ozrejmenie skutočností spojených s informačnými kanceláriami pre obete trestných činov, ako strategických prvkov ochrany a podpory obetí trestných činov. Prostredníctvom vedeckých metód sme nachádzali vedecké odpovede na otázky formulované na základe aj vykonaných riadených rozhovorov, ale aj na základe poznatkov od odborníkov z aplikačnej praxe. Predložená štúdia tvorí konsenzus informácií pojednávajúcich o informačných kanceláriách pre obete trestných činov a o ich základnej idey.

Celý text je štruktúrovaný na základe vytýčených vedeckých otázok tak, aby bola zrejmá podstata výskumu, ale tiež prezentovanie jeho výsledkov. Na základe uvádzaného sme formulovali i podnety de lege ferenda v súvislosti s zdokonaľovaním zabezpečenia podpory a ochrany obetí trestných činov v našich podmienkach. Veríme, že systém podpory a ochrany obetí sa bude neustále zefektívňovať a budeme môcť poskytnúť obetiam trestných činov všetky možnosti pre zmiernenie ich ujmy, ktorá im vznikne po spáchaní trestného činu.

Zoznam použitej literatúry

1. AMEN EDIAE, A., FAVOUR CHIKWE, CH., NAMIIRO KUTEESA, K. 2024. PREDICTIVE ANALYTICS FOR PROACTIVE SUPPORT IN TRAFFICKING PREVENTION AND VICTIM REINTEGRATION. Engineering Science & Technology Journal, 5(4), 1502-1523. https://doi.org/10.51594/estj.v5i4.1079
2. Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:22023A0602(01).
3. EIGE. EUROPA. EU. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1088?language_content_entity=sk.
4. HEDRICHOVÁ, P., SKOPALOVÁ, J. 2016. NEGATIVE SOCIAL PHENOMENA, SOCIALLY PATHOLOGICAL PHENOMENA, PROBLEM BEHAVIOUR, RISK BEHAVIOUR WITH FOCUS ON SCHOOL ENVIRONMENT. In Social Pathology and Prevention.
5. IVPR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.08.] Dostupné online https://ivpr.gov.sk/prieskum-potvrdil-ze-so-sexualnym-obtazovanim-sa-stretla-viac-ako-polovica-slovenskej-populacie-a-viac-ako-dve-tretiny-zien-tlacova-sprava/.
6. MF ČR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.12.] Dostupné online https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/aktuality/2024/prvni-centrum-pro-obeti-sexualniho-nasil-4328.
7. MS SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.12.] Dostupné online https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2022/03/210920_IC_vyzva_zapis.pdf.
8. MS SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.12.] Dostupné online https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/subjekty-poskytujuce-pomoc-

obetiam/?pageIndex=0&pageSize=5&sortCriteria[0].fieldName=ObchodneMeno&sortCriteria[0].direction=Ascending.
9. MV SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.15.] Dostupné online https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=informacne-kancelarie-pre-obete-trestnych-cinov-pomahaju-v-kazdom-kraji-na-slovensku
10. MV SR. 2024. [online]. [cit. 2024.10.15.] Dostupné online https://www.minv.sk/?podmienky-poskytovania-pomoci.
11. PROFEM. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://www.profem.cz/.
12. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.
13. VRTÍKOVÁ, K. 2022. Inštitút svedka s akcentom na jeho právnu ochranu v trestnom konaní. Praha: Leges, 2021, s. 32.
14. VÚDPaP. 2024. [online]. [cit. 2024.10.10.] Dostupné online https://vudpap.sk/pozrite-si-zaznam-z-prednasky-konferencie-dieta-v-ohrozeni-2024-s-nazvom-hranim-k-bezpecnosti-na-internete-simulacia-nebezpecnych-rozhodnuti-v-bezpeci-hry/.
15. WOOTTON, B. 2024. Social Science and Social Phatology, s. 7. DOI: 10.4324/9781003503156-2.
16. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.
17. Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.
18. Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
19. Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontaktné údaje

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M.
patricia.krasna@akademiapz.sk
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

THE MAIN REGULATORY ELEMENTS OF PRELIMINARY COMPULSORY PSYCHIATRIC TREATMENT AND COMPULSORY PSYCHIATRIC TREATMENT IN THE CZECH REPUBLIC, HUNGARY AND SLOVAKIA

Melinda Hengl[1]

Abstract: The paper approaches the topic of preliminary compulsory psychiatric treatment and compulsory psychiatric treatment in the Czech Republic, Hungary and Slovakia, using a legal comparative approach. It provides a comparison of the relevant regulations contained in the Czech, Hungarian and Slovakian Criminal Codes and Codes of Criminal Procedure, highlighting three aspects: 1) the system of evidence, with special regard to the examination of mental state; 2) the system of coercive measures, devoting special attention to preliminary compulsory psychiatric treatment; and 3) the place of compulsory psychiatric treatment in the system of sanctions.
My purpose in writing this paper is to reveal, proceeding along the chosen aspects, the similar and diverging regulatory elements relating to preliminary compulsory psychiatric treatment and compulsory psychiatric treatment in the analysed pieces of legislation (Criminal Codes and Codes of Criminal Procedure) in the selected three countries (Czech Republic, Hungary and Slovakia).

Keywords: (preliminary) compulsory psychiatric treatment, Czech Republic, Hungary, Slovakia, legal regulation

Introduction

The paper analyses some major questions of preliminary compulsory psychiatric treatment and compulsory psychiatric treatment from a comparative law perspective, drawing parallels between the relevant regulatory backgrounds in the *Czech Republic* (Act No. 40/2009 Coll. Criminal Code, hereinafter: Czech CC; and Act No. 141/1961 Coll. Code of Criminal Procedure, hereinafter Czech CPC), *Hungary* (Act C of 2012 on the Criminal Code, hereinafter: Hungarian CC; and Act XC of 2017 on the Code of Criminal Procedure, hereinafter: Hungarian CPC) and *Slovakia* (Act No.

[1] University of Pécs, Faculty of Law, Department of Criminal and Civil Procedure, assistant professor

300/2005 Coll. Criminal Code, hereinafter: Slovakian CC; and Act No. 301/2005 Coll. Code of Criminal Procedure, hereinafter: Slovakian CPC).
Throughout this paper I will be following the (Latin) alphabetical order of the (English) names of the mentioned countries, therefore – with regard to the specific points of analysis –, I will, at first, analyse the Czech Republic, followed by Hungary and Slovakia, and finally, I will draw my conclusions.
My points of analysis include the following: evidence, coercive measures, preliminary compulsory psychiatric treatment and compulsory psychiatric treatment, in detail.

Evidence

This part will analyse and compare evidence in criminal procedure in the Czech Republic, Hungary and Slovakia**.**
The Czech CPC specifies the following types of evidence in Section 89 (2) of Chapter Five on Evidence: the testimony of the accused (regulated in §§ 90-95 of the Czech CPC), the testimonies of the witnesses (regulated in §§ 97-104 of the Czech CPC), expert opinions (regulated in §§ 105-111 of the Czech CPC), physical and documentary evidence (regulated in § 112 of the Czech CPC). In addition, the same chapter also lists, under Subdivision Three, some special methods of evidence: confrontation (regulated in § 104a. of the Czech CPC), recognition (regulated in § 104b. of the Czech CPC), the investigative test (regulated in § 104c. of the Czech CPC), reconstruction (regulated in § 104d. of the Czech CPC), and on-site verification (regulated in § 104e. of the Czech CPC). Section 7 of the same chapter discusses: bodily examination, blood tests and the collection of other biological samples (§ 114), examination and autopsy of a corpse and its exhumation (regulated in § 115 of the Czech CPC), and the examination of mental state (regulated in §§ 116-118 of the Czech CPC).
In the Hungarian CPC, evidence is divided into two main groups. These are: means of evidence in § 165 of the Hungarian CPC and evidentiary acts in § 206 of the Hungarian CPC. The six means of evidence listed in § 165 of the Hungarian CPC are the following: witness testimony (regulated in §§ 168-182 of the Hungarian CPC), testimony of the defendant (regulated in §§ 183-187 of the Hungarian CPC), expert opinion (regulated in §§ 188-201 of the Hungarian CPC), opinion by a probation officer (regulated in §§ 202-203 of the Hungarian CPC), physical evidence, which includes: documents and deeds (regulated in § 204 of the Hungarian CPC), and electronic data (regulated in § 205 of the Hungarian CPC). The six evidentiary acts contained in § 206 of the Hungarian CPC are the following: inspection (regulated in § 207 of the Hungarian CPC), on-site interrogation (regulated in § 208 of the Hungarian CPC), reconstruction (regulated in § 209 of the Hungarian CPC), presentation for identification (regulated in § 210 of the Hungarian CPC), confrontation (regulated in § 211 of the Hungarian

CPC), and instrumental credibility examination of testimonies (regulated in § 212 of the Hungarian CPC).
The Slovakian CPC regulates evidence in Chapter 6. Pursuant to Section 119 of the Slovakian CPC, anything that may contribute to properly ascertaining the facts of the case may be considered evidence. The Slovakian CPC provides a detailed regulation of the following means of evidence: testimony of the defendant in §§ 120-124 of the Slovakian CPC, confrontation in § 125 of the Slovakian CPC, presentation for identification in § 126 of the Slovakian CPC, witness testimony in §§ 127-140 of the Slovakian CPC and the expert opinion in §§ 141-152 of the Slovakian CPC. In addition, among other means of evidence, in Division Four of Chapter Six, the Slovakian CPC specifies: deeds and physical evidence in § 153 of the Slovakian CPC, inspection in § 154 of the Slovakian CPC, bodily examination and collecting biometric samples in § 155 of the Slovakian CPC, the examination of the corpse -autopsy and disinterment in § 156 of the Slovakian CPC, the attempt at reconstruction in § 157 of the Slovakian CPC, questioning on the scene in § 158 of the Slovakian CPC, reconstruction in § 159 of the Slovakian CPC and voice analysis in § 160 of the Slovakian CPC.
From the above, it may be concluded that only the Czech CPC contains the investigative test; only the Hungarian CPC contains the following: electronic data, opinion by a probation officer and instrumental credibility examination of testimonies; only the Slovakian CPC contains the following: attempt at reconstruction and voice analysis. The Czech CPC and the Slovakian CPC contain the following: the examination and autopsy of a corpse and its exhumation or the examination of the corpse; and bodily examination and collecting biometric samples. The Hungarian and the Slovakian CPC contain: inspection.
All three regulations contain the following: (1) the expert opinion; (2) the witness testimony; (3) the testimony of the defendant / accused; (4) physical evidence (documents, deeds); (5) on-site verification or on-site interrogation or questioning on the scene; (6) reconstruction; (7) presentation for identification or recognition; and (8) confrontation.
Moreover, with reference to the title of the paper, it is highly important to emphasize that all three CPCs contain regulation on the examination of mental state (regulated in §§ 116-118 of the Czech CPC, in § 195 of the Hungarian CPC and in §§ 148-150 of the Slovakian CPC), although with differing levels of detail. Both the Czech CPC (in § 118) and the Slovakian CPC (in § 150) provide, in separate sections, for the examination of the mental state of the witness in the event of serious doubts as to the mental state of the witness. Under all three CPCs, the examination of the mental state of the accused is ordered if there is a need to examine the mental state of the accused, the difference lies in the Hungarian CPC stressing that a prolonged observation of mental state is required, in comparison with the Czech and Slovakian CPC emphasizing that the examination requires a psychiatric expert. All three regulations allow for the

possibility of filing for remedy against the decision ordering the examination, which is a complaint always having a suspensory effect under the Czech and Slovakian CPC while the remedy under the Hungarian CPC has a suspensory effect only if the defendant is at liberty (otherwise it has no suspensory effect). Under all three regulations, the place of execution differs in the case of defendants at liberty and in custody. The duration of observation of mental state is maximum 2 months under the Czech and Slovakian CPC, while this duration is maximum one month under the Hungarian CPC, which period may be extended by 1 month in the case of all three CPCs.

EVIDENCE	**Czech CPC**	**Hungarian CPC**	**Slovakian CPC**
expert opinion	X	X	X
witness testimony	X	X	X
testimony of the defendant / accused	X	X	X
electronic data		X	
physical evidence (documents, deeds)	X	X	X
opinion by a probation officer		X	
inspection		X	X
on-site verification / on-site interrogation / questioning on the scene	X	X	X
reconstruction	X	X	X
attempt at reconstruction			X
presentation for identification / recognition	X	X	X
confrontation	X	X	X
instrumental credibility examination of testimonies		X	
voice analysis			X
examination and autopsy of a corpse and its exhumation / examination of the corpse (post mortem examination (autopsy) and disinterment)	X		X

bodily examination and collecting biometric samples	X		X
investigative test	X		
examination of mental state	X	X	X

Table 1: Evidence (compiled by the author on the basis of the relevant pieces of legislation)

Coercive measures

This part will analyse and compare the coercive measures of criminal procedure in the Czech Republic, Hungary and Slovakia.

The Czech CPC contains, in Chapter Three, the disciplinary fine (regulated in § 66 of the Czech CPC) and, in Chapter Four, custody (regulated in §§ 67-68 of the Czech CPC), bail (regulated in § 73a. of the Czech CPC), detention (regulated in § 75 of the Czech CPC), capture of a perpetrator caught in the act (regulated in § 76 (2) of the Czech CPC), prohibition on travel abroad (regulated in § 77a. of the Czech CPC), seizure (regulated in § 79a. of the Czech CPC), house search (regulated in § 82 (1)-(2) of the Czech CPC), and personal search (regulated in § 82 (3)-(4) of the Czech CPC) and – in Chapter Five, which deals with evidence – the apprehension (of the witness) (regulated in § 98).

Section 272 (1) of the Hungarian CPC, which classifies coercive measures, differentiates between: coercive measures affecting assets and coercive measures affecting personal freedom. Pursuant to § 272 (3) of the Hungarian CPC, coercive measures affecting assets are the following: search (regulated in §§ 302-305 of the Hungarian CPC), body search (regulated in §§ 306-307 of the Hungarian CPC), seizure (regulated in §§ 308-323 of the Hungarian CPC), sequestration (regulated in §§ 324-332 of the Hungarian CPC) and rendering electronic data temporarily inaccessible (regulated in §§ 335-338 of the Hungarian CPC). In addition, although regulated under measures for maintaining the order of the proceeding (Hungarian CPC, Chapter XXI), based on its content the following measure may also be considered a coercive measure affecting assets: the disciplinary fine (regulated in §§ 127-128 of the Hungarian CPC). Pursuant to § 272 (2) of the Hungarian CPC, coercive measures affecting personal freedom are the following: custody (regulated in §§ 274-275 of the Hungarian CPC), detention (regulated in §§ 296-300 of the Hungarian CPC), preliminary compulsory psychiatric treatment (regulated in § 301 of the Hungarian CPC), restraining order (regulated in § 280 of the Hungarian CPC) and criminal supervision (regulated in § 281 of the Hungarian CPC). The Hungarian CPC (§ 282) lays down the following among measures ensuring compliance with the rules of behaviour relating to a restraining order or criminal supervision: the technical tool for

tracking the defendant's movement (regulated in § 283 of the Hungarian CPC) and bail (regulated in §§ 284-288 of the Hungarian CPC). Also, personal freedom is affected by the measure of capture of a perpetrator caught in the act (regulated in § 273 of the Hungarian CPC). The following measures are regulated in Chapter XIX of the Hungarian CPC on ensuring attendance at procedural acts, but they affect the offender's personal freedom by depriving him of it temporarily: compulsory attendance (regulated in § 117 of the Hungarian CPC) and forced attendance (regulated in § 118 of the Hungarian CPC). The following measure is regulated under measures for maintaining the order of the proceeding (in Chapter XXI of the Hungarian CPC), but based on its content, it is a measure affecting personal freedom: the application of bodily force (regulated in § 129 of the Hungarian CPC).
The Slovakian CPC contains: the administrative fine (regulated in § 70 of the Slovakian CPC), custody (regulated in § 71 of the Slovakian CPC), supervision by a probation officer (regulated in § 80 of the Slovakian CPC), bail (regulated in § 81 of the Slovakian CPC), detention (regulated in § 85 of the Slovakian CPC), the capture of a perpetrator caught in the act (regulated in § 85 (2) of the Slovakian CPC), apprehension (of the witness) (regulated in § 88 of the Slovakian CPC), seizure (regulated in § 89.a of the Slovakian CPC), storage and disclosure of electronic data (regulated in § 91 of the Slovakian CPC), seizure of immovable property (regulated in § 96.a of the Slovakian CPC), house search (regulated in § 99 (1)-(2) of the Slovakian CPC) and personal search (regulated in § 99 (3) of the Slovakian CPC).

Coercive measures		
Czech CPC	**Hungarian CPC**	**Slovakian CPC**
Capture of a perpetrator caught in the act (Czech CPC § 76 (2) / Hungarian CPC § 273 / Slovakian CPC § 85 (2))		
Custody (Czech CPC §§ 67-68 / Hungarian CPC §§ 274-275 / Slovakian CPC § 71)		
Detention (Czech CPC § 75 / Hungarian CPC §§ 296-300 / Slovakian CPC § 85)		
Bail (Czech CPC § 73a. / Hungarian CPC §§ 284-288 / Slovakian CPC § 81)		
Apprehension (of the witness) (Czech CPC § 97/ Hungarian CPC § 118 / Slovakian CPC § 88)		
House search (Czech CPC § 82 (1)-(2))	Search (Hungarian CPC §§ 302-305)	House search (Slovakian CPC § 99 (1)-(2))
Personal search (Czech CPC § 82 (3)-(4))	Body search	Personal search (Slovakian CPC § 99 (3))

	(Hungarian CPC §§ 306-307)	
Seizure (Czech CPC § 79a. / Hungarian CPC §§ 308-323)		Seizure… (Slovakian CPC § 89.a)
Disciplinary fine (Czech CPC § 66 / Hungarian CPC §§ 127-128)		Administrative fine (Slovakian CPC § 70)
Measures with a similar content under preliminary measures applicable against the accused	Restraining order (Hungarian CPC § 280)	Measures with a similar content among reasonable obligations and restrictions
Measures with a similar content	Criminal supervision (Hungarian CPC § 281)	Measures with a similar content among reasonable obligations and restrictions
Something similar appears in the regulation of the inspection of real property (Czech CPC § 79d.)	Sequestration (Hungarian CPC §§ 324-332)	Seizure of immovable property (Slovakian CPC § 96.a)
A reference in the Czech CPC having a similar content	Application of bodily force (Hungarian CPC § 129)	A reference in the Slovakian CPC having a similar content
Measure with a similar content	Technical tool for tracking the defendant's movement (Hungarian CPC § 283)	Measure with a similar content under reasonable obligations and restrictions
The Czech CPC also contains the institution of probation officer (e.g.: Czech CPC § 27a.)	Supervision by a probation officer applicable to juveniles. (Hungarian CPC § 685)	Supervision by a probation officer (Slovakian CPC § 80)
---	Rendering electronic data temporarily inaccessible (Hungarian CPC §§ 335-338)	Storage and disclosure of electronic data (Slovakian CPC § 91)
Prohibition on travel abroad (Czech CPC § 77a.)	-----	Among reasonable obligations and restrictions, it is possible to order prohibition on

		travel abroad (Slovakian CPC § 82 (1) a))
The Czech CPC contains the institution of compulsory psychiatric treatment, which is regulated under the execution of specific punishments in Chapter 21 on execution procedures	Preliminary compulsory psychiatric treatment (Hungarian CPC § 301)	The SKCC classifies compulsory psychiatric treatment as a measure

Table 2: Coercive measures (compiled by the author on the basis of the relevant pieces of legislation)

From the above, it may be concluded that the three countries have similar systems, but some minor divergences may be observed.
All three regulations contain the following: (1) *the capture of a perpetrator caught in the act;* (2) *custody;* (3) *detention*, (4) *bail* and (5) *apprehension (of the witness)*.
All three regulations contain the following (with a similar content, although under a different name): (1) *house search* (in the Czech and Slovakian CPC) and *search* (in the Hungarian CPC); (2) *body search* (in the Hungarian CPC) and *personal search* (in the Czech and Slovakian CPC); (3) *seizure* (it is a peculiar difference that the different cases of seizure are all dealt with under one coercive measure in the Hungarian CPC, while they are laid down by the Czech and Slovakian CPC in several separate sections); and (4) *the disciplinary fine* (in the Czech and Hungarian CPC) and *the administrative fine* (in the Slovakian CPC, something similar to the disciplinary fine, contained in the Slovakian CPC among the general provisions relating to criminal proceedings).
The following is contained in all three regulations, but is not regulated separately in all three of them:
(1) *the restraining order* (in the Hungarian CPC) and measures with a similar content among reasonable obligations and restrictions in the Slovakian CPC (which lays down measures with a similar content among reasonable obligations and restrictions, including § 82 h) ont he prohibition from contacting certain individuals or approaching a certain individual (keeping minimum five meters' distance from the perso; k) ont he prohibition from being in the vicinity of the accommodation of a certain person or staying at a certain place – where the said person is staying) and there are measures with a similar content in the Czech CPC (in § 88c on preliminary

measures applicable to the accused: prohibition from contacting a certain person, prohibition from entering a certain property and prohibition from staying at a certain place);
(2) *criminal supervision* (in the Hungarian CPC) and measures with a similar content among reasonable obligations and restrictions in the Slovakian CPC (which lays down measures with a similar content among reasonable obligations and restrictions, including the ban on visiting specific places in § 82 c); the ban on moving away from one's place of residence or apartment in § 82e); the obligation to report, at certain intervals or at a specified time, to a state authority appointed by the court in § 82f)) and in the Czech CPC, one may find a reference in § 350i) with a partially similar content, namely: in order to enforce the prohibition of entering sport, cultural and other social events, the convict may be required to report to the police at set times;
(3) *sequestration* (in the Hungarian CPC) and *the seizure of immovable property* (in the Slovakian CPC) and a similar institution, the inspection of property, is referred to in §79d of the Czech CPC e.g. in relation to the practical implementation of seizure;
(4) *the application of bodily force* (in the Hungarian CPC) and a reference in the Czech and Slovakian CPC having a similar content, namely: during a house search the authorities are empowered to overcome the resistance of a person resisting the search (in § 85a. of the Czech CPC and in § 106 (2) of the Slovakian CPC);
(5) *the technical tool for tracking the defendant's movement* (in the Hungarian CPC) and a measure among reasonable obligations and restrictions in the Slovakian CPC (the Slovakian CPC lays down a measure with a similar content among reasonable obligations and restrictions, including in § 82 (4), pursuant to which the accused for whom this has been prescribed must submit to monitoring by technical means) and in the Czech CPC there is a reference of similar content, e.g.: (Czech CPC § 334b.) the execution of the punishment of house arrest may be monitored by an electronic monitoring device that enables tracking the convict's movements; and
(6) *supervision by a probation officer applicable to juveniles* (in the Hungarian CPC, in which it is regulated not under coercive measures, but under other provisions applicable to juveniles) and *supervision by a probation officer* (in the Slovakian CPC) and the Czech CPC also contains the institution of supervision by a probation officer (e.g.: § 27a.).
Only two CPC regulations contain the following (with a similar content, although under a different name):
(1) *the rendering electronic data temporarily inaccessible* (in the Hungarian CPC) and *the storage and disclosure of electronic* data (in the Slovakian CPC), only the Czech CC contains a provision on electronic data that regulates the seizure of files and computer programs, for example, in §103; and (2) *prohibition on travel abroad* (in the Czech CPC), which is regulated in § 82 (1) a) of the Slovakian CPC, for example, as: where the accused remains at liberty, in order to promote the aim otherwise

achievable through custody, a prohibition on travel abroad may be ordered among reasonable obligations and restrictions.
Only the Hungarian CPC contains the following: (1) *compulsory attendance* (it is similar to a *forced attendance*, but according to § 117 (1) of the Hungarian CPC, it may only be ordered against the defendant, or the person reasonably suspected of having committed the criminal offence); and (2) *preliminary compulsory psychiatric treatment.*
The concept of preliminary compulsory psychiatric treatment according to § 301 (1) of the Hungarian CPC: "Preliminary compulsory psychiatric treatment means that the defendant affected by a mental disorder is deprived by a judge of his personal freedom before a final and binding conclusive decision is adopted." According to § 301 of the Hungarian CPC, the coercive measure may last maximum six months, which period may be extended by the court by maximum six months each time; an appeal may also be filed against the measure by the spouse or cohabitant of the defendant. The Slovakian CPC, in §§ 445-448a, classifies only compulsory psychiatric treatment as a measure; and §§ 351-358 of the Czech CPC contain only protective therapy, which is regulated under the execution of specific punishments in Chapter 21 on execution procedures.

Compulsory psychiatric treatment

This part will analyse and compare compulsory psychiatric treatment in the Czech Republic, Hungary and Slovakia. A main point of analysis to be covered is the place of compulsory psychiatric treatment in the system of sanctions.
The Czech CC, in Chapter V, regulates sanctions, which, according to § 36 of the Czech CC, may be divided into two types: punishments and protective measures.
The types of punishments listed under § 52 of the Czech CC are: the sentence of imprisonment (regulated in §§ 55-59 of the Czech CC), house confinement (regulated in §§ 60-61 of the Czech CC), community service (regulated in §§ 62-65 of the Czech CC), confiscation of property (regulated in § 66 of the Czech CC), pecuniary penalty (regulated in §§ 67-69 of the Czech CC), the confiscation of a thing or other valuable asset (regulated in §§ 70-72 of the Czech CC), prohibition of activity (regulated in §§ 73-74 of the Czech CC), prohibition from animal keeping and animal husbandry (regulated in §§ 74a.-74b. of the Czech CC), prohibition of stay (regulated in § 75 of the Czech CC), prohibition of entering sport, cultural and other social events (regulated in §§ 76-77 of the Czech CC), loss of honour titles or decorations (regulated in § 78 of the Czech CC), loss of military rank (regulated in § 79 of the Czech CC), and banishment (regulated in § 80 of the Czech CC).
The types of protective measures under § 98 of the Czech CC are: protective therapy (regulated in § 99 of the Czech CC), protective detention (regulated in § 100 of the

Czech CC), seizure (regulated in §§ 101-102 of the Czech CC), partial confiscation of property (regulated in § 102a. of the Czech CC) and protective education (concerning the rules of which § 98 (2) of the Czech CC provides: "Imposition of protective education shall be governed by the Justice over Juveniles Act").

The system of sanctions under the Hungarian CC may be divided into penalties (Hungarian CC § 33) and measures (Hungarian CC § 63).

According to § 33 of the Hungarian CC, the ten penalties are: imprisonment (regulated in §§ 34-45 of the Hungarian CC), confinement (regulated in § 46 of the Hungarian CC), community service (regulated in §§ 47-49 of the Hungarian CC), financial penalty (regulated in §§ 50-51 of the Hungarian CC), disqualification from a profession (regulated in §§ 52-54 of the Hungarian CC), disqualification from driving a vehicle (regulated in §§ 55-56 of the Hungarian CC), ban on entering certain areas (regulated in § 57 of the Hungarian CC), ban on visiting sports competitions (regulated in § 58 of the Hungarian CC), expulsion (regulated in §§ 59-60 of the Hungarian CC) and, as a secondary penalty, exclusion from participating in public affairs (regulated in §§ 61-62 of the Hungarian CC).

According to § 63 of the Hungarian CC, the nine measures are: reprimand (regulated in § 64 of the Hungarian CC), release on probation (regulated in §§ 65-66 of the Hungarian CC), reparation work (regulated in §§ 67-68 of the Hungarian CC), probationary supervision (regulated in §§ 69-71 of the Hungarian CC), confiscation (regulated in §§ 72-73 of the Hungarian CC), forfeiture of assets (regulated in §§ 74-76 of the Hungarian CC), rendering electronic data permanently inaccessible (regulated in § 77 of the Hungarian CC), involuntary treatment in a mental institution (regulated in § 78 of the Hungarian CC), and measures specified in the Act on measures applicable to legal persons under criminal law.

The Hungarian CC regulates, in a separate chapter – Chapter XII on "Provisions on Soldiers" –, in §§ 135-136, the military penalties that may be imposed on a soldier (demotion or discharge from service) and military secondary penalties (reduction in rank or extension of waiting period).

The Hungarian CC regulates, in a separate chapter – Chapter XI on "Provisions on Juveniles" – in § 108, the sanctions applicable against juveniles and lays down, among them, the measure of special education in a juvenile correctional institution as a new element.

The system of sanctions under § 31 (1) of the Slovakian CC may be divided into penalties and measures.

According to § 32 of the Slovakian CC, the twelve types of punishments are: prison sentence (regulated in §§ 46-52 of the Slovakian CC), house arrest (regulated in § 53 of the Slovakian CC), community service (regulated in §§ 54-55 of the Slovakian CC), monetary penalty (regulated in §§ 56-57 of the Slovakian CC), forfeiture of assets (regulated in §§ 58-59 of the Slovakian CC), forfeiture of items (regulated in § 60 of

the Slovakian CC), disqualification (regulated in § 61 of the Slovakian CC), prohibition of residence (regulated in § 62 of the Slovakian CC), prohibition of attendance at public events (regulated in § 62a. of the Slovakian CC), loss of honorary degrees and accolades (regulated in § 63 of the Slovakian CC), loss of military or another rank (regulated in § 64 of the Slovakian CC) and deportation (regulated in § 65 of the Slovakian CC).
According to § 33 of the Slovakian CC, the six measures are: compulsory psychiatric treatment (regulated in §§ 73-74 of the Slovakian CC), protective education (regulated in §§ 75 of the Slovakian CC), protective supervision (regulated in §§ 76-80 of the Slovakian CC), compulsory psychiatric treatment in an institution (regulated in §§ 81-82 of the Slovakian CC), confiscation of items (regulated in § 83 of the Slovakian CC) and forfeiture of a part of assets (regulated in § 83a. of the Slovakian CC).

Punishments		
Czech CC	***Hungarian CC***	***Slovakian CC***
prison sentence		
house confinement		house arrest
	confinement	
community service		
pecuniary penalty	financial penalty	monetary penalty
prohibition of activity	disqualification from a profession	disqualification
	disqualification from driving	
prohibition of stay	ban on entering certain areas	prohibition of residence
prohibition of entering sport, cultural and other social events	ban on visiting sports competitions	prohibition of attendance at public events
prohibition from animal keeping and animal husbandry		
banishment	expulsion	deportation
	exclusion from participating in public affairs	
confiscation of property		forfeiture of assets

confiscation of a thing or other valuable asset		forfeiture of items
loss of military rank	military penalties (demotion; discharge from service) and secondary military penalties (reduction in rank; extension of waiting period)	loss of military or another rank
the loss of honour titles or decorations		loss of honorary degrees and accolades

Table 3: The system of punishments (compiled by the author on the basis of the relevant pieces of legislation)

Measures		
Czech CC	***Hungarian CC***	***Slovakian CC***
protective therapy	involuntary treatment in a mental institution	compulsory psychiatric treatment
protective detention		compulsory psychiatric treatment in a detention institution
	reprimand	
	release on probation	
	reparation work	
	probationary supervision	protective supervision
seizure	confiscation	confiscation of items
partial confiscation of property	forfeiture of assets	forfeiture of a part of assets
	rendering electronic data permanently inaccessible	
	measures applicable to legal persons under criminal law	
protective education	+ special education in a juvenile correctional institution	protective education

Table 4: The place of compulsory psychiatric treatment in the system of sanctions under measures (compiled by the author based on the relevant pieces of legislation)

I have summarized the detailed information provided above in the following sentences.
Some sanctions appear only in the regulation of one of the countries. Only the Czech CC contains the prohibition from animal keeping and animal husbandry as a punishment (in the Hungarian CC, for example, crimes against animals are regulated in §§ 244-247 under criminal offences against the environment and nature, but in such cases the punishment is a prison sentence; and in the Slovakian CC, e.g.: crimes against animals are regulated in §§ 305-305d. under criminal offences against the environment, but in such cases the punishment is a prison sentence). Only the Hungarian CC contains a separate regulation of the following punishments: (1) disqualification from driving (an element similar in content is contained under prohibition of activity in § 73 of the Czech CC, namely, in subsection (3), which lays down that the court may order the offender having committed a criminal offence connected with driving a motor vehicle to undergo a therapeutic programme for drivers; and in the Slovakian CC, the punishment of disqualification regulated in § 61, for example, includes disqualification from driving as well); (2) confinement; and (3) as a secondary penalty, exclusion from participating in public affairs. Only the Hungarian CC contains the following measures: (1) reprimand, (2) release on probation, (3) reparation work, (4) rendering electronic data permanently inaccessible, and (5) measures applicable to legal persons under criminal law.
Some sanctions are found only in the CC regulations of two of the three countries. As a punishment: (1) house confinement (in the Czech CC) and house arrest (in the Slovakian CC); (2) the confiscation of property (in the Czech CC) and the forfeiture of assets (in the Slovakian CC); (3) the confiscation of a thing or other valuable asset (in the Czech CC) and the forfeiture of items (in the Slovakian CC); and (4) the loss of honour titles or decorations (in the Czech CC) and the loss of honorary degrees and accolades (in the Slovakian CC). And as measures: (1) probationary supervision (in the Hungarian CC) and protective supervision (in the Slovakian CC) (although the institution of probation officer is also contained in the Czech CC (e.g.: § 49), but it is not regulated as a separate measure);
and (2) with regard to a mentally disordered defendant, protective detention (in the Czech CC) and compulsory psychiatric treatment in a detention institution (in the Slovakian CC).
According to § 100 of the Czech CC: protective detention is ordered by the court where, e.g.: the mentally disordered defendant is not liable to punishment, but it would pose a danger if he remained at liberty, and protective therapy could not ensure proper protection for society; protective detention should be executed in a facility for executing protective detention with a special security, and appropriate programming, including health, psychological, pedagogical and rehabilitation programming, must be ensured; protective detention lasts until it is required for the

protection of society, but its justifiability is to be examined by the court minimum every 12 months (or every half-year in the case of a juvenile); where reasonable, protective detention may be changed to protective therapy.
According to § 81 (1) of the Slovakian CC, placement in a (detention) institution for compulsory psychiatric treatment is ordered if the convicted, whilst serving a prison sentence, is diagnosed with a mental illness which, according to the expert medical opinion, is incurable. According to § 81 (4) of the Slovakian CC based on an expert medical opinion and if the conditions are met, placing an offender into a detention institution for compulsory psychiatric treatment may also be ordered if the offender is undergoing protective treatment in an institutional medical facility. According to § 82 (1) of the Slovakian CC, the purpose of placing an offender in a detention institution for compulsory psychiatric treatment is – in addition to curing the offender – to isolate the offender from society and, thus, prevent him from committing further criminal offences.
It may be concluded that two punishments: (1) the prison sentence and (2) community service form part of the system of sanctions with the same name in all three countries.
All three regulations contain the following (with a similar content, although under a different name). As a punishment: (1) the pecuniary penalty (in the Czech CC), the financial penalty (in the Hungarian CC) and the monetary penalty (in the Slovakian CC); (2) the prohibition of activity (in the Czech CC), the disqualification from a profession (in the Hungarian CC) and the disqualification (in the Slovakian CC); (3) the prohibition of stay (in the Czech CC), the ban on entering certain areas (in the Hungarian CC) and the prohibition of residence (in the Slovakian CC); (4) the prohibition of entering sport, cultural and other social events (in the Czech CC), the ban on visiting sports competitions (in the Hungarian CC) and the prohibition of attendance at public events (in the Slovakian CC); (5) banishment (in the Czech CC), expulsion (in the Hungarian CC) and deportation (in the Slovakian CC); and (6) the loss of military rank (in the Czech CC), the military penalties and secondary military penalties (in the Hungarian CC) and the loss of military or another rank (in the Slovakian CC). As a measure: (1) partial confiscation of property (in the Czech CC) and forfeiture of assets (in the Hungarian CC) and forfeiture of a part of assets (in the Slovakian CC) and; (2) seizure (in the Czech CC), confiscation (in the Hungarian CC) and confiscation of items (in the Slovakian CC); (3) protective education (in the Czech and Slovakian CC) and special education in a juvenile correctional institution (in the Hungarian CC); and (4) protective therapy (in the Czech CC) and involuntary treatment in a mental institution (in the Hungarian CC) and compulsory psychiatric treatment (in the Slovakian CC).
According to § 99 of the Czech CC: protective therapy may be ordered by the court in the case of a mentally disordered defendant, e.g.: if he is not liable to punishment

but his remaining at liberty would pose a danger; protective therapy may be carried out in the frames of inpatient or outpatient care as well; protective therapy lasts until the objective so requires, but after maximum two years, the court has to decide on its extension for a maximum of further two years at a time; protective therapy may be changed to protective detention in a justified case .
According to § 78 of the Hungarian CC, involuntary treatment in a mental institution must be ordered against a perpetrator of a violent punishable act against a person, or a punishable act causing public danger, if he is not liable to punishment due to his mental disorder, and there is a risk of him committing a similar act. It is a further condition that, should the perpetrator be liable to punishment, he would have to be sentenced to imprisonment for more than one year; and involuntary treatment in a mental institution must be terminated if it is no longer necessary.
According to § 73 (1) (2) (5) of the Slovakian CC, compulsory psychiatric treatment may be ordered by the court against a perpetrator (simultaneously with the imposition of a penalty or a waiver of punishment) who is not liable to punishment due to his state of mental incompetence but, if remaining at liberty, could pose a danger; in addition, it may also be ordered in the case of diminished responsibility or mental disorder. According to § 74 of the Slovakian CC: compulsory psychiatric treatment may be executed in inpatient or outpatient care; and it lasts until the objective so requires. According to § 99 of the Slovakian CC, the court may waive the punishment of a juvenile for a misdemeanour if the juvenile committed the act in a state that was caused by mental illness and the court believes the (simultaneously imposed) protective treatment will ensure the reformation of the juvenile more effectively than a punishment.
As an outlook it is worth examining the issue of mental disorder from the other side as well, in other words, from the point of view of the victim instead of the perpetrator. Cases involving a mentally disordered victim and the sexual offences selected as examples are regulated in the three countries (Czech Republic, Hungary and Slovakia) under analysis in the following way.
The Czech CC regulates criminal offences against human dignity in the sexual sphere in Part Two, Chapter III. In the case of rape regulated under § 185 of the Czech CC and sexual duress regulated in § 186 of the Czech CC, the perpetrator is liable to more serious punishment, if the given act is committed against a person under protective therapy or protective detention, for example.
In its XIX Chapter on criminal offences against the freedom of sexual life and sexual morality, the Hungarian CC does not mention sexual offences committed against a mentally disordered victim. It merely highlights the situation where the perpetrator commits sexual coercion (regulated in § 196 (2) of the Hungarian CC), sexual violence (regulated in § 197 (3) b) of the Hungarian CC), sexual abuse (regulated in § 198 (3) of the Hungarian CC) or child pornography (regulated in § 204 (2) b) of the Hungarian

CC) against a person under the medical treatment of the perpetrator, or by abusing any other power or influence held by him over the victim.
The Slovakian CC does not specifically deal with sexual offences committed against a mentally disordered person, it only sanctions commission against protected persons (including persons suffering from an illness according to § 139 of the Slovakian CC), for example, in the case of sexual violence (regulated in § 200 of the Slovakian CC) and sexual abuse (regulated in § 201 of the Slovakian CC), which are classified under criminal offences against human dignity.
In the light of the above, it may be concluded that the Czech CC contains specific provisions on sanctioning sexual intercourse committed against a victim undergoing protective therapy or protective detention, while the Hungarian CC and Slovakian CC do not contain such straightforward regulation.

Closing remarks

Due to the constraints of limited scope, the paper could not undertake to provide an exhaustive comparison of all the details of the Czech, Hungarian and Slovakian regulatory backgrounds (Criminal Codes and Criminal Procedure Codes) relating to preliminary compulsory psychiatric treatment and compulsory psychiatric treatment. Therefore, the purpose was to raise several points of comparison (the system of evidence; the system of coercive measures; the place of compulsory psychiatric treatment in the system of sanctions; and the main rules of compulsory psychiatric treatment in the Czech, Hungarian and Slovakian CC) and, concerning them, to draw attention to the main similarities and differences of the Czech, Hungarian and Slovakian regulatory backgrounds.

Legal sources

1. *(Czech CC) Act No. 40/2009 Coll. Criminal Code* (Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník) Available at: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text=40%2F2009 (08. 08. 2024.)
2. *(Czech CPC) Act No. 141/1961 Coll. Code of Criminal Procedure* (Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)) Available at: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141?text=141%2F1961 (08. 08. 2024.)
3. *(Hungarian CC) Act C of 2012 on the Criminal Code* (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről) Available at: https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1200100.TV (12. 08. 2024.)
4. *(Hungarian CPC) Act XC of 2017 on the Code of Criminal Procedure* (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról) Available at: https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700090.tv (12. 08. 2024.)

5. *(Slovakian CC) Act No. 300/2005 Coll. Criminal Code* (Trestný Zákon) Available at: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/ (10. 08. 2024.)
6. *(Slovakian CPC) Act No. 301/2005 Coll. Code of Criminal Procedure* (Trestný Poriadok) Available at: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/20240320 (10. 08. 2024.)

Contact data

Dr. Melinda Hengl, PhD
hengl.melinda@ajk.pte.hu
University of Pécs, Faculty of Law
Department of Criminal and Civil Procedure, assistant professor

TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTNÉMU PROSTREDIU V KONTEXTE EURÓPSKYCH ŠTANDARDOV PO NOVELE TRESTNÉHO ZÁKONA[1]

ENVIRONMENTAL CRIMES IN CONTEXT TO EUROPEAN STANDARDS AFTER THE AMENDMENT TO THE CRIMINAL CODE

Radovan Blažek[2], Margita Prokeinová[3]

Abstrakt: Článok analyzuje súčasnú právnu úpravu trestných činov proti životnému prostrediu a zároveň požiadavky, ktoré sú v tejto oblasti kladené na Slovenskú republiku zo strany Európskej únie. Článok sa zameriava na súlad právnej úpravy s požiadavkami Európskej únie najmä v kontexte právnej úpravy novelizovaného Trestného zákona, ktorý zásadným spôsobom menil podmienky trestnej zodpovednosti v oblasti trestných činov s následkom spôsobenia majetkových škôd, a to z dôvodu podstatných zmien pri stanovení jednotlivých hraníc škody. Článok analyzuje, či takto zmenené výšky škody zodpovedajú plneniu záväzkov Slovenskej republiky voči Európskej únií v oblasti ochrany životného prostredia.

Kľúčové slová: životné prostredie , trestné právo , trestné činy , škoda , Európska únia

Abstract: The article analyzes the current status of environmental crimes as well as the requirements imposed on the Slovak Republic by the European Union in this area. The article focuses on the compliance of the legislation with the requirements of the European Union, especially in the context of the latest amendment of Criminal Code, which fundamentally changed the conditions of criminal responsibility due to substantial changes in determining the limits of damage caused by the crime. The article analyzes whether the adapted amounts of damage fulfill the obligations of the Slovak Republic towards the European Union in the field of environmental protection.

Key words: environment , criminal law , crimes, damage, European union

[1] Tento článok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-23-0645. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-23-0645.

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

[3] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Úvod

Rozsiahla účinná novela Trestného zákona č. 40/2024 Z. z. (ďalej len „novela Trestného zákona" alebo „novelizovaný Trestný zákon") zásadným spôsobom mení trestnú politiku predovšetkým v oblasti sankcionovania trestnej činnosti, čo sa prvotne odzrkadľuje hlavne v zakotvení všeobecných zásad ukladania sankcií v zmysle § 33a Trestného zákona. Predmetná novela zároveň výrazne zasiahla do oblasti škody, pretože posúva jej hranice –zvyšuje prahovú hodnotu škody, čo má, samozrejme, vplyv na viaceré aspekty.
Prvotná časť článku bude zameraná práve na dopad novelizovaného Trestného zákona vo vzťahu k trestným činom proti životnému prostrediu so zameraním na tematiku škody a jej vplyvu na trestnú zodpovednosť. V druhej časti sa článok zameriava na záväzky, ktoré pre Slovenskú republiku vyplývajú z aktuálnej legislatívy Európskej únie (ďalej tiež „EÚ" alebo „Únia") a predmetná novela Trestného zákona je podrobená kritike vo vzťahu k nedávnym novo prijatým predpisom na úrovni EÚ. Z vykonanej analýzy je zrejmé, že na slovenskú právnu úpravu čakajú v najbližšom období neľahké výzvy.

Zmena právnej úpravy hraníc výšky škôd

Výkladové pojmy o škode (čo sa považuje za škodu, aké sú druhy škôd, ako aj určenie výšky škody) sú obsiahnuté vo všeobecnej časti Trestného zákona v § 124 –§ 126. Novelou Trestného zákona sa zmena najmarkantnejšie dotkla výšky hraníc škôd podľa § 125 ods. 1 Trestného zákona, pričom označenie jednotlivých druhov škôd ostalo zachované (malá škoda, väčšia škoda, značná škoda a škoda veľkého rozsahu). Predmetnou novelou sa výrazne posunula hranica výšky škôd smerom nahor. Pred jej účinnosťou bola výška malej škody v sume prevyšujúcej **266 eur,** výška väčšej škody v sume dosahujúcej najmenej desaťnásobok takej sumy (viac ako **2 660 eur**), výška značnej škody v sume dosahujúcej najmenej stonásobok takej sumy (viac ako **26 600 eur**), výška škody veľkého rozsahu v sume dosahujúcej najmenej päťstonásobok takej sumy (viac ako **133 000 eur**). Novela Trestného zákona mení výšky škôd, a to tak, že malá škoda predstavuje sumu prevyšujúcu **700 eur** (zvýšenie 2,6-násobne), väčšou škodou je škoda prevyšujúca sumu **20 000 eur** (zvýšenie 7,5-násobne), značná škoda je v sume prevyšujúcej **250 000 eur** (zvýšenie 9,3-násobne) a škoda veľkého rozsahu je v sume prevyšujúcej **650 000 eur** (zvýšenie 4,8-násobne). Po novom sú všetky hranice škôd vyjadrené pevnými sumami a nie násobkami odvíjajúcimi sa od malej škody ako v predchádzajúcej právnej úprave.
Na ilustráciu sme uviedli, koľko násobne sa zvýšili jednotlivé druhy škôd novelou Trestného zákona. Najviac došlo k násobnému zvýšeniu značnej škody a najmenej sa násobne zvýšila malá škoda. Na porovnanie je tiež zaujímavé upriamiť pozornosť na násobky jednotlivých nových súm hraníc škôd. Výška väčšej škody dosahuje sumu

28,5 násobku malej škody, výška značnej škody dosahuje sumu 357,1 násobku malej škody a výška škody veľkého rozsahu dosahuje sumu 928,5 násobku malej škody. Môžeme vidieť, že násobkové rozdiely medzi týmito jednotlivými druhmi škôd sú markantné.

Prebiehali viaceré diskusie o zmene výšky škody, dokonca boli v tejto veci predložené až tri samostatné návrhy (návrh Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a dva poslanecké návrhy. Z dvoch z nich sa mala zvýšiť malá škoda na 500 euro a jeden návrh sa prikláňal k 400 eurám.[4] Úprava hraníc škôd už bola nevyhnutná tak, aby zodpovedala aktuálnej spoločensko-ekonomickej situácii a jej predpokladanému vývoju v najbližšej dobe, a to najmä s prihliadnutím na historickú, súčasnú a očakávanú infláciu.[5] Treba spomenúť, že hranice výšky škôd neboli upravované od rekodifikácie Trestného zákona, teda od roku 2006 až doposiaľ.[6] Takže dlhodobo nebolo reflektované na infláciu a plynutím času sa reálna hodnota výšky škôd pochopiteľne znižovala. Odvíjajúc sa od predchádzajúcej malej škody suma prevyšujúca 266 eur mala inú hodnotu v roku 2006, inú hodnotu napr. v roku 2015 a inú hodnotu v súčasnosti. Obdobne to platilo aj pre ďalšie hranice výšky škôd v zmysle predchádzajúcej trestnoprávnej úpravy. Takýto stav, samozrejme, nezodpovedal princípu spravodlivosti, keďže spôsobenie škody je pri viacerých trestných činoch dôležitým ukazovateľom naplnenia či už základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty a hodnota spôsobenej škody má pri nich vplyv nielen na trestnú zodpovednosť, ale aj na závažnosť činu, či pôjde o prečin alebo zločin, prípadne obzvlášť závažný zločin. Závažnosť činu sa potom odzrkadľuje v trestnej sadzbe a výške trestu.

Vplyv zmeny hraníc výšky škôd na trestnú zodpovednosť a závažnosť činu za trestné činy proti životnému prostrediu

Trestné činy proti životnému prostrediu sú upravené v šiestej hlave v druhom diele osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon"). Spravidla všetky tieto trestné činy majú vo svojich

[4] Bližšie k tomu pozri ŠAMKO, P.: Návrhy zmien výšky škody v Trestnom zákone alebo prečo je nutné zvýšiť sumu 266 euro. Publikované: 19.11.2022. Dostupné na: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1154-navrhy-zmien-vysky-skody-v-trestnom-zakone-alebo-preco-je-nutne-zvysit-sumu-266-euro, posledný prístup 4.10.2024.

[5] Dôvodová správa k novele Trestného zákona. Všeobecná časť. Dostupné na: https://zakony.judikaty.info/document/dsnr/6282, posledný prístup 4.10.2024.

[6] Od 01.01.2006 do 31.12.2008 bol základ pre výpočet hraníc škody v § 125 ods. 1 Trestného zákona uvedený v mene Sk. Malá škoda bola v sume viac ako 8 000 Sk. Zavedením meny euro v Slovenskej republike nadobudla účinnosť novela Trestného zákona č. 498/2008 Z. z. dňa 01.01.2009, ktorou sa v tomto smere zmenilo len to, že suma malej škody uvedená v mene Sk bola prepočítaná na euro (suma 8.000 Sk bola prepočítaná na ekvivalent 266 eur).

kvalifikovaných skutkových podstatách uvedený určitý druh škody, prípadne rozsah. Výnimkou sú len trestné činy týranie zvierat (§ 305a), usmrtenie spoločenského zvieraťa bez primeraného dôvodu (§ 305aa), zanedbanie starostlivosti o zviera (§ 305b), organizovanie zápasov zvierat (§ 305c). Na naplnenie skutkovej podstaty týchto trestných činov sa vôbec nevyžaduje spôsobenie škody, resp. spáchanie činu v určitom rozsahu. V prípade trestného činu ohrozenia a poškodenia životného prostredia (§ 300) je už v rámci základnej skutkovej podstaty uvedená malá škoda a obdobne je tomu tak aj pri neoprávnenom nakladaní s odpadmi (§ 302), kde je uvedený malý rozsah, ktorý zodpovedá malej škode.

Ako už bolo spomenuté, novela Trestného zákona sa výrazne dotkla ustanovení o škode podľa § 124 – § 126 Trestného zákona, a to predovšetkým vo vzťahu k hraniciam výšky škôd. Vo vzťahu k trestným činom proti životnému prostrediu však ostala bez zmeny špecifikácia škody podľa § 124 ods. 3 Trestného zákona, ktorou sa *„rozumie súhrn ekologickej ujmy a majetkovej škody, pričom majetková škoda v sebe zahrňuje aj náklady na uvedenie životného prostredia do predošlého stavu. Pri trestnom čine neoprávneného nakladania s odpadmi podľa § 302 rozsahom činu sa rozumie cena, za ktorú sa odpad v čase a v mieste zistenia činu obvykle zbiera, prepravuje, vyváža, dováža, zhodnocuje, zneškodňuje alebo ukladá, a cena za odstránenie odpadu z miesta, ktoré na jeho uloženie nie je určené.*" Zmena sa vo vzťahu k predmetným trestným činom nedotkla ani určenia výšky škody podľa § 126 ods. 2 Trestného zákona. Naďalej teda platí: *„Ak ide o ujmu na životnom prostredí, ujmu spôsobenú na chránených druhoch živočíchov a rastlín, exemplároch alebo drevinách alebo škodu na pamiatkovo chránených veciach alebo veciach majúcich historickú, umeleckú alebo vedeckú hodnotu, pri určení ujmy alebo výšky škody sa vychádza aj z hodnoty veci určenej zákonom alebo iným všeobecne záväzným právnym predpisom vydaným na základe zákona.*" Vo vzťahu k § 126 Trestného zákona sa zmena dotkla len ods. 3, ktorou sa precizuje, aby sa výslovne netýkalo iba určenia výšky škody alebo ujmy, ale aj určenia prospechu, hodnoty veci a rozsahu činu.

Zmena výšky škôd sa dotkla viacerých trestných činov nevynímajúc trestné činy proti životnému prostrediu, ktorá ovplyvňuje viacero prepojených aspektov:

Ad 1) <u>Zmena hranice medzi priestupkom a trestným činom.</u> Spomenuté boli trestné činy ohrozenie a poškodenie životného prostredia (§ 300) a neoprávnené nakladanie s odpadmi (§ 302), ktoré majú v základnej skutkovej podstate uvedenú malú škodu, resp. malý rozsah. Podľa predchádzajúcej právnej úpravy postačovalo na ich spáchanie z hľadiska škody spôsobenie škody vo výške prevyšujúcej 266 eur, kedy už išlo o malú škodu. V súčasnosti je to v rovine priestupku, a to až do výšky škody 700 eur. Týmto došlo k zmene závažnosti činu z trestného činu (prečinu) na priestupok, ktorý je riešený v rámci zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v správnom konaní.

Ad 2) Dopad na trestnú zodpovednosť. Tento bod nadväzuje na prvý bod, pretože sa očakáva, že zvýšením prahovej hodnoty škody sa zníži počet prípadov, ktoré budú môcť byť predmetom trestného stíhania. Môže tomu tak byť aj v prípade environmentálnych trestných činov, pretože viaceré z nich majú v základných skutkových podstatách uvedenú väčšiu škodu, ktorá je v súčasnosti v rozmedzí od sumy prevyšujúcej 20 000 eur až do 250 000 eur. Keď sa zameriame napríklad na trestný čin neoprávneného vypúšťania znečisťujúcich látok, ktorým by bola spôsobená škoda vo výške 19 000 eur, išlo by o väčšiu škodu podľa predchádzajúceho Trestného zákona. Páchateľ by bol trestne zodpovedný pri naplnení všetkých znakov skutkovej podstaty podľa § 302a ods. 1 písm. a) Trestného zákona. Ak by došlo k spôsobeniu takejto výšky škody po novele Trestného zákona, jej hodnota dosahuje len malú škodu. A keďže tento druh škody nie je pri tomto trestnom čine znakom jeho skutkovej podstaty, nemôže ísť o trestný čin a na základe toho nemôže byť páchateľ braný na trestnú zodpovednosť.
Nemožno tiež opomenúť zmenu kvalifikácie skutku v dôsledku posunu hraníc škôd. Podľa predchádzajúceho Trestného zákona mohla byť terajšia väčšia škoda v sume prevyšujúcej 20 000 eur až do 250 000 eur podradená pod značnú škodu (ak prevyšovala 26 600 eur) alebo pod škodu veľkého rozsahu. Konkretizovať to môžeme opäť na trestnom čine neoprávneného vypúšťania znečisťujúcich látok. Ak páchateľ spôsobil týmto trestným činom škodu napríklad vo výške 30 000 eur pred novelou Trestného zákona, takáto suma predstavovala škodu značného rozsahu. Skutok bolo potrebné kvalifikovať podľa § 302a ods. 1, ods. 2 písm. b) Trestného zákona, kde je trestná sadzba trestu odňatia slobody jeden až päť rokov. Po novele Trestného zákona má predmetná výška škody hodnotu väčšej škody, na základe čoho skutok treba kvalifikovať podľa § 302a ods. 1 písm. a) Trestného zákona, kde je nižšia trestná sadzba, v rozpätí šesť mesiacov až tri roky. V prípade, že by páchateľ spôsobil predmetným trestným činom škodu vo výške 134 000 eur, podľa predchádzajúceho Trestného zákona predstavovala takáto suma škodu veľkého rozsahu. Skutok bolo potrebné kvalifikovať podľa § 302a ods. 1, ods. 3 písm. b) Trestného zákona, kde je trestná sadzba odňatia slobody tri až osem rokov. Podľa novely Trestného zákona ide „len" o väčšiu škodu, ktorá je, ako sme už uviedli, súčasťou základnej skutkovej podstaty, kde je oveľa miernejšia trestná sadzba.
Okrem toho môže dôjsť k zmene závažnosti trestného činu, pretože forma zavinenia pri neoprávnenom vypúšťaní znečisťujúcich látok je „čo aj z nedbanlivosti". Ak by bol trestný čin spáchaný úmyselne, zmenou kvalifikácie skutku v dôsledku výšky škody sa zo zločinu stane prečin. Pri nedbanlivosti sa v tomto smere nič nemení, pretože v zmysle § 10 ods. 1 písm. a) TZ sú všetky nedbanlivostné trestné činy prečinmi. Zmeny kvalifikácie skutku v dôsledku posunu hraníc škôd v prospech páchateľa by sme mohli identifikovať napríklad aj pri trestných činoch neoprávneného nakladania

s odpadmi (§ 302), porušovania ochrany vôd a ovzdušia (§ 303, § 304), porušovania ochrany stromov a krov (§ 306), úniku organizmov (§ 309) atď.
Ad 3) Finančné a administratívne dôsledky. Zvýšenie prahovej hodnoty škody by malo znížiť počet trestných prípadov, čo by viedlo k finančným úsporám a menšiemu zaťaženiu orgánov činných v trestnom konaní a súdov.
Ad 4) Dopad na ochranu životného prostredia. Zmeny vo výške škody môžu mať priame dôsledky na efektívnosť ochrany životného prostredia. Zvýšenie prahovej hodnoty škody totiž môže oslabovať ochranné mechanizmy. No na druhej strane by pri nižších hraniciach škody pribúdalo viac prípadov, čo by mohlo ísť na úkor riešenia závažnejších environmentálnych trestných činov.

Právna úprava trestnoprávnej zodpovednosti na úseku životného prostredia v Európskej únii

Trestné činy proti životnému prostrediu sú predmetom záujmu aj na úrovni EÚ. Ochrana životného prostredia bola medzi prvými oblasťami, ktoré boli upravené formou trestnoprávnej ochrany aj na úrovni EÚ, o čom svedčí fakt, že smernica upravujúca trestnú zodpovednosť na úseku životného prostredia bola prijatá už v roku 2008.[7] Tejto právnej úprave predchádzali len oblasti trestnoprávnej ochrany hospodárenia s finančnými prostriedkami EÚ a zakázané konania ohrozujúce voľný trh, tiež trestnoprávna zodpovednosť na úseku nelegálnej migrácie. Išlo teda o oblasti, ktoré boli imanentne spojené s fungovaním EÚ ako takej, s ochranou základných slobôd Únie a ochranou jej primárnej hospodárskej funkcie. No hneď v ďalšej vlne prišla ochrana životného prostredia, čo zvýrazňuje dôležitosť tejto oblasti pre fungovanie modernej európskej spoločnosti a pre ľudstvo ako celok. Práve z dôvodu, že ochrana životného prostredia predstavuje významný prvok na úrovni EÚ, nemala by v národnom meradle ostávať v úzadí.
Prvým právny aktom, ktorým EÚ upravovala trestnoprávnu ochranu životného prostredia bolo Rámcové rozhodnutie Rady 2003/80/SVV z 27. januára 2003 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva. V tomto rozhodnutí Rada konštatovala, že narastajúce množstvo trestných činov v oblasti životného prostredia predstavuje serióznu hrozbu a vyžaduje okamžitú reakciu.[8] Neskôr bolo toto rámcové rozhodnutie zrušené Európskym súdnym dvorom ako odporujúce

[7] Smernica EP a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, Ú. v. EÚ L 328, 6.12.2008, s. 28–37.
[8] GARAYOVÁ, L.: Niektoré otázky trestnej zodpovednosti za poškodzovanie životného prostredia. Publikované: 17.6.2015. Dostupné na: https://beta.ucps.sk/NIEKTORE_OTAZKY_TRESTNEJ_ZODPOVEDNOSTI_ZA_POSKODZOVANIE_ZIVOTNEHO_PROSTREDIA, posledný prístup: 4.10.2024.

článku 47 Zmluvy o EÚ,[9] avšak predznamenalo vôľu riešiť porušovanie ochrany životného prostredia nástrojmi trestného práva. Novým trestnoprávnym nástrojom boja proti nelegálnej činnosti v oblasti životného prostredia sa stala už onedlho Smernica EP a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia. Zmluva o EÚ uvádza zlepšovanie kvality životného prostredia ako jeden z cieľov Únie a v zmluve je životnému prostrediu dokonca venovaná samostatná Hlava XX.[10] Na ochranu životného prostredia v EÚ slúžia aj ďalšie smernice,[11] avšak primárne sa tento článok zaoberá výlučne trestnoprávnou úpravou.

Smernica EP a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva zakotvila povinnosť členských štátov kriminalizovať určité konania vymedzené v čl. 3 smernice, a to v prípade úmyselného, ako aj nedbanlivostného konania („hrubá nedbanlivosť"). Povinnosť členských štátov bolo transponovať smernicu do 26.12.2010. Slovenská republika transponovala smernicu do Trestného zákona novelou č. 224/2010 Z. z. s účinnosťou od 1.9.2010. Paradoxne touto novelou boli transponované do Trestného zákona ešte ďalšie 4 smernice EÚ. Keď sa však pozrieme na text uvedeného zákona, nenájdeme v ňom veľa zmien, ktoré by odzrkadľovali znenie smernice. Otázkou teda ostáva, či Slovenská republika mala už v tom čase taký dokonalý nadčasový Trestný zákon, ktorý vyhovoval „plánom" európskej legislatívy ďaleko skôr, než táto bola vôbec prijatá. Zo znenia zákona č. 224/2010 Z. z. to tak skutočne vyzerá. Pravdou však je, že smernica obsahuje vždy viac menej vágne formulácie, ktoré si štát môže interpretovať podľa vlastného uváženia, a preto nie je súlad alebo nesúlad s danou smernicou vždy taký viditeľný. Takže celková transpozícia smernice sa kontroluje len ťažko. Za zmienku totiž stojí, že smernica obsahuje v čl. 5 text, ktorý je naozaj veľmi ťažko merateľný konkrétnymi ukazovateľmi: *„Členské štáty prijmú potrebné opatrenia, ktorými zabezpečia, aby sa za trestné činy uvedené v článkoch 3 a 4 ukladali účinné, primerané a odradzujúce sankcie.*" Takáto formulácia smernice naozaj nenúti štáty zmeniť svoju legislatívu. Veď koniec koncov – každý štát sa domnieva, že existujúce sankcie v jeho trestnom zákone sú predsa dostačujúce, pretože inak by ich aj sám zmenil k prísnejším. A ak sa to nestalo, tak sú vyhovujúce.

[9] Rozsudok ESD (veľká komora) z 13. septembra 2005. Komisia Európskych spoločenstiev proti Rade európskej únie. Vec C-176/03.

[10] Zmluva o Európskej únii (Konsolidované znenie), *Ú. v. EÚ C 326, 26.10.2012, p. 13–390*.

[11] Pozri napríklad:

Smernica EP a Rady 2004/35/ES z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd, *Ú. v. EÚ L 143, 30.4.2004, p. 56–75.*

Smernica EP a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia, *Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005, p. 11–21.*

Takže otázkou ostáva, ako vykladať v praxi *účinné, primerané a odradzujúce sankcie*? Aktuálna novela č. 40/2024 Z. z. Trestného zákona určite príliš odstrašujúco nepôsobí. Táto novela vychádza v ústrety páchateľom trestných činov, pretože ako bolo uvedené vyššie, v mnohých prípadoch, a to aj vo vzťahu k životnému prostrediu, došlo k posunu smerom k miernejšiemu postihu páchateľov:

- z niektorých konaní, ktoré doposiaľ boli trestnými činmi, sa stali priestupky,
- z niektorých zločinov sa stali prečiny,
- vďaka zvýšenej hranici škody sa mnohé skutky presunuli do priaznivejších odsekov s nižšími trestnými sadzbami.

Takýto „trend" teda nastoľuje otázku, či je takáto zmena postačujúca na to, aby sme súčasné sankcie považovali za dostatočne „odstrašujúce" a či tieto spĺňajú predpoklady predpísané uvedenou smernicou. Hoci je tento atribút nemerateľný kvantitatívne, predsa len z hľadiska kvalitatívneho je možné pristúpiť minimálne ku komparatívnej analýze, a to na základe porovnania predchádzajúceho stavu s tým, ktorý nastal teraz. Ak totiž dospejeme k záveru, že už predchádzajúca právna úprava nebola dostačujúca pre zabezpečenie dostatočnej prevencie a odradenia páchateľov od trestnej činnosti na úseku životného prostredia, potom aktuálna právna úprava tento atribút nemôže spĺňať duplom. Ako uvádzajú autori Michalovič a Jenčo, *„napriek robustnému systému právnych predpisov a právnych noriem spadajúcich do tohto odvetvia práva, environmentálna kriminalita má oveľa vyššiu dynamiku ako sa predpokladalo a rozmáha sa čoraz viac. Predpokladá sa, že environmentálna kriminalita predstavuje štvrtú najväčšiu protiprávnu činnosť na svete, pričom môže dosahovať hodnotu až 258 miliárd dolárov ročne. Nárast environmentálnej kriminality je možné pozorovať aj v podmienkach Slovenskej republiky. Na nárast určitého druhu kriminality by mal štát zareagovať svojimi právomocami a zabezpečiť adekvátny systém kontroly a predovšetkým systém vyvodzovania zodpovednosti v predmetnej oblasti."*[12]

Ako určitá pomôcka pre vyhodnotenie týchto ukazovateľov môže poslúžiť dokument vypracovaný Generálnou prokuratúrou Slovenskej republiky: Zhodnotenie činnosti Prírodnej polície v Slovenskej republike a jej prínos pre trestné konanie vo veciach trestných činov proti životnému prostrediu, sp. zn. IV/1 Spr 3/21/1000-13 zo dňa 9.9.2021.[13] Tento dokument uvádza, že v období od 1.4.2019 do 31.3.2021 bolo začaté trestné stíhanie v 1999 trestných veciach, zatiaľ čo v predchádzajúcich 2

[12] MICHALOVIČ, M. – JENČO, J.: Koncepcia boja proti environmentálnej protiprávnej činnosti ako základný kameň revízie starostlivosti o životné prostredie v podmienkach Slovenskej republiky. In: *Bratislavské právnické fórum 2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 13.

[13] Dostupné na: https://www.genpro.gov.sk/dokumenty/ine-dokumenty/detail/zhodnotenie-cinnosti-prirodnej-policie-v-slovenskej-republike-a-jej-prinos-pre-trestne-konanie-vo-veciach-trestnych-cinov-proti-zivotnemu-prostrediu/, posledný prístup 4.10.2024.

rokoch to bolo len 1593. Tento faktor sa nepripisuje zvýšenej kriminalite, ale čiastočnému zníženiu jej latencie zavedením tzv. „enviropolície" s účinnosťou od 1.4.2019,[14] a teda vyšší počet trestných činov nemá súvisieť s jej nárastom ako takým, ale s jej lepším a kvalitnejším odhaľovaním a vyšetrovaním. Napriek tomu však dokument uvádza, že páchanie trestnej činnosti na úseku životného prostredia kontinuálne pretrváva a to z nasledovných dôvodov:

„ vysoká latencia – z rôznych dôvodov pretrváva stav neoznamovania protiprávnych konaní alebo ich priameho zatajovania,

- organizované formy páchania environmentálnej trestnej činnosti, často vrátane prepojenia so zahraničím,

- vysoké zisky z protiprávneho konania – napr. pri nelegálnom uložení odpadu a pod.,

- nízka vymožiteľnosť práva – najmä v oblasti správneho práva,

- nízke tresty a postihy pre páchateľov, predovšetkým vo vzťahu k náprave nepriaznivého následku, ktorý vznikol konaním páchateľa,

- korupcia,

- nedostatočná autorita štátnych orgánov majúcich kompetencie v predmetných oblastiach,

- odborná náročnosť pri odhaľovaní a vyšetrovaní tohto druhu trestnej činnosti – vždy ide o porušovanie iných (často rozsiahlych a odborne náročných) právnych predpisov,

- stúpajúca potreba finančného vyšetrovania,

- bagatelizovanie a podceňovanie problematiky z dôvodu nepoznania skutočných nepriaznivých následkov, ktoré pri nej vznikajú,

- nedostatočné zastupovanie záujmov štátu (ako poškodeného) pri odstraňovaní vzniknutých nepriaznivých následkov a environmentálnych škôd,

- nedostatky v príslušných právnych predpisoch."[15]

Pozornosť treba upriamiť najmä na dôvod *„nízke tresty a postihy pre páchateľov"*. Je zrejmé, že už v roku 2021 bolo konštatované, že tresty hroziace páchateľom na úseku životného prostredia, sú nedostačujúce pre prevenciu a zabráneniu páchania tohto druhu trestnej činnosti. Spomeňme aspoň pár nedávnych prípadov zo Slovenskej republiky: *„Neznámy páchateľ v období rokov 2014 až 2018, v katastrálnom území Zúgov v obci Čierny Brod, v okrese Galanta, uložil na pozemku vo vlastníctve Slovenskej republiky v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi plastový komunálny odpad, pričom výsledkom sa stala veľká nelegálna skládka. Na ploche s veľkosťou 4*

[14] Dňom 01.04.2019 nadobudlo účinnosť Opatrenie ministerky vnútra Slovenskej republiky č. 4/2019 zo dňa 22.02.2019, ktorým došlo k zriadeniu Prírodnej polície v Slovenskej republike. In: Zhodnotenie činnosti Prírodnej polície v Slovenskej republike a jej prínos pre trestné konanie vo veciach trestných činov proti životnému prostrediu, sp. zn. IV/1 Spr 3/21/1000-13 zo dňa 9.9.2021, s. 2.

[15] Zhodnotenie činnosti Prírodnej polície v Slovenskej republike a jej prínos pre trestné konanie vo veciach trestných činov proti životnému prostrediu, sp. zn. IV/1 Spr 3/21/1000-13 zo dňa 9.9.2021, s. 22-23.

ooo m2 podľa zistení polície skončili zmesi podrvených plastov, rôzne plastové časti áut, pneumatiky, veľké plastové tašky, ale aj rôzne gumené tesnenia, plastové nádoby či plastový odpad z elektrospotrebičov."[16]

„Polícia začala trestné stíhania v súvislosti s nelegálnou skládkou odpadu v košickej mestskej časti Dargovských hrdinov. Neznámy páchateľ sem vlani v novembri protiprávne priviezol odpad ako zeminu, kamenivo a betón, a to v objeme 5050 ton. Páchateľ svojím konaním nakladal s odpadmi v rozpore s príslušnými právnymi predpismi, pričom rozsah zisteného protiprávneho konania bol vyčíslený na viac ako 82.000 eur."[17]

Environmentálna kriminalita je vecou každodenného poriadku nielen u nás, ale aj v susednej Českej republike, pričom možno spomenúť napr. prípad „Kauza Bečva", ktorý sa stal v septembri 2020: *„Kauza Bečvě je případ otrávení vodního toku středně velké moravské řeky Bečvy od Valašského Meziříčí až po Přerov v úseku dlouhém cca 40 km, a to vypuštěním kyanidů z areálu, v němž mělo své provozy více firem (právnických osob). V důsledku úniku jedovatých látek pak došlo k úhynu více jak 40 tun ryb."* [18]

Treba však zdôrazniť, že nedostatok súčasnej smernice o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva si uvedomili aj jej tvorcovia, keď táto vlastne nenútila členské štáty zavádzať konkrétne sankcie pri trestných činoch proti životnému prostrediu, ktoré by boli dostatočne odstrašujúce a preventívne. Aj preto došlo aktuálne k prijatiu novej smernice – Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice 2008/99/ES a 2009/123/ES. Táto má však aktuálne lehotu pre transpozíciu do 21. mája 2026, to znamená, že do tohto termínu môže Slovenská republika stále postupovať v zmysle starej smernice. Ako uvádza smernica vo svojich recitáloch, dôvodom jej prijatia bolo najmä: *„Nárast počtu trestných činov proti životnému prostrediu a ich účinkov, ktoré ohrozujú účinnosť práva Únie v oblasti životného prostredia, vyvoláva v Únii pretrvávajúce obavy. Takéto trestné činy sa čoraz viac rozširujú za hranice členských štátov, v ktorých sa páchajú. Takéto trestné činy predstavujú hrozbu pre životné prostredie, a preto vyžadujú vhodnú a účinnú reakciu, ktorá si často vyžaduje účinnú cezhraničnú spoluprácu. ... Existujúce*

[16] POTOČÁR, R.: Odhalili nelegálnu skládku s horami plastov. Polícia začala trestné stíhanie. Dostupné na: https://www.odpady-portal.sk/Dokument/107839/plasty-nelegalna-skladka.aspx, publikované dňa 28.12.2023, posledný prístup 4.10.2024.

[17] Vyšetrovateľ začal trestné stíhanie pre nelegálnu skládku odpadu v Lakšároch. Dostupné na: https://www.nazahori.sk/vysetrovatel-zacal-trestne-stihanie-pre-nelegalnu-skladku-odpadu-v-laksaroch/, publikované dňa 4.11.2022, posledný prístup 4.10.2024.

[18] DAMOHORSKÝ, M.: Trestní a správní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Bratislavské právnické fórum 2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 9.

pravidlá sankcií podľa smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/99/ES (3) a podľa odvetvového práva Únie v oblasti životného prostredia nie sú dostatočné na dosiahnutie súladu s právom Únie týkajúceho sa ochrany životného prostredia. Takýto súlad by sa mohol a mal zvýšiť dostupnosťou účinných, primeraných a odrádzajúcich trestných sankcií, ktoré zodpovedajú závažnosti trestných činov a dokážu vyjadriť väčší spoločenský nesúhlas než použitie správnych sankcií."[19]

Tvorcovia aktuálne novoprijatej smernice si už uvedomili nedostatok vágnosti právnej úpravy týkajúcej sa sankcii v oblasti životného prostredia, preto nová smernica už obsahuje v čl. 5 ods. 2 a 3 konkrétnejšie ustanovenia o potrebe ukladať sankcie v predpísanej výške.[20]

Podľa čl. 5 ods. 2 je potrebné ukladať nasledovné sankcie:

a) *trestné činy, na ktoré sa vzťahuje článok 3 ods. 2 písm. a) až d), a písm. f), j), k), l) a r), ukladal trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov, ak spôsobia smrť akejkoľvek osoby;*
b) *trestné činy, na ktoré sa vzťahuje článok 3 ods. 3, ukladal trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov;*
c) *trestné činy, na ktoré sa vzťahuje článok 3 ods. 4, ak sa v uvedenom odseku odkazuje na článok 3 ods. 2 písm. a) až d), a písm. f), j), k) a l), ukladal trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov, ak spôsobia smrť akejkoľvek osoby;*
d) *trestné činy, na ktoré sa vzťahuje článok 3 ods. 2 písm. a) až l), a písm. p), s), a t), ukladal trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby stanovenou najmenej na päť rokov;*
e) *trestné činy, na ktoré sa vzťahuje článok 3 ods. 2 písm. a) až l), a písm. p), s), a t), ukladal trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby stanovenou najmenej na päť rokov;*
f) *trestné činy, na ktoré sa vzťahuje článok 3 ods. 2, písm. m), n), o), q) a r), ukladal trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky.*"[21]

Už pri prvom letmom náhľade na uvedené sankcie, je zrejmé, že slovenský Trestný zákon ich nebude spĺňať. Horná hranica trestnej sadzby 10 rokov je v našom

[19] Recitál 3, 4 Smernice EP a Rady (EÚ) 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice 2008/99/ES a 2009/123/ES.

[20] *„Členské štáty by mali vo svojom vnútroštátnom práve stanoviť trestné sankcie za závažné porušenie práva Únie týkajúceho sa ochrany životného prostredia. ... Sankcie za trestné činy vymedzené v tejto smernici by mali byť účinné, odrádzajúce a primerané. Na tento účel by sa v prípade fyzických osôb mali stanoviť minimálne úrovne hornej hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody. Horné hranice trestnej sadzby trestu odňatia slobody stanovené v tejto smernici za trestné činy spáchané fyzickými osobami by sa mali uplatňovať aspoň na najzávažnejšie formy takýchto trestných činov.*" Recitál 8 a 30 Smernice EP a Rady (EÚ) 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice 2008/99/ES a 2009/123/ES.

[21] Z dôvodu rozsiahlosti nie je možné na stránkach tohto článku rozpísať jednotlivé trestné činy v čl. 3, preto pre podrobnejší prehľad jednotlivých trestných činov je potrebné pozrieť čl. 3 uvedenej smernice.

Trestnom zákone aktuálne iba v § 300 ods. 6 TZ a § 310 ods. 5 TZ, čo zjavne nekorešponduje s požiadavkou v čl. 5 ods. 2 písm. a).

Rovnako tak bude potrebné prehodnotiť aj vymedzenie pojmu „škoda na životnom prostredí", pretože smernica vyžaduje mať zavedený trest s hornou hranicou 8 rokov, ak:

- *„sa spôsobí zničenie alebo rozsiahlu a podstatnú škodu, ktorá je buď nezvratná alebo dlhodobá, na ekosystéme značnej veľkosti alebo environmentálnej hodnoty, alebo na biotope v chránenej lokalite; alebo*
- *Ide o rozsiahlu a podstatnú škodu, ktorá je buď nezvratná alebo dlhodobá na kvalite ovzdušia, pôdy alebo vody."*[22]

Je potrebné uviesť, že slovenský Trestný zákon operuje s trestnými sadzbami najmä na kvantitatívnom hľadisku, t .j. podľa výšky vyčíslenej škody podľa osobitného predpisu.[23] Aj keď si prejdeme jednotlivé trestné sadzby pre trestné činy proti životnému prostrediu, je zrejmé, že horná hranica trestnej sadzby 8 rokov je väčšinou kvalifikačným znakom pri väčšej výške škody. Takýto trend badať vo väčšine paragrafov, kde je takáto trestná sadzba ustanovená.[24] Ďalším kvalifikačným znakom je väčšinou spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti.[25] Ojedinelo sa možno stretnúť aj s ďalšími kvalifikačnými znakmi - ako člen nebezpečného zoskupenia, v úmysle zadovážiť sebe alebo inému značný prospech. Žiadne z týchto znakov však neodrážajú kvalitatívne hľadisko škody požadované v čl. 3 ods. 3 smernice. Tá totiž operuje s termínmi ako je „nezvratná škoda", „dlhodobá škoda", „poškodenie biotopu v chránenej lokalite" a pod.

Navyše smernica predpokladá aj ukladanie nasledovných sankcií a povinností:[26]

a) povinnosť obnoviť životné prostredie v stanovenej lehote, ak je škoda zvratná
b) povinnosť nahradiť škodu na životnom prostredí, ak je škoda nezvratná alebo páchateľ nie je schopný takúto nápravu vykonať;
c) pokuty;
d) vylúčenie z prístupu k verejnému financovaniu vrátane postupov verejného obstarávania, grantov, koncesií a oprávnení;
e) zákaz zastávať v právnickej osobe vedúce postavenie rovnakého typu ako typu použitého na spáchanie trestného činu;
f) odobratie povolení a oprávnení na vykonávanie činností, ktoré viedli k príslušnému trestnému činu;
g) dočasné zákazy kandidovať na verejnú funkciu;

[22] Čl. 3 ods. 3 Smernice EP a Rady (EÚ) 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice 2008/99/ES a 2009/123/ES.
[23] Pozri § 126 ods. 2 TZ.
[24] Pozri § 300 ods. 5, 301 ods. 5, 302 ods. 4, 302a ods. 3, 303 ods. 3, 304a ods. 3, 305 ods. 5, 306 ods. 3, 310 ods. 4 TZ.
[25] Pozri § 301 ods. 5, 302 ods. 4, 302a ods. 3, 303 ods. 3 TZ.
[26] Ukladanie týchto opatrení je však fakultatívnej povahy.

h) ak na základe individuálneho posúdenia existuje verejný záujem, uverejnenie celého súdneho rozhodnutia alebo jeho časti, ktoré sa týka spáchaného trestného činu, a uložených sankcií alebo opatrení, ktoré môžu zahŕňať osobné údaje odsúdených osôb len v riadne odôvodnených výnimočných prípadoch.

Do budúcna sa bude musieť náš Trestný zákon vysporiadať s týmito úskaliami a prispôsobiť naše skutkové podstaty takým požiadavkám, aby to vyhovovalo novému zneniu smernice a aby aj nastavené sankcie boli v sadzbách podľa smernice a tiež, aby tieto sadzby odrážali špecifické kvalifikačné znaky podľa smernice. Už v súčasnosti je začaté nové legislatívne konanie PI/2024/235, ktoré by sa malo so všetkými týmito prvkami smernice vysporiadať.[27] Ako uvádza predbežná informácia k tomuto legislatívnemu procesu *„Základným cieľom návrhu zákona je transpozícia smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice 2008/99/ES a 2009/123/ES (ďalej len ako „smernica"). V tejto súvislosti bude potrebná komplexná úprava druhého dielu šiestej hlavy druhej časti Trestného zákona (trestné činy proti životnému prostrediu), ktorá bude zahŕňať tak vytvorenie nových skutkových podstát trestných činov ako aj úpravu existujúcich. ... V súčasnosti nemožno vylúčiť ani novelizáciu niektorých ďalších zákonov v oblasti ochrany životného prostredia z dôvodu možnej úpravy resp. vytvorenia nových priestupkov a správnych deliktov."*[28]

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že slovenského zákonodarcu čaká neľahká úloha v nadchádzajúcom období. V prípade, že Slovenská republika nezladí svoje právne predpisy s uvedenou smernicou v stanovenej lehote do 21. mája 2026, Európska komisia môže dospieť k záveru, že aktuálne nastavená legislatíva odporuje čl. 5 smernice, pričom toto môže mať následok v podobe prijatia formálne právnych opatrení týkajúcich sa nesplnenia povinností zo zmlúv podľa čl. 258 ZFEÚ. Európska komisia je oprávnená v takom prípade iniciovať formálne konanie (zašle členskému štátu formálnu výzvu podľa článku 258 ZFEÚ). Ak členský štát nezosúladí svoje právne predpisy alebo postupy s právom EÚ počas formálneho konania o porušení povinnosti, Komisia sa môže obrátiť na Súdny dvor podľa článku 258 ZFEÚ s možnosťou požadovať uloženie finančných sankcií (buď podľa článku 260 ods. 2 alebo článku 260 ods. 3 ZFEÚ).

Záver

Jedným z následkov viacerých trestných činov proti životnému prostrediu je aj spôsobenie škody. Novela Trestného zákona zásadným spôsobom mení hranice škody zvýšením jej prahovej hodnoty, čo sa dotýka viacerých aspektov. Došlo k zmene hranice medzi priestupkom a trestným činom, zmena sa tým prejavila aj vo

[27] https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/PI/2024/235, posledný prístup 4.10.2024.
[28] Tamtiež.

vzťahu k trestnej zodpovednosti. V niektorých prípadoch sa z trestného činu stal priestupok, resp. došlo k zmene kvalifikácie skutku, čo sa mohlo prejaviť aj na zmene závažnosti činu v prospech páchateľa.

Je potrebné zdôrazniť, že s neustálym zhoršovaním sa stavu životného prostredia v minulosti vyvstala potreba zvýšenej ochrany životného prostredia a to aj cestou a prostriedkami trestného práva. *„Z relatívne obmedzených možností, ktoré ponúka správne právo, došli sme k nevyhnutnosti trestnej zodpovednosti na tomto úseku. ... Trestné sankcie predstavujú diametrálne odlišný prejav spoločenského nesúhlasu ako prostriedky správneho práva. Ich význam spočíva v tak v represii ako aj v prevencii. Trestné sankcie účinnejšie odrádzajú od spáchaniu trestných činov. Ide o prísnejšie spoločenské odsúdenie, ako v prípade administratívnoprávnych sankcií alebo občianskoprávnych mechanizmov."*[29] Potrebu efektívneho trestnoprávneho postihu na úseku životného prostredia si uvedomujú aj v susednej Českej republike: *„Trestní právo hraje v ochraně životního prostředí v současné době velice významnou roli, jakkoliv tomu vždy tak nebylo. ... Nárůst frekvence environmentální kriminality, ale zejména její společenské škodlivosti, vedly k tomu, že do českého trestního zákoníku byla poprvé nově zařazena i zcela samostatná hlava VIII Trestné činy proti životnímu prostředí. ... V podmínkách České republiky je však tato deliktní odpovědnost založena výrazně více na administrativní odpovědnosti, než trestní, ačkoliv ani tu nelze opomenout či podceňovat. Jako v celém environmentálním právu je však dobře patrný nedostatek jeho vymáhání, tedy vztah a disproporce mezi teoretickou platnou právní úpravou a jejím uplatňováním v praxi. ... Příkazem doby pak zjevně je potřeba větší a intenzívnější mezinárodní spolupráce ve věcech stíhání a trestání environmentální delikvence, a to jak v rámci Evropské unie, tak i celosvětově."*[30]

Spomeňme tiež iný právny názor z Českej republiky, ktorý uvádza, že administratívnoprávny postih a ukladanie pokút neplní dostatočný deterenčný účinok: *„V tomto světle vystává otázka, zda z pohledu principu prevence a principu vysoké ochrany mohou pokuty ukládané pokuty reálně naplnit svůj účel. Obecně by mělo totiž platit, že postih v podobě trestu v sankčním řízení musí mít sílu odradit od nezákonného postupu i jiné nositele stejných zákonných povinností; tento účinek pak může vyvolat jen postih odpovídající významu chráněného zájmu, včas a věcně správně vyvozený. Jde-li o finanční postih, musí být znatelný v majetkové sféře delikventa, tedy*

[29] GARAYOVÁ, L.: Niektoré otázky trestnej zodpovednosti za poškodzovanie životného prostredia. Publikované: 17.6.2015. Dostupné na: https://beta.ucps.sk/NIEKTORE_OTAZKY_TRESTNEJ_ZODPOVEDNOSTI_ZA_POSKODZOVANIE_ZIVOTNEHO_PROSTREDIA, posledný prístup: 4.10.2024.

[30] DAMOHORSKÝ, M.: Trestní a správní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Bratislavské právnické fórum 2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 8, 10.

být nikoli pro něho zanedbatelný, a nutně tak musí v sobě obsahovat i represivní složku. V opačném případě by totiž postih delikventa smysl postrádal. … Z pohledu zmíněných principů by se uhrazení pokuty nemělo jevit povinnému subjektu nikdy jako výhodnější řešení."[31]

Otázkou teda ostáva, či volaniu po sprísnení postihu protiprávnych konaní na úseku životného prostredia, ktoré sme badali začiatkom 21. storočia, nehádže naša aktuálna novela Trestného zákona „polená pod nohy". V rámci všeobecného „prestavenia" výšky škôd sa tak (možno úplne nechtiac) zmenilo aj nastavenie trestnoprávnej zodpovednosti na úseku životného prostredia, pričom takáto zmena nie je žiadúca a nezodpovedá trendu posledných rokov v európskej legislatíve a v legislatíve okolitých štátov. A tak budeme musieť zrejme už čoskoro čeliť novej novele Trestného zákona v duchu pripravovaných zmien na úseku zodpovednosti v oblasti životného prostredia na úrovni EÚ, ktorá by dala „do poriadku" aktuálne nešťastne nastavený zodpovednostný mechanizmus v oblasti trestných činov proti životnému prostrediu.

Zoznam použitej literatúry

Odborné a vedecké publikácie:

1. DAMOHORSKÝ, M.: Trestní a správní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Bratislavské právnické fórum 2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 7-11.
2. FIALA, Z.: Úvahy nad efektivností správního trestání z pohledu ochrany životného prostředí. In: *Bratislavské právnické fórum 2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 25-32.
3. GARAYOVÁ, L.: Niektoré otázky trestnej zodpovednosti za poškodzovanie životného prostredia. Publikované: 17.6.2015. Dostupné na: https://beta.ucps.sk/NIEKTORE_OTAZKY_TRESTNEJ_ZODPOVEDNOSTI_ZA_POSKODZOVANIE_ZIVOTNEHO_PROSTREDIA, posledný prístup 4.10.2024.
4. MICHALOVIČ, M. – JENČO, J.: Koncepcia boja proti environmentálnej protiprávnej činnosti ako základný kameň revízie starostlivosti o životné prostredie v podmienkach Slovenskej republiky. In: *Bratislavské právnické fórum*

[31] FIALA, Z.: Úvahy nad efektivností správního trestání z pohledu ochrany životného prostředí. In: *Bratislavské právnické fórum 2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie.* Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 30-31.

2022: Zefektívňovanie boja proti nelegálnej činnosti v oblasti starostlivosti o životné prostredie. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 12.-13.9.2022 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2022, s. 12-24.

5. ŠAMKO, P.: Návrhy zmien výšky škody v Trestnom zákone alebo prečo je nutné zvýšiť sumu 266 euro. Publikované: 19.11.2022. Dostupné na: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1154-navrhy-zmien-vysky-skody-v-trestnom-zakone-alebo-preco-je-nutne-zvysit-sumu-266-euro, posledný prístup 4.10.2024.

Normatívne právne akty

6. Smernica EP a Rady 2004/35/ES z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd, Ú. v. EÚ L 143, 30.4.2004, s. 56–75.
7. Smernica EP a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia, Ú. v. EÚ L 255, 30.9.2005, s. 11–21.
8. Smernica EP a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, Ú. v. EÚ L 328, 6.12.2008, s. 28–37.
9. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1203 z 11. apríla 2024 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, ktorou sa nahrádzajú smernice 2008/99/ES a 2009/123/ES, Ú. v. EÚ L, 2024/1203, 30.4.2024
10. Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
11. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
12. Zákon č. 224/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
13. Zákon č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
14. Zmluva o Európskej únii (Konsolidované znenie), Ú. v. EÚ C 326, 26.10.2012, p. 13–390
15. Zmluvy o fungovaní Európskej únie (Konsolidované znenie), Ú. v. EÚ C 326, 26.10.2012, p. 47–390.

Internetové zdroje

16. Dôvodová správa k novele Trestného zákona. Všeobecná časť. Dostupné na: https://zakony.judikaty.info/document/dsnr/6282, posledný prístup 4.10.2024.
17. POTOČÁR, R.: Odhalili nelegálnu skládku s horami plastov. Polícia začala trestné stíhanie. Dostupné na: https://www.odpady-portal.sk/Dokument/107839/plasty-nelegalna-skladka.aspx, publikované dňa 28.12.2023, posledný prístup 4.10.2024.

18. Rozsudok ESD (veľká komora) z 13. septembra 2005. Komisia Európskych spoločenstiev proti Rade európskej únie. Vec C-176/03. Zbierka rozhodnutí 2005 I-07879
19. https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/PI/2024/235, posledný prístup 4.10.2024.
20. Vyšetrovateľ začal trestné stíhanie pre nelegálnu skládku odpadu v Lakšároch. Dostupné na: https://www.nazahori.sk/vysetrovatel-zacal-trestne-stihanie-pre-nelegalnu-skladku-odpadu-v-laksaroch/, publikované dňa 4.11.2022, posledný prístup 4.10.2024.
21. Zhodnotenie činnosti Prírodnej polície v Slovenskej republike a jej prínos pre trestné konanie vo veciach trestných činov proti životnému prostrediu, sp. zn. IV/1 Spr 3/21/1000- 13 zo dňa 9.9.2021, dostupné na: https://www.genpro.gov.sk/dokumenty/ine-dokumenty/detail/zhodnotenie-cinnosti-prirodnej-policie-v-slovenskej-republike-a-jej-prinos-pre-trestne-konanie-vo-veciach-trestnych-cinov-proti-zivotnemu-prostrediu/ posledný prístup 4.10.2024.

Kontaktné údaje

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.
radovan.blazek@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

prof. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.
margita.prokeinova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

EURÓPSKE ZÁVÄZKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY V BOJI PROTI SEXUÁLNEMU ZNEUŽÍVANIU DETÍ S POUKAZOM NA VYBRANÉ TRANSPOZIČNÉ NEDOSTATKY

EUROPEAN COMMITMENTS OF THE SLOVAK REPUBLIC IN THE FIGHT AGAINST CHILDREN SEXUAL ABUSE WITH POINTING TO SELECTED TRANSPOSITION DEFICIENCIES

Štefan Zeman[1]

Abstrakt: Boj proti sexuálnemu zneužívaniu a vykorisťovaniu detí a detskej pornografii predstavuje v súčasnosti jednu z kľúčových oblastí legislatívnej činnosti EÚ v oblasti trestného práva. Autor sa preto vo svojom príspevku zameriava na existujúce európske záväzky Slovenskej republiky v predmetnej oblasti, ako aj na niektoré transpozičné nedostatky do vnútroštátneho právneho poriadku SR, a s tým súvisiace možné problémy slovenskej aplikačnej praxe.

Kľúčové slová: sexuálne zneužívanie detí, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/91/EÚ o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, Trestný zákon SR, návrhy de lege ferenda

Abstract: The fight against children sexual abuse and exploitation of children and child pornography is currently one of the key areas of EU legislative activity in the field of criminal law. The author therefore focuses on the existing european obligations of the Slovak Republic in the subject area, as well as on some transposition deficiencies into the national legal order of the Slovak Republic, and related possible problems of Slovak application practice.

Key words: child sexual abuse, Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, Criminal Code of Slovak Republic, de lege ferenda proposals

[1] Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva a kriminológie.

Úvod

Verejnosť je v súčasnosti vďaka masovokomunikačným prostriedkom prakticky denne konfrontovaná s kriminalitou akéhokoľvek druhu, vrátane mravnostnej kriminality. V súvislosti so sexuálne motivovanými trestnými činmi je však potrebné už úvodom poukázať na to, ako hlboko narúšajú predovšetkým psychickú integritu obetí, no dokážu spôsobiť neraz aj závažné poškodenie telesného zdravia. Ak sa obeťou takéhoto trestného činu stanú maloleté osoby, ktoré sú všeobecne najviac zraniteľnou skupinou voči sexuálnej viktimizácii, následky bývajú o to závažnejšie, a trauma nesmierne hlboká, spravidla až celoživotná. Príkladom par excellence je v tomto smere práve fenomén sexuálneho zneužívania detí, ktorý predstavuje nepochybne jeden z kritických sociálno-patologických javov súčasnej spoločnosti.
Na druhej strane však možno konštatovať, že len máloktorej kriminalite sa dnes celosvetovo venuje tak široký multidisciplinárny vedecký záujem práva, kriminológie, kriminalistiky, psychológie, psychiatrie, medicíny či sexuológie, ako práve boju proti sexuálnemu zneužívaniu detí. Boj s predmetnou kriminalitou sa tak oprávnene stal jednou z kľúčových oblastí normotvorby aj na pôde Rady Európy a v posledných rokoch predovšetkým v legislatíve Európskej Únie.

Najprv niekoľko faktov o sexuálnom zneužívaní detí

Sexuálne zneužívanie detí zahŕňa širokú škálu aktivít sexuálnej povahy, ktoré sa môžu odohrávať jednorazovo alebo opakovane a dlhodobo, neraz aj v časovom rozpätí niekoľkých rokov. Ide o akékoľvek neprístojné vystavovanie dieťaťa sexuálnemu kontaktu, a to jednak vo forme fyzického (kontaktného) zneužívania, vykonávaného buď aktívnym konaním páchateľa, ktorý súloží s dieťaťom, dotýka sa jeho pohlavných orgánov, atď., alebo aktívnym konaním dieťaťa, ktoré sa napr. dotýka pohlavných orgánov páchateľa či seba za účelom sexuálneho uspokojenia agresora. Súčasťou modernej doby je však aj virtuálne (bezkontaktné) zneužívanie detí, ktoré sa odohráva vo forme online kontaktovania dieťaťa s úmyslom sexuálne ho zneužiť, v navrhnutí stretnutia za týmto účelom, vo forme vystavovania dieťaťa pornografickým záznamom, atď.
Obeťou nejakej formy sexuálneho zneužitia sa pritom podľa dát EÚ stane v súčasnosti až pätina detí v Európe. Z toho je podľa odhadov 70-85% prípadov takých, kde je páchateľom niekto, koho dieťa pozná a komu dôveruje.[2] Situáciu komplikuje, že aj keď sa odborníci na základe empirických výskumov a kriminálnych

[2] K tomu pozri bližšie portál EÚ: Predchádzanie sexuálnemu zneužívaniu detí online. EÚ a jej členské štáty spolupracujú s cieľom účinne bojovať proti sexuálnemu zneužívaniu detí online a chrániť obete pomocou bezpečnostných stratégií. Dostupné [online] na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/#rules, [cit. 8. 9. 2024].

štatistík jednoznačne zhodujú na tom, že páchateľmi sexuálneho zneužívania detí sú v rozhodujúcej miere muži,[3] no všeobecný alebo typický psychosociálny profil, ktorý by vystihoval každého páchateľa sexuálneho zneužívania detí, jednoducho neexistuje a pre páchateľov predmetnej kriminality je preto príznačná pomerne širokospektrálna diverzita.[4] Páchateľom tak môže byť prakticky ktokoľvek, kto sa dostal do kontaktu s dieťaťom, resp. komu bolo dieťa zverené do starostlivosti, napr. rodič, príbuzný, priateľ, odborný, resp. dobrovoľný pracovník s deťmi a mládežou alebo aj celkom cudzia osoba.

Pre porovnanie, v celosvetovom meradle sa podľa metaanalýz globálny výskyt sexuálneho zneužívania detí pohybuje v rozmedzí od 8 do 31% u dievčat a od 3 do 17% u chlapcov.[5]

Podľa štúdií Rady Európy z 11 európskych krajín, penetratívne formy sexuálneho zneužitia zažilo približne 3-11% dievčat a 0,6-6% chlapcov, zatiaľ čo obeťou ostatných kontaktných foriem zneužitia sa stalo 10-40% dievčat a 6-16% chlapcov.[6] Predpokladať, že by bolo Slovensko voči výskytu sexuálneho zneužívania detí imúnnejšie, nepovažuje popredná slovenská expertka v predmetnej oblasti, doc. Karkošková, za nijako odôvodnené. Odvoláva sa pritom na výsledky ňou vykonaného výskumu, podľa ktorého sa penetratívne formy zneužitia vyskytli u 5,6% slovenských dievčat a 1,3% slovenských chlapcov do dovŕšenia 18. roku ich veku, ostatné dotykové formy zažilo až niečo vyše 30% dievčat a takmer 12% chlapcov. Obeťou nedotykových foriem sa dokonca stalo až takmer 41% dievčat a 18% chlapcov na

[3] Podiel mužských páchateľov sa v odbornej literatúre odhaduje na 85-90%. K tomu pozri napr. MILFAIT, René: Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod. Praha: Portál, 2008, s. 77; ČÍRTKOVÁ, Ludmila: Forenzní psychologie. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 168-169; WEBB, Rosemary – MITCHELL, Jennifer: A Profile of the Child Molester. An Educational Toolbox [online]. Dostupné na internete: https://childluresprevention.com/resources/molester-profile/, [cit. 8. 9. 2024].

[4] KARKOŠKOVÁ, Slávka: Sociálna práca s páchateľmi a obeťami sexuálneho zneužívania detí. Veľký Šariš: Ascend, 2013, s. 73.

[5] K tomu pozri bližšie BARTH, Juergen – BERMETZ, Lillian – HEIM, Eva – TRELLE, Sven – TONIA, Thomy: The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. In: International Journal of Public Health, roč. 58, č. 3 (2013), s. 469-483 [online]. Dostupné na internete: https://typeset.io/papers/the-current-prevalence-of-child-sexual-abuse-worldwide-a-39e7ncixyk, [cit. 8. 9. 2024].

[6] K tomu pozri bližšie LALOR, Kevin – McELVANEY, Rosaleen: Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe. In: Council of Europe (ed.): Protecting children from sexual violence - A comprehensive approach. Strasbourg: Council of Europe, 2010, s. 13-43 [online]. Dostupné na internete: https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=aaschsslbk, [cit. 8. 9. 2024].

Slovensku. Viac ako polovica týchto prípadov sa odohrala v postpubescentnom období.[7]

Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním

Boju proti predmetnej kriminalite sa už od začiatku 90. rokov čoraz intenzívnejšie venovalo na pôde Rady Európy, ktorá vo svojich odporúčaniach opakovane zdôrazňovala, že sexuálne zneužívanie patrí k najhorším formám násilia páchaného na deťoch.[8] Prelomový význam v boji proti sexuálnemu zneužívaniu detí však možno pripísať až Dohovoru Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z 25. októbra 2007.[9]

Práve predmetný dohovor, ako vôbec prvá medzinárodná zmluva, určil a kriminalizoval trestný čin pohlavného zneužívania, pamätajúc aj na najnovšie formy zneužívania páchané prostredníctvom informačných a komunikačných technológií.[10] Podľa čl. 18 ods. 1 písm. a), resp. b) tohto dohovoru, má každá zmluvná strana prijať potrebné legislatívne a iné opatrenia, aby zabezpečila, že budú vždy trestným jednak úmyselné sexuálne aktivity s dieťaťom, ktoré podľa príslušných ustanovení vnútroštátneho právneho poriadku nedosiahlo právom stanovený vek pre sexuálne konanie, resp. úmyselné sexuálne aktivity s dieťaťom, ak sa používa nátlak, sila alebo hrozby, resp. ak sa zneužíva uznávaná pozícia dôvery, autorita alebo vplyv na dieťa vrátane rodiny, resp. ak sa zneužíva osobitne zraniteľná situácia dieťaťa, predovšetkým z dôvodu mentálneho alebo fyzického postihnutia alebo z dôvodu jeho odkázanosti. Zároveň dohovor zaväzuje každý zmluvný štát určiť vek, pod ktorého hranicou je sexuálne konanie s dieťaťom zakázané, no nemá za cieľ vzťahovať sa na dobrovoľné sexuálne konanie medzi maloletými.

---

[7] K tomu pozri bližšie KARKOŠKOVÁ, Slávka – ROPOVIK, Ivan: The Prevalence of Child Sexual Abuse among Slovak Late Adolescents. In: *Journal of Child Sexual Abuse*, roč. 28, č. 4 (2019), s. 452-471 [online]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/326133049_The_prevalence_of_child_sexual_abuse_among_Slovak_late_adolescents, [cit. 9. 9. 2024].

[8] Napr. Recommendation No. R(91)11 of the Committee of Ministers to member States concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults, z 9. septembra 1991; taktiež napr. Recommendation Rec(2001)16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation z 31. októbra 2001.

[9] Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR č. 164/2016 Z. z. Podľa miesta podpisu sa nazýva aj Lanzarotský dohovor. Národná rada Slovenskej republiky s ním vyslovila súhlas 29. septembra 2015 a ratifikovaný bol prezidentom SR 27. januára 2016. Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 1. júla 2016. Dohovor je ratifikovaný všetkými 46 členskými štátmi Rady Európy a dvomi nečlenskými signatármi, konkrétne Ruskou federáciou a Tuniskom.

[10] K detailnej analýze predmetného dohovoru pozri bližšie napr. ZEMAN, Štefan: Trestnoprávne a kriminologické aspekty sexuálneho zneužívania detí. Praha: Leges, 2023, s. 50 a nasl.

Dohovor následne v čl. 19 kriminalizuje aj trestné činy týkajúce sa detskej prostitúcie, ďalej v čl. 20 trestné činy týkajúce sa detskej pornografie, v čl. 21 trestné činy týkajúce sa účasti dieťaťa na pornografických vystúpeniach, taktiež zaväzuje v čl. 22 zmluvné strany ku kriminalizácii ohrozovania mravnosti detí, a napokon v čl. 23 historicky prvýkrát kriminalizuje aj nadväzovanie kontaktu s deťmi s cieľom ich sexuálneho zneužitia prostredníctvom informačných a komunikačných technológií (tzv. kybergrooming).[11] Je to odraz narastajúceho znepokojenia zo sexuálneho poškodenia detí pri stretnutí s dospelými (spravidla sexuálnymi predátormi) spočiatku len prostredníctvom počítačového sveta, konkrétne internetových četovacích miestností alebo zábavných stránok. Termín „grooming" (z anglického *to groom* – pripraviť sa, upraviť sa) odkazuje na manipulovanie dieťaťa, ktoré je motivované túžbou páchateľa využiť dieťa na svoje sexuálne uspokojenie. Páchateľ prostredníctvom informačných a komunikačných technológií (teda v kyberpriestore) zámerne vytvára dôverný vzťah medzi ním a jeho detskou obeťou s úmyslom mať následný sexuálny kontakt, pričom predmetný Dohovor kriminalizuje už samotný takýto návrh páchateľa, ak po tomto návrhu nasledovali skutočné úkony vedúce k stretnutiu s dieťaťom za vyššie uvedeným cieľom (napr. kúpa cestovného lístka, nasadnutie do auta za účelom stretnutia sa s dieťaťom, atď.).
Dieťaťom sa pritom rozumie v zmysle čl. 3 písm. a) predmetného dohovoru osoba mladšia ako 18 rokov a obeťou sa označuje podľa dikcie č. 3 písm. c) každé dieťa vystavené sexuálnemu vykorisťovaniu alebo sexuálnemu zneužívaniu. Podľa manuálu Justičnej akadémie SR možno rozdiely medzi týmito dvomi pojmami chápať tak, že kým sexuálne zneužívanie sa zvyčajne odohráva „za zatvorenými dverami" a zneužívatelia majú zraniteľné dieťa spravidla v starostlivosti, tak sexuálne vykorisťovanie obyčajne zahŕňa činnosť s komerčným prvkom – detskú prostitúciu, sexuálnu turistiku alebo detskú pornografiu.[12]

Boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí ako jedna z priorít politík Európskej únie

Povinnosť kriminalizovať sexuálne zneužívanie detí vyplýva pre členské štáty EÚ v súčasnosti predovšetkým zo Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu

[11] K mechanizmu, ako aj k trestnoprávnej regulácii kybergroomingu osobitne v SR pozri bližšie ZEMAN, Štefan: Kybergrooming – vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. In: SZABOVÁ, Eva – VRTÍKOVÁ, Karin – MOKRÁ, Ivana (eds.): Tradičné a netradičné prístupy v trestnom práve. Zborník príspevkov z konferencie „Trnavské právnické dni 2024 – „Tradičné a netradičné v práve". Trnava: Typi, 2024, s. 546-565.

[12] JUSTIČNÁ AKADÉMIA SR: Poznámky k sexuálnemu zneužívaniu. Prednáška konaná 4. februára 2020 [online]. Dostupné na internete: https://ja-sr.sk/sites/default/files/2021-04/Kolcunova_Sexualne_zneuzivanie.pdf, s. 5 [cit. 9. 9. 2024].

vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii.[13] Táto smernica sa pritom stala vôbec prvým komplexným právnym nástrojom EÚ, ktorou sa stanovili minimálne pravidlá týkajúce sa boja proti predmetnej kriminalite.[14]

Smernica expressis verbis zdôrazňuje, že sexuálne zneužívanie detí predstavuje spolu s ich sexuálnym vykorisťovaním a detskou pornografiou závažné porušenie základných práv, najmä práv detí na ochranu a starostlivosť nevyhnutných pre ich blaho tak, ako to stanovuje aj Dohovor OSN o právach dieťaťa a Charta základných práv EÚ. Zároveň smernica konštatuje, že výskyt sexuálneho zneužívania a vykorisťovania, resp. detskej pornografie narastá, a že tento trend bude len akcelerovať rozšírením sa nových technológií a internetu. Preto je potrebné všetky formy sexuálneho zneužívania postihovať účinnými, primeranými a odrádzajúcimi sankciami.

Významným prínosom tejto smernice je spresnenie rôznych pojmov a definícií. Najprincipiálnejší pojem, a to dieťa, je vymedzený v čl. 2 písm. a) smernice, a chápe sa ním každá osoba mladšia ako 18 rokov. Ani smernica si však v tomto smere nekladie za cieľ zosúladiť vek na povolenie pohlavného styku, ktorý je v rámci členských štátov EÚ dosť odlišný, stanovuje sa len, že vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity je vek, pod ktorého hranicou je podľa vnútroštátneho práva zakázané zapájať sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom.

Z hľadiska našej problematiky je potom potrebné osobitne vyzdvihnúť predovšetkým čl. 3 tejto smernice, ktorý predstavuje trestné činy súvisiace so sexuálnym zneužívaním. V okruhu týchto trestných činov možno pritom hovoriť o nasledovných úmyselných konaniach:

1) zapríčinenie toho, že dieťa, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, stane sa na sexuálne účely svedkom sexuálnych aktivít, hoci sa na nich toto dieťa nemusí priamo zúčastňovať;
2) zapríčinenie toho, že dieťa, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity,stane sa na sexuálne účely svedkom sexuálneho zneužitia, hoci sa na ňom nemusí priamo zúčastňovať;
3) zapojenie sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, ktoré ešte nedosiahlo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity;
4) zapojenie sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, pri ktorom sa:
    a) zneužije uznané postavenie, ktoré vyplýva z dôvery, autority alebo vplyvu na dieťa;

[13] Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011.

[14] K podrobnej analýze smernice pozri bližšie napr. ZEMAN, Štefan: Trestnoprávne a kriminologické aspekty sexuálneho zneužívania detí. Praha: Leges, 2023, s. 58 a nasl.

b) zneužije zvlášť zraniteľné postavenie dieťaťa, najmä v dôsledku duševného alebo telesného postihnutia alebo závislosti dieťaťa, alebo
c) použije donucovanie, násilie alebo hrozby;
5) donútenie dieťaťa na sexuálne aktivity s treťou stranou nátlakom, násilím alebo hrozbami.

V kontexte sexuálneho zneužívania detí je taktiež potrebné osobitne vyzdvihnúť napokon aj samostatnú kategóriu trestných činov, ktoré sa prvýkrát objavujú v legislatíve EÚ práve vďaka tejto smernici. Ide o kontaktovanie detí na účely ich sexuálneho zneužitia, pričom táto skupina trestných činov je upravená v čl. 6 smernice. Takýmto konaním sa rozumie úmyselný návrh dospelej osoby, uskutočnený pomocou informačných a komunikačných technológií, na stretnutie s dieťaťom, ktoré nedosiahlo vek, v ktorom je spôsobilé dať súhlas na pohlavný styk, a to s cieľom páchateľa spáchať trestný čin zapojenia sa do sexuálnych aktivít s dieťaťom, ktoré ešte nedovŕšilo vek spôsobilosti dať súhlas na sexuálne aktivity, resp. spáchať trestný čin výroby detskej pornografie. Podmienkou je, aby po tomto návrhu nasledovali aj faktické činy vedúce k stretnutiu s dieťaťom pre vyššie uvedené dôvody, čo jednoznačne vyplýva zo samotnej dikcie čl. 6 ods. 1 smernice.

Smernica tak po vzore Dohovoru Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním komplexne pamätá jednak na offline, ako aj online situácie sexuálneho zneužívania detí. Ako v tejto súvislosti poznamenáva Klimek,[15] členské štáty EÚ tak vďaka tejto smernici museli čeliť už druhej európskej požiadavke, aby sa aj online kontaktovanie detí na účely ich sexuálneho zneužitia považovalo za trestný čin aj na národnej úrovni s tým, že transpozícia Smernice sa mala uskutočniť do 18. decembra 2013.

Európska únia si taktiež uvedomuje, že vzhľadom na medzinárodný charakter trestných činov sexuálneho zneužívania a sexuálneho vykorisťovania detí, ako aj výroby, rozširovania a prechovávania detskej pornografie, efektívna právna reakcia si vyžaduje, aby členské štáty prijali opatrenia potrebné na založenie svojej právomoci na stíhanie uvedených trestných činov jednak na základe zásady teritoriality, teda ak je trestný čin spáchaný úplne alebo čiastočne na ich území, a zároveň aj na základe zásady aktívnej personality, teda ak je páchateľ ich štátnym príslušníkom.[16] Smernica však prináša dôležité inovácie aj v otázke trestnej zodpovednosti právnických osôb za predmetné trestné činy,[17] v oblasti pomoci

[15] KLIMEK, Libor: Boj proti sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí a proti detskej pornografii (analýza novej právnej úpravy na úrovni EÚ). In: Justičná revue, roč. 64, č. 12 (2012), s. 1468.
[16] K tomu pozri bližšie čl. 17 Smernice.
[17] Čl. 12-13 Smernice.

a podpory obetiam tejto kriminality,[18] v oblasti prevencie[19], ako aj v otázke ochrany detských obetí počas vyšetrovania a trestného konania.[20]
Možno napokon konštatovať, že v posledných rokoch Európska únia významne zintenzívnila boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí a vyzýva k ďalším konkrétnym opatreniam.[21]

K transpozičným nedostatkom slovenskej právnej úpravy a návrhom *de lege ferenda*

K transpozícii predmetnej smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii do nášho právneho poriadku prišlo zákonom č. 204/2013 Z. z. s účinnosťou od 1. augusta 2013. Tento zákon, ktorým sa významne novelizoval aj Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej aj TZ), nielenže zmenil definíciu dieťaťa, ktorým je treba v zmysle § 127 ods. 1 TZ rozumieť osobu mladšiu ako osemnásť rokov, ak TZ neustanovuje inak, ale predmetná novela zaviedla, definovala, resp. rozšírila aj pojmy „detská prostitúcia" (§ 132 ods. 2 TZ), „detská pornografia" (§ 132 ods. 4 TZ) a „detské pornografické predstavenie" (§ 132 ods. 5 TZ). Okrem toho sa predmetnou novelou doplnili aj dve nové základné skutkové podstaty TČ sexuálneho zneužívania, a to v podobe § 201a TZ, resp. § 201b TZ, a významne sa zmenilo aj znenie § 202 TZ.[22]
Transpozičné nedostatky sa pritom prejavujú predovšetkým v dikcii ustanovenia § 201a TZ, teda sexuálneho zneužívania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby (kybergrooming), účelom ktorého je postihovať už samotné vykonanie návrhu páchateľa na stretnutie sa s dieťaťom za účelom ho sexuálne zneužiť, ku ktorému však reálne ani nemusí prísť, dokonca dieťa ani nemusí na správu páchateľa čo i len odpovedať. K dokonaniu v našom právnom poriadku tak príde už samotným odoslaním takejto správy s daným úmyslom páchateľa. Ide o pomerne závažný nedostatok slovenského zákonodarcu v transpozícii čl. 6 predmetnej smernice, ktorá vyžaduje zo strany páchateľa po tomto návrhu aj vykonanie faktických činov vedúcich k takémuto stretnutiu. Slovenská právna úprava však vníma vyššie uvedené

[18] Čl. 19 Smernice.
[19] Čl. 22-23 Smernice.
[20] K tomu pozri bližšie čl. 20 Smernice.
[21] K tomu pozri bližšie osobitnú webovú stránku, ktorú Komisia venuje v národných jazykoch vyslovene problematike boja proti sexuálnemu zneužívaniu detí online, s početnými odkazmi a štúdiami. Dostupné [online] aj v slovenskom jazyku na: https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/, [cit. 9. 9. 2024].
[22] K podrobnej analýze slovenskej právnej úpravy TČ sexuálneho zneužívania *de lege lata* pozri bližšie ZEMAN, Štefan: Trestnoprávne a kriminologické aspekty sexuálneho zneužívania detí. Praha: Leges, 2023, s. 68 a nasl.

požiadavky smernice veľmi rozširujúco, a to zrejme iba v dôsledku legislatívnej nedôslednosti nášho zákonodarcu.[23] Je potrebné si uvedomiť, že účelom smernice vo všeobecnosti je zabezpečiť trestnosť určitých skutkov a ak trestnoprávny kódex danej krajiny už obsahuje ustanovenie postihujúce takéto skutky, nie je potrebné konštruovať nové, osobitné ustanovenia. Slovenský zákonodarca však akoby pri transpozícii smernice nezvážil možnosť kvalifikovania uvedeného konania ako TČ sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ vo vývinovom štádiu prípravy, keďže ide už v jeho základnej skutkovej podstate o zločin a príprava na zločin je trestná podľa § 13 TZ. Je pritom evidentné, že lákaním detí k sexuálnym praktikám si páchateľ úmyselne vytvára podmienky pre spáchanie zločinu. Náš zákonodarca však toto v predmetnom prípade nerešpektuje a zbytočne vytvoril ustanovenie, ktoré sa aplikuje, ak sexuálne zneužitie nedospelo do štádia pokusu, ale konanie sa obmedzilo len na kontaktovanie dieťaťa v rámci elektronickej komunikácie. Paradoxnou sa preto javí skutočnosť, že ak by sa elektronické kontaktovanie kvalifikovalo ako príprava na sexuálne zneužívanie podľa § 201 ods. 1 TZ, uplatnila by sa podstatne vyššia trestná sadzba ako v prípade aplikácie subsidiárneho ustanovenia § 201a TZ, ktorým mali byť naplnené požiadavky čl. 6 smernice a čl. 23 Dohovoru.

Navyše, slovenský zákonodarca spravil chybu pri transpozícii uvedenej Smernice aj v tom zmysle, že kontaktovanie dieťaťa páchateľom obmedzil v dikcii § 201a TZ výlučne elektronickou formou. Nie je nám pritom jasné, prečo sa postihuje kontaktovanie výlučne prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Ak teda páchateľ kontaktuje dieťa iným spôsobom, napr. osobne, prostredníctvom inej osoby, či zanechaním odkazu na papieri, bola by vylúčená trestnosť za prečin v zmysle § 201a TZ (trestná sadzba 6 mesiacov až 3 roky), a do úvahy by prichádzala v princípe za takmer rovnaký spôsob vykonania kvalifikácia skutku ako prípravy na zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ, kde sa trestná sadzba pohybuje už od 3 do 10 rokov trestu odňatia slobody. Vzorom právnej úpravy *de lege ferenda* by nám preto v tomto smere mohlo byť napr. znenie § 193b českého TZ č. 40/2009 Sb. Česká transpozícia totiž vo viacerých smeroch dokonca prevyšuje nároky samotnej smernice o boji proti sexuálnemu zneužívaniu detí.

Okrem toho by sme radi poukázali aj na problematickú dikciu § 201a TZ: *„Kto..., pričom sám nie je dieťaťom*". Zrejme opäť nedopatrením slovenského zákonodarcu

[23] V tejto súvislosti možno uviesť napr. právnu úpravu Spojeného kráľovstva upravujúcu obdobný trestný čin v ustanovení § 16 zákona o sexuálnych trestných činoch z roku 2003 – Sexual Offences Act 2003, podľa ktorého dôjde k dokonaniu trestného činu až vo chvíli, keď sa páchateľ s obeťou naozaj stretne, teda ak páchateľ vycestuje za obeťou alebo obeť vycestuje za páchateľom. Naproti tomu napr. francúzska právna úprava postihuje páchateľa kybergroomingu obdobne ako v SR, a teda už za vykonanie sexuálneho návrhu osobe mladšej ako pätnásť rokov za využitia elektronických komunikačných zariadení, avšak v prípade, že v dôsledku tohto návrhu skutočne aj dôjde k osobnému stretnutiu páchateľa s dieťaťom, súd môže uložiť vyšší trest.

totiž takto došlo k zavedeniu tretieho okamihu nástupu trestnej zodpovednosti u fyzických osôb v našom trestnom práve, pričom sám zákonodarca túto výnimku dokonca zabudol začleniť do ustanovenia § 22 ods. 2 TZ o veku ako okolnosti vylučujúcej trestnú zodpovednosť. Z nášho pohľadu nezmyselné naviazanie vzniku trestnej zodpovednosti pri tomto trestnom čine podľa § 201a TZ na dosiahnutie veku až osemnástich rokov, prinesie so sebou zákonite ďalšie pálčivé aplikačné problémy. Napr. ak by sa protiprávneho konania podľa § 201a TZ dopustila osoba staršia ako pätnásť rokov, ale mladšia ako osemnásť rokov, nemôže byť trestne zodpovedná za predmetný prečin sexuálneho zneužívania podľa § 201a TZ, do úvahy však prichádza trestná zodpovednosť za prípravu na zločin sexuálneho zneužívania v zmysle § 13 ods. 1 k § 201 ods. 1 TZ, prípadne za prípravu na zločin výroby detskej pornografie podľa § 13 ods. 1 k § 368 ods. 1 TZ. Podľa § 13 ods. 2 TZ je pritom príprava na zločin trestná podľa trestnej sadzby ustanovenej za zločin, ku ktorému smerovala, čo v prípade sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1 TZ znamená trestnú sadzbu trestu odňatia slobody na tri roky až desať rokov. Problém potom spočíva v tom, že na takéhoto mladistvého páchateľa by sa vzťahoval prísnejší trestný postih za to isté konanie ako na dospelého, u ktorého takéto konanie podlieha § 201a TZ s trestnou sadzbou trestu odňatia slobody len na šesť mesiacov až tri roky.[24] Po vzore prof. Fedorovičovej[25] preto navrhujeme vypustenie formulácie špecifikujúcej subjekt daného trestného činu *„pričom sám nie je dieťaťom*", a do ustanovenia § 22 ods. 2 TZ, upravujúceho okolnosť vylučujúcu trestnú zodpovednosť z hľadiska veku vo vzťahu k trestnému činu sexuálneho zneužívania, navrhujeme vsunúť okrem § 201 aj § 201a TZ, čo by znamenalo, že trestne zodpovedným u oboch trestných činov sexuálneho zneužívania by bol ten, kto v čase spáchania trestného činu dovŕšil vek pätnásť rokov. Dikcia ustanovenia § 22 ods. 2 TZ by potom mohla znieť takto: *„Pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 a §201a nie je trestne zodpovedný ten, kto v čase spáchania činu nedovŕšil pätnásty rok svojho veku*".

Napokon je však potrebné poukázať aj na aplikačné problémy, ktoré vyvoláva znenie § 201b TZ, ktorý transponuje čl. 2 a 3 vyššie uvedenej smernice. Ide o prípady sexuálneho zneužívania dieťaťa jeho účasťou na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití. Toto ustanovenie však pôsobí zmätočne, až nadbytočne, keďže kriminalizuje konania, ktorých postih už bol zaručený ustanovením § 201 TZ. Kardinálnou otázkou je v tomto smere, že napr. v čom má spočívať účasť dieťaťa na sexuálnych aktivitách alebo sexuálnom zneužití a akým spôsobom ma byť dieťa zneužité, ak sa priamo na takých aktivitách nezúčastňuje?

[24] ČENTÉŠ, Jozef – KOLCUNOVÁ, Marta: Kybergrooming v slovenskom Trestnom zákone. In: Státní zastupitelství, č. 1 (2020), s. 21.

[25] FEDOROVIČOVÁ, Iveta: Pandémia – Kyberpriestor – Sexuálne zneužívanie. In: Kybernetická kriminalita v čase krízy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie Bratislavské právnické fórum 2021. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2021, s. 54.

Ďalší nedostatok sa opäť spája so subjektom skutkovej podstaty, ktorý je aj v prípade § 201b TZ všeobecný, čiže páchateľom sexuálneho zneužívania môže byť v zmysle uvedeného ustanovenia ktorákoľvek trestne zodpovedná fyzická osoba. Avšak na rozdiel od sexuálneho zneužívania podľa § 201, resp. § 201a TZ, v rámci tohto trestného činu zákonodarca neobmedzil trestnú zodpovednosť z hľadiska veku páchateľa (opäť zrejme nedopatrením), na základe čoho Turay konštatuje, že trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201b TZ sa môže dopustiť už aj osoba, ktorá dovŕšila štrnásť rokov.[26]

Zákonodarcovi tak musíme opäť vytknúť chybu, keďže vznik trestnej zodpovednosti by sa mal aj na § 201b TZ vzťahovať až dovŕšením pätnásteho roku veku páchateľa, obdobne ako to § 22 ods. 2 TZ stanovuje pre sexuálne zneužívanie podľa § 201 TZ, a to v nadväznosti na predmet útoku. Prokeinová, Laciak, Mencerová a ďalší sa preto domnievajú, že vznik trestnej zodpovednosti nastáva pri sexuálnom zneužívaní podľa § 201b TZ dovŕšením pätnásteho roku veku. Ide teda o zjavný rozpor § 22 TZ s § 201a, resp. § 201b TZ. Od účinnosti doplnených dvoch základných skutkových podstát trestného činu sexuálneho zneužívania v podobe § 201a, resp. § 201b TZ boli prijaté viaceré novely Trestného zákona, na základe čoho bolo možné niektorou z nich už dávno pristúpiť k náprave tohto stavu. Mencerová preto navrhuje v rovine *de lege ferenda*, aby text § 22 ods. 2 TZ znel nasledujúco: *„Pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 a § 201b nie je trestne zodpovedný, kto v čase spáchania činu nedovŕšil pätnásty rok svojho veku. Pre trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a nie je trestne zodpovedný, kto v čase spáchania činu nedovŕšil osemnásty rok svojho veku.*"[27]

Za úvahu *pro futuro* však stojí aj tá v praxi čoraz častejšie sa vyskytujúca situácia, keď orgány činné v trestnom konaní vyšetrujú skutok, ktorého sa dopustil mladistvý na osobe mladšej ako pätnásť rokov, ktorá však už dovŕšila napr. aspoň štrnásty rok veku a s ktorou má mladistvý páchateľ citový vzťah, ktorý prerástol aj do sexuálnej roviny. Surmánek sa preto zamýšľa nad trestným postihom v takýchto situáciách, ktoré nemusia byť vždy primerané voči konkrétnym okolnostiam prípadu.[28] *Pro futuro* by preto bolo na mieste viesť odbornú diskusiu aj o vytvorení novej, a to privilegovanej skutkovej podstaty s nasledovným znením: *„Mladistvý, ktorý vykoná súlož s osobou*

[26] STRÉMY, Tomáš – KURILOVSKÁ, Lucia a kol.: Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, s. 352.

[27] MENCEROVÁ, Ingrid: Legislatívne nedostatky transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ. In: JELÍNEK, Jiří – IVOR, Jaroslav (eds.): Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané dne 22. dubna 2015 v Praze. Praha: Leges, 2015, s. 309.

[28] SURMÁNEK, Erik: Sexuálne zneužívanie uskutočnené mladistvými – úvahy de lege ferenda [online]. Dostupné na internete: https://www.ulpianus.sk/blog/sexualne-zneuzivanie-uskutocnovane-mladistvymi-de-lege-ferenda, [cit. 10. 9. 2024].

vo veku od štrnásť do pätnásť rokov, alebo ktorý takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, pričom tak učiní na základe citového vzťahu k tejto osobe alebo na základe súhlasu tejto osoby, potrestá sa odňatím slobody na osemnásť mesiacov až päť rokov." Argumentácia Surmánka má svoju nespornú logiku, pričom podobnú právnu úpravu možno nájsť aj v trestných zákonoch Maďarska (§ 198 maďarského TZ), Rakúska (§ 206 ods. 4 rakúskeho trestného zákonníka), Nemecka (§ 176 ods. 2 nemeckého TZ), Švajčiarska (čl. 187 ods. 2 švajčiarskeho TZ) či Talianska (čl. 609-quater talianskeho *Codice Penale*). Zákonodarca by mal skutočne v nadväznosti na učenie o právnom štáte veľmi starostlivo zvážiť, ktoré skutky je potrebné kriminalizovať a následne aj to, do akej miery je tieto skutky potrebné penalizovať. Uvedený autorov návrh má jednoznačne tendenciu k depenalizácii trestného práva vo vzťahu k mladistvému, hoci za súčasného rešpektovania potreby ochrany objektu predmetnej privilegovanej skutkovej podstaty. Viedol by zároveň k napĺňaniu zásady, ktorá by mala platiť osobitne pri trestných konaniach proti mladistvým, ktoré by sa mali vyznačovať cieľom čo najmenej trestať a čo najviac vychovávať, pričom ak je nutné trestať, tak aj trestom vychovávať a polepšovať. Možno dodať, že v súčasnej Európe existuje viacero hnutí, ktoré chcú dosiahnuť zníženie vekovej hranice legálneho sexuálneho života,[29] argumentujúc akceleráciou biologického a psychologického vývinu súčasnej mládeže a nízkou spoločenskou nebezpečnosťou sexu so súhlasom maloletej „obete". Odporcovia takejto liberalizácie však poukazujú na fakt, že predčasná iniciácia sexuálneho života zmení psychosexuálne prežívanie na celý život a jeho hlavným rizikom je konzumný a polygamný prístup k sexu. Tento názor je nepochybne do veľkej miery tiež na mieste.[30]

Záver

Sexuálne zneužívanie detí je mimoriadne závažná forma trestnej činnosti, ktorá v detských obetiach zanecháva veľmi bolestnú, neraz celoživotnú traumu. Početné

[29] V tejto súvislosti je možné pre zaujímavosť uviesť, že zákonom povolená veková hranica pre pohlavný styk sa v európskych krajinách pohybuje od 13 do 18 rokov, pričom polovica krajín má hranicu 14 rokov a menej. V Španielsku je táto hranica najnižšia, a to 13 rokov, kým napr. v Maďarsku, Rakúsku, Nemecku, Taliansku, Bulharsku, Srbsku, Čiernej Hore dosahuje hranica legálneho pohlavného styku 14 rokov, v Českej republike, Francúzsku, Švédsku, Chorvátsku, Slovinsku, Rumunsku, či Grécku je hranica legálneho sexu stanovená na 15 rokov. Táto hranica je následne stanovená na dosiahnutie 16 rokov napr. vo Švajčiarsku, Belgicku, Holandsku, Nórsku, Fínsku, Veľkej Británii, Rusku a na Ukrajine. V Írsku je hranica stanovená na 17 rokov, a na Malte a v Turecku dokonca až na 18 rokov.

[30] K diskusii na predmetnú tému tiež pozri ZVEŘINA, Jaroslav – UZEL, Radim – HRDLIČKOVÁ, Lucie: Poškodilo by mladistvé snížení věkové hranice pro sexuální styk? In: Psychologie dnes, roč. 15, č. 9 (2009), s. 32-33; taktiež napr. HERETIK, Anton: Forenzná psychológia. 4. vydanie. Bratislava: Lindeni, 2019, s. 328.

štúdie pritom poukazujú na celosvetovo enormný výskyt sexuálneho zneužívania detí v súčasnej spoločnosti, s veľmi vysokou mierou latencie, osobitne v kyberpriestore.
Boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí sa preto stal predovšetkým v poslednej dekáde jednou z kľúčových oblastí legislatívnej činnosti EÚ, ktorá má následne zásadný význam aj pre trestnoprávnu aplikačnú prax v jednotlivých členských štátoch. Únia nie náhodou tlačí na členské štáty, aby sa transpozície unijných predpisov uskutočňovali precízne. Na viaceré transpozičné nedostatky sme pritom poukázali aj v právnej úprave nášho Trestného zákona, osobitne vo vzťahu k ustanoveniam § 201a, resp. § 201b TZ SR. Aj touto cestou preto apelujeme na zákonodarcu, aby početné návrhy *de lege ferenda*, ktoré už roky rezonujú v odbornej literatúre, vzal čím skôr do úvahy a podnikol nápravu.
Únia však boj s predmetnou kriminalitou prehráva zatiaľ ako celok, čo si uvedomujú aj príslušné orgány EÚ. Zo správ Európskej komisie posudzujúcich rozsah, v akom členské štáty prijali opatrenia potrebné na dosiahnutie súladu so Smernicou 2011/93/EÚ o boji proti sexuálnemu zneužívaniu detí vyplýva celý rad nedostatkov, a to jednak v právnych úpravách členských štátov v danej oblasti, ako aj v prevencii a v kontexte opatrení na pomoc, podporu a ochranu detských obetí.[31] V tejto súvislosti možno uviesť aj uznesenie Európskeho parlamentu o sexuálnom zneužívaní detí prostredníctvom internetu z 11. marca 2015, v ktorom sa so znepokojením berie na vedomie najnovší vývoj a šíriace sa trendy komerčného sexuálneho zneužívania a vykorisťovania detí na internete vrátane nových prostriedkov distribúcie a transakcií za materiály zobrazujúce zneužívanie detí, konkrétne napr. cez tzv. skrytú sieť (*Deep Web*) a súkromné siete (*Darknet*) a zdôrazňuje sa, že nezákonný obsah na internete by sa mal okamžite odstrániť.[32]
To, že boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí je pre EÚ prioritou, potvrdzuje Európska komisia opätovne v novom dokumente – Stratégia EÚ pre účinnejší boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí z 24. júla 2020.[33] Európska únia aj členské štáty musia prehodnotiť a zvýšiť svoje úsilie, osobitne vzhľadom na viaceré odborné štúdie, podľa ktorých sa EÚ stala najväčším producentom materiálu obsahujúceho sexuálne

[31] Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade zo 16. decembra 2016 posudzujúca rozsah, v akom členské štáty prijali opatrenia potrebné na dosiahnutie súladu so smernicou 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii. COM(2016) 871 final. Dostupné [online] na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0871, [cit. 10. 9. 2024].
[32] Uznesenie Európskeho parlamentu z 11. marca 2015 o sexuálnom zneužívaní detí na internete (Ú. v. EÚ C 316, 30. 8. 2016, s. 109 – 112).
[33] Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – Stratégia EÚ pre účinnejší boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí z 24. júla 2020. COM(2020) 607 final. Dostupné [online] na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0607&from=NL, [cit. 10. 9. 2024].

zneužívanie detí na svete, keď jej podiel vzrástol z viac ako polovice v roku 2016 na viac než dve tretiny v roku 2019.[34]

Zoznam použitej literatúry

1. BARTH, Juergen – BERMETZ, Lillian – HEIM, Eva – TRELLE, Sven – TONIA, Thomy: The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. In: International Journal of Public Health, roč. 58, č. 3 (2013), s. 469-483 [online]. Dostupné na internete: https://typeset.io/papers/the-current-prevalence-of-child-sexual-abuse-worldwide-a-39e7ncixyk, [cit. 8. 9. 2024].
2. ČENTÉŠ, Jozef – KOLCUNOVÁ, Marta: Kybergrooming v slovenskom Trestnom zákone. In: Státní zastupitelství, č. 1 (2020), s. 18-27. ISSN 1214-3758.
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila: Forenzní psychologie. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2004, 431 s. ISBN 978-80-86473-86-4.
4. FEDOROVIČOVÁ, Iveta: Pandémia – Kyberpriestor – Sexuálne zneužívanie. In: Kybernetická kriminalita v čase krízy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej online konferencie Bratislavské právnické fórum 2021. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2021, s. 50-57. ISBN 978-80-7160-610-9 [online]. Dostupné na internete: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/BPF/2021/Zbornik_BPF_2021_Sekcia_12_Trestne_pravo__kriminologia_a_kriminalistika_FINAL.pdf, [cit. 9. 9. 2024].
5. HERETIK, Anton: Forenzná psychológia. 4. vydanie. Bratislava: Lindeni, 2019, 608 s. ISBN 978-80-566-1213-2.
6. JUSTIČNÁ AKADÉMIA SR: Poznámky k sexuálnemu zneužívaniu. Prednáška konaná 4. februára 2020 [online]. Dostupné na internete: https://ja-sr.sk/sites/default/files/2021-04/Kolcunova_Sexualne_zneuzivanie.pdf,[cit. 9. 9. 2024].
7. KARKOŠKOVÁ, Slávka – ROPOVIK, Ivan: The Prevalence of Child Sexual Abuse among Slovak Late Adolescents. In: Journal of Child Sexual Abuse, roč. 28, č. 4 (2019), s. 452-471 [online]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/326133049_The_prevalence_of_child_sexual_abuse_among_Slovak_late_adolescents, [cit. 9. 9. 2024].
8. KARKOŠKOVÁ, Slávka: Sociálna práca s páchateľmi a obeťami sexuálneho zneužívania detí. Veľký Šariš: Ascend, 2013, 216 s. ISBN 978-80-971470-0-6.

[34] Výročná správa Internet Watch Foundation 2020. Dostupná [online] na internete: Child Sexual Abuse Online Trends & Data in 2020 - IWF, [cit. 10. 9. 2024].

9. KLIMEK, Libor: Boj proti sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí a proti detskej pornografii (analýza novej právnej úpravy na úrovni EÚ). In: Justičná revue, roč. 64, č. 12 (2012), s. 1461-1475. ISSN 1335-6461.
10. LALOR, Kevin – McELVANEY, Rosaleen: Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe. In: Council of Europe (ed.): Protecting children from sexual violence - A comprehensive approach. Strasbourg: Council of Europe, 2010, s. 13-43 [online]. Dostupné na internete: https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=aaschsslbk , [cit. 8. 9. 2024].
11. MENCEROVÁ, Ingrid: Legislatívne nedostatky transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ. In: JELÍNEK, Jiří – IVOR, Jaroslav (eds.): Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané dne 22. dubna 2015 v Praze. Praha: Leges, 2015, s. 303-312. ISBN 978-80-7502-080-2.
12. MILFAIT, René: Komerční sexualizované násilí na dětech: prostituce, pornografie, obchod. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-320-8.
13. STRÉMY, Tomáš – KURILOVSKÁ, Lucia a kol.: Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, 1536 s. ISBN 978-80-7676-534-4.
14. SURMÁNEK, Erik: Sexuálne zneužívanie uskutočnené mladistvými – úvahy de lege ferenda [online]. Dostupné na internete: https://www.ulpianus.sk/blog/sexualne-zneuzivanie-uskutocnovane-mladistvymi-de-lege-ferenda, [cit. 10. 9. 2024].
15. WEBB, Rosemary – MITCHELL, Jennifer: A Profile of the Child Molester. An Educational Toolbox [online]. Dostupné na internete: https://childluresprevention.com/resources/molester-profile/, [cit. 8. 9. 2024].
16. ZEMAN, Štefan: Kybergrooming – vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. In: SZABOVÁ, Eva – VRTÍKOVÁ, Karin – MOKRÁ, Ivana (eds.): Tradičné a netradičné prístupy v trestnom práve. Zborník príspevkov z konferencie „Trnavské právnické dni 2024 – „Tradičné a netradičné v práve". Trnava: Typi, 2024, s. 546-565. ISBN 978-80-568-0661-6.
17. ZEMAN, Štefan: Trestnoprávne a kriminologické aspekty sexuálneho zneužívania detí. Praha: Leges, 2023, 240 s. ISBN 978-80-7502-690-3.
18. ZVEŘINA, Jaroslav – UZEL, Radim – HRDLIČKOVÁ, Lucie: Poškodilo by mladistvé snížení věkové hranice pro sexuální styk? In: Psychologie dnes, roč. 15, č. 9 (2009), s. 32-33. ISSN 1212-9607.
19. Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, Lanzarote, 25. október 2007.
20. Charta základných práv Európskej únie (Ú. v. C 202, 7. 6. 2016).

21. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011).
22. Zákon č. 204/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
23. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje

JUDr. Štefan Zeman, PhD.
stefanzemanpftu@gmail.com
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva a kriminológie

KORUPCIA – AKTUÁLNE TRESTNOPRÁVNE A KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY

CORRUPTION – CURRENT CRIMINAL-LAW AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS

Alex Želinský[1]

Abstrakt: Predkladaný príspevok sa zaoberá korupciou, ako závažným protispoločenským a protiprávnym javom, pričom predmet skúmania bude zameraný predovšetkým na aktuálne trestnoprávne a kriminologické aspekty v podmienkach Slovenskej republiky, ktoré súvisia najmä s ostatnými novelizáciami trestného práva.

Kľúčové slová: korupcia, trestnoprávny postih, kriminogénne faktory

Abstract: The paper deals with corruption as a serious antisocial and unlawful phenomenon. The subject of study aims especially at the current criminal-law and criminological aspects in the Slovak Republic, which are mainly related to the recent amendments to the criminal law.

Key words: corruption, criminal sanctions, criminogenic factors

Úvod

„Všetky zemetrasenia a katastrofy sú varovania; vo svete je príliš veľa korupcie." Tento Aristotelov citát stručne a výstižne vystihuje nebezpečnosť korupcie, ktorá svojimi dôsledkami podkopáva základné zásady ústavného poriadku a spôsobuje výraznú demoralizáciu spoločnosti. Stav korupcie možno skúmať na základe viacerých objektívnych ukazovateľov a kriminologických poznatkov, na základe ktorých možno konštatovať, že Slovenská republika má s korupciou osobitné problémy. Jedným z nástrojov na predchádzanie a potláčanie korupcie je aj trestné právo, ktoré v roku 2024 prešlo výraznými zmenami. Novelizovaná právna úprava sa zásadným spôsobom dotýka aj vyvodzovania trestnoprávnej zodpovednosti a sankcionovania trestných činov korupcie. Uvedené zmeny preto otvárajú priestor pre analýzu trestnoprávnych aspektov, ktoré sú spojené právnymi účinkami novelizovaného Trestného zákona.[2]

[1] Študent 2. stupňa štúdia Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

[2] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Korupcia a negatíva spojené s týmto fenoménom

Korupcia predstavuje jednu z najzávažnejších a najnebezpečnejších hrozieb, ktorá negatívne ovplyvňuje život celej spoločnosti. Škodlivosť tohto javu evokuje už samotný latinský základ pojmu *corruptio*, čo v preklade znamená *zvrátený*, resp. *mravne skazený*. Podstata korupcie spočíva v uspokojovaní korupčného vzťahu medzi korumpujúcim subjektom a skorumpovaným subjektom, výsledkom čoho je neprijateľné poškodzovanie verejných záujmov. Korupčná činnosť je teda realizovaná vždy medzi dvoma subjektmi korupčnej dohody, cieľom ktorej je získanie obojstrannej výhody alebo prospechu, a to prostredníctvom poskytnutia úplatu korumpujúcim, ktorý smeruje k ovplyvneniu konania a rozhodovania korumpovaného, výsledkom čoho sú poškodené tretie, korupčnej dohody nezúčastnené strany a v konečnom dôsledku aj celá spoločnosť. Podstatu korupcie teda možno zjednodušene definovať ako porušenie všeobecného záujmu na súkromné, individuálne ciele.

Nebezpečnosť a škodlivosť korupcie možno rozdeliť do niekoľkých oblastí. V prvom rade, nemorálnosť a mravná skazenosť korupcie podkopáva základné hodnoty a princípy demokracie, nezávislosť a nestrannosť inštitúcii, ako aj riadny výkon spravodlivostí, v dôsledku čoho je ohrozená vláda práva a fungovanie právneho štátu (politicko-právny aspekty).

Korupcia je prekážkou hospodárskeho rastu a spôsobuje neefektívnosť nakladania s verejnými zdrojmi. V podnikateľskom prostredí korupcia vytvára neistotu, v dôsledku čoho sa krajina stáva menej príťažlivou pre podnikanie a preto sa znižujú súkromné investície a konkurencieschopnosť. Korupčné praktiky, ktoré spôsobujú nedostatok verejných zdrojov, prehlbujú sociálnu nerovnosť a narúšajú sociálnu ochranu jednotlivcov (ekonomicko-sociálne aspekty).[3]

Korupcia taktiež spôsobuje úpadok etických a morálnych hodnôt v spoločnosti a stratu dôvery jednotlivcov v právo a spravodlivosť, ako aj stratu dôvery medzi jednotlivcami navzájom (sociologické aspekty).

Škodlivosť a spoločenská nebezpečnosť korupcie je determinovaná aj tým, že s korupciou je spojených množstvo ďalších negatívnych javov, pričom častokrát ide o trestnoprávne relevantné konania, akým sú zneužívanie právomoci verejného činiteľa, legalizácia príjmov z trestnej činnosti, machinácie pri verejnom obstarávaní, sprenevera alebo iné nezákonné použitie verejných financií, ako aj zasahovanie do nezávislosti súd alebo iné formy marenia spravodlivosti (trestnoprávne aspekty).

[3] Európska Komisia – Tematický informačný prehľad európskeho semestra – Dostupné on-line: https://commission.europa.eu/document/download/9568635f-93e0-4f71-8ce5-7d8b5550e17e_sk?filename=european-semester_thematic-factsheet_fight-against-corruption_sk.pdf.

Korupčné trestné činy sú páchané predovšetkým erudovanými osobami, ktoré disponujú určitou právomocou v konkrétnej oblasti, pričom tieto osoby, ako účastníci korupčnej dohody, majú minimálny záujem na odhalení takéhoto konania a realizujú opatrenia za účelom dôsledného a dlhodobého utajenia ich protiprávneho konania. Skrytý a zároveň konsenzuálny charakter korupčných trestných činov sťažuje proces odhaľovania a vyšetrovania tejto trestnej činnosti. S ohľadom na to, korupcia sa vyznačuje vysokou mierou latencie a náročnosťou vyšetrovania a dokazovania tejto trestnej činnosti (kriminalisticko-kriminologické aspekty).[4]
Vysoký stupeň škodlivosti korupcie podčiarkuje jej medzinárodný charakter, ktorý v súčasnom globalizovanom svete de facto nepozná hranice štátov. Táto premisa platí obzvlášť pre európsky priestor z dôvodu intenzívnej politicko-ekonomickej previazanosti členských štátov EÚ.

Aktuálne kriminologické aspekty v podmienkach Slovenska

Ako sme uviedli vyššie, korupcia je globálny fenomén, ktorému čelia všetky štáty po celom svete, inak tomu nie je ani v európskom priestore, osobitne v podmienkach Slovenska. Podľa najcitovanejšieho rebríčka vnímania korupcie (CPI), ktorý každoročne zostavuje centrála Transparency International v Berlíne, Slovensko sa dokázalo tretí rok po sebe zlepšiť a zo 180 krajín skončilo na 47. mieste.[5] Napriek tomu, podľa najnovšieho Eurobarometra o korupcii, až 77 % Slovákov považuje korupciu za rozšírený problém, pričom priemer EÚ je 68 %. Korupčná činnosť a zneužívanie právomoci na osobný prospech sú podľa respondentov najviac rozšírené v oblasti zdravotníctva, súdnictva a politiky na všetkých úrovniach, pričom v oblasti zdravotníctva, súdnictva, školstva a na prokuratúrach je vnímanie korupcie oproti priemeru EÚ dokonca dvojnásobné. Avšak ukazovateľ, ktorý o korupcii v podmienkach Slovenska vyznieva najviac negatívne vypovedá o tom, že až 61 % Slovákov považuje za prijateľné urobiť láskavosť v prípade, ak niečo potrebujú od orgánov verejnej moci (naopak, pre 65 % občanov EÚ by to bolo neprijateľné).[6]
V rámci skúmania fenomenológie korupcie je potrebné zohľadňovať vysokú mieru latencie tejto trestnej činnosti, ktorá analyzované údaje o registrovanej kriminalite do značnej miery relativizuje. Vysoká miera latencia je osobitne vnímaná

[4] Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – Korupcia ako druh kriminality. Dostupné on-line: https://www.minv.sk/?dotaznik&okruh=2&tema=20.
[5] Je potrebné poznamenať, že tento globálny rebríček vnímania korupcie je zostavený na základe tzv. indexov nezávislých inštitúcii, a to za obdobie 2 rokov spätne, preto najnovší rebríček nereflektuje ostatné zmeny v oblasti justície, osobitne v súvislosti s novelizáciami trestných kódexov. Bližšie pozri https://transparency.sk/sk/slovensko-dosiahlo-v-rebricku-vnimania-korupcie-historicke-maximum/.
[6] Pre ďalšie údaje prieskumu verejnej mienky o korupcii v krajinách EÚ bližšie pozri Eurobarometer o korupcii z augusta 2024. Dostupné on-line: https://www.oznamovatelia.sk/eurobarometer-o-korupcii/.

v podmienkach Slovenska, čo vyplýva z vyššie uvedeného Eurobarometra o korupcii, v zmysle ktorého len zhruba 19 až 26 % opýtaných slovenských podnikateľov považuje za pravdepodobné, že voči podnikateľom, ktorí sa dopustili korupčných praktík, bude za takéto konanie vyvodená právna zodpovednosť (čo je opäť hlboko pod európskym priemerom - 41 až 54 %). Pri zohľadnení týchto skutočností sme analyzovali trestný čin prijímania úplatku v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu podľa § 329 Trestného zákona a trestný čin podplácania v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu podľa § 333 Trestného zákona, a to z hľadiska počtu odsúdených osôb v rokoch 2021 až 2023. Z uvedenej analýzy vyplýva, že v roku 2021 bolo za tieto trestné činy odsúdených spolu 98 osôb (čo predstavuje podiel 0,41 % z celkového počtu odsúdených osôb za všetky trestné činy upravené v osobitnej časti Trestného zákona), v roku 2022 bolo odsúdených 86 osôb (podiel 0,34 % z celkového počtu odsúdených) a v roku 2023 bol vynesený odsudzujúci rozsudok za tieto trestné činy voči 65 osobám (podiel 0,27 % z celkového počtu odsúdených).[7] Pre porovnanie, v Česku bolo za totožné skutkové podstaty (přijetí úplatku podľa § 331 Trestního zákonníka[8] a podplácení podľa § 332 Trestního zákonníka) v roku 2021 odsúdených 88 osôb (podiel 0,12 % z celkového počtu odsúdených), v roku 2022 bolo odsúdených 79 osôb (podiel 0,11 % z celkového počtu odsúdených) a v roku 2023 došlo k odsúdeniu 88 osôb (podiel 0,11 % z celkového počtu odsúdených).[9] Z analyzovaných údajov vyplýva, že v Česku, pri dvojnásobnom počte obyvateľov, došlo v relevantnom období v absolútnych číslach k odsúdeniu takmer totožného počtu páchateľov vybraných korupčných trestných činov v porovnaní so Slovenskom. Zároveň, v rámci skúmania a komparácie podielu vybraných korupčných trestných činov na celkovej kriminalite možno skonštatovať, že podiel páchania vybranej korupčnej trestnej činnosti na celkovej kriminalite bol na Slovensku v relevantnom období zhruba trojnásobný (0,27 % – 0,41 %) oproti Česku (0,11 %– 0,12 %). Na základe uvedeného rozboru a komparácie fenomenológie vybranej korupčnej trestnej činnosti možno uzavrieť, že na Slovensku je tento druh kriminality páchaný oveľa frekventovanejšie v porovnaní s Českom. Navyše, v rámci týchto záverov je potrebné zohľadniť aj vnímanie vysokej miery latencie v podmienkach Slovenska, ktorá v podstate znamená neodhalenú a nevyšetrenú korupčnú trestnú činnosť.

Nadmerné problémy s korupciou v podmienkach Slovenska možno skúmať aj z hľadiska etiológie korupčnej trestnej činnosti, osobitne so zameraním na spoločenské (objektívne) kriminogénne faktory. Mieru korupcie na Slovensku

[7] Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky za obdobie rokov 2021 až 2023, dostupné on-line: https://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm.

[8] Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

[9] Štatistické údaje z Českej republiky za obdobie rokov 2021 až 2023. Dostupné on-line: https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice.

ovplyvňuje predovšetkým i) historický odkaz socializmu, totalitného usporiadania štátu a s tým spojené ekonomicko-kultúrne aspekty, ktoré významným spôsobom ovplyvnili súčasnú mentalitu Slovákov. S uvedeným úzko súvisí ii) aktuálna úroveň demokracie na Slovensku, ktorú možno vnímať predovšetkým nízkou úrovňou politickej kultúry, slabým rešpektovaním neformálnych pravidiel, ako aj všeobecnou nedostatočnou mierou participácie ľudí na správe veci verejných. Z toho vyplýva aj iii) vysoká miera akceptácie a ľahostajnosti ľudí vo vzťahu k prejavom korupcie, ako aj iv) spoločenské uplatňovanie tzv. predikatívnych korupčných noriem, na základe ktorých osoby predpokladajú poskytovanie úplatkov aj v situáciách, v ktorých neboli explicitne vyžadované.[10]

Naznačené problémy s korupciou v podmienkach Slovenska vníma aj Európska únia, ktorá prostredníctvom Európskej Komisie každoročne vypracúva správy o právnom štáte, v rámci ktorých systematicky a objektívne skúma vývoj v oblasti právneho štátu vo všetkých členských štátoch EÚ. V rámci ostatnej Správy o právnom štáte 2024, ktorá bola koncipovaná práve na základe výsledkov vyššie uvedeného Eurobarometra o korupcii, Európska Komisia, zohľadňujúc aktuálny vývoj korupcie na Slovensku, adresovala Slovensku konkrétne odporúčania, a to, aby zlepšilo legislatívu, ktorá reguluje lobing, ako aj legislatívu, ktorá upravuje konflikty záujmov a majetkové priznania. Európska Komisia taktiež odporúča, *„aby sa zabezpečilo účinné a nezávislé vyšetrovanie a stíhanie prípadov veľkej korupcie v záujme dosiahnutia presvedčivých výsledkov, a to aj predchádzaním neprimeranému zasahovaniu do takýchto prípadov a obmedzením využívania právomocí generálneho prokurátora na rušenie konečných rozhodnutí vyšetrovateľov a prokurátorov.*"[11]

Aktuálne trestnoprávne aspekty v podmienkach Slovenska

Základný legislatívny rámec trestnoprávnej ochrany a postihovania korupcie je upravený v treťom diely, ôsmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, ktorý nesie názov Korupcia a v ktorom je upravených šesť trestných činov, a to i) prijímanie úplatku (§ 328 – 330 TZ), i) podplácanie (§ 332 – 334 TZ), iii) nepriama korupcia (§ 336 TZ), iv) volebná korupcia (§ 336a TZ), v) športová korupcia (§ 336b TZ), vi) prijatie a poskytnutie nenáležitej výhody (§ 336c, § 336d TZ).

Dňa 8. februára 2024 Národná rada Slovenskej republiky schválila zákon č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Cieľom tohto zákona, ktorý vo svojom súhrne možno označiť ako „malú rekodifikáciu trestného

[10] Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – Faktory ovplyvňujúce páchanie korupcie. Dostupné on-line: https://www.minv.sk/?dotaznik&okruh=2&tema=10.

[11] Správa Európskej Komisie o právnom štáte 2024. Dostupné on-line: https://slovakia.representation.ec.europa.eu/news/sprava-o-pravnom-state-2024-2024-07-24_sk.

práva", bolo podľa dôvodovej správy posilniť princípy právneho štátu, humanizovať tresty a prikloniť sa k filozofii restoratívnej justície, a to za súčasného priblíženia slovenského trestného práva k európskym štandardom a aktuálnym trendom v trestnoprávnej politike najvyspelejších krajín Európskej únie.[12]

Zmeny v právnej úprave, ku ktorým došlo na základe novely Trestného zákona, sa významným spôsobom týkajú aj trestnoprávneho postihovania korupcie. Najdôležitejšie zmeny sa týkajú predovšetkým i) úpravy trestných sadzieb pri jednotlivých trestných činoch korupcie (ich depenalizácia), ii) úpravy hraníc škody (ich zvýšenie), iii) úpravy premlčacích dôb (ich skrátenie), a iv) úpravy podmienok ukladania podmienečných trestov odňatia slobody (ich rozšírenie), pričom tieto zmeny súhrne, za súčasného vzájomného pôsobenia, výrazným spôsobom ovplyvňujú posudzovanie trestnosti korupcie a jej sankcionovanie.

Uvedené zmeny možno demonštratívne ilustrovať na modelovom prípade páchateľa v postavení sudcu, ktorý si za ovplyvnenie rozhodovania v konkrétnej veci vypýta úplatok vo výške 200-tisíc eur, ktorý aj následne prevezme. Takéto konanie by podľa právnej úpravy pred nadobudnutím účinnosti novely Trestného zákona bolo kvalifikované ako obzvlášť závažný zločin prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1, ods. 2, ods. 3 Trestného zákona, za ktorý hrozil trest odňatia slobody na desať až pätnásť rokov. Výška uvedeného úplatku by bola kvalifikovaná na úrovni veľkého rozsahu, pričom premlčanie trestného stíhania by nastalo po 20 rokoch od spáchania takéhoto skutku (za predpokladu, že nenastala niektorá z okolností spôsobujúca prerušenie premlčania).

Podľa aktuálne účinného, novelizovaného Trestného zákona je takéto konanie, vo forme prijatia 200-tisícového úplatku, kvalifikované ako zločin prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona, za ktorý hrozí trest odňatia slobody na tri až osem rokov. Výška uvedeného úplatku je podľa novej právnej úpravy kvalifikovaná na úrovni väčšieho rozsahu, pričom premlčanie trestného stíhania takéhoto skutku nastane po uplynutí 10 rokov od spáchania predmetného skutku (pri absencii niektorej z okolností prerušenia premlčania).

Pri komplexnom zohľadnení všetkých relevantných zmien možno konštatovať, že novela Trestného zákona spôsobuje výrazne zmiernenie v trestnej politike štátu. Zákonodarca tento krok odôvodnil (okrem vyššie uvedených argumentov) najmä dovtedajšou neprimeranou prísnosťou sankcií pri niektorých druhoch trestných činov, odvolávajúc sa na komparatistiku s trestnými zákonmi iných členských štátov EÚ. Napriek tomu, že tieto východiská majú svoje rácio a novelizovaná právna úprava so sebou prináša množstvo pozitív, zároveň možno poukázať na viacero problematických aspektov, a to predovšetkým z pohľadu analyzovaných trestných

[12] Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. Dostupná on-line: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583.

činov korupcie. Na základe toho možno formulovať niekoľko konkrétnych výhrad, ktoré sa týkajú dôsledkov novelizovanej právnej úpravy na postihovanie korupčnej trestnej činnosti v podmienkach Slovenska.

Rozpínavá trestná politika, ktorá je založená na nedôvodne prísnej trestnoprávnej represii, nemá v moderných demokratických poriadkoch miesto. Zmeny, ktoré prehlbujú prvky restoratívnej justície, sú preto legitímne a vítané. Zákonodarca, ktorý disponuje zvrchovanou právomocou určovať smerovanie trestnej politiky, je oprávnený v medziach ústavnosti koncipovať trestnoprávnu legislatívu podľa vlastnej preferencie, a to za účelom efektívneho predchádzania a postihovania trestnej činnosti. Avšak akékoľvek zmeny, obzvlášť tie, ktoré spôsobujú významné presmerovanie vo fungovaní trestnej justície, by mali byť prijímané obzvlášť citlivo a predovšetkým postupne, po dôslednom vyhodnotení všetkých relevantných kriminologických aspektov. Nevyhnutným predpokladom takéhoto postupu je kvalitný legislatívny proces. Vo svetle uvedeného možno negatívne hodnotiť predovšetkým nárazovosť prijatých zmien v rámci novely Trestného zákona, ktorá je spôsobená predovšetkým vzájomným pôsobením jednotlivých novelizovaných inštitútov trestného práva hmotného. Účinnosť týchto zmien má súhrne za následok náhle a neprimerané zmiernenie trestnej legislatívy, ktorú sme demonštrovali na vyššie uvedenom príklade.

Zákonodarca pri formulovaní trestnej politiky nepriamo vyjadruje prioritu ochrany najdôležitejších spoločenských hodnôt a záujmov. S ohľadom na to, postupné (zdôrazňujeme postupné), zmierňovanie trestnej legislatívy vo vzťahu k majetkovej a hospodárskej kriminalite, je legitímnym opatrením, ktoré je v súlade s hodnotovým nastavením spoločnosti a ktoré reflektuje aj aktuálne trendy v právnych úpravách členských štátov EÚ. Avšak, zohľadňujúc spoločenskú nebezpečnosť a škodlivosť korupcie, ktorá sa svojimi dopadmi a charakterom výrazným spôsobom odlišuje od bežnej ekonomickej kriminality, zmierňovanie trestnej legislatívy vo vzťahu k tomuto druhu trestnej činnosti nepovažujeme za najšťastnejšie riešenie. Takéto zmeny nie sú vhodné obzvlášť v podmienkach Slovenska, ktoré má v zmysle vyššie uvedených kriminologických poznatkov výrazné problémy s páchaním korupčnej trestnej činnosti.

Ústavný súd vo svojej judikatúre už viackrát odmietol neprimerane prísne a exemplárne trestanie (napr. PL ÚS 106/2011). Rovnako zahraničné kriminologické výskumy preukazujú, že výška trestnej sankcie nemá vplyv na potláčanie kriminality.[13] S týmito závermi súhlasíme a prikláňame sa k názoru, že efektivita postihovania trestných činov vo forme istoty a rýchlosti vyvodenia trestnoprávnej

[13] Bližšie pozri TURAY, L., CÁDRA, R.: Hystéria nad znižovaním trestných sadzieb – quo vadis trestná politika? Dostupné on-line: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1336-hysteria-nad-znizovanim-trestnych-sadzieb-quo-vadis-trestna-politika.

zodpovednosti, zohrávajú kľúčovú úlohu v boji s trestnou činnosťou. Napriek tomu si dovolíme vyjadriť názor, že vhodné nastavenie trestnej legislatívy predstavuje obdobne významný faktor, ktorý dokáže výrazne ovplyvniť fenomenológiu kriminality, obzvlášť pri trestných činoch korupcie. V tejto súvislosti poukazujeme na teóriu racionálnej voľby, v zmysle ktorej je páchanie trestnej činnosti založené na vyvažovaní potenciálnych benefitov v porovnaní s možnými následkami.[14] Relevantnosť tejto teórie vnímame predovšetkým s ohľadom na i) povahu korupčnej kriminality, ii) ktorá je zvýraznená osobitnou problematickosťou v podmienkach Slovenska, iii) a to nielen v kontexte samotných účinkov novely Trestného zákona, ale aj spoločenských naratívov, ktoré sú s touto novelou spojené.

Máme za to, že ochranno-preventívna funkcia trestného práva je novoprijatou právnou úpravou oslabená najmä preto, že páchatelia korupcie, obzvlášť tej, ktorá je pre spoločnosť najviac škodlivá, sa vyznačujú vysokou erudovanosťou, pričom samotnému protiprávnemu konaniu predchádza určitá spoločenská situácia, ktorej okolností vyvolávajú potrebu poskytnúť, resp. prijať úplatok, preto osoby, ktoré sú v takejto situácií zaangažované (korumpujúci a korumpovaný), majú dostatočný priestor pre posúdenie všetkých rizík a benefitov, ktoré sú spojené s páchaním korupčnej činnosti. V rámci takéhoto vyhodnocovania potenciálni páchatelia ani nemusia poznať konkrétne trestnoprávne aspekty novely Trestného zákona, pretože na verejnosti sa ustálil názor o výraznom upustení v postihovaní kriminality, čomu nepomohlo ani množstvo premlčaných korupčných káuz. Preto právne účinky, ako aj verejná mienka spojená s novelou Trestného, môžu zohrávať významnú premennú pri rozhodovaní potenciálnych páchateľov a tým vytvárať priaznivé podmienky pre páchanie korupčnej trestnej činnosti v podmienkach Slovenska.

Taktiež považujeme za dôležité spomenúť, že komparácia so zahraničnými právnymi úpravami môže predstavovať významný zdroj poznania a inšpirácie v rámci tvorby trestnej legislatívy, avšak nikdy nie jediné, resp. výlučné východisko pre úpravu konkrétnych inštitútov. Zákonodarca preto musí vychádzať predovšetkým z osobitných podmienok tej-ktorej spoločnosti a právnu úpravu prispôsobovať špecifikám, ktoré sú pre túto spoločnosť charakteristické. V kontexte spoločenských pomerov na Slovensku, ktoré má s korupciou výrazné problémy, nepovažujeme za správne výrazné zmierňovanie trestnej legislatívy vo vzťahu k trestným činom korupcie, obzvlášť nie odvolávaním sa na zahraničné právne úpravy, ktoré vychádzajú z odlišných historických, kultúrnych a sociálnych reálií. Z dôvodu odlišných spoločenských reálií môže totožná právna úprava v praxi viacerých štátov

[14] LACIAK, O., TURAY, L.: Teória racionálnej voľby a jej význam v kriminológii. In *Nové jevy v ekonomické kriminalitě 2023 : Sborník příspěvků z mezinárodní konference k poctě doc. Josefa Kuchty*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2023. s. 59.

pôsobiť výrazne rozdielnym spôsobom, preto by mal zákonodarca reflektovať vnútroštátne pomery a vychádzať z domácich kriminologických výskumov.

Záver

Predložený príspevok vychádzal z premisy, že korupcia zásadným spôsobom ovplyvňuje fungovanie právneho štátu, pričom jedným z cieľov zákonodarcu pri prijímaní novely Trestného zákona bolo práve posilniť princípy právneho štátu. Zohľadňujúc tieto tézy, analýzou aktuálnych kriminologických aspektov sme sa snažili poukázať na aktuálny stav korupcie v podmienkach Slovenskej republiky a tieto závery zasadiť do kontextu trestnoprávnych účinkov a širších spoločenských dopadov, ktoré sú spojené s novelou Trestného zákona. Na základe toho sme záverom formulovali niekoľko apriórnych výhrad, ktoré sa týkajú novelizovanej právnej úpravy vo vzťahu k trestným činom korupcie, avšak konečné závery bude možné učiniť až s odstupom času, posúdením aplikačnej praxe a analýzou relevantných kriminologických údajov.

Zoznam použitej literatúry

1. LACIAK, O., TURAY, L.: Teória racionálnej voľby a jej význam v kriminológii. In *Nové jevy v ekonomické kriminalitě 2023 : Sborník příspěvků z mezinárodní konference k poctě doc. Josefa Kuchty*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2023. s. 59.
2. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
3. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů
4. https://www.oznamovatelia.sk/eurobarometer-o-korupcii/
5. https://commission.europa.eu/document/download/9568635f-93e0-4f71-8ce5-7d8b5550e17e_sk?filename=european-semester_thematic-factsheet_fight-against-corruption_sk.pdf
6. https://transparency.sk/sk/slovensko-dosiahlo-v-rebricku-vnimania-korupcie-historicke-maximum/
7. https://www.minv.sk/?dotaznik&okruh=2&tema=20
8. https://transparency.sk/sk/slovensko-dosiahlo-v-rebricku-vnimania-korupcie-historicke-maximum/
9. https://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm
10. https://slovakia.representation.ec.europa.eu/news/sprava-o-pravnom-state-2024-2024-07-24_sk
11. https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583
12. https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1336-hysteria-nad-znizovanim-trestnych-sadzieb-quo-vadis-trestna-politika

Kontaktné údaje

Bc. Alex Želinský
zelinsky5@uniba.sk

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI V KONTEXTE REVIDOVANEJ SMERNICE 2011/36/EÚ

TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN THE CONTEXT OF THE REVISED DIRECTIVE 2011/36/EU

Barbora Klúčiková[1], Michaela Vilhanová[2]

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na problematiku obchodovania s ľuďmi s dôrazom na aktuálny stav v podmienkach Európskej únie a Slovenskej republiky, skúma vývoj počtu obetí a ich kategorizáciu v súvislosti s formami súvisiacej trestnej činnosti. Rovnako analyzuje obsah revidovanej Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, jej dopad na vnútroštátnu úpravu a potrebné legislatívne zmeny.

Kľúčové slová: Obchodovanie s ľuďmi, smernica, obeť, vykorisťovanie.

Abstract: The contribution focuses on the issue of trafficking in human beings with emphasis on the current situation in the conditions of the European Union and the Slovak Republic, examines the development of the number of victims and their categorization in relation to the forms of related crime. It also analyses the content of the revised Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and on the protection of victims of trafficking, its impact on national legislation and the necessary legislative changes.

Key words: Human trafficking, directive, victim, exploitation.

Úvod

Medzinárodný charakter trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi je nepopierateľný, viac ako polovica obetí identifikovaných v Európskej únii (ďalej len „Únia") sú občanmi krajín mimo nej, pôvodom zo západného Balkánu, Afriky a Ázie. Obete sú už predmetom obchodovania s ľuďmi aj v rámci zmiešaných migračných tokov do Únie po všetkých trasách a dochádza k prelínaniu foriem organizovanej trestnej

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

činnosti (najčastejšie obchodovanie s ľuďmi a prevádzačstvo).[3] V ekonomicky chudobnejších krajinách naďalej prevláda trend, kedy je takmer polovica identifikovaných obetí detí nútených najmä k detskej práci, čo iba zvyšuje potrebu adresnejšej podpory rodín a prijímania opatrení zameraných k rozloženiu modelu trestnej činnosti obchodníkov s ľuďmi, zníženia dopytu a ochrany a posilnenia postavenia obetí, a to všetko v kontexte vonkajších politík Únie. Medzi primárne príčiny obchodovania s ľuďmi možno zaradiť sociálne nerovnosti medzi členmi spoločnosti či už v rámci jednotlivých krajín na regionálnej úrovni, ako aj medzi krajinami na nadnárodnej úrovni, ale aj čoraz restriktívnejšie imigračné politiky krajín a rastúci dopyt po lacnej pracovnej sile.[4] In concreto možno medzi prvky, ktoré zvýrazňujú zraniteľnosť obetí v otázke obchodovania s ľuďmi, zaradiť chudobu, násilie a diskrimináciu. Pre svoj charakter je obchodovanie s ľuďmi jednou z priorít boja proti organizovanej trestnej činnosti nielen pre Slovenskú republiku (ďalej len „SR"), ale aj Úniu a medzinárodné organizácie. Tento prístup je pretavený do súboru dôležitých a záväzných dokumentov a monitorovacích mechanizmov platných naprieč európskym kontinentom. Naša krajina je členom viacerých medzinárodných organizácií a zoskupení, pričom záväzky z medzinárodných dokumentov sú priebežne premietané do praxe. Napriek doteraz prijatým opatreniam mali na snahu efektívne bojovať proti tejto závažnej trestnej činnosti negatívny vplyv viaceré determinanty, najmä krízy v podobe pandémie ochorenia COVID-19 či aktuálna situácia na ukrajinskom území s celosvetovými následkami. Práve vojnový konflikt na Ukrajine spôsobil od roku 2022 podstatný nárast počtu tranzitujúcich osôb (nielen) cez územie SR, z ktorých väčšinu tvorili ženy a deti. Tieto okolnosti vytvárajú výzvy pre Úniu a jednotlivé členské štáty adekvátne reagovať na zvýšené riziko pracovného a sexuálneho vykorisťovania.

Obchodovanie s ľuďmi v podmienkach Únie

Únia sa zaoberala problémom obchodovania s ľuďmi z rôznych perspektív od začiatku 90. rokov a jej prístup k problematike sa začal postupne presúvať od bezpečnosti a represie k ľudským právam obetí, a teda zmenila prístup k obchodovaniu s ľuďmi z prístupu prísne bezpečnostného (aj) na prístup ľudsko-právny. V boji proti obchodovaniu s ľuďmi prijala stratégiu založenú na victim-centered prístupe. Ideálne podmienky a vysoké morálne štandardy nastolené na

[3] EURÓPSKA KOMISIA. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov o stratégii EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021-2025. [online]. Brusel, publikované 14.04.2021. [cit. 15-08-2024]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171

[4] MISHRA, Veerendra: Human Trafficking: The Stakeholders' Perspective. New Delhi: Sage Publications, 2013, s. 24.

teoretickej úrovni však bolo potrebné pretaviť do aplikačnej praxe, čo bola (a prakticky i naďalej je) vzhľadom na charakter Únie a rozmanitosť členských štátov, pomerne neľahká úloha. Únia si dala za cieľ prostredníctvom právnych aktov dosiahnuť štandard pre práva obetí a zabezpečiť trestné stíhanie obchodníkov a prevenciu tejto trestnej činnosti priamo, v rámci jej právomocí. Primárnym problémom, ktorý mali prijaté právne akty Únie riešiť, bol nevhodný prístup členských štátov k obetiam a ich opätovnej viktimizácii - najmä z dôvodu, že sa s nimi zaobchádzalo veľakrát ako so samotnými páchateľmi a prístup k ich právam a ochrane bol podmieňovaný spoluprácou proti svojim vykorisťovateľom.[5] To všetko napriek existencii rizika a traumy, ktoré z toho pre obete a ich rodiny plynuli. V praxi išlo v tom čase najmä o obete sexuálneho zneužívania, ktoré predstavovali (a naďalej predstavujú) prevažnú väčšinu medzi prichádzajúcimi migrantmi na centrálnej trase. V priebehu rokov sa dosiahol pokrok na viacerých úrovniach a zásadnou sa stala najmä kooperácia medzi relevantnými aktérmi - orgánmi presadzovania práva a justičnými orgánmi, vrátane aktérov na politickej úrovni, a to tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni. Kooperácia mala zásadný vplyv na úspešnosť trestných stíhaní a odsúdenia páchateľov a rovnako umožnila lepšiu a efektívnejšiu identifikáciu obetí a zlepšenie ich ochrany podpory a pomoci.

Právne predpisy sú jedným z najsilnejších nástrojov, pretože umožňujú vymedziť trestnú činnosť, stanoviť zodpovedajúce sankcie a spoločné ciele zamerané na stíhanie páchateľov trestnej činnosti a ochrany obetí. Základ úsilia Únie v boji proti obchodovaniu s ľuďmi predstavuje Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV (ďalej len „Smernica"), ktorá je hlavným právnym nástrojom Únie zameraný na prevenciu obchodovania s ľuďmi a boj proti nemu a na ochranu obetí tohto trestného činu. Smernica stanovuje komplexný rámec zameraný na riešenie obchodovania s ľuďmi tým, že sa zavádza minimálne pravidlá týkajúce sa vymedzenia trestných činov a sankcií.[6]

Cieľom Smernice je zabrániť obchodovaniu s ľuďmi, jej úprava zároveň uznáva, že ženy a muži sú často obchodovaní pre rôzne účely, čo vedie k záveru, že forma/obsah opatrení a pomoci musí byť adresná, s dôrazom na každé pohlavie. Cieľom bolo súbežne zaistenie spoločných ľudsko-právnych štandardov a spoločných postupov vynútiteľných naprieč členskými štátmi a zabezpečiť aj zodpovednosť voči

[5] MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2024 – 2028. č. LP/2023/534. [online]. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2023/534

[6] Bod (3) Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1712 z 13. júna 2024, ktorou sa mení smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania

spoločným orgánom naprieč národnými referenčnými mechanizmami. Dokument upravuje hlavné oblasti pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi a ide o:

1. Ochrana obete - zabezpečiť netrestanie obete za činy, ku ktorým bola prinútená, dobrovoľná podmienená účasť na súde proti svojim vykorisťovateľom, prístup obete k starostlivosti (prístup k právnej, sociálnej a psychologickej pomoci, ubytovanie, ochrana rodín obetí svedčiacich proti obchodníkom atď.).
2. Stíhanie páchateľov - stíhanie obchodníckych sietí a užívateľov, ktorí vedome užívajú služby obete obchodovania s ľuďmi.
3. Prevencia - zabezpečiť kooperáciu s tretími krajinami (spoločné vyšetrovanie, vzdelávanie kľúčových pracovníkov v krajinách pôvodu a tranzitu, osveta atď.).

Transpozíciu a vykonávanie Smernice naprieč Úniou pravidelne monitoruje Európska komisia, ktorá poukázala na to, že stále v otázke prevencie, ochrany, pomoci a podporných opatrení pre obete existuje priestor pre zlepšenie.

Smernica prináša prísnejšie pravidlá

V súvislosti s naznačeným tak Európska komisia navrhla dňa 19. decembra 2022 posilnenie pravidiel boja proti obchodovaniu s ľuďmi doplnením už existujúceho rámca o nasledovné body:[7]

- Klasifikovanie núteného manželstva (sobáša) a nezákonnej adopcie do právneho poriadku ako trestný čin,
- klasifikovanie trestných činov obchodovania s ľuďmi vykonávaných alebo uľahčovaných prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, vrátane internetu a sociálnych médií,
- klasifikovanie vedomého využívania služieb poskytovaných obeťami obchodovania s ľuďmi ako trestný čin v právnom poriadku členského štátu,
- legálne vymedzenie priťažujúcej okolnosti zohľadňujúcej zosilňujúci účinok digitálnych technológií aplikovaných počas obchodovania s ľuďmi (nedobrovoľné šírenie sexuálnych snímok, videí či podobných materiálov obete),
- umožnenie justičným orgánom pri ukladaní trestu pristupovať k šíreniu sexuálnych obrázkov alebo videí (bez súhlasu obete) cez priťažujúcu okolnosť,

7 Pozmeňujúce návrhy Európskeho parlamentu k návrhu Komisie Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1712,ktorou sa mení smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. [online]. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0285-AM-002-002_SK.pdf

- zabezpečenie širšieho rozsahu pôsobnosti pre orgány presadzovania práva na odhaľovanie a efektívne stíhanie zločineckých organizácií,
- povinnosť sankcionovať trestné činy obchodovania s ľuďmi, vrátane vylúčenia páchateľov zo sociálnych dávok alebo dočasného alebo trvalého uzatvorenia prevádzok a miest, kde sa trestný čin obchodovania uskutočnil,
- zavedenie prísnejších sankcií voči právnickým osobám (spoločnostiam zapojených do obchodovania s ľuďmi) v podobe zamedzenia prístupu k verejnému financovaniu (dotácie, granty, koncesie a licencie) či odňatia tých povolení a oprávnení, ktoré takýmto spoločnostiam dopomohli k spáchaniu tejto trestnej činnosti,
- zefektívnenie koordinácie medzi orgánmi boja proti obchodovaniu s ľuďmi a azylovými orgánmi, za účelom zefektívnenia poskytovania medzinárodnej ochrany a rešpektovania práva na azyl,
- zabezpečenie národných mechanizmov, na ktoré sa môžu obrátiť obete na zlepšenie včasného identifikovania a odporúčania pre pomoc a podporu obetiam,
- zber štatistických údajov vzťahujúcich sa k obchodovaniu s ľuďmi na národnej úrovni.

Európsky parlament v apríli tohto roka podporil dohodu uzavretú s Radou z januára 2024, pričom dohoda bola (aj v súvislosti s vyššie naznačenými bodmi) doplnená o potrebu klasifikácie ako trestného činu aj konanie v podobe donútenia ženy stať sa náhradnou matkou za použitia sily, hrozby alebo nátlaku. K zmenám dôjde aj v oblasti právnej úpravy ochrany obetí obchodovania s ľuďmi a prijatý balík opatrení bude obsahovať zabezpečenie (aj) práv obetí v podobe:[8]

- Zabezpečenia medzinárodnej ochrany a podpory obetí a zabezpečenie práva na azyl,
- zabezpečenia nestíhania obetí orgánmi činnými v trestnom konaní za trestnú činnosť, ku ktorej boli donútené,
- podpory obetí donútených k trestnej činnosti bez ohľadu na to, či počas vyšetrovania trestnej činnosti spolupracujú, alebo nie,
- zabezpečenia podpory aplikovaním prístupu kladúceho dôraz na hľadisko rodové, hľadisko zdravotného postihnutia a hľadisko detí s prístupom založeným na intersekcionálnom prístupe,
- poskytnutie ochrany a adresnej podpory obetiam vo forme ubytovania s osobitným zameraním na najzraniteľnejšie skupiny,

[8] EURÓPSKY PARLAMENT. Obchodovanie s ľuďmi: boj EÚ proti vykorisťovaniu. [online]. Publikované 29.04.2024. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2023/10/story/20230921STO05705/20230921STO05705_sk.pdf

- zahrnutia opatrení na boj proti obchodovaniu s ľuďmi do plánov reakcie štátu na núdzové situácie počas prírodných katastrof, núdzových situácií v oblasti zdravia či migračných kríz.

Keď smernica mení smernicu

Dňa 14. júla 2024 nadobudla účinnosť Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1712 zo dňa 13.06.2024, ktorou sa mení smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania (ďalej len „Smernica č. 2024/1712"). Smernicu je potrebné transponovať do 15. júla 2026. Cieľom novelizácie súčasného právneho rámca Smernice je zefektívniť boj proti obchodovaniu s ľuďmi, zaviesť nové opatrenia na jeho prevenciu a posilniť ochranu obetí obchodovania.[9] In concreto novelizácia Smernice so sebou prináša:[10]

- **Tri nové formy obchodovania s ľuďmi** (ktoré musia byť postihované trestnými normami členských štátov), a to obchodovanie s ľuďmi formou náhradného materstva (surogácie), nútených manželstiev (sobášov) a nezákonnej adopcie, ktoré neboli zahrnuté v definícií obsiahnutej v pôvodnom znení;
- **Dve nové priťažujúce okolnosti** - spáchanie trestného činu verejným činiteľom pri výkone svojich povinností a umožnenie šírenia snímok alebo videí alebo podobného materiálu sexuálnej povahy (vykorisťovateľského materiálu s vizuálnym obsahom sexuálnej povahy) týkajúcich sa obete prostredníctvom informačných a komunikačných technológií a dopustenie sa takého šírenia;
- **Zriadenie definície novej skutkovej podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi**, v ktorej by sa kriminalizovalo protiprávne konanie páchateľa spočívajúce vo vedomom využívaní služieb poskytovaných obeťami trestného činu obchodovania s ľuďmi, nestíhanie obetí trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi a inej trestnej činnosti, ktorú boli donútené spáchať v priamej príčinnej súvislosti s tým, že boli vystavené ktorejkoľvej forme obchodovania s ľuďmi, vyšetrovanie trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi, ktoré by nezáviselo od trestného oznámenia potencionálnej obete alebo, ak

[9] Návrh po obsahovej stránke nadväzuje na Stratégiu EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na obdobie rokov 2021-2025, ktorá identifikovala potrebu prispôsobiť súčasný právny rámec vývoju v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

[10] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1712 z 13. júna 2024, ktorou sa mení smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. [online]. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1712

by obeť odmietla vypovedať resp. by zmenila svoju výpoveď v prospech páchateľa, odporúčanie na vytvorenie špecializovanej siete prokurátorov na trestnú činnosť obchodovania s ľuďmi.

Rovnako zavádza povinnosť formalizovať národné referenčné mechanizmy, zaviesť národné body kontaktu a povinnosť každoročne poskytovať štatistické údaje. Návrh zmien reflektuje vývoj moderných technológii umožňujúcim páchateľom zlákať, ponúkať a vykorisťovať obete na diaľku a hromadne šíriť materiály spojené s ich vykorisťovaním prostredníctvom online priestoru. Taktiež postihuje aj právnické osoby v podobe zaisťovania a konfiškácie majetku získaného alebo použitého v súvislosti s páchaním trestného činu obchodovania s ľuďmi. Úprava sa dotýka nielen sexuálneho vykorisťovania, ale aj vykorisťovania pracovného, kedy EP prijal pravidlá (nariadenie), cieľom ktorých je zamedziť vstupu produktom ako výsledkom nútenej práce na európsky trh. Úprava zavádza rámec na vyšetrovanie využívania nútenej práce v dodávateľských reťazcoch právnických osôb, pričom ak je zistené porušenie príslušných predpisov, môže na predmetnom hraničnom priechode dôjsť ku konfiškácii všetkého tovaru. Ak sa takýto tovar už dostal na európsky trh, môže dôjsť k jeho stiahnutiu z ponuky. Tieto kroky boli prijaté za účelom minimalizovania finančnej motivácie takýchto spoločností využívať nútenú prácu, ale aj ochrany informátorov a samotných obetí nútenej práce. Návrh revidovanej Smernice je založený na dlhodobo analyzovanom stave a kvalifikovanom posúdení potrieb v oblasti boja proti popisovanej trestnej činnosti a možno v ňom skutočne sledovať cieľ posilniť súčasný právny rámec v konkrétnych oblastiach. Zastávame názor, že bude v nasledujúcom období potrebné detailnejšie preskúmať jej text v súvislosti s navrhovaným režimom sankcií voči právnickým osobám, ako aj formalizáciou národného referenčného mechanizmu. Nová úprava poskytuje orgánom presadzovania práva a súdnym orgánom efektívnejšie nástroje na vyšetrovanie a stíhanie nových foriem vykorisťovania ľudí, vrátane tých, ku ktorým dochádza v rámci online priestoru.

Úprava so sebou prinesie aj posilnenie preventívnych opatrení, podporu a pomoc obetiam tohto druhu vykorisťovania. Podobne, ako je tomu v prípade znenia súčasnej Smernice, nové druhy vykorisťovania budú postihované trestom odňatia slobody s hornou hranicou najmenej päť resp. desať rokov (v prípadoch závažnejšej trestnej činnosti).

Taktiež sa zaviedli prísnejšie sankcie voči právnickým osobám napr. v podobe ich vylúčenia z prístupu k verejnému financovaniu či odňatiu povolení a oprávnení k vykonávaniu činností, ktoré viedli k spáchaniu trestnej činnosti v tejto oblasti.

Dôsledky revidovanej Smernice na vnútroštátnu úpravu a administratívnu prax

V súvislosti s obsahom revidovanej Smernice možno konštatovať, že zákonodarca je na ňu do značnej miery pripravený. Text návrhu napr. umožňuje, aby za vykorisťovanie v zmysle čl. 2 ods. 3 Smernice boli považované aj iné formy konania, vrátane núteného manželstva (sobáša) a nezákonnej adopcie. Obe formy sú už v podmienkach nášho právneho poriadku v súčasnosti trestné (prijatím zákona č. 204/2013 Z. z., ktorým sa novelizovala úprava Trestného zákona), pričom nútený sobáš je výslovne vymedzený ustanovením § 179 ods. 1 aj § 179 ods. 2 Trestného zákona a nezákonná adopcia ustanovením § 179 ods. 2 Trestného zákona. Transpozícia Smernice č. 2024/1712 do úpravy Trestného zákona bude potrebná pri forme náhradného materstva (v našom právnom poriadku surogátne materstvo vylučuje § 82 ods. 1, ods. 2 zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

V prípade čl. 1 ods. 2 návrhu Smernice, ktorý má za cieľ reagovať na rýchly vývoj moderných technológií často aplikovaných počas páchania trestného činy obchodovania s ľuďmi. Podľa slovenskej právnej úpravy úmyselné činy a prostriedky uvedené v článku 2 ods. 1 a vykorisťovania uvedené v článku 2 ods. 3 smernice zahŕňajú aj činy spáchané prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, napriek tomu, že to zákon výslovne neuvádza.

S čím sa ale bude musieť zákonodarca vysporiadať, je problematika sankcií voči právnickým osobám (aktuálne čl. 6 a 7 Smernice). Aktuálne znenie smernice v čl. 6 stanovuje potrebu prijatia takých opatrení, ktoré zabezpečia zodpovednosť právnických osôb za trestné činy obchodovania s ľuďmi a možnosť uložiť im účinné, primerané a odradzujúce trestné sankcie, ale aj sankcie netrestného charakteru. Aplikovanie sankcií netrestného charakteru bolo fakultatívne, a teda na úvahe jednotlivých členských štátov. Novelizácia tohto článku však so sebou priniesla povinnosť členských štátov zaviesť sankcie zahŕňajúce vylúčenie právnickej osoby z verejných dávok, pomoci a dotácií; dočasné alebo trvalé zatvorenie prevádzok použitých k spáchaniu trestnej činnosti; v prípade zistenia priťažujúcich okolností v zmysle čl. 4 ods. 2 aj sankcie v podobe dočasného či trvalého zákaz vykonávania obchodných činností; uloženie súdneho dohľadu nad činnosťou právnických osôb či dokonca zrušenie takejto právnickej osoby súdnym rozhodnutím. V súvislosti s týmto článkom je potrebné poukázať na aktuálnu právnu úpravu zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonom v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o trestnej zodpovednosti PO"). Tá súdom umožňuje uložiť právnickým osobám za trestný čin obchodovania s ľuďmi uložiť sankcie v podobe trestu zrušenia právnickej osoby, trestu prepadnutia majetku, trestu prepadnutia veci, peňažného trestu, trestu zákazu činnosti, trestu zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu

poskytovanú z fondov EÚ, trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní či trestu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.[11] Z dikcie dotknutej právnej úpravy vyplýva, že nie je možné uložiť trest dočasného alebo trvalého zatvorenia prevádzok použitých k spáchaniu trestnej činnosti a taktiež výslovne neustanovuje aké tresty majú byť uložené v prípade priťažujúcich okolností. Vyvstáva tu tak potreba analýzy možnosti novelizácie Zákona o trestnej zodpovednosti PO.

Obdobné výhrady možno uviesť aj v prípade oblasti zaistenia a konfiškácie, ktorou má Únia snahu zaviesť konzistentnosť v tejto oblasti. Predmetným návrhom by mali členské štáty zabezpečiť, aby mali dotknuté národné orgány oprávnenie vyhľadávať, zaistiť, spravovať a konfiškovať príjmy z trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi (výnosy z obchodovania s ľuďmi v súlade s návrhom tzv. Konfiškačnej smernice), ako aj všetky nástroje použité alebo určené na jej spáchanie (alebo na prispenie k jej spáchaniu). Vzhľadom na znenie návrhu tak vyvstáva potreba preskúmania rozšírenia definície nástrojov v návrhu Smernice oproti definícii obsiahnutej v tzv. Konfiškačnej smernice.[12]

Potrebu formalizácie po nadobudnutí účinnosti novely Smernice si vyžaduje aj aktuálny spôsob zadefinovania Národného referenčného mechanizmu, ktorý vzhľadom na znenie návrhu nebude postačujúci, a ktorý návrh vyžaduje. Návrh Smernice požaduje, aby všetky členské štáty zákonmi, inými právnymi predpismi či správnymi opatreniami, zaviedli národný referenčný mechanizmus s cieľom zefektívniť fungovanie príslušných vnútroštátnych inštitúcií a dosiahnuť harmonizáciu ich štruktúr a postupov v oblasti sprostredkovania vhodných systémov pomoci a podpory obetiam. Skutočnosťou ale je, že nie všetky členské štáty národný referenčný mechanizmus do praxe zaviedli. Ak ho aj zaviedli, štruktúra a fungovanie týchto mechanizmov je v jednotlivých členských štátoch do značnej miery odlišná. V našich podmienkach došlo k prijatiu národného referenčného mechanizmu v roku 2020.[13] Obsahovo zahŕňa štruktúru spolupracujúcich subjektov (národný koordinátor pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, predstavitelia orgánov štátnej správy, zástupcovia samosprávy a mimovládnych/medzinárodných organizácií v Expertnej skupine pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, či pracovné skupiny zaoberajúce sa špecifickými problémami obetí), pomocou ktorej štát napĺňa záväzky v súvislosti s ochranou a presadzovaním ľudských práv osôb - obetí obchodovania s ľuďmi, koordinujúc pritom úsilie v otázke strategického partnerstva s občianskou spoločnosťou. Návrh v tomto bode požaduje aj to, aby si členské štáty stanovili

[11] Bližšie ustanovenie § 10 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonom v znení neskorších predpisov.

[12] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ z 3. apríla 2014 o zaistení a konfiškácii prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii.

[13] Dokument bol predmetom rokovania expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi a na rokovaní zo dňa 23. novembra 2020, uznesením č. 5/2020 ho vzala na vedomie.

národné kontaktné body koordinujúce činnosti súvisiace s identifikovaním obete s cieľom poskytnutia adekvátnej pomoci a podpory. V našich túto úlohu napĺňa Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality Ministerstva vnútra SR. V tomto smere si dovolíme poukázať na skutočnosť, že Rada Európy (prostredníctvom svojej skupiny expertov Rady Európy pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi známej pod skratkou GRETA), nám adresovala výhrady vo vzťahu k neprimeranosti ukladania najmä podmienečných trestov odňatia slobody páchateľom za trestné činy obchodovania s ľuďmi, resp. konkrétne s detskými obeťami. Takýto prístup totiž v praxi vedie k možnosti (pri ukladaní trestu) aplikovať inštitút mimoriadneho zníženia trestu. Zákonodarca teda v podobe tzv. „Karasovej novely" revidoval trestné sadzby v rámci kvalifikovanej skutkovej podstaty (§ 179 ods. 3 Trestného zákona z pôvodných sedem až dvanásť rokov na desať až pätnásť rokov), avšak tento návrh nakoniec nebol poslednou novelizáciou právnej úpravy Trestného zákona zapracovaný a prijatý. Rovnako, aj napriek pripravenému legislatívnemu materiálu, nebola zapracovaná nová skutková podstata trestného činu v zmysle ustanovenia § 179a Trestného zákona, a teda trestného činu využívanie služieb obete obchodovania s ľuďmi, ktorá zodpovedá odporúčaniam Smernice (trestanie osôb vedome využívajúcich služieb či už obete obchodovania na účely sexuálneho zneužívania, alebo obete nútenej práce alebo služieb, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, útlaku alebo obchodovania s orgánmi).

Transpozícia do našej právnej úpravy bude v neposlednom rade potrebná aj vo vzťahu k spomenutým priťažujúcim okolnostiam, a to v umožnení šírenia snímok alebo videí alebo podobného materiálu sexuálnej povahy týkajúcich sa obete prostredníctvom informačných a komunikačných technológií a spáchanie trestného činu verejným činiteľom pri výkone svojich povinností.

V zmysle vplyvu na vnútroštátnu úpravu považujeme za vhodné poukázať aj na formálne hľadisko, v zmysle ktorého sa pri ustanovení § 179 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona javí ako vhodné rozdeliť účely páchania trestného činu do skupín (označených malými písmenami) pre lepšiu systematiku a čitateľnosť skutkovej podstaty, čo je aj v súlade s pripravovaným návrhom tzv. „Karasovej novely". Aj napriek tomu, že pripravená úprava nakoniec nebola súčasťou schváleného legislatívneho materiálu, bude musieť zákonodarca k tejto zmene nakoniec tak či tak pristúpiť.

Záver

Obchodovanie s ľuďmi predstavuje závažnú trestnú činnosť, ktorej páchatelia zneužívajú zraniteľnú situáciu jednotlivcov za účelom dosiahnutia zisku. V otázke zisku ide nielen o finančné prostriedky, ale aj súbor rôznych výhod prostredníctvom služieb, práce či výrobkov. Obete, nachádzajúce sa v tomto obchodnom reťazci, preukázateľne trpia fyzickou i psychickou ujmou a v jeho závere potrebujú okamžitú

pomoc, podporu a ochranu, ako aj perspektívu opätovného začlenenia sa do spoločnosti. Charakter a následky obchodovania s ľuďmi si vyžadujú komplexnú reakciu nielen zo strany dotknutého štátu, ale aj Únie. Ako zásadným sa tu javí cezhraničný rozmer trestnej činnosti, ktorý sa podľa Eurojustu prejavuje od roku 2015 zvyšujúcim sa počtom prípadov obchodovania s ľuďmi. Z tohto dôvodu sú neustále budované právne, politické a operačné iniciatívy zamerané na boj proti obchodovaniu s ľuďmi uceleným a komplexným súborom opatrení - od oblasti prevencie až po právoplatné odsúdenie páchateľov za súčasného poskytovania podpory a ochrany jeho obetí vo všetkých jeho fázach. Prirodzene, formy vykorisťovania sa prispôsobujú podmienkam meniacej sa spoločnosti, páchatelia čoraz častejšie k spáchaniu trestnej činnosti využívajú prostriedky, ktoré im technologický pokrok ponúka. Páchatelia sa prispôsobili aktuálnym podmienkam spoločnosti a postupne prechádzajú na nový model trestnej činnosti v úzkom súvise s online priestorom, ktorý obmedzuje prístup obetí k spravodlivosti, pomoci a podpore a sťažuje adekvátnu reakciu orgánov presadzovania práva a justičných orgánov.

Obsahom prijímaných stratégií nielen na európskej, ale aj národnej úrovni, musia byť priority s cieľom účinnejšie bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi. Zásadným sa javí budovanie konkrétnych, no najmä objektívne dosiahnuteľných opatrení rešpektujúcich základné práva a slobody, pričom ich primárnym účelom musí byť snaha identifikovať a včas zastaviť obchodovanie a zúžiť priestor pre páchateľov tejto trestnej činnosti. Cieľom je zmeniť jej charakter, a teda dosiahnuť zmenu z trestnej činnosti s nízkym rizikom a vysokou návratnosťou na trestnú činnosť s vysokým rizikom a nízkou návratnosťou ruka v ruke s ochranou jej obetí. To všetko prostredníctvom vhodne stanoveného legislatívneho rámca nielen na národnej, ale i nadnárodnej úrovni.

Zoznam použitej literatúry

1. EURÓPSKA KOMISIA. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov o stratégii EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021-2025. [online]. Brusel, publikované 14.04.2021. [cit. 15-08-2024]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171
2. EURÓPSKA KOMISIA. Together Against Trafficking in Human Beings. [online]. publikované 23.04.2024. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete : https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_the_economic_social_and_human_costs_of_trafficking_in_human_beings_within_the_eu.pdf

3. EURÓPSKA KOMISIA. Správa Komisie Európskeho parlamentu a Rade. [online]. publikované 20.10.2020. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52020DC0661
4. EURÓPSKY PARLAMENT. Obchodovanie s ľuďmi: boj EÚ proti vykorisťovaniu. [online]. Publikované 29.04.2024. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2023/10/story/20230921STO05705/20230921STO05705_sk.pdf
5. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za rok 2023. [online]. Bratislava, 2024. [cit. 15-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.minv.sk/swift_data/source/mvsr/obchodovanie_ludmi/vyhodnotenia_ppoo/Situacna_sprava_OSL_za_rok_2023_FINAL.pdf
6. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2024 – 2028. č. LP/2023/534. [online]. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2023/534
7. MISHRA, Veerendra: Human Trafficking: The Stakeholders' Perspective. New Delhi: Sage Publications, 2013. 400 s. ISBN 978-81-3211-047-7.
8. Pozmeňujúce návrhy Európskeho parlamentu k návrhu Komisie Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1712,ktorou sa mení smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. [online]. [cit. 18-08-2024]. Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0285-AM-002-002_SK.pdf
9. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2024/1712 z 13. júna 2024, ktorou sa mení smernica 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. [online]. [cit. 20-08-2024]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1712
10. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania. [online]. [cit. 20-08-2024]. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036

Kontaktné údaje

JUDr. Barbora Klúčiková
klucikova5@uniba.sk

JUDr. Michaela Vilhanová
vilhanova21@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

BEZPEČNÝ INTERNET VO VÄZENSKOM PROSTREDÍ: PRINCÍPY PRÁVNEHO ŠTÁTU A PRÁVO NA PRÍSTUP K INTERNETU V DIGITÁLNEJ ÉRE[1]

SACURE INTERNET IN THE PRISON ENVIRONMENT: PRINCIPLES OF THE RULE OF LAW AND THE RIGHT TO INTERNET ACCESS IN THE DIGITAL AGE

Jakub Ľorko,[2] Lucia Vasilik[3]

Abstrakt: V kontexte rastúceho významu digitálnych technológií vo väzenskom prostredí je čoraz badateľnejšia potreba hľadania rovnováhy medzi ochranou práv väznených osôb na prístup k informáciám a zabezpečením bezpečnosti pre spoločnosť a jednotlivcov. Autori v príspevku analyzujú povahu práva na prístup k internetu ako potenciálnej súčasti základných ľudských práv, pričom zohľadňujú špecifické obmedzenia vo väzenskom prostredí. Príspevok skúma výzvy a riziká spojené s implementáciou bezpečných internetových služieb vo väzenskom prostredí a analyzuje možnosti využitia bezpečného internetu v podmienkach Slovenskej republiky tak, aby neboli ohrozené princípy právneho štátu, najmä garancia základných práv a slobôd, a zároveň sa predišlo potenciálnemu zneužitiu internetového pripojenia odsúdenými. Zároveň autori analyzujú možnosti prístupu odsúdených k internetu vo vybraných štátoch.

Kľúčové slová: bezpečný internet, právo na prístup k internetu, výkon trestu odňatia slobody, digitálna priepasť, právny štát.

Abstract: In the context of the growing importance of digital technologies in the prison environment, the need to find a balance between protecting the rights of incarcerated individuals to access information and ensuring security for society and individuals is becoming increasingly apparent. The authors in the paper analyze the nature of the right to internet access as a potential component of fundamental human rights, taking into account specific limitations in the prison environment. The paper examines challenges and risks associated with the implementation of secure internet services in the prison

[1] Príspevok je výstupom projektu VEGA-1/0722/24 – Princípy právneho štátu v trestnom práve.

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta.

[3] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta.

environment and analyzes the possibilities of using secure internet in the conditions of the Slovak Republic in such a way that the principles of the rule of law, especially the guarantee of fundamental rights and freedoms, are not jeopardized, while also preventing potential misuse of internet access by convicts. The authors also analyze the possibilities of convicts to access the Internet in selected countries.

Key words: secure internet, right to internet access, imprisonment, digital divide, rule of law.

Úvod

V digitálnej ére zohráva prístup k internetu kľúčovú úlohu v oblasti vzdelávania, uplatnenia sa na trhu práce pracovných a výkonu základných práv. Aj v špecifickom prostredí väzníc je čoraz diskutovanejšia otázka, do akej miery by mali mať odsúdení právo na prístup k pripojeniu a online zdrojom. Prístup k informáciám a digitálnym technológiám môže výrazne ovplyvniť proces resocializácie a prípravy na život po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Zároveň však internet vo väzenskom prostredí predstavuje potenciálne bezpečnostné riziká, a preto musí byť jeho využitie vo väzenských zariadeniach prísne regulované a kontrolované. Tento príspevok sa zameriava na analýzu povahy práva na prístup k internetu, dôvody na zmenšovanie digitálnej priepasti medzi odsúdenými a „vonkajšou" populáciou, hľadanie rovnováhy medzi ochranou práv väznených osôb a bezpečnostnými opatreniami, a na možnosti, ako bezpečne implementovať prístup k internetu v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody (ďalej len „ústav") v Slovenskej republike. Okrem toho prezentuje už dosiahnuté výstupy v oblasti zvyšovania digitálnej gramotnosti odsúdených v podmienkach Zboru väzenskej a justičnej stráže v podobe aplikácie HOLUP. Zároveň porovnáva rôzne prístupy väzenských služieb v rámci Európskeho hospodárskeho priestoru k prístupu odsúdených na internet a využívaniu sociálnych sietí a e-mailových služieb odsúdenými.

Právo na prístup k internetu

Existuje mnoho definícii internetu. Slovo internet pochádza z anglického jazyka a je skratkou pojmov „interconnected networks" (prepojené siete). Podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka je internet *„celosvetová počítačová sieť."*[4] Podľa inej definície je internet *„verejne dostupný celosvetový systém vzájomne prepojených počítačových sietí, ktoré prenášajú dáta pomocou prepínania paketových dát s použitím*

[4] Dostupné na internete: <https://slovnik.aktuality.sk/pravopis/kratky-slovnik/?q=internet>. [cit. 25. 08. 2024].

štandardizovaného Internetového Protokolu (IP) a mnohých ďalších protokolov."[5] Podľa Gregušovej a kol. sú tieto prenosové komunikačné protokoly TCP/IP *„prostredníci dorozumievania rôznych počítačov, systémov s rôznych technickým zariadením a sietí s rozličnými parametrami (...) a umožňujú bezproblémovú komunikáciu a prenos informácií odkiaľkoľvek kamkoľvek na Zemi v priebehu pár sekúnd. Jednotlivé lokálne siete , tzv. LAN (Local Area Network) sú navzájom prepojené do rozsiahlych sietí, tzv. WAN (Wide Area Network) a spolu vytvárajú obrovské virtuálne prostredie s miliónmi účastníkov, ktorí tak môžu navzájom priamo komunikovať, off-line alebo on-line.*"[6] Internet teda na komunikáciu využíva TCP/IP protokol, pričom TCP zabezpečuje spojenie a kontrolu doručenia údajov a IP má na starosti samotný prenos, pričom cieľ identifikuje prostredníctvom IP adresy[7] a portu (služby, aplikácie) Inými slovami, internet predstavuje globálnu otvorenú informačnú počítačovú metasieť, prostredníctvom ktorej spolu dokážu komunikovať počítače po celom svete.

V priebehu posledných rokov sa objavili titulky označujúce právo na internet ako základné právo.[8] Stalo sa tak najmä v nadväznosti na Správu špeciálneho spravodajcu o podpore a ochrane práva na slobodu názoru[9] a prejavu predsedníčky Európskej komisie Ursuly von der Leyen, ktorá označila prístup k internetu ako „nové ľudské právo"[10]

Môžeme však skutočne považovať právo na prístup k internetu za základné právo? Na úrovni vnútroštátneho právneho poriadku Slovenskej republiky právo na prístup k internetu nie je zaradené do katalógu základných práv a slobôd, ani základných ľudských práv v rámci druhej hlavy ústavného zákona č. 460/1992 Zb.

---

[5] Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Internet>. [cit. 25. 08. 2024].

[6] GREGUŠOVÁ, D. a kol.: *Právo informačných a komunikačných technológií*. Bratislava : Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2005, s. 93.

[7] IP adresa je logický číselný identifikátor fyzického sieťového rozhrania (sieťovej karty) daného uzla (najčastejšie počítača) v sieti, ktorý komunikuje s ostatnými uzlami prostredníctvom protokolu IP (napr. internet). Dostupné na internete: <https://www.webhouse.sk/sk/ip-adresa/>. [cit. 25.08.2024].

[8] Pozri napr.: HOWELL, C. – WEST, D. M.: *The internet as a human right*. Brookings.edu [online]. 2016. Dostupné na internete: <https://www.brookings.edu/blog/techtank/2016/11/07/the-internet-as-a-human-right/>. [cit. 25. 08. 2024]; HEICK,T.: UN: *Internet Access Is Now A Basic Human Right.* Teach Thought [online]. 2016 Dostupné na internete: <https://www.teachthought.com/technology/un-internet-access-now-basic-human-right/>. [cit. 25. 08.2024].

[9] UNITED NATIONS, GENERAL ASSEMBLY, HUMAN RUGHTS COUNCIL. A/HRC/35/22: Report of the Special Rapporteur on the promotion and Protection of the right to freedom of opinionand expression [online]. 23. 06. 2017. Dostupné na internete: <https://www.ohchr.org/en/issues/freedomopinion/pages/sr2017reporttohrc.aspx>. [cit. 25. 08. 2024]

[10] Statement by President von der Leyen at the roundtable 'Internet, a new human right' afterthe intervention by Simona Levi. European Commission [online]. 2020 Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_2001>. [cit. 03.09.2024].

Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava"). Na pôde medzinárodných organizácií, ako je Organizácia spojených národov (ďalej len *„OSN"*) alebo Európska únia (ďalej len *„EÚ"*) je nespochybniteľne zdôrazňovaný význam internetu ako nástroja na uplatňovanie ľudských práv. Napríklad, OSN vo svojej nezáväznej rezolúcii Podpora, ochrana a využívanie ľudských práv na internete, dokument OSN, A/HRC/32/L.20 z 27. júna 2016[11] zdôrazňuje, že práva existujúce offline sú platné aj v online priestore a že prístup k internetu je kľúčový pre uplatňovanie ľudských práv. Hlavnými predpismi na úrovni EÚ v oblasti internetu sú nariadenie EÚ 2015/2120 o otvorenom prístupe k internetu z roku 2015[12], nariadenie EÚ 2022/2065 o digitálnych službách z roku 2022[13] a nariadenie EÚ 2022/1925 o digitálnych trhoch z roku 2022[14]. Tieto nariadenia sa explicitne nezaoberajú právom na prístup k internetu ako základným ľudským právom, zameriavajú sa skôr na rôzne aspekty regulácie digitálnych služieb a trhov, ako aj na zabezpečenie otvoreného a nediskriminujúceho prístupu k internetu. Neukladajú však štátom povinnosť poskytnúť občanom či obyvateľom všeobecný prístup na internet. Na to, aby bolo právo na prístup na internet zaradené do katalógu základných práv a slobôd, by bola nevyhnutná jeho inkorporácia do medzinárodných ľudskoprávnych dokumentov, ako je napríklad Všeobecná deklarácia ľudských práv, k čomu doposiaľ neprišlo. Obdobne, Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len *„ESĽP"*) rozhodoval v niekoľkých prípadoch, ktoré spájajú prístup na internet s právom na informácie a vzdelanie, napríklad vo veci *Jankovskis v. Litva*, *Kalda v. Estónsko* alebo *Delfi AS v. Estónsko*. ESĽP v týchto veciach konštatoval, že internet môže byť nástrojom pre výkon určitých práv, ako je právo na vzdelanie alebo informácie, pričom uľahčuje ich šírenie. V žiadnom z rozhodnutí ESĽP sa však nespomína právo na prístup k internetu ako základné právo. Na základe uvedeného možno konštatovať, že internet nie je formálne uznaný ako základné právo, hoci jeho dôležitosť pre uplatňovanie iných práv sa zvyšuje. Nateraz ho môžeme považovať za **nástroj pre vykonávanie základných ľudských práv**, ako je právo na vzdelanie, právo na slobodu prejavu či právo na prístup k informáciám.

[11] Dostupné na internete: <https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g16/131/89/pdf/g1613189.pdf>.

[12] Nariadenie (EÚ) 2015/2120, ktorým sa ustanovujú opatrenia týkajúce sa prístupu k otvorenému internetu.

[13] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami a o zmene smernice 2000/31/ES (akt o digitálnych službách).

[14] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/1925 zo 14. septembra 2022 o súťažeschopných a spravodlivých trhoch digitálneho sektora a o zmene smerníc (EÚ) 2019/1937 a (EÚ) 2020/1828 (akt o digitálnych trhoch).

Digitálna priepasť vo väzenskom prostredí

Právo na prístup k internetu teda ako také samostatne nie je uznané na pôde medzinárodných organizácií ani na vnútroštátnej úrovni, ale je nepochybne dôležité pre uplatnenie iných základných ľudských práv. S tým súvisí aj pojem **digitálna priepasť** *(angl. digital divide).* Tento pojem označuje rozdiel v prístupe k moderným digitálnym technológiám a internetovým službám medzi rôznymi skupinami obyvateľstva, napríklad medzi staršími a mladšími generáciami, medzi vylúčenými a integrovanými komunitami, medzi menšinovou a väčšinovou populáciou, medzi regiónmi, štátmi či kontinentami, medzi mužmi a ženami, medzi rôznymi socioekonomickými vrstvami, medzi obyvateľmi s rôznymi úrovňami dosiahnutého vzdelania a pod. Využíva sa na opis nerovností v prístupe k počítačom, smartfónom, internetu, ale taktiež schopnostiam používať tieto technológie. Táto nerovnosť môže byť spôsobená alebo prehlbovaná vplyvom rôznych faktorov, ako sú napríklad *i) ekonomické faktory* – nie každý si môže dovoliť prístup k technológiám alebo internetu, *ii) vzdelanie* – ľudia s nižšou úrovňou vzdelania majú často obmedzené digitálne zručnosti, resp. sú limitované úrovňou dosiahnutého vzdelania a prístupom k digitálnym technológiám v oblasti vzdelávania, *iii) lokalita, resp. geografická poloha* – vidiecke oblasti môžu mať horší prístup k internetu a technológiám ako mestské oblasti, taktiež sú rozdiely z hľadiska vyspelosti jednotlivých kultúr, či štátov, až medzi kontinentálne rozdiely, *iv) vek* – staršie generácie môžu mať menej skúseností s digitálnymi technológiami a *v) fyzické a psychické bariéry* – ľudia s určitými formami zdravotného či mentálneho hendikepu môžu čeliť problémom pri používaní technológií. Digitálna priepasť môže mať závažné dôsledky prejavujúce sa najmä v obmedzení príležitostí, či už pracovných, vzdelávacích, ako aj v prístupe k informáciám či možnosti zapojiť sa do spoločenského a politického života.

Všetky tieto faktory pôsobia individuálne aj na odsúdených, podľa ich konkrétnej životnej situácie. K tomu však pristupuje ďalší nezvratný, neobíditeľný a závažný faktor – samotný výkon trestu odňatia slobody (ďalej len „*VTOS*"). **Digitálna priepasť vo väzenskom prostredí** znamená ďalšie prehĺbenie nerovnosti v prístupe k digitálnym technológiám a schopnosti používať ich u odsúdených vplyvom VTOS. Digitálna priepasť, najmä ak ide o odsúdených na dlhodobé tresty odňatia slobody, sťažuje *reintegráciu a rehabilitáciu* odsúdených a možnosti ich uplatnenia na trhu práce. Digitálne technológie sú v dnešnej dobe kľúčové pre úspešné zaradenie sa do spoločnosti. Odsúdení sú za súčasných podmienok VTOS v Slovenskej republike po prepustení menej pripravení na život v digitálnej ére, čo môže korelačne súvisieť s recidivovaním v dôsledku neschopnosti nájsť dostatočne ohodnotenú pracovnú pozíciu, či v dôsledku sociálneho vylúčenia zapríčineného presunom sociálnych kontaktov do digitálneho prostredia. *Pracovné zručnosti*, ktoré odsúdení vo VTOS zaradení na prácu nadobúdajú, sú väčšinou zamerané na manuálne práce alebo

technologicky nenáročné profesie, čo nereflektuje požiadavky súčasného pracovného trhu. Bez prístupu k technológiám odsúdení nemôžu nadobúdať schopnosti a zručnosti potrebné pre uplatnenie v moderných profesiách, ako napríklad programovanie, digitálny marketing alebo práca s cloudovými systémami. Táto zaostalosť spôsobuje, že odsúdení sú po prepustení menej konkurencieschopní na pracovnom trhu. Digitálna priepasť sa prehlbuje nielen pri zaraďovaní na prácu, resp. ponuke práce vo väzenskom prostredí, ale aj pri *vzdelávaní odsúdených.* V modernom svete sa veľká časť vzdelávania, či už formálneho alebo neformálneho, uskutočňuje cez digitálne technológie a digitálne platformy. Odsúdení často nemajú prístup k online kurzom, e-learningovým platformám alebo štúdiám na diaľku, ktoré by im umožnili rozvíjať zručnosti a zvyšovať svoju kvalifikáciu. Digitálne zručnosti sú potrebné nielen na pracovisku, ale aj pri vybavovaní každodenných úloh, ako je napríklad používanie e-mailovej pošty, online bankovníctva či prístup k sociálnym službám. Bez týchto schopností, môžu mať odsúdení po prepustení ťažkosti s návratom do normálneho života a efektívnou *komunikáciou so širšou spoločnosťou a inštitúciami*. Nedostatok prístupu k digitálnym technológiám môže prehlbovať pocit *sociálnej izolácie*, čo je jednou z hlavných prekážok rehabilitácie. V modernom svete sa sociálne väzby udržiavajú vo veľkej miere cez digitálne kanály (najmä sociálne siete). Absencia možnosti či schopnosti využívať tieto platformy spôsobuje problémy pri udržiavaní kontaktu s rodinou a priateľmi, čo vedie k oslabeniu sociálnej siete okolo odsúdeného, ktorá je kľúčová pre úspešnú reintegráciu. Digitálna priepasť vo väzenskom prostredí sa prejavuje aj *obmedzeným prístupom k informáciám*. Odsúdení sú čiastočne odrezaní od aktuálnych správ a udalostí, ktoré formujú spoločnosť. Tento nedostatok prístupu k informáciám môže spôsobiť, že sa cítia zastaraní alebo odcudzení od vonkajšieho sveta. Následne po prepustení z VTOS môžu čeliť kultúrnemu a informačnému šoku, pretože sa musia rýchlo prispôsobiť spoločnosti, ktorá sa počas ich uväznenia značne zmenila. Po rokoch vo VTOS sú odsúdení konfrontovaní s technologicky pokročilejším svetom, v ktorom môžu mať problémy sa zorientovať.

Moderný výkon trestu odňatia slobody by mal mať prioritné zameranie na nápravu a zvyšovanie kompetencií a schopností nevyhnutných pre úspešnú reintegráciu tak, aby odsúdený po prepustení z VTOS mal šancu v spoločnosti uspieť a zmeniť svoje životné smerovanie, nielen „prežívať" či zaostávať. Je preto potrebné v rámci VTOS vytvárať priestor na nadobúdanie a zlepšovanie digitálnych zručností odsúdených.

Bezpečný internet a digitálne technológie vo VTOS – Slovenská republika

V súčasnosti majú odsúdení v podmienkach Slovenskej republiky prístup k informáciám, resp. vzdialenému obsahu cez *intranetovú sieť* a teda k obsahu, ktorý je stiahnutý a spravovaný priamo na serveroch Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej

len *„ZVJS"*). Pre odsúdených teda nie je možné priame pripojenie na *world wide web*. Hardvér, ktorý používajú k intranetovému pripojeniu sú **kiosky (perspektívne Cisco Webex boardy),** ktoré boli inštalované vo výstupných oddieloch[15] zriadených v rámci národného projektu Šanca na návrat, implementovaného Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže v období rokov 2018-2023.[16]

Obrázok č. 3
Cisco Webex board

Obrázky č. 1 a 2
Kiosky nainštalované vo výstupnom oddiele (antivandal prvedenie)

[15] Podľa § 85 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody: *„V ústave sa zriadi výstupný oddiel, do ktorého sa v primeranom čase pred očakávaným skončením výkonu trestu umiestňuje odsúdený, ktorý bol vo výkone trestu spravidla viac ako tri roky, a tiež odsúdený, ktorému treba pomôcť pri vytváraní priaznivých podmienok na samostatný spôsob života."*

[16] Projekt bol oficiálne ukončený k 30.09.2023 a kontinuálne naň nadväzuje projekt Šanca na návrat 2, implementovaný od 1.10.2023 s predpokladaným dátumom ukončenia v júni 2029. V rámci neho sa plánuje rozšírenie budovania výstupných oddielov spolu s inštaláciou kioskov na ďalšie ústavy.

Koncepcia väzenstva SR na roky 2023-2030 v sekcii Koncepčné ciele a úlohy v rámci podkapitoly Zlepšenie materiálnych podmienok VV a VT pre väznené osoby v oblasti Internetu stanovuje dve krátkodobé úlohy:

1) Spracovať návrh novely zákona o výkone väzby a zákona o výkone trestu, ktorou sa umožní regulovaný prístup väznených osôb na internet. *Stav plnenia: riešené čiastočne len vo vzťahu k obvineným - zákon o výkone väzby v aktuálnom legislatívnom procese.*
2) Inštalovať v každom ústave zariadenia (kiosky alebo tablety) umožňujúce väzneným osobám regulovaný prístup na internet, podávanie žiadostí elektronickým spôsobom a prístup k ďalším elektronickým službám a informáciám (jedno zariadenie priemerne najviac na 30 väznených osôb s prislúchajúcim softvérovým zabezpečením). *Stav plnenia: čiastočne rozpracované*

V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva (prípad *Kalda v. Estónsko*) sa rovnako vo všetkých ústavoch má umožniť prístup väznených osôb k oficiálnym internetovým stránkam štátnych orgánov, stránkam, ktoré obsahujú právne informácie, resp. informácie s edukatívnym obsahom. Práve poskytovanie bezpečného internetu je jednou z čiastkových úloh národného projektu Šanca na návrat 2, v rámci ktorého v súčasnosti prebieha testovacia fáza spôsobilosti vybraných webových stránok s edukatívnym obsahom na sprístupnenie odsúdeným. Pri výskume možných rizík využitia internetu odsúdenými boli identifikované viaceré **riziká**, ktoré majú byť v rámci testovacej fázy eliminované:

- **Zdieľanie prihlasovacích údajov medzi odsúdenými** – pre elimináciu tohto rizika je možné využiť viaceré prístupy – *dvojfaktorové prihlásenie* do kiosku pomocou identifikačnej karty klienta a následnom zadaní PIN kódu. Ďalším bezpečnostným opatrením, ktoré znižuje riziko zneužitia, je *senzor vzdialenosti*, ktorý po vzdialení sa klienta od kiosku (v prípade, že sa klient zabudne manuálne odhlásiť), prepne na pozadí časovač a systém klienta automaticky odhlási. Možnosť zdieľania prihlasovacích údajov medzi väzňami (odovzdanie karty a odhalenie osobného PIN kódu) nie je možné v pripravovanom systéme eliminovať (napr. implementáciou prvkov biometrickej verifikácie – technologicky náročnejšie riešenie vyžadujúce ochranu citlivých údajov). Riziko je však možné znížiť spomínaným dvojfaktorovým prihlasovaním, automatickým odhlasovaním, inštalovaním kioskov do jednotiek, ktoré sú väčšinou monitorované kamerovým systémom (kamera by mala zachytiť prichádzajúcu osobu) a logovaním činnosti.[17]
- **Prístup k zakázanému obsahu** – možnosť eliminácie prostredníctvom firewall-u alebo obdobného bezpečnostného zariadenia / softvéru, ktorý

[17] Informácie zo systému *Knowledge management system (KMS)* za Slovenskú republiku.

kontroluje a filtruje sieťovú komunikáciu medzi počítačom alebo sieťou a internetom; momentálne prebieha testovacia fáza zameraná na identifikáciu možností presmerovania používateľa na externú webovú lokalitu za účelom blokovania nedovoleného obsahu.

- **Nežiaduca komunikácia** – potreba zamedzenia prístupu na lokality, ktoré umožňujú komunikáciu s externým prostredím (e-mailové služby, chatboty, sociálne siete, komunikačné formuláre a pod.), ako aj medzi odsúdenými navzájom, ktorej riešením je podobne využitie firewall-u a obdobných zariadení/softvéru.
- **Vniknutie do nastavení kiosku / Cisco webex boardu** – zamedzenie možnosti komunikácie medzi odsúdenými napr. vyvolaním konferenčného hovoru medzi jednotlivými zariadeniami inštalovanými v ústavoch, zamedzenie možnosti vniknutia do nastavení napr. za účelom vykonania zmien v povoleniach na prístup k webovým lokalitám a pod.

Aj po eliminácii identifikovaných rizík nie je možné úplne zamedziť prístup odsúdených k internetu napr. v prípade udelenia mimoriadneho voľna na opustenie ústavu ako disciplinárnej odmeny podľa § 50 ods. 3 písm. f), ods. 4 zákona č.475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Do budúcna sa plánuje prostredníctvom kioskov inštalovaných v otvorených oddeleniach, alebo tabletov (vydávaných odsúdeným v prísnejšom režime na celách na väčšinu dňa) umožniť odsúdeným:

- adresovať požiadavky personálu ústavu formou štruktúrovaných elektronických formulárov a sledovať priebeh ich vybavovania,
- dostávať elektronické personalizované informácie o priebehu výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody,
- pristupovať na vybrané webové stránky (stránky s právnymi predpismi, webové stránky vybraných orgánov verejnej moci a súdov),
- sledovať dostupné údaje, ktoré sú o nich evidované v informačnom systéme ZVJS a ktoré priamo ovplyvňujú ich potreby (program zaobchádzania, zaznamenané disciplinárne tresty, disciplinárne odmeny, dátumy prepustenia, stav finančného účtu a pod.),
- prístup k elektronickej nástenke s aktualizovanými dokumentmi ovplyvňujúcimi režim činnosti vo väzenskom zariadení (domáci poriadok, časový harmonogram dňa, ponukové hárky pre voľnočasové aktivity, jedálny lístok a podobne).[18]

Za účelom zlepšovanie digitálnych zručností majú navyše odsúdení umiestnení vo výstupnom oddiele prostredníctvom kiosku prístup k **aplikácii HOLUP**, vytvorenej v rámci národného projektu Šanca na návrat. Ide o intranetovú stránku obsahujúcu

[18] Informácie zo systému *Knowledge management system* (KMS) za Slovenskú republiku.

základné informačno-poradenské služby poskytované prepúšťaným odsúdeným. Aplikácia HOLUP bola primárne vyvíjaná ako digitálny nástroj na podporu cieľov projektu, konkrétne získanie, obnovu a posilnenie základných predpokladov, kompetencií a zručností potrebných na opätovné sociálne začlenenie ľudí po výkone trestu, z čoho vyplynuli hlavné úlohy aplikácie, a to: naučiť odsúdených používať súčasné informačné technológie, motivovať a podporiť ich pri resocializácií, sprostredkovať im aktuálne informácie z vybraných oblastí a sekundárne odbremeniť personál ZVJS od niektorých častí agendy, ktoré je možné nahradiť elektronickými nástrojmi. Oblasti podpory odsúdených v rámci aplikácie HOLUP sú pomoc pri získavaní práce po prepustení z VTOS, pomoc s ubytovaním, pomoc s vybavovaním dokladov, písaním životopisu a pod.[19] Aplikácia HOLUP má zároveň mobilnú verziu verejne prístupnú a stiahnuteľnú na zariadenia Android aj Apple.

Obrázky č.5 a 6
QR kód na stiahnutie mobilnej aplikácie HOLUP pre zariadenia Android a Apple

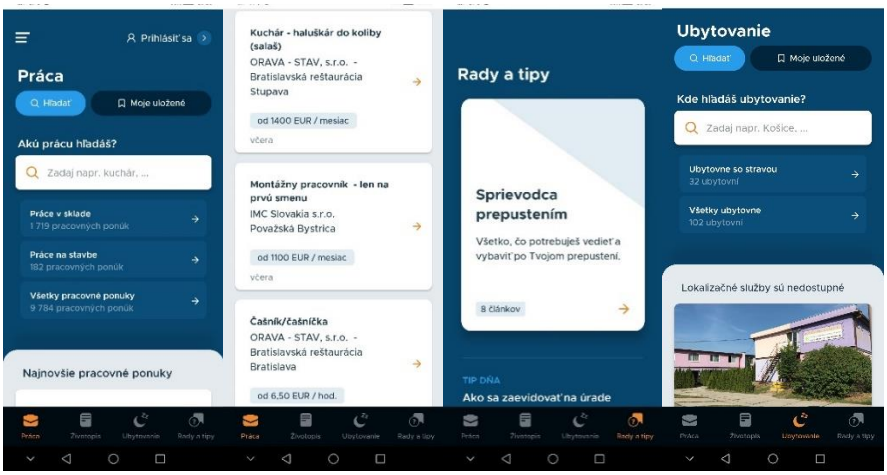

Obrázok č. 4
Mobilná aplikácia HOLUP

[19] Viac informácií o aplikácii HOLUP a digitálnych nástrojoch je dostupných v rámci Výstupnej analýzy NP ŠNN, s. 79-82. Dostupné na internete: <https://sancananavrat.sk/analyticke-dokumenty/>,

Bezpečný internet a digitálne technológie vo VTOS – zahraničie

V poslednej časti príspevku sme sa zamerali na zisťovanie úrovne využitia bezpečného internetu a sociálnych sietí vo vybraných štátoch Európskej únie, resp. Európskeho hospodárskeho priestoru. Prístup odsúdených na internet počas VTOS nie je jednotne regulovaný a závisí od národných predpisov jednotlivých krajín. V niektorých štátoch je obmedzený na vzdelávacie a rekvalifikačné účely, pričom sa kladie dôraz na resocializáciu väzňov a ich prípravu na návrat do spoločnosti. Výskum je limitovaný obmedzenosťou verejne prístupných údajov. Údaje boli čerpané zo systému „*Knowledge management system*" (ďalej len „*KMS*") v rámci prieskumov z rokov 2016-2020.[20] KMS je platforma vytvorená mimovládnou organizáciou European Organisation of Prison and Correctional Services (EuroPris). Funguje ako služba „otázok a odpovedí" medzi väzenskými správami v oblasti správy väzníc a zaobchádzania s odsúdenými.

Výskum bol zameraný na dva tematické okruhy:

1) Prístup odsúdených na internet
2) Využitie sociálnych sietí a e-mailovej pošty

Ad 1) Prístup odsúdených na internet

- **Belgicko:** niektoré belgické väznice umožňujú obmedzený prístup na internet prostredníctvom služieb poskytovaných belgickou väzenskou službou (knižnica, PrisonCloud). Tá odsúdeným umožňuje bezpečne prehliadať schválené stránky (whitelisting, využitie extra firewall) a zúčastňovať sa vzdelávacích aktivít. Odsúdený má prístup len na tie webové stránky, ktoré sú povolené generálnym riaditeľom alebo regionálnym riaditeľom belgickej väzenskej služby. Ak odsúdený používa internet bez povolenia či nepovoleným spôsobom, riaditeľ väznice mu môže zakázať prístup na internet.
- **Česká republika:** projekt „Internet do věznic" – zavedený prísne monitorovaný prístup na niektoré schválené stránky.
- **Holandsko:** regulovaný prístup na internet (whitelisting).
- **Írsko:** prístup na internet iba na žiadosť, ktorá musí byť schválená (blokovaný zakázaný obsah stránok).
- **Nórsko:** obmedzený prístup len pre odsúdených, ktorí navštevujú školu počas VTOS na vzdelávacie účely (digitálny nástroj na podporu rehabilitácie).
- **Španielsko:** prístup na počítač, bez prístupu na internet *(pozn. tento údaj z KMS sa medzičasom zmenil a podľa aktualizovaných údajov je možné v obmedzenej miere využívať internet v kontrolovanom prostredí na vzdelávacie účely).*

[20] Bližšie pozri: <https://www.europris.org/about/>.

- **Švédsko:** pôvodne podľa výsledkov KMS bez prístupu na internet. Podľa aktualizovaných údajov však odsúdeným bolo umožnené využívať obmedzený prístup na internet pri online vzdelávacích kurzov v rámci vyššieho vzdelávania.
- **Škótsko:** prístup iba ku kontrolovaným učebným materiálom cez vzdelávacie centrum.

Z výskumu vyplýva, že osem (8) z osem (8) skúmaných subjektov povoľuje vysoko obmedzený prístup k internetu, spravidla v podobe tzv. whitelistingu (prístup iba na špecifické a povolené webové stránky alebo internetové služby) so súčasným blokovaním zakázaného obsahu. Zároveň je prístup na internet limitovaný na webové stránky zamerané na vzdelávacie účely a odbornú prípravu na zamestnanie.[21]

Ad 2) Využitie sociálnych sietí a e-mailovej pošty

- **Maďarsko:** zakázané – držba a používanie zariadenia s prístupom na sociálne siete je zakázané (disciplinárne previnenie).
- **Belgicko:** zakázané – odsúdení nemajú v belgických väzniciach povolený prístup a používanie sociálnych médií.
- **Česká republika:** zakázané – Odsúdení nemajú prístup k e-mailom ani sociálnym sieťam.
- **Fínsko:** zakázané (disciplinárne previnenie).
- **Holandsko:** (disciplinárne previnenie), pri povolenej návšteve domova sa prístup na sociálne siete neobmedzuje – ak sa však zistí neprijateľné správanie, po ich návrate sa prijmú primerané opatrenia.
- **Nórsko:** zakázané (disciplinárne previnenie).
- **Švédsko:** zakázané.

Z výskumu vyplýva, že žiaden (0) zo siedmych (7) skúmaných subjektov nepovoľuje v rámci povoleného alebo nepovoleného prístupu na internet využívanie sociálnych sietí a e-mailovej služby.

Záver

Na základe vykonanej analýzy môžeme konštatovať, že právo na prístup k internetu ako základné právo neexistuje. Internet je však na pôde ESĽP, ako aj medzinárodných organizácií ako OSN a EÚ uznávaný ako dôležitý nástroj pre napĺňanie iných práv, najmä práva na prístup k informáciám, práva na vzdelanie či práva na slobodu prejavu. Obmedzenie prístupu k internetu, najmä ak je online

[21] Bližšie pozri: PULIDO, Manuel Lázaro: Challenges to the Educational "Digital Divide" in Spanish Prisons. In: European Journal on Criminal Policy and Research, 2023, 29(2), 263–281. Dostupné na internete: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10610-021-09493-4>. [cit. 03.09.2024].

platforma jedinou možnosťou na získania vzdelania/informácií v určitej oblasti, resp. určitého typu, môže byť považované za porušenie niektorého z vyššie uvedených práv, čo je relevantné najmä vo vzťahu k odsúdeným, ktorých prezenčná a osobná účasť na vzdelávaní je bezpochyby obmedzená v dôsledku výkonu trestu odňatia slobody. V zmysle garancie základných práv a slobôd, ako jedného z pilierov právneho štátu, považujeme za nanajvýš vhodné vyvažovať tieto obmedzenia poskytnutím možnosti prísne regulovaného prístupu k vybranému obsahu na internete odsúdeným, čím sa prispeje k zmenšeniu digitálnej priepasti medzi odsúdenými a „vonkajšou" populáciou a zlepšeniu ich reintegračnej prognózy po prepustení z VTOS. Na to je potrebné identifikovať riziká spojené s obmedzeným sprístupnením internetu odsúdeným, ako je napríklad možnosť nepovolenej komunikácie medzi odsúdenými navzájom a s vonkajším svetom, získanie prístupu k nedovolenému obsahu, manipulácia s nastaveniami zariadení (kioskov, tabletov, počítačov a pod.) a následne zabezpečiť adekvátnu ochranu spoločnosti – tzv. bezpečný internet. Máme za to, že v súčasnosti sú k dispozícii softvérové riešenia a technické zariadenia spôsobilé eliminovať identifikované riziká, čo je zrejmé aj z vykonanej analýzy prístupu k internetu v zahraničných väzenských službách, kde všetky skúmané štáty umožňujú odsúdeným za určitých podmienok regulovaný prístup k internetu, najmä na vzdelávacie, právne a informačné účely. Zavedenie podobného modelu prístupu na internet na vzdelávacie účely je v štádiu riešenia aj v podmienkach Slovenskej republiky v rámci ZVJS, pričom momentálne sa nachádza v testovacej fáze. Nad rámec štandardov bezpečného prístupu na internet v sledovaných krajinách je v rámci väzenského prostredia v podmienkach Slovenskej republiky dostupná aplikácia Holup, ktorá zároveň pomáha odsúdeným v procese prípravy na život po prepustení z VTOS.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

1. GERLOCH, Aleš: Teorie práva. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2007. 219 s. ISBN 978 -80 – 7380 – 023 – 9.
2. GREGUŠOVÁ, Daniela a kol.: Právo informačných a komunikačných technológií. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2005. 186 s.
3. PRUSÁK, Jozef: Teória práva. 2. vyd. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001. 308 s. ISBN 80 – 7160 – 146 – 2.

Príspevky v neperiodických publikáciách (príspevky, kapitoly)

1. HOWELL, C. – WEST, D. M.: The internet as a human right. Brookings.edu [online]. 2016. Dostupné na internete: <https://www.brookings.edu/blog/techtank/2016/11/07/the-internet-as-a-human-right/>.

2. HEICK,T.: UN: *Internet Access Is Now A Basic Human Right.* Teach Thought [online]. 2016 Dostupné na internete: <https://www.teachthought.com/technology/un-internet-access-now-basic-human-right/>.

Články v periodickej tlači (časopisecké články)

1. PULIDO, Manuel Lázaro: Challenges to the Educational "Digital Divide" in Spanish Prisons. In: European Journal on Criminal Policy and Research, 2023, 29(2), 263–281. Dostupné na internete: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10610-021-09493-4>. [cit. 03.09.2024].

Právne predpisy, dohovory, správy, dokumenty:

1. Rezolúcia Podpora, ochrana a využívanie ľudských práv na internete, dokument OSN, A/HRC/32/L.20 z 27. júna 2016.
2. United Nations, General Assembly, Human Rights Council. A/HRC/35/22: Report of the Special Rapporteur on the promotion and Protection of the right to freedom of opinionand expression [online]. 23. 06. 2017. Dostupné na internete: <https://www.ohchr.org/en/issues/freedomopinion/pages/sr2017reporttohrc.aspx>.
3. Statement by President von der Leyen at the roundtable 'Internet, a new human right' afterthe intervention by Simona Levi. European Commission [online]. 2020 Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_2001>. [cit. 03.09.2024].
4. Všeobecná deklarácia ľudských práv.
5. Nariadenie (EÚ) 2015/2120, ktorým sa ustanovujú opatrenia týkajúce sa prístupu k otvorenému internetu.
6. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami a o zmene smernice 2000/31/ES (akt o digitálnych službách).
7. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/1925 zo 14. septembra 2022 o súťaženeschopných a spravodlivých trhoch digitálneho sektora a o zmene smerníc (EÚ) 2019/1937 a (EÚ) 2020/1828 (akt o digitálnych trhoch).
8. Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
9. Zákon č.475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
10. Koncepcia väzenstva SR na roky 2023-2030.
11. Výstupná analýza NP ŠNN. Dostupné na internete: <https://sancananavrat.sk/analyticke-dokumenty/>.

Súdne rozhodnutia:

1. Rozhodnutie ESĽP *Kalda v. Estónsko* zo dňa 19. januára 2016.

2. Rozhodnutie ESĽP *Jankovskis v. Litva* zo dňa 17. januára 2017.
3. Rozhodnutie ESĽP *Delfi AS v. Estónsko* zo dňa 16. júna 2016.

Internetové zdroje:

1. https://slovnik.aktuality.sk/pravopis/kratky-slovnik/.
2. https://www.webhouse.sk/sk/ip-adresa/.
3. https://communitytechnetwork.org/blog/bridging-the-digital-divide-navigating-the-challenges-of-digital-access-for-incarcerated-and-formerly-incarcerated-individuals/.
4. https://www.europris.org/epis/kms/.

Kontaktné údaje

JUDr. Jakub Ľorko, PhD.
jakub.lorko@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Mgr. Lucia Vasilik, PhD.
lucia.vasilik@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

NÁSTROJE EURÓPSKEJ ÚNIE NA OCHRANU A PODPORU PRÁVNEHO ŠTÁTU

THE EUROPEAN UNION TOOLS FOR THE PROTECTION AND SUPPORT OF THE RULE OF LAW

Tomáš Strémy[1], Lilla Hegyi Ozoráková[2]

Abstrakt: Ochrana a podpora právneho štátu je nevyhnutná nielen pre členské štáty ale aj pre fungovanie samotnej EÚ, predovšetkým pre uplatnenie práva EÚ a ochranu základných práv a slobôd. V článku poukazujeme na súbor nástrojov Európskej únie na ochranu a podporu právneho štátu, ktoré predstavujú jednak preventívne a podporné nástroje, ako aj nástroje s cieľom reagovať na závažné ohrozenie alebo porušenie základných hodnôt. Cieľom týchto nástrojov je sledovať a monitorovať dodržiavanie právneho štátu vo všeobecnosti ako aj podrobnejšie sledovať fungovanie justičných systémov vo všetkých členských štátoch EÚ.

Kľúčové slová: právny štát, súbor nástrojov EÚ na ochranu a podporu právneho štátu, európsky mechanizmus právneho štátu

Abstract: Protecting and promoting the rule of law is essential not only for Member States but also for the functioning of the EU itself, in particular for the application of EU law and the protection of fundamental rights and freedoms. This article presents and analyzes a set of European Union tools for the protection and promotion of the rule of law, which represent, on the one side, preventive and supportive tools, as well as responsive tools on the other, to respond to serious threats to or violations of fundamental values. The main aim of these instruments is to monitor and evaluate the state of the rule of law in general as well as in particular, also the functioning of the justice systems in all EU Member States.

Key words: rule of law, the EU rule of law toolbox, European rule of law mechanism

[1] Tento príspevok vznikol s podporou projektu VEGA č. 1/0722/24 „Princípy právneho štátu v trestnom práve".

[2] Tento príspevok vznikol s podporou projektu VEGA č. 1/0329/22 „Právny štát ako hodnota chránená v európskom nadnárodnom priestore".

Úvod

Ako vyplýva zo zakladajúcich dokumentov, predovšetkým z čl. 2[3] Zmluvy o Európskej únii[4], právny štát patrí medzi hlavné piliere a základné hodnoty na ktorej je EÚ založená. Ochrana a podpora právneho štátu je nevyhnutná pre samotné fungovanie EÚ, pretože má zásadný význam nielen pre uplatňovanie práva EÚ, ale predovšetkým aj pre ochranu základných práv a slobôd jednotlivcov, pričom je základnou zárukou dobrého fungovania demokracií. Sú to predovšetkým efektívne a nezávislé justičné systémy, ktoré zohrávajú mimoriadne dôležitú úlohu pri dodržiavaní základných práv a slobôd, čo napokon prispieva k ochrane a podpore právneho štátu. Samotná EÚ je založená na spoločnej zodpovednosti za dodržiavanie a uplatňovanie práva EÚ, čo je spoločnou úlohou Súdneho dvora EÚ a vnútroštátnych súdov jednotlivých členských krajín. Ako už bolo opakovane podčiarknuté rozhodovacou praxou Súdneho dvora EÚ, existencia účinnej vnútroštátnej justičnej ochrany prostredníctvom nezávislých súdov tvorí neoddeliteľnú súčasť existencie právneho štátu.[5]

EÚ a na to príslušné orgány preto dôsledne sledujú a monitorujú dodržiavanie právneho štátu vo všeobecnosti a podrobnejšie sledujú aj fungovanie justičných systémov vo všetkých členských štátoch EÚ. Práve s týmto úmyslom vytvorila EÚ súbor niekoľkých nástrojov zameraných na zabezpečenie ochrany a podpory právneho štátu, ktoré majú za cieľ monitorovať a hodnotiť stav právneho štátu v jednotlivých oblastiach.

Keďže sa výzvy a nedostatky v oblasti ochrany a podpory právneho štátu líšia, aj nástroje ktoré má EÚ k dispozícii sú prispôsobené konkrétnym situáciám s cieľom čo najlepšie nastaviť opatrenia pre jednotlivé členské štáty. Súbor nástrojov EÚ v oblasti podpory a ochrany právneho štátu pozostáva predovšetkým z prevenčných a podporných nástrojov, ale zahŕňa aj nástroje, ktoré umožňujú EÚ a jej relevantným orgánom reagovať na ohrozenie zásady, či až závažné porušenie zásady právneho štátu a základných hodnôt uvedených v čl. 2 ZEÚ.

Súbor nástrojov Európskej únie na ochranu a podporu právneho štátu

Súbor nástrojov EÚ na ochranu a podporu právneho štátu, ktoré predstavujú prevenčné a podporné nástroje tvorí predovšetkým:

---

[3] Podľa znenia čl. 2, *„Únia je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi ženami a mužmi.*"

[4] Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 26. októbra 2012 vo veci C 326/13 , *Peek & Cloppenburg/OHMI - Peek & Cloppenburg*, Ú. v. EÚ C 326/13 , s. 13-390.

[5] Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 27. februára 2018 (veľká komora) vo veci C-64/16, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses/Tribunal de Contas*, ECLI:EU:C:2018:117, ďalej pozri aj Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 28. marca 2017 vo veci C-72/15, *Rosneft*, ECLI:EU:C:2017:236, bod 73.

- **porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície,**
- **európsky semester,**
- **európsky mechanizmus právneho štátu,**
- **mechanizmus spolupráce a overovania,**
- **podpora občianskej spoločnosti, sietí a projektov,**
- **štrukturálne reformy.**[6]

Tieto preventívne a podporné nástroje pomáhajú zistiť možné ohrozenie právneho štátu a slúžia predovšetkým ako varovné signály, ktoré pomáhajú určiť, či je potrebné prijať nápravné opatrenia. Ich cieľom je vyvíjať politický tlak na takzvaných „porušovateľov pravidiel" a riešiť vznikajúce nedostatky a problémy prostredníctvom dialógu s cieľom včasného zabránenia ďalšieho zhoršovania v oblasti ochrany a podpory právneho štátu v danom členskom štáte. V prípade, že preventívne opatrenia nie sú úspešné, a existuje závažné alebo pretrvávajúce porušenie zásady právneho štátu, môže EÚ prijať vhodné nápravné opatrenia.

Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície

Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície[7] predstavuje jeden z kľúčových preventívnych a podporných nástrojov EÚ v oblasti monitorovania vnútroštátnych justičných systémov. Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície predstavuje výročné správy, ktoré poskytujú porovnateľné údaje o nezávislosti, kvalite a efektívnosti vnútroštátnych justičných systémov.[8] Účelom porovnávacieho prehľadu je pomôcť štátom zvýšiť účinnosť ich vnútroštátnych justičných systémov poskytovaním objektívnych, spoľahlivých a porovnateľných údajov.[9] Tento nástroj ďalej slúži aj ako významný zdroj informácií nielen pre **výročnú správu o stave právneho štátu** vydávanou Európskou komisiou ale jeho výsledky slúžia aj pre **Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti** (z angl. *Recovery and Resilience Facility)* ako aj pre uplatňovanie **Nariadenia o všeobecnom režime podmienenosti na ochranu rozpočtu EÚ**. Zároveň, v rámci **európskeho semestra** zistenia porovnávacieho

[6] Európska komisia, 'Správa o právnom štáte 2020, september 2020,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rule_of_law_factsheet_toolbox_sk.pdf.

[7] Pre aktuálny porovnávací prehľad EÚ bližšie pozri, European Commission, 'The 2024 EU Justice Scoreboard, Communication from the Commission to the European Parliament, the council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, (COM(2024) 950),' dostupné v anglickom jazyku na: https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf.

[8] *Tamtiež*.

[9] Bližšie pozri, 'Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície,' dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_sk.

prehľadu EÚ v oblasti justície tvoria základ pre odporúčania pre jednotlivé štáty na zlepšenie výkonnosti vnútroštátnych justičných systémov.

Európsky semester

Európsky semester predstavuje každoročný cyklus a poskytuje rámec pre koordináciu hospodárskych a fiškálnych politík v rámci EÚ.[10] Európsky semester umožňuje členským štátom EÚ diskutovať o svojich hospodárskych a rozpočtových plánoch a zároveň monitorovať pokrok v konkrétnych obdobiach. Výsledkom sú individuálne odporúčania členským štátom, ktoré sa týkajú najmä makroekonomických a štrukturálnych otázok, ale aj oblastí, ako sú napríklad justičné systémy, či boj proti korupcii. Cieľom európskeho semestra je predovšetkým podporiť hospodársky rast, ako aj zabezpečiť zdravé verejné financie a zároveň predchádzať nadmerným makroekonomickým nerovnováham v EÚ.[11] V súvislosti s reformami justičných systémov využíva európsky semester dva nástroje, a to už zmienený komparatívny nástroj, **porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície**, ako aj **posúdenie jednotlivých štátov v individuálnych správach o štátoch**, v ktorých sa uvádzajú súvislosti a zohľadňujú sa niektoré individuálne charakteristiky právneho systému dotknutého členského štátu. Pomocou týchto dvoch nástrojov a ich kombinovaného výsledku môže Európska komisia vyhodnotiť, či je potrebné navrhnúť Rade prijať individuálne odporúčania pre jednotlivé štáty na zlepšenie vnútroštátnych justičných systémov.[12]

Európsky mechanizmus právneho štátu

Európsky mechanizmus právneho štátu je taktiež jeden z prevenčných a podporných nástrojov v rámci súboru nástrojov v oblasti ochrany a podpory právneho štátu. V rámci európskeho mechanizmu prebieha medziinštitucionálna spolupráca ktorá sa zakladá na dialógu o právnom štáte vedenom medzi Komisiou, Radou a Európskym parlamentom spolu s členskými štátmi a ďalšími zainteresovanými stranami na vnútroštátnej úrovni.[13] Je to ročný cyklus, ktorého základ tvorí výročná správa o právnom štáte, ktorá vychádza z celej škály zdrojov vrátane porovnávacieho prehľadu EÚ v oblasti justície. Správa o právnom štáte má za

---

[10] Európska komisia, Európsky semester, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_sk.

[11] Európska komisia, 'Správa o právnom štáte 2020, september 2020,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rule_of_law_factsheet_toolbox_sk.pdf.

[12] Európska Komisia, Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskej centrálnej banke, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2018, COM(2018) 364 final, Brusel, 28. mája 2018 (ďalej len ako „Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2018"), s. 7.

[13] Európska komisia, 'Mechaniymus právneho štátu', dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/annual-rule-law-cycle_sk.

cieľ systematicky monitorovať a objektívne hodnotiť významné trendy a zmeny v oblasti právneho štátu v jednotlivých členských štátoch. Samotná správa sa zameriava na štyri základné piliere, a to fungovanie justičných systémov, protikorupčný rámec, sloboda a pluralita médií a systém inštitucionálnych bŕzd a protiváh.[14]

Európska komisia zaviedla tento európsky mechanizmus právneho štátu na prehĺbenie systematického monitorovania situácie v členských štátoch.[15] Cieľom európskeho mechanizmu právneho štátu je podpora právneho štátu vo všetkých členských štátoch a predchádzanie vzniku alebo prehlbovania nedostatkov v oblasti právneho štátu v jednotlivých členských štátoch, ako aj účinne reagovať na úrovni EÚ na závažné a pretrvávajúce problémy v oblasti ochrany a podpory právneho štátu.[16]

Mechanizmus spolupráce a overovania

Ďalším špecifickým preventívnym a podporným nástrojom Európskej komisie je **Mechanizmus spolupráce a overovania** zameraný na dva konkrétne štáty, a to Bulharsko a Rumunsko. Mechanizmus spolupráce a overovania predstavuje najmä pravidelné monitorovanie, hodnotenie a podporu pokroku v Bulharsku a v Rumunsku vo vymedzených oblastiach týkajúcich sa najmä reformy súdnictva, korupcie či boja proti organizovanej činnosti.[17] V rámci tohto mechanizmu uverejňuje Európska komisia správy za každú z týchto dvoch štátov, v ktorých pravidelne hodnotí pokrok a poskytuje ďalšie odporúčania.

Podpora občianskej spoločnosti, sietí a projektov a podpora pre štrukturálne reformy

Ďalšími **preventívnymi a podpornými nástrojmi** sú aj predtým zmienené **podpora občianskej spoločnosti, sietí a projektov,** ako aj **podpora pre štrukturálne reformy**. Tieto nástroje sa zakladajú predovšetkým na finančnej podpore z fondov EÚ s cieľom poskytnúť pomoc a stimuláciu členských štátov pri uskutočňovaní reforiem a prípadne na urýchlenie vykonávania priorít EÚ. V rámci oblasti **podpory občianskej spoločnosti, sietí a projektov** sa využívajú najmä finančné nástroje EÚ, ako aj jej komunikačné kampane a propagačné činnosti vrátane podpory justičných

[14] Európska komisia, 'Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, Správa o právnom štáte 2024, Situácia v oblasti právneho štítu v Európskej únii', COM(2024) 800 final/2, Brusel, 24. júla 2024.

[15] Európska komisia, Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskej centrálnej banke, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2020, COM(2020) 306 final, Brusel, 10. júla 2020 (ďalej len ako „Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2020"), s. 2.

[16] Európska komisia, 'Pomoc Bulharsku a Rumunsku v rámci mechanizmu na zaistenie spolupráce a overovania,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm_sk.

[17] Európska komisia, 'Správa o právnom štáte 2020', september 2020, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rule_of_law_factsheet_toolbox_sk.pdf.

sietí a plurality a slobody médií.[18] V rámci **štrukturálnych reforiem** zase poskytuje Generálne riaditeľstvo pre podporu štrukturálnych reforiem (GR REFORM) technickú a finančnú podporu pre členské štáty na vykonávanie štrukturálnych reforiem.[19]

Súbor nástrojov EÚ pre presadzovanie práva pre prípady závažných ohrození či porušení právneho štátu

Súbor nástrojov EÚ na podporu a ochranu právneho štátu zahŕňa aj nástroje, ktorými EÚ už reaguje na nesplnenie povinností či prípadné závažné porušenia v prípade, že prevenčné a podporné nástroje už nestačia. Sem patrí predovšetkým:

- **nesplnenie povinností,**
- **rámec na podporu právneho štátu,**
- **konania podľa čl. 7 ZEÚ,**
- **režim podmienenosti na ochranu rozpočtu EÚ**.[20]

Nesplnenie povinností

V prípade **nesplnenia povinností** môže podľa zmlúv EÚ Európska komisia podniknúť právne kroky (konanie o porušení) voči tomu členskému štátu, ktorý neimplementuje právo EÚ. V takom prípade môže Európska komisia predložiť danú vec Súdnemu dvoru EÚ, ktorý môže následne konať a v niektorých odôvodnených prípadoch uložiť aj finančné sankcie.[21] V zmysle čl. 258 ZFEÚ samotné konania vo veci porušenia môže iniciovať Európska komisia, ak členský štát neoznámi opatrenia, ktorými sa v plnej miere transponujú ustanovenia smerníc do vnútroštátneho právneho poriadku, alebo sa nenapraví údajné porušenie práva EÚ. V zmysle čl. 260 ZFEÚ je členský štát povinný urobiť potrebné opatrenia, aby vyhovel rozsudku Súdneho dvora EÚ, ak zistí, že členský štát nesplnil povinnosť, ktorá jej vyplýva zo zmlúv. Po rozsudku Súdneho dvora EÚ, a v prípade nenapravenia vzniknutej situácie, sa Európska komisia v zmysle čl. 260 ods. 2 môže obrátiť s predmetnou vecou opäť na Súdny dvor EÚ. V prípade, ak Komisia predloží vec Súdnemu dvoru EÚ opakovane, navrhne aj uloženie peňažnej sankcie. Ak Súdny dvor EÚ zistí, že členský štát nenapravil vzniknutú situáciu, môže uložiť paušálnu pokutu alebo penále. Zároveň v súvislosti s monitorovaním splnenia povinností členských štátov pri uplatňovaní práva EÚ

[18] *Tamtiež.*

[19] Európska komisia, 'Podpora štrukturálnych reforiem,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/departments/structural-reform-support_sk.

[20] Európska komisia, 'Správa o právnom štáte 2020', september 2020, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rule_of_law_factsheet_toolbox_sk.pdf.

[21] Európska komisia, 'Konanie o porušení povinnosti', dostupné na: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/applying-eu-law/infringement-procedure_sk.

predkladá Európska únia každoročne svoju **Výročnú správu o monitorovaní uplatňovania práva EÚ**.[22] .

Rámec na podporu právneho štátu

Rámec na podporu právneho štátu predstavuje ďalší nástroj zo súboru nástrojov EÚ v oblasti podpory a ochrany právneho štátu. Je charakterizovaný ako nástroj včasného varovania, ktorý bol prijatý Európskou komisiou ešte v 2014.[23] Rámec na podporu právneho štátu umožňuje Európskej komisii v prípade krízy začať dialóg s členským štátom, ktorý má za cieľ riešiť systémové ohrozenie právneho štátu a zabrániť tak eskalácii tohto ohrozenia.[24] Dôležitosť a úlohu tohto rámca právneho štátu zdôraznil aj Súdny dvor EÚ vo svojom rozhodnutí v prípade *Komisia/Poľsko* ešte v decembri 2018.[25] Tento rámec právneho štátu má za cieľ zaviesť postupný a štruktúrovaný dialóg s členským štátom, v rámci ktorého sa predkladajú stanoviská a odporúčania Komisie. Primárnym cieľom rámca je predísť vzniku systémového ohrozenia právneho štátu, ktoré by už vyžadovalo postup podľa článku 7 ZEÚ.[26] Ak sa však nenájde žiadne riešenie v súvislosti s rámcom na podporu právneho štátu, čl. 7 ZEÚ je poslednou možnosťou, ako adresovať a vyriešiť krízu spojenú s ohrozením právneho štátu a zaistiť tak, aby členské štáty dodržiavali základné hodnoty EÚ.

Konanie podľa čl. 7 ZEÚ

Čl. 7 ZEÚ teda predstavuje špeciálny mechanizmus, upravený v zakladajúcich zmluvách, s možnosťou uloženia aj sankcií v prípade, že členský štát nerešpektuje základné hodnoty ustanovené v čl. 2 ZEÚ vrátane ochrany a podpory právneho štátu.[27] Konania podľa čl. 7 ZEÚ sú teda jeden z najsilnejších nástrojov EÚ na ochranu zásad právneho štátu. Čl. 7 teda slúži na riešenie závažných porušení zásady právneho štátu s možnými sankciami.[28] Podľa čl. 7 ods. 1 ZEÚ môže Rada na základe odôvodneného návrhu jednej tretiny členských štátov, Európskeho parlamentu alebo Európskej komisie štvorpätinovou väčšinou svojich členov po získaní súhlasu Európskeho parlamentu prijať rozhodnutie, že existuje „jasné riziko vážneho

[22] Európska komisia, 'Správa Komisie, Monitorovanie uplatňovania práva Európskej únie – Výročná správa za rok 2023', COM (2024) 358, dostupné na: https://commission.europa.eu/publications/2023-annual-report-monitoring-application-eu-law_en.

[23] Európska komisia, 'Rámec právneho štátu,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-framework_sk.

[24] Európska komisia, 'Správa o právnom štáte 2020', september 2020, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rule_of_law_factsheet_toolbox_sk.pdf

[25] Uznesenie Súdneho dvora EÚ zo 17. decembra 2018 (veľká komora) vo veci C-619/18, *Európska komisia proti Poľskej republike*, ECLI:EU:C:2019:575.

[26] Porovnávací prehľad EÚ z oblasti justície za rok 2019, s. 11.

[27] Európska komisia, 'Rámec právneho štátu,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-framework_sk.

[28] Lysina, P.: Ochrana právneho štátu v podmienkach Európskej únie, Justičná revue, 2020, 72, č. 11, s. 10.

porušenia hodnôt uvedených v článku 2" ZEÚ. Čl. 7 ods. 1 ZEÚ teda slúži na aktivovanie preventívneho mechanizmu v prípade existencie jasného rizika vážneho porušenia hodnôt v čl. 2 ZEÚ. Zároveň čl. 7 ods. 2 ZEÚ stanovuje mechanizmus sankcií, ak už existuje „závažné alebo pretrvávajúce porušenie hodnôt uvedených v čl. 2" ZEÚ. Podľa čl. 7 ods. 2 ZEÚ môže Európska rada na návrh jednej tretiny členských štátov alebo na návrh Európskej komisie a po získaní súhlasu Európskeho parlamentu jednomyseľne rozhodnúť o existencii závažného alebo pretrvávajúceho porušenia hodnôt uvedených v čl. 2 ZEÚ niektorým členským štátom. V prípade prijatia rozhodnutia Európskou radou podľa čl. 7 ods. 2 ZEÚ nastupuje **sankčný mechanizmus.** Podľa čl. 7 ods. 3 ZEÚ môže Rada kvalifikovanou väčšinou rozhodnúť o pozastavení určitých konkrétnych práv pre členský štát, ktorého sa rozhodnutie týka, vrátane hlasovacieho práva na zasadnutiach Rady. V súčasnosti vedie Európska komisia konanie podľa čl. 7 ZEÚ voči jednému členskému štátu, a to voči Poľsku a zároveň Európsky parlament odhlasoval spustenie konania podľa čl. 7 ZEÚ voči Maďarsku.[29]

Režim podmienenosti na ochranu rozpočtu EÚ

V neposlednom rade najnovším nástrojom v rámci súboru nástrojov EÚ v oblasti podpory a ochrany právneho štátu **je režim podmienenosti na ochranu rozpočtu EÚ,** ktorý bol zavedený prijatím nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o ochrane rozpočtu Únie v prípade všeobecných nedostatkov v oblasti dodržiavania zásady právneho štátu v členských štátoch.[30] Tento nástroj má za cieľ chrániť rozpočet EÚ pred porušením zásad právneho štátu a preto prepája zásadu právneho štátu s použitím finančných prostriedkov EÚ, pretože umožňuje EÚ pozastaviť, znížiť alebo obmedziť prístup k finančným prostriedkom EÚ v prípade porušenia zásady právneho štátu.[31] Pri posúdení a identifikácii porušení sa zohľadňujú všetky relevantné informácie, napríklad rozhodnutia Súdneho dvora EÚ, správy Európskeho dvora audítorov či závery príslušných medzinárodných organizácií. V zmysle čl. 10 nariadenia o ochrane rozpočtu Únie v prípade všeobecných nedostatkov v oblasti dodržiavania zásady právneho štátu v členských štátoch, nariadenie nadobudlo účinnosť 1. januára 2021.

[29] Európsky parlament, 'Právny štát v Maďarsku: Parlament vyzval členské štáty, aby konali, tlačová správa,' 12. septembra 2018, dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/news/sk/press-room/20180906IPR12104/pravny-stat-v-madarsku-parlament-vyzval-clenske-staty-aby-konali.

[30] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euratom) 2020/2092 zo 16. decembra 2020 o všeobecnom režime podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie, Ú. v. EÚ L 433I, 22. decembra 2020, s. 1-10.

[31] Lysina, P.: Ochrana právneho štátu v podmienkach Európskej únie, Justičná revue, 2020, 72, č. 11, s. 24; Európska komisia, 'Všeobecný režim podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending/conditionality-regime_sk.

Záver

Podpora a ochrana právneho štátu je základnou zárukou dobrého fungovania demokracií, ochrany základných práv a slobôd jednotlivcov. Právny štát patrí medzi základné piliere činnosti EÚ ako aj spoločné hodnoty na ktorých je EÚ tvorená. Podpora a ochrana právneho štátu na jednej strane, ale aj pripravenosť na odhaľovanie výziev a riešenie vzniknutých nedostatkov je dôležitá nielen na vnútroštátnej úrovni ale aj na úrovni EÚ.

Cieľom súboru nástrojov EÚ na ochranu a podporu právneho štátu je podporovať oblasť právneho štátu a predchádzať tak vzniku alebo prehlbovaniu identifikovaných problémov v oblasti právneho štátu, ako aj účinne reagovať na úrovni EÚ na závažné a pretrvávajúce nedostatky v oblasti ochrany a podpory právneho štátu. Práve vytvorenie týchto nástrojov umožnilo EÚ lepšie a systematicky monitorovať vývoj v oblasti ochrany a podpory právneho štátu v jednotlivých štátoch, a prispieť tak k posilneniu vzájomnej dôvery ako aj lepšie čeliť riziku, ktoré pre jednotlivé štáty ale aj EÚ ako celok predstavuje nedostatočná ochrana a podpora právneho štátu.

Zoznam použitej literatúry

1. European Commission, Rule of Law Report 2020, dostupné v anglickom jazyku na: https://commission.europa.eu/document/download/0202c616-e7e6-4378-9961-512c56d246c5_en?filename=rule_of_law_mechanism_factsheet_en.pdf.
2. Európska Komisia, Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskej centrálnej banke, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2018, COM(2018) 364 final, Brusel, 28. mája 2018 (ďalej len ako „Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2018")
3. Európska komisia, 'Konanie o porušení povinnosti', dostupné na: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/applying-eu-law/infringement-procedure_sk.
4. Európska komisia, 'Mechaniymus právneho štátu', dostupné na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/annual-rule-law-cycle_sk
5. Európska komisia, 'Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, Správa o právnom štáte 2024, Situácia v oblasti právneho štítu v Európskej únii', COM(2024) 800 final/2, Brusel, 24. júla 2024.
6. Európska komisia, Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskej centrálnej banke, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2020,

COM(2020) 306 final, Brusel, 10. júla 2020 (ďalej len ako „Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2020")
7. Európska komisia, 'Podpora štrukturálnych reforiem,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/departments/structural-reform-support_sk.
8. Európska komisia, 'Správa o právnom štáte 2020, september 2020,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rule_of_law_factsheet_toolbox_sk.pdf.
9. Európska komisia, 'Správa Komisie, Monitorovanie uplatňovania práva Európskej únie – Výročná správa za rok 2023', COM (2024) 358, dostupné na: https://commission.europa.eu/publications/2023-annual-report-monitoring-application-eu-law_en.
10. Dori, A.: The EU Justice Scoreboard – Judicial Evaluation as a New Governance Tool, Max Plan Institute Luxembourg for International, European and Regulatory Procedural Law, Working Paper 2, 2015
11. Carrera et al.: The Triangular Relationship between Fundamental Rights, Democracy and the Rule of Law in the EU: Towards an EU Copenhagen Mechanism, CEPS Paperbacks, 20. novembra 2013
12. Lysina, P.: Ochrana právneho štátu v podmienkach Európskej únie, Justičná revue, 2020, 72, č. 11; Európska komisia, 'Všeobecný režim podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie,' dostupné na: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending/conditionality-regime_sk.
13. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euratom) 2020/2092 zo 16. decembra 2020 o všeobecnom režime podmienenosti na ochranu rozpočtu Únie, Ú. v. EÚ L 433I, 22. decembra 2020

Rozhodnutia súdneho dvora EÚ

1. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 26. októbra 2012 vo veci C 326/13 , *Peek & Cloppenburg/OHMI - Peek & Cloppenburg,* Ú. v. EÚ C 326/13
2. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 27. februára 2018 (veľká komora) vo veci C-64/16, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses/Tribunal de Contas*, ECLI:EU:C:2018:117
3. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 28. marca 2017 vo veci C-72/15, *Rosneft*, ECLI:EU:C:2017:236

Kontaktné údaje

prof. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.
tomas.stremy@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Mgr. Lilla Hegyi Ozoráková, B.A., LL.M.
lilla.ozorakova@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

VPLYV PRINCÍPOV PRÁVNEHO ŠTÁTU NA PRÁVNU ÚPRAVU TRESTNÝCH ČINOV DETSKEJ PORNOGRAFIE[1]

THE IMPACT OF THE RULE OF LAW PRINCIPLES ON THE LEGAL REGULATION OF CHILD PORNOGRAPHY CRIMES

Roland Hochmann[2]

Abstrakt: Trestné činy spojené s detskou pornografiou predstavujú závažný spoločenský problém, ktorý je umocnený rozvojom digitálnych technológií a šírením internetových platforiem. Tento článok skúma právne, technologické a etické aspekty tejto problematiky, pričom sa zameriava na vývoj legislatívy a štatistické ukazovatele v Slovenskej republike. Osobitná pozornosť je venovaná rizikám spojeným s využívaním deepfake technológií na generovanie pornografických materiálov, vrátane detskej pornografie, a ich dôsledkom na obete. Práca poukazuje na medzery v legislatíve, rastúce štatistické ukazovatele trestnej činnosti a nedostatky v ochrane digitálneho priestoru. Cieľom je poskytnúť komplexný pohľad na túto tému a zdôrazniť potrebu koordinovanej reakcie v oblasti legislatívy a vzdelávania verejnosti s cieľom efektívnejšie potláčať túto formu kriminality a chrániť obete. Cieľom článku je aj poskytnúť komplexný pohľad na interakciu medzi princípmi právneho štátu a legislatívnou úpravou v tejto citlivej oblasti.

Kľúčové slová: Právny štát, detská pornografia, ochrana obetí, deepfake.

Abstract: Crimes related to child pornography represent a significant societal issue, exacerbated by the development of digital technologies and the proliferation of internet platforms. This article examines the legal, technological, and ethical aspects of this issue, focusing on the evolution of legislation and statistical indicators in the Slovak Republic. Special attention is given to the risks associated with the use of deepfake technologies for generating pornographic materials, including child pornography, and their impact on victims. The study highlights legislative gaps, increasing crime statistics, and deficiencies in protecting the digital space. The aim is to provide

[1] Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-23-0645

[2] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

a comprehensive perspective on this topic and emphasize the need for a coordinated response in legislation and public education to more effectively combat this form of criminality and protect victims. Additionally, the article seeks to offer an in-depth view of the interaction between the principles of the rule of law and legislative measures in this sensitive area..

Key words: Rule of law, child pornography, victim protection, deepfake.

Úvod

Trestné činy súvisiace s detskou pornografiou patria medzi závažné trestné činy, ktoré majú ničivé dôsledky na obete a ich rodiny. V ére digitálnych technológií sa táto forma kriminality stáva čoraz rozšírenejšou, najmä vďaka anonymite, ktorú poskytuje internet a jednoduchému prístupu k online platformám, kde sa takéto materiály šíria. Na Slovensku, rovnako ako v iných krajinách, je legislatíva zameraná na potláčanie týchto trestných činov stále v centre pozornosti. Kľúčovú úlohu v tejto oblasti zohrávajú princípy právneho štátu, ktoré zabezpečujú rovnováhu medzi potrebou efektívneho postihovania páchateľov a ochranou ľudských práv, vrátane práv obetí. V súčasnosti predstavuje detská pornografia vážny celospoločenský problém, ktorý neustále narastá v dôsledku rozširovania digitálneho priestoru a čoraz intenzívnejšieho využívania sociálnych sietí mladými ľuďmi. Princípy právneho štátu hrajú kľúčovú úlohu pri zabezpečení účinnej ochrany detí a potláčaní trestných činov spojených s detskou pornografiou.

Jedným z faktorov, ktorý prispieva k zvyšovaniu počtu prípadov detskej pornografie je aj presun života detí a mladých ľudí do digitálneho priestoru, najmä na sociálne siete ako Facebook, Instagram, YouTube či TikTok. Tieto platformy, hoci ponúkajú množstvo výhod, sa často stávajú aj nástrojmi na zneužívanie detí a šírenie nelegálnych materiálov. Napriek snahe prevádzkovateľov týchto sietí o zlepšenie ochrany používateľov sú stále veľké medzery, ktoré zločinci dokážu využívať. Tento fenomén zvyšuje potrebu legislatívnej reakcie, ktorá bude dostatočne rýchla a flexibilná na to, aby reagovala na rýchlo sa meniace podmienky v online svete.

V súvislosti s rozvojom technológií, ako sú deepfake, sa objavujú nové formy trestnej činnosti, ktoré významne ovplyvňujú oblasť detskej pornografie. Deepfake technológia, ktorá umožňuje manipulovať digitálne obrazy a videá tak, aby sa zdalo, že zobrazujú skutočné osoby, predstavuje novú hrozbu, najmä v kontexte sexuálneho zneužívania detí a šírenia pornografických materiálov. Narastá počet páchateľov, ktorí bez vedomia o trestnoprávnych dôsledkov svojho konania vytvárajú a zdieľajú deepfake pornografické materiály. Tieto činy často vnímajú ako neškodnú zábavu alebo kreatívne využitie technológie, no v skutočnosti sa podieľajú na šírení nelegálnych materiálov, ktoré porušujú základné ľudské práva obetí. Táto nová

forma zločinu predstavuje pre legislatívu ďalšiu výzvu, keďže je potrebné jasne definovať a vymedziť zodpovednosť v prípadoch využitia deepfake technológie v súvislosti s detskou pornografiou a zároveň zabezpečiť dostatočnú informovanosť verejnosti o rizikách spojených s touto technológiou. Orgány činne v trestnom konaní by preto mali aktívne postihovať aj tento nový spôsob páchania trestnej činností, pretože *„Neskorá spravodlivosť je odmietnutá spravodlivosť– v tomto duchu sa vyjadrilo už viacero vnútroštátnych súdov a nadnárodných súdov."* [3]

Detská pornografia v kontexte trestnoprávnej úpravy a súčasných ukazovateľov

Detská pornografia nachádza svoju legálnu definíciu v Trestnom zákone, čím sa rozumie *„Detskou pornografiou sa na účely tohto zákona rozumie zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa určené na sexuálne účely."* [4] V osobitnej časti Trestný zákon ustanovuje až tri trestné činy, pri ktorých detská pornografia je znakom základnej skutkovej podstaty. Ide o trestný čin výroby detskej pornografie podľa ustanovenia § 368, trestný čin rozširovania detskej pornografie podľa ustanovenia § 369 a ešte trestný čin prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa ustanovenia § 370.

Pre trestné činy detskej pornografie je kľúčovou otázkou vek osoby, ktorá je zachytená v tomto zobrazení. V zmysle výkladu pojmov, ktorý je obsiahnutý v piatej hlave všeobecnej časti Trestného zákona sa dieťaťom rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov. Vek dieťaťa, ktoré je zachytené na pornografickom materiály je rozhodujúci práve v momente vytvorenia detskej pornografie a jeho ďalšie prechovávanie a rozširovanie po dovŕšení osemnásteho roku veku nie je relevantné pre posúdenie, či pri danom zobrazení pôjde o detskú pornografiu, alebo nie. [5]

Uvedenou problematikou sa zaoberá každoročne aj správa Generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike (ďalej len Správa GP), z ktorej som vybral štatistické údaje týkajúce sa detskej pornografie a prezentujem ich v nasledujúcom

[3] KIKO, M.: Komparatívny pohľad na kontradiktórnosť a rýchlosť hlavného pojednávania v Spojených štátoch amerických a Slovenskej republike. Policajná teória a prax [online]. 2024, s. 78. Dostupné na: https://akademiapz.sk/sites/default/files/2565-Archive%202/2024/007%20KIKO%20Komparat%C3%ADvny%20poh%C4%BEad%20na%20kontradikt%C3%B3rnos%C5%A5%20a%20r%C3%BDchlos%C5%A5%20hlavn%C3%A9ho%20pojedn%C3%A1vania%20v%20USA%20a%20SR%20-%20final.pdf

[4] Ustanovenie § 132 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

[5] Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s.

texte.[6] V poslednej zverejnenej Správe GP sa uvádzajú aj štatistické údaje, ktoré odzrkadľujú závažnosť tejto problematiky, pretože za trestný čin výroby detskej pornografie podľa ustanovenia § 368 TZ bolo v roku 2022 vedených 34 trestných stíhaní proti konkrétnej osobe. Pri uvádzanom trestnom čine ide o medziročný nárast, nakoľko v roku 2021 to bolo 26 trestne stíhaných osôb. Za trestný čin rozširovania detskej pornografie podľa ustanovenia § 369 TZ bolo v roku 2022 vedených 101 trestných stíhaní proti konkrétnej osobe. Aj v pri tomto trestnom čine musím konštatovať medziročný nárast, nakoľko v roku 2021 to bolo 99 trestných stíhaní. A žiaľ aj pri trestnom čine prechovávania detskej pornografie a účasti na detskom pornografickom predstavení podľa ustanovenia § 370 TZ došlo k nárastu trestných stíhaní na 60. Pritom v roku 2021 to bolo 55 trestných stíhaní. Pokiaľ ide o štatistické údaje vo vzťahu k detskej pornografii, za rok 2022 bol zaznamenaný nárast trestných stíhaní vedených proti konkrétnej osobe asi o 7,7 % v porovnaní s rokom 2021.

Uvedenú skutočnosť je možné pripísať práve presunu života detí do digitálneho priestoru, najmä využívania sociálnych sietí ako Facebook, Instagram alebo YouTube či Tik-tok. Veľmi zlým ukazovateľom pre ochranu detí pred detskou pornografiou je skutočnosť, že počet trestných stíhaní vedených vo veci, teda bez vznesenia obvinenia proti konkrétnej osobe, za trestné činy súvisiace s detskou pornografiou je však niekoľkonásobne vyšší. Fakt, že tieto údaje sú každoročne evidované v Správe GP ukazuje, že orgány činné v trestnom konaní pristupujú k danej miere s plnou vážnosťou a úsilím vypátrať páchateľov tejto trestnej činnosti. *„Zároveň to poskytuje istotu a stabilitu právneho prostredia pre občanov.* "[7]

Využívanie deepfake technológií na generovanie pornografického materiálu

Téma deepfake technológií a ich dopadov na generovanie sexuálneho obsahu by si zaslúžila omnoho rozsiahlejšiu analýzu, než akú mi umožňuje tento príspevok. Preto sa zameriam na špecifický fenomén, ktorý aktuálne zaznamenáva výrazný nárast vo využívaní deepfake nástrojov širokou verejnosťou. S pokrokom vo výkone počítačov, vylepšením algoritmov a väčším množstvom dostupných fotografií sa kvalita výstupov týchto generátorov obrázkov výrazne zvýšila. V minulosti si však úprava fotografií vyžadovala odborné zručnosti a špeciálny softvér, ktoré umožnili vytvoriť

[6] Správa Generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2022. Dostupné na: https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/

[7] MIKLÓSSYOVÁ, L.: Fakultatívne zastavenie trestného stíhania ako Prostriedok naplnenia princípu ultima ratio. Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023 [online]. S. 478. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/Milniky_zborniky/Milniky_prava_v_stredoeuropskom_priestore_2023.pdf

realistickú fotomontáž. Obyčajne to zahŕňalo použitie iných obrázkov na klonovanie častí obrazu. Avšak s rozvojom umelej inteligencie sa tvorba manipulovaných obrázkov stala omnoho dostupnejšou a sofistikovanejšou. Dnešné generátory obrázkov využívajú obrovské množstvo fotografií z internetu a sú schopné rozumieť kontextu obrázkov, čo im umožňuje vytvárať snímky na základe jednoduchých príkazov bez potreby ďalších zdrojov. Moderné nástroje umožňujú upravovať obrázky v reálnom čase, pričom výsledky môžu byť hotové a dostupné širokej verejnosti behom niekoľkých sekúnd. V septembri 2023 sa v médiách objavil prípad zo Španielska, kde žiaci týmto spôsobom zneužili fotografie svojich spolužiačok vo veku od 11 do 17 rokov, ktoré po úprave zdieľali na internete. Poškodené dievčatá čelili posmechu, niektoré nechceli chodiť na verejnosť alebo mali následne psychické problémy. Polícia identifikovala niekoľko podozrivých, ktorí pôvodne celú vec zamýšľali ako vtip, bez toho, aby si uvedomovali dopady svojho konania.[8]

Technológia sa zlepšila vďaka nárastu výpočtovej sily a pokrokom v generatívnej umelej inteligencii, čo vedie k tvorbe hyperrealistických obrázkov. Tieto technológie sú dostupné aj ako *open source*, čo umožňuje ich zneužitie na tvorbu detských pornografických materiálov. V texte prikladám 15 dostupných stránok, kde je možné behom pár sekúnd takýto obsah zadarmo vytvoriť:

1. Pornx.ai https://pornx.ai/undress
2. PornGen.art https://porngen.art/undressmale/
3. UndressAI.AI https://www.undressall.ai/en
4. Undressing AI https://undressing-ai.app
5. Undressher.app https://undressher.app
6. Nudiva.io https://nudiva.io
7. DeepNude AI CC https://deepnude-ai.cc
8. PPnude AI https://alternativeto.net/software/undress-ai/?toid=ppnude
9. Nudifying AI https://nudifying-ai.site
10. UndressApp AI https://undressapp.ai/en
11. MakeNude.ai https://makenude.ai/?ref=odqxmzb
12. Undress.xxx https://undress.xxx
13. Nudify.online https://nudify.online
14. Undress.cc https://undress.cc/
15. Nudifier AI https://nudifier-ai.app

[8] MAJER,A., ZÁMEK, D.: Rizika zneužití umělé inteligence ke generování sexuálně explicitního obsahu In. MARKOVÁ, V., PAULÍČKOVÁ, N., eds. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 12. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2024, s. 311. ISBN 978-80-8293-020-0. Dostupné na internete: https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost

Na demonštráciu závažnosti problematiky som využil vlastnú fotografiu, ktorá je verejne prístupná na sociálnych sieťach, zachytávajúcu moju prítomnosť v New York Cafe v Budapešti. Následne som prostredníctvom softvérového nástroja PornGen.art generoval upravenú verziu predmetnej snímky, ktorá zobrazovala moju nahú podobu. Tento proces demonštruje jednoduchú dostupnosť a potenciál zneužitia verejne zdieľaných digitálnych materiálov na tvorbu falošných obrazov, čím upozorňuje na riziká a etické implikácie spojené s takýmto typom technologickej manipulácie, ktorá môže tiež slúžiť na tvorbu detskej pornografie.

Záver

Detská pornografia predstavuje vážny a rastúci problém, ktorý je v dnešnej digitálnej ére ešte viac umocnený technológiami, ako sú deepfake nástroje a generatívna umelá inteligencia. Rozširovanie týchto technológií otvára nové príležitosti pre páchateľov trestnej činnosti, ktorí často bez vedomia právnych dôsledkov svojho konania vytvárajú a šíria upravené alebo falošné pornografické materiály. Nárast výkonnosti počítačov a dostupnosť sofistikovaných softvérov umožňuje nielen vytvárať realistické zobrazenia, ale aj výrazne zjednodušiť celý proces manipulácie s digitálnymi obrazmi. Čo neskôr môže mať aj presah do dokazovania v trestnom konaní a to nemám na mysli len trestné konania spojené s detskou pornografiou. To

prináša nové výzvy pre legislatívu a orgány činné v trestnom konaní, ktoré musia reagovať na tieto technologické zmeny rýchlo a efektívne.
Výsledky analýzy ukazujú, že na Slovensku, rovnako ako v iných krajinách, je potrebné posilniť legislatívnu ochranu a zlepšiť mechanizmy boja proti trestným činom spojeným s detskou pornografiou. Nárast počtu trestných stíhaní za tieto trestné činy, zaznamenaný v štatistikách Generálnej prokuratúry, poukazuje na naliehavosť situácie a potrebu riešiť tento problém nielen na národnej, ale aj medzinárodnej úrovni.
Technológie ako deepfake predstavujú ďalší rizikový faktor, ktorý môže zhoršiť situáciu. Príklad zneužitia deepfake technológie v školskom prostredí v Španielsku, kde žiaci manipulovali fotografie spolužiačok, je len jedným z mnohých varovných signálov o tom, kam môže viesť nedostatočné porozumenie technológiám a ich právnym dôsledkom. Preto je nevyhnutné zvýšiť informovanosť verejnosti o rizikách spojených s takýmito technológiami a zároveň zabezpečiť, aby zákonodarcovia a orgány činné v trestnom konaní mali k dispozícii nástroje na efektívne postihovanie týchto zločinov.
Zároveň je nevyhnutné zabezpečiť aktívnu spoluprácu medzi národnými a medzinárodnými inštitúciami na úrovni výmeny informácií a technologických riešení, ktoré by umožnili včasnú detekciu a prevenciu zneužitia digitálnych technológií v oblasti detskej pornografie. Pokiaľ sa tieto opatrenia zavedú, môže to významne prispieť k ochrane najzraniteľnejšej časti spoločnosti – detí, a k posilneniu princípov právneho štátu v tejto citlivej oblasti.

Zoznam použitej literatúry

1. Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s.
2. KIKO, M.: *Komparatívny pohľad na kontradiktórnosť a rýchlosť hlavného pojednávania v Spojených štátoch amerických a Slovenskej republike.* Policajná teória a prax [online]. 2024, s. 78. Dostupné na: https://akademiapz.sk/sites/default/files/2565-Archive%202/2024/007%20KIKO%20Komparat%C3%ADvny%20poh%C4%BEad%20na%20kontradikt%C3%B3rnos%C5%A5%20a%20r%C3%BDchlos%C5%A5%20hlavn%C3%A9ho%20pojedn%C3%A1vania%20v%20USA%20a%20SR%20-%20final.pdf
3. MAJER,A., ZÁMEK, D.: *Rizika zneužití umělé inteligence ke generování sexuálně explicitního obsahu* In. MARKOVÁ, V., PAULÍČKOVÁ, N., eds. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 12. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2024, [online]. s. 311. ISBN 978-80-

8293-020-0. Dostupné na internete: https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost

4. MIKLÓSSYOVÁ, L.: *Fakultatívne zastavenie trestného stíhania ako Prostriedok naplnenia princípu ultima ratio.* Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2023 [online]. S. 478. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/Milniky_zborniky/Milniky_prava_v_stredoeuropskom_priestore_2023.pdf
5. Správa Generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2022. Dostupné na: https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/

Kontaktné údaje

Mgr. Roland Hochmann
roland.hochmann@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

KREOVANIE TRESTNOPRÁVNEJ OCHRANY FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKEJ ÚNIE NA SLOVENSKU[1]

CREATION OF THE CRIMINAL LAW PROTECTION OF THE FINANCIAL INTERESTS OF THE EUROPEAN UNION IN SLOVAKIA[2]

Rudolf Cádra[3], Lukáš Turay[4]

Abstrakt: Autori sa v príspevku zaoberajú problematikou postupného vývoja trestnoprávnej ochrany poskytovanej finančným záujmom Európskej únie na Slovensku, úpravou objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie, úpravou definície finančných záujmov Európskej únie a úpravou sankcií za poškodenie takýchto záujmov, v nadväznosti na problémy aplikačnej praxe a vplyv práva Európskej únie na tieto aspekty.

Kľúčové slová: definičné znaky, hmotnoprávne aspekty, sankcie, finančné záujmy Európskej únie

Abstract: In the article, the authors deals with the issue of the gradual development of the criminal law protection provided to the financial interests of the European Union in Slovakia, the adjustment of the objective aspect of the basic elements of the criminal offense of *damaging the financial interests of the* European Union, the adjustment of the definition of the financial interests of the European Union and the adjustment of sanctions for causing damage to such interests, following the problems of the application practice and the impact of European Union law on these aspects.

Keywords: definition signs, substantive law aspects, sanctions, *financial interests of the European Union*

[1] Príspevok je výstupom z projektu Projekt VEGA č. 1/0722/24 - Princípy právneho štátu v trestnom práve.

[2] The paper is an output from the project Project VEGA no. 1/0722/24 - Principles of the rule of law in criminal law.

[3] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

[4] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Úvod

Európska únia musí spolu so svojimi členskými štátmi chrániť svoje finančné záujmy, aby občania mali istotu, že ich peniaze sa riadne využívajú[5]. Aj na základe takejto potreby bola do zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej len TZ, Trestný zákon) prijatá skutková podstata trestného činu poškodzovania finančných záujmov ES/EÚ. Pôvodne bola táto skutková podstata upravená v ustanoveniach §§ 126, 126a, 126b Trestného zákona[6], v súčasnosti je táto skutková podstata upravená v ustanoveniach §§ 261, 262 a 263 Trestného zákona[7]. Znenie označenej skutkovej podstaty reagovalo na obsah Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev (ďalej aj len „Dohovor")[8] a následne na obsah Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie prostredníctvom trestného práva (ďalej aj len „Smernica")[9], ktorej obsah bol zohľadnený v rámci jej transpozície prostredníctvom novely Trestného zákona v roku 2019[10]. Obsahom tohto príspevku je polemika o správnosti prevzatia obsahu Dohovoru a Smernice do právneho poriadku Slovenskej republiky („SR").

Požiadavky Dohovoru a Smernice

Európska únia („EÚ") poskytuje finančnú pomoc prostredníctvom dotácií a prostredníctvom tzv. finančných nástrojov. Kým pri dotáciách spravidla ide o nenávratné finančné prostriedky, pri tzv. finančných nástrojoch ide o návratné finančné prostriedky (napr. zvýhodnené úvery či už z pohľadu úroku alebo napríklad odkladu splátok na určitý čas). Kým forma nenávratných finančných prostriedkov sa využíva najmä pri projektoch, kde sa neočakáva generovanie zisku (neziskový sektor, sociálne podniky, a pod.), forma návratných finančných prostriedkov sa využíva najmä pri projektoch, kde sa očakáva generovanie zisku (napr. podpora projektov začínajúcich spoločností). V súčasnosti napríklad Európsky fond regionálneho rozvoja poskytuje zo svojich prostriedkov približne 10% formou tzv. finančných nástrojov, t. j. formou návratných finančných prostriedkov[11].

---

[5] https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/32/boj-proti-podvodom-a-ochrana-financnych-zaujmov-europskej-unie

[6] Zákon č. 140/1961 Zb., znenie účinné od 01.09.2002.

[7] Zákon č. 300/2005 Z. z., znenie účinné od 01.01.2006.

[8] Dohovor o ochrane finančných záujmov ES z 27.11.1995.

[9] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371 z 05.07.2017 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie, prostredníctvom trestného práva

[10] Zákon č. 214/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony, znenie účinné od 01.08.2019.

[11] https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/interview/odbornik-na-navratne-eurofondy-firmy-maju-radsej-dotacie-investicie-si-viac-vazia/

Dohovor a Smernica od nás (ako členského štátu EÚ) požadujú ochranu finančných záujmov EÚ (okrem iného) pri konaniach, pri ktorých:

- prijímatelia príspevkov nespĺňajú požiadavky poskytnutia príspevku a z dôvodu určitého „podvodného" konania (napr. predloženia sfalšovaného výkazu alebo dokladu) im je takýto príspevok poskytnutý, a to s následkom buď odcudzenia (preložené v Smernici aj ako „sprenevera") alebo protiprávneho zadržania poskytnutých finančných prostriedkov, a ďalej
- pri ktorých dôjde k použitiu poskytnutých finančných prostriedkov na iný ako určený účel, a to bez ohľadu na to, či na ich poskytnutie prijímateľ finančných prostriedkov stanovené podmienky spĺňal alebo nespĺňal.

Európsky únia od členských štátov teda v tomto smere požadovala vyvodzovanie trestnoprávnej zodpovednosti za tri konania:

1. podvodné vylákanie príspevku s následkom odcudzenia poskytnutých finančných prostriedkov (v prípade nenávratných finančných prostriedkov),
2. podvodné vylákanie príspevku s následkom protiprávneho zadržiavania poskytnutých finančných prostriedkov (v prípade návratných finančných prostriedkov) a
3. použitie poskytnutého príspevku na iný ako určený účel (bez potreby skúmania existencie podvodného konania vo vzťahu k splneniu podmienok poskytnutia príspevku a bez potreby skúmania, či išlo o návratný alebo nenávratný finančný príspevok).

Spôsob prevzatia skutkovej podstaty do Slovenského právneho poriadku

Ako sme už vyššie uvádzali, samotná skutková podstata trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ bola do nášho právneho poriadku zapracovaná s účinnosťou od 01.09.2002, pričom pri problematike podvodného konania s následkom trvalého odcudzenia poskytnutých finančných prostriedkov používala pojem (v rámci jej ohrozovacieho charakteru) „a tým umožní spôsobenie sprenevery". Keďže však samotnému poskytnutiu finančného príspevku predchádzalo určité podvodné konanie, nemohlo dôjsť pri poskytnutí finančného príspevku k legálnemu zvereniu týchto finančných prostriedkov a pri nenávratných finančných prostriedkoch dochádza aj k prevodu vlastníctva a teda nemôže dôjsť k prisvojeniu si cudzej veci, čo na Slovensku vyžaduje legálny pojem „sprenevera". Preto bolo použitie tohto pojmu v praxi označované ako legislatívna nepresnosť[12] či nesprávnosť formulácie[13].

Následok vo forme umožnenia spôsobenia sprenevery bol preto od 01.08.2019 nahradený v skutkovej podstate podľa § 261 ods. 1 Trestného zákona následkom vo

[12] Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3To/12/2018 zo dňa 23.01.2019.
[13] Dôvodová správa k Zákonu č. 214/2019 Z. z.

forme umožnenia spôsobenia použitia poskytnutých finančných prostriedkov na iný ako určený účel. Pre zjednodušenie našej argumentácie prikladáme postupné kreovanie našej skutkovej označeného trestného činu v komparácii s požiadavkami Dohovoru a Smernice aj v tabuľkovej forme:

Spôsob prevzatia Dohovoru a Smernice do nášho právneho poriadku (§ 261 ods. 1 TZ)		
Dohovor, Smernica	TZ účinný od 01.09.2002 (Zák. 140/1961 Zb.)	TZ účinný od 01.08.2019 (Zák. č. 300/2005 Z. z.)
uvádzanie do omylu + trvalé prisvojenie si poskytnutých prostriedkov (odcudzenie, nenávratné finančné prostriedky)	uvádzanie do omylu + trvalé prisvojenie si poskytnutých prostriedkov (avšak s chybne použitým pojmom sprenevera)	uvádzanie do omylu + trvalé prisvojenie si poskytnutých prostriedkov (avšak s chybne použitým pojmom „použije na iný ako určený účel")
uvádzanie do omylu + dočasné nakladanie s poskytnutými prostriedkami (protiprávne zadržanie, návratné finančné prostriedky)	uvádzanie do omylu + dočasné nakladanie s poskytnutými prostriedkami (protiprávne zadržanie)	uvádzanie do omylu + dočasné nakladanie s poskytnutými prostriedkami (protiprávne zadržanie)
použitie na iný ako určený účel	uvádzanie do omylu + použitie na iný ako určený účel	uvádzanie do omylu + použitie na iný ako určený účel

Výsledkom takéhoto postupného legislatívneho kreovania znenia skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ bolo, že v úprave tejto skutkovej podstaty sa nenachádza situácia, kedy dôjde k podvodnému vylákaniu finančného príspevku a tento príspevok bol použitý na účel, na ktorý aj bol určený. Z hľadiska znenia Dohovoru, Smernice a napríklad aj skutkovej podstaty trestného činu úverového podvodu podľa § 222 ods. 1 TZ, či napríklad skutkovej podstaty trestného činu subvenčného podvodu podľa § 225 ods. 1 TZ je však zrejmé, že úmyslom Dohovoru a Smernice bolo poskytnúť trestnoprávnu ochranu aj takejto situácii (bez ohľadu na alternatívnu možnosť aplikácie ustanovenia § 225 ods. 1 TZ).
Nad rámec tejto argumentácie si je možné v rámci postupného kreovania skutkovej podstaty poškodzovania finančných záujmov EÚ všimnúť aj ďalšiu problematickú skutočnosť. Až do transpozície Smernice v roku 2019 obsahovala úprava § 261 TZ totiž len jednu základnú skutkovú podstatu uvedenú v ustanovení § 261 ods. 1 TZ a

ustanovením § 262 ods. 1 TZ bolo trestnoprávne postihované konanie nadriadeného zodpovedného zamestnanca (spravidla poskytovateľa, ale nie je vylúčený ani nadriadený zodpovedného zamestnanca prijímateľa), ktorý úmyselne nevykonával riadiacu alebo kontrolnú činnosť a tým umožnil spáchanie trestného činu podľa § 261 ods. 1 TZ.
Zákonom č. 214/2019 Z. z. došlo od 01.08.2019 vo vzťahu k ustanoveniu § 261 TZ k prijatiu ďalších dvoch základných skutkových podstát. V odseku 2 je popísané konanie, ktoré má za následok použitie poskytnutých prostriedkov na iný ako určený účel a v odsekom 3 sa vyvodzuje trestnoprávna zodpovednosť voči osobe, ktorá priamo koná za poskytovateľa a úmyselným konaním umožní prijímateľovi napríklad získať príspevok, hoci vie, že prijímateľ nespĺňa podmienky na poskytnutie takéhoto príspevku.
Aj napriek tejto zmene však v ustanovení § 262 ods. 1 TZ (rovnako ako aj v ustanovení § 263 TZ) zostal len odkaz na ustanovenie prvého odseku ustanovenia § 261 TZ. Toto by mohlo znamenať, že ak nadriadený zodpovedného zamestnanca na strane poskytovateľa alebo na strane prijímateľa nebude vykonávať riadne (alebo vôbec) svoju riadiacu a kontrolnú činnosť v úmysle, aby umožnil použitie poskytnutých finančných prostriedkov na iný ako určený účel, resp. aby nadriadený zodpovedného zamestnanca na strane poskytovateľa umožnil tomuto svojmu zamestnancovi rozhodnúť o poskytnutí príspevku bez toho, aby prijímateľ spĺňal podmienky poskytnutia príspevku, že takéto konanie ustanovenie § 262 ods. 1 TZ trestnoprávne nepostihuje a tento legislatívny nedostatok bude potrebné sanovať aplikáciou všeobecného ustanovenia o účastníctve (§ 21 TZ).

K výške trestov

Na druh a výšku trestov, ktorými sa umožňuje postihovať konanie vymedzené v ustanoveniach §§ 261 až 263 TZ, má vplyv jednak Smernica (ktorá nahradila Dohovor) a následne aj koncepcia trestnej politiky štátu, prelínajúca sa napríklad aj s pôsobnosťou Európskej prokuratúry[14].
Aj Smernica (rovnako ako Dohovor) stanovuje povinnosť členským štátom prijať v Trestnom zákone trest odňatia slobody až pri závažných úmyselných trestných činoch poškodzujúcich finančné záujmy EÚ zároveň však dodáva, že sankcie by síce mali byť odradzujúce, ale zároveň aj primerané, pričom odradzujúci účinok trestov si vyžaduje mimoriadne obozretný prístup v otázke základných práv. Smernica aj naďalej stanovuje vo vzťahu k trestom len minimálne pravidlá. Závažné podvody vymedzuje spôsobením škody alebo získaním prospechu viac ako 100.000,- EUR a stanovuje pri nich možnosť uloženia aj trestu odňatia slobody s hornou hranicou

[14] Nariadenie (EÚ) 2017/1939, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely zriadenia Európskej prokuratúry

trestnej sadzby najmenej 4 roky. Podľa Smernice trestné sankcie nie je potrebné ukladať pri trestných činoch poškodzujúcich finančné záujmy EÚ, ak škoda alebo získaný prospech nepresiahnu sumu 10.000,- EUR.
Presnejšie vymedzenie toho, aké tresty považuje samotná Európska komisia (ďalej aj len „Komisia") za odradzujúce a primerané je možné nájsť v Návrhu Smernice[15], kde Komisia navrhovala, aby už ohrozenie záujmu chráneného skutkovou podstatou trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ s potenciálnym následkom (škoda, prospech, alebo výhoda) najmenej vo výške 100.000,- EUR bolo možné trestať trestom odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby minimálne 6 mesiacov a s hornou hranicou minimálne 5 rokov, pričom pri spáchaní týchto trestných činov zločineckou organizáciou Komisia navrhovala členským štátom prijať možnosť uloženia trestu odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej 10 rokov.
Z dôvodovej správy k novele Trestného zákona[16] účinnej od 01.08.2019 sa je možné dozvedieť, že k posúdeniu požiadaviek Smernice k výškam trestných sadzieb na Slovensku bola zriadená pracovná skupina, ktorá vyslovila v tom čase (rok 2017) záver, že trestné sadzby na Slovensku stanovené v skutkovej podstate trestného činu podľa § 261 TZ sú dostatočné.
Jedným z prejavov spáchania trestného činu je aj vznik trestnoprávneho vzťahu medzi páchateľom na jednej strane a štátom na strane druhej. Obsahom tohto vzťahu je povinnosť páchateľa trestného činu podrobiť sa sankcii zo strany štátu a zároveň možnosť štátu (väčšinou sa táto povinnosť premietne aj do povinnosti) potrestať páchateľa. Súčasný, platný Trestný zákon však pozná určité zákonné okolnosti, ktoré keď nastanú, väčšinou17 zabraňujú štátu, aby disponoval právom potrestať páchateľa, resp. spôsobujú zánik trestno-právneho vzťahu. Tieto okolnosti sa v terminológii trestného práva Slovenskej republiky18Česká republika nepoužíva pojem zánik trestnosti, ale používa pojem zánik trestnej zodpovednosti nazývajú dôvody zániku trestnosti. V teórii trestného práva sa udomácnil aj pojem negatívne podmienky trestnej zodpovednosti. Dôvodom je, že trestnosť skutku závisí od toho,

[15] Návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti podvodom poškodzujúcim finančné záujmy Únie prostredníctvom trestného práva, 2012/0193 (COD), zo dňa 11.07.2012.
[16] Zákon č. 214/2019 Z. z., znenie účinné od 01.08.2019.
[17] Pojem väčšinou sme zvolili v súvislosti s nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý nálezom sp. zn. PL. ÚS 7/2017 rozhodol o rozhodlo, že uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada") č. 570 z 5. apríla 2017 o zrušení článku V a článku VI rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii uverejneného pod č. 55/1998 Z. z., rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii uverejneného pod č. 214/1998 Z. z. a rozhodnutia prezidenta Slovenskej republiky v konaní o milosť pre obvineného z 12. decembra 1997 č. k. 3573/96-72-2417 (ďalej len „preskúmavané uznesenie") je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky
[18] Česká republika používa pojem zánik trestnej zodpovednosti.

že tieto podmienky nenastali.19 V rámci delenia by sme mohli rozdeliť inštitúty zániku trestnosti v užšom slova zmysle a širšom slova zmysle. Medzi inštitúty zániku trestnosti v užšom slova zmysle zaraďujeme:

- zmena zákona (§ 84 TZ),
- účinná ľútosť (§§ 85 - 86 TZ),
- premlčanie trestného stíhania (§§ 87 - 88 TZ).

Smernica sa zo inštitútov zániku trestnosti najviac dotýka premlčania, keď uvádza, že pri tých trestných činoch, pri ktorých bude členským štátom stanovená horná hranica možného trestu odňatia slobody najmenej 4 roky, by mala byť premlčacia doba najmenej 5 rokov. Táto premlčacia doba môže byť aj kratšia ako 5 rokov (nie však kratšia ako 3 roky) za predpokladu, že *„plynutie premlčacej doby sa môže prerušiť alebo pozastaviť na základe konkrétnych úkonov*". Z takejto formulácie však nie je zrejmé, aké konkrétne úkony a v akom štádiu trestného konania má Smernica na mysli, teda či ide o úkony už aj pred vznesením obvinenia, alebo až v štádiu trestného konania po vznesení obvinenia (§ 87 ods. 3 písm. a/ TZ). Návrh Komisie zo dňa 11.07.2012 však obsahoval návrh 10 ročnej premlčacej doby, ktorá by sa prerušovala *„na základe akýchkoľvek úkonov príslušných vnútroštátnych orgánov, a najmä faktického začatia vyšetrovania alebo trestného stíhania*".

Na tomto mieste je potrebné doplniť, že právnym základom na prijatie Smernice bol čl. 325 Zmluvy o fungovaní EÚ, v ktorom sa členské štáty zaväzujú, že v súvislosti s ochranou finančných záujmov EÚ prijmú také opatrenia, ktoré budú pôsobiť odradzujúco a budú poskytovať finančným záujmom EÚ minimálne rovnocennú ochranu, ako poskytujú vlastným finančným záujmom. Obdobne sa k otázke výšky trestných sadzieb a aj premlčania vyjadril aj Súdny dvor EÚ[20].

Zákonom č. 40/2024 Z. z. (účinným od 06.08.2024)[21] došlo k zmene trestných sadzieb a k premlčacej dobe okrem iných aj pri trestných činoch poškodzujúcich finančné záujmy EÚ. Ďalšou novelou Trestného zákona[22] bolo ustanovenie § 87 TZ doplnené o odsek 7, ktorým bola vylúčená aplikácia ustanovení o premlčaní trestného stíhania na základe Zákona č. 40/2024 Z. z. pri trestných činoch poškodzujúcich finančné záujmy EÚ.

---

[19]Pozri napr. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. Vydání.* Praha: Leges, 2016, s. 352

[20]rozsudok z 21. decembra 2021, Euro Box Promotion a i., C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 a C-840/19, EU:C:2021:1034, body 190 a 191, rozsudok z 5. decembra 2017, M.A.S. a M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, body 33 až 35, rozsudok z 20. marca 2018, Menci, C-524/15, EU:C:2018:197, bod 20, rozsudok z 2. mája 2018, Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, body 34 a 35, rozsudok z 24. júla 2023, prejudiciálne konanie Curtea de Apel Braşov, C-107/23.

[21] Zákon č. 40/2024 Z. z., znenie účinné od 06.08.2024.

[22] Zákon č. 214/2024 Z. z., znenie účinné od 06.08.2024.

Vo vzťahu k výške trestných sadzieb trestu odňatia slobody pri skutkovej podstate trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ podľa § 261 TZ je možné poukázať na nasledovnú tabuľku:

Poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 TZ (všeobecný subjekt)		
odsek	účinnosť do 05.08.2024	účinnosť od 06.08.2024
(1) umožnenie protipr. zadržania alebo použitia na iný ako určený účel	6 mesiacov – 3 roky	až na 4 roky
(2) použitie na iný ako určený účel	6 mesiacov – 3 roky	až na 4 roky
(3) osoba rozhodujúca o pridelení NFP	1 rok – 4 roky	1 rok až 5 rokov
(4) väčšia škoda, osobitný motív, závažnejší spôsob konania	1 rok až 5 rokov	2 roky až 6 rokov
(5) značná škoda	3 roky až 8 rokov	2 roky až 8 rokov
(6) škoda veľkého rozsahu, nebezpečné zoskupenie	7 rokov až 12 rokov	3 roky až 10 rokov

V súvislosti so zmenami hraníc výšky škôd od 06.08.2024 by požiadavky Smernice na tzv. „závažné podvody" mali spĺňať už tie skutkové podstaty, na naplnenie ktorých sa vyžaduje spôsobenie tzv. väčšej škody (škoda dosahujúca až 250.000,- EUR). V takom prípade Smernica vyžaduje, aby horná hranica možného trestu odňatia slobody bola najmenej 4 roky a predstava Komisie z návrhu Smernice bola, aby bola hranica možného trestu odňatia slobody najmenej od 6 mesiacov až 5 rokov. Je zrejmé, že ustanovenie odseku 4 § 261 TZ takéto požiadavky spĺňa, keďže stanovuje trestnú sadzbu možného odňatia slobody na 2 až 6 rokov. Zároveň je takáto trestná sadzba aj v súlade so Smernicou a aj predstavou Komisie aj v otázke premlčania, nakoľko ide o zločin, pri ktorom je premlčacia doba až 10 rokov (§ 87 ods. 1 písm. c/ TZ). Zrejmá je aj harmonizácia výšky trestných sadzieb s trestným činom subvenčného podvodu podľa § 225 TZ a nižšia horná hranica o 1 rok pri

najzávažnejších konaniach zároveň umožňuje aplikáciu pôsobnosti európskeho prokurátora.
Priestor na úvahu o možnom zvýšení trestných sadzieb však vidíme pri ustanovení § 262 TZ (úmyselné konanie nadriadeného vo vzťahu k riadiacej alebo kontrolnej činnosti), kedy je možné uvažovať o harmonizovaní tam uvedených trestných sadzieb s trestnými sadzbami uvedenými v priliehavých (vzhľadom na výšku spôsobenej škody alebo získaného prospechu) ustanoveniach § 261 TZ.

Záver

V nadväznosti na vyššie konštatované pochybnosti o úplnosti prevzatia protiprávneho konania, ktoré chcela Európska únia prostredníctvom Dohovoru a Smernice trestnoprávne postihovať, navrhujeme v ustanovení § 261 ods. 1 TZ nahradiť slovné spojenie „použitie týchto prostriedkov alebo aktív na iný ako určený účel" slovným spojením „odcudzenie týchto prostriedkov alebo aktív" a v ustanoveniach § 262 ods. 1 TZ a § 263 ods. 1 TZ navrhujeme slovné spojenie „podľa § 261 ods. 1" nahradiť slovným spojením „podľa § 261 ods. 1, ods. 2 alebo ods. 3". Zároveň z hľadiska výšok možných trestných sadzieb trestu odňatia slobody a iných hmotnoprávnych inštitútov je možné pri skutkovej podstate trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ konštatovať dodržanie záväzkov vyplývajúcich z práva EÚ, avšak pri skutkovej podstate podľa § 262 TZ je možné uvažovať nad harmonizáciou výšky trestných sadzieb možného odňatia slobody s výškou trestných sadzieb skutkovej podstaty podľa § 261 TZ.

Zoznam použitej literatúry

1. Dohovor o ochrane finančných záujmov ES z 27.11.1995, vypracovaný na základe čl. K.3 Zmluvy o EÚ, [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/703/20041222.
2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371 z 05.07.2017 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie, prostredníctvom trestného práva, [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32017L1371.
3. Nariadenie (EÚ) 2017/1939, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely zriadenia Európskej prokuratúry, [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1939.
4. Návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti podvodom poškodzujúcim finančné záujmy Únie prostredníctvom trestného práva, 2012/0193 (COD), zo dňa 11.07.2012, [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX%3A52012PC0363.

5. Odborník na vratné eurofondy: Firmy majú radšej dotácie, investície si viac vážia, [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/interview/odbornik-na-navratne-eurofondy-firmy-maju-radsej-dotacie-investicie-si-viac-vazia/.
6. Rozsudky z 21. 12.2021 (C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 a C-840/19), z 05.12.2017 (C-42/17), z 20. 03.2018 (C-524/15), z 02.05. 2018 (C-574/15), z 24.07.2023 (C-107/23), [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://curia.europa.eu/.
7. Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3To/12/2018 zo dňa 23.01.2019 , [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://www.justice.gov.sk/sudy-a-rozhodnutia/sudy/rozhodnutia/?nazov_name=3To%2F131%2F2018&pageNum=1&size=10.
8. Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon.
9. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.
10. Zákon č. 214/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony, znenie účinné od 01.08.2019.
11. Zákon č. 40/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, znenie účinné od 06.08.2024.
12. Zákon č. 214/2024 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, znenie účinné od 06.08.2024.
13. Dôvodová správa k Zákonu č. 214/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony, [cit. 2024-09-21]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=465795.
14. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. Vydání.* Praha: Leges, 2016, 976 s., ISBN 978-80-7502-120-5
15. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 7/2017

Kontaktné údaje

JUDr. Ing. Rudolf Cádra
cadra1@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

JUDr. Lukáš Turay, PhD.
lukas.turay@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

POJEM „LIBERÁLNE TRESTNÉ PRÁVO" V NEMECKEJ PRÁVNEJ VEDE AKO PREDOBRAZ RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE [1]

TERM „LIBERAL CRIMINAL LAW" IN GERMAN JURISPRUDENCE AS A FORESHADOWING OF RESTORATIVE JUSTICE

Martin Gregor[2]

Abstrakt: V slovenskej právnickej spisbe je spojenie „liberálne trestné právo" relatívne zriedkavé. Svojím endemickým charakterom dokonca môže zvádzať k chybným politologickým interpretáciám. V nemeckom jazykovom priestore však býva už od 19. storočia používané pre označenie takého prístupu k trestnej politike, ktorý v zásade presadzuje hodnoty restoratívnej justície. Podľa tejto náuky je cieľom trestného práva tiež chrániť slobody jednotlivca pred zásahmi štátu, čo je zaujímavou koreláciou vo vzťahu k našim predstavám o právnom štáte. Tento príspevok sa pokúsi o zhrnutie diskurzu medzi tzv. liberálnym a autoritatívnym trestným právom, čo je v podstate ekvivalentným označením pre debatu o retributívnej a restoratívnej justícii. Naše závery sa pokúsime demonštrovať na príkladoch z nemeckej právnej praxe.

Kľúčové slová: trestná politika, restoratívna justícia, nemecké trestné právo, filozofia trestného práva

Abstract: Within Slovak legal documents the term „liberal criminal law" can be observed rarely. With its endemic character, it can even lead to incorrect political interpretations. In German language, however, the term has been in use since the 19th century to mark an approach to criminal policy that promotes values of restorative justice. According to this doctrine, the aim of the criminal law is also to protect freedoms of individuals from state interventions, which is an interesting correlation in relation to our understanding of rule of law. This entry is aimed to summarize discourse between so called liberal and authoritative criminal law, which can be viewed

[1] Príspevok je výstupom z grantu VEGA č. 1/0548/22 s názvom *„Kríza dôvery a jej rímsko-kánonické riešenia*".

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra ústavného práva, Katedra rímskeho práva a cirkevného práva. Identifikácia autora: ORCID: 0000-0001-6168-9233 / Scopus ID: 57219350436.

as an equivalent for the debate about retributive and restorative justice. Our conclusions will be demonstrated via examples from the German legal practice.

Key words: criminal policy, restorative justice, German criminal law, philosophy of the criminal law

Úvod

Riešenie konfliktov na vertikálnej úrovni sa môže niesť v znamení pozitívnej alebo negatívnej intervencie. Pozitívny prístup používa najmä psychologické metódy, často sa sústreďuje na komunikáciu, sociálnu interakciu, empatiu (spravidla sa tento prístup odporúča v prostredí medzi rodičmi a deťmi, resp. v školskom prostredí, no nie je vylúčené, aby si určité princípy osvojila a implementovala aj „mašinéria" štátu).[3] Oproti tomu trest predstavuje zameraním negatívny a represívny nástroj, keď prostredníctvom donucovacej moci je niekto podrobený proti svojej vôli ujme,[4] akémusi utrpeniu,[5] resp. strate dosiahnutého dobra, či prospechu.

Trestné právo je iba jednou z oblastí, kde dochádza k sankcionovaniu porušovateľa noriem. Pravdaže, ide o oblasť zo všetkých najzávažnejšiu, keďže trestným právom používané prostriedky a nástroje majú potenciál zasiahnuť do ľudských práv a slobôd najrazantnejšie. Napriek tomu trestná politika má potenciál reflektovať vyššie uvedený pozitívny alebo negatívny prístup, ktorý svojím spôsobom odkazuje buď na odplatnosť trestu (v rýdzej podobe tohto chápania je trest legalizovanou pomstou za spáchanie trestného činu) alebo naopak sa sústreďuje na prácu s páchateľom a jeho resocializáciu.[6]

Nielen smerovanie trestnej politiky, ale aj celkovú koncepciu trestného práva hmotného a procesného vo vývoji nemeckej právnej vedy možno charakterizovať prostredníctvom dvoch ambivalentných spojení. Prvé z nich je „liberálne trestné právo", jeho protipól predstavuje „autoritatívne trestné právo".[7] Hneď na úvod je potrebné zdôrazniť, že v slovenskej i českej právnej vede sa podobná diferenciácia nepoužíva, ba dokonca môže byť podnetom pre rôzne extravagantné politologické

[3] CRAGG, Wesley: The Practise of Punishment: Towards a theory of restorative justice. New York: Routledge, 1992, s. 8.

[4] Aj v zmysle § 31 ods. 2 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.: „*Trest je ujma*..."

[5] S dávkou prepiateho formalizmu treba dodať, že filozoficky konštatované „utrpenie" je potrebné chápať v zmysle legálneho a legitímneho obmedzenia odsúdeného zo strany štátu, teda ujmy v duchu požiadaviek čl. 16 ods. 2 Ústavy SR, medzinárodných dohovorov, ale napr. aj § 33a ods. 1 cit. Trestného zákona v aktuálnom znení.

[6] K podobným úvahám pozri: ROXIN, Claus: Kriminalpolitik und Strafrechtssystem. 2. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 1973, s. 26.

[7] DAHM, Georg: Liberales oder autoritäres Strafrecht? Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1933, 56 s.

výklady, ktoré by však veľmi vzdialene dokázali reflektovať podstatu veci. Rozlišovacie kritérium medzi týmito pojmami sa upína na statok, ktorý pri presadzovaní trestného práva uprednostníme: buď zabezpečenie priestoru slobody pre jednotlivca, ktorý disponuje právami a slobodami, alebo uprednostníme bezpečnosť a stabilitu štátu. V druhom prípade štát smie prostriedkami trestného práva chrániť svoju existenciu, demokratický režim, resp. iné záujmy. Isteže, vo verejnom diskurze sa môžeme stretnúť – a to aj na Slovensku – oveľa frekventovanejšie so spojeniami ako „liberálna demokracia",[8] či „militantná demokracia", teda demokracia sa brániaca.[9] V rámci vedeckej interpretácie do istej miery prirodzený prienik nastane, no v mnohých aspektoch nie. Zaujímavejšou otázkou by bolo, či militantná demokracia môže prispievať k posilňovaniu autoritárskej povahy trestného práva.

Existencia tzv. liberálneho trestného práva vyplýva z historicko-filozofických špecifík nemeckej vedy trestného práva, no v zásade dokáže ako teoretický koncept podľa nášho názoru s istým odstupom ilustrovať, resp. byť inšpiratívny aj pre slovenské pomery. Hypotézou predloženého príspevku preto bude konštatovanie, že „liberálne trestné právo" možno stotožniť s konceptom restoratívnej justície, ktorý je na Slovensku dlho diskutovaným pojmom.

Bipolárnosť trestného práva

Filozofia trestného práva sa spravidla upína k dvom protichodným teoretickým prúdom, ktorých vzťah je navzájom ambivalentný. Táto myšlienková „bipolárnosť" sa zvlášť výrazne prejavuje pri vymedzení účelu sankcií, najmä pri ukladaní trestov, ale aj v iných oblastiach trestnej politiky. Môžeme rozoznávať napríklad:

- **a)** absolútne teórie a relatívne teórie trestania,
- **b)** klasickú školu a modernú školu trestného práva,
- **c)** retributívnu justíciu a restoratívnu justíciu,
- **d)** autoritatívne trestné právo a liberálne trestné právo.

[8] Podľa niektorých úvah čl. 1 ods. 1 Ústavy SR vylučuje, aby sa Slovenská republika viazala na nejakú ideológiu, kam možno zaradiť aj politické smery ako liberalizmus, konzervativizmus, či dokonca environmentalizmus a feminizmus. Pozri: BALOG, Boris – BARANÍK, Kamil: Čl. 1 . In: Ústava Slovenskej republiky: Komentár. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 9 – 38.

[9] Ide o koncept (z angl. *militant democracy* alebo. z nem. *Demokratieschutz*), keď sa *„zdôrazňuje nutnosť využitia sily demokracie voči jej ideovým nepriateľom*". Citované z: METEŇKANYČ, Olexij: Militantná demokracia a jej politologicko-právne východiská. VEČEŘA, Miloš (eds.): Weyrovy dny právní teorie 2018. (sborník). Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 158. Tu vzniká otázka, či nemôže dôjsť na základe tohto konceptu k renesancii autoritatívneho trestného práva.

Každé z uvedených smerovaní predstavuje sumárny pojem, pod ktorý možno subsumovať rôzne ďalšie konkrétne myšlienkové konštrukcie, hoci vždy spojené rovnakým ideovým základom.

Medzi absolútne teórie trestania zaraďujeme napr. teologické, ale aj psychologické koncepcie, rovnako sem patrí napr. filozofické učenie I. Kanta[10] alebo G. W. Hegela. Trest vnímajú ako nevyhnutnú odplatu za spáchaný zločin (spravodlivé spôsobenie ujmy páchateľovi za trestný čin).[11] Potrestaním sa obnovuje homeostáza spoločnosti, pričom pri nastoľovaní spravodlivosti sú akékoľvek ďalšie ciele trestu vnímané ako sekundárne, ba priam podradné a nedôležité.

Relatívne teórie trestania sa typicky spájajú s učením Huga Grotia, neskôr s názormi utilitaristov (Jeremy Bentham), vrátane osvietenských reformátorov trestného práva na poli filozofie ako Cesare Beccaria, či opomínaný Gaetano Filangieri,[12] vrátane francúzskych Encyklopedistov. Podľa nich abstraktné obnovenie spravodlivosti neprináša spoločnosti skutočný úžitok, dôležitejším je naopak odradenie páchateľa od ďalšej trestnej činnosti, vrátane jeho prevýchovy (generálna a špeciálna prevencia). Uloženie prísneho trestu by bolo samo osebe zbytočným, ak by neprispievalo k napĺňaniu verejného záujmu na obmedzení zločinnosti a resocializácii páchateľa.[13]

O rozvoji klasickej a modernej školy trestného práva môžeme hovoriť v druhej polovici 19. storočia. Ich predstavitelia vychádzali z podobných a predsa iných východísk ako tomu bolo v prípade absolútnych a relatívnych teórií. Klasická škola trestného práva zastávala rýdzo juristické východiská.[14] Niekedy je označovaná za „konzervatívnu" z dôvodu, že sa prikláňa k definovaniu trestu ako odvety. Jej hlavným cieľom je dodržiavanie zákonnosti, v dôsledku čoho striktne dbala na uplatňovane zásad *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*. Trest podľa názoru

[10] Hoci Immanuel Kant venoval veľký priestor právnej náuke (*Rechtslehre*) v prvej časti svojej Metafyziky mravov *(Die Metaphysik der Sitten*), jeho postoj k trestnému právu najlepšie priblížilo staršie – a nie od neho pôvodne pochádzajúce – motto: *„Nech sa naplní spravodlivosť aj keby mal zhynúť svet"* (***Fiat iustitia et pereas mundus***), ku ktorému sa prihlásil v kratšej eseji „O večnom mieri". Porovnaj: KANT, Immanuel: Zum ewigen Frieden: Ein philosophischer Entwurf. Leipzig: Insel-Verlag, 1838, s. 61. K interpretácii: ZACZYK, Rainer: „Fiat iustitia, pereat mundus" – Zu Kants Übersetzung der Sentenz. In WALLERATH, Maximilian (eds.): Fiat iustitia: Recht als Aufgabe der Vernunft – Festschrift für Peter Krause. Berlin: Duncker & Humblot, 2006, s. 652 a nasl. Jej platnosti v súčasnosti sa venoval napr. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 698/19, bod 24.

[11] NEUMANN, Ulfrid: Neuere Theorien von Kriminalität und Strafe. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesselschaft, 1980, s. 12; v slovenskej literatúre pozri napr.: DOMNITSKA, Viktoriya. Absolútne teórie účelu trestu. In: Historia et Theoria iuris, roč. 4, č. 1, 2012, s. 9.

[12] Pozri: BECCHI, Paolo: Gaetano Filangieri und die europäische Aufklärung. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2000.

[13] KURILOVSKÁ, Lucia – ŠIŠULÁK, Stanislav: Spravodlivý trest. In: Právny obzor, roč. 103, 2020, č. 4, s. 285.

[14] HIPPEL, Robert: Lehrbuch des Strafrechts. Berlin: Springer Verlag, 1932, s. 58.

jej zástupcov predstavoval sankciu za porušenie zákona a to vo výmere, ktorá v ňom bola jasne vymedzená. Za nadovšetko dôležité pokladali, aby uložený trest presne zodpovedal ustanoveniam trestného zákona. Samozrejme, trest sa má vzťahovať len na trestne zodpovedných páchateľov, ktorí uvedomujú, že konali v rozpore s právnym poriadkom (dôraz na otázku príčetnosti páchateľa). Kým klasickej škole možno vyčítať prílišné odtrhnutie od životných reálií a s tým súvisiace tzv. rozhodovanie od stola, modernej škole možno vyčítať presne opačné extrémne stanovisko.

V centre pozornosti modernej školy stojí páchateľ a spolu s tým najmä otázky „prečo spáchal trestný čin" a „čo možno urobiť, aby v budúcnosti trestný čin nespáchal". Myšlienka špeciálnej prevencie a resocializácie páchateľa našla uplatnenie v rámci pokusu zaviesť prvé „historické alternatívy" voči tradičnému výkonu trestu odňatia slobody v podobe inštitútov podmienečného odkladu trestu odňatia slobody (aj podmienečného prepustenia).[15] Na vedeckú objednávku modernej školy sa etabluje veda o etiológii zločinnosti (kriminológia), pričom sama moderná škola sa postupne člení v závislosti od faktoru, či príčinu zločinu vidí v (biologických) predispozíciách páchateľa alebo v spoločenských reláciách, ktoré páchateľa vedú k spáchaniu zločinu.[16] Významná sociologická škola sa už v 19. storočí formuje vo Francúzsku, neskôr v priebehu 20. storočia v USA.

Na druhej strane to bola práve pokroková moderná škola, ktorá namiesto ukladania trestov poukazovala na výhody ukladania ochranných opatrení.[17] Vo svojej najvyvinutejšej teoretickej podobe sa nebránila ani porušeniu zásady *nullum crimen sine lege*, ba navádzala na uloženie ochranného opatrenia trestnoprávneho charakteru aj v prípade potenciálne nebezpečnej, „rizikovej" osoby, ktorá však dosiaľ žiadny trestný čin nespáchala.[18] Uvedená politika malo byť kulminačným bodom trestnoprávnej vedy, ktorá mala dokázať s istotou vypátrať zločincov pred spáchaním zločinu. Tento koncept našiel reálne uplatnenie o pár desaťročí neskôr v kontexte pôvodnej funkcie koncentračných táborov (išlo o uvalenie preventívnej, ochrannej väzby[19] na politicky nebezpečné osoby za účelom zabránenia v potenciálnom

---

[15] STÄCKER, Theresa: Die Franz von Liszt-Schule und ihre Auswirkungen auf die deutsche Strafrechtsentwicklung. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, s. 28 – 30.

[16] K tomu pozri u predstaviteľa modernej školy Franza von Liszta: LISZT, Franz: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Berlin: J. Guttentag, 1900, s. 57.

[17] STRUCK-BERGHÄUSER, Anna: Franz von Liszt und seine Gegner: Die Auswirkungen des Schulenstreits auf das heutige Sanktionen- und Strafvollzugsrecht. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2020, s. 267.

[18] GROßMAN, Sven: Liberales Strafrecht in der komplexen Gesellschaft. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016, s. 239.

[19] Uvedené si nemožno zamieňať s preventívnym dôvodom väzby podľa § 71 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku č. 301/2005 Z. z.: *„bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval*". V danom prípade totiž obvinený môže byť vzatý do väzby

páchaní trestnej činnosti v budúcnosti). Rovnaká báza viedla k schvaľovaniu vtedy vedecky populárneho ochranného opatrenia kastrácie (resp. sterilizácie) osôb s preukázanou sexuálnou deviáciou, ktorá by v budúcnosti mohla viesť k spáchaniu sexuálne motivovaného trestného činu. Táto diskutovaná možnosť sa samozrejme odlišuje od ochranného opatrenia kastrácie už v prípade spáchaného zločinu (v 30. rokoch 20. storočia zavedená hneď v niektorých štátoch USA).[20]

Ideový rozpor medzi retributívnou a restoratívnou justíciou je do značnej miery aplikovaným vyjadrením rozdielov medzi absolútnymi a relatívnymi teóriami trestania. Tieto tendencie možno rozpoznať už v dielach antických spisovateľov. V Senecovom diele „O hneve" (*De ira*) sa zdôrazňuje, že *„žiadny múdry človek netrestá kvôli samému zločinu, ale preto, aby sa viac nestal"* (*Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur*).[21] Hoci sa sám Seneca prikláňa k preventívnemu pôsobeniu trestu (pritom sa len inšpiroval od Platóna), z tohto výroku sa odvodzujú dve alternatívy zmyslu trestania:

(1) *„trestá sa, lebo bolo spáchané zlo"* (*punitur quia peccatum est*) a jeho opak v zjednodušenom preklade

(2) *„trestá sa, aby nebolo spáchané zlo,"* teda, aby sa zločin viac neopakoval (*punitur ne peccetur*).[22]

Retributívnu justíciu možno v určitom rozsahu stotožniť s teóriou odplatnosti trestov, keď sa sankcia ukladá bez ohľadu na jej širšie súvislosti a dopad na páchateľa. Cieľ restoratívnej justície v súčasnosti možno odvodiť už z jeho etymologického základu (angl. *restore*). Usiluje sa o obnovenie narušených vzťahov z celospoločenského hľadiska – ide o *restitutio in integrum* pred spáchaním trestného činu – čo sa prejavuje aj v individuálnej rovine zvýšenou starostlivosťou o obete trestných činov, vrátane snahy o resocializáciu páchateľov.[23] Tento želaný výsledok sa priaznivci restoratívnej

---

len vtedy, ak skutok už bol spáchaný a má znaky trestného činu. V nami uvádzanom prípade ešte žiaden skutok nenastal.

[20] Napr. Indiana, Washington, Nebraska. Pozri: MILOTA, Albert: Reforma trestního zákona v Československu. Bratislava: Právnická jednota, 1934, s. 141; HERRNRITT, Vilém: Několik poznámek k otázce sterilisace. In Pocta k sedmdesátým narozeninám univ. prof. Augusta Miřičky. Praha: Československá společnost pro právo trestní, 1933, s. 121; VERVAECK, Louis. La stérilisation des anormaux et criminels dangereux. In Revue de Droit Pénal et de Criminologie, roč. 6. Brussels: Imprimerie administrative, 1926, s. 449.

[21] *Sen. De ira* 1, 19, 7. Porovnaj: On Anger. In: SENECA: Dialogues and Essays. Translated by J. Davie. New York: Oxford University Press, 2007, s. 21.

[22] SCHILLING, Andreas: Nemo prudens punit quia peccatum est sed ne peccetur: Strafen und Strafzwecke im römischen Strafrecht. In: Zeitschrift für altorientalische und biblische Rechtsgeschichte, 2015, roč. 21, č. 1, s. 162.

[23] Niektorí autori definujú filozofiu restoratívnej spravodlivosti pomocou „troch R": obnovenie (*restoration*), zodpovednosť (*responsibility*) a reintegrácia (*reintegration*). Pozri: HAMRANOVÁ, Denisa: Restoratívna justícia v teoretických a aplikačných súvislostiach. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, roč. 35, 2016, č. 2, s. 98.

justície usilujú dosiahnuť v prvom rade efektívnejším využívaním alternatívnych trestov, pričom uloženie trestu odňatia slobody vnímajú ako poslednú aplikačnú možnosť.[24] Restoratívna justícia sa sústreďuje na obe entity – obete i páchateľov – ktoré nestavia do pozície pasívneho subjektu, ale ponúka im možnosť aktívneho prístupu k odstráneniu negatívnych následkov trestného činu (napr. v podobe odškodnenia obetí a zabezpečenia toho, aby v budúcnosti páchateľ viedol riadny život).[25]

Liberálne trestné právo ako plod spoločenskej zmluvy

Kontinentálne trestné právo pred obdobím veľkých kodifikácií vykazovalo vysoký stupeň arbitrárnosti. V praxi záviselo posúdenie trestnosti konkrétneho konania často len od svojvôle sudcu ako miestnej autority a jeho morálneho citu (išlo napr. o trestanie hazardu, podvodov a rôznych ďalších skutkov najmä zo sféry ekonomickej, resp. mravnostnej kriminality). Podľa niektorých autorov bol výkon trestného práva vtedy „zasiahnutý moralizujúcimi tendenciami".[26] Samotná verejná mienka legitimizovala úlohu trestného práva ako strážcu morálky a garanta Božieho poriadku a spravodlivosti. S tým súvisí, že prakticky až do prvej polovice 18. storočia prevládali v psychológii širokých más teologické koncepcie trestania, kedy uložený trest predstavoval hmatateľný zákrok proti zločincovi, čím ľudstvo symbolicky odprosovalo Boha za spáchaný hriech (trestný čin) a snažilo sa zmierniť Boží hnev, ktorý mohol dopadnúť na celú komunitu, ak by páchateľ ostal nepotrestaný. Podobné vnímanie prepožičiavalo trestnému právu spoločenské uznanie.

Prvé zákonníky v oblasti trestného práva posilnili ingerenciu centrálnej legislatívnej moci a oslabili priestor voľného uváženia konkrétneho sudcu. Popri požiadavke zákonnosti osvietenskí filozofi požadovali razantnú sekularizáciu trestného práva (čo sa prejavovalo napr. snahami o dekriminalizáciu trestného činu čarodejníctva). Dokonca aj Kant explicitne odmietol možnosť odvolávať sa pri tvorbe trestnoprávnych noriem na prirodzenoprávne východiská. Nahradením náboženstva abstraktnou entitou štátu však trestné právo stratilo jeden z pilierov svojho opodstatnenia.

Predpoklady pre utvorenie konceptu liberálneho trestného práva poskytuje filozofia spoločenskej zmluvy, ktorú popularizoval napr. Jean Jacques Rousseau. Trestné právo je bezprostredným uskutočňovateľom tejto idey. Človek žil ako slobodný jedinec

[24] DIANIŠKA, Gustáv: John Braithwaite: Teória reintegrovaného zahanbenia a restoratívna spravodlivosť. In: STRÉMY, Tomáš (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach (zborník). Praha: Leges, 2014, s. 116.

[25] STRÉMY, Tomáš – KLÁTIK, Jaroslav: Alternatívne tresty. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 8.

[26] BAR, Carl Ludwig: A History of Continental Criminal Law. Boston: Little, Brown, 1916, s. 106.

v rámci tzv. prirodzeného stavu.[27] Ako osvietený vládca nad svojím životom sa však rozhodol spolu so svojimi súkmeňovcami uzatvoriť spoločenskú zmluvu (chápanú viac-menej ako fiktívnu, symbolickú udalosť). Prostredníctvom nej sa človek vzdal časti svojej osobnej suverenity v prospech etablovania štátu, lebo skutočnú slobodu môže získať až v spoločnosti regulovanej právom. Sloboda nie je totiž stelesnená v ľubovôli jednotlivca, ale pravá sloboda *„je poslušnosťou voči zákonu, ktorí sme si stanovili*."[28] Človek sa tým podriaďuje trestnoprávnej jurisdikcii, odovzdáva mu právo trestať seba i iných (*ius puniendi*). Tento akt nerealizuje altruisticky, len v záujme fungovania celého spoločenstva, ale zároveň za účelom garancie vlastnej ochrany, ktorú mu štát poskytuje prostredníctvom trestného práva.[29]

Spoločenská zmluva teda obmedzuje absolútnu slobodu človeka. Bez ochrany štátu pomocou trestného práva by si silnejší dokázal presadzovať svoju slobodu na úkor slabších a to tak v ekonomickej sfére, ako aj v rámci fyzickej nadvlády. Trestné právo zaručuje rovnosť a bezpečnosť slabším členom spoločnosti, čím konaniu silnejších dáva mantinely, ba neváha ich ani sankcionovať (postihnúť, oslabiť) v mene slabších.[30] V tomto kontexte je zaujímavé, že hoci doyen modernej školy Franz von Liszt zastával z dlhodobého hľadiska evolucionistickú, Darwinovskú teóriu o vyhynutí menej životaschopných jedincov a presadení sily, napriek tomu pokladal v súčasnom okamihu za nevyhnutné, aby trestné právo chránilo záujmy slabších a „prirodzený výber" sa realizoval postupne.

Východiská trestnoprávneho liberalizmu sa naplno rozvinuli v prvej polovici 19. storočia po víťazstve „reakčných" mocností nad Napoleonom. V danom období sa formovala horizontálna a vertikálna rovina spoločnosti. Na jednej strane stál „policajný" (tu majme na mysli v archaickom zmysle celkovo „administratívny") aparát štátu a na druhej strane sa vyvíjal Hegelov koncept „občianskej spoločnosti". V rámci horizontálnej úrovne medzi občanmi navzájom sa uplatňoval princíp, podľa ktorého sloboda jedného končí tam, kde začína sloboda druhého. Bez porušenia právneho poriadku teda nemôže iný jednotlivec zasiahnuť do osobnej sféry občana. Túto požiadavku exaktne vyjadril napr. čl. IV. francúzskej Deklarácie práv človeka a občana z 26. augusta 1789.[31] *De constitutione lata* je sloboda občanov konať všetko,

---

[27] BECKER, Christian – RÖNNAU, Thomas. Freiheit, Wirtschaft, Macht – Braucht der freiheitliche Staat ein marktkritisches Strafrecht? In: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, roč. 130, 2018, č. 2, s. 344 – 345.

[28] ROUSSEAU, Jean Jacques: O společenské smlouvě. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2002, s. 12.

[29] GROßMAN, Sven. Liberales Strafrecht in der komplexen Gesellschaft. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016, s. 55 – 56.

[30] HOVEN, Elisa: Die neue liberale Lust am Strafrecht? In: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, roč. 135, 2023, č. 4, s. 708.

[31] Znie: *„Sloboda spočíva v možnosti robiť všetko to, čo neškodí druhému. Výkon prirodzených práv každého človeka preto nemá iné hranice ako tie, ktoré zaisťujú ostatným členom spoločnosti využívanie rovnakých práv*."

čo nie je zákonom zakázané legislatívne vyjadrená v čl. 2 ods. 3 Ústavy SR č. 460/1992 Zb.[32] Je tabu, aby štát zasahoval do rámca občianskej spoločnosti, ktorá je v prenesenom zmysle akousi autonómnou oblasťou oslobodenou od štátu. Horizontálna úroveň totiž vyjadruje právny individualizmus a súkromnú autonómiu jednotlivca (v opozícii oproti tomu stojí koncept kolektivizmu, ktorý bol vlastný najmä nacistickej a komunistickej právnej doktríne).

Vo vertikálnom vzťahu medzi občanmi a štátom je však prípustné obmedzenie ich slobody prostredníctvom štátneho donútenia. Štát je napriek tomu útvar, ktorý odvodzuje svoju legitimitu od občanov a preto pri výkone donútenia nemôže byť subjektom vlastnej vôle, keďže vykonáva právomoci zverené na základe spoločenskej zmluvy. Pôvodnou mocou vládnuť naďalej disponuje ľud v duchu princípu suverenity ľudu, ktorý je zakotvený napr. v čl. 2 ods. 1 Ústavy SR *„Štátna moc pochádza od občanov*".[33] Hoci na ochranu spoločenskej slobody je trestné právo nevyhnutné, rovnako tak je preto potrebné mocenský monopol trestného práva obmedziť. Spolu s narastajúcou silou štátu sa stáva iluzórnejšou aj rovnováha štátnej moci vo vzťahu k občianskej spoločnosti, keďže silný štát nemusí používať svoje predispozície výlučne na ochranu slobody občanov, ale aj na jej obmedzovanie.

Za liberálne trestné právo preto možno označiť takú právnu reguláciu v oblasti ukladania trestov, vrátane vedenia trestnej politiky, ktorá rešpektuje vytýčené hranice medzi štátnym etatizmom a voľnosťou občianskej spoločnosti. Najdôležitejším cieľom liberálneho trestného práva je zabezpečiť konkrétnemu jednotlivcovi priestor slobody, ktorý sa kreuje najmä rešpektovaním jeho ľudských práv a základných slobôd. Z podobného smerovania trestného práva vyplýva, že musí byť zamerané skôr preventívne ako represívne. Rešpektovaním slobody jednotlivca sa štát obmedzuje vo vyšetrení materiálnej pravdy (nastolenia odplatnej spravodlivosti).[34] Hoci obmedzenie slobody je v rámci chápania spoločenskej zmluvy súčasťou genetickej výbavy trestného práva, liberálne trestné právo sa usiluje túto vlastnosť podrobiť čo najväčšej autoregulácii.

Každá dostupná nemecká publikácia z odboru trestného práva alebo právnej histórie spravidla pokladá za *„hlavného predstaviteľa liberálneho trestného práva*

[32] Znie: *„Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá*." Podľa niektorých názorov ide o princíp budovania spoločnosti zdola nahor, pričom každému členovi spoločnosti sa priznáva toľko slobody, ako je len možné, avšak štátu sa priznáva len toľko moci, koľko je nevyhnutné. Práve tu nachádza princíp subsidiarity (a to aj v trestnom práve) svoje zdôvodnenie: KAUFMANN, Arthur: Subsidiaritätsprinzip und Strafrecht. In: ROXIN Claus (eds.): Grundfragen der gesamten Strafrechtswissenschaft: Festschrift für Heinrich Henkel. Berlin: Walter de Gruyter, 1974, s. 90.

[33] GIBA, Marián. Čl. 2. In: Ústava Slovenskej republiky: Komentár. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 40 – 41.

[34] CHRIST, Alexander: Bürgerliche Freiheit und Strafrecht bei Montesquieu. Berlin: Grauer Verlag, 2003, s. 30 – 31.

a osvietenského optimizmu" tých čias bavorského kriminalistu Paula Johanna Anselma von Feuerbacha (1775 – 1833), tvorcu typicky preventívne zameranej teórie psychologického donútenia.[35] S liberálnym trestným právom bezprostredne súvisí osvietenský racionalizmus a tiež osvietenský optimizmus (viera v ľudský pokrok a postupnú kultiváciu človeka).

Ostrý boj proti teórii liberálneho trestného práva sa viedol najmä po uchopení moci národnými socialistami po roku 1933.[36] V Nemecku ide najmä o tzv. Kielsku školu, kam možno zaradiť napr. Georga Dahma a Friedricha Schaffsteina, ktorí systematicky favorizovali autoritatívne trestné právo s úsilím teoreticky ospravedlniť totalitné zásahy štátu do oblasti ľudských práv.[37] Uvedený smer viedol k presadzovaniu determinizmu a decizionizmu.[38]

Liberálne trestné právo v súčasnosti

Žiadne iné právne odvetvie nedisponuje tak rozsiahlymi možnosťami zásahu do osobnostnej sféry jednotlivca ako trestné právo. Za účelom posilnenia slobody indivídua liberalizmus ustanovuje v oblasti trestného práva minimálne tri garancie, ktoré sa v staršej literatúre traktujú:

1. Štát musí vo svojom právnom poriadku jasne vymedziť, v ktorých prípadoch si pre seba rezervuje právo trestať (*ius puniendi*), inak povedané, jednotlivci musia dokázať predvídať, ktoré konania sú trestnými činmi (princíp legality);
2. Ak štát zasiahne proti jednotlivcovi, tento zásah musí byť realizovaný len v miere nevyhnutnej pre zachovanie všeobecnej slobody (princíp *ultima ratio*);
3. Štát môže potrestať len takého zločinca, ktorý je trestne zodpovedný a z hľadiska subjektívnej stránky nesie zavinenie na spáchaní trestného činu.[39]

---

[35] *„Immerhin hatte Feuerbach, der Schöpfer der aufklärerisch-liberalen psychologischen Zwangstheorie… Daß Feuerbachs Theorie den Sieg über die auf den Strafvollzug abstellende Präventionslehre Grolmans davontrug, verdankt sie wohl auch ihrer Übereinstimmung mit der aufklärerisch-liberalen Zustimmung…*" KLEINHEYER, Gerd (eds.): Deutsche und Europäische Juristen aus neun Jahrhunderten. 6. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2017, s. 137. Gustav Radbruch o Feuerbachovi píše: *„Als ein vornehmer und charaktervoller Mann von unerschütterlich liberaler Gesinnung stellt er sich in der Schilderung seines Enkels dar.*" RADBRUCH, Gustav: Paul Johann Anselm von Feuerbach. Ein Juristenleben. Wien: Verlag von Julius Springer, 1934, s. 74.

[36] Pozri: MARXEN, Klaus: Der Kampf gegen das liberale Strafrecht: Eine Studie zum Antiliberalismus in der Strafrechtswissenschaft. Berlin: Duncker & Humblot, 1975.

[37] HERNÁNDEZ, Moisés: Über die Verknüpfungen von Strafrechtsdogmatik und Kriminalpolitik. In: Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag. Berlin: Walter de Gruyter, 2001, s. 74.

[38] SCHÜNEMANN, Bernd: Einführung in das strafrechtliche Systemdenken. In: Grundfragen des modernen Strafrechtssymstems. Berlin: Walter de Gruyter, 1984, s. 34.

[39] DANNENBERG, Herbert: Liberalismus und Strafrecht im 19. Jahrhundert. Berlin: Walter de Gruyter, 1925, s. 6.

Základným znakom jeho liberálneho poňatia preto je, aby bol dôsledne uplatňovaný princíp *ultima ratio*. Zásah štátnej moci do osobných slobôd občana by mal byť výnimočný a vždy sa majú uprednostňovať iné prostriedky než trestnoprávne.[40] Princíp *Ultima ratio* je podmnožinou slobody, lebo každý zásah štátu do tohto priestoru musí byť osobitne odôvodnený a podlieha osobitným schvaľovacím procesom v rámci trestného konania. Často sa hovorí o subsidiárnom charaktere trestného práva (pomocnej úlohe trestnej represie), avšak nemožno zabúdať, že *ultima ratio* je rovnako dôležitým princípom aj pre sociálne vymedzenie právneho štátu.[41] Rovnako už zákonodarca by mal byť zdržanlivý pri označovaní určitých konaní za trestné činy.[42]

S uvedenými znakmi ďalej úzko súvisí garancia zákonnosti v trestnom práve, pretože spoločnosť môže obmedzovať jednotlivca len na základe jasne určenej právnej úpravy, ktorá je vybavená patričnou právnou formou a právnou silou. Táto právna úprava mu zároveň v duchu princípu právnej istoty umožňuje predvídať následky svojho konania (čo je pre uplatniteľnosť teórie psychologického donútenia nevyhnutné). Z oboch princípov vyplýva aj zásada *in dubio pro libertate* (v pochybnostiach, či konanie má byť kvalifikované ako trestný čin treba uprednostniť slobodu).[43] Občan musí dokázať rozumne predpokladať, aké skutky budú stíhané ako trestný čin, preto akékoľvek pochybnosti o trestnosti skutku zakladajú nárok na posúdenie v jeho prospech. S tým rovnako súvisí zákaz retroaktivity a analógie.

V súčasnom Nemecku sa opätovne vedú diskusie o povahe trestného práva a optimálnom smerovaní trestnej politiky. Hodnoty liberálneho trestného práva sú pritom často spochybňované. Už v staršej edícii Kriminológie od nemeckého profesora G. Kaisera sa konštatuje návrat k retributívnym teóriám trestania a tzv. renesancia trestu.[44] Novú dimenziu týmto vedeckým tendenciám dáva volanie po sprísnení trestnej politiky a razantnom zvýšení trestných sadzieb, na ktorom je založený napr. politický program strany AFD (*Alternative für Deutschland*). V tomto kontexte sa viacerí vedci domnievajú, že volanie po retributívnom smerovaní

---

[40] GROßMAN, Sven: Liberales Strafrecht in der komplexen Gesellschaft. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016, s. 59.

[41] JESCHEK, Hans – WEIGEND, Thomas: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Auflage. Berlin: Duncker & Humblot, 1996, s. 53; ALBRECHT, Peter: Das Strafrecht auf dem Weg vom liberalen Rechtsstaat zum sozialen Interventionsstaat: Entwicklungstendenzen des materiellen Strafrechts. In: Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, roč. 71, 1988, č. 2, s. 192.

[42] SYROVÝ, Ivan: Medze princípu ultima ratio v trestnom práve. In: Justičná revue, roč. 65, 2013, č. 8 – 9, s. 1131.

[43] KLUG, Ulrich: *Skeptische Rechtsphilosophie und humanes Strafrecht*. Band 1. Berlin: Springer-Verlag, 1981 s. 72.

[44] *„Obrat v trestno-politickej diskusii charakterizujú heslá ako renesancia trestu alebo neoklasicizmus. Hovorí sa dokonca o Waterloo myšlienky resocializácie*." KAISER, Günther: Kriminologie: Úvod do základů. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 100.

trestného práva nie je založené na altruistických sklonoch snažiacich sa o zníženie kriminality, ale v skutočnosti sú prejavom autoritárskych tendencií. Vyvolávanie strachu v širokých vrstvách obyvateľstva z nárastu kriminality v dôsledku liberálne nastavenej trestnej politiky vytvára obraz, v ktorom politici hľadajú obetných baránkov za svoje neúspechy v zločincoch.[45]

V poslednom období nachádzajú odozvu aj v určitých kruhoch v rámci Slovenskej republiky myšlienky o nevyhnutnosti trestania, o zastrašovaní prostredníctvom ukladania sankcie a punitívnom nastavení trestnej politiky. Dovoľujeme si v tejto súvislosti odkázať na prejav poslankyne NRSR Ireny Bihárioveј, ktorý demonštruje volanie po autoritatívnom trestnom práve zvlášť citeľne: *„My sa tu bavíme o ustanovení trestných sadzieb a o tom, že páchateľ by mal byť potrestaný menej citeľne. No tak potom, tak robme to v občiansko-právnom konaní, tak nech zaplatí škodu, prípadne nejaký ten trest v rovine úrokov alebo penále a vybavené. Zrušme trestné právo, trestné právo musí ukladať citeľnú sankciu, ono musí sa tomu štát, musí v zmysle teda využívania trestného práva ako ultima ratio dať páchateľovi najavo, že využije najtvrdšie svoje nástroje na to, aby ho buď potrestal, lebo to je sankčný mechanizmus. Trestné právo je sankčný mechanizmus, áno, čiže ukladá sankcie, alebo ho teda potrestá za spáchaný trestný čin, vyvodil trestnoprávnu zodpovednosť, čin, zodpovednosť, áno? Toto je tá rola, ktorú tu štát plní, alebo vo vzťahu k ostatným odstrašil páchateľov od páchania tejto trestnej činnosti, a práve tým zabezpečuje ten preventívny účel*."[46]

Načrtnutý pesimistický výhľad odzrkadľuje našu súčasnosť, ktorá nekorešponduje s predstavami rozvahou a slávou ožiareného konca 19. a začiatku 20. storočia. Napr. profesor trestného práva na Karlovej univerzite v Prahe a jeden z jej dekanov Josef Prušák (1873 – 1921)[47] vyzýval, že pomocou efektívneho vedenia sociálnej politiky možno trestné právo prakticky „zrušiť": *„...Tak právo trestní vstupuje pozvolna v poslední stadium svého vývoje, zvané vědeckým, sociálním, neb také stadiem lidskosti. Vlastní boj proti zločinnosti odnímá se nepozorovaně rukám soudců kriminálních a svěřuje se účelnému vedení sociální politiky*."[48] Podobné názory vlastne prevzal od Franza von Liszta, ktorý napísal, že *„dobrá sociálna politika je najlepšou trestnou politikou*."[49] Pôvodne trestný sudca, neskôr právny filozof Gustav Radbruch

[45] VELTEN, Petra: Eine neue liberale Lust am Strafrecht? In: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, roč. 135, 2023, č. 4, s. 739 – 740.

[46] Vystúpenie Ireny Bihárioveј v rozprave z 28. februára 2024 na 9. schôdzi NRSR v 17. deň. Prepis zverejnený na webovom sídle NRSR.

[47] V časopise *Právník* (roč. 60, 1921, s. 64) naňho spomínajú ako na: *„muže prodchnutého ideou dobra a krásy, láskou k lidstvu vůbec a svému národu zvlášť, lnoucího k svobodě a pokroku. Vzpomeneme-li i jeho skvělé a strhující výmluvnosti, jeho duševní vyrovnanosti a vlídného porozumění mládí..."*

[48] PRUŠÁK, Josef: Rakouské právo trestní. Díl všeobecný. Praha: Všehrd, 1912, s. 8.

[49] LISZT, Franz: Die Zukunft des Strafrechts (1892). In: LISZT, Franz: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Zweiter Band. Berlin: J. Guttentag, 1905, s. 15.

sa k tomu dokonca prikláňa aj po druhej svetovej vojne, keď píše, že „*najlepšou reformou trestného práva by nebolo jeho nahradenie lepším trestným právom, ale niečím dokonalejším ako samotné trestné právo*."[50] Napriek tomu v svetovom meradle zašli v pokusoch o „zrušenie trestného práva" najďalej ranní sovietski právnici sociologickej školy, keď v Základných zásadách trestného zákonodarstva ZSSR z roku 1924 definitívne zrušili pojem „trest" a nahradili ho spojením „opatrenie sociálnej ochrany", čo platilo až do čias Stalina, ktorý sa vrátil k termínu „trest". Súčasný vývoj však čoraz viac volá – a to v Nemecku na vedeckej pôde i na politickej scéne – k opätovnému posilneniu úlohy trestu a trestného práva v spoločnosti.

Záver

V úvode článku si autor stanovil hypotézu, či možno stotožniť koncept „liberálneho trestného práva" s teóriou restoratívnej spravodlivosti, ktorá už bola v podmienkach Slovenskej republiky vedecky rozpracovaná. Podobné tvrdenie možno čiastočne verifikovať. Liberálne trestné právo ako plod teórie spoločenskej zmluvy a právneho individualizmu primárne súzvučí s nastavením celkovej trestnej politiky, ba trestného práva ako takého. Jeho hlavnými exponentmi sú princíp legality a princíp *ultima ratio*, ktoré chránia priestor slobody jednotlivca pred neoprávnenými (ale v istom zmysle aj tými oprávnenými) zásahmi zo strany štátu. Liberálne trestné právo preto možno označiť za širší pojem, ktorý reflektuje garancie ľudských práv na ústavnej úrovni a tlmočí ich trestnému právu ako odvetviu. Preto možno len s interpretačnými ťažkosťami hovoriť o akomkoľvek prieniku autoritatívneho trestného práva do rámca našich podmienok. Pravdaže, na druhej strane s liberálnym trestným právom súvisí problematika vhodného nastavenia trestných sadzieb, ukladania trestov, vrátane benevolentne riadenej trestnej politiky ako celku. To evokuje stav, keď by bolo možné identifikovať jadro konceptu liberálneho trestného práva (ako ťažko modifikovateľná súčasť ústavných garancií, vrátane základných zásad trestného práva) a jeho ďalšie súvisiace postuláty.

Restoratívna justícia sa vo svojej podstate týka najmä spôsobu ukladania trestov a ich efektívnosti, usiluje sa o resocializáciu páchateľa a odškodnenie obete. Preto o nej možno hovoriť ako o užšom termíne, hoci vychádza z rovnakého myšlienkového spektra ako „liberálne trestné právo", ktoré by nemalo chápať trest ako spravodlivú odplatu za porušenie zákona už len preto, že samo osebe stanovuje nad záujem o pravdivé a spravodlivé vyšetrenie trestných činov záujem na dodržiavaní ľudských práv a slobôd jednotlivca, teda aj obvineného. To neznamená, že by absolútne teórie trestania museli byť automaticky protiústavné.

[50] RADBRUCH, Gustav: Rechtsphilosophie. 6. Auflage. Stuttgart : K. F. Koehler, 1963, s. 269.

Zoznam použitej literatúry

Monografie a učebnice

1. BAR, Carl Ludwig: A History of Continental Criminal Law. Boston: Little, Brown & Co., 1916. 561 s.
2. BECCHI, Paolo: Gaetano Filangieri und die europäische Aufklärung. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2000. 114 s. ISBN 3-6313-5789-3.
3. CRAGG, Wesley: The Practise of Punishment: Towards a theory of restorative justice. New York: Routledge, 1992, s. 8. ISBN 0-203-40682-6.
4. DAHM, Georg: Liberales oder autoritäres Strafrecht? Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1933. 56 s.
5. DANNENBERG, Herbert: Liberalismus und Strafrecht im 19. Jahrhundert. Berlin: Walter de Gruyter, 1925. 67 s.
6. GROßMAN, Sven: Liberales Strafrecht in der komplexen Gesellschaft. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016. 377 s. ISBN 978-3-8487-3560-0.
7. HIPPEL, Robert: Lehrbuch des Strafrechts. Berlin: Springer Verlag, 1932. 441 s.
8. CHRIST, Alexander: Bürgerliche Freiheit und Strafrecht bei Montesquieu. Berlin: Grauer Verlag, 2003. 264 s. ISBN 978-3-936516-00-5.
9. JESCHEK, Hans – WEIGEND, Thomas: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Auflage. Berlin: Duncker & Humblot, 1996. 1029 s. ISBN 3-428-08348-2.
10. KAISER, Günther: Kriminologie: Úvod do základů. Praha: C. H. Beck, 1994. 268 s. ISBN 80-7179-002-8.
11. KANT, Immanuel: Zum ewigen Frieden: Ein philosophischer Entwurf. Leipzig: Insel-Verlag, 1838. 101 s.
12. KLEINHEYER, Gerd (eds.): Deutsche und Europäische Juristen aus neun Jahrhunderten. 6. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2017. 596 s. ISBN 978-3-8252-4526-9.
13. KLUG, Ulrich: Skeptische Rechtsphilosophie und humanes Strafrecht. Band 1. Berlin: Springer-Verlag, 1981. 286 s. ISBN 3-642-68278-2.
14. LISZT, Franz: Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Berlin: J. Guttentag, 1900. 679 s.
15. MARXEN, Klaus: Der Kampf gegen das liberale Strafrecht: Eine Studie zum Antiliberalismus in der Strafrechtswissenschaft. Berlin: Duncker & Humblot, 1975. 296 s. ISBN 3-428-03307-8.
16. MILOTA, Albert: Reforma trestního zákona v Československu. Bratislava: Právnická jednota, 1934. 214 s.
17. NEUMANN, Ulfrid: Neuere Theorien von Kriminalität und Strafe. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesselschaft, 1980. 173 s.

18. PRUŠÁK, Josef: Rakouské právo trestní. Díl všeobecný. Praha: Všehrd, 1912. 249 s.
19. RADBRUCH, Gustav: Paul Johann Anselm von Feuerbach. Ein Juristenleben. Wien: Verlag von Julius Springer, 1934.224 s.
20. RADBRUCH, Gustav: Rechtsphilosophie. 6. Auflage. Stuttgart : K. F. Koehler, 1963. 391 s.
21. ROXIN, Claus: Kriminalpolitik und Strafrechtssystem. 2. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 1973. 51 s. ISBN 3-11-0044102.
22. ROUSSEAU, Jean Jacques: O společenské smlouvě. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2002. 157 s. ISBN 80-86473-10-4.
23. STRÉMY, Tomáš – KLÁTIK, Jaroslav: Alternatívne tresty. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 288 s. ISBN 978-80-89603-56-5.
24. STÄCKER, Theresa: Die Franz von Liszt-Schule und ihre Auswirkungen auf die deutsche Strafrechtsentwicklung. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012. 419 s. ISBN 978-3-8329-7365-0.
25. STRUCK-BERGHÄUSER, Anna: Franz von Liszt und seine Gegner: Die Auswirkungen des Schulenstreits auf das heutige Sanktionen- und Strafvollzugsrecht. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2020. 566 s. ISBN 978-3-8487-6569-0.

Články v periodickej a neperiodickej literatúre

26. ALBRECHT, Peter. Das Strafrecht auf dem Weg vom liberalen Rechtsstaat zum sozialen Interventionsstaat: Entwicklungstendenzen des materiellen Strafrechts. In: Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, roč. 71, 1988, č. 2, s. 182 – 209. ISSN 2193-7869.
27. BALOG, Boris – BARANÍK, Kamil: Čl. 1 . In: Ústava Slovenskej republiky: Komentár. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 9 – 38. ISBN 978-80-571-0380-6.
28. BECKER, Christian – RÖNNAU, Thomas. Freiheit, Wirtschaft, Macht – Braucht der freiheitliche Staat ein marktkritisches Strafrecht? In: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, roč. 130, 2018, č. 2, s. 340 – 373. ISSN 1612-703X.
29. DIANIŠKA, Gustáv: John Braithwaite: Teória reintegrovaného zahanbenia a restoratívna spravodlivosť. In: STRÉMY, Tomáš (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach* (zborník). Praha: Leges, 2014, s. 114 - 127. ISBN 978-80-7502-034-5.
30. DOMNITSKA, Viktoriya. Absolútne teórie účelu trestu. In *Historia et Theoria iuris*, roč. 4, 2012, č. 1, s. 6 – 15. ISSN 1338-0753.
31. GIBA, Marián. Čl. 2. In: Ústava Slovenskej republiky: Komentár. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 39 – 48. ISBN 978-80-571-0380-6.

32. HAMRANOVÁ, Denisa: Restoratívna justícia v teoretických a aplikačných súvislostiach. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, roč. 35, 2016, č. 2, s. 94 – 113. ISSN 1336-6912.
33. HERNÁNDEZ, Moisés. Über die Verknüpfungen von Strafrechtsdogmatik und Kriminalpolitik. In: *Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag.* Berlin: Walter de Gruyter, 2001, s. 69 – 92. ISBN 978-3-1108-7702-1.
34. HERRNRITT, Vilém: Několik poznámek k otázce sterilisace. In: Pocta k sedmdesátým narozeninám univ. prof. Augusta Miřičky. Praha: Československá společnost pro právo trestní, 1933, s. 119 – 128.
35. HOVEN, Elisa: Die neue liberale Lust am Strafrecht? In: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2023, roč. 135, č. 4, s. 707 – 735. ISSN 1612-703X.
36. KAUFMANN, Arthur: Subsidiaritätsprinzip und Strafrecht. In: ROXIN Claus (eds.): Grundfragen der gesamten Strafrechtswissenschaft: Festschrift für Heinrich Henkel. Berlin: Walter de Gruyter, 1974, s. 90. ISBN 3-11-004925-2.
37. KURILOVSKÁ, Lucia – ŠIŠULÁK, Stanislav: Spravodlivý trest. In: Právny obzor, 2020, roč. 103, č. 4, s. 281 – 296. ISSN 0032-6984.
38. LISZT, Franz: Die Zukunft des Strafrechts (1892). In: LISZT, Franz: Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Zweiter Band. Berlin: J. Guttentag, 1905, s. 1 – 24.
39. METEŇKANYČ, Olexij: Militantná demokracia a jej politologicko-právne východiská. VEČEŘA, Miloš a kol. (eds.): Weyrovy dny právní teorie 2018. (sborník). Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 156 – 182. ISBN 978-80-210-9066-8.
40. SCHILLING, Andreas: Nemo prudens punit quia peccatum est sed ne peccetur: Strafen und Strafzwecke im römischen Strafrecht. In: Zeitschrift für altorientalische und biblische Rechtsgeschichte, roč. 21, 2015, č. 1, s. 159 – 175. ISSN 2747-4461.
41. SCHÜNEMANN, Bernd: Einführung in das strafrechtliche Systemdenken. In: Grundfragen des modernen Strafrechtssymstem. Berlin: Walter de Gruyter, 1984, s. 1 – 69.
42. SYROVÝ, Ivan: Medze princípu ultima ratio v trestnom práve. In: Justičná revue, roč. 65, 2013, č. 8 – 9, s. 1131 – 1139. ISSN 1335-6461.
43. VELTEN, Petra: Eine neue liberale Lust am Strafrecht? In: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, roč. 135, 2023, č. 4, s. 739 – 736 – 764. ISSN 1612-703X.
44. VERVAECK, Louis: La stérilisation des anormaux et criminels dangereux. In : Revue de Droit Pénal et de Criminologie, roč. 6. Brussels: Imprimerie administrative, 1926, s.545 – 640.

45. ZACZYK, Rainer: „Fiat iustitia, pereat mundus" – Zu Kants Übersetzung der Sentenz. In: WALLERATH, Maximilian (eds.): Fiat iustitia: Recht als Aufgabe der Vernunft – Festschrift für Peter Krause. Berlin: Duncker & Humblot, 2006, s. 649 – 662. ISBN 978-3-428-11934-9.

Kontaktné údaje

doc. JUDr. Martin Gregor, PhD.
martin.gregor@flaw.uniba.sk
ORCID: 0000-0001-6168-9233 / Scopus ID: 57219350436
Katedra ústavného práva / Katedra rímskeho práva a cirkevného práva
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

PRINCÍPY PRÁVNEHO ŠTÁTU V KONTEXTE SPRÍSŇOVANIA INTERRUPČNEJ LEGISLATÍVY V POĽSKEJ REPUBLIKE[1]

THE RULE OF LAW IN THE CONTEXT OF THE TIGHTENING OF ABORTION LEGISLATION IN THE REPUBLIC OF POLAND

Lenka Miklóssyová[2]

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na analýzu princípov právneho štátu v súvislosti so sprísňovaním interrupčnej legislatívy v Poľskej republike. Skúma, ako legislatívne zmeny, ku ktorým došlo najmä v posledných rokoch, súvisia so základnými princípmi právneho štátu. Autorka v príspevku analyzuje poľskú legislatívu, rozhodnutie poľského Ústavného súdu a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré súvisia s danou problematikou. Cieľom príspevku je analyzovať prístup Poľskej republiky vo sfére vývoja interrupčnej legislatívy a zhodnotiť tento vývoj v kontexte dodržiavania základných zásad právneho štátu.

Kľúčové slová: interrupcie, Poľská republika, kriminalizácia interrupcií, Európsky súd pre ľudské práva, právny štát

Abstract: The article focuses on the analysis of the rule of law in the context of the tightening of abortion legislation in the Republic of Poland. It examines how the legislative changes that have taken place, especially in recent years, relate to the basic principles of the rule of law. In the paper, the author analyses the Polish legislation, the decision of the Polish Constitutional Court and the decisions of the European Court of Human Rights, which are related to the issue. The aim of the article is to analyse the approach of the Republic of Poland in the sphere of the development of abortion legislation and to evaluate this development in the context of compliance with the fundamental principles of the rule of law.

Key words: abortion, Republic of Poland, criminalization of abortion, European Court of Human Rights, rule of law.

[1] Príspevok je výstupom z projektu VEGA 1/0722/24 Princípy právneho štátu v trestnom práve
[2] Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Úvod

Problematika prístupu k interrupciám je v súčasnosti jednou z najdiskutovanejších tém v oblasti ochrany základných ľudských práv. V tomto kontexte zohráva kľúčovú úlohu nielen ochrana práva na život, ale aj rešpektovanie práva na súkromný a rodinný život a autonómie jednotlivca. V Poľskej republike prešli zákony o interrupciách výraznými zmenami, ktoré majú zásadný vplyv na život a zdravie žien a na spoločnosť ako celok. Od prijatia zákona o plánovaní rodiny, ochrane ľudského plodu a podmienkach prípustnosti prerušenia tehotenstva[3] (ďalej len ako „**zákon o plánovaní rodiny**") v roku 1993, ktorý povolil interrupcie len za prísne stanovených podmienok, sa poľská legislatíva naďalej sprísňovala pod vplyvom konzervatívnych politických síl a katolíckej cirkvi. Zásadným zlomom bolo rozhodnutie Ústavného súdu v Poľsku (ďalej len „**Ústavný súd**") v roku 2020, ktoré ešte viac sprísnilo podmienky na výkon interrupcií a obmedzilo prístup k nim.

Tento legislatívny vývoj vyvoláva otázky o súlade poľskej legislatívy s princípmi právneho štátu, najmä ak ide o ochranu základných práv a slobôd garantovaných nielen poľskou ústavou, ale aj medzinárodnými dohovormi, ktorými je Poľská republika viazaná. Európsky súd pre ľudské práva vydal v priebehu posledných rokov viaceré rozhodnutia, v ktorých konštatoval porušenie práv poľských žien na súkromie a zdravotnú starostlivosť. V jednom z nedávnych rozhodnutí, v ktorom sa venoval prístupu k interrupciám v Poľsku, v odôvodnení odkazoval na princípy právneho štátu v kontexte článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len ako „**Dohovor**"), konkrétne na podmienku „súdu zriadeného zákonom". Prostredníctvom tohto rozhodnutia môžeme konštatovať, že princípy právneho štátu sú neoddeliteľne prepojené s každým článkom Dohovoru a každým právom, ktoré je Dohovorom priznané a chránené.

Vývoj interrupčnej legislatívy v Poľskej republike

Legislatívny rámec upravujúci prístup k interrupciám v Poľsku zaznamenal významnú zmenu v roku 1993, keď bol prijatý **zákon o plánovaní rodiny**. Tento zákon povolil výkon interrupcií len za veľmi obmedzených podmienok. Konkrétne zaviedol možnosť podstúpenia legálnej interrupcie iba v troch prípadoch:

- ak tehotenstvo predstavuje ohrozenie života alebo zdravia ženy,
- ak existuje dôvodné podozrenie, že tehotenstvo je výsledkom nezákonného konania (znásilnenie alebo incest),

[3] Poľský originál: „Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży".

- alebo ak prenatálne vyšetrenia alebo iné zdravotné okolnosti naznačujú, že existuje vysoká pravdepodobnosť závažnej a nezvratnej vady plodu alebo nevyliečiteľnej choroby, ktorá ohrozuje život plodu.[4]

Podľa tohto zákona, ak má byť interrupcia vykonaná z dôvodu existencie hrozby pre život alebo zdravie ženy, výkon tohto zákroku nie je časovo obmedzený dobou trvania tehotenstva, avšak musí byť vopred schválený dvomi lekármi (ibaže by bola žena v priamom ohrození života). V prípade prerušenia tehotenstva z dôvodu znásilnenia alebo incestu zákon zaviedol časové obmedzenie na výkon interrupcie **do 12. týždňa tehotenstva.** Okrem toho zaviedol podmienku, že skutočnosť, že existuje dôvodné podozrenie, že došlo k znásilneniu alebo k incestu, musí **vopred potvrdiť prokurátor**. V poslednom prípade, ak plod vykazuje vážne vývojové chyby, je možné vykonať interrupciu do doby **životaschopnosti** plodu – do doby, než je plod schopný života mimo tela matky.[5] Bežne sa táto doba životaschopnosti plodu pohybuje okolo 22. – 24. týždňa tehotenstva. V dôsledku takto nastavenej legislatívnej úpravy dochádzalo k skutočnosti, že z celkového počtu žien, ktoré chceli podstúpiť interrupciu, cestovalo približne 10 až 15 % z nich za jej výkonom do zahraničia.[6]

Tlak na ďalšie legislatívne zmeny nastal po nástupe strany **Právo a spravodlivosť (PiS)** k moci v roku 2015, keď sa interrupcie stali opäť predmetom zvýšeného záujmu konzervatívnych kruhov a katolíckej cirkvi. Táto politická a spoločenská zmena smerovala k pokusom o presadenie ešte prísnejšej regulácie interrupcií, s cieľom zaviesť ich **úplný zákaz**, čím by sa Poľsko stalo jednou z krajín s najprísnejšou legislatívou v tejto oblasti v rámci Európskej únie, ale aj v rámci celej Európy. Vplyv katolíckej cirkvi na interrupčnú legislatívu v Poľsku je naďalej veľmi významný, odvolávajúc sa na potrebu **ochrany ľudského života od momentu počatia**.[7]

Najvýraznejší posun nastal v roku 2020, keď **Ústavný súd** rozhodol, že vykonávanie interrupcií z dôvodu vážnych vývojových chýb plodu je **protiústavné**. Vývojové chyby plodu pritom boli dôvodom **98 % legálnych interrupcií v krajine**.[8] Týmto krokom sa

---

[4] Zákon o plánovaní rodiny, ochrane ľudského plodu a podmienkach prípustnosti prerušenia tehotenstva zo 7. januára 1993 [online]. [cit. 19.09.2024]. Dostupný na internete (neoficiálny anglický preklad): https://reproductiverights.org/sites/default/files/documents/Polish%20abortion%20act--English%20translation.pdf.

[5] Tamtiež.

[6] Skutočnosť vyplýva z výskumu realizovaného v roku 2010 – dostupné na: *Polki wykonują do 200 tys. aborcji rocznie. 15 proc. za granicą.* Wyborcza.pl [online]. Dostupné na: https://wyborcza.pl/7,75398,8298681,polki-wykonuja-do-200-tys-aborcji-rocznie-15-proc-za-granica.html.

[7] CIENSKI, J. *Poland's PiS in bed with Catholic Church, backs abortion ban*. In: POLITICO [online]. 2016. [cit. 30.09.2024]. Dostupné na: https://www.politico.eu/article/polands-church-state-alliance-to-ban-abortion/.

[8] TURP-BALASZ, C. *How Poland went from a moral dispute over abortion to full-blown constitutional crisis.* In: Emerging Europe [online]. 2020. [cit. 30.09.2024]. Dostupné na: https://emerging-

teda Poľsko ešte viac vzdialilo od európskych štandardov ochrany základných ľudských práv a reprodukčných práv žien. Rozhodnutie Ústavného súdu viedlo k vlnám protestov, medzinárodnej kritike a polarizácii spoločnosti.[9] Protesty dokonca prebiehali aj v kostoloch a každý deň do ulíc vychádzali tisíce ľudí za účelom vyjadrenia nesúhlasu s krokom skupiny poslancov, ktorí sa podľa protestujúcich obrátili priamo na Ústavný súd s cieľom vyhnúť sa zložitejšiemu procesu prerokovania legislatívnej zmeny v parlamente.[10]

Zmena legislatívy nielenže zásadne obmedzila práva žien v Poľsku, ale tiež **zvýšila riziko nelegálnych interrupcií** a posilnila trend tzv. **interrupčnej turistiky**, čo znamená, že ženy za účelom podstúpenia interrupcie cestujú do zahraničia. Odhaduje sa, že každoročne opúšťajú Poľsko tisíce žien, aby podstúpili interrupciu v inej krajine, zatiaľ čo iné sa uchyľujú k tajným nelegálnym a nebezpečným zákrokom v domovskej krajine.[11] Výsledkom takéhoto legislatívneho nastavenia bolo viacero prípadov poľských žien, ktoré v dôsledku odopretia zákroku interrupcie utrpeli vážne zdravotné ťažkosti, a niektoré z nich dokonca v dôsledku komplikácii zomreli.

Jedným z nich je prípad 30 ročnej Izabely, ktorá zomrela v nemocnici v meste Pština na **septický šok**, ktorý bol dôsledkom komplikácií spojených s jej tehotenstvom. Vzhľadom na to, že jej už v 22. týždni tehotenstva odtiekla plodová voda, plod nemal dostatok plodovej vody na prežitie. Jeho odumretie bolo teda neodvratné. Zdravotnícky personál v jej prípade uviedol, že *„kým srdce plodu bije, nemôžu s tým nič urobiť."*[12] Aby sa vyhli trestnej zodpovednosti, čakali, kým plod v tele ženy zomrie prirodzene. V tom momente však už bolo na záchranu Izabelinho života neskoro. A napriek tomu, že sú interrupcie v prípadoch ohrozenia života ženy stále **povolené**, z medicínskeho hľadiska je náročné určiť, v ktorom momente už o túto situáciu (z právneho hľadiska) skutočne ide. A aj napriek tejto tragédii, a mnohým iným[13], ktoré

europe.com/analysis/how-poland-went-from-a-moral-dispute-over-abortion-to-full-blown-constitutional-crisis/.

[9] SIERADZKA, M. *Poland's churches become sites of protest.* In: DW [online]. 2020. [cit. 30.09.2024]. Dostupné na: https://www.dw.com/en/polands-churches-become-sites-of-protest-amid-abortion-row/a-55415180.

[10] Tamtiež.

[11] SCHWARTZ, M. *Poland's Abortion Restrictions Are Driving Women to Seek Help Abroad.* In: The New Republic [online]. 2022. [cit. 30.09.2024]. Dostupné na: https://newrepublic.com/article/166342/poland-abortion-restrictions.

[12] HRABCOVÁ, M. *Kým srdce plodu bije, nemôžeme nič robiť. V Poľsku zomrela tehotná žena údajne pre prísny zákon o potratoch*. Denník N [online]. 2021. [cit. 30.09.2024]. Dostupné na: https://dennikn.sk/2598264/kym-srdce-plodu-bije-nemozeme-nic-robit-v-polsku-zomrela-tehotna-zena-udajne-pre-prisny-zakon-o-potratoch/.

[13] Podľa správy Európskeho parlamentu z novembra 2022 zomrelo v Poľsku od sprísnenia legislatívy priamo v dôsledku nemožnosti vykonať interrupciu najmenej šesť žien. Zdroj: LEPIARZ, J. *Outcry in Poland over abortion law*. In: DW [online]. 2023. [cit. 30.09.2024]. Dostupné na: https://www.dw.com/en/poland-outcry-over-abortion-law/a-64586531.

sa v Poľsku v dôsledku prísnej interrupčnej legislatívy vyskytli, boli v Poľskej legislatíve navrhnuté ďalšie zmeny, ktoré by legislatívu ešte viac sprísňovali, jedna z nich napríklad vyžadovala kriminalizáciu konania tehotnej ženy, ktorej rozhodnutie pre interrupciu malo byť prirovnávané k **vražde**.[14]

Vo všeobecnosti je výkon interrupcie v rozpore s právnymi predpismi na území Poľskej republiky aj v súčasnosti **kriminalizované**, samotnej tehotnej ženy sa to však netýka. Podľa poľského trestného zákona (*Kodeks karny*) sa osoba, ktorá **vykoná** nelegálnu interrupciu alebo **asistuje** pri jej vykonaní (formou pomoci alebo návodu), vystavuje hrozbe trestu odňatia slobody až na tri roky.[15] Okrem toho, ak je interrupcia vykonaná v období, keď je plod považovaný za životaschopný mimo tela ženy, alebo ak je vykonaná bez súhlasu tehotnej ženy, hrozí páchateľovi vyšší trest. V takýchto prípadoch môže hroziť trest odňatia slobody v rozmedzí od šiestich mesiacov až do osem rokov.[16] Napriek tejto prísnej regulácii ostáva **tehotná žena sama o sebe chránená pred trestným stíhaním** za podstúpenie interrupcie. Táto skutočnosť vo všeobecnosti v právnom systéme zastáva dôležitú úlohu a je v súlade s medzinárodnými odporúčaniami, ktoré neodporúčajú trestanie žien za podstúpenie interrupcie, aby sa minimalizovalo riziko ďalšej traumatizácie žien a neboli hrozbou trestu odradené od vyhľadania zdravotnej starostlivosti v prípade podstúpenia nebezpečného alebo nelegálneho zákroku.

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „**ESĽP**") sa už vo viacerých prípadoch zaoberal otázkou interrupcií v Poľsku. Rozhodnutia ESĽP reflektujú vážne nedostatky v prístupe k zdravotnej starostlivosti v oblasti reprodukčných práv a v mnohých prípadoch konštatovali porušenie ľudských práv garantovaných Dohovorom.

Takýmto prípadom je napríklad **Tysiąc proti Poľsku** z roku 2007, kedy ESĽP konštatoval porušenie článku 8 Dohovoru (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života). Sťažovateľka trpela dlhé roky ťažkou krátkozrakosťou, pričom traja špecialisti, s ktorými svoje tehotenstvo konzultovala, dospeli k záveru, že v dôsledku patologických zmien na sietnici by jej v prípade donosenia plodu hrozilo vážne porušenie zraku, resp. úplná slepota. Napriek žiadosti sťažovateľky o vykonanie interrupcie jej však títo špecialisti odmietli vydať potvrdenie, ktoré by potvrdilo existenciu podmienok pre legálne ukončenie jej tehotenstva, pretože riziko

[14] Tamtiež.

[15] USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, čl. 152. Anglický preklad dostupný na: https://www.global-regulation.com/translation/poland/2986226/the-act-of-6-june-1997-penal-code.html.

[16] Tamtiež, čl. 152, 153.

porušenia jej zraku nebolo „dostatočne isté". Po pôrode sa zrak sťažovateľky zhoršil a zmeny na jej sietnici nebolo možné odstrániť ani operáciou. Sťažovateľka bola následne vyhlásená za ťažko zdravotne postihnutú a jej stav si vyžaduje každodennú liečbu a asistenciu.[17]

Ďalším významným rozhodnutím bolo rozhodnutie vo veci **R.R. proti Poľsku** z roku 2011. V tomto prípade ESĽP konštatoval porušenie nielen článku 8 Dohovoru, ale aj **článku 3 Dohovoru**, ktorý hovorí o zákaze mučenia, resp. krutého a neľudského zaobchádzania. V tomto prípade nebol sťažovateľke poskytnutý prístup k prenatálnym genetickým testom, čo jej znemožnilo podstúpiť interrupciu z dôvodu závažnej abnormality plodu. Počas osemnásteho týždňa tehotenstva bola sťažovateľka informovaná o možnej malformácii plodu a okamžite vyjadrila záujem o interrupciu, ak by sa diagnóza potvrdila. V tom čase síce ešte bolo možné podstúpiť interrupciu z dôvodu závažnej vývojovej chyby plodu, tento zákrok však bol **časovo obmedzený** do doby životaschopnosti plodu, tak, ako sme uviedli v predchádzajúcej podkapitole. Genetická skúška sa sťažovateľke vykonala až v dvadsiatom treťom týždni tehotenstva, po tom, čo ju jej vlastný lekár a niekoľko ďalších lekárov opakovane odmietlo odporučiť, pričom jej výsledky (potvrdzujúce genetickú vadu) prišli až o dva týždne, čo už bolo príliš neskoro na to, aby mohla legálne podstúpiť interrupciu.[18]

Posledným dôležitým prípadom, ktorý nemožno opomenúť je prípad **P. a S. proti Poľsku** z roku 2013. V tomto prípade išlo o neposkytnutie včasného a bezproblémového prístupu k zákonnému umelému prerušeniu tehotenstva **maloletej**, ktorá otehotnela v dôsledku **znásilnenia,** ktoré bolo ESĽP konštatované (okrem iného) ako porušenie článku 8 Dohovoru. Podľa skutkového stavu sťažovateľku po tom, ako v súčinnosti s matkou podala žiadosť o vykonanie interrupcie, bez ohľadu na jej vôľu vzal jeden z lekárov ku katolíckemu kňazovi, ktorý sa ju snažil presvedčiť, aby tehotenstvo donosila. Prístup k umelému prerušenia tehotenstva bol sťažovateľke značne sťažený a nakoniec, aj napriek tomu, že disponovala potvrdením od prokurátora, ktoré dosvedčovalo, že tehotenstvo vzniklo v dôsledku znásilnenia, vedúci gynekológie odmietol interrupciu povoliť s odvolaním sa na **výhradu svedomia** a nemocnica následne vydala tlačové vyhlásenie, v ktorom toto rozhodnutie potvrdila. V miestnych a celoštátnych novinách boli uverejnené články venujúce sa danému prípadu a stal sa aj predmetom diskusií na internete. Sťažovateľka bola následne prijatá do nemocnice vo Varšave, kde bola informovaná, že nemocnica čelí verejnému nátlaku, aby zákrok umelého prerušenia tehotenstva

[17] Rozsudok ESĽP v prípade Tysiąc proti Poľsku č. 5410/03 z 20.3.2007. Dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-2811.

[18] Rozsudok ESĽP v prípade R.R. proti Poľsku č. 27617/04 z 26.5.2011. Dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-518.

nevykonala. S pocitom bezmocnosti žiadateľka o dva dni neskôr opustila nemocnicu, pričom pri odchode musela čeliť konfrontácii s aktivistami, ktorí interrupcie nepodporujú. Sťažovateľka bola následne umiestnená v **útulku pre mladistvých** ako predbežné opatrenie v konaní o pozbavení rodičovských práv jej matky z dôvodu, že údajne vyvíjala nátlak na sťažovateľku, aby podstúpila interrupciu. Po sťažnostiach na ministerstve zdravotníctva bola sťažovateľka nakoniec tajne prevezená do Gdanska, vzdialeného približne 500 km od jej domova, kde podstúpila umelé prerušenie tehotenstva. Obťažovanie maloletej sťažovateľky aktivistami proti interrupciám v dôsledku úniku osobných informácii a medializácie prípadu po tom, ako požiadala o interrupciu po znásilnení, ESĽP konštatoval ako porušenie **článku 3 Dohovoru** a jej umiestnenie v útulku pre mladistvých dokonca ako porušenie **článku 5 Dohovoru**, ktorý garantuje právo na osobnú slobodu a jeho obmedzenia iba v prípadoch stanovených zákonom.[19]

Právny štát v kontexte prístupu k interrupciám v Poľsku

Zaujímavým je aj prípad **M. L. v. Poľsko**, ktorý do rovnice porušení základných ľudských práv garantovaných Dohovorom v súvislosti s prístupom k interrupciám začlenil aj pojem právneho štátu.

Podľa skutkového stavu išlo v konkrétnom prípade o zamedzenie prístupu k zákroku umelého prerušenia tehotenstva z dôvodu, že plodu bola zistená genetická abnormalita, v dôsledku čoho musela sťažovateľka vycestovať za výkonom zákroku do zahraničia. Ako sme už uviedli, podmienky legálnej interrupcie v Poľsku sú stanovené v zákone o plánovaní rodiny, pričom jedným z dôvodov pôvodne stanovených týmto zákonom, bola existencia *„vysokej pravdepodobnosti závažnej a nezvratnej vady plodu alebo nevyliečiteľnej choroby, ktorá ohrozuje život plodu*". Rozhodnutie Ústavného súdu z roku 2020 však stanovilo, že príslušné ustanovenia zákona o plánovaní rodiny sú v **protiústavné**.

Sťažovateľka otehotnela v roku 2020 a jej plodu bola diagnostikovaná genetická porucha, trizómia 21 (Downov syndróm). Plánovaná interrupcia v nemocnici bola však zrušená po nadobudnutí účinnosti spomínaného rozhodnutia. Keďže si sťažovateľka neželala porodiť dieťa s genetickou poruchou, bola nútená vycestovať do zahraničia, aby svoje tehotenstvo ukončila.

Sťažovateľka sa obrátila na ESĽP s tvrdením, že toto rozhodnutie porušilo jej práva garantované článkom 8 Dohovoru. Navyše, tento zásah bol **nepriamym dôsledkom politických a právnych zmien**, ktoré zasiahli do súkromného života sťažovateľky.

Zaujímavé však bolo odôvodnenie rozsudku ESĽP v tejto veci. Súd sa v odôvodnení rozhodnutia odvolával na princíp právneho štátu, pričom konštatoval, že **princíp právneho štátu** je obsiahnutý vo všetkých článkoch Dohovoru a celý Dohovor sa ním

[19] Rozsudok ESĽP v prípade P. a S. proti Poľsku č. 57375/08 z 30.10.2012. Dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-114098%22]}.

inšpiruje. *„Záruky podľa článku 8 sa preto musia vykladať aj vo svetle preambuly Dohovoru, ktorá vo svojej príslušnej časti vyhlásila právny štát za súčasť spoločného dedičstva zmluvných štátov. V súvislosti s článkom 6 Dohovoru ESĽP už rozhodol, že právo na „súd zriadený zákonom" je odrazom zásady právneho štátu. Z toho vyplývalo, že akýkoľvek zásah do práv podľa článku 8 musí pochádzať od orgánu, ktorý je sám „zákonný", bez čoho by mu chýbala legitimita požadovaná v demokratickej spoločnosti*."[20]

Vo svojej argumentácii ESĽP uviedol, že zloženie Ústavného súdu, ktoré vydalo napadnuté rozhodnutie, zahŕňalo sudcov, ktorí boli menovaní v rámci **procesu**, ktorý podľa rozsudku ESĽP v prípade *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. proti Poľsku* **porušil článok 6 Dohovoru**. V decembri 2015 totiž prezident Poľska odmietol zložiť prísahu trom sudcom, ktorí boli zákonne zvolení predošlým Sejmom. Nový Sejm následne zvolil troch sudcov na miesta, ktoré už boli obsadené. ESĽP rozhodol, že toto porušenie postupu bolo natoľko závažné, že **narušilo legitimitu volebného procesu** a **ohrozilo právo na „súd zriadený zákonom".** Jeden z týchto sudcov a náhradníci dvoch ďalších (ktorí medzičasom zomreli) tvorili súčasť Ústavného súdu, ktorý v roku 2020 vydal rozhodnutie. Spornosť menovania týchto sudcov spochybnil legitimitu zloženia Ústavného súdu, čím jeho rozhodnutie **nezodpovedalo požiadavkám právneho štátu**.

S odvolaním sa na túto argumentáciu teda ESĽP konštatoval, že zásah do práv sťažovateľky **nemožno považovať za zákonný** v zmysle článku 8, pretože **nebol vydaný orgánom**, ktorý by bol v **súlade s požiadavkami právneho štátu**. *„Okrem toho okolnosti tohto prípadu trpeli aj nedostatkom **predvídateľnosti** požadovanej podľa článku 8 vzhľadom na to, že rozhodnutie Ústavného súdu zasiahlo do lekárskeho postupu, na ktorý mala sťažovateľka nárok a ktorý sa už začal, čím sa vytvorila situácia, v ktorej bola sťažovateľka zbavená náležitých záruk proti svojvôli."*[21]

Dôsledky prísnej interrupčnej legislatívy

Príkladom toho, čo sa môže stať, ak bude Poľská legislatíva naďalej v tejto sfére sprísňovaná, môže byť historická skúsenosť z **Rumunska**, kde bola interrupcia pred rokom 1966 dostupná a legálna a v rokoch 1966 až 1989 boli interrupcie a antikoncepcia náhle zakázané v dôsledku vtedajšieho pronatálne orientovaného politického krídla. Výsledkom bolo **zvýšenie materskej úmrtnosti súvisiacej s**

[20] Rozsudok ESĽP v prípade M. L. proti Poľsku č. 40119/21 z 14.12.2023. Dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-229424%22]}.

[21] Rozsudok ESĽP v prípade M. L. proti Poľsku č. 40119/21 z 14.12.2023. Dostupné na: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-229424%22]}.

interrupciou na desaťkrát vyššiu úroveň než v iných európskych krajinách.[22] V polovici roka 1980 bolo v Rumunsku 86% materských úmrtí zapríčinených nelegálnymi interrupciami,[23] čo predstavovalo najvyššie percento vo svete, podstatne vyššie než čísla rozvojových krajín ako Nigéria (25 %) či Srí Lanka (13 %).[24] Okrem toho kontrolný mechanizmus dohliadania nad dodržiavaním noriem, ktoré zakazovali podstúpenie legálnej interrupcie sprevádzali zásadné porušenia práv žien. Zákon vyžadoval, aby ženy pravidelne v mesačných intervaloch podstupovali vyšetrenia tzv. „gynekologickou políciou", ktorá mala odhaliť možné tehotenstvo. Tehotné ženy tak boli ihneď **zaregistrované** a počas celého tehotenstva **monitorované**, aby sa zabezpečilo donosenie každého plodu.[25]

Keď bol zákaz interrupcií v roku 1989 zrušený, materská úmrtnosť v Rumunsku **klesla o 50 %** a do roku 1993 až o 317 %.[26] Okrem toho vo všeobecnosti platí, že **v krajinách s legálnymi a dostupnými interrupciami je materská úmrtnosť výrazne nižšia**, o čom svedčí skutočnosť, že zákony upravujúce interrupcie sa od 50. rokov 20. storočia na celom svete postupne liberalizovali, v dôsledku čoho sa znížila úmrtnosť žien v dôsledku interrupcií.[27]

„Riziká úmrtnosti a chorobnosti spojené s nebezpečným umelým prerušením tehotenstva závisia od zariadení a zručností poskytovateľa umelého prerušenia tehotenstva, použitej metódy zákroku, celkového zdravotného stavu ženy a štádia jej tehotenstva. Nebezpečná interrupcia môže byť vyvolaná samotnou ženou, osobou bez zdravotníckej spôsobilosti v nehygienických podmienkach alebo zdravotníckym pracovníkom mimo vhodných zdravotníckych zariadení. Pokusy o vyvolanie interrupcie môžu zahŕňať: zavedenie pevného predmetu (koreňa, vetvičky alebo katétra) do maternice; dilatačný a kyretážny zákrok nesprávne vykonaný nekvalifikovaným poskytovateľom; požitie škodlivých látok a pôsobenie vonkajšej sily. V mnohých prípadoch konanie môže spočívať aj v silnom udieraní do podbruška ženy za účelom

[22] Svetová zdravotnícka organizácia. *Unsafe abortion : global and regional estimates of incidence of and mortality due to unsafe abortion with a listing of available country data, 3rd ed*. Maternal Health and Newborn Health / Safe Motherhood Programme, 1998.

[23] Tamtiež.

[24] JACOBSON, J. L. *The Global Politics of Abortion*. In: Worldwatch Paper 97 [online], [cit. 13.10.2024]. Washington: Worldwatch Institute, 1990. str. 43. Dostupné na: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED328509.pdf.

[25] NEGRAU, N. *Listening to Women's Voices: Living in Post-Communist Romania*. In: Connecticut Journal of International Law, Vol. 12, No. 1 (1996-1997). str. 123.

[26] Svetová zdravotnícka organizácia. *Unsafe abortion : global and regional estimates of incidence of and mortality due to unsafe abortion with a listing of available country data, 3rd ed*. Maternal Health and Newborn Health / Safe Motherhood Programme, 1998.

[27] JACOBSON, J. L. *The Global Politics of Abortion*. In: Worldwatch Paper 97 [online], [cit. 13.10.2024]. Washington: Worldwatch Institute, 1990. str. 43. Dostupné na: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED328509.pdf.

prerušenia tehotenstva, čo môže spôsobiť prasknutie maternice a v niektorých prípadoch dokonca aj smrť."[28]

Dôsledkom je tiež prístup k základným pôrodníckym službám, čo je spôsobené najmä strachom zdravotníckych pracovníkov, že v prípade, ak chyba pri vykonanom vyšetrení ohrozí plod v tele ženy, mohli by byť za také konanie trestne stíhaní.

V poľskej legislatíve sa vyskytol aj návrh zákona, ktorý sa snažil priznať **právnu ochranu nenarodenému plodu už od momentu počatia**. V roku 2016 bol predložený návrh iniciatívy, ktorá chcela uzákoniť **úplný zákaz interrupcií** tým, že by sa plodu priznalo **právo na život od počatia**. Napriek veľkej podpore konzervatívnych a *pro-life* skupín bol tento návrh napokon zamietnutý po masívnych protestoch známych ako "**Čierne protesty**".[29] Priznanie práva na život plodu pritom môže viesť k tomu, že tehotná žena by mohla byť trestaná za akékoľvek aktivity, ktoré môžu potenciálne ohroziť pokračovanie tehotenstva alebo život plodu, ako napríklad fajčenie, cvičenie, sexuálna aktivita alebo pokračovanie v zamestnaní. Mohli by sme sa dostať do absurdných situácií, ktoré by umožňovali štátu, mužovi, ktorý oplodnil ženu alebo aj samotnému plodu alebo jeho zástupcom žalovať ženu za jej rozhodnutie podstúpiť interrupciu alebo akékoľvek iné konanie, ktoré viedlo k prerušeniu tehotenstva. Bežné spontánne potraty by sa začali javiť podozrivými a žena by sa musela *de facto* po každom nechránenom pohlavnom styku správať ako tehotná, inak by riskovala v prípade spontánneho potratu trestné stíhanie za usmrtenie.[30]

Budúcnosť Poľskej legislatívy regulujúcej interrupcie

Poľsko doposiaľ patrí medzi krajiny s najprísnejšou interrupčnou legislatívou v Európskej únii. Výkon interrupcie na žiadosť je zakázaný a tak, ako sme uviedli už v predchádzajúcich kapitolách, rozhodnutie Ústavného súdu už tak striktné podmienky na výkon interrupcie ešte viac sprísnilo. Spolu s Maltou je Poľsko jednou z mála krajín v Európskej únie, kde ženy nemajú prístup k umelému prerušeniu tehotenstva, pokiaľ neexistuje vážne ohrozenie ich zdravia alebo ak tehotenstvo nevzniklo následkom trestného činu.

V roku 2024 sa nová vláda premiéra Donalda Tuska pokúsila o **reformu** tejto legislatívy, ktorá by umožňovala **interrupciu (aj na požiadanie) do 12. týždňa tehotenstva**. Návrh tejto legalizácie, ktorý sa snažil zosúladiť poľské zákony s

[28] Svetová zdravotnícka organizácia. *Unsafe abortion: global and regional estimates of the incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2008*. 6th ed. str. 14.

[29] KOŚĆ, W. *Women in black fight latest Polish health rights bill*. In: Politico [online]. 2016, [cit. 18.10.2024]. Dostupné na: https://www.politico.eu/article/women-in-black-fight-poland-health-rights-bill-law-and-justice/.

[30] Spoločnosť pre plánované rodičovstvo. *Interrupcie a právo: právna analýza legálneho stavu interrupcií z pohľadu medzinárodných a národných právnych systémov*. Prešov: EsFem, 2007. str. 27.

európskymi a medzinárodnými normami, však v júli narazil na odpor Sejmu. Sejm návrh zamietol, čím zabezpečil ďalšiu existenciu právneho stavu, v ktorom sú základné ľudské práva žien naďalej ohrozované.
Reforma podmienok výkonu interrupcie je súčasťou širšieho úsilia liberalizovať legislatívu upravujúcu reprodukčné práva žien a zaručiť ochranu ich zdravia a práv. Snaha zosúladiť interrupčnú legislatívu s európskymi štandardmi by pomohla zabezpečiť, aby ženy v Poľsku mali **prístup k bezpečnej a legálnej zdravotnej starostlivosti** v súlade s európskymi štandardmi odrážajúcimi ochranu ich základných práv. Napriek tomu, že tieto reformy sa doposiaľ nepostretli s úspechom, pokračujúce diskusie a snahy o zmenu interrupčnej legislatívy poukazujú na rastúci tlak zo strany občianskej spoločnosti a medzinárodného spoločenstva na zlepšenie reprodukčných práv v Poľsku.
Hoci poľská verejnosť vykazuje značnú podporu pre liberálnejšie prístupy k interrupciám, niektorí konzervatívni politici trvajú na zachovaní "*kompromisu z roku 1993*". Táto situácia vytvára zložité politické prostredie, v ktorom sa návrhy na liberalizáciu stretávajú s výraznými prekážkami.
Premiér Tusk čelí zložitým výzvam v snahe presadiť reformy, najmä vzhľadom na silný vplyv katolíckej cirkvi a konzervatívnych politických síl. Aj keď je vytvorená parlamentná komisia, ktorá skúma možnosti reformy, budúcnosť týchto zmien je neistá, najmä kvôli rozdeleniu v koalícii a odporu konzervatívnych frakcií.[31]

Záver

Súčasná poľská legislatíva týkajúca sa interrupcií patrí medzi najprísnejšie v Európskej únii. Zmeny, ktoré sa uskutočnili v Poľsku, najmä rozhodnutie Ústavného súdu z roku 2020, výrazne obmedzili prístup k interrupciám, čo vyvolalo obrovskú vlnu verejného odporu. Tento krok, ktorý takmer úplne znemožnil interrupcie na základe vážnych vývojových chýb plodu, spôsobil, že 98 % legálnych interrupcií, ktoré sa predtým vykonávali, sa stalo nelegálnymi.
Výsledkom prísnej interrupčnej legislatívy je nárast tzv. **interrupčnej turistiky**, kedy ženy cestujú do zahraničia, aby mohli podstúpiť zákrok interrupcie. Odhaduje sa, že tisíce poľských žien každoročne opúšťajú krajinu, aby získali prístup k bezpečnej zdravotnej starostlivosti. Okrem toho, zvýšené riziko výskytu **nelegálnych interrupcií** v Poľsku ohrozuje zdravie žien a zvyšuje počet prípadov, kedy ženy v dôsledku prísnej legislatívy čelia vážnym zdravotným komplikáciám, vrátane ohrozenia ich života.

[31] KOŚĆ, W. *Poland's Tusk hits a wall on legalizing abortion*. In: Politico [online]. 2024. [cit. 17.10.2024]. Dostupné na: https://www.politico.eu/article/poland-prime-minister-donald-tusk-abortion-laws-protests/.

Jedným z mnohých tragických prípadov, ktoré demonštrujú dôsledky prísnej legislatívy, je prípad 30-ročnej Izabely, ktorá zomrela na septický šok v dôsledku komplikácií počas tehotenstva. Hoci bol plod neschopný prežiť, zdravotnícky personál sa zo strachu z perzekúcie rozhodol nekonať, čo viedlo k tragickému úmrtiu pacientky.

Porušenia základných ľudských práv a slobôd v dôsledku prísnej poľskej legislatívy opakovane potvrdzuje aj ESĽP vo svojich rozhodnutiach. Rozhodnutie ESĽP v prípade M. L. proti Poľsku poukázalo aj na problematiku **právneho štátu** v kontexte sprísňovania interrupčnej legislatívy. Rozhodnutie Ústavného súdu, ktoré viedlo k dramatickému obmedzeniu prístupu k interrupciám, vyvoláva otázky o súlade takýchto krokov s princípmi právneho štátu. Jedným z hlavných argumentov je, že zloženie Ústavného súdu, ktoré v roku 2020 vydalo toto rozhodnutie, zahŕňalo sudcov, ktorí boli menovaní v rozpore s ústavnými a zákonnými postupmi, čo výrazne spochybňuje legitimitu samotného rozhodnutia.

Zároveň ESĽP vo svojich rozhodnutiach upozorňuje, že právo na súd zriadený zákonom je kľúčovou zárukou právneho štátu. Tým, že poľský Ústavný súd vydal takéto rozhodnutie v zložení, ktoré nebolo zvolené v súlade s ústavnými princípmi, došlo k narušeniu tohto princípu. Tento stav vyvoláva **zásadné otázky o legitimite súčasnej poľskej legislatívy** týkajúcej sa interrupcií, čo je ďalší dôvod, prečo by Poľsko malo prehodnotiť svoje právne kroky a smerovať k reformám, ktoré budú v súlade nielen s ľudskými právami, ale aj s **princípmi právneho štátu**.

Budúcnosť poľskej legislatívy je napriek tomu však nejasná. Hoci premiér Donald Tusk sa snažil o liberalizáciu interrupčných zákonov, návrhy na legalizáciu interrupcie na požiadanie do 12. týždňa tehotenstva narazili na odpor v Sejme, najmä zo strany konzervatívnych frakcií a katolíckej cirkvi. Aj keď existujú snahy zosúladiť poľské zákony s európskymi a medzinárodnými štandardmi, bude potrebné prekonať výrazné politické a spoločenské prekážky, aby došlo k akýmkoľvek významným zmenám.

De lege ferenda by teda bolo žiaduce zvážiť úpravu zákona, ktorá by zabezpečila širší prístup k interrupciám v súlade s ľudskými právami a európskymi štandardmi, a zároveň ochranu zdravia a života žien. Poľsko by malo prijať reformy, ktoré umožnia nielen legálny prístup k interrupčným službám, ale aj zníženie rizika nelegálnych a nebezpečných zákrokov, ktoré ohrozujú životy a zdravie tisícok žien.

Zoznam použitej literatúry

1. CIENSKI, J. *Poland's PiS in bed with Catholic Church, backs abortion ban.* In: POLITICO [online]. 2016. Dostupné na: https://www.politico.eu/article/polands-church-state-alliance-to-ban-abortion/.

2. HRABCOVÁ, M. *Kým srdce plodu bije, nemôžeme nič robiť. V Poľsku zomrela tehotná žena údajne pre prísny zákon o potratoch*. Denník N [online]. 2021. Dostupné na: https://dennikn.sk/2598264/kym-srdce-plodu-bije-nemozeme-nic-robit-v-polsku-zomrela-tehotna-zena-udajne-pre-prisny-zakon-o-potratoch/.
3. JACOBSON, J. L. *The Global Politics of Abortion.* In: Worldwatch Paper 97 [online]. Washington: Worldwatch Institute, 1990. Dostupné na: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED328509.pdf.
4. KOŚĆ, W. *Poland's Tusk hits a wall on legalizing abortion*. In: Politico [online]. 2024. Dostupné na: https://www.politico.eu/article/poland-prime-minister-donald-tusk-abortion-laws-protests/.
5. KOŚĆ, W. *Women in black fight latest Polish health rights bill*. In: Politico [online]. 2016. Dostupné na: https://www.politico.eu/article/women-in-black-fight-poland-health-rights-bill-law-and-justice/.
6. LEPIARZ, J. *Outcry in Poland over abortion law*. In: DW [online]. 2023. Dostupné na: https://www.dw.com/en/poland-outcry-over-abortion-law/a-64586531.
7. NEGRAU, N. *Listening to Women's Voices: Living in Post-Communist Romania.* In: Connecticut Journal of International Law, Vol. 12, No. 1 (1996-1997).
8. *Polki wykonują do 200 tys. aborcji rocznie. 15 proc. za granicą*. In: Wyborcza.pl [online]. Dostupné na: https://wyborcza.pl/7,75398,8298681,polki-wykonuja-do-200-tys-aborcji-rocznie-15-proc-za-granica.html.
9. Rozsudok ESĽP v prípade M. L. proti Poľsku č. 40119/21 z 14.12.2023.
10. Rozsudok ESĽP v prípade P. a S. proti Poľsku č. 57375/08 z 30.10.2012.
11. Rozsudok ESĽP v prípade R.R. proti Poľsku č. 27617/04 z 26.5.2011.
12. Rozsudok ESĽP v prípade Tysiąc proti Poľsku č. 5410/03 z 20.3.2007.
13. SCHWARTZ, M. *Poland's Abortion Restrictions Are Driving Women to Seek Help Abroad*. In: The New Republic [online]. 2022. Dostupné na: https://newrepublic.com/article/166342/poland-abortion-restrictions.
14. SIERADZKA, M. *Poland's churches become sites of protest*. In: DW [online]. 2020. Dostupné na: https://www.dw.com/en/polands-churches-become-sites-of-protest-amid-abortion-row/a-55415180.
15. Spoločnosť pre plánované rodičovstvo. *Interrupcie a právo: právna analýza legálneho stavu interrupcií z pohľadu medzinárodných a národných právnych systémov.* Prešov: EsFem, 2007.
16. Svetová zdravotnícka organizácia. *Unsafe abortion : global and regional estimates of incidence of and mortality due to unsafe abortion with a listing of available country data, 3rd ed*. Maternal Health and Newborn Health / Safe Motherhood Programme, 1998.
17. Svetová zdravotnícka organizácia. *Unsafe abortion: global and regional estimates of the incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2008*. 6th ed.

18. TURP-BALASZ, C. *How Poland went from a moral dispute over abortion to full-blown constitutional crisis*. In: Emerging Europe [online]. 2020. Dostupné na: https://emerging-europe.com/analysis/how-poland-went-from-a-moral-dispute-over-abortion-to-full-blown-constitutional-crisis/.
19. USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.
20. Zákon o plánovaní rodiny, ochrane ľudského plodu a podmienkach prípustnosti prerušenia tehotenstva zo 7. januára 1993.

Kontaktné údaje

Mgr. Lenka Miklóssyová
lenka.miklossyova@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

VÝZNAM EURÓPSKEHO PRÁVA PRE VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY REGISTRA TRESTOV[1]

THE RELEVANCE OF EUROPEAN LAW FOR THE DEVELOPMENT OF CRIMINAL RECORD LEGISLATION

Stanislav Mihálik[2]

Abstrakt: Autor sa v príspevku zameriava na recentné zmeny v podmienkach právnej úpravy registra trestov, pričom primárnu pozornosť venuje vplyvu európskeho práva, záujem je rovnako venovaný akademickým prístupom k problematike registra trestov vo všeobecnosti. V záveroch sa zamýšľa nad ďalším možným vývojom predmetnej oblasti.

Kľúčové slová: register trestov, európske právo, výpis a odpis z registra trestov

Abstract: The author focuses on the recent changes in the conditions of the legal regulation of the criminal record, paying primary attention to the impact of European law, interest is equally devoted to academic approaches to the issue of criminal records in general. He concludes by reflecting on further possible developments in this area.

Key words: criminal record, European law, extract and transcript from the criminal record

Úvod

Ústredná téma v podmienkach vplyvu európskeho práva na národné právne poriadky v sebe skrýva obrovský potenciál vo vzťahu k odbornému a vedeckému bádaniu, osobitne to potom platí, hoci v špecifických podmienkach, aj pre oblasť trestného práva. Takýmto, hoci menej nápadným prípadom, je aj právna úprava registra trestov, prostredníctvom zákona č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len **„zákon o registri trestov"** alebo **„ZoRT"**) s účinnosťou od 1. júna 2023 (v podmienkach delenej účinnosti). Predkladaný príspevok si kladie za cieľ jednak popísanie základného vplyvu prameňov európskeho práva na kreovanie zákona o registri

[1] Projekt VEGA č. 1/0722/24 *„Princípy právneho štátu v trestnom práve"*

[2] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

trestov, resp. na preklopenie príslušných východísk do zákonnej textácie, rovnako tak pohľad na analyzovanie najvýraznejších zmien obsiahnutých v právnej úprave registra trestov. Parciálne bude venovaná pozornosť aj možnostiam akademického prístupu k zneniu zákona o registri trestov, čo je špecificky ovplyvnené delenou účinnosťou tohto právneho predpisu.

Pramene európskeho práva s významom pre zákon o registri trestov

Pokiaľ sa bavíme o základných prameňoch európskeho práva, ktorých východiská sa premietli do textácie zákona o registri trestov, spomenúť je potrebné hneď niekoľko z nich. V prvom rade smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/884 zo 17. apríla 2019, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2009/315/SVV, pokiaľ ide o výmenu informácií o štátnych príslušníkoch tretích krajín a pokiaľ ide o Európsky informačný systém registrov trestov (ECRIS), a ktorou sa nahrádza rozhodnutie Rady 2009/316/SVV (ďalej len **„smernica 2019/884"**), rovnako tak nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/816, ktorým sa zriaďuje centralizovaný systém na identifikáciu členských štátov, ktoré majú informácie o odsúdeniach štátnych príslušníkov tretích krajín a osôb bez štátnej príslušnosti (ECRIS-TCN), s cieľom doplniť Európsky informačný systém registrov trestov, a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) 2018/1726[3] (ďalej len **„nariadenie 2019/816"** alebo **„nariadenie"**), s účinnosťou od 17. apríla 2019. Význam nariadenia 2019/816,[4] v intenciách potreby jeho implementácie, bol viditeľný predovšetkým v tom, že je ním upravené spracúvanie informácií o totožnosti štátnych príslušníkov tretích krajín, ako aj občanov Európskej únie, ktorí sú zároveň štátnymi príslušníkmi tretej krajiny, ktorí boli odsúdení v členských štátoch, s cieľom identifikovať členské štáty, v ktorých boli odsúdenia vynesené. Týmto nariadením 2019/816 bol jednak zriadený systém ECRIS-TCN, teda systém na identifikáciu členských štátov, ktoré majú informácie o predchádzajúcich odsúdeniach štátnych príslušníkov tretích krajín, jednak ním boli stanovené podmienky využívania tohto systému ústrednými orgánmi za účelom získania informácií o takýchto predchádzajúcich odsúdeniach prostredníctvom Európskeho informačného systému registra trestov (označovaný ako systém ECRIS,[5] ktorý je

[3] Predmetné nariadenie bolo zmenené, pričom jeho konsolidované znenie je dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02019R0816-20210803>.

[4] Z hľadiska terminologického rámca je vhodné uviesť, že nariadenie 2019/816 (aj v podmienkach svojho konsolidovaného znenia) vníma pojem „register trestov" ako vnútroštátny register alebo vnútroštátne registre, v ktorých sa zaznamenávajú odsúdenia v súlade s vnútroštátnym právom a pojem „štátny príslušník tretej krajiny" ako osobu, ktorá nie je občanom Únie v zmysle článku 20 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, osobu bez štátnej príslušnosti alebo osobu, ktorej štátna príslušnosť nie je známa.

[5] Európsky informačný systém registra trestov bol zriadený rozhodnutím Rady 2009/316/SVV zo 6. apríla 2009 o zriadení Európskeho informačného systému registrov trestov (ECRIS) podľa článku 11

decentralizovaným systémom informačných technológií, ktorý je založený na databázach registrov trestov v každom členskom štáte; platí pri tom, že všetky údaje z registra trestov sa uchovávajú len v databázach prevádzkovaných členskými štátmi a ústredné orgány členských štátov nedisponujú priamym prístupom k databázam registrov trestov iných členských štátov). V neposlednom rade bol potom význam nariadenia v tom ohľade, že stanovil podmienky využívania systému ECRIS-TCN zo strany Eurojustu, Europolu a Európskej prokuratúry.

Aj v zmysle dôvodovej správy k zákonu o registri trestov[6] sa potom primárnym cieľom návrhu predmetného zákona stala v prvom rade implementácia nariadenia 2019/816 a transpozícia smernice 2019/884, všetko spolu s transpozíciou rámcového rozhodnutia Rady 2009/315/SVV z 26. februára 2009 o organizácii a obsahu výmeny informácií z registra trestov medzi členskými štátmi v platnom znení a rámcového rozhodnutia Rady 2008/675/SVV z 24. júla 2008 o zohľadňovaní odsúdení v členských štátoch Európskej únie v novom trestnom konaní.

Aké sú však konkrétne prejavy významu predmetnej európskej legislatívy? V prvom rade je vhodné poukázať na proces vyžadovania úplných informácií o odsúdeniach občanov Európskej únie, ktorí sú zároveň aj štátnymi príslušníkmi tretej krajiny. Uvedené má svoj základ v záujme na vytvorení priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc, pre občanov Európskej únie, so zabezpečením voľného pohybu osôb. Východiskom pre zaradenie občanov Európskej únie, ktorí sú zároveň štátnymi príslušníkmi tretej krajiny do systému ECRIS-TCN (resp. do rozsahu nariadenia 2019/816) bolo potom primárne to, že vzhľadom na viaceré štátne príslušnosti sa v odsudzujúcom členskom štáte alebo v členskom štáte štátnej príslušnosti môžu uchovávať rôzne odsúdenia, pričom vylúčením takýchto osôb z rozsahu nariadenia by z hľadiska praktického vznikol stav neúplnosti takéhoto systému. Avšak práve vzhľadom na to, že sú takéto osoby zároveň občanmi Európskej únie, vzniká špecifická situácia vo vzťahu k procesu výmeny údajov o odtlačkoch prstov. Východiskom takéhoto nastavenia je rámec porovnateľných podmienok, ktorý je potrebné dodržať vo vzťahu k začleneniu ich údajov o odtlačkoch prstov do systému ECRIS-TCN.[7] Platí totiž, že takéto podmienky

---

rámcového rozhodnutia 2009/315/SVV. Predmetné rozhodnutie Rady bolo nahradené práve smernicou 2019/884.

[6] Dôvodová správa k zákonu č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2024-10-11]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-192-2023-z-z.htm>.

[7] Do predmetného systému ECRIS-TCN sú údaje o odtlačkoch prstov občanov Európskej únie, ktorí sú zároveň štátnymi príslušníkmi tretej krajiny, obligatórne začleňované, pokiaľ boli získané v súlade s vnútroštátnym právom počas trestného konania, ďalej však vzniká možnosť začlenenia aj takých údajov o odtlačkoch prstov, ktoré boli získané na iné účely, ako na účely trestného konania, avšak len za podmienky, ak je takýto spôsob využitia predpokladaný a prípustný s ohľadom na možnosti vnútroštátneho práva.

musia byť porovnateľné s podmienkami, za ktorých sa môžu medzi členskými štátmi vymieňať údaje o odtlačkoch prstov občanov Európskej únie prostredníctvom systému ECRIS.

Jedným z prejavov transpozície smernice 2019/884 sa v podmienkach zákona o registri trestov (s odkazom na § 12 ods. 5, v podmienkach delenej účinnosti tohto osobitného právneho predpisu s účinnosťou od 1. januára 2026) stal aj proces overovania údajov obsiahnutých v žiadosti o výpis z registra trestov, pričom rozdiel v overovaní sa prejavuje v tých prípadoch, kedy ide o žiadosť občana Slovenskej republiky, občana členského štátu Európskej únie a štátneho príslušníka tretej krajiny. Pri štátnom príslušníkovi tretej krajiny sa predpokladá overenie totožnosti aj z biometrických údajov, a to jednak s odkazom na § 22 ZoRT, rovnako tak s odkazom na osobitný predpis, ktorým je toľko spomínané nariadenie 2019/816. Uvedený postup sa potom prejavuje aj v intenciách žiadosti oprávneného orgánu o odpis registra trestov na štátneho príslušníka tretej krajiny (s odkazom na § 20 ods. 9 ZoRT), kedy sa žiadosť predkladá spolu s identifikátorom biometrických údajov,[8] ak bol pridelený, a biometrickými údajmi, ak sú k dispozícii. Na účely zákona o registri testov sú biometrickými údajmi daktyloskopické odtlačky prstov a vyobrazenie tváre osoby.

Najvýraznejšie zmeny v právnej úprave registra trestov

Na danom mieste je potrebné zvýrazniť, že prijatie nového zákona o registri trestov nebolo podmienené len podmienkami vymedzenými legislatívou na úrovni Európskej únie, ale predovšetkým aj potrebami, ktoré sa stali pomerne vypuklými v národných podmienkach (aj v danom prípade však v kontexte príslušného rámca európskeho práva). V predmetnom parciálnom vnímaní potom možno hovoriť o dvoch základných líniách, ktoré boli novou právnou úpravou registra trestov ovplyvnené.[9] V prvom rade sa kľúčovým aspektom stala minimalizácia množiny oprávnených subjektov, rovnako tak účelov, vo vzťahu k poskytovaniu odpisu registra trestov, a to osobitne s ohľadom na rozsah údajov, ktorých poskytovanie

[8] Pre každé (teda aj opakované) zosnímanie odtlačkov prstov je prideľovaný samostatný jedinečný identifikátor, ktorý je prideľovaný vo vzťahu ku konkrétnemu konaniu. Na účely zákona o registri trestov bol v podmienkach § 22 ods. 2 zadefinovaný jednoznačný identifikátor biometrických údajov štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorým je údaj v zmysle čl. 5 druhý bod nariadenia 2019/816. Takýmto jednoznačným identifikátorom biometrických údajov sa vytvára rámec pre zamedzenie zámeny identifikátora biometrických údajov pre trestné konanie a pre iné ako trestné konanie. Zároveň je vhodné doplniť, že zákon o registri trestov vo vzťahu k biometrickým údajom na iné účely, ako je trestné konanie, využíva pojem evidenčné číslo biometrických údajov (napr. s odkazom na § 23 ods. 7).

[9] Vo vzťahu k ucelenému spracovaniu problematiky nového zákona o registri trestov odkazujeme na STRÉMY, T., MIHÁLIK, S. Zákon o registri trestov. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 96 s.

predmetnou verejnou listinou legislatívny rámec predpokladal. Osobitne významným hľadiskom sa v daných intenciách okrem iné stal nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 15/06-95.[10] Význam spomenutého nálezu je špecificky viditeľný v rovine poukázania na nedôvodnosť prílišne široko nastaveného rozsahu preukazovania miery bezúhonnosti. Výraznou myšlienkou sa stalo najmä východisko, v zmysle ktorého rozsah bezúhonnosti musí byť v príčinnej súvislosti s verejným záujmom proklamovaným v príslušnom osobitnom právnom predpise (v podmienkach nálezu išlo špecificky o situáciu rozsahu preukazovania bezúhonnosti stanoveného pre držbu zbrojného preukazu alebo licencie v intenciách zákona č. 190/2003 Z. z. o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, pričom takýmto nastavením sa policajný útvar bezdôvodne dozvedal aj o takých trestných činoch a odsúdeniach žiadateľa, s ktorými posudzovanie jeho bezúhonnosti na účely osobitného právneho predpisu vôbec nesúviselo[11] – pričom dôvodom takéhoto vzniknutého výsledku bolo aj to, že právna úprava registra trestov nepoznala akúsi formu obmedzeného výkazu/výstupu z registra trestov). Zákonom o registri trestov sa potom nie len že zúžil okruh subjektov, ktoré môžu žiadať o odpis z registra trestov, zároveň sa priamo úmerne zúžila množina právnych predpisov, v zmysle ktorých možno vyžadovať odpis z registra trestov. Hodnotiacim kritériom sa pre konštituovanie predmetného stavu stalo východisko, či na potreby poskytovania údajov z registra trestov postačuje niektorá iná z verejných listín predpokladaných osobitným právnym predpisom (teda výpis z registra trestov, výpis z registra trestov pre prácu s deťmi a mládežou podľa osobitného predpisu alebo špecializovaný výpis z registra trestov).

Do rámca novej právnej úpravy registra trestov sa pretavila aj viackrát prezentovaná požiadavka na existenciu formy obmedzeného výstupu z registra trestov (resp. obmedzeného odpisu z registra trestov), čím mala byť korigovaná práve vyššie spomenutá nedôvodnosť široko nastaveného rozsahu preukazovania miery bezúhonnosti. Výsledok je potom ten, že v súvislosti so špecializovaným výpisom z registra trestov, výpisom z registra trestov pre prácu s deťmi a mládežou podľa osobitného predpisu a odpisom registra trestov pre vybrané povolania a civilný proces bol vyslovene stanovený ich obsah, pričom zjednotením výpočtu trestných činov sa zohľadňujú podmienky bezúhonnosti pre vybrané úseky verejnej správy, čo má ten význam, že určitá skupina trestných činov je pre konkrétny právny vzťah

[10] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 20. mája 2009, sp. zn. PL. ÚS 15/06.

[11] Tu je dokonca na mieste téza, či predmetný prístup nezakladal neprimeraný zásah do súkromia osoby, čo by bolo v rozpore s čl. 19 ods. 2 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

vymedzená dostatočne a presne.[12] Uvedené so sebou potom prináša nie len jasnejší a prehľadnejší postup vo vzťahu k posudzovaniu splnenia podmienok bezúhonnosti, ale rovnako tak obmedzenie poskytovaných údajov z registra trestov len na rámec údajov, ktoré sú preukázateľne relevantné vo vzťahu k skúmaniu a posudzovaniu bezúhonnosti osoby.

Výrazným prvkom zákona o registri trestov, ktorému bude v konečnom dôsledku venovaná z akademického uhla pohľadu aj posledná časť jadra predkladaného príspevku, je jeho delená účinnosť. Východiskom je v danom kontexte čl. VIII zákona o registri trestov (v spojitosti s prechodným ustanovením podľa § 30 ZoRT, vo vzťahu k oprávneným orgánom na vydanie odpisu registra trestov v znení právneho predpisu účinného do 31. decembra 2025), v zmysle ktorého pomerne významná časť právneho predpisu má nadobudnúť účinnosť až k 1. januáru 2026. Uvedené má svoj primárny súvis so zavedením nových druhov verejných listín v zmysle popisovaného právneho predpisu, ktorými sa má preukazovať, či osoba bola alebo nebola právoplatne odsúdená (§ 11 ods. 1 ZoRT, s uvedením nových druhov verejných listín v zmysle písmen a) až c) naposledy spomenutého ustanovenia) a s tým súvisiacou potrebou obstarania nového informačného systému evidencie odsúdených osôb. Delená účinnosť je však podmienená aj samotnou potrebou zosúladenia osobitných právnych predpisov s procesom zúženia oprávnených subjektov a účelov vyžadovania odpisov z registra trestov.

Delená účinnosť teda v reálnych dopadoch spôsobuje, že zákon o registri trestov v zmysle účinného znenia (stav k 15. októbru 2024) rozlišuje stále len výpis z registra trestov a odpis z registra trestov. Ako príklad je však potrebné uviesť, že s účinnosťou od 1. januára 2026 (teda prijatej, avšak aktuálne neúčinnej právnej úpravy) bude možné vydať odpis registra trestov len na účely trestného konania a na účel obrany a bezpečnosti štátu. Platí potom, že v oblastiach stanovených osobitnými právnymi predpismi, kde sa aktuálne, na účely preukázania bezúhonnosti alebo spoľahlivosti, vydáva odpis registra trestov, budú v zmysle spomenutej delenej účinnosti vydávané práve spomenuté nové druhy verejných listín – teda výpis z registra trestov pre prácu s deťmi a mládežou, špecializovaný výpis z registra trestov alebo odpis registra trestov pre vybrané povolania a civilný proces, čím sa docieli stav, aby boli z registra trestov poskytované len také druhy údajov a informácií, ktoré sú v príčinnej súvislosti s účelom vyžiadania takýchto údajov. Práve v danom ohľade (osobitne pokiaľ ide o poskytovanie špecializovaných výpisov na iný účel ako trestné konanie má význam

[12] Dôvodová správa k zákonu č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2024-10-11]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-192-2023-z-z.htm>.

ustálenie ich obsahu prostredníctvom zjednotenia výpočtu trestných činov a podmienok bezúhonnosti[13]).

Akademické pohľady na zákon o registri trestov v podmienkach delenej účinnosti

Záverečná časť predkladaného príspevku bude v základných tézach venovaná akademickému pohľadu autora na zákon o registri trestov v podmienkach jeho delenej účinnosti. Platí totiž, že predmetný právny stav právnej úpravy prijatej, avšak doposiaľ neúčinnej, vytvára osobitné požiadavky aj na akademický prístup. Uvedené sa preukázalo v plnej miere v procese prípravy komentovaného znenia zákona o registri trestov, kedy požiadavka zo strany vydavateľa znela na účinnú právnu úpravu. Po viacerých konzultáciách však bol prijatý záver, v zmysle ktorého je odôvodnený akademický prístup, ktorý bude zohľadňovať aj spracovanie právnej úpravy doposiaľ neúčinnej, osobitne z toho hľadiska, že podmieňuje vysvetlenie súvzťažností mnohých ďalších ustanovení právneho predpisu. Hoci si ako autori uvedomujeme, že predmetná právna úprava, hoci prijatá, ale zatiaľ neúčinná, sa nemusí s ohľadom na spoločenský a politický vývoj nikdy právnou úpravou účinnou, je potrebné argumentovať hneď dvoma základnými myšlienkami. V prvom rade je to vecnosť a funkčnosť predmetnej právnej úpravy, ktorá síce má svoj základ v aspektoch európskeho práva, avšak odráža predovšetkým reálie národné, s ohľadom na neprípustnosť príliš širokého nastavenia, pokiaľ hovoríme o poskytovaní údajov z registra trestov. V druhom rade ide o myšlienku všeobecnejšiu, a to, že predmetným prístupom, kedy by bola takáto právna úprava s ohľadom na akademické prístupy opomenutá, by mohla byť argumentačne vedená až do tých záverov, že by sa s ohľadom na dynamickosť legislatívnych procesov mal obmedziť akademický prístup ako taký (so záverom, že aj tak sa môže právna úprava, práve s ohľadom na spoločenský a politický vývoj, zmeniť). Domnievame sa však, že prijatím uvedených záverov by bol prakticky plne potlačený význam akademických prístupov v oblasti práva.

Záver

Záverom si dovolíme pristúpiť k pomerne jednoduchej sumarizácii a rekapitulácii spomenutých myšlienok. V prvom rade, pokiaľ je predmetom diskusií právna úprava registra trestov, aj s ohľadom na všetko uvedené je možné hovoriť o pomerne významnej úlohe európskej legislatívy danej oblasti. Ako však bolo vyjadrené, nejde

[13] Ťažiskový význam tu opätovne zohráva legislatíva v podmienkach Európskeho práva, konkrétne napr. smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV.

o jediný ovplyvňujúci prvok, nakoľko ťažiskové myšlienky nového zákona o registri trestov boli kreované na východiskách národných súdov, resp. právnej doktríny.
Nesporne je však potrebné si uvedomovať širšie súvislosti nastavenia zákona o registri trestov, špecificky v intenciách zúženia poskytovania údajov prostredníctvom odpisu registra trestov, a to dopady na podmienky realizácie základných ľudských práv (a to napríklad spomenutého ústavnoprávneho rámca práva na súkromie), so samotným dopadom na východiská právneho štátu. Dovolíme si využiť vymedzenie obsiahnuté vo vyššie spomenutom náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 15/06-95, v zmysle ktorého *„Do pojmu právny štát patrí taká právna úprava, ktorá nie je natoľko vágna a neurčitá, že v skutočnosti odporuje všetkým princípom, na ktorých je v právnom poriadku upravený vznik, zánik a ochrana ľudských práv a základných slobôd zaručených ústavou.*".
Úplným záverom si len dovolíme dodať, že bude stále zaujímavé sledovať právny vývoj predmetnej oblasti (so zameraním sa na vývoj legislatívny), ktorý môže, ale nemusí byť výrazne ovplyvnený aj politickými prístupmi. Tu nám zostáva len uviesť, že veríme, že predmetné politické prístupy budú vedené primárne vecnými riešeniami, napríklad s ohľadom na konotácie sústreďujúce sa vo východiskách právneho štátu.

Zoznam použitej literatúry

1. Dôvodová správa k zákonu č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2024-10-11]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-192-2023-z-z.htm>.
2. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 20. mája 2009, sp. zn. PL. ÚS 15/06 (publikované v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 3/2009 Zb. Us.).
3. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/816, ktorým sa zriaďuje centralizovaný systém na identifikáciu členských štátov, ktoré majú informácie o odsúdeniach štátnych príslušníkov tretích krajín a osôb bez štátnej príslušnosti (ECRIS-TCN), s cieľom doplniť Európsky informačný systém registrov trestov, a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) 2018/1726.
4. Rozhodnutie Rady 2009/316/SVV zo 6. apríla 2009 o zriadení Európskeho informačného systému registrov trestov (ECRIS) podľa článku 11 rámcového rozhodnutia 2009/315/SVV.
5. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV.

6. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/884 zo 17. apríla 2019, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2009/315/SVV, pokiaľ ide o výmenu informácií o štátnych príslušníkoch tretích krajín a pokiaľ ide o Európsky informačný systém registrov trestov (ECRIS), a ktorou sa nahrádza rozhodnutie Rady 2009/316/SVV.
7. STRÉMY, T., MIHÁLIK, S. Zákon o registri trestov. Komentár. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 96 s. ISBN 978-80-7676-967-0.

Kontaktné údaje

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.
stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

SANKČNÁ POLITIKA KORUPCIE V PRIESTORE EURÓPSKEJ ÚNIE A SLOVENSKEJ REPUBLIKY[1]

SANCTION POLICY OF CORRUPTION IN THE AREA OF THE EUROPEAN UNION AND THE SLOVAK REPUBLIC

Maximilián Kiko[2]

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá analýzou vplyvu práva Európskej únie na vnútroštátne sankcionovanie korupcie v Slovenskej republike, Českej republike, Nemeckej spolkovej republike a Rakúskej spolkovej republike. Autor sa zameriava najmä na sekundárne právo Európskej únie a jeho reflexiu zo strany slovenského zákonodarcu a súdov.

Kľúčové slová: sankčná politika, Európska únia, korupcia, finančné záujmy Európskej únie, Suskova novela

Abstract: The paper deals with the analysis of the impact of European Union law on the national sanctioning of corruption in the Slovak Republic, Czech Republic, Germany and Austria. The author focuses mainly on the secondary law of the European Union and its reflection by the Slovak legislature and courts..

Key words: sanctions policy, European Union, corruption, financial interests of the European Union, Susko amendment

Úvod

Korupcia spája so sebou množstvo spoločenských negatív a vo veľa prípadoch má aj cezhraničný rozmer alebo ohrozuje finančné prostriedky Európskej únie (ďalej aj ako „EÚ"). *„Z pohľadu celospoločenskej úrovne korupcia predstavuje ohrozenie právneho štátu, demokratických hodnôt a ľudských práv. Korupcia taktiež vedie k sociálnej nerovnosti a nespravodlivosti, pričom ohrozuje prístup k verejným službám a*

[1] Tento príspevok bol podporený grantom s názvom Excelentný grant Univerzity Komenského č. UK/3114/2024.

[2] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky.

uprednostňuje korupčne sa správajúceho jedinca."[3] Aj z týchto dôvod upevnených vysokou latentnosťou korupčnej kriminality neunikla problematika korupcie očiam EÚ a to i napriek tomu, že trestná politika je v zásade výlučným právom jednotlivých členských štátov. EÚ nachádza právny základ pre vstupovanie do vnútroštátnej sankčnej politiky v čl. 83 Zmluvy o fungovaní EÚ (tzv. špecializovaný základ pre vybrané trestné činy) a v čl. 49 Charte základných práv EÚ (tzv. všeobecný základ pre všetky trestné činy). Špecializovaný základ poskytuje možnosť EÚ prostredníctvom smerníc ustanoviť minimálne pravidlá pre sankcie v oblastiach obzvlášť závažnej trestnej činnosti s cezhraničným rozmerom, pričom ide o oblasť terorizmu, obchodovania s ľuďmi a sexuálneho zneužívania žien a detí, nedovoleného obchodovania s drogami, nedovoleného obchodovania so zbraňami, prania špinavých peňazí, korupcie, falšovania platobných prostriedkov, počítačovej kriminality a organizovanej trestnej činnosti. Všeobecný základ zas poskytuje Súdnemu dvoru EÚ (ďalej aj ako „SDEÚ") možnosť vstúpiť do vnútroštátneho trestania v oblasti (ne)primeranosti uloženého trestu k spáchanému trestnému činu, keďže podľa čl. 49 ods. 3 Charty základných práv EÚ „*Prísnosť trestov nesmie byť neprimeraná trestnému činu.*" V príspevku bude použitá analýza vybraných prameňov práva EÚ, ktoré sa zaoberajú sankcionovaním korupcie poškodzovania finančných záujmov EÚ (ďalej aj ako „FZEÚ"), korupcie v súkromnom sektore a návrhu novej úpravy minimálnych pravidiel korupcie prostredníctvom návrhu Smernice Európskeho parlamentu a Rady o boji proti korupcii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2003/568/SVV a Dohovoru o boji proti korupcii úradníkov Európskych spoločenstiev alebo úradníkov členských štátov Európskej únie a ktorou sa mení smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371COM/2023/234 final (ďalej aj ako „Návrh smernice")[4]. Ďalej v príspevku budú analyzované jednotlivé právne úpravy vybraných členských štátov v oblasti sankcionovania korupcie s následnou komparáciou právnej úpravy v Slovenskej republike (ďalej aj ako „SR"), a to aj v kontexte novely zákona číslo 300/3005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný zákon") a v znení zákona číslom 40/2024 Z. z (ďalej aj ako „Suskova novela") a zákona číslo 214/2024 Z. z. (ďalej aj ako „únijná novela") . V neposlednom rade autor v príspevku poukáže na reflexiu sankčnej politiky vnútroštátnymi súdmi. Príspevok má za cieľ zodpovedať nasledovné vytýčené

[3] HOCHMANN, Roland: Dokazovanie pri trestných činoch korupcie. In: MARKOVÁ, V. – PAULIČKOVÁ, N. (eds.): Zborník príspevkov z 12. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi.2024. Bratislava: Akadémia policajné zboru, 2024. s. 145.

[4] EURÓPSKA KOMISIA. Návrh Smernica Európskeho parlamentu a Rady o boji proti korupcii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2003/568/SVV a Dohovor o boji proti korupcii úradníkov Európskych spoločenstiev alebo úradníkov členských štátov Európskej únie a ktorou sa mení smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371.

otázky: Je aktuálna sankčná politika SR v oblasti korupcie v rozpore s požiadavkami EÚ? Je možné ukladať alternatívne tresty pri všetkých korupčných trestných činoch? Sú sankčné politiky vybraných členských štátov EÚ v oblasti korupcie EÚ v rozpore s právom Európskej Únie? Reflektuje sankčná politika EÚ a SR v oblasti korupcie kriminologické poznatky? Ako pristupujú k sankcionovaniu korupcie súdy v SR? V rámci analýzy pôjde o korupciu ustanovenú v nasledovných paragrafoch Trestného zákona: § 328 (pasívna korupcia v súkromnom sektore), § 329 (pasívna korupcia vo verejnom sektore), § 330 (pasívna korupcia FZEÚ), § 332 (aktívna korupcia v súkromnom sektore), § 333 (aktívna korupcia vo verejnom sektore), § 334 (aktívna korupcia FZEÚ) a ich ekvivalenty v právnej úprave Českej republike, Rakúskej spolkovej republike a Nemeckej spolkovej republike (ďalej aj ako „vybrané členské štáty EÚ").

Právna úprava Európskej únie

Špecializovaný základ nachádza svoje vyjadrenie vo viacerých smerniciach EÚ a rámcových rozhodnutiach Rady. V oblasti korupcie je významnou Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371 z 5. júla 2017 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie, prostredníctvom trestného práva (ďalej aj ako „Smernica") a Rámcové rozhodnutie Rady 2002/568/SVV z 22. júla 2003 o boji proti korupcii v súkromnom sektore (ďalej aj ako „Rámcové rozhodnutie").
Smernica stanovuje minimálne pravidlá týkajúce sa vymedzenia trestných činov a sankcií pokiaľ ide o boj proti podvodom a inému protiprávnemu konaniu, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie. Medzi iné protiprávne konanie, ktoré poškodzuje finančné záujmy EÚ patrí aktívna a pasívna korupcia vymedzená v článku 4 ods. 2 s odkazom na výklad pojmu finančné záujmy EÚ v článku 2 ods. 1 písm. a) Smernice. Pre sankčnú politiku sú kľúčové články 7 až 10 v spojitosti s recitálmi Smernice. Z článku 7 ods. 1 Smernice (a pre právnické osoby ide o článok 9) vyplýva, že členský štát je povinný zabezpečiť možnosť uloženia za aktívnu a pasívnu korupciu poškodzujúcu finančné záujmy EÚ účinné, primerané a odradzujúce trestné sankcie. Máme za to, že účinná sankcia predstavuje takú sankciu, ktorá je schopná naplniť účel sankcie, resp. trestu, ktorým je primárne odradiť páchateľa a spoločnosť od páchania trestnej činnosti, prevychovať páchateľa a v závislosti od prípadu aj napraviť narušený vzťah, ktorý vznikol v dôsledku spáchania trestného činu. Ďalej primeraná sankcia predstavuje takú sankciu, ktorá je proporcionálna vo vzťahu k spáchanému trestnému činu a zohľadňuje osobnosť a pomery páchateľa. Opakom primeranej sankcie je neprimeraná sankcia, ktorá má podobu zhovievavej alebo prísnej sankcie.[5] A zas odradzujúca sankcia je taká, ktorá odrádza samotného páchateľa od páchania

[5] Bližšie pozri KIKO, Maximilián: Primeranosť trestania. In: Košické dni trestného práva, 2024. Rekodifikácia trestných kódex – aktuálne výzvy a perspektívy (v tlači).

ďalšej trestnej činnosti (individuálna prevencia) a odrádza iné osoby od páchania trestnej činnosti (generálna prevencia). Na tomto mieste je potrebné dodať, že uvedené pojmy vykladá SDEÚ autonómne bez ohľadu na vnútroštátne chápanie pojmov, pričom skôr sa k ním vyjadruje vágne alebo negatívnym vymedzením ."*Členské štáty síce majú slobodnú voľbu pri výbere uplatniteľných sankcií, ktoré môžu mať podobu administratívnych sankcií, trestných sankcií alebo môžu byť ich kombináciou, musia však v zmysle článku 325 ods. 1 ZFEÚ zabezpečiť, aby sa na prípady závažného podvodu alebo iného závažného protiprávneho konania poškodzujúceho finančné záujmy Únie uplatňovali účinné a odrádzajúce trestné sankcie*" [6].

Z článku 7 ods. 3 Smernice ďalej vyplýva, že ak škoda alebo prospech presahuje 100 000 Eur (tzv. únijná značná škoda alebo únijný značný prospech) pri aktívnej alebo pasívnej korupcii poškodzujúcej finančné záujmy EÚ, tak horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody musí byť najmenej 4 roky, čím sa stanovila (ne)vyvrátiteľná domnienka, že iná sankcia by bola neúčinná, neprimeraná alebo neodrádzajúca. Z článku 7 ods. 3 *in fine* tiež vyplýva možnosť prísnejšieho vnútroštátneho sankcionovania aktívnej a pasívnej korupcie poškodzujúcej finančné záujmy EÚ ako je horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody 4 roky. Zaujímavým pre vnútroštátnu sankčnú politiku je článok 7 ods. 4 Smernice, ktorá ustanovuje, že v prípade aktívnej a pasívnej korupcie poškodzujúcej finančné záujmy EÚ pri ktorej škoda alebo rozsah nepresahuje 10 000 eur, môžu členské štáty EÚ ustanoviť iné než trestné sankcie, čím sa tiež stanovila (ne)vyvrátiteľná domnienka nižšej závažnosti tohto protiprávneho činu ako je tomu pri protiprávnych činoch presahujúcich 10 000 eur. S touto úpravou ráta Európska únia aj v Návrhu smernice. Aj s ohľadom na infláciu a čas od vzniku Smernice možno tvrdiť, že keď korupcia v rozsahu do 10 000 € nebola pred 6 rokmi až taká závažná (EÚ umožňovala jej riešenie inými ako trestnoprávnymi sankciami), tak tobôž nemôže byť až tak závažná (aby sa musela riešiť len trestnoprávnymi prostriedkami) v rokoch 2024 a vyššie.

V súvislosti so závažnosťou aktívnej a pasívnej korupcie poškodzujúcej finančné záujmy EÚ je potrebné mať na zreteli článok 8 Smernice, ktorý prikazuje členským štátom prijať opatrenie, ktoré zohľadňuje priťažujúcu okolnosť – zločineckú skupinu, pričom za trestný čin spáchaný v rámci zločineckej skupiny je v zmysle Rámcového rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu minimálna horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody v rozsahu od 2 do 5 rokov. Nemožno opomenúť ani skutočnosť, že Smernica nestanovuje pravidlá na rozdielne sankcionovanie aktívnej korupcie a pasívnej korupcie a neustanovuje ani pravidla na rozdielne sankcionovanie aktívnej a pasívnej korupcie poškodzovanie finančné záujmy EÚ a aktívnej a pasívnej korupcie nepoškodzujúce finančné záujmy EÚ, avšak i napriek tomu tak SR robí vo svojom zákone číslo 300/2005 Z. z. Trestný

[6] Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci C-107/23 PPU zo dňa 06.07.2023. s 84.

zákon v znení neskorších predpisov. Takisto Smernica neustanovuje ani povinnosť zaviesť konkrétne sankcie pre právnické osoby, ale príkladmo uvádza o ktoré by sa mohol jednať vrátane netrestných sankcií.

Okrem korupcie poškodzujúcej finančné záujmy EÚ sú zo strany EÚ stanovené pravidlá pre vnútroštátnu sankčnú politiku korupcie v súkromnom sektore v Rámcovom rozhodnutí. Rámcové rozhodnutie takisto kladie požiadavku na jednotlivých národných zákonodarcov, aby ich sankcie za aktívnu a pasívnu korupciu v súkromnom sektore boli nie len účinné, primerané a odrádzajúce, ale aj trestné (na rozdiel od Smernice) v zmysle článku 4 ods. 1 Rámcového rozhodnutia. Zároveň článok 4 ods. 2 Rámcového rozhodnutia určuje členským štátom, aby zaviedli opatrenie na zabezpečenie toho, aby aktívnu a pasívnu korupciu v súkromnom sektore bolo možné potrestať trestom odňatia slobody od jedného do troch rokov. Máme za to, že uvedené nevyžaduje, aby skutková podstata trestného činu aktívnej alebo pasívnej korupcie vo vnútroštátnych trestných kódexoch mala mať inkorporované slovné spojenie *„potrestá sa odňatím slobody na 1 až 3 roky*". Uvedené znamená, že vnútroštátny súd bude mať možnosť uložiť pri trestaní trest odňatia slobody minimálne od jedného do troch rokov, do čoho spadá aj možnosť prísnejšieho rozsahu trestných sadzieb v skutkových podstatách, napríklad *„potrestá sa odňatím slobody od 0 do 5 rokov*", keďže tento rozsah v sebe zahŕňa už spomínané rozmedzie 1 až 3 roky, ktoré súd môže v rámci individualizácie trestu uložiť.

Z komparácie minimálnych pravidiel na vnútroštátnu sankčnú politiku korupcie kladených Smernicou a Rámcovým rozhodnutí vyplývajú potom určité paradoxy, ktoré predstavujú, že: (i.) aktívna a pasívna korupcia poškodzujúca finančné záujmy EÚ od 10 000 Eur a 1 cent do 100 000 Eur si nevyžaduje prísnejšie potrestanie ako aktívna a pasívna korupcia nepoškodzujúca finančné záujmy EÚ, t. j. korupcia v súkromnom sektore, (ii.) aktívnu a pasívnu korupciu poškodzujúcu finančné záujmy EÚ od 0 Eur do 10 000 Eur je možné riešiť aj inými ako trestnoprávnymi sankciami, zatiaľ čo aktívnu a pasívnu korupciu nepoškodzujúcu finančné záujmy EÚ, t. j. korupciu v súkromnom sektore je možné riešiť len trestnoprávnymi sankciami. Zaujímavým poznatkom vyplývajúci z ďalšej vykonanej komparácie je skutočnosť, že EÚ v rámci minimálnych pravidiel pre sankčnú politiku obchodovania s ľuďmi v článku 4 ods. 1 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV požaduje od členských štátov zavedenie trestnej sadzby s hornou hranicou trestu odňatia slobody najmenej päť rokov za trestný čin obchodovania s ľuďmi, čo je len o 1 rok trestu odňatia slobody prísnejšie ohodnotenie závažnosti trestného činu obchodovania s ľuďmi oproti závažnosti trestného činu korupcie poškodzujúcej záujmy EÚ v rozsahu viac ako 100 000 €. Koniec koncov, Návrh smernice dokonca vyžaduje prísnejšie alebo rovnako prísne trestanie korupcie ako trestanie obchodovania s ľuďmi, keďže podľa

článku 15 bodu 2 písm. a) Návrhu smernice musí členský štát za korupciu vo verejnom sektore ustanoviť hornú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody najmenej 6 rokov a v prípade korupcie v súkromnom sektore najmenej 5 rokov.

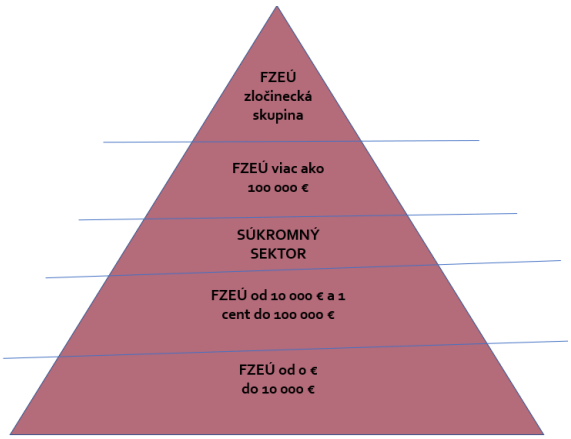

Obrázok č. 1
Súčasná hierarchická pyramída závažnosti korupcie podľa Smernice a Rámcového rozhodnutia EÚ

Právna úprava členských štátov Európskej únie

V Českej republike (ďalej aj ako „ČR") je korupcia (tzv. „*úplatkářství*") upravené v § 331 až § 334 zákona číslo 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „ČTZ"). ČTZ nevytvára nové skutkové podstaty trestných činov korupcie poškodzujúcej finančné záujmy EÚ, ale zahŕňa korupciu poškodzujúcu finančné záujmy EÚ do tej istej množiny s korupciou, ktorá nepoškodzujú finančné záujmy EÚ, čím nedochádza k rozdielnemu prístupu[7]. Takisto ČTZ rozdielne netrestá korupciu vo verejnom sektore (obstarávanie veci všeobecného záujmu v SR) a v súkromnom sektore, avšak kvalifikačným znakom zvyšujúcim dolnú a hornú trestnú sadzbu trestu odňatia slobody je, ak korupčný trestný čin páchateľ spácha ako úradná osoba alebo ak páchateľ spácha korupčný trestný čin voči úradnej osobe. Čo však ČTZ rozlišuje je, že pri pasívnej korupcii prísnejšie trestá žiadanie si úplatku ako prijatie. Takisto ČTZ rozlišuje závažnosť pasívnej korupcie od aktívnej korupcie prísnejším trestaním. Úplatok nemá minimálnu peňažnú hranicu v zmysle § 334 ods. 1 ČTZ. Značný

[7] Na rozdielny prístup k ochrane peňažných prostriedkov štátneho rozpočtu v SR a rozpočtu EÚ poukazuje: ŠAMKO, Peter: Novela Trestného zákona zavádza neprípustné privilegovanie finančných záujmov Európskej únie. In: Právne listy, 2024. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1441-novela-trestneho-zakona-zavadza-nepripustne-privilegovanie-financnych-zaujmov-europskej-unie .

prospech je v zmysle § 138 ods. 1 písm. d) 1 000 000 KČ (39 754,72 Eur[8]) a prospech veľkého rozsahu v zmysle § 138 ČTZ ods. u 1 písm. e) 10 000 000 KČ (397 547,25 Eur[9])[10]. Pasívna korupcia je ustanovená v § 331 ČTZ, pričom § 331 ods. 1 ČTZ ustanovuje trest zákazu činnosti alebo trest odňatia slobody od 0 do 4 rokov. V § 331 ods. 2 ČTZ (žiadanie si úplatku) český zákonodarca ustanovuje trest odňatia slobody od 6 mesiacov do 5 rokov. V § 331 ods. 3 ČTZ (značný rozsah alebo úradná osoba) zas ustanovuje trest prepadnutia majetku alebo trest odňatia slobody od 3 do 10 rokov. A napokon v § 331 ods. 4 ČTZ (veľký rozsah alebo úradná osoba + značný rozsah) ustanovuje trest odňatia slobody od 5 do 12 rokov. Aktívna korupcia je upravená ustanovená v § 332 ČTZ, pričom § 332 ods. 1 ČTZ ustanovuje peňažný trest alebo trest odňatia slobody 0 až 2 roky. V § 332 ods. 2 ČTZ (značný rozsah, značná škoda, iný závažný následok alebo voči úradnej osobe) je ustanovený peňažný trest alebo trest prepadnutia majetku alebo trest odňatia slobody na 1 až 6 rokov.

V Rakúskej spolkovej republike (ďalej aj ako „RAK") je korupcia upravená v § 304 až 309 rakúskeho Trestného zákona[11] (ďalej aj ako „RTZ"). Pasívna korupcia je upravená v § 304 RTZ, v § 304 ods. 1 RTZ je trestná sadzba trestu odňatia slobody od 0 do 3 rokov. V § 304 ods. 2 RTZ je trestná sadzba trestu odňatia slobody upravená pri výške prospechu prevyšujúcom 3 000 eur od 6 mesiacov do 5 rokov, pri výške prospechu prevyšujúcom 50 000 eur od 1 do 5 rokov a pri výške prospechu prevyšujúcom 300 000 eur od 1 do 15 rokov. Aktívna korupcia je upravená v § 307 RTZ, pričom v § 307 ods. 1 RTZ je upravená trestná sadzba trestu odňatia slobody 0 až 3 roky. V § 307 ods. 2 RTZ je trestná sadzba trestu odňatia slobody upravená pri výške prospechu prevyšujúcom 3 000 eur od 6 mesiacov do 5 rokov, pri výške prospechu prevyšujúcom 50 000 eur od 1 do 5 rokov a pri výške prospechu prevyšujúcom 300 000 eur od 1 do 15 rokov.

V Nemeckej spolkovej republika (ďalej aj ako „NEM") je korupcia upravená v 26. oddiely nemeckého Trestného zákona[12] (ďalej aj ako „NTZ") s názvom Trestné činy proti súťaži (korupcia v súkromnom sektore vrátane zdravotníctva), v 6. oddiely NTZ s názvom Trestné činy proti ústavným orgánom a v súvislosti s voľbami a hlasovaním

[8] Kurz ku dňu 15.09.2024 podľa denného kurzového lístka Európskej centrálnej banky.

[9] Kurz ku dňu 15.09.2024 podľa denného kurzového lístka Európskej centrálnej banky.

[10] Zaujímavá otázka, ktorá vyvstáva je znižovanie/zvyšovanie kurzu a striktne daná eurová suma v smerniciach v súvislosti s prepočtom KČ (alebo iných mien) na Euro. s prepojím na (ne)pružnosť smernice pri zohľadňovaní inflácie v spoločnosti.

[11] Rakúsky federálny zákon z 23. januára 1974 o skutkoch trestaných súdom (Rakúsky Trestný zákon - StGB) v znení neskorších predpisov. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296 .

[12] Nemecký Trestný zákonník (StGB) v znení oznámenia zo dňa 13. novembra 1998 (BGBl. I s. 3322) v znení neskorších predpisov. online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html .

(korupcia vo verejnom sektore) a v oddiely 30 s názvom Trestné činy spáchané pri výkone verejnej funkcie (korupcia vo verejnom sektore). Pasívna a aktívna korupcia v súkromnom sektore a v sektore zdravotníctva je upravená v § 299 až 301 NTZ, pričom na úvod je potrebné spomenúť § 301 NTZ, ktorý ustanovuje, že trestné stíhanie pasívnej a aktívnej korupcie v súkromnom sektore sa nerealizuje automaticky *ex offo*, ale iba v prípade existencie špeciálneho verejného záujmu na trestnom stíhaní alebo k trestnému stíhaniu dochádza na základe trestného oznámenia poškodenej osoby či zákonom stanovených komôr alebo asociácií. Pasívna a aktívna korupcia v súkromnom sektore je upravená v § 299 a § 300 NTZ, kedy v § 299 ods. 1 NTZ je za pasívnu korupciu ustanovený peňažný trest alebo trest odňatia slobody od 0 do 3 rokov a v § 299 ods. 2 NTZ je za aktívnu korupciu tiež ustanovený peňažný trest alebo trest odňatia slobody od 0 do 3 rokov. V § 300 NTZ je za závažnú aktívnu a pasívnu korupciu v súkromnom sektore (značný prospech alebo v rámci zločineckej skupiny) ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov. V § 299a NTZ je za pasívnu korupciu v zdravotníctve ustanovený peňažný trest alebo trest odňatia slobody od 0 do 3 rokov a v § 299b NTZ je za aktívnu korupciu v zdravotníctve tiež ustanovený peňažný trest alebo trestnú sadzbu trestu odňatia slobody od 0 do 3 rokov. V § 300 NTZ je za závažnú aktívnu a pasívnu korupciu v zdravotníckom sektore (značný prospech alebo v rámci zločineckej skupiny) ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov. Pasívna korupcia vo verejnom sektore je upravená v § 332 NTZ, pričom § 332 ods. 1 NTZ ustanovuje trestnú sadzbu trestu odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo v závažných prípadoch od 6 mesiacov do 5 rokov, v § 332 ods. 2 NTZ (sudcovia a rozhodcovia) je ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody od 6 mesiacov do 5 rokov alebo v závažných prípadoch od 1 do 10 rokov. Aktívna korupcia vo verejnom sektore je upravená v § 334 NTZ, pričom § 334 ods. 1 NTZ ustanovuje peňažný trest alebo trestnú sadzbu trestu odňatia slobody od 0 do 2 rokov alebo v závažných prípadoch od 3 mesiacov do 5 rokov, v § 334 ods. u 2 NTZ (sudcovia a rozhodcovia) je ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov (za porušenie sudcovskej povinnosti, ktoré už nastalo) alebo od 6 mesiacov do 5 rokov (za porušenie sudcovskej povinnosti, ktoré ešte má nastať).

V SR je korupcia upravená v 3 diely 8. hlavy osobitnej časti Trestného zákona. Pasívna korupcia v súkromnom sektore (porušenie povinnosti zo zamestnania, povolenia, postavenia alebo funkcie) je ustanovená v § 328 Trestného zákona, pričom § 328 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje trest odňatia slobody od 0 do 4 rokov (2-5 rokov pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely). V § 328 ods. 2 Trestného zákona (závažnejší spôsob konania) je ustanovený trest odňatia slobody od 2 rokov do 6 rokov (3-8 rokov pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely). V § 328 ods. 3 Trestného zákona (značný rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 3 do 8 rokov. V § 328 ods. 4 Trestného zákona (veľký rozsah) sa ustanovuje trest odňatia

slobody od 4 do 10 rokov (7-12 rokov pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely). Aktívna korupcia v súkromnom sektore (porušenie povinnosti zo zamestnania, povolenia, postavenia alebo funkcie) je ustanovená v § 332 Trestného zákona, pričom § 332 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje trest odňatia slobody od 0 do 1 roka (0-3 roky pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely). V § 332 ods. 2 Trestného zákona (závažnejší spôsob konania) je ustanovený trest odňatia slobody od 0 rokov do 3 rokov (1-5 rokov pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely). V § 332 ods. 3 Trestného zákona (značný rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 1 do 5 rokov. V § 332 ods. 4 Trestného zákona (veľký rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 2 do 8 rokov (4-10 rokov pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely).
Pasívna korupcia vo verejnom sektore (v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu) je ustanovená v § 329 Trestného zákona, pričom § 328 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje trest odňatia slobody od 1 do 5 rokov. V § 329 ods. 2 Trestného zákona (verejný činiteľ) je ustanovený trest odňatia slobody od 3 rokov do 8 rokov. § 329 ods. 3 Trestného zákona (značný rozsah) ustanovuje trest odňatia slobody od 4 do 9 rokov. V § 328 ods. 4 Trestného zákona (veľký rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 5 do 10 rokov. Pasívna korupcia poškodzujúca finančné záujmy EÚ je ustanovená v § 330 Trestného zákona, pričom § 330 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje trest odňatia slobody od 3 do 8 rokov. V § 330 ods. 2 Trestného zákona (značný rozsah) je ustanovený trest odňatia slobody od 4 rokov do 9 rokov. V § 330 ods. 3 Trestného zákona (veľký rozsah) ustanovuje trest odňatia slobody od 5 do 10 rokov.
Aktívna korupcia vo verejnom sektore (v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu) je ustanovená v § 333 Trestného zákona, pričom § 328 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje trest odňatia slobody od 0 do 2 rokov. V § 333 ods. 2 Trestného zákona (voči verejnému činiteľovi, závažnejší spôsob konania) je ustanovený trest odňatia slobody od 6 mesiacov do 3 rokov. V § 333 ods. 3 Trestného zákona (značný rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 2 do 7 rokov. V § 328 ods. 4 Trestného zákona (veľký rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 3 do 9 rokov. Aktívna korupcia poškodzujúca finančné záujmy EÚ je ustanovená v § 334 Trestného zákona, pričom § 334 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje trest odňatia slobody od 1 do 5 rokov. V § 333 ods. 2 Trestného zákona (značný rozsah) je ustanovený trest odňatia slobody od 2 rokov do 7 rokov. V § 334 ods. 3 Trestného zákona (veľký rozsah) sa ustanovuje trest odňatia slobody od 3 do 10 rokov.
Premietnúc uvedenú sankčnú politiku korupcie vybraných členských štátov EÚ do praktických príkladov to znamená, že v prípade:

1. pasívnej korupcie v súkromnom sektore v rozsahu 2 900 € môže byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 0 do 4 rokov, v ČR trestom zákazu činnosti alebo trestom odňatia slobody od 0 do 4 rokov, v RAK trestom odňatia

slobody od 0 do 3 rokov, v NEM peňažným trestom alebo od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pasívnej korupcie v súkromnom sektore v rozsahu 251 000 € môže byť páchateľ potrestaný v ČR trestom prepadnutia majetku alebo trestom odňatia slobody od 3 do 10 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 3 do 8 rokov, v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 5 rokov a v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pasívnej korupcie v súkromnom sektore v rozsahu 651 000 € môže byť páchateľ potrestaný v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 15 rokov, v ČR trestom odňatia slobody od 5 do 12 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 4 do 10 rokov, v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely SR ustanovilo prísnejšie trestné sadzby trestu odňatia slobody a v prípade rozsahu 2 900 € mohol byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 2 do 5 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade úmyselného trestného činu ublíženia na zdraví na chránenej osobe alebo z osobitného motívu podľa § 156 ods. 2 Trestného zákona), v prípade rozsahu 251 000 € a 651 000 € trestom odňatia slobody od 7 do 12 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade trestného činu zabitia podľa § 147 ods. 1 Trestného zákona),

2. aktívnej korupcie v súkromnom sektore v rozsahu 2 900 € môže byť páchateľ potrestaný v RAK trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov, v NEM peňažným trestom alebo od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov, v ČR peňažným trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 2 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 0 do 1 roku; aktívnej korupcie v súkromnom sektore v rozsahu 251 000 € môže byť páchateľ potrestaný v ČR trestom odňatia slobody od 1 do 6 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 1 do 5 rokov, v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; aktívnej korupcie v súkromnom sektore v rozsahu 651 000 € môže byť páchateľ potrestaný v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 15 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 2 do 8 rokov, v ČR trestom odňatia slobody od 1 do 6 rokov, v NEM peňažným trestom alebo od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely SR ustanovilo prísnejšie trestné sadzby trestu odňatia slobody a v prípade rozsahu 2 900 € mohol byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade úmyselného trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 156 ods. 1 Trestného zákona), v prípade rozsahu

251 000 € a 651 000 € trestom odňatia slobody od 4 do 10 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade trestného činu zabitia podľa § 148 ods. 1 Trestného zákona),

3. pasívnej korupcie vo verejnom sektore v rozsahu 2 900 € môže byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 1 do 5 rokov, v ČR trestom zákazu činnosti alebo trestom odňatia slobody od 0 do 4 rokov, v RAK trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov, v NEM peňažným trestom alebo od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pasívnej korupcie vo verejnom sektore v rozsahu 251 000 € môže byť páchateľ potrestaný v ČR trestom prepadnutia majetku alebo trestom odňatia slobody od 3 do 10 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 4 do 9 rokov, v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 5 rokov a v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pasívnej korupcie vo verejnom sektore v rozsahu 651 000 € môže byť páchateľ potrestaný v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 15 rokov, v ČR trestom odňatia slobody od 5 do 12 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 5 do 10 rokov, v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely SR ustanovilo prísnejšie trestné sadzby trestu odňatia slobody a v prípade rozsahu 2 900 € mohol byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 3 do 8 rokov (rovnako prísne trestanie ako v prípade trestného činu zabitia podľa § 148 ods. 1 Trestného zákona), v prípade rozsahu 251 000 € a 651 000 € trestom odňatia slobody od 10 do 15 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade trestného činu zabitia chránenej osoby alebo z osobitného motívu podľa § 147 ods. 1 Trestného zákona),
4. aktívnej korupcie vo verejnom sektore v rozsahu 2 900 € môže byť páchateľ potrestaný v RAK trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov, SR trestom odňatia slobody od 0 do 2 rokov, v ČR peňažným trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 2 rokov, v NEM peňažným trestom alebo od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pasívnej korupcie vo verejnom sektore v rozsahu 251 000 € môže byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 2 do 7 rokov, v ČR trestom odňatia slobody od 1 do 6 rokov, v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 5 rokov a v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; aktívnej korupcie vo verejnom sektore v rozsahu 651 000 € môže byť páchateľ potrestaný v RAK trestom odňatia slobody od 1 do 15 rokov, v SR trestom odňatia slobody od 3 do 9 rokov, v ČR trestom odňatia slobody od 1 do 6 rokov,

v NEM peňažný trestom alebo trestom odňatia slobody od 0 do 3 rokov alebo podľa okolností prípadu trestom odňatia slobody od 3 mesiacov do 5 rokov; pred nadobudnutím účinnosti Suskovej a únijnej novely SR ustanovilo prísnejšie trestné sadzby trestu odňatia slobody a v prípade rozsahu 2 900 € mohol byť páchateľ potrestaný v SR trestom odňatia slobody od 6 mesiacov do 3 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade úmyselného ublíženia na zdraví podľa § 156 ods. 1 Trestného zákona), v prípade rozsahu 251 000 € a 651 000 € trestom odňatia slobody od 5 do 12 rokov (prísnejšie trestanie ako v prípade trestného činu podľa § 147 ods. 1 Trestného zákona),

5. ak by páchateľ spáchal pasívnu (§ 330 Trestného zákona) alebo aktívnu korupciu (§333 Trestného zákona) poškodzujúcu FZEÚ, ktorá by pred nadobudnutím Suskovej a únijnej novely bola postihovaná cez § 329 alebo § 332 Trestného zákona, tak mu hrozia prísnejšie trestné sadzby trestu odňatia slobody v základných skutkových podstatách oproti súčasne účinným základným skutkovým podstatám v § 329 a § 332 Trestného zákona. V prípade pasívnej korupcie poškodzujúcej FZEÚ v rozsahu 2 900 € páchateľovi hrozí trest odňatia slobody od 3 do 8 rokov a v prípade aktívnej korupcie poškodzujúcej FZEÚ v rozsahu 2 900 € páchateľovi hrozí trest odňatia slobody od 1 do 5 rokov. Prísnejšie sa už len potom trestá aktívna korupcia poškodzujúca FZEÚ, a to trestom odňatia slobody od 3 do 10 rokov. To znamená, že ak by neexistoval § 330 Trestného zákona, tak by bola pasívna korupcia poškodzujúca FZEÚ v rozsahu € 100 000 a 1 cent postihnuteľná cez § 329 ods. 1 Trestného zákona, čo by spĺňalo minimálne požiadavky Smernice, avšak ak by neexistoval § 334 Trestného zákona, tak by bola aktívna korupcia poškodzujúca FZEÚ postihnuteľná cez § 333 ods. 1 Trestného zákona, čo by nespĺňalo minimálne požiadavky Smernice.

Alternatívne tresty v podobe peňažného trestu, zákazu činnosti a trestu domáceho väzenia (bez využitia inštitútu mimoriadneho zníženia trestu) v súčasne účinnom Trestnom zákone možno uložiť pri aktívnej a pasívnej korupcii v súkromnom, vo verejnom sektore a poškodzujúcej FZEÚ vo všetkých odsekoch jednotlivých paragrafov. Trest povinnej práce možno uložiť len pri § 328 ods. 1, § 329 ods. 1, § 332 ods. 1, § 332 ods. 2, § 332 ods. 3, § 333 ods. 1, § 333 ods. 2 a § 334 ods. 1 Trestného zákona.

Vnútroštátne sankcionovanie a kriminologické poznatky

V SR bol pred nadobudnutím účinnosti Suskovej novely vykonaný prieskum verejnej mienky na vzorke obyvateľstva SR (1015 respondentov), ktorej bola položená nasledovná otázka: Súhlasíte s tým, aby boli páchatelia korupcie trestaní menej prísne ako dnes? Väčšina respondentov vyjadrila nesúhlas so znižovaním trestov za

korupciu, pričom určite s tým nesúhlasí 43,4 % a 34 % skôr nesúhlasí a to bez detailnej znalosti sankčnej politiky SR a EÚ a reflexie tejto sankčnej politiky do rozhodovacej praxe súdov (čo potvrdzuje aj samotný prieskum, ktorého výsledkom je aj to, že viac ako polovica ľudí má o prísnom trestaní prehnané predstavy)[13]. V nadväznosti na uvedené je potrebné spomenúť aspoň tri vedecké výstupy zaoberajúce sa kriminológiou, výškami trestov a korupciou. Prvým je kriminologický výskum z amerického kontinentu realizovaný autormi George Antunes a A. Lee Hunt, ktorý prináša tieto závery: (i) neexistuje žiadna podpora pre tvrdenie, že samotne prísny trest má odstrašujúci účinok na páchateľa, (ii.) istota potrestania má mierny a konzistentný účinok na zníženie kriminality, (iii.) zvýšenie prísnosti trestu a zníženie istoty potrestania bude mať len malý efekt na zníženie kriminality, (iii.) ďalšie výdavky držania odsúdených vo väzení dlhší čas nepovedú k žiadnemu zmysluplnému zvýšeniu generálneho odstrašenie od páchania trestnej činnosti a peniaze míňané týmto spôsobom budú jednoducho premrhané, (iv.) sprísňovanie trestov spôsobí zvyšovanie recidivizmu, a to napr. z dôvodu stigmatizácie spojenej s prísnejšími trestami, neschopnosťou odsúdených po dlhšom čase viesť opätovne normálny život v spoločnosti, (v.) vhodná trestná politika štátu je tá, ktorá sa pokúša znížiť kriminalitu zvýšením pravdepodobnosti trestného stíhania páchateľa, čo má výhodu nie len zvýšením všeobecného odstrašenie od páchania trestnej činnosti, ale môže viesť aj k zvýšeniu zmyslu pre udelenie spravodlivého trestu a zníženiu miery recidivizmu[14]. Druhým je výstup realizovaný z európskeho kontinentu holandskými kriminológmi, ktorého závery sú nasledovné: verejnosť informovaná detailmi jednotlivých trestných prípadov by znížila prísnosť súdneho rozhodnutia a verejnosť dostávajúca krátke a nevyvážené novinové správy by uprednostňovala oveľa prísnejšie súdne rozhodnutia[15]. Tretím je vedecký výstup z ázijského kontinentu, konkrétne z Univerzity v Hong Kongu, ktorý poukazuje na to, že prísne tresty vrátane trestu smrti neodradzujú od páchania korupcie, ale samotné zvýšenie trestov môže kontraintuitívne znížiť frekvenciu vyšetrovania, pričom je dôležité podporovať stimuly pre vyšetrovateľa (ako je napríklad peňažné odmeňovanie za boj proti korupcii) a udržať dostatočný podiel úradníkov, ktorí majú motiváciu bojovať proti

[13] TRANSPARENCY INTERNATIONAL SLOVENSKO. S nižšími trestami za korupciu nesúhlasia ani koaliční voliči. online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://transparency.sk/sk/s-nizsimi-trestami-za-korupciu-nesuhlasia-ani-koalicni-volici/ .

[14] ANTUNES, George – HUNT, A. Lee: The Impact of Certainty and Severity of Punishment on Levels of Crime in American States: An Extended Analysis. In: The Journal of Criminal Law and Criminology, roč. 64, č. 4, 1973, s. 492–493.

[15] DE KEIJSER, W. Jan a kol.: Bridging the gap between judges and the public? In: A multi-method study. Journal of Experimental Criminology, roč. 3, č. 2, 2007, s. 131.

korupcii[16]. Takisto je kľúčovým pre sankcionovanie korupcie pochopenie motivácie konania skorumpovaného subjektu – je rozdiel či pôjde o korupciu z núdze, kedy si páchateľ korupčným správaním zabezpečuje dôstojné žitie alebo pôjde o korupciu z nenásytnosti, kedy páchateľ má zabezpečené dôstojné žitie, ale ďalej baží po rôznych neoprávnených výhodách[17].

Ako sú však všetky vyššie spomínané poznatky premietnuté do aplikačnej praxe súdov Rakúskej spolkovej republiky, Českej republiky a Slovenskej republiky? V Rakúskej spolkovej republike za trestné činy porušovania služobných povinností, korupcie a súvisiace trestné činy bolo odsúdených v rokoch 2020 až 2023 444 osôb, z toho bolo uložených 85 PT, 212 podmienečných odkladov výkonu trestu odňatia slobody (ďalej aj ako „PO"), 25 nepodmienečných trestov odňatia slobody (ďalej aj ako „NEPO")[18] [19]. V Českej republike za roky 2020 až 2022 bol celkový počet odsúdených za pasívnu korupciu (bez ohľadu na sektor) 13, z toho bolo uložených 8 PT, 5 PO ako hlavné tresty a ani raz NEPO[20]. Za aktívnu korupciu bol celkový počet odsúdených (bez ohľadu na sektor) 65, z toho bolo uložených 33 PT, 30 PO, 1 trest vyhostenia a 1 NEPO ako hlavné tresty [21] [22].

V SR sme vykonali analýzu jednotlivých rozsudkov alebo trestných rozkazov za roky 2020-2023. V rámci analýzy sme brali do úvahy rozsudky alebo trestné rozkazy, ktoré boli zverejnené na stránkach Ministerstva spravodlivosti a v ktorých nebol uložený súhrnný alebo úhrnný trest odňatia slobody

- za pasívnu korupciu v súkromnom sektore (pričom vo všetkých prípadoch išlo o § 328 ods. 1 Trestného zákona) bolo odsúdených 5 osôb, z toho 4 osobám súd uložil peňažný trest, pričom peňažné tresty sa pohybovali od 350 € do 2 500 € s náhradnými trestami odňatia slobody od 1 do 3 mesiacov. 1 osobe

[16] ZHU, Jiangnan: Do Severe Penalties Deter Corruption? A Game-Theoretic Analysis of the Chinese Case. In: Journal of Contemporary China, roč. 21, č. 76, 2012, s. 169.

[17] TITTLOVÁ, Marcela: Prvá kapitola. 3. Typológia korupcie. Korupcia - vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2010 [online ASPI]. [cit. 2024-10-17].

[18] STATISTIK AUSTRIA. Verurteilungs- und Wiederverurteilungsstatistik. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete:
https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/kriminalitaet-und-sicherheit/verurteilungs-und-wiederverurteilungsstatistik .

[19] Autorom nájdené verejnosti prístupné štatistiky v Rakúskej spolkovej republike neumožňujú bližšiu filtráciu korupčných trestných činov. Zároveň Nemecká spolková republika nie je pri komparácii uvádzaná, keďže autor nemá vedomosť o verejne prístupných dátach v uvedenej špecifikácii.

[20] JAKTRESTAME.CZ. Aplikace Jak trestáme. § 331 Přijetí úplatku. Bez souběhu s jiným odsoudzením. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete:
https://jaktrestame.cz/aplikace/ .

[21] JAKTRESTAME.CZ. Aplikace Jak trestáme. § 332 Podplácení. Bez souběhu s jiným odsoudzením. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete:
https://jaktrestame.cz/aplikace/ .

[22] Rok 2023 nebol v čase písania príspevku sprístupnený verejnosti.

bol uložený trest povinnej práce vo výmere 180 hodín. 2 osoby boli odsúdené za korupciu týkajúcu sa zdravotníctva, 2 za korupciu týkajúcu sa manipulovania s výpoveďou svedka v trestnom konaní a 1 za korupciu týkajúcu sa obstarávania služby pre bytový dom. Najprísnejšie sa trestala osoba za korupciu týkajúcu sa manipulovania s výpoveďou svedka v trestnom konaní, kedy jej bol uložený peňažný trest vo výške 2 500 € s náhradným trestom odňatia slobody 3 mesiace a najmenej prísne bola potrestaná osoba za korupciu týkajúcu sa zdravotníctva peňažným trestom vo výške 350 € s náhradným trestom odňatia slobody 1 mesiac. Pri 3 osobách bola rozsudkom schválená dohoda o vine a treste.

- za aktívnu korupciu v súkromnom sektore (pričom vo všetkých prípadoch išlo o § 332 ods. 1 Trestného zákona) boli odsúdené 3 osoby, z toho všetkým 3 osobám súd uložil peňažný trest, pričom peňažné tresty sa pohybovali vo výške 1 500 €, 250 € a 200 € s náhradnými trestami odňatia slobody od 1 do 6 mesiacov. 1 osoba bola odsúdená za korupciu týkajúcu sa zdravotníctva, 1 za korupciu týkajúcu sa manipulovania s výpoveďou svedka v trestnom konaní a 1 za korupciu týkajúcu sa obstarávania služby pre bytový dom. Najprísnejšie sa trestala osoba za korupciu týkajúcu sa zdravotníctva, kedy jej bol uložený peňažný trest vo výške 1 500 € s náhradným trestom odňatia slobody 2 mesiace a najmenej prísne bola potrestaná osoba za korupciu týkajúcu sa manipulovania s výpoveďou svedka v trestnom konaní peňažným trestom vo výške 200 € s náhradným trestom odňatia slobody 6 mesiacov. Pri 1 osobe bola rozsudkom schválená dohoda o vine a treste.
- za pasívnu korupciu vo verejnom sektore (pričom išlo prípady § 329 ods. 1 a § 329 ods. 2 Trestného zákona) bolo odsúdených 45 osôb, z toho 2 osobám súd uložil NEPO, 22 osobám súd uložil podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom (ďalej aj ako „POD") a so skúšobnou dobou od 24 mesiacov do 60 mesiacov, kde bol vymeraný trest odňatia slobody vo všetkých týchto prípadoch 36 mesiacov. Povinnosti alebo obmedzenia v rámci POD zneli na zúčastnenie sa výchovného programu proti korupcii, zúčastnenie sa pojednávania vo veci korupcie na Špecializovanom trestnom súde, zúčastnenie sa psychologického poradenstva alebo zákaz kontaktu s vybranými osobami. 21 osobám súd uložil PO so skúšobnou dobou od 12 mesiacov do 60 mesiacov, kde bol vymeraný trest odňatia slobody vo všetkých týchto prípadoch 24 mesiacov, okrem dvoch prípadov, kde bol vymeraný trest odňatia slobody 18 alebo 36 mesiacov. Ani raz nebol uložený ako hlavný trest peňažný trest, trest povinnej práce, trest zákazu činnosti alebo trest prepadnutia majetku. Peňažný trest ako vedľajší trest bol uložený v 30 prípadoch, a to vo výškach od 300 do 202 000 €. Trest zákazu činností ako vedľajší trest bol uložený v 17 prípadoch, a to vo výmere od 12 do 60

mesiacov. Trest prepadnutia majetku ako vedľajší trest nebol uložený. Najčastejšie boli osoby odsúdené za korupciu týkajúcu sa získania vodičského oprávnenia, zdravotníctva, technickej a emisnej kontroly (ďalej aj ako „STKčka"), súdnictva, objasňovania priestupku alebo trestného činu zo strany hliadky Policajného zboru, finančnej a colnej správy alebo v súvislostí s úradným vybavovaním povolení pre uskutočnenie stavieb. Najprísnejšie sa trestala osoba za korupciu týkajúcu sa oblasti Národnej Banky Slovenska, kedy jej bol uložený NEPO vo výmere 60 mesiacov s peňažným trestom 10 000 € s náhradným trestom odňatia slobody 12 mesiacov a najmenej prísne bola potrestaná osoba za korupciu týkajúcu sa STKčky, a to PO so skúšobnou dobou 24 mesiacov, kde bol vymeraný trest odňatia slobody 24 mesiacov. Pri 28 osobách bola rozsudkom schválená dohoda o vine a treste.

- za aktívnu korupciu vo verejnom sektore (pričom išlo o prípady § 333 ods. 1 a § 333 ods. 2 Trestného zákona) bolo odsúdených 169 osôb, z toho 2 osobám súd uložil NEPO. Len 1 osobe súd uložil POD so skúšobnou dobou 30 mesiacov, kde bol vymeraný trest odňatia slobody 29 mesiacov a v rámci povinností alebo obmedzení súd ustanovil zákaz kontaktu s vybranými osobami. 35 osobám súd uložil PO so skúšobnou dobou od 12 mesiacov do 48 mesiacov, kde bol vymeraný trest odňatia slobody od 6 do 24 mesiacov. Peňažný trest ako hlavný trest bol uložený v 131 prípadoch. Peňažný trest ako hlavný trest bol uložený v 30 prípadoch, a to vo výškach od 100 do 50 000 €. Trest povinnej práce bol uložený v 3 prípadoch a v 1 prípade ako samostatný hlavný trest, pričom išlo o výmeru od 140 hodín do 200 hodín. Trest zákazu činností ako vedľajší trest nebol ani raz uložený. Trest prepadnutia majetku ako vedľajší trest nebol uložený. Najčastejšie boli osoby odsúdené za korupciu týkajúcu sa získania vodičského oprávnenia, zdravotníctva, STKčky, súdnictva, objasňovania priestupku alebo trestného činu zo strany hliadky Policajného zboru, finančnej a colnej správy alebo v súvislostí s úradným vybavovaním povolení pre uskutočnenie stavieb. Najprísnejšie sa trestala osoba za korupciu týkajúca korupcie na v súvislosti s výkonom trestu odňatia slobody, kedy jej bol uložený NEPO vo výmere 12 mesiacov a najmenej prísne bola potrestaná osoba za korupciu týkajúcu sa zdravotníctva, a to peňažným trestom vo výške 160 € s náhradným trestom odňatia slobody 15 dní. Pri 38 osobách bola rozsudkom schválená dohoda o vine a treste.
- celkovo za aktívnu a pasívnu korupciu či už v súkromnom alebo vo verejnom sektore boli v sledovanom období súdmi ukladané v 99% prípadoch alternatívne tresty k NEPO, najviac PO a peňažné tresty.

Záver

Suma sumarum, je potrebné povedať, že súčasné nastavenie sankčnej politiky je viac ako dostatočne súladné so Smernicou. Zároveň slovenský zákonodarca vo viacerých prípadoch trestá prísnejšie korupciu ako vybrané členské štáty EÚ. Reflexia sankčnej politiky v rámci rozhodovacej praxi súdov je podobná v SR a vo vybraných členských štátov - preferujú sa alternatívne tresty k NEPO, pričom najčastejšie súdy ukladajú peňažné tresty alebo PO. Problematickým pre SR a vybrané členské štáty EÚ sa javí Návrh smernice, keďže ich právna úprava a právna úprava SR sankčnej politiky korupcie by úplne nespĺňala všetky požiadavky Návrhu smernice. Pre SR by bolo elegantným riešením pre vyhovenie požiadavkám Návrhu smernice vytvorenie kvalifikovanej skutkovej podstaty s kvalifikačným znakom vo väčšom rozsahu, kde by bola horná trestná sadzba trestu odňatia slobody v prípade korupcie v súkromnom sektore minimálne 5 rokov a v prípade korupcie vo verejnom sektore 6 rokov. Na tomto mieste sme však zvedavý na diskusiu v Európskom parlamente a v členských štátoch EÚ ohľadom návrhu Smernice, keďže tá dostatočne nevychádza z kriminologických poznatkov, ale z prieskumov Eurobarometru a mediánu trestných sadzieb trestu odňatia slobody členských štátov EÚ. Zároveň v tejto súvislosti by bolo možné zachovať pozitívny trend (viď ČR, SR, RAK) alternatívneho sankcionovania korupcie, keďže súčasné znenie § 34 ods. 6 Trestného zákona by aj v prípade vyhovenia požiadavky Návrhu smernice na zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby umožňovalo uloženie iného trestu ako trestu odňatia slobody, čo by nebolo možné v prípade znenia Trestného zákona pred nadobudnutím účinnosti Suskovej novely v prípade korupcie vo verejnom sektore. Na druhej stránke odporúčame ukladanie trestov povinných prác, ktoré vedia čiastočne priniesť späť "ukradnutú" komunitnú hodnotu do komunity. "*Tento trest má charakter probačnej sankcie, pričom základnou myšlienkou je resocializácia odsúdeného. Napĺňa však tiež reštitučnú funkciu, keď popri finančnej kompenzácii skutku napráva aj narušené alebo úplne zničené sociálne väzby a vracia spoločnosť k spolužitiu v mieri, čím ho zaraďujeme k teórii aplikácie restoratívnej justície."* [23] Nanešťastie v prípade vyhovenia požiadavke Návrhu smernice na zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby nebude možné pri korupcii vo verejnom sektore v rozsahu nad 10 000 € uložiť trest povinnej práce, ktorý je možné uložiť len pri prečine, keďže členské štáty musia v prípade korupcie vo verejnom sektore v rozsahu nad 10 000 € ustanoviť hornú hranicu trestnej sadzby minimálne 6 rokov). Ďalej odporúčame orgánom aplikácie práva zváženie uplatnenia materiálneho korektívu pri korupcii podľa § 328 ods. 1, § 329 ods. 1, § 332 ods. 1, 2 a § 333 ods.1 a 2 Trestného zákona, ak bola v rozsahu do 10 000 € s odkazom na Smernicu a Návrh smernice. V neposlednom rade odporúčame súdom, aby lekárom neukladali trest zákazu činnosti, keďže máme za to, že by jeho uloženie nebolo

[23] STRÉMY, Tomáš – KLÁTIK, Jaroslav. Alternatívne tresty. Bratislava: C. H. Beck, 2018. s. 115

adresné ako by tomu bolo skôr v prípade pochybenia pri medicínskom zákroku s následkom ublíženia na zdraví. Neuloženie trestu zákazu činnosti by umožnilo lekárovi uložiť POD, v rámci ktorého môže byť lekárovi uložená povinnosť vykonať medicínske zákroky nad rámec jeho pracovného času, a to v prospech komunity, ktorú predtým poškodil svojim korupčným správaním. Otáznym sú aj výroky súdov, ktorými súd ustanovuje odsúdeným POD s povinnosťou zúčastnenia sa pojednávaní v trestnej veci korupcie na Špecializovanom trestnom súde. Prvým problémom môže byť vykonateľnosť povinnosti, ak by zanikol Špecializovaný trestný súd. Druhým problémom môže byť prípad, ak sa odsúdený zúčastní pojednávaní trestnej veci korupcie, ktorá ostane nepotrestaná a naučí sa obhajobným trikom ako do budúcna spraviť lepšie korupčné konanie tak, aby nebol odhalený alebo odsúdený. Adresnejší by bol podľa nás opäť trest povinnej práce alebo POD s povinnosťou spočívajúcou vo vybranej činnosti v prospech komunity, ktorú páchateľ poškodil svojim korupčným trestným činom (napríklad v prípade STKčiek ustanoviť povinnosť podnikateľovi poskytnúť výmenu letných pneumatík za zimné klientom, ktorí boli klientmi v čase spáchania korupčného trestného činu, neboli osobou, ktorá podplácala a nie sú blízkymi osobami). V neposlednom rade musí byť zabezpečené v rámci sankcionovania korupcie aj odčerpanie výnosov z korupčnej trestnej činnosti, a to v závislosti od okolností prípadu vo forme uloženia trestu prepadnutia veci, ochranného opatrenia zhabania veci alebo zhabania časti majetku.

De lege ferenda si dovolíme priniesť vlastné legislatívne návrhy. Po vzore vybraných členských štátov je prvým návrhom zlúčiť pasívnu a aktívnu korupciu poškodzujúcu FZEÚ, korupciu vo veci všeobecného záujmu a korupciu nie vo veci všeobecného záujmu do dvoch paragrafov. Zároveň nerozlišovať z hľadiska nastavenia trestných sadzieb medzi závažnosťou pasívnej a aktívnej korupcie, keďže v jednom prípade môže byť viac závažnejšie aktívna korupcia a *vice versa*, pričom uvedené už potom vie zohľadniť súd pri individualizácii trestu. To znamená, že by sa rušil § 329, § 330, § 333 a § 334 Trestného zákona. Samozrejme by sa k tomu museli upraviť aj ďalšie právne inštitúty naviazané na skutkové podstaty rušených paragrafov a špeciálne korupčné trestné činy (napr. volebná a športová korupcia) a nepriama korupcia. Každopádne, prvotné úpravy by vyzerali nasledovne:

Prijímanie úplatku
§ 328
(1)
Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, potrestá sa odňatím slobody až na štyri roky.
(2)

Odňatím slobody na jeden až šesť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) závažnejším spôsobom konania,
b) v rozsahu prevyšujúcom 10 000 € alebo
c) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch odsúdený alebo bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý.

(3)

Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 v značnom rozsahu.

(4)

Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 vo veľkom rozsahu.

Podplácanie

§ 332

(1)

Kto priamo alebo cez sprostredkovateľa sľúbi, ponúkne alebo poskytne úplatok inému, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, alebo z tohto dôvodu priamo alebo cez sprostredkovateľa sľúbi, ponúkne alebo poskytne úplatok inej osobe, potrestá sa odňatím slobody až na štyri roky.

(2)

Odňatím slobody na jeden až šesť rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
a) závažnejším spôsobom konania,
b) v rozsahu prevyšujúcom 10 000 € alebo
c) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch odsúdený alebo bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý.

(3)

Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 v značnom rozsahu.

(4)

Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchateľ potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 vo veľkom rozsahu.

Uvedené trestné sadzby ponechávajú široký priestor pre sudcovskú individualizáciu, pri ktorej majú sudcovia možnosť zvážiť uloženie NEPO alebo alternatívnej sankcie k NEPO a zohľadňujú reflexiu sankčnej politiky v sledovanom období v SR a kriminologické poznatky z nami spomínaných vedeckých výskumov. Zároveň uvedený legislatívny návrh je v súlade s požiadavkami Rámcového rozhodnutia, Smernice a Návrhu smernice. Za zváženie by v tejto súvislosti stála aj úprava trestu

povinnej práce tak, aby bola možná aj pri zločinoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 6 rokov pre rozšírenie možnosti uloženia tohto alternatívneho trestu. Zároveň pri každej nami navrhovanej skutkovej podstate nami navrhovaných trestný činoch je možné uložiť aspoň dva alternatívne tresty – v prvom odseku trest povinnej práce, POD, trest domáceho väzenia, peňažný trest alebo trest zákazu činnosti, v druhom, treťom a štvrtom odseku trest domáceho väzenia, peňažný trest alebo trest zákazu činnosti. K uvedenému návrhu zmeny Trestného zákona by sa pridal aj návrh zmeny priestupkového zákona, aby sa legislatívne zakotvila možnosť po aplikácii materiálneho korektívu postihnúť korupciu do 10 000 € prostriedkami priestupkového práva. Horná hranica pokuty v priestupkovom zákone by sa mohla odvíjať od dvojnásobku priemernej výšky uloženého peňažné trestu ako hlavného trestu za sledované obdobie, čo vychádza 11 096 € po zaokrúhlení, čím sa berie do úvahy aj možnosť prísnejšieho potrestania páchateľa rozdielovo o 1 096 €, ktorý spáchal korupčný trestný čin v rozsahu do 10 000 € . Dolná hranica výšky pokuty by sa mohla odvíjať od najnižšieho uloženého peňažného trestu ako hlavného trestu za sledované obdobie, čo predstavuje 160 €. V neposlednom rade by náš návrh umožňoval súdu širšie zohľadňovanie korupcie z núdze od korupcie z nenásytnosti.

Zoznam použitej literatúry

1. ANTUNES, George – HUNT, A. Lee: The Impact of Certainty and Severity of Punishment on Levels of Crime in American States: An Extended Analysis. In: The Journal of Criminal Law and Criminology, roč. 64, č. 4, 1973, s. 486–493.
2. DE KEIJSER, W. Jan a kol.: Bridging the gap between judges and the public? In: A multi-method study. Journal of Experimental Criminology, roč. 3, č. 2, 2007, s. 131–161.
3. EURÓPSKA KOMISIA. Návrh Smernica Európskeho parlamentu a Rady o boji proti korupcii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2003/568/SVV a Dohovor o boji proti korupcii úradníkov Európskych spoločenstiev alebo úradníkov členských štátov Európskej únie a ktorou sa mení smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371.
4. HOCHMANN, Roland: Dokazovanie pri trestných činoch korupcie. In: MARKOVÁ, V. – PAULIČKOVÁ, N. (eds.): Zborník príspevkov z 12. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi.2024. Bratislava: Akadémia policajné zboru, 2024.
5. Charta základných práv Európskej únie.
6. JAKTRESTAME.CZ. Aplikace Jak trestáme. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://jaktrestame.cz/aplikace/ .

7. KIKO, Maximilián: Primeranosť trestania. In: Košické dni trestného práva, 2024. Rekodifikácia trestných kódex – aktuálne výzvy a perspektívy (v tlači).
8. Nemecký Trestný zákonník (StGB) v znení oznámenia zo dňa 13. novembra 1998 (BGBl. I s. 3322) v znení neskorších predpisov. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html .
9. Rakúsky federálny zákon z 23. januára 1974 o skutkoch trestaných súdom (Rakúsky Trestný zákon - StGB) v znení neskorších predpisov. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296 .
10. Rámcové rozhodnutie Rady 2002/568/SVV z 22. júla 2003 o boji proti korupcii v súkromnom sektore.
11. Rámcové Rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu.
12. Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci C-107/23 PPU zo dňa 06.07.2023.
13. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/1371 z 5. júla 2017 o boji proti podvodom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie, prostredníctvom trestného práva.
14. STATISTIK AUSTRIA. Verurteilungs- und Wiederverurteilungsstatistik. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/kriminalitaet-und-sicherheit/verurteilungs-und-wiederverurteilungsstatistik .
15. STRÉMY, Tomáš – KLÁTIK, Jaroslav. Alternatívne tresty. Bratislava: C. H. Beck, 2018. 288 s.
16. ŠAMKO, Peter: Novela Trestného zákona zavádza neprípustné privilegovanie finančných záujmov Európskej únie. In: Právne listy, 2024. [online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1441-novela-trestneho-zakona-zavadza-nepripustne-privilegovanie-financnych-zaujmov-europskej-unie .
17. TITTLOVÁ, Marcela: Prvá kapitola. 3. Typológia korupcie. Korupcia - vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2010 [online ASPI]. [cit. 2024-10-17].
18. TRANSPARENCY INTERNATIONAL SLOVENSKO. S nižšími trestami za korupciu nesúhlasia ani koaliční voliči. online]. [cit. 2024-10-17]. Dostupné na internete: https://transparency.sk/sk/s-nizsimi-trestami-za-korupciu-nesuhlasia-ani-koalicni-volici/ .
19. Zákon číslo 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov.

20. ZHU, Jiangnan: Do Severe Penalties Deter Corruption? A Game-Theoretic Analysis of the Chinese Case. In: Journal of Contemporary China, roč. 21, č. 76, 2012, s. 169–186.
21. Zmluva o fungovaní Európskej únie.

Kontaktné údaje

Mgr. Maximilián Kiko
maximilian.kiko@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta,
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

BUDÚCNOSŤ ALTERNATÍVNYCH TRESTOV V KONTEXTE EÚ

THE FUTURE OF ALTERNATIVE SANCTIONS IN THE EU CONTEXT

Daniel Petričko[1]

Abstrakt: Alternatívne tresty sú špecifickou skupinou druhov trestov, ktoré so sebou, oproti trestu odňatia slobody, nesú celý rad výhod. Zároveň sa v posledných rokoch dostávajú do popredia, pretože trestná politika európskych štátov sa vyvíja a nevidí v trestaní a v ukladaných trestoch iba potrebu odplaty voči páchateľovi. S alternatívnymi trestami sa spája viacero výhod a pozitívnych účinkov a to nielen ekonomického charakteru, na ktoré sa nasledujúci príspevok zameriava.

Kľúčové slová: Trest, alternatívny trest, páchateľ, obeť, restoratívna justícia, retributívna justícia.

Abstract: Alternative punishments are a specific group of types of punishments that carry with them a number of advantages compared to imprisonment. At the same time, they have come to the fore in recent years, because the criminal policy of European states is developing and sees only the need for retribution against the offender in punishment and in the imposed punishments. Several advantages and positive effects are associated with alternative punishments, not only of an economic nature, which the following contribution focuses on.

Key words: Penalty, alternative penalty, perpetrator, victim, restorative justice, retributive justice.

Úvod

Alternatívne tresty vnímame ako dôležitú a nepostrádateľnú súčasť slovenského trestného práva, kedy tento druh trestov bude do budúcnosti potrebné využívať stále viac, a to s ohľadom na viaceré okolnosti, ako aj smerovanie európskeho práva. Jedným dychom však dodávame, že to nie je iba kapacita väzníc, ktorá má byť primárnym dôvodom k využívaniu alternatívnych trestov. S alternatívnym trestaním sa v trestnom práve môžeme stretávať stále častejšie a aj zákonodarcovia, s ohľadom

[1] Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

na rôzne právne úpravy jednotlivých inštitútov, na túto oblasť trestného práva nezabúdajú. V budúcnosti možno očakávať častejšie ukladanie alternatívnych trestov pre ich nepopierateľné výhody, ktoré so sebou prinášajú. Aj napriek tomu, že alternatívne tresty majú v našom poriadku svoje miesto už nejaký ten čas, možno povedať, že sa neustále vyvíjajú tak, ako sa vyvíja spoločnosť samotná. Tieto tresty rozširujú možnosti vyriešenia trestných vecí v prípadoch, kedy nie je nevyhnutné páchateľom trestných činov ukladať trest odňatia slobody, a tým výrazne obmedziť ich osobnú slobodu.

Stručný historický exkurz vývoja trestania

Počas histórie ľudstva bolo aplikovaných veľa druhov trestov a na charakter týchto sankcií mal do značnej miery vplyv vývoj súdnictva, práva či verejnej správy, ako aj poňatie ľudských práv a slobôd. Postupné zavádzanie prvkov humanizmu bolo možné sledovať nielen v rámci variability jednotlivých druhov trestov, ale aj v samotnom charaktere ich výkonu.[2] Medzi jeden z najstarších právnych kódexov v dejinách ľudstva možno zaradiť Chammurapiho zákonník vytvorený okolo roku 1754 pred n. l., obsahujúceho zhruba 282 právnych ustanovení. Tie regulovali rôzne aspekty života vo vtedajšej babylonskej ríši a ukladané tresty napĺňali odplatnú a zastrašujúcu funkciu. Využívali sa tresty mrzačiace, a častokrát i trest smrti v sprísnenej forme (utopením, upálením, narazením na kôl, odseknutie končatín apod.). Zákonník bol budovaný na princípe odmeny a trestu, kedy bol trest stanovený priamoúmerne k spáchanému (trestnému) činu a odrážal úsilie o istú formu spravodlivosti a vyváženosti v trestnom práve.[3] Ďalej napríklad v antických Aténach bol v roku 621 pred n. l. vytvorený písomný záznam právneho systému, ktorý zostavil Drakón. Jeho dielo, známe aj ako Drakónove zákony, sa zameriavali na ochranu majetku a udržiavanie poriadku, charakteristické svojou extrémnou tvrdosťou a krutosťou a pri najzávažnejších zločinoch bol ukladaný až trest smrti. Práve prísnosť jeho trestov viedla k zaužívaniu termínu „drakónovský" pre označenie tvrdých alebo krutých sankcií (dnes tzv. drakonické tresty). O pár desiatok rokov však došlo k zavedeniu tzv. Solónových reforiem a rozšíreniu politických práv a sociálnej ochrany chudobných, a teda aj k zmierneniu trestania.[4] Vo vývoji trestania má svoje významné postavenie aj tzv. Zákon dvanástich tabúľ z obdobia raného Ríma zhruba 450 pred n. l., ktorý v doske VIII definoval, že ak bol páchateľ zabitý v noci počas toho,

[2] ČERNÍKOVÁ, Vratislava - FIRSTOVÁ, Jana - VÁLKOVÁ, Helena: Sociální kontrola kriminality. In: VÁLKOVÁ, Helena - KUCHTA, Josef - HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3 vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 215-220.

[3] ČERNÍKOVÁ, Vratislava - FIRSTOVÁ, Jana - VÁLKOVÁ, Helena: Sociální kontrola kriminality. In: VÁLKOVÁ, Helena - KUCHTA, Josef - HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3 vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 221.

[4] SCHELLE, Karel: Právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 75-76.

ako kradne, bol zabitý právom.[5] Ako posledný významný kódex v otázke vývoja trestania, majúci vplyv na vývoj práva v Európe, spomenieme Justiniánov kódex známy ako Corpus Juris Civilis z roku 534 n. l., zostavený za vlády byzantského cisára Justiniána I. V rámci jeho úpravy boli tresty uplatňované rozdielnymi formami, ukladali sa tresty majetkové, mrzačiace (vyrezanie jazyka za ohováranie) či tresty smrti a boli priamoúmerné závažnosti spáchaného činu a spoločenského postavenia páchateľa. Zaujímavosťou je, že v najstaršom období nebol trest odňatia slobody ukladaný z dôvodu, že bolo problematické zabezpečiť výživu odsúdeného a dohliadajúci personál.[6] Z historických prameňov, je zrejmé, že záujem spoločnosti o trestanie a prevenciu kriminality siaha až do dávnych čias. Avšak súčasné prostredie pred nás kladie potrebu hľadania inovatívnych prístupov k riešeniu kriminality a trestania. Možno povedať, že počas vývoja spoločnosti je zrejmá transformácia jej zvyklostí, vývoj hodnotenia páchateľov v závislosti od ich sociálneho postavenia a spáchaných trestných činov. Stíhanie deliktov bolo pôvodne záležitosťou celej komunity, kedy sa aplikovali drastické metódy vo forme kameňovania, topenia a upaľovania (napr. dokonca v prípade žien považovaných za čarodejnice). S postupom času však naprieč celým svetom dochádzalo k obmedzeniu tejto praxe a humanizácii trestania do podoby, akú poznáme dnes. Postupom času dochádzalo k transformácii názoru na účel trestania, ktorý má za cieľ nielen potrestať páchateľa za spáchaný trestný čin, ale tiež slúžiť ako prostriedok prevencie a nápravy. Účel trestu je zložitý koncept, ktorý môže byť definovaný rôznymi faktormi a aspektmi, ktoré nie vždy vzájomne korešpondujú. Otázka základného zmyslu a cieľa trestania zaujíma v tejto práci kľúčovú pozíciu, najmä v kontexte modernej spoločnosti, ktorá sa neustále vyvíja.

Účel a teórie trestania

K trestu ako pojmu možno pristúpiť z viacerých hľadísk, no vo všeobecnosti ho možno považovať za donucovací prostriedok, ktorým sa
dosahuje účel trestného zákona štátu, a teda najmä ochranu záujmov spoločnosti, práv a oprávnených záujmov fyzických či právnických osôb a rovnako tak aj ochranu demokratických hodnôt štátu. Trestný zákon trest vníma ako prostriedok štátneho donútenia, ktorým pôsobí na páchateľa za spáchaný trestný čin v podobe ujmy na slobode, majetkových či iných právach. Trest možno uložiť iba na základe zákona a iba zákon stanovuje, aké konanie je trestným činom a akú ujmu na právach či majetku

[5] HRDINA, Ignác Antonín: Dějiny pramenů kanonického práva. Praha: Univerzita Karlova, nakladateľstvo Karolinum, 2022, s. 20-21.

[6] ČERNÍKOVÁ, Vratislava - FIRSTOVÁ, Jana - VÁLKOVÁ, Helena: Sociální kontrola kriminality. In: VÁLKOVÁ, Helena - KUCHTA, Josef - HULMÁKOVÁ, Jana: *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3 vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 215.

je možné za spáchanie trestného činu uložiť. V rámci trestu sa historicky vychádza z niekoľkých teórií, ktoré utvárali pohľad na trestanie resp. trest a jeho účel. Hovoríme o základných teóriách uchopujúcich trest a trestanie do rozsahu maximálne napĺňajúceho ich účel. Tieto teórie, formované už od dôb Aristotela, však odrážajú úplne odlišné záujmy a sledujú odlišný cieľ a účel trestov a trestania, ako ho poznáme dnes. Prvá z týchto teórií, teória absolútna, označovaná aj teóriou odplaty, vnímala trest ako prostriedok odplaty, a teda za spáchané zlo je potrebné páchateľa adekvátne potrestať a ide o jediný účel ukladaného trestu. V tomto ponímaní ide o klasickú školu trestného práva vnímajúcu páchateľa ako slobodomyseľného jedinca, ktorý ak sa dopustí trestného činu, je s tým uzrozumený, a teda súhlasí s tým, že bude potrestaný.[7] Druhou teóriou, pristupujúcou k zmyslu trestu a trestania z opačného hľadiska ako absolútna teória, je teória relatívna (resp. teória prevencie). Teória vníma účel trestu a trestania cez ochranu spoločnosti a súbežne aj nápravu páchateľa. Už z charakteru teórie je zrejmé, že má k zmyslu alternatívneho trestania páchateľov bližšie, keďže práve alternatívne tresty pôsobia na páchateľa nielen ako trest, ale aj ako výchovný prvok. Tretia teória pristupujúca k zmyslu trestu a trestania je tzv. zmiešaná teória, vystihujúca pozitívne prvky dvoch spomenutých teórií - potrestať páchateľa za trestný čin formou odplaty, no paralelne na neho pôsobiť výchovne (cieľ napraviť ho na „riadneho" občana). V zmysle tejto teórie tak ide o prepojenie požiadavky spravodlivého potrestania, ktoré je zodpovedajúce závažnosti trestného činu a požiadavky výchovného pôsobenia, a to voči páchateľovi trestného činu, ale aj voči ostatným členom spoločnosti, keďže potrestaním páchateľa dôjde k istému spoločenskému zmiereniu. Z popísanej charakteristiky teórií trestania tak možno uzavrieť, že slovenské trestné právo vychádza z teórie zmiešanej, keďže ukladané tresty vymedzené Trestným zákonom pôsobia na páchateľa nielen ako odplata, ale prostredníctvom rôznych druhov trestov, ako sú napr. alternatívne tresty, pôsobia na páchateľa výchovne a snažia sa o jeho maximálnu nápravu. Samozrejme je však potrebné dodať, že odstrašujúco pôsobia tresty už samy o sebe, kedy väčšina členov spoločnosti nepácha trestnú činnosť buď z etického, alebo morálneho dôvodu práve z dôvodu obavy uloženia určitej sankcie za ich protispoločenské správanie sa. Ak by sme mali na základe spomenutých teórií vymedziť základný účel trestu, možno povedať, že je zložený z viacerých čiastkových účelov. V prvom rade je ním najmä ochrana spoločnosti pred páchateľmi trestných činov, ale aj zabránenie páchateľovi (odsúdenému) v páchaní ďalšej trestnej činnosti, výchovné pôsobenie do takej miery, aby viedol riadny život a v neposlednom rade aj

[7] TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana: Pojem a účel trestu, systém trestu. In: JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část. 8. aktualizované vydanie. Praha: Leges, 2022, s. 396-397.

výchovné pôsobenie na ostatných členov spoločnosti.[8] Náš právny poriadok ponúka súbor možností, ako realizovať vyššie uvedené účely trestu tak, aby bolo vždy konkrétnemu páchateľovi za konkrétny prípad uložený adekvátny trest. Trest, ktorý bude nielen akousi odplatou za spáchaný trestný čin, ale aj výchovnou zložkou vedúcou k tomu, aby sa už ďalšej trestnej činnosti nedopustil. Súdy tak pri ukladaní trestov musia postupovať s určitou mierou starostlivosti s dôrazom na to, aby boli vymedzené účely trestu skutočne v tom-ktorom prípade skutočne naplnené. Na tomto mieste však musíme doplniť, že existencia nepodmienečného trestu odňatia slobody samozrejme má svoje nezastupiteľné postavenie, keďže alternatívne tresty nemožno aplikovať plošne za všetky trestné činy a súbežne je vždy potrebné zohľadniť všetky prvky trestnej veci, ako sú aj pomery páchateľa, keďže u niektorých páchateľov nie je možné dosiahnuť účel trestu inak ako uložením práve najprísnejšieho trestu, teda nepodmieneného trestu odňatia slobody.[9] Inak povedané, nemožno k alternatívnym trestnom pristupovať ako k jedinej vhodnej voľbe trestania páchateľov alebo považovať nepodmienečný trest odňatia slobody za nadbytočný. Pokiaľ páchateľ spácha obzvlášť závažný zločin, je ťažko predstaviteľné, že by pre naplnenie účelu trestu postačovala „len" sankcia v podobe alternatívneho trestu. Špecifickým prípadom sú aj páchatelia opakovane páchajúci trestnú činnosť, recidívu ktorých je potrebné zohľadňovať pri skúmaní významu a účinkov jednotlivých trestov. V ich prípade sa totiž uloženie alternatívneho trestu nejaví ako vhodné.

Podstata alternatívnych trestov

Vo všeobecnosti vychádzajú alternatívne tresty z neoklasickej školy, v rámci ktorej je kladený dôraz na výchovný prvok trestania s cieľom prevýchovy páchateľa trestných činov a zachovania aktivity takého páchateľa na jeho náprave a náprave porušených vzťahov v spoločnosti. Jej opakom je konzervatívna teória trestania, ktorej podstatou je nazeranie na páchateľa ako na niekoho, koho už nemožno nijako napraviť a zaslúži si najprísnejší trest.[10] Pojem alternatívneho trestu však nie je v našom právnom poriadku legálne vymedzený a k jeho definícii sa pristupuje z viacerých smerov, ktorých spája jeden prvok - pri jeho výkone nedochádza k uväzneniu odsúdeného, resp. k uloženiu trestu odňatia slobody. Práve výkon týchto trestov bez potreby odňatia slobody je kľúčovým a základným znakom alternatívnych trestov a alternatívneho trestania. V širšom ponímaní možno pod alternatívnymi trestami

[8] TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana: Pojem a účel trestu, systém trestu. In: JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část. 8. aktualizované vydanie. Praha: Leges, 2022, s. 401.
[9] ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydanie. Praha: Leges, 2014, s. 28.
[10] JŮZL, Miloslav: Penologie. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 287.

rozumieť všetky tresty, ktoré nie sú spojené s odňatím slobody. Zjednodušene povedané, ide o tzv. „neväzenské" riešenia trestných vecí. Takto široké vymedzenie alternatívnych trestov však nemusí byť úplne ideálnym, najmä vo vzťahu ku všetkým druhom trestov vymedzených ustanovením § 32 Trestného zákona. Pre vymedzenie pojmu alternatívnych trestov sa tak javí vhodnejšie vymedzenie v zmysle užšieho poňatia alternatívnych trestov. V tomto smere tak ide „iba" o alternatívne tresty posudzované najmä s ohľadom na ich základný účel, ktorým je náhrada za nepodmienečný trest odňatia slobody. Jedným zo znakov alternatívnych trestov je totiž ich nezlučiteľnosť s nepodmienečným trestom odňatia slobody. Alternatívne riešenie trestných vecí tak predstavuje prístup k spravodlivosti, v rámci ktorého sú do ozdraveného procesu zapojení všetci, ktorých sa trestná činnosť páchateľa dotkla, s cieľom uzdravenia a obnovy narušených vzťahov.[11] Svojím charakterom tak umožňuje identifikovať spôsobenú škodu, vzniknuté potreby obete a následne záväzky a povinnosti páchateľa. Z etiologického hľadiska je alternatívny trest možnosťou namiesto „tradičného" nepodmienečného trestu odňatia slobody aplikovať iný, náhradný trest, ide o možnosť voľby medzi viacerými možnosťami riešenia.[12] Inak povedané, ide o všetky tresty, ktoré nie sú spojené s nepodmienečným odňatím slobody. Dostatočný súbor alternatívnych trestov umožňuje súdnym autoritám možnosť výberu medzi sankciami, ktoré zodpovedajú individuálnym, špecifickým okolnostiam daného prípadu a môžu byť tak efektívnejšie pri prevencii opakovania trestnej činnosti zo strany konkrétneho páchateľa. Z pohľadu výkonu trestu tak ide o možnosť pre odsúdeného vykonať trest uložený súdom na slobode, platí pritom, že alternatívna povaha trestu je zachovaná i za predpokladu, že zahŕňa obmedzenie osobnej slobody (napr. trest domáceho väzenia či trest povinnej práce).[13]

Alternatívne riešenie trestných vecí

V nadväznosti na predchádzajúcimi časťami príspevku je potrebné uviesť, že trest plní niekoľko kľúčových funkcií, ktoré sú zásadné pre chápanie jeho úlohy v právnom systéme. Prvá z týchto funkcií je retributívna, v zmysle ktorej trest pôsobí ako forma odplaty za spáchaný zločin. Prostredníctvom tejto funkcie je tak spoločnosti umožnené vykonať morálnu spravodlivosť prostredníctvom potrestania páchateľa. Ďalšou je funkcia odradzujúca potencionálneho páchateľa od spáchania trestného činu tým, že mu demonštruje možné dôsledky jeho protiprávneho konania.

[11] JŮZL, Miloslav: Penologie. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 288.
[12] ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydanie. Praha: Leges, 2014, s. 30.
[13] TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana: Pojem a účel trestu, systém trestu. In: JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část. 8. aktualizované vydanie. Praha: Leges, 2022, s. 411.

Rehabilitačná funkcia je zameraná na to, aby uložený trest viedol páchateľa k uvedomeniu si svojho pochybenia a podnecoval rozvoj jeho spoločensky akceptovateľného správania. Ochranná funkcia zase zabezpečuje izoláciu páchateľa od spoločnosti pred ďalším páchaním trestnej činnosti v spoločnosti. Posledná funkcia, reštitučná, má za cieľ obnoviť narušený sociálny poriadok prostredníctvom nápravy spôsobenej škody a kompenzáciou poškodeného.[14] V kontexte našej humanitnej spoločnosti, založenej na právnych princípoch, je zásadné pochopiť zmysel a účel trestania, a to z hľadiska jeho úlohy ako nástroja pre obnovu spravodlivosti a ochranu spoločnosti. V dnešnej dobe prevažuje najrozšírenejší a často používaný trest, a síce trest odňatia slobody, ktorý prináša tak určité pozitívne, ako aj negatívne dôsledky. Pri treste odňatia slobody si dovolíme poukázať na negatívne javy v podobe úplného odtrhnutia páchateľa od dovtedajšieho života, ktorý má za následok pretrhanie rodinných a sociálnych väzieb, dostáva sa do rizikového prostredia plného negatívnych kriminogénnych javov, a jeho náprava a snaha o prevýchovu je preto do istej miery otázna. Väzenské prostredie je veľakrát spájané s negatívnymi javmi, ako je agresia, šikanovanie, sexuálne zneužívanie a užívanie psychoaktívnych látok, (celkovo možno tento fenomén označiť ako prizonizácia). Návrat takto spoločensky narušených ľudí do bežného života je veľmi problematický. Vysoké percento prepustených odsúdených je zadlžených, neschopných nadviazať nové sociálne kontakty, nájsť si nové zamestnanie a celkovo fungovať v spoločnosti. Určité percento z nich sa tak opätovne vracia naspäť do väzenského prostredia. Tento druh trestu so sebou navyše nenesie iba negatívne javy vo vzťahu k páchateľovi, ale zaťažuje značným spôsobom (najmä ekonomickým) štát a celú spoločnosť. Odborná verejnosť, vrátane sudcov a právnych expertov, tak aktívne diskutuje o prípadnom nadmernom využívaní tohto trestu a spomenutých dôsledkoch, ktorých závažnosť je nepopierateľná. Vhodným riešením na vyššie uvedené problémy sa zdá byť aplikácia alternatívnych trestov. Doterajšia prax, najmä v podmienkach iných štátov Európskej únie, preukazuje, že ukladanie alternatívnych trestov je pre štát ekonomicky výhodnejšie. Rovnako môže páchateľ prostredníctvom výkonu alternatívneho trestu svoje konanie odčiniť, čím môže dôjsť aj k určitému zmieru medzi ním a poškodeným, a v neposlednom rade je možné pôsobiť na páchateľov výchovne a do budúcnosti tak predísť možnej recidíve. Na tomto mieste je potrebné spomenúť aj výhodu v podobe možnosti mediácie a možnosť diverzie pre páchateľov, kedy si môžu prakticky sami určiť/zvoliť trestnú sankciu prostredníctvom tzv. odklonov, čím sú sami začlenení do procesu ich trestania a zodpovednosti za protiprávnu činnosť. Ďalšou významnou výhodou

[14] ČERNÍKOVÁ, Vratislava - FIRSTOVÁ, Jana - VÁLKOVÁ, Helena: Sociální kontrola kriminality. In: VÁLKOVÁ, Helena - KUCHTA, Josef - HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3 vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 215-220.

alternatívnych trestov je aj psychologické, resp. resocializačné pôsobenie na páchateľa. Trest odňatia slobody, ako sme už naznačili vyššie, so sebou prináša viacero negatívnych dôsledkov, možnej stigmatizácie odsúdeného v spoločnosti či pôsobenie kriminogénneho prostredia v ústave na výkon trestu odňatia slobody.[15] Ide totiž o prostredie, v ktorom sa pohybujú osoby s rôznorodou kriminálnou minulosťou a pôsobenie ostatných odsúdených môže vyvolať prípadnú ďalšiu trestnú činnosť a recidívu. Takýto výkon trestu je taktiež spájaný s tzv. mechanizmom imobilizácie, stavom, kedy sa odsúdený nachádza v úplne inom prostredí, za úplne iných pravidiel v porovnaní s bežným životom a musíme súhlasiť s tým, že má na odsúdených veľakrát závažné negatívne dôsledky nielen zo sociálneho, no najmä psychologického hľadiska. Tieto dôsledky nemožno ignorovať. Naopak, s alternatívnymi trestami takéto negatívne javy spojené nie sú, odsúdení sa nachádzajú v prirodzenom sociálnom prostredí a môžu byť naďalej prospešní pre spoločnosť a následok svojho trestného činu „odčiniť".

Alternatíva v medzinárodnom prístupe

Alternatívne tresty sa v podmienkach Slovenskej republiky, ako už bolo uvedené, neustále vyvíjajú a v priebehu rokov je evidentná snaha zákonodarcu o zabezpečenie vhodnej a primeranej trestnej politiky štátu napĺňajúcej účel trestu tak, ako je vnímaný z pohľadu moderného práva. Trestnej politiky považujúcej trest nielen ako odplatu, ale aj ako výchovný a preventívny prostriedok. Ako býva zvykom v ostatných oblastiach práva, aj v prípade úpravy alternatívnych trestov v podmienkach práva trestného vychádza slovenská právna úprava zo zahraničnej právnej úpravy a praxe. Takýto prístup možno považovať za vhodný najmä z dôvodu možnosti získania obrazu o stave jednotlivých inštitútov v reálnom čase a mieste, s podobnými prvkami právneho poriadku. Problematika alternatívnych trestov samozrejme nie je postupne upravovaná iba v našom právnom poriadku, zaoberá sa ňou odborná obec celého sveta dlhé roky a tieto snahy možno sledovať už v 20. storočí.

Do popredia tak vstúpila snaha prehodnotiť systém a prístup štátov voči trestnej činnosti páchateľov a ich následného trestnoprávneho postihovania. Téma alternatívnych trestov sa stala, a podľa nášho názoru aj naďalej je, kľúčovou témou modernizácie trestnej politiky, no sčasti aj novým, sociálnym prístupom štátu ako predstaviteľa moci voči páchateľom a práce s ním do budúcnosti. Na európskej úrovni sa tak začal proces modernizácie, ktorý sledujeme dodnes, a vyvíja sa na viacerých úrovniach. Jednou úrovňou je zmiernenie detenčných prvkov trestu odňatia slobody a väzby, a to zavádzaním prvkov umožňujúcim páchateľovi zapájať sa do „bežného"

[15] ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydanie. Praha: Leges, 2014, s. 20.

života prostredníctvom rôznych výchovných programov, výkonom zamestnania atď. Druhá úroveň predstavuje vylúčenie prvej úrovne a je charakteristická „typickými" alternatívnymi trestami, napr. v podobe peňažných trestov, trestov domáceho väzenia či povinnej práce. Poslednou úrovňou je úroveň depenalizačná, subsumujúca inštitúty podmienečného odsúdenia, upustenie od potrestania, ale v našich podmienkach napr. aj typické odklony.[16] Potrebné je však povedať, že primárny dôvod vzniku tohto prístupu tkvel v systéme súdnictva a väzenstva, ktoré boli v podmienkach niektorých európskych štátov alarmujúco preťažený. Táto skutočnosť vyústila do snahy hľadania účinných alternatív, ale aj snahy vybudovať vhodný systém prevencie kriminality tak, aby boli súbežne zabezpečené vysoké nároky na spravodlivosť a základné práva a slobody dotknutých subjektov. Tieto snahy možno sledovať tak na medzinárodnej, ako aj európskej úrovni. Zatiaľ čo v roku 1955 Organizácia spojených národov započala modernizáciu trestnej politiky pravidelnými kongresmi zameranými na prevenciu zločinnosti a zaobchádzanie s jej páchateľmi, výsledkom ktorých boli viaceré významné rezolúcie.[17] Už v počiatku roku 1976 aj Rada Európy poukazovala na potrebu skúmania alternatívnych trestov, keďže si začala uvedomovať, že trest odňatia slobody nie v každom prípade napĺňa svoj účel, resp. jednotlivé čiastkové účely, a okrem iného prijala rezolúciu č. (76)10 pod názvom „Niektoré alternatívne tresty k väzeniu", ale aj mnohé iné, vzťahujúce sa k alternatívnym opatreniam. Všetky obsahovali súbor odporúčaní a pravidiel zameraných na efektívne a účinné ukladanie alternatívnych opatrení.[18] Ich cieľom bolo, a pri mnohých aktuálne zavádzaných aj je, stanoviť a aplikovať súbor noriem poskytujúcich vo všetkých členských štátoch Európskej únie účinné a spravodlivé ukladanie sankcií a zavádzanie opatrení s dôrazom na zaistenie rovnováhy medzi ochranou spoločnosti, normami pre efektívne odškodňovanie obetí trestných činov a potrebami páchateľa tak, aby nedochádzalo k porušovaniu základných ľudských práv a slobôd.

Úvahy do budúcnosti

Zástancovia restoratívnej justície vyslovujú názor, že tradičný retributívny prístup nie je schopný zabrániť rastu kriminality v spoločnosti a bežný postup v podobe zvyšovania trestných sadzieb sa už v praxi javí ako neúčinný. Do istej miery však musíme pripustiť skutočnosť, že naša spoločnosť dnes nie je pripravená úplne upustiť

[16] KALVODOVÁ, Věra: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 109-110.

[17] napr. Rezolúcia č. 16 z roku 1985 „Redukcia väzenskej populácie, alternatívy uväznenia a sociálna integrácia páchateľov" či Rezolúcia z roku 1990 známa ako tzv. Tokijské pravidlá „Minimálne pravidlá OSN pre neväzobné opatrenia".

[18] ŠÁMAL, Pavel et al.: Trestní právo hmotné. 9. prepracované vydanie. Praha : Wolters Kluwer, 2022, s. 343.

od tradičnej retributívnej justície a je na mieste pripustiť aj to, že možno nikdy nebude. Aj napriek tomu je však podľa nášho názoru potrebné hľadať spôsoby, ako sa absolútnej restoratívnej justícii (pre veľa jej pozitívnych stránok) priblížiť, a to napríklad postupným posilňovaním restoratívnych prvkov (zavádzaním nových restoratívnych inštitútov) v systéme nášho trestného práva. Pritom aktuálne v našom právnom poriadku nemusíme hľadať vyslovene restoratívne inštitúty, ale stačí sa zamerať na jednotlivé prvky vyznačujúce sa restoratívnym charakterom, ktoré sú rozdelené do základných oblastí - oblasť záujmu poškodeného (náhrada škody), oblasť možnosti širokého aplikovania alternatívnych trestov a oblasť vnímania trestu odňatia slobody ako prostriedku ultima ratio. Pri prvej oblasti, a teda oblasti náhrady škody poškodeného trestným činom, je potrebné povedať, že ide o ústrednú myšlienku restoratívneho prístupu, a teda snaha čo do najväčšej miery napraviť negatívny stav spôsobený trestnou činnosťou páchateľa. Náhrada škody je z hľadiska restoratívnej justície vnímaná širšie, ako je tomu napríklad v podmienkach nášho platného trestného práva. Aj keď je možné vidieť určité kroky na strane zákonodarcu posilniť postavenie poškodených v trestnom konaní, musíme z našej aplikačnej praxe konštatovať, že to vzhľadom na dôsledky (častokrát závažnej) trestnej činnosti jednoducho nestačí a poškodení sú stále akoby posúvaní na vedľajšiu koľaj. A to aj napriek tomu, že by mal byť ich záujem a ochrana prvoradá vzhľadom na to, že sú už bez tak poznačení trestnou činnosťou „svojich" páchateľov. Ide rozhodne o oblasť, ktorá si do budúcnosti bude vyžadovať osobitnejší dôraz de lege ferenda. Ďalšou oblasťou, ktorá si zaslúži osobitný záujem, je trest domáceho väzenia, ktorý je dnes typickým alternatívnym trestom voči trestu odňatia slobody. V praxi sa však objavujú prípady, kedy jeho výkon nie je možný z dôvodu absencie stabilného bytového a sociálneho zázemia a kontrola výkonu trestu je tak prakticky nerealizovateľná a jeho ukladanie neefektívne. De lege ferenda je na mieste zvážiť možnosť kombinovaného inštitútu, napríklad formou tzv. poloslobody, a teda akéhosi medzičlánku medzi trestom domáceho väzenia a trestom odňatia slobody. Odsúdený by bol za takejto situácie umiestnený do zariadenia so špeciálnym režimom, ktoré by mohol opustiť iba za účelom výkonu práce, zdravotnej starostlivosti či iných neodkladných významných udalostí. Pri treste domáceho väzenia je na mieste spomenúť aj často pretraktovanú potrebu posilnenia kapacít probačných a mediačných úradníkov, keďže práva tí hrajú pri ukladaní a výkone aj spomenutého alternatívneho trestu kľúčovú úlohu. Preťaženosť nielen probačných a mediačných úradníkov, ale koniec koncov aj súdov, je nepopierateľná a štát sa musí s touto skutočnosťou adekvátne vysporiadať, práve naznačeným riešením v podobe navýšenia ich počtu a zodpovedajúcim vzdelávaním. Pri úvahách do budúcnosti snáď len posledná myšlienka a teda, že súdy by mali pri ukladaní trestov páchateľom sledovať jeden z jeho najzákladnejších cieľov, a to je jeho vykonanie. Ide o individuálny proces „našitý" na páchateľa trestného činu, a jeho záverom má byť

spravodlivý trest, našitý nielen na trestnú činnosť a osobnosť páchateľa, ale aj na potreby poškodeného, ktorý je ním bezprostredne dotknutý. Jednoducho povedané sankcia na mieru.

Záver

Alternatívne tresty predstavujú pre súd možnosť výberu, aký trest uloží za spáchaný trestný čin v prípade, že nie je nevyhnutné ukladať nepodmienečný trest odňatia slobody. Do vývoja trestného práva sa čoraz viac prepisujú zásady humanizmu a práve alternatívne tresty sa zameriavajú na prvky dekriminalizácie, depenalizácie a deprizonizácie. Trestanie nespočíva iba v samotnom potrestaní páchateľa a ochrane spoločnosti pred jeho nežiaducim konaním, ale stále viac sa skúma aj vplyv trestov a trestania na osobu páchateľa. Restoratívna justícia, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou alternatívnych trestov, sa zameriava aj na osobu páchateľa a snaží sa ho zapojiť do zmiernenia narušených vzťahov v spoločnosti. Zároveň je jej cieľom to, aby sa zo svojho konania poučil a naďalej viedol riadny život. Vo všeobecnosti možno povedať, že slovenská právna úprava alternatívnych trestov je dostatočná. Hoci je právna úprava ako taká z môjho pohľadu dostačujúca, neodráža sa táto skutočnosť naplno aj fakticky. Súdy niektoré alternatívne tresty ukladajú veľmi málo a nenapĺňajú tak ich potenciál. Riešením je ich lepšie koncepčné uchopenie, častejšie aplikovanie zo strany súdnych autorít a podpora probačných a mediačných úradníkov. Ide o výzvy, s ktorými sa bude musieť štát vysporiadať tak, aby naplnil požiadavky v niektorých európskych krajinách bežne dostupné. Na záver možno uviesť, že hoci by sa mohlo zdať, že páchatelia prostredníctvom alternatívnych trestov a restoratívnej justície preťažujú súdy a ich konanie je ukladanými trestami bagatelizované, na problematiku alternatívnych trestov je potrebné nazerať zo širšieho pohľadu, komplexne v rámci celého trestného práva. Stále platí, že pri nie všetkých trestných činoch páchateľov je možné aplikovať niektorý z alternatívnych trestov a rovnako nie všetci páchatelia sú spôsobilí na výkon alternatívnych trestov. Vždy totiž v spoločnosti nájdeme jedincov, u ktorých nebude možné prvky nežiaduceho správania sa odstrániť inak, než prostredníctvom nepodmienečného trestu odňatia slobody, a aj v takom prípade sa nemusí nežiaduce správanie úplne odstrániť. Preto je podľa nášho názoru dôležité apelovať na súdy, aby (nielen) v rámci podstaty zásady individualizácie trestu pristupovali k ukladaniu trestov starostlivo, s ohľadom na všetky okolností trestného činu a osobu páchateľa. Alternatívne tresty iba ponúkajú iný pohľad na trestanie a umožňujú do budúcnosti zabrániť prípadnému opakovaniu trestnej činnosti. Naším cieľom nemá byť iba „tvrdé a konečné" odsúdenie páchateľa a nebodaj nadobudnutie dojmu, že sa tým pre nás ako zodpovedných členov spoločnosti „práca" skončila. Ide o záväzok, ktorý máme voči členom spoločnosti, no najmä poškodenému, aby sme skutočne urobili všetky kroky k tomu, aby už

k podobnému konaniu zo strany páchateľa, nedošlo. Dovolíme si povedať, že uložením nepodmienečného trestu odňatia slobody, sme vzhľadom na pomerne častú recidívu medzi odsúdenými, tento záväzok nenaplnili. Ide tak o výzvu, s ktorou sa bude musieť každý z nás do budúcnosti vysporiadať do takej miery, rozsah ktorej bude schopný a ochotný spracovať.

Zoznam použitej literatúry

1. ČERNÍKOVÁ, Vratislava - FIRSTOVÁ, Jana - VÁLKOVÁ, Helena: Sociální kontrola kriminality. In: VÁLKOVÁ, Helena - KUCHTA, Josef - HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3 vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019. 585 s. ISBN 978-80-7400-732-3.
2. HRDINA, Ignác Antonín: Dějiny pramenů kanonického práva. Praha: Univerzita Karlova, nakladateľstvo Karolinum, 2022. 320 s. ISBN 978-80-246-5032-6.
3. JŮZL, Miloslav: *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023. ISBN 978-80-247-0758-7
4. KALVODOVÁ, Věra: Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno : Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210- 3025-9.
5. TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana: Pojem a účel trestu, systém trestu. In: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 8. aktualizované vydanie. Praha: Leges, 2022. 1040 s. ISBN 978-80-7502-576-0.
6. SCHELLE, Karel: Právní dějiny. Plzeň: Vydavateľstvo a nakladateľstvo Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-80-7380-043-7.
7. ŠÁMAL, Pavel et al.: Trestní právo hmotné. 9. prepracované vydanie. Praha : Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
8. ŠČERBA, Filip: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydanie. Praha: Leges, 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

Kontaktné údaje

JUDr. Daniel Petričko, PhD.
daniel.petricko@justice.gov.sk
Mestský súd Košice

Bratislavské právnické fórum 2024
Europeizácia trestného práva a princípy právneho štátu
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
1. vydanie
2024

ISBN 978-80-7160-732-8

PRÁVNICKÁ FAKULTA
Univerzita Komenského
v Bratislave

ISBN: 978-80-7160-732-8